

# Thomaskutty J. - Saint Thomas the Apostle. New Testament, Apocrypha, and Historical Traditions

TAM METİN EKSİKSİZ TÜRKÇE TERCÜME (279 Sayfa)  
Gnostik Araştırma Kütüphanesi Arşivi

--- SAYFA 1 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 2 ---

BAĞLAMDA VE İLGİLİ ÇALIŞMALARDA YAHUDİ VE HİRİSTİYAN METİNLER Genel Editör James H. Charlesworth Yayın Danışma Kurulu Motti Aviam, Michael Davis, Casey Elledge, Loren Johns, Amy-Jill Levine, Lee McDonald, Lidia Novakovic, Gerbern Oegema, Henry Rietz, Brent Strawn

--- SAYFA 3 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 4 ---

Havari Aziz Thomas Yeni Ahit, Apokrif ve Tarihsel Gelenekler Johnson Thomaskutty Önsöz, James H. Charlesworth Bloomsbury T&T Clark Bloomsbury Publishing Plc'nin bir baskısı LONDRA • OXFORD • NEW YORK • NEW DELHI • SYDNEY

--- SAYFA 5 ---

Bloomsbury T&T Clark Bloomsbury Publishing Plc'nin bir baskısı Daha önce T&T Clark olarak bilinen baskı 50 Bedford Square 1385 Broadway Londra New York WC1B 3DP NY 10018 Birleşik Krallık ABD [www.bloomsbury.com](http://www.bloomsbury.com) Bloomsbury, T&T CLARK ve Diana logosu Bloomsbury Publishing Plc'nin ticari markalarıdır İlk yayınlanma tarihi 2018 © Johnson Thomaskutty, 2018 Johnson Thomaskutty, 1988 Telif Hakkı, Tasarımlar ve Patentler Yasası uyarınca bu çalışmanın Yazarı olarak belirtilme hakkını ileri sürmüştür. Her hakkı saklıdır. Bu yayının hiçbir kısmı, yayıncının önceden yazılı izni alınmaksızın, fotokopi, kayıt veya herhangi bir bilgi depolama veya alma sistemi de dahil olmak üzere, elektronik veya mekanik hiçbir biçimde veya hiçbir yöntemle çoğaltılamaz veya aktarılamaz. Bu yayındaki materyalin bir sonucu olarak harekete geçen veya eylemden kaçınan herhangi bir kişi veya kuruluşun uğrayacağı zararlardan Bloomsbury veya yazar tarafından hiçbir sorumluluk kabul edilemez. Britanya Kütüphanesi Yayındaki Verileri Kataloglama Bu kitap için bir katalog kaydı Britanya Kütüphanesi'nde mevcuttur. ISBN: HB: 978-0-5676-7284-1 ePDF: 978-0-5676-7285-8 Kongre Kütüphanesi Yayında Kataloglama Veri İsimleri: Thomaskutty, Johnson, yazar. Başlık: Havari Aziz Thomas: Yeni Ahit, Apokrif ve tarihi gelenekler/Johnson Thomaskutty; James H. Charlesworth'un önsözü. Açıklama: New York: Bloomsbury T&T Clark, 2018. | Bibliyografik referanslar ve indeks içerir. Tanımlayıcılar: LCCN 2017032308 (baskı) | LCCN 2017058681 (e-kitap) | ISBN 9780567672858 (epdf) | ISBN 9780567672841 (hb: alk. paper) Konular: LCSH: Thomas, Havari, Aziz, aktif 1. yüzyıl. | İncil. John-Eleştiri, yorum vb. | Thomas İncili (Bebeklik İncili) - Eleştiri, yorum vb. | Thomas'ın Eylemleri - Eleştiri, yorum vb. | Thomas İncili (Kıpti İncili)-Eleştiri, yorum, vb. Sınıflandırma: LCC BS2520.T45 (e-kitap) | LCC BS2520.T45 T46 2018 (baskı) | DDC 226/.092-dc23 LC kaydı şu adreste mevcuttur: <https://lccn.loc.gov/2017032308> Seri: Yahudi ve Hristiyan Metinleri, cilt 25 Dizgi, Deanta Global Publishing Services, Chennai, Hindistan

**--- SAYFA 6 ---**

İçindekiler Önsöz James H. Charlesworth ix Teşekkür xv Kısaltmalar xvii Giriş 1 Çalışmanın mantığı, amacı ve görevi 1 Çalışmanın ilgisi 2 Thomas edebiyatı ve gelenekleri 5 Thomas Edebiyatının ikiz motifi 7 Araştırma metodolojisi 9 Araştırma planı 12 Bölüm 1 Yuhanna İncili'nde Thomas 1 Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 15 Giriş 15 Anlatım ortamı 16 Yuhanna 11:1-12:11'in anlatı çerçevesinde Thomas 19 Biz de gidelim . . . 21. . . onunla birlikte ölebileceğimizi 23 Diğer önemli yönler 27 İnanç 28 Sevgi 29 Tanrı'nın Yüceliği 30 İsa'nın Unvanları 31 Son sözler 33 2 Yolu Bilmek (13:1-17:26) 35 Giriş 35 Anlatı ortamı 36 Yuhanna 13:1-17:26'nın anlatım çerçevesi içinde Thomas 39

**--- SAYFA 7 ---**

İçindekiler vi Tanrım, nereye gittiğinizi bilmiyoruz. . . 39. . . Yolu nasıl bilebiliriz? 44 Diğer önemli yönler 46 İnanç 47 Sevgi 48 Tanrı'nın yüceliği 49 İsa'nın unvanları 51 Son sözler 52 3 İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanımak (20:1-31) 54 Giriş 54 Anlatı ortamı 55 Yuhanna 20:1-31'in anlatı çerçevesi içinde Thomas 57 Tırnakların izini görmek ve içine parmak koymak 58 Elleri sokmak taraf ve iman 62 Rabbim ve Allah'ım! 64 Diğer önemli yönler 68 İnanç 68 Sevgi 71 Tanrı'nın Yüceliği 72 Son sözler 74 4 İsa Kendini Gösteriyor (21:1-25) 75 Giriş 75 Anlatı ortamı 76 Yuhanna 21:1-25'in anlatı çerçevesi içinde Thomas 77 İsa kendisini gösteriyor (ayet 1) 77 Tomas toplananlardan biri olarak 79 Diğer önemli yönler 81 Son sözler 84 Bölüm 2 Apokrif Belgelerde Thomas 5 Thomas İncili 89 Giriş 89 Sinoptikler ve Thomas İncili 91

**--- SAYFA 8 ---**

İçindekiler vii Günlük 1 94 Günlük 13 97 Thomas'ın karakteri: Bir analiz 102 Son açıklamalar 104 6 Yarışmacı Thomas'ın Kitabı 106 Giriş 106 Thomas'ın Kitabı'nın ideolojik dünyası 108 Thomas'ın Kitabında Thomas 110 Son sözler 119 7 Thomas'ın Elçilerinin İşleri 120 Giriş 120 Thomas'ın Elçilerinin İşleri'nin anlatım çerçevesi içinde 122 Hint-Part ve Güney Hint teorileri 128 Thomas'ın şehitliği 134 Son sözler 137 8 Thomas'ın Bebeklik İncili 139 Giriş 139 Thomas'ın Çocukluk İncili'nde Thomas'ın Karakteri 142 Son sözler 148 Bölüm 3 Tarihsel Geleneklerde Thomas 9 Thomas Hakkında Patristik Referanslar 153 Giriş 153 Klasik yazılarda Hindistan 154 Geleneksel-tarihsel ve patristik yazılarda Thomas 161 Son sözler 171 10 Havarî Thomas'ın Tarihini Yeniden Oluşturmak 173 Giriş 173 Sinoptik kayıtlarda İsa'nın öğrencileri 173 Johannine topluluğu bağlamında İsa'nın öğrencileri 176 Elçilerin İşleri Kitabı çerçevesinde İsa'nın öğrencileri 181 Kıyamet ve patristik gelenekler 187

**--- SAYFA 9 ---**

İçindekiler viii Thomas topluluğunun kimliği 190 Hindistan'daki Thomas Hristiyanlığı 196 Sonuç sözleri 200 Genel Sonuç 203 Kaynakça 215 Antik Kaynaklar Dizini 244 Yazarlar Dizini 251

## --- SAYFA 10 ---

Önsöz: Havarî Thomas ve Hristiyanlığın Doğu Misyonu Mackinder'in 1904 tarihli Heartland Teorisine göre, Avrupa'nın "Heartland"ını kontrol eden, dünya adasını da kontrol eder. Bu slogan yirminci yüzyılın tanımlanmasına yardımcı oldu. Öncelikle Avrasya odaklıydı. Önemli olan "Batı"ydı; Hatta bu tema, meşhur "Batıya hareket et genç adam, Batıya hareket et" sloganında olduğu gibi Amerika'nın genişlemesini de tanımlıyordu. İncil araştırmaları açısından, bu Avrupa merkezli vizyonun, Romalılar 15:24'te ifade edilen kendi beklentileri doğrultusunda Batı'ya ve uzak Batı'ya veya İspanya'ya misyonerlik gezileri düzenleyen Pavlus'a Hristiyan bağlılığıyla başladığını görüyorum. Hristiyan kökenlerine ilişkin çok fazla tanıtım, her ikisi de muhtemelen Roma'da şehit düşen Peter ve Pavlus'a odaklanıyor. Bu tür yayınlarda Thomas ve doğuya doğru hareket sıklıkla ihmal ediliyor. Buna karşın, Meryem'e, Mecdelli Meryem'e ve Philip, Yuhanna ve Tomas dahil olmak üzere diğer Havarilere olan bağlılıktan pek az söz edilir. Daha sonra kanonlaştırılan belgeler ve özellikle ek erken Hristiyan yazıları, Nasıralı İsa'ya çok yakın olan bu kadın ve erkeklerin her birine Hristiyan hayranlığını ve ilgisini göstermektedir. Bu tür erken Hristiyan kompozisyonları, "Kıyamet Yeni Ahit"in belgeleri olarak çok çabuk reddedilir. Thomas'ın İncili ve Thomas'ın İşleri gibi metinler Hristiyan kökenlerini anlamak için temeldir. Ancak "apokrif" kelimesi önemsiz anlamına gelmez. Bu nedenle, Hindistan'da öğretmenlik yapan Profesör Thomaskutty'nin bu kitabı, sadece apokrif kompozisyonlara değil, aynı zamanda Hristiyan kökenli kayıp figürlerden birine de yeniden odaklanıyor: İkiz Thomas. Hristiyanlık Doğu'da eski Filistin'de başladı. İsa, Roma İmparatorluğunun en doğu kısımlarından doğmuştur. O, vizyonu Kutsal Topraklar olan dindar bir Yahudiydi ve bir peygamber olarak İsrail'i tövbe etmeye ve Tanrı'nın yönetimine hazırlanmaya çağırdı. Matta 6:10'a göre İsa, takipçilerine Tanrı'nın isteğinin yeryüzünde gerçekleşmesi için dua etmelerini öğretti. Dua orijinal olarak Aramice konuşulmuştu ve dolayısıyla "yeryüzünde" büyük olasılıkla vaat edilen "Ülkede" anlamına geliyordu.

## --- SAYFA 11 ---

Önsöz: Havarî Thomas ve Hristiyanlığın Doğu Misyonu x İbrahim'e (Yunanca: γεννηθήτω τὸ θέλημα σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ) γῆς.). Matta'ya göre İsa'nın Mısır'dan "İsrail topraklarına" döndüğünü de hatırlayın (εἰς γῆν Ἰσραήλ· 2:20). Hristiyan kökenli akademisyenler sıklıkla Tertullianus'un (c. 160-250), Cyprian'ın (c. 200-258) ve Origen'in (c. 185-c. 254) Hristiyanları "Rab'bin Duası"nı okumaya nasıl teşvik ettiğini anlatırlar. Bu nedenle dikkatler Batı'ya çevriliyor; Tertullianus Kuzey Afrika'yı (özellikle Kartaca) ve İtalya'yı temsil ediyordu; Cyprian da Kartaca'yı temsil ediyordu ve Origen Mısır'da ve Filistin'de Batı tarafından tanımlanan bir şehir olan Caesarea Maritima'da yaşıyordu. Peki ya Doğu? Peki ya MS altıncı yüzyıldan önce Çin'de Nasturilerin varlığına dair kanıtlar ve Hindistan hakkında ne düşünüyorsunuz? Thomas'ın gelenekleri bu büyük ve karmaşık kıtaya nasıl göç etti? Elçilerin İşleri 2'ye göre, Tomas da dahil olmak üzere havarileri dinleyenlerin çoğunluğu Doğu'dandı ve şu halklar mevcuttu: Partlar, Medler, Elamlılar, Mezopotamya sakinleri, Mısırlılar ve Araplar. Bu rapor aynı zamanda MS 70'den önce Kudüs'te Doğu'dan birçok insanın bulunduğunu gösteriyor gibi görünüyor. Thomas iftiraya uğradı ve "şüpheli Thomas" olarak damgalandı. Bu yanlış yorumun kaynak metni Yuhanna 20'dir; Ancak bu bölümde Thomas kendisinin iyi bir mürit olduğunu belirten bir soru sorarak, yeniden diriliş inancının kriterlerini açıklamaktadır. İsa'dan asla şüphe duymaz; diğer öğrencilerin deneyimlediklerini deneyimlemeyi ister ve yalnızca Sevgili Mürit tarafından görülen verileri sağlar. Pek çok uzman Yuhanna'nın Yeni Ahit'teki en büyük drama olduğunu düşünüyor; eğer öyleyse, dramatik bir şekilde son sahnede sadece Thomas ve İsa'nın görüldüğünü kabul etmeliyiz. Bu yapıt boyunca John'un yazarı, doğru itirafı göstermeye çalışıyor; Bu nedenle, mükemmel itirafı yalnızca Thomas'ın ifade etmesine izin vermesi ve bunu Yuhanna İncili'nin sonuna yerleştirmesi anlamlıdır: "Rabbim ve Tanrım." 21. Bölümün Doğu ile Batı'yı birbirine yakınlaştırmak için bir ek olarak eklendiğini fark etmeyenler için bu itirafın önemi ve konumu kaybolmuştur. Sevgili Mürit kitabımda, Thomas'ın Yuhanna'daki "Sevgili Mürit" olduğu hipotezini yanlışlayamadığıma şaşırdım. Elbette Batı'daki ben, Doğu'daki diğerlerinin uzun zaman önce Thomas'ın kesinlikle Sevgili Mürit olduğunu hayal ettikleri iddiasından habersiz olamazdım. MS ikinci yüzyıldan dördüncü yüzyıla kadar Thomas'ın adı altında ve onun onuruna birçok belge hazırlandı. Bu kitapta,

## --- SAYFA 12 ---

Önsöz: Havari Thomas ve Hristiyanlığın Doğu Misyonu xi eleştirel bilim adamlarının görüşleri Thomaskutty tarafından akılcıca analiz ediliyor. Bunlar aşağıdaki kompozisyonların bilgili tartışmalarını içerir: Thomas'ın İncili Yarışmacı Thomas'ın Kitabı Thomas'ın Elçileri Thomas'ın Bebeklik İncili Yeni Ahit Apocrypha ve Pseudepigrapha: Yayınlar Rehberi'nde Thomas'ı vurgulayan daha fazla kompozisyona dikkat çektim: Thomas'ın Küçük İşleri, Thomas'ın Kıyameti ve Thomas'ın Tamamlanması. Ancak bu kompozisyonlar, bu keşif için Thomaskutty tarafından seçilenler kadar önemli değil. Batı'da Thomas, Yuhanna 20'nin "şüpheci Thomas" olarak iftira edildiği yanlış yorumlanması nedeniyle ideal bir öğrenci olarak görülüyor. Yorum, Yunan dilini, anlatıyı ve retorığı yanlış tanıtıyor. Batı'da, özellikle Roma'da, Petrus Kilise'nin başı olarak selamlanır ve bu düşünce Matta 16'nın bir yorumuna dayanmaktadır. Yuhanna İncili'nde, Thomas'ın - özellikle de Sevgili Mürit ise - Petrus'tan üstün olduğuna dair imalar buluyoruz. Thomas, Kudüs'ten Edessa'ya ve kesinlikle Hindistan'a kadar onurlandırıldı. O, İsa Mesih'in ideal takipçisiydi. Yuhanna'ya göre Thomas ilk kez konuşup başkalarını teşvik ettiğinde Onikiler arasında lider olabilir. Tomas tüm öğrencilerinin İsa'nın ölümüne kadar onu takip etmesini öğütler; bu sözler çarmıhtaki ortamın habercisidir. "Sevgili Mürit" olarak adlandırılan erkek öğrenci, Dördüncü Evangelist tarafından çarmıhın dibine yerleştirilir. Mızrağın İsa'nın göğüsüne saplandığını görüyor. Thomas bunu kriterlerden biri olarak ifade ediyor; kendisi Sevgili Mürit olsaydı bileceği bir şey. Sonunda, şu net ve son itirafı yapmak üzere yalnızca Thomas seçilir: "Rabbim ve Tanrım." MS on beşinci yüzyıldan başlayarak, Hindistan'daki Kilise bazen Avrupalı "Hristiyanlar", özellikle de bulabildikleri tüm eski Hint yazılarını yakan Portekizliler tarafından zulme uğradı. Avrupalılar ayrıca Hintli Hristiyanların görüntüleri onaylamadıkları, kutsal metinleri Latince değil Süryanice okudukları ve Batı Kristolojisi'ne katılmadıkları yargısına varmış olabilirler. Yeni Ahit bilginlerinin ve ilk kilise tarihçilerinin Thomas'ın Elçilerinin İşleri'nde herhangi bir tarih olamayacağına dair vardıkları sonucu yeniden düşünmek zorunludur.

## --- SAYFA 13 ---

Önsöz: Havari Thomas ve Hristiyanlığın Doğu'daki Misyonu xii Araştırmanın yeniden başlatılmasının gerekli olduğunu gösteren yedi nedenim şunlardır: 1. Akademisyenler, Walter Bauer'in ilk Hristiyanlığa ilişkin parlak incelemesinden etkilenmiştir. İlk Hristiyanlıkta Ortodoksluk ve Sapkınlık adlı kitabında, Hristiyanlığın MS 200'den önce ortaya çıktığı hemen hemen her şehirde, Hristiyanların, İsa hakkındaki Müjdeyi kendi şehirlerine getiren kişinin ünlü bir havari olduğunu hayal ettiklerini savundu. Bu efsanelerin çoğu güvenilir bir tarihten yoksundur. Ancak arkeologlara göre Petrus ve Pavlus'un kemiklerinin büyük olasılıkla antik Roma'da bulunduğunu artık biliyoruz. Biz akademisyenler, İsa'nın mesajını başkentlerin çoğuna kimin getirdiğini bilmediğimizi kabul ediyoruz; Pavlus bile "Hristiyanlığı" Atina ve Roma'ya kimin getirdiğini bilmiyordu. Hindistan'la böyle bir kafa karışıklığı ve bilgi eksikliği ilişkilendirilemez; tüm eski kayıtlar bu eylemi yalnızca tek bir öğrenciye atfeder: Thomas. 2. Büyük İskender, girdiği Batı'dan Doğu'ya, Filistin'den Hindistan'a giden yolları açtı. Batı ile Doğu arasındaki ticaret karada ve denizde gelişmeye başladı. 3. Erythraean Denizi'nin Periplus'u (Kızıldeniz'in Periplus'u), Mısır kıyılarından güneybatı Hindistan kıyılarına kadar uzanan çevre yolculuğunu (periplus) tanımlayan bir Yunan bileşimidir (Περίπλους τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης) "Thomas Hristiyanlarının" evi. Bilim insanları artık orijinal kompozisyonun Thomas zamanına veya MS birinci yüzyılın ortalarına tarihlenme eğiliminde. Yolculuğun açıklaması, Kızıldeniz (Ἐρυθρά Θάλασσα) boyunca Hindistan'a kadar ticaretin geliştiğini kanıtıyor. Herhangi bir havari ya da misyoner de Filistin'den Mısır'a, oradan da Hindistan'a giden bu yolculuğa çıkmış olabilir. İlk Hristiyanların gayreti, Tanrı'nın İsa'yı ölümden dirilttiği ve İsa'nın yeryüzüne dönmek üzere olduğu iddiasını paylaşmanın heyecanını körükleyecekti. 4. Ant 3.151-87'de Josephus, İran ve Hindistan'dan gelen malların Kudüs'e ulaştığı ve değerlendirildiğine dair bol miktarda bilgi sağlar. Başrahip keten ve sardonix giyiyordu; en güzel örnekler Hindistan'dan geliyor (bkz. Savaş 5.228-37). "Cennet" gibi Farsça'dan alınan bazı sözcükler ve "ışık" ve "karanlık" ile tanımlanan ikili paradigma gibi kavramlar, Kumran'da yaşayan bekar Esseniler de dahil olmak üzere Filistin'deki Yahudi düşünürlere ulaştı ve onları etkiledi.

## --- SAYFA 14 ---

Önsöz: Havarî Thomas ve Hristiyanlığın Doğu Misyonu xiii 5. Bildiğim kadarıyla, arkeologlar güneybatı Hindistan'da Roma döneminden kalma bir sinagog bulamadılar, ancak Yahudilerin Malabar Sahili'nde Thomas'tan çok önce var olduğuna dair çok sayıda efsane var. Batı'dan Doğu'ya taşınan Yahudi tüccarların becerileri ve refahı, bu tür sonuçlara inandırıcılık katıyor. Bilim adamları, Yahudilerin en azından MÖ altıncı yüzyıldan itibaren "Babil", Tus, Ctesiphon, Kiş, Susa, Ahvaz, Hemedan ve Nahavand'da başarılı olduklarını gösterdi. 6. En ünlü Hint imparatorlarından biri Maurya hanedanından Ashoka'ydı (MÖ 273 ila 232 civarı). Gondophares (Gundaphoros) adındaki Hint-Part kralı çok iyi tanınmayan ve yanlış bir şekilde bir ortaçağ romancısının eseri olduğu düşünülen kişidir. Artık onun Thomas zamanında var olduğunu, sikkelerinden de biliyoruz. MÖ 40'ta Partların Filistin'i işgali, Filistin'deki arkeolojik çalışmalardan açıkça anlaşılmaktadır ve Enoch'un Meselleri'nde (1En 37-71) atıfta bulunulduğu görülmektedir. Bu tür istilalar ve Doğu'dan Batı'ya mal getiren kervanların sürekli akışı, her iki bölge arasındaki bağı güçlendirecekti. Gondophares I, Thomas'ın misyonundan çok önce MÖ 10'da ölmüş olabilir, ancak Pakistan'daki Takht-i-Bahi'de MS 46 tarihli bir kaya yazıtından da anlaşılabileceği üzere (bugünkü terimlerle) bu isimde başka krallar da vardı. 7. Matta'ya göre dirilen Rab, öğrencilerine mesajını bilinen dünyanın her yerine taşımalarını emretti. Romalılar 15'e göre, Pavlus batının en uzak bölgesi olan İspanya'ya ulaşmayı planlıyordu. Eğer Thomas, "Rabbim ve Tanrım" diye kesin bir itirafta bulunsaydı ve Kutsal Topraklardaki öğrenciler arasındayken bu görevi bilseydi, Doğu'ya giden kişi o olabilirdi. Bu, dünyada Onikilerin henüz ziyaret etmediği bölgeydi. Diğer tüm öğrenciler Roma, Türkiye, Yunanistan, Mısır ve Kartaca'ya giderken, Doğu'nun Havarisi olarak müjdelenen kişi Thomas'tı. Dirilen Rab'in öğrencilerine "tüm dünyaya gitmeleri" talimatını verdiği hatırlandı. Doğuya gittiği hatırlanan tek kişi Thomas'tı. Sonuç olarak, üçüncü yüzyıl Thomas'ın Elçileri kitabından bildiğimiz Tomas efsanesi tarih tartışmalarından sıklıkla dışlanmış olsa da, şu anda akademisyenler, hatta Yeni Ahit uzmanları arasında bile bir değişim görüyoruz. Efsanelerin içinde güvenilir ve anlayışlı bir tarihin olabileceğini öğrendik.

## --- SAYFA 15 ---

Önsöz: Havarî Thomas ve Hristiyanlığın Doğu Misyonu xiv gizli. Thomaskutty'nin monografisi, Thomas geleneklerini ve Tanrı'nın iyi haberinin Doğu'ya taşınmasını yeniden düşünmeye yönelik bir çağrıdır. Bu anlayışı 1960'lardan beri Süleyman'ın Kasideleri üzerine çalışmamla ima ediyorum. İsa'nın Aramice'sinin halefi olan Süryanice, Doğu Hristiyanlığının diliydi ve Süryanice yazılmış birçok eski belge, İsa'nın Doğu'daki mesajının başarısını yansıtıyor. Pavlus'un dehasına duyulan sevgi miyop olmamalı ve küresel bakış açımızı gizlememelidir. Özellikle hepimiz küresel bir bakış açısını temsil etmeye çalışırken, odak noktası dünya olmalıdır. En çekici bulduğum şey Thomaskutty'nin disiplinlerarası metodolojisidir. Hem devrim niteliğinde hem de yenileyici. Seçilen dört metni metinsel eleştiri, İncil eleştirisi, anlatı eleştirisi ve teolojik yansımaları kullanarak inceliyor. İyi okumuş ve önde gelen bilim adamlarının güçlü yönlerini biliyor. İncelemesi, her iki koleksiyondaki sözde kanonik metinleri, apokrif kompozisyonları ve tarihi gelenekleri içermektedir. Özetle Thomas'ın Hindistan'a ulaştığı iddiasında doğruluk payı var mı? Hindistan'daki pek çok kişi, özellikle de "Thomas Hristiyanları" "evet" yanıtını verecektir. Yahudilerin Babil esaretinden göçleri MÖ altıncı yüzyıldan MS birinci yüzyıla kadar devam etti. Yahudi hacılar, İran ve Hindistan da dahil olmak üzere Doğu'dan Kudüs'e akın etti. Periplus, Mısır'dan Hindistan'a MS birinci yüzyıldaki ticaret yolları hakkında veri sağlıyor. Bu tür efsanelerin arkasında Thomas'a adanmış kompozisyonların ve Kudüs'ten Edessa'ya, bir sinagogdan diğerine giden kervan yollarının izleri yatıyor. Ancak Edessa'dan Hindistan'a giden kervan yolları hakkında çok daha az bilgiye sahibiz. Efsaneler mit değildir; içlerinde bir miktar geçmiş kalıntı olabilir. Böylece Thomaskutty başta olmak üzere pek çok bilim insanının araştırmaları sayesinde Thomas'ın ideal bir mürit olduğu açıktır. Geleneklerimiz aynı zamanda İsa'nın iyi haberini Hindistan'a ve Doğu'ya da götürdüğünü iddia ediyor. James H. Charlesworth Princeton

**--- SAYFA 16 ---**

Teşekkür Bu monografi dört farklı kurumda gerçekleştirilen doktora sonrası araştırma projesinin nihai sonucudur: Yahudilik ve Hristiyanlığın Kökenleri Vakfı (FJCO) uzmanı olarak École Biblique de Jerusalem, İsrail; Fuller Teoloji Semineri, Pasadena, Kaliforniya, Küresel Araştırma Enstitüsü (GRI) uzmanı olarak; Bir FJCO bursiyeri olarak Princeton İlahiyat Semineri, Princeton, New Jersey; ve Güney Asya İleri Hristiyan Çalışmaları Enstitüsü (SAIACS), Bangalore, Hindistan, Güney Asya Araştırma Merkezi (CSAR) uzmanı olarak. Bu projeyi tamamlamama izin veren Ekim 2015 ile Kasım 2016 arasındaki dönemde bana ücretli izin veren Pune, Hindistan'daki Birlik İncil Semineri'ne şükranlarımı sunmak isterim. Prof. James H. Charlesworth'a, Th.M. olarak çalışmalarım sırasında bile bu projeye yönelik sürekli teşviki ve desteği için minnettarım. Princeton İlahiyat Semineri öğrencisi (2004-2005). Düşüncelerimi şekillendirmek ve tüm taslağı birkaç kez titizlikle gözden geçirmek, kitaba bir önsöz yazmak ve çalışmayı Bloomsbury T&T Clark'ın prestijli Yahudi ve Hristiyan Metinleri serisine kabul etmek konusundaki sürekli çabaları nedeniyle büyük takdiri hak ediyor. Ayrıca, farklı vesilelerle ve yerlerde taslağın içeriğiyle samimi bir şekilde ilgilenen ve Thomas'ın İncil'deki ve tarihsel kişiliğine dair içgörüler sağlayan birçok kişiye de teşekkür etmek ve şükranlarımı sunmak isterim: Radboud Universiteit Nijmegen'den Prof. Jan G. van der Watt; Fuller Semineri'nde Profs. Marianne Meye Thompson, Joel B. Green, David J. Downs, Amos Yong, Donald A. Hagner, Frederick Bruner ve diğerleri; Princeton Semineri'nde Profs. Clifton C. Black, Dale C. Allison ve George L. Parsenios; Boston Üniversitesi'nden Prof. Dana L. Robert ve Jesudas M. Athyal; Harvard İlahiyat Okulu'nda Prof. Karen L. King, Francis X. Clooney ve Charles M. Stang; George Fox Üniversitesi'nden Prof. Paul N. Anderson; Yale Üniversitesi'nden Prof. Harold W. Attridge; ve Duke Üniversitesi'nden Prof. Mark Goodacre. Hepinize minnettarlığımı sürdürüyorum.

**--- SAYFA 17 ---**

Teşekkür xvi Bu monografinin bazı bölümleri hakkında sunumlar yaptığım Fuller Seminary, Princeton Seminary, Harvard Divinity School, Union Biblical Seminary ve SAIACS gibi akademik kurumlar ve Rock of the Nations, Sadhana Sangat Hind-O-Pak Kilisesi ve California'daki India Christian Fellowship gibi kiliseler özel olarak anılmayı hak ediyor. Dharmaram Vidhya Kshetra ve Bangalore'daki St. Peter Papalık Semineri, Pune'daki Jnana Deepa Vidyapeeth, Ortodoks Teoloji Semineri, Mar Thoma Teoloji Semineri ve Kerala'daki St. Thomas Apostolik Semineri'ndeki kilise tarihçileri ve İncil akademisyenleri de özel olarak anılmaya değerdir. Bangalore'dan Dr. Peter C. Pothan, Chennai'den Dr. Deivanayagam ve diğer pek çok kişiyle yapılan özel röportajlar, onların konu hakkındaki engin bilgisinden yola çıkarak bana Thomas hakkında fikir edinmemi sağladı. Ayrıca editörlük çalışmaları ve profesyonel yardımları için arkadaşlarım Dr. Douglas Estes, Dr. Brian Small ve Bayan Shakina Mohol'a da teşekkür etmeliyim. Manevi ve entelektüel destekleri için öğrencilerime ve meslektaşlarıma ve Pune Birlik İncil Semineri yönetimine derinden minnettarım. Eşim Shyni'ye, kızım Jemimah'a ve oğlum Jeremiah'a sürekli destekleri için teşekkür ediyorum. Bu monografi, benzersiz inançları ve kimlikleri nedeniyle Hindistan'daki ve dünyadaki tüm Thomas Hristiyanlarına ithaf edilmiştir. Johnson Thomaskutty Pune, Hindistan

**--- SAYFA 18 ---**

Kısaltmalar AB Anchor Bible ABC-CLIO Amerikan Bibliyografik Şirketi Clio Press ABD Anchor Bible Sözlüğü ABS Anchor Bible Serisi ACT Eski Hristiyan Metinleri ACW Antik Hristiyan Yazarlar ALCWE Asya Lozan Dünya Evanjelizasyon Komitesi ASI Hindistan Arkeolojik Araştırması ATF Avustralya İlahiyat Forumu ATH Kanunları ATLA Amerikan İlahiyat Kütüphanesi Birliği ATLABS Amerikan İlahiyat Kütüphanesi Birliği Bibliyografya Serisi ATT Eski Metinler ve Çeviriler BBC Blackwell İncil Yorumları BCBC İnananlar Kilisesi İncil Yorumu BCE Miladi Dönemden Önce BECNT Baker Yeni Ahit Üzerine Tefsir BINS İncil Yorumlama Serisi BJRL John Ryland Kütüphanesi Bülteni BNTC Black'in Yeni Ahit Yorumları BTh Book of Thomas the Contender CBQ Katolik İncil Üç Aylık CBS Klasik İncil Serisi CCSS Kutsal Kutsal Yazılar Üzerine Katolik Yorumu CE Common Era CHAI Kilise Tarihi Hindistan Derneği CHI Cambridge Hindistan Tarihi CLS Hristiyan Edebiyat Topluluğu DJG İsa ve İnciller Sözlüğü

**--- SAYFA 19 ---**

Kısaltmalar xviii DJVP Dharma Jyoti Vidya Peeth DLNTD Daha Sonra Yeni Ahit Sözlüğü ve Geliştirilmesi DNTB Yeni Ahit Sözlüğü Arka Plan DPL Pavlus ve Mektupları Sözlüğü EBC Expositor'un İncil Yorumu EEC Erken Hristiyanlık Ansiklopedisi EEOC Doğu Ortodoks Hristiyanlık Ansiklopedisi Ed. Düzenleyen (tek editör) EDNT Yeni Ahit Eksel Sözlüğü Eds. Düzenleyen (birden fazla editör) ExpTim Expository Times FG Fourth Gospel FTR Faith Theological Review GTh Gospel of Thomas HDB Harvard Divinity Bulletin HDSCIPM Klasik Hint Ahlak Felsefesinin Tarihsel-Gelişimsel Çalışması HUT Hermeneutische Untersuchungen zur Theologie ICC Uluslararası Eleştirel Yorumu ICNT Hindistan Yeni Ahit Üzerine Yorum IDB Interpreter's Dictionary of the Bible IDTRS Giriş İlahiyat ve Din Araştırmaları Sözlüğü IGTh Thomas'ın Bebeklik İncili Giriş Giriş ISBE Uluslararası Standart İncil Ansiklopedisi ISPCK Hristiyan Bilgisini Teşvik Etme Derneği ITL Hindistan İlahiyat Kütüphanesi IVP Üniversiteler Arası Yayın IVPNTCS Üniversiteler Arası Yayın Yeni Ahit Yorum Dizisi JAET Asya Evanjelik Teolojisi Dergisi JBL İncil Edebiyatı Dergisi JETS Evanjelik Teoloji Derneği Dergisi JSNT Araştırma Dergisi Yeni Ahit JSNTSS Yeni Ahit Çalışmaları Dergisi Ek Serisi JSOT Eski Ahit Çalışmaları Dergisi

**--- SAYFA 20 ---**

Kısaltmalar xix JSP Pseudepigrapha Çalışmaları Dergisi LNTS Yeni Ahit Çalışmaları Kütüphanesi MSS El Yazmaları NBD Yeni İncil Sözlüğü NCBC Yeni Cambridge İncil Yorumları NCS Newport Yorum Serisi NICNT Yeni Ahit'e ilişkin Yeni Uluslararası Yorum NovT Novum Testamentum NT Yeni Ahit NTC Yeni Ahit Yorumları NTL Yeni Ahit Kütüphanesi NTR Yeni Ahit Okumaları OESAC Oxford Güney Asya Hristiyanlık Ansiklopedisi OHCA Oxford Asya'daki Hristiyanlık El Kitabı OIRS Doğu Dini Araştırmalar Enstitüsü OT Eski Ahit PCNT Paideia Yeni Ahit Üzerine Yorumlar PNTC Sütunu Yeni Ahit Yorumları PTMS Princeton Teolojik Monograf Serisi SAIACS Güney Asya İleri Hristiyan Çalışmaları Enstitüsü SBL İncil Edebiyatı Derneği SBLDS İncil Edebiyatı Derneği Tez Serisi SBLMS İncil Edebiyatı Derneği Monografi Serisi SCEPTER Senato Genişletme ve Pastoral Teoloji Merkezi Araştırma SJC Yahudilik ve Hristiyanlık Çalışmaları SNT Novum Testamentum'a Ekler SNTSMS Yeni Ahit Çalışmaları Derneği Monografi Serisi SOTDD İlahiyat Okulu Doktora Tezi SPCK Hristiyan Bilgisini Teşvik Derneği TDNT Yeni Ahit Teolojik Sözlüğü TENTS Yeni Ahit Çalışması için Metinler ve Basımlar TL Thomas Literatür TPI Hindistan'daki Teolojik Yayınlar Tran. Çevirmen Trans Çevirmenler

**--- SAYFA 21 ---**

Kısaltmalar xx UBSJ Union Biblical Seminary Journal Cilt. Cilt Cilt. Ciltler WBC Word İncil Yorumları WBP Word Kitapları Yayıncılar WCIU William Carey Uluslararası Üniversitesi WUNT Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament

### --- SAYFA 22 ---

Giriş Gerekçe, amaç ve görev Yuhanna'daki ve Thomas İncili (GTh), Thomas Kitabı (BTh), Thomas'ın Elçileri (ATH) ve Thomas'ın Bebeklik İncili (IGTh) gibi sözde apokrif eserlerdeki Thomas gelenekleri uzun süredir yanlış anlaşılmaktadır. İsa'nın Batı'ya, özellikle de Roma'ya giden havarilerinin bakış açısından anlatılmıştır. Bu belgeler Yeni Antlaşma'nın herhangi bir kanonunun ortaya çıkmasından çok önce oluşturulmuştu ve "kanonik olmayan" olarak damgalanmamalıdır.<sup>1</sup> Mevcut monografi, Thomas'a odaklanan tüm gelenekleri disiplinler arası bir perspektiften inceliyor.<sup>2</sup> İçgörüler ve sonuçların şaşırtıcı olduğu kanıtlandı ve bu çok eski geleneklerin bazılarında tarih olmadığı yönündeki iyi bilinen iddiaya meydan okuyor. Odak noktası şudur: Yuhanna İncili'ndeki Thomas referansları, Thomas kompozisyonları ve kuzeybatı ve güney Hindistan'daki ilk Thomas gelenekleri, İncil bilginlerinin varsaydığı gibi tamamen efsanevi midir, yoksa Hindistan'daki Thomas Hristiyanlarının inandığı gibi incelenmemiş tarihi gelenekleri aralıklı olarak mı koruyorlar? Dolayısıyla bu çalışma, disiplinlerarası bir metodoloji kullanarak Didymus Judas Thomas'ın kişisini ve eserini kapsamlı bir perspektiften anlama çabasıdır. Thomas, NT tarihinin ve yorumunun ilk aşamalarından itibaren en yanlış anlaşılan karakterlerden biri olarak karşımıza çıkıyor.<sup>3</sup> Kendisine atfedilen "şüpheli Thomas" takma adı çoğunlukla şüphe, inançsızlık ile eş anlamlı olarak kabul ediliyor. 1 Bkz. Charlesworth, 2017: xiii-xx; McDonald, 2017. 2 Bu konu Araştırma Metodolojisi bölümünde ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. 3 Meyer (2012: 23) şöyle diyor: "Yeni Ahit'te Thomas, Sinoptik İncillerde özellikle öne çıkan bir kişi olmasa da, İsa'nın havarilerinden biri olarak yerini alıyor." Ayrıca bkz. Most, 2005: 88-100; Bonney, 2002: 1-2; Pelkmans, 2013: 35; Wilkins, 1992: 180.

### --- SAYFA 23 ---

Havari Aziz Thomas 2 ve bağlılık eksikliği.<sup>4</sup> Yeni Antlaşma'dan, apokrif ve tarihsel geleneklerden Thomas'ın karakterini bağımsız olarak incelemeye yönelik olağan uygulama, yorumcuları karaktere ilişkin daha geniş bir anlayışa ulaşmaktan alıkoymuştur.<sup>5</sup> Thomas'ın karakterini kanonik, kanonik olmayan ve tarihsel disiplinlerin sınırları içinde bağımsız olarak çalışmanın sınırlılığı, Thomas çalışmaları içinde boşluklar yaratmıştır. Bu durum bizi, karakteri daha geniş bir perspektiften anlamak için Thomas Edebiyatı'nı (bundan sonra TL olarak kısaltılacaktır) bütüncül bir şekilde incelemeye ikna ediyor.<sup>6</sup> Bu çalışma şu soruları ele alıyor: Thomas yalnızca "şüpheli bir Thomas" mıydı, yoksa "inançlı bir Thomas" mıydı? Yeni Antlaşma, apokrif ve tarihi gelenekler arasında köprü kuran bir Thomas çalışması, karakterin daha geniş bir şekilde anlaşılmasını nasıl sağlayacak? Thomas çalışmasında disiplinler bir bakış açısının kapsamı nasıl sınırlıdır ve disiplinler arası bir bakış açısı karakteri kapsamlı bir şekilde algılamamızı sağlayabilir mi? Thomas'ın Doğu Hristiyanlığıyla bağlantısı nasıldı ve TL bu bağlantıyı nasıl destekliyor? Kanonik, kanonik olmayan ve geleneksel-tarihsel belgelerin yardımıyla Yahudiye, Doğu Suriye, İran, Hint-Parti ve Güney Hindistan ile ilgili Thomas geleneklerini anlayabilir miyiz? TL'yi keşfetme sürecinde bu soruların yeterince ele alınması gerekir. Bu nedenle, çalışmanın görevi üç yönlüdür: TL'nin gelişimini en erken aşamalardan itibaren araştırmak, Thomas belgelerini yorumlamaya yönelik kendine özgü yaklaşımları ve metodolojileri anlamak ve karakteri ve misyon katılımlarını anlamak için TL'yi bütünlendirici bir şekilde analiz etmek. Çalışmanın alaka düzeyi Thomas ile ilgili son çalışmalar ya genişlikten (yani, onu metnin belirli bölümlerine veya birkaç belgeye dayanarak anlıyorlar) ya da derinlikten (yani yalnızca 4) yoksundur. 4 İngilizce sözlüklerin ve eş anlamlı sözlerin birçoğunda Thomas, "şüpheli", "alaycı", "şüpheli", "temkinli", "şüpheli", "tereddütlü" veya "belirsiz" kişilik ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bkz. Oxford Desk Dictionary and Thesaurus, 2002: 235; The American Heritage College Thesaurus, 2004: 250; Oxford American Dictionary and Thesaurus, 2003: 430. İncil'deki Thomas karakteri çoğunlukla bağılıktan yoksun inançsız bir karakter olarak örneklendirilir. Ayrıca bkz. Wilkins, 1992: 180. 5 Bkz. Thomas'ın şehitliğini tartışmak için Johannine, apokrif ve geleneksel-tarihsel materyaller. 6 Monografin tamamı üç bölüme ayrılmıştır: birincisi Yuhanna İncili'ndeki Thomas; ikincisi, apokrif belgelerdeki Thomas ve üçüncüsü, tarihsel geleneklerdeki Thomas; son bölüm, üç bölümden elde edilen verileri bütünlendirici olarak analiz eder.

**--- SAYFA 24 ---**

Giriş 3, onun varlığının üstünkörü bir analizini sağlar) veya her ikisini birden sağlar. Bu açıkça her yazarın projesinin veya vurgusunun belirlediği sınırlamalardan kaynaklanmaktadır.7 Mevcut bilimdeki bazı boşluklar bu sınırlamaları ortaya çıkarabilir. Birincisi, yazarların Thomas'ın karakterini yalnızca İncil'deki veya bireysel apokrif belgelere veya bazı geleneksel-tarihsel ayrıntılara referansla ele almaları nedeniyle çok sayıda çalışma kapsamlı değildir.8 Bu nedenle, karakterin bütünsel bir resmi yeterince sunulmamaktadır.9 İkincisi, vakaların çoğunda Thomas'ın karakterine art zamanlı veya eşzamanlı perspektiflerden bakılmaktadır. Bu nedenle karakterine artzamanlı ve eşzamanlı yaklaşımların merceğinden bakmak acil bir ihtiyaçtır.10 Üçüncüsü, birçok durumda, edebi karakter Thomas, tarihsel kişiliğinden ayrılır.11 Edebi karakteri tarihsel kişiliğinin ayrıntılarıyla tamamlayan bir çalışma, Thomas'ın imajını tarihsel olduğu kadar ideolojik bir perspektiften de anlamamızı sağlayacaktır.12 Son olarak, Thomas, özellikle yorum yazarları örneğinde, çoğunlukla düzenli anlamda veya karakterine özel bir odaklanma olmadan analiz edilir.13 Bu çalışma, Thomas'ın imajını, tarihsel kişiliğinin ayrıntılarıyla tamamlamayı amaçlamaktadır. karakterinin özel bir odaklanma ile doldurulması ve bu boşlukların doldurulması, karakterinin yeterli ilgiyi görebilmesi için Thomasine yorumcularının gerekli çabayı göstermesini gerektirmektedir.14 Mevcut çalışmalar Thomas'ın kişiliği ve çalışmaları hakkında kapsamlı bir anlayışa sahip olmadığı için, mevcut araştırma alakalı ve gerekli hale gelmiştir. Bu bağlantıyı incelerken aşağıdaki ayrıntılar önemlidir. İlk olarak, James H. Charlesworth'un çıkış açan çalışması *The Beloved Disciple: Whose Witness Validates of John's* (Yuhanna'nın Tanığı: Yuhanna'nın İncili'ni Kimin Tanığı?15) adlı çalışmasıyla yeniden ilgi uyandırıldı. Bu çalışmada, Charlesworth mevcut önermelerin ötesine geçiyor ve 7 Bkz. Bennema'nın analizini öneriyor (2009: 10–12). 8 Thomas'ı disiplinler perspektiflerden inceleyenler çoğunlukla onun karakterini bu disiplinin kapsamı dahilinde anlarlar. 9 Mevcut çalışmanın üç bölümü, belirli sonuçlara ulaşmak için İncil'deki, apokrif ve tarihsel gelenekleri birleştirmeye çalışmaktadır. 10 Çalışmada önce Yuhanna İncili'nde Thomas'ın nasıl anlatıldığını görmeye çalışıyorum, ardından diğer belgeleri inceleyerek Johannine çerçevesiyle ilgili coğrafi ve kronolojik ayrıntılar elde ediyorum. 11 Bu, tarihin gerçek Thomas'ına gönderme yapmaktadır. 12 Çalışma anlatsal-eleştirel ve tarihsel-eleştirel yönleri bir araya getirirken, edebi bir karakter olarak Thomas çeşitli tarihsel niyetler göz önünde bulundurularak kavramsallaştırılmaktadır. 13 Yuhanna veya diğer belgeler hakkındaki yorumların çoğunda Thomas karakteri, metin(ler)in genişletilmiş anlatı çerçeve(ler)i dahilinde diğer karakterlerle birlikte ele alınır. 14 Boşluk teorisine ilişkin daha fazla ayrıntı için bkz. Lategan, 2009: 478; Greimas ve Courtés, 1979/1982: 127–28. 15 Valley Forge, Pensilvanya: Trinity Press International, 1995. Araştırmalar, Charlesworth'un *The Beloved Disciple*'da Thomas'ın "şüpheli bir Thomas" olmadığını göstermesiyle teşvik edildi.

**--- SAYFA 25 ---**

Aziz Thomas the Apostle 4 İncil'deki, apokrif ve geleneksel-tarihsel detayların entegrasyonu yoluyla Thomas'ın karakterini anlamada yeni bir paradigma.<sup>16</sup> Mevcut araştırma, Charlesworth'un önermelerinden içgörüler alıyor ve kapsamını farklı bir yöne ilerletmeye çalışıyor.<sup>17</sup> Açıkça görüleceği gibi, araştırmancının kökeninde disiplinlerarası bir yaklaşım yatıyor. İkincisi, Hindistan'daki Thomas toplulukları ve ilgili geleneksel-tarihsel materyaller dikkate alınmıştır.<sup>18</sup> Bu şekilde çalışma, alışlagelmiş tefsir ve yorumlayıcı eğilimlerin ötesine geçmektedir. Üçüncüsü, aşağıdaki sorular çalışmada yeterli ilgiyi görmektedir: Johannine ve diğer kanonik gelenekler Thomas'ın tarihini yeniden inşa etmek için yeterli ayrıntıları sağlıyor mu? Thomas'la ilgili Doğu gelenekleri Yeni Antlaşma'nın Thomas algısıyla ilişkilendirilebilir mi? Bu soruların dikkate alınması, NT metinleri ile Doğu gelenekleri arasındaki bağlantıyı kurmamızı sağlayacaktır.<sup>19</sup> Dördüncü olarak, çalışma aynı zamanda şu sorulara da cevap vermeye çalışacaktır: GTh, BTh, ATH ve IGTh, okuyucularının Thomas geleneklerini Doğu gözüyle anlamalarını kolaylaştırıyor mu? Thomas'la ilgili Doğu gelenekleri sözde kanonik olmayan geleneklerle ilişkilendirilebilir mi?<sup>20</sup> Son olarak araştırmacı, ATH'ta önerilen Güney Hindistan ve Hint-Part geleneklerini ve bilim adamlarının geleneksel-tarihsel ve teolojik araştırmalarını ele alacaktır.<sup>21</sup> Bu yönlelere dikkat etmek, bağlamsal yönleri etkili bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır. Çalışma aynı zamanda TL'nin Kudüslü, Doğu Suriye, Pers, Hint-Part ve Güney Hindistan gerçeklikleriyle ilgili bağlamsal ilişkisini de araştırıyor.<sup>22</sup> Ancak çarmıha gerilme korkusundan saklanan diğer müritlerden şüphe eden ideal bir mürit. Dahası, yalnızca Tomas'a yüce ve heyecan verici itiraf veriliyor: "Rabbim ve Tanrım." <sup>16</sup> Charlesworth'un çalışmasıyla mevcut proje arasındaki temel fark, Charlesworth'un asıl kaygısının Thomas'ı Sevgili Mürit olarak anlamak olmasına rağmen mevcut çalışmanın bu yönde ilerlememesidir. Mevcut projenin amacı, çeşitli katmanlardaki mevcut malzemeleri kullanarak Thomas'ı İsa hareketinde kilit bir figür olarak ön plana çıkarmaktır. <sup>17</sup> İçgörüler öncelikle bütünleştirici bir metodoloji geliştirmek için aranır. <sup>18</sup> Bunu başarmak için Hint kilisesinin tarihi belgelerini kullanıyorum. <sup>19</sup> İlk dört bölüm Yuhanna İncili'nin anlatı çerçevesi içinde Thomas'ın karakterizasyonuna odaklanırken, son iki bölüm (Bölüm 9 ve 10) Thomas'ın tarihinin nasıl yeniden inşa edilebileceğini görmeye çalışıyor. <sup>20</sup> 5, 6, 7 ve 8. Bölümler Thomas'ı kanonik dışı TL perspektifinden görmeye çalışıyor. <sup>21</sup> 7. ve 9. Bölümler Thomas'ın ATH'de nasıl tanımlandığını ve geleneksel-tarihsel ayrıntıları ele alıyor. Burada <sup>22</sup> TL, edebiyatçı ve tarihi şahsiyet Thomas ile doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılı olan tüm materyaller anlamına gelmektedir.

**--- SAYFA 26 ---**

Introduction 5 Thomas literature and traditions Thomas Literature here refers to all the ancient writings either directly or indirectly related to the person and work of Didymus Judas Thomas.<sup>23</sup> Thomas writings can be broadly divided into three categories: canonical references, apocryphal documents, and traditio-historical materials. The canonical writings contain a few references concerning Thomas. In the Synoptic Gospels, he appears in the list of the Twelve disciples (Mt. 10:1-4; Mk 3:16-19; Lk. 6:13- 16); and in the Book of Acts, he is one of the eleven disciples present during the post-resurrection context (1:13). As Collins (1992a,b: 6: 528) says, none of these texts attribute any specific role to Thomas. However, in John's Gospel, on four different occasions, Thomas comes on stage as a dialogue partner with Jesus and the other disciples (11:16; 14:5; 20:24-28; 21:2).<sup>24</sup> Moreover, the name "Thomas" appears seven times in the Fourth Gospel (FG) (11:16; 14:5; 20:24, 26, 27, 28; 21:2).<sup>25</sup> While the Synoptics and the Acts include Thomas as one among the Twelve, John places him at significant narrative intervals of the Gospel.<sup>26</sup> All details about Thomas are restricted within these passages and hence he is only mentioned in the first five books of the NT. In that sense, Thomas's character can be perceived based on these references and passages. While the Synoptics and the Acts limit the scope of Thomas's character within the list of the disciples, John pays attention to him and he becomes a significant character through his phenomenal on-stage appearances.<sup>27</sup> In the NT, the FG is the only document that provides explicit clues concerning Thomas's personality.<sup>28</sup> In that sense, TL in the NT refers to those passages about him in the first five books.<sup>29</sup> At the same time, some of the implicit references also help us to understand his personality and whereabouts.<sup>30</sup> 23 Here, the noun literature is used in a plural sense. 24 See Wilkins, 1992: 180; Collins, 1992a,b: 6: 528. 25 See Ruckstuhl, 1991: 2: 164. 26 Thomas is linked with Matthew in Mt. 10:3 and with Philip in Acts 1:13. The name is always in the middle group in these lists, to which Philip, Bartholomew, and Matthew also belong. See Ruckstuhl, 1991: 2: 164; Nixon, 2000: 1182; Blomberg, 1988: 4: 841. 27 See Chapter 10 for more details. 28 See Blomberg, 1988: 4: 841; Collins, 1992a,b: 6: 528. 29 In another sense, the Gospel of Matthew, the Gospel of Mark, the Gospel of Luke, the Gospel of John, and the Book of Acts are considered here as TL due to the fact that Thomas's name appears in these five books of the NT either as a reference or as an active character. 30 See Chapter 10 to learn more concerning the implicit references about Thomas.

## --- SAYFA 27 ---

Havari Aziz Thomas 6 GTh, BTh, ATh ve IGTh gibi “apokrif olduğu” iddia edilen belgeler TL kategorisinin en önemli hazinelerinden bazılarıdır. Bu belgeler Thomas'ın karakterinin Thomas toplumunda nasıl algılandığına dair bir anlayış sağlıyor.<sup>31</sup> Bu materyallerin araştırılması NT'ye dair anlayışımızı daha da geliştirmemize yardımcı olacak. Kanonik olmayan materyaller olarak adlandırılan materyaller bize Thomas'ın İsa ile mistik ve ezoterik ilişkisi hakkında bilgi verir.<sup>32</sup> Thomas'ın karakterini göstermede ve onun daha geniş bir coğrafi alanda uzun bir süre boyunca etkisini göstermede NT'nin yanında dururlar.<sup>33</sup> Bu sözde kanonik ve kanonik dışı materyallerin yanı sıra, Thomas'ın dünyanın Doğu kısmındaki misyoner bir ilahiyatçı olarak rolünü tasvir eden çeşitli geleneksel-tarihsel kayıtlar vardır. Bunların arasında kilise babalarının, tarihçilerin, seyyahların<sup>34</sup> ve coğrafyacıların yazıları yer alır.<sup>35</sup> Caesarea'lı Eusebius,<sup>36</sup> Origen,<sup>37</sup> Aziz Jerome,<sup>38</sup> Aziz Ephrem,<sup>39</sup> Nazianzenli Aziz Gregory,<sup>40</sup> Milanlı Aziz Ambrose,<sup>41</sup> John Chrysostom,<sup>42</sup> ve Tourslu Gregory'de<sup>43</sup> bulunan gelenekler özellikle önemlidir. Hristiyanlığın tarihi. Birçok antik yazıya göre Thomas, Doğu'nun Havarisi'nden başkası değildir.<sup>44</sup> Doğu Suriye yazılarından bazıları 31 Bkz. Blomberg, 1988: 4: 842. 32 Collins (1992a,b: 6: 529) şunu gözlemliyor: “Daha sonraki bazı metinlere, özellikle Thomas'ın Kıpti İncili ve Thomas'ın Kıyameti'ne göre, Thomas gizli vahiylerden yararlanan kişiydi. Üçüncü (veya dördüncü) yüzyıl Thomas'ın Elçileri, onun müjdelemesini ve Hindistan'da şehit edilmesini anlatır; bu, bugün Suriye-Malabar Hristiyanları tarafından sürdürülen bir gelenektir.” 33 Son zamanlardaki burslar Thomas'ın Kıyametini, Maniheist Mezmur Kitabı'nı ve buna benzer diğer belgeleri TL kategorisine dahil etmemektedir. Charlesworth (1995: 380) şunu belirtir: “Thomas'ın Kıyameti çok geç bir çalışmadır. Büyük olasılıkla Mali'nin önde gelen müritlerinden biri olan Thomas'a atfedilir. RevJn'e dayanmaktadır (özellikle bölümler 5-8). Thomas Okulu'nun ürünleriyle karıştırılmamalıdır. Thomas Mezmurları'ndaki 'Thomas' da Didymus Thomas değil, Mali'nin ölen ilk müritlerinden biridir. 276'da.” 34 Hacı bir kadın olan Egeria, Peregrinatio ad Loca Sancta başlıklı seyahat anlatısında Thomas'ın cenazesinin Mylapore'dan Edessa'ya nakledilmesiyle ilgili ayrıntıları yazdı. 35 Daha fazla ayrıntı için Bölüm 9'a bakın. 36 Eusebius Kilise Tarihiyle ünlüdür. 37 Origen'in Yaratılış Üzerine Yorumu. 38 Aziz Jerome'un yazıları arasında Epistola ad Marcellam ve De Viris Illustribus yer alır. 39 Özellikle Ephrem'in Carmina Nisibene 42, Medrese 1, 2 ve 3, Hymni Dispersi ve Memre for New Sunday gibi eserleri de Thomas hakkında pek çok bilgi vermektedir. 40 Bkz. Contro Arianos ve diğerleri. 41 Ambrose, De Moribus Brahmanorum adlı kitabıyla ünlüdür. 42 John Chrysostom'un bazı yazıları arasında Aziz Chrysostom'un İbranilere Mektup Üzerine Vaazları, Havari Aziz John ve Evangelist Üzerine Yorum ve Havarilerin İşleri Üzerine Vaaz 4 bulunmaktadır. 43 Gregory of Tours, Gloria Martyrum adlı eseriyle ünlüydü. 44 Bkz. Bölüm 9; bkz. Blair, 1962: 4: 632.

## --- SAYFA 28 ---

Giriş 7 Didaskalia Apostolorum<sup>45</sup> ve Doctrina Addai<sup>46</sup> gibi Thomas'a ait gelenekler de vardır.<sup>47</sup> Ramban (Rabban) Thoma Pattu, Margan Kali Pattu ve Veeradian Pattu gibi Malabar bölgesinde geliştirilen baladların veya halk şarkılarının çoğu Thomas'la ilgili geleneklere dayanmaktadır. Bütün bu kanonik, kanonik olmayan ve geleneksel-tarihsel belgeler, Havari Thomas'ın kimliğine ilişkin daha geniş bir anlayış sağlar.<sup>48</sup> Sözlü ve arkeolojik ayrıntılar da dahil olmak üzere Kudüslü, Edessan, Pers, Hint-Part, Güney Hindistan ve diğer geleneklerden bazıları, ona ilişkin kapsayıcı bir görüş oluşturur. İlerleyen bölümlerde çalışma, burada tartışılan tüm edebi ve geleneksel materyallerden temsili görüş ve belgeleri analiz ediyor. Thomas Edebiyatının İkiz Motifi Thomas ismi Aramice "ikiz" anlamına gelen tôma kelimesinden türetilmiştir. FG'de kendisinden üç kez (11:16; 20:24; 21:2) "Didimos olarak adlandırılan Thomas" olarak bahsedilir ve Yunanca ikiz anlamına gelen kelime kullanılır.<sup>49</sup> Ancak bu örneklerin hiçbirinde Yuhanna bunun ne anlama geldiğini açıklamaz.<sup>50</sup> İkiz anlamına gelen Yunanca kelime didymus, iyi kanıtlanmış bir isimdir ve Thomas'ın Yunanca konuşulan Hristiyan çevrelerinde tanındığı isim olabilir.<sup>51</sup> Aynı zamanda, Yahya'nın kendisi için "Yahuda" adını kullanmadığı görülmektedir. Stang (2013: 44) şu yorumu yapar: Bir olasılık, "Thomas" ve "Didymus" un her ikisinin de unvan olmasıdır - biri Aramice, diğeri Yunanca - bu durumda Yuhanna İncili bu havarinin özel adını kaydetmez, sadece ona Aramice unvanı olan tôma ile atıfta bulunur ve ardından Yunanca versiyonu olan didymus'u sağlar. Eğer bu doğruysa, ismi açıklanmayan elçi yalnızca "ikiz" olarak biliniyordu. 45 Üçüncü yüzyılın başlarına (MÖ 200 – MS 50) ait bir Suriye belgesi. 46 Bkz. Klijn, 1962: 30–1; Ramelli, 2009; Johnson, 2012: 175–78; Younan, 2009: 65–7. 47 Daha fazla ayrıntı için Bölüm 10'a bakın. 48 De Miraculis Beati Thomae ve Passio Thomae gibi Thomas'a gönderme yapan başka eserler de vardı. 49 Blomberg (1988: 4: 841) şöyle der: "Sonraki Süryanice ve gnostik gelenekler onu Yahuda Thomas olarak biliyordu; bu gelişme Yeni Antlaşma'da, Yuhanna 14:22'deki 'Yahuda (İskariyot değil)' ifadesini 'Thomas' ve 'Yahuda Thomas' ile değiştiren iki Süryanice MSS tarafından yansıtılmıştır." Bkz. Nixon, 2000: 1182. 50 Bkz. Collins, 1992a,b: 6: 528. 51 Bkz. Collins, 1992a,b: 6: 528.

## --- SAYFA 29 ---

Havari Aziz Thomas 8 Yuhanna İncili, ikiz kardeşi veya Thomas'ın bu ismi nasıl aldığı hakkında bilgi vermez.<sup>52</sup> Apokrif belgeler, Yuhanna'da gözden kaçırılan soruların bir kısmına cevap veriyor. ATH, Tomas'ın İsa'nın ikizi olduğunu belirtmektedir ve GTh, onun gerçek adının "Yahuda" olduğunu ileri sürmektedir (GTh 1).<sup>53</sup> BTh'da, Tomas açıkça İsa'nın "kardeşi" ve "ikizi" olarak anılmaktadır (138:7-10; 139:19-20).<sup>54</sup> İkiz motifi çoğunlukla Tomas'ın İsa ile manevi arkadaşlığıyla bağlantılı olarak ifade edilse de, Tomas'ı biyografik ikizi olan İsa'ya bağlayan birkaç istisnai görüş vardır.<sup>55</sup> Layton (1987: 359) şu yorumu yapar: "Romantizm" olarak adlandırılan antik edebiyat türünde ikiz motifi önemlidir. Ancak Thomas geleneğinde, yalnızca romantik bir abartı olmaktan çok uzak olan bu ilişki, bireysel Hristiyan ile içsel ilahi ışık veya "yaşayan İsa" arasındaki karşılıklı ilişki için derin bir teolojik model sağladı: Kendini bilmek, kişinin ilahi ikizini bilmek ve dolayısıyla tanrıyı bilmektir; yaşayan İsa'yı takip etmek kişinin kendini tanıması ve bütünleştirmesiydi. (BTh 138:7-20)<sup>56</sup> Tomas'ın İsa'yla olan ikizliği muhtemelen İnci İlahisi ve ATH'ta bilinen ruhsal ikiz kavramının daha derin anlaşılmasına dayanmaktadır. Üstelik GTh 13'te Thomas'ın karakteri Petrus ve Matta'nın rol ve konumunun üzerine bile yükseltilmiş ve aynı zamanda benzersiz manevi anlayışlara sahip bir mürit ve İsa ile ilahi vahyi paylaşan biri olarak tasvir edilmiştir.<sup>57</sup> Stang'a göre, GTh'nin ayırt edici bir özelliği onun "ikizlenme teolojisi"dir, belki de Hristiyan ilahi ikiz geleneğine ilk tanığımızdır.<sup>58</sup> TL'de ikiz motifinin asıl ilgisi Thomas'ın İsa ile manevi ikizlenmesindedir. Apokrif gelenekler olarak adlandırılan geleneklerde Thomas, İsa'nın ikizi ve ruhani arkadaşı (BTh 138:1), Tanrı'nın Oğlu'nun iş arkadaşı, Mesih'in gizli sözlerine ortak inisiye olarak tasvir edilir (ATH 39), 52 Bkz. Witherington, 2004: 96. 53 Bkz. Collins, 1992a,b: 6: 528; Layton, 1987: 359. 54 Bkz. Charlesworth, 1995: 244–48; Layton, 1987: 359. 55 Bu ikinci görüş çoğunlukla Yuhanna 14:22 ve Yahuda 1'e dayanılarak geliştirilmiştir. 56 Layton (1987: 359-60) şöyle der: "Böylece İsa ve Tomas'ın ikizliği ve arkadaşlığı, hem pratik öğrenciliği hem de kişisel farkındalığı vurgulayarak, Tanrı ile tanışma (gnōsis) yoluyla genel bir kurtuluş modelini mecazi olarak ifade etti." 57 Meyer (2010: 83-84) şöyle diyor: "İkiz Yahuda'nın adlandırılması, Suriye literatüründe Yahuda'nın İsa'nın ikiz kardeşi olduğuna dair yaygın endişeyi tekrarlamaktadır. Yeni Ahit İncillerine göre İsa'nın Yahuda adında bir erkek kardeşi vardı ve Suriye Hristiyan mirası bu geleneği sürdürüyor ve Yahuda'nın ikiz kardeş olduğunu ekliyor." 58 Bkz. Stang, 2016: bölüm 2.

**--- SAYFA 30 ---**

Giriş 9 ve İsa'yı en iyi tanıyan ve ona en çok benzeyen havari.<sup>59</sup> Miller'a (2004: x) göre, "İsa'nın ikizi olan Thomas İnanlısı olmak, yalnızca son nefesimizde ve belki o zaman bile bitmeyecek bir yola girmek anlamına gelir."<sup>60</sup> Böylece TL, üç şekilde tanımlanabilecek bir "ikizlenme teolojisi" geliştirir: birincisi, Thomas ve İsa arasındaki ideal ilişkiye dayalı olarak geliştirilen manevi birliğin anlaşılması olarak; ikincisi, çoğunlukla ilk Hristiyan çevrelerinde geliştirilen ve Doğu'nun bir tezahürü olarak ilerleyen, en eski manevi modellerden biri ve benzersiz bir öğrencilik paradigması olarak; ve üçüncüsü, İsa'nın, Thomas'ı "ikizi" olarak kabul etmek için bir ölçüm çubuğu olarak kullanılacak sözleriyle açıkladığı bir ilişki olarak.<sup>61</sup> Önümüzdeki bölümlerde, ikiz motifinin TL'de nasıl algılandığını araştıracağım. Araştırma Metodolojisi Bu monografi, Thomas'ın kişiliğine ve çalışmalarına ilişkin bütünsel bir anlayışı, NT'deki kendisi hakkındaki bilgileri, sözde kıyamet belgelerini ve geleneksel-tarihsel materyalleri birleştirerek ortaya koyma girişimidir. Bu nedenle görev, Thomas'ın TL'de nasıl algılandığını belirlemektir. Bu araştırmayı, belgelerin ve geleneklerin üç ana katmanının dinamik bir şekilde iç içe geçmesinin onun kişiliğine genel bir bakış sunacağı umuduyla ele alıyorum.<sup>62</sup> Beklenen hedefe ulaşmak için, Thomas'ın karakterini bütünleşik bir yorum dinamiği kullanarak ele alıyorum. Bu çalışmanın temelinde kanonik ve kanonik olmayan materyallerin edebi, tarihi ve teolojik açıklamaların yardımıyla tefsir analizi yatmaktadır.<sup>63</sup> İlk adım olarak, Yuhanna İncili'nin anlatı çerçevesi içinde Thomas'ın karakterini ön plana çıkarmaya çalışacağım. Thomas farklı bir bakış açısıyla sunulduğundan, John'un anlatı retoriği şu şekilde olacaktır: Bauckham (2015: 36) şöyle der: "Thomas'ın İsa ile fiziksel ikizliği geleneğinin daha sonra teolojik olarak istismar edilmesi mümkündür, ancak onun isminin İsa ile ruhsal ikizliğini ima edecek şekilde yorumlanmasının daha sonra fiziksel ikizlik fikrini de beraberinde getirmesi en azından aynı derecede mümkündür." <sup>60</sup> Bkz. Stang, 2016: bölüm 2. <sup>61</sup> İsa'nın Luka 8:21'deki ifadesi (çapraz başvuru Matta 12:49-50; Markos 3:35) şöyledir: "Annem ve kardeşlerim, Tanrı'nın sözünü duyup onu yapanlardır." Thomas, "Tanrı'nın sözünü duyan ve bunu yapan" kişi olarak İsa'nın "ikizi" olarak algılanırdı. <sup>62</sup> Belgelerin ve geleneklerin üç katmanı şunlardır: NT; GTh, BTh, ATH ve IGT gibi sözde uydurma belgeler; ve geleneksel-tarihsel malzemeler. <sup>63</sup> Bkz. Counet, 2000: 15-48.

### --- SAYFA 31 ---

Havari Aziz Thomas 10 mevcut edebi araçlar kullanılarak analiz edilmiştir.<sup>64</sup> Bu süreç sayesinde, onun karakteri ve FG'nin önemli anlatı aralıklarındaki rolü belirlenebilir. Oradan, sözde apokrif belgelerde daha ayrıntılı olarak açıklanan karakterin tavırlarını araştırmaya geçiyorum.<sup>65</sup> Bu daha sonra Thomas'la ilgili geleneklerin uzun bir süre boyunca ve daha geniş bir coğrafi alan içinde nasıl geliştiğini açıklamaya yardımcı olacak. Bu anlamda tefsir analizi sürecinde tarihsel-eleştirel sorular kaçınılmazdır.<sup>66</sup> Daha sonra çalışma, Thomas Hristiyanlığının yaşayan gelenekleri de dahil olmak üzere, Thomas'ın karakterinin toplumsal hafıza aracılığıyla nasıl algılandığını anlamak için geleneksel-tarihsel materyallere geçecektir.<sup>67</sup> Mevcut çalışmanın apokrif belgeler, patristik gelenekler ve diğer ilgili materyaller üzerinde yaptığı analizler, Thomas'ın Hindistan'daki havariliğine ilişkin geleneklerin devamlılığına dair ipuçları sağlayacaktır. Dolayısıyla çalışmada şu üç katman açıkça görülmektedir: Birincisi, Johannine anlatı sanatı içerisinde Thomas karakterinin algılanması; ikincisi, sözde apokrif geleneklerde Johannine karakterinin gelişimi; ve üçüncüsü, coğrafi olarak yaygın ve kronolojik olarak uzun süreli geleneksel-tarihsel materyaller yoluyla daha da genişlemesi. Thomas'ın karakterine ilişkin hem edebi hem de tarihsel-eleştirel sorulara çalışma boyunca önem verilmektedir.<sup>68</sup> Aynı zamanda, karakter ve topluluğuyla ilgili teolojik soruların çoğu yeterli ilgiyi görmektedir.<sup>69</sup> Bu talepler, çalışmanın edebi, tarihi ve teolojik odağını uygun bir şekilde açıklamaktadır.<sup>70</sup> Anderson'un (2008: 118) söylediği gibi, bu, "çeşitli yaklaşımların en iyilerinin sentezidir; anlatı-eleştirel yaklaşım, bkz. Van Aarde, 2009: 381-418; De Boer, 1992: 35-48. Ayrıca bkz. Genette, 1972/1980; Funk, 1988; Thomaskutty, 2015. IGTh. 66 Burada yazarlık kaygısı, yazım tarihi ve yazılış yeri gibi tarihsel-eleştirel sorular tartışılırken, kaynak, biçim ve redaksiyon açısından kritik soruların bazı yönleri de ele alınacak. Ayrıca, sözde apokrif belgelerin gelenekleri ve bunların Yahudi ve Greko-Romen düşünce dünyalarıyla daha yakın etkileşim içinde gelişimi açıklanacak. 67 Thomas'ın karakterinin toplumsal hafızadaki ve folklorik geleneklerdeki algısı anlaşılabilir. Hem apokrif hem de geleneksel-tarihsel belgeler ele alınarak Sitz im Leben Jesu ve Sitz im Leben Kirche'deki geleneklerin gelişimi kısaca tartışılacaktır.<sup>68</sup> İncil uzmanı Paul N. Anderson ile kişisel, birebir etkileşimimde Anderson şu yorumu yaptı: "Edebi ve tarihsel yaklaşımların birlikte yürütülebileceğini ve yürütülmesi gerektiğini düşünüyorum." 69 Bu teolojik yönler, ele alınan metinlerin taleplerine göre tartışılmaktadır. 70 Bkz. Thomaskutty, 2015: 26.

### --- SAYFA 32 ---

Giriş 11 okuması tek başınadır, diğerlerinden yalıtılmıştır." Anderson'ın burada belirttiği gibi, Thomas'ın kişiliğine ve eserine disiplinlerarası bir yaklaşım, farklı malzeme katmanlarını ve farklı metodolojileri dikkate alıyor.<sup>71</sup> Analizde şu sorulara da önem veriliyor: Thomas, TL içinde edebi bir karakter olarak nasıl geliyor? Karakter, TL'de tarihi bir kişi olarak nasıl algılanıyor? Ve onun karakteri, TL'de bir teolojik paradigmanın düzenlenmesinde nasıl bir araçtır?<sup>72</sup> Üstelik, bu soruları, çeşitli kaynaklardan (kanonik, kanonik olmayan ve geleneksel-tarihsel), coğrafi konumlardan (Kudüs, Doğu Suriye, Pers, Hint-Part ve Güney Hindistan), kronolojik aralıklardan (birinci yüzyıldan havariyel dönemden yaşayan geleneğin zamanına kadar) ve söylem katılımcılarından (havariler, kilise) elde edilen kapsamlı kanıtların yardımıyla değerlendiriyorum. babalar, tarihçiler, coğrafyacılar, gezginler ve diğerleri).<sup>73</sup> Bu anlamda çalışma, okuyucuyu çeşitli kaynaklara, yerlere, çağlara ve kişilere götürerek belirli sonuçlara varıyor. Çeşitli belgelerin tutarlı bir analizi, Thomas ve topluluğu hakkında daha geniş bir anlayış sağlayacaktır.<sup>74</sup> Edebi karakter ve tarihsel şahsiyetin tamamlayıcı bir anlayışı, onun toplumdaki rolünü ve statüsünü ön plana çıkarmamızı sağlayacaktır.<sup>75</sup> Karakterin tarihini, TL'nin edebi, tarihi ve teolojik vurgularına dayanarak yeniden yapılandırmak, çalışmanın kapsamını genişletecektir.<sup>76</sup> Ayrıca, çalışma, ikiz motifin kavramsallaştırılmasını ve Malabar'ın yaşayan geleneğinin ve Mylapore mezarının önemini keşfedecektir. Kısacası bu çalışma, Thomas'ın karakterinin genel resmini anlamada her şeyi bir araya getirmeye yönelik kapsayıcı bir yaklaşım olarak disiplinlerarası bir analiz uygulama girişimidir. Bu analiz, Thomas'ın kimliğinin hem edebi bir karakter hem de tarihsel bir figür olarak kapsamlı bir şekilde yorumlanmasına katkıda bulunmaktadır. 71 Bkz. Tan, 1993: 26-49; Thomaskutty, 2015: 26. 72 Bu sorular, Thomas'ın karakterinin anlatı-eleştirel ve tarihsel-eleştirel analizlerdeki gelişimini ve karakterinin çeşitli coğrafi ve kronolojik bağlamlarda algılanışını kavramak için sorulmuştur. 73 Bütün bunların bir arada Thomas'ın karakteri hakkında kapsayıcı bir bakış açısı sunacağını umuyorum. 74 Bkz. Bölüm 9-10. 75 Edebi ve tarihsel-eleştirel yaklaşımların bir sentezi yoluyla, "edebi karakter" ile "tarihsel şahsiyet"i birleştirebiliriz. 76 Bkz. Bölüm 10.

**--- SAYFA 33 ---**

Havari Aziz Thomas 12 Araştırma planı Gerekçeyi, amacı ve görevi tartıştıktan sonra; çalışmanın alaka düzeyi; edebiyat ve gelenekler; TL'nin ikiz motifi; ve araştırmanın metodolojisi, şimdi Thomas'ın Yeni NT'deki kişisini ve çalışmalarını, uydurma belgeleri ve tarihi gelenekleri keşfetmek için teorik bir çerçeve oluşturacağım. Birinci Bölümde (Bölüm 1-4), Yuhanna İncili çerçevesinde Thomas karakterini anlatısal-eleştirel bir analizle ön plana çıkaracaktır. Bu bölümde, Tomas'ın İncil'in dört bölümünde (11:16; 14:5; 20:24-29; 21:2) nasıl görüldüğünü ve İncil'in açık ve örtülü yönlerinin birlikte onun karakterini nasıl ön plana çıkardığının izini sürüyorum. İkinci Bölüm (Bölüm 5-8), Thomas'ın GTh, BTh, ATh ve IGTh'de nasıl görüldüğüne ve apokrif belgelerin Johannine tasvirini nasıl daha da ileriye taşıdığına ışık tutuyor. Üçüncü Bölüm (Bölüm 9-10), kanonik ve kanonik olmayan ayrıntılara daha fazla katkıda bulunmak için tarihsel geleneklerin nasıl bir araya getirilebileceğini araştırıyor. 10. Bölüm, Sinoptik İnciller, FG, Elçilerin İşleri Kitabı ve apokrif belgelerden alınan bakış açılarını birleştirerek Thomas'ın kişiliğinin ve çalışmalarının tarihini yeniden yapılandırmaya çalışmaktadır; kilise babalarının gelenekleri; cemaatçi perspektifler; ve Thomas Hristiyanlarının gelenekleri. Sonuç olarak, tüm bu materyallerin bilimsel olarak okunmasıyla Thomas'ın kapsamlı bir şekilde anlaşılmasının nasıl mümkün olabileceğinin işaretini veriyorum.

**--- SAYFA 34 ---**

Birinci Kısım Yuhanna Didymus İncili'nde Thomas Yahuda Thomas, Yuhanna İncili'nin anlatı çerçevesinde dört kez geçmektedir (bkz. 11:16; 14:5; 20:24-28; 21:2). Onun İncil'deki varlığı, makro-anlatı yapısındaki bazı stratejik geçişleri ortaya koyar.1 Tomas'ın girişiyle tanıtılan önemli anlardan bazıları aşağıdadır: Birincisi, Tomas'ın karakteri, İsa'nın kamu hizmetinin sonuna doğru ön plana çıkarılır; burada Lazarus'un ölümü ve İsa'nın ölümüne ve dirilişine doğru bir geçiş yaşanmaktadır (11:16);2 ikinci olarak, Tomas, İsa'nın kimliğinin "önemli bir muhatap" olarak diyalog içinde yer almasıyla ortaya çıkar. yol, gerçek ve yaşam" özel hizmeti sırasında öğrencilere açıklanabilir (14:5; ayrıca bkz. ayet 6); üçüncüsü, İsa'nın "Rab" ve "Tanrı" (20:24-29) kimliğinin ortaya çıkarılmasına aracılık eden Tomas'ın karakteri Yücelik Kitabı'nın doruk noktasına doğru ortaya çıkar; ve dördüncüsü, Celile'deki diriliş sonrası bağlamda yedi havariden biri olarak görünmektedir (21:2). Her ne kadar İncil'in başında Tomas'ın karakteri olmasa da onun varlığı belirtilen bu geçişlerde belirgin bir şekilde fark edilmektedir. Anlatıcı, İncil'in genişletilmiş öyküsünü bu geçişlerde Thomas'ın bakış açısıyla düzenler. Thomas'ın benzersiz yerleşimi, karakter ve onun gelişimi hakkında önemli bir şey ifade ediyor. 1 Skinner (2009: 43) şunu gözlemliyor: "Okuyucuya, İsa tarafından çağrılan veya onu takip eden havarilerin kapsamlı bir listesi sunulmadı. Bunun yerine, Yuhanna'nın sunumunun çeşitli aşamalarında, İsa'nın takipçilerinin küçük grubundan yeni sesler ortaya çıkıyor. 11. bölümde, Thomas tam da böyle bir ses. İncil'in neredeyse yarısında, okuyucu Thomas'la ilk kez tanışıyor." 2 Skinner (2009: 55) ayrıca şunları belirtmektedir: "Burada Thomas, anlatıcı tarafından anlatı geriliminin, ironinin ve yanlış anlamanın 'dünyanın ışığı' tarafından verilen aydınlığa işaret ettiği bir durum yaratmak için kullanılan bir folyo görevi görmektedir."

**--- SAYFA 35 ---**

14 Havari Aziz Thomas'ın anlatımı. Thomas'ın dört kez ortaya çıkışının, yani ortaya çıktıkları bölümler dahilinde ve John'un genişletilmiş anlatı çerçevesi içinde dikkatli bir analizi, okuyucunun dikkatini hikayedeki bazı hayati alanlara çeker. Aşağıdaki bölümlerde bu hususları yorumsal bir analiz yoluyla ele alacağız.

## --- SAYFA 36 ---

1 Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) Giriş Yuhanna 11:1-12:11 sahnede aynı karakterlerin kalmasıyla bir arada kalır.1 Mikro düzeyde çeşitli alışverişler gerçekleşirken, Lazarus'un hikayesi orta düzeyde tek bir bütün olarak işlev görür.2 Ama aynı zamanda Lazarus'un hikayesi okuyucuyu İsa'nın makro düzeydeki hikayesine alıştıırır. Anlatıcı, birinin ölümünün ve dirilişinin diğerinin ölümüne ve dirilişine yol açtığını vurguladığından, Thomas'ın mikro düzeydeki sözleri Lazarus'un tüm hikayesini etkiler.3 İsa'nın ölümü daha sonra merkezi bir tema olarak geliştiğinden, Thomas'ın ifadesi hikayenin genişletilmiş düzeyinde hayati önem taşıyor. 11. Bölüm, İsa'nın anlaşılması güçlüğüyle başlıyor (10:40-42) ve daha fazla anlaşılması güçlüğüyle bitiyor (11:54-57). İsa'nın ölümüne işaret eden iki ifade arasında başka bir ekleme daha yapılıyor: birincisi, Thomas'ın cilt 16'daki ifadesi ve ikinci olarak Kayafa'nın cilt 50.4'teki ifadesi Swartley (2013: 277), "Thomas'ın sert yorumu bizi Kayafa'nın 'çözümüne' hazırlıyor (ayet 50)" diyor. Moloney'e (1998: 325) göre, "İsa'nın 4. ayetteki sözleri ve Kayafa'nın ve 49-52. ayetlerdeki anlatıcının yorumları, ölüme yol açacak bir diriliş hikâyesinin çerçevesini çizmektedir. İsa Kudüs'te ölecek ve onun ölümü Tanrı'nın yüceliğini ortaya çıkaracaktır; 1. Köstenberger (2009: 228) şunu gözlemler: "Yuhanna 11-12, işaretler ve ayetler arasında bir köprü olarak görünür. Tutku Anlatısı, İsa'nın ölümünün anlatıda daha da büyük bir öneme sahip olması, Lazarus'un ölümü ve dirilişinin yanı sıra Bethany'li Meryem'in İsa'yı meshetmesi, anlatının ilerleyen kısımlarında İsa'nın kendi ölümünün, cenazesinin ve dirilişinin habercisidir." Bkz. Tenney, 1981: 114-25; Thompson, 2015: 237-62; Beasley-Murray, 1999: 183-87. 2 Mikro düzeyde, belirli ortamlarda karakterler arasındaki çeşitli alışverişler odak noktasıdır. Orta düzeyde bireysel anlatıların epizodik yapısı vurgulanır. Mikro, orta ve makro yapısal analiz hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Thomaskutty, 2015: 368-404. 3 Bkz. Byrne, 1991: 29-36. 4 Bkz. Von Wahlde, 2010: 2: 486-87.

## --- SAYFA 37 ---

16 Havari Oğul Aziz Tomas onun aracılığıyla yüceltilecektir (ayet 4).”5 Bu anlamda, Tomas'ın 16. ayetteki sözleri yüceltmeye bir işarettir. Ayrıca, İsa'nın ayet 4 ve ayet 40'taki ilk ve son yüceltme ifadeleri de bir diğer önemli içermeyi oluşturur.6 İsa'nın yüceltilmesi kısmen işaretlerin performansı ile ortaya konduğundan, dikkati İnsanoğlu'nun ölümüne ve yüceltilmesine yöneltir. 12:1-11'deki bölüm 11:1-57 ile üç farklı şekilde iyi bir şekilde bağlantılıdır: birincisi, 12:1-8'deki meshedilme sahnesi 11:2 ile analeptik bir bağlantı oluşturur; ikincisi, Lazarus'un dirilişinin ardından gelenler 12:9-11'de iyi anlatılır ve üçüncüsü, Tomas'ın belirttiği gibi, Lazarus'un dirilişi İsa'nın ölümüne somut bir yol açar (11:16) ve Kayafa (11:50).7 Hikâyenin dikkatli bir şekilde okunması, 11:1-12:11'i birbirine sıkı sıkıya bağlı bir anlatı olarak gözlemlememizi sağlayacaktır.8 Tomas'ın 11:16'daki sözleri şu açılardan önemlidir: birincisi, okuyucunun dikkatini Lazarus'un ölümünden İsa'nın yaklaşan ölümüne kaydırır; ikincisi, muhatapları ve okuyucuları ölüm noktasına kadar hazırlıklı olmaları konusunda uyarır ve üçüncüsü bir dizi başlatır; Thomas'ın arka plandan ön plana doğru hareket eden bir mürit olarak katılımı.9 Anlatı ortamı Lazarus'un hikayesinin anlatıcı, malzemeyi tipik bir şekilde düzenler. 11. bölümün ilk altı ayeti, anlatıcının örtülü bir şekilde bir diyalogu dahil ettiği ortamın ayrıntılarını sağlar.10 Başlangıçta, ana karakterlerden üçü kısa ve öz bir şekilde tanıtılır: ilki, 5 Tarazi adında bir adam (2004: 199-208) olayların sıralamasını şu şekilde bulur: Lazarus'un ölümü (11:1-30); Meryem ağlar (11:31-37); Lazarus'un diriltilmesi (11:38-44); İsa'yı öldürme komplosu (11:45-57) ve ayrıca bkz. Morris, 1995: 473-84; 2010: 612-58; Bernard, 1928/1963: 2: 327-409; Neyrey, 2007: 192-94. 6 Ball (1996: 102) şunu belirtir: "Bütün bu bölüm, Tanrı'nın İsa'daki yüceliğinin bir açığa çıkışı olarak kurgulanmıştır. İsa'nın ilk sözleri şöyle oldu: 'Bu hastalık öldürücü değildir; bu, Tanrı'nın yüceliği içindir, öyle ki, Tanrı'nın Oğlu bununla yücelsin' (ayet 4). Yücelik teması, bölümün doruk noktasında, İsa Marta'ya şunu söylediğinde yeniden ele alınır: 'Ben sana, eğer inanırsan Tanrı'nın yüceliğini göreceğini söylememiş miydim?' (ayet 40). 7 Diriliş ve bunun Yahya'nın dili üzerindeki etkileri hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Hamid-Khani, 2000: 333-37; Morris, 1995: 473; Michaels, 2010: 612-58. 8 Bkz. Byrne, 1991: 12-89. 9 Waetjen (2005: 275) şunu belirtmektedir: "Dördüncü İncil'in anlatı dünyasındaki diğer karakterler gibi, 'Didimus adı verilen' Tomas da, anlatıcı rolünde ima edilen yazarın retorik amacını gerçekleştirmeye yönelik amaçlı bir figür olarak hizmet eder." Ayrıca bkz. Thompson, 2015: 243. 10 Moloney (1998: 324-25) 11:1-54'ü altı bölüme ayırır, vv. 1-6, 7-16, 17-27, 28-37, 38-44 ve 45-54. İlk iki bölümde aşağıdaki ayrıntılar tartışılmaktadır: vv. 1-6: Giriş. Anlatının yeri, zamanı, karakterleri, durumu ve ana temaları tanıtılır; vs. 7-16: İki karar

**--- SAYFA 38 ---**

Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 17 Lazarus hastadır ve Beytanya'da ikamet etmektedir; 11 ve ikincisi, Beytanya, Meryem ve kardeşi Lazarus olan Marta'nın köyü olarak bilinir. 12 Lazarus ayrıca, İsa'yı parfümle mesheden ve ayaklarını saçıyla silen Meryem ile ilgili olarak tanıtılır (bkz. 12:1-8). 13 Anlatıcının özel ilgisi Lazarus'un Meryem ile yakın ilişkisinin anlatılmasında "[Meryem'in] kardeşi Lazarus hastaydı." 14 ifadesiyle kuruludur. 3) 15 İsa'nın uzak bir yerden gelen mesaja ve farklı bir dinleyici kitlesine (yani öğrencilerine) verdiği yanıt 4. ayette kayıtlıdır: "Bu hastalık ölüme yol açmaz; daha çok Tanrı'nın yüceliği içindir, öyle ki Tanrı'nın Oğlu bununla yücelsin." Daha sonra anlatıcı şunu belirtir: "Buna göre, İsa, Marta'yı, onun kız kardeşini ve Lazar'ı sevdiği halde, Lazar'ın hasta olduğunu duyduktan sonra bulunduğu yerde iki gün daha kaldı" (5-6 ayetler). 16 Bu giriş bölümü, okuyucuyu öykünün sonraki anlatım bölümlerine ve özellikle de Tomas'ın 11:16'daki en önemli sözlerine hazırlar. Başlangıçtaki anlatım ortamı şu ipuçlarını veriyor: İlk önce Meryem'den İsa'nın meshedilmesiyle ilgili olarak bahsediliyor, ardından da onun cenazesine gönderme yapılıyor. İsa Yahudiye'ye gitmesi gerektiğine karar verir ve Tomas öğrencilerinin kendisine eşlik etmesi gerektiğini duyurur. Bkz. Thomaskutty, 2015: 368-70. 11 Bkz. Haenchen, 1984: 2: 56-57; Köstenberger, 2004: 322. 12 Bkz. Moloney, 1998: 325; Waetjen, 2005: 270-80. 13 Moloney (2005: 214) şu yorumu yapar: "Yuhanna 11-12 birlikte okunmalıdır çünkü yazar bu bölümleri İsa'nın hizmeti (1:19-10:32) ile ölümü ve dirilişi (13:1-20:31) arasında köprü kurmak için kullanır. Birlikte okuyun, 11-12. bölümler okuyucunun İsa'nın çarmıha gerilerek ölümüyle ilgili Johannine anlayışına daha yoğun bir şekilde odaklanmasına yol açar." Thompson (2015: 239) şunu belirtmektedir: "Mesih ile ilgili asıl anlatım İncil'de daha sonra yer alsın da, Meryem'e yapılan atıf, okuyucunun ya onunla ya da meshedilmenin kendisiyle olan aşinalığını, birini diğeriyle tanımlamasını gerektirir (11:2; krş. 12:1-8)." Ayrıca bkz. Moloney 1998: 325; Bruner, 2012: 654-64. 14 Bkz. Barnhart, 1989: 152-65. 15 Moloney (1998: 326) şunu belirtir: "Öğrenciler İsa'ya 'Haham' diye hitap ederler, bu da onun hakkındaki anlayışlarının sınırlı olduğunu gösterir (çapraz başvuru 1:38, 49; 3:2, 26; 4:31; 6:25; 9:2)." Bkz. Cyril of Alexandria, 2015: 2: 83. 16 Jesus'un gecikmesi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Meyer, 1987: 183-87; Michaels, 2010: 617-18; Top, 1996: 101-10; Beasley-Murray, 1989: 65-68. Karakter(ler) Ayet Konuşma ünitesi Marta ve Meryem 3 Rab, sevdiğiniz kişi hasta. İsa 4 Bu hastalık ölüme yol açmaz; daha doğrusu bu, Tanrı'nın yüceliği içindir, öyle ki, Tanrı'nın Oğlu onun aracılığıyla yüceltilsin.

## --- SAYFA 39 ---

18 Havari Aziz Thomas'ın cesedi (11:2; 12:7); ikincisi, Tanrı'nın ve Tanrı'nın oğlunun yüceltilmesine daha fazla önem verilmektedir (11:4); ve üçüncüsü, aileye olan sevgisinden bağımsız olarak İsa'nın gecikmesi, kendisini diriliş ve yaşam olarak açığa vurma kararlılığını gösterir. Bu önemli noktalar Lazarus'un ölümünün ve dirilişinin ötesinde bir şeyler ifade ediyor. Burada Thomas'ın vurgusu İsa'nın ölümündedir. Vv'deki bölüm. 7-16, vv'deki ön anlatım bölümüne dayanmaktadır. 1-6. Vv'de. 7-16'da İsa ile öğrencileri arasında uygun bir diyalog kurulur. İsa'nın "Tekrar Yahudiye'ye gidelim" emriyle başlar (ayet 7). Öğrencilerin tepkisi İsa'nın planına aykırıydı. Şöyle cevap veriyorlar: "Haham, Yahudiler az önce seni taşlamaya çalışıyorlardı, sen yine oraya mı gidiyorsun?" (ayet 8). İsa'nın vv'deki mecazi konuşması. 9-10 (ayrıca bkz. 9:4-5) çalışmanın ve zamanı değerlendirmenin aciliyetini gösterir. 17 Sonra çift anlamlı bir ifade ekler: "Dostumuz Lazar uykuya daldı, ama ben oraya onu uyandırmaya gidiyorum" (ayet 11). 18 Bu, öğrenciler arasında bir yanlış anlaşılmaya yol açar ve öğrenciler şöyle yanıt verirler: "Rab, eğer uyuyakaldıysa iyileşecektir" (ayet 12). 19 Öğrencilerin yanlış anlamaları, İsa'nın şunu söylemesini sağlar: durumu açık bir şekilde açıklığa kavuşturun: "Lazarus öldü. Sizin iyiliğiniz için orada olmadığımı sevindim ki inanabilesiniz. Ama bırakın ona gidelim" (ayetler 14-15). 20 Bu, Thomas'ın sahneye ilk kez alışılmadık ifadesiyle tanıtıldığı durumdur: "Biz de gidelim, biz de onunla birlikte ölelim" (ayet 16). 21 Anlatıcı, Thomas'ı Onikiler'den ayırır ve bir yandan ona özel bir ses verir; diğer taraftan da havari arkadaşlarının sesidir ve diğer taraftan da İsa'nın sesiyle eşanlamlıdır. 22 17 Thompson (2015: 241) şöyle der: "İsa'nın sözleri, onun işini yapabilmesi için hâlâ yeterli gün ışığının bulunduğu ve bazılarının onun ölümünü aradığının tamamen farkında olmasına rağmen karanlığın onu bu işi yapmaktan alıkoyamayacağını göstermektedir (krş. 9:4-5)." Ayrıca bkz. Thomaskutty, 2015: 375; Moloney, 1998: 326; Tarazi, 2004: 201-02. 18 İsa'nın mecazi dil kullanımına ilişkin daha fazla ayrıntı için bkz. Cadman, 1969: 125. 19 Krş. Neyrey, 2007: 194; Morris, 1995: 480-83. 20 Bkz. Haenchen, 1984: 2: 60. 21 İskenderiyeli Cyril (2015: 2: 85) şöyle diyor: "Yani Thomas belki de nazik bir gülümsemeyle 'Hadi gidelim' yani 'Bırak ölelim' dedi. Ya da şunu söylüyor: Eğer gidersek mutlaka öleceğiz... Sonuçta, eğer ölüleri diriltirse korku gereksizdir, çünkü elimizde bunu yapabilecek biri var. Düştükten sonra bizi kaldır." Ayrıca bkz. Keener, 2003: 2: 841-42; Haenchen, 1984: 2: 60; Tenney, 1981: 116; Michaels, 2010: 623-24; Bernard, 1928/1963: 2: 380-82; Beasley-Murray, 1999: 189. 22 Moloney (1998: 327) şunu belirtmektedir: "Bethany'ye gitme kararının, biri İsa'dan, diğeri Thomas'tan olan iki kararının nedeni birbiriyle çelişmektedir. Müritler arasında yanlış anlamalar yoğunlaşmaktadır." Ayrıca bkz. Theodore of Mopsuestia, 2010: 102-03; Carson, 1991: 410; Tenney, 1981: 114-18; Morris, 1995: 483-84; Beasley-Murray, 1999: 189; Bruner, 2012: 662; Von Wahlde, 2010: 2: 486-87; Bernard, 1928/1963: 2: 380-82; Thompson, 2015: 243. Michaels'ın (2010: 623) ifadesiyle, "6:68'de olduğu gibi, öğrenciler bir sözcü aracılığıyla yanıt verirler, bu kez Simon Peter değil, daha önce adı verilmeyen biri aracılığıyla, 'Didymus denilen Thomas' (v. 16).

**--- SAYFA 40 ---**

Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 19 Anlatıcının öyküye katılımı çok güçlüdür. Anlatıcı, İsa ve havarileri hakkındaki farklı görüşler arasında aracılık etmeye çalıştığında bile sesi neredeyse her zaman baş kahraman İsa'nın sesiyle aynıdır.<sup>23</sup> Anlatıcı, İsa'nın öyküsünü okuyucunun gerçeklerine çok özel bir şekilde uyarlar. Konuşmanın sonuna doğru Thomas'ın tanıtılması anlamlıdır. Anlatıcı, Thomas'ın sesi aracılığıyla okuyucunun dikkatini Lazarus'un öyküsünden İsa'nın öyküsüne çevirir.<sup>24</sup> Yuhanna 11:1-12:11'in anlatı çerçevesi içinde Thomas Anlatıcı, Bölüm 1'de Thomas'ı tanıtır. 11 ve okuyucu onun kamu hizmetinin başlangıcından itibaren İsa'nın yanında olduğu izlenimini ediniyor. Üstelik bu onun şu ana kadar örtülü ve arka planlı bir karakter olarak İsa'yı pasif bir şekilde takip ettiği anlamına gelir.<sup>25</sup> 11:16'da pasif, örtülü ve arka planlı Thomas, aktif, açık ve ön planda bir karakter olarak ortaya çıkar. 23 Bkz. Köstenberger, 2004: 325-28; Tenney, 1981: 114-18. 24 Bonney (2002: 137) Tomas'ı "İsa'ya sadık, onu takip etmeye hazır biri" olarak değerlendirdi (çapraz başvuru 10:27). O (2002: 137) şöyle der: "Thomas'ın 11:16'daki ifadesi, onun Yahudiye'ye yapılması planlanan yolculuğu İsa'nın gördüğünden tamamen farklı bir açıdan gördüğünü açıkça göstermektedir." Ayrıca bkz. Carter, 2006: 75. 25 Skinner (2009: 43) şunu belirtir: "Dördüncü İncil'in okuyucusu, bir avuç havarinin (Andrew 1:40; Simon Peter 1:41-42; Philip 1:43; Nathanael 1:45-50'de) çağrılışını ve bunların anlatıda tekrar tekrar ortaya çıktığını görür. Ancak okuyucuya, İsa'nın çağırdığı veya onu takip eden öğrencilerinin kapsamlı listesi." Karakter(ler) Ayet Konuşma ünitesi İsa 7 Tekrar Yahudiye'ye gidelim. Öğrenciler 8 Haham, Yahudiler az önce seni taşlamaya çalışıyorlardı, oraya tekrar mı gidiyorsun? İsa 9-10 On iki saat gündüz yok mu? Gündüz yürüyenler tökezlemezler çünkü onlar bu dünyanın ışığını görürler. Ama gece yürüyenler tökezlerler çünkü içlerinde ışık yoktur. İsa 11 Dostumuz Lazar uykuya daldı, ama ben onu uyandırmaya gidiyorum. Öğrenciler 12 Tanrım, eğer uyuyakaldıysa iyileşecektir. İsa 14-15 Lazar öldü. Senin iyiliğin için, iman edesin diye orada olmadığımı sevindim. Ama ona gidelim. Thomas 16 Biz de gidelim, ta ki onunla birlikte ölelim.

## --- SAYFA 41 ---

20 Havari Aziz Thomas karakteri. Hikayenin anlatıcısı, İsa'nın hikayesini dinamik bir şekilde anlatmak için Thomas'ın 16. ayetteki sorusunu önemli bir ifade olarak kullanıyor.<sup>26</sup> Thomas'ın gitmek ve ölmek hakkındaki sözleri (ἄγωμεν . . . ἀποθάνωμεν) ile İsa'nın ölmek, yaşamak ve dirilişle ilgili sözleri (24-27. ayetler) bütünüyle bağlantılıdır.<sup>27</sup> Ancak Tomas neden İsa'nın kamu hizmetinin en yüksek noktasında tanıtılıyor? Sylva (2013: 11) şunu belirtir: "Thomas ilk olarak anlatının dönüm noktasında, John'un, İsa'nın işaretlerinin öneminin, onun sonsuz yaşam verenin kendisi olduğunu göstermesi olduğunu açıkça ortaya koyduğu noktada ortaya çıkar."<sup>28</sup> Burada Thomas, okuyucunun dikkatini başkahramandan uzaklaştırmadan İsa'nın "ölümü"nü yönlerini ön plana çıkarmak için bir engel karakter olarak karşımıza çıkar.<sup>29</sup> Anlatıcı, kelime ve ifadelerin birleşimi yoluyla bir gerçeği ortaya çıkarmaya çalışır. anlatı çerçevesinde. Gidiş, ölme, inanç, şan, aşk ve diğerleri gibi ifadeler ağı anlatı ana planında dikkate alınması gereken önemli unsurlardır.<sup>30</sup> Popp'a (2013: 504) göre, "Thomas metinleri kesin değildir ancak daha ziyade çok değerlilikleri sayesinde çeşitli yorum olanaklarına açıktır."<sup>31</sup> İlk bölüm (1:19-2:12) ve ilk işaret (2:1-12) örneğinde olduğu gibi, burada da zafer odaklı bir vahiy söz konusudur. vurgulanmıştır.<sup>32</sup> Bu şekilde olaylar tam bir döngüye girmiştir.<sup>33</sup> Her ne kadar Martha anahtar karakter olarak görünse de 26 Byrne (1991: 67-68) 12:1-11'i, 11:1-57'deki Lazarus'un hikayesiyle iyi bağlantılı bir perikop olarak değerlendirmiştir. Ayrıca bkz. Cadman, 1969: 122-32; Byrne, 1991: 12-89; Calvin, 1994: 291-95; Eller, 1987: 53-73; Cullmann, 1975; Elson, 2001: 153-56; Duke, 1985: 59-61. 27 Collins (1990: 84-85) şöyle belirtir: "Johannin kompozisyonunun dramatik tekniklerine uygun olarak Thomas, öğrencilerin İsa'nın dirilişiyle ilgili olarak beslediği şüpheyi temsil eder. Tek başına onların kurumsal inançsızlığının yükünü taşımak zorunda bırakılır. Ancak Johannine dramatizasyonunun talepleri Thomas'ı 'diğer öğrencilerin' önüne ve karşısına koyar." Ayrıca bkz. Collins, 1990: 84-85; Byrne, 1991: 46-67; Derrett, 1993: 20; Taşralı, 1987: 70-81; Hendriksen, 1954: 144-45. 28 Ayrıca bkz. Calvin, 1994: 274-75. 29 Anlatıcının nihai amacı Lazarus'un ölümü ve dirilişini değil, İsa'nın ölümü ve dirilişini önemli noktalar olarak sunmaktır. Bunu Thomas'ın anlatımıyla gerçekleştirir. Thompson (2015: 242) şunu belirtir: "Yuhanna, ölüleri diriltmek, anastasis veya anistanai için tipik sözlerini kullanmaz (5:29; 6:39, 40, 44, 54; 11:24), çünkü İsa'nın Lazarus'un 'uyanışı' (exypnisō, ayet 11), 'son günde' beklenen dirilişten ziyade bir diriliştir." Popp (2013: 505) şu gözlemi yapmaktadır: "Metin-içsel düzeyde, Thomas adım adım kurtuluş yoluna yönlendirilir ve İsa'nın kurtarıcı eylemlerine çekilir. Metin-dışsal düzeyde, anlatıcı okuyucuları hikayenin içine çeker ve böylece onların Thomas'ın inanç yolculuğu tarafından dönüştürülmelerini sağlar." Bkz. Casey, 1996: 42; Byrne, 1991: 46; Skinner, 2009: 55; Davies, 1992: 330; Köstenberger, 2004: 331-32; Neyrey, 2007: 191-94; Kruse, 2003: 249-50; Bruner, 2012: 663-64. 30 Bkz. Duke, 1985: 59-61; Köstenberger, 2004: 331-32. 31 Ayrıca bkz. Collins, 1990: 84-85. 32 Bkz. Calvin, 1994: 282; Culpepper, 1998: 187; Elson, 2001: 153-56; Hendriksen, 1954: 144-45; Davies, 1992: 330; Taşralı, 1987: 70-81. Şan odaklı vahiy hakkında daha fazla ayrıntı için

1:19-2:12 ve 11:1-53, bkz. Thomaskutty, 2015: 368-404. 33 İlk bölümde (1:19-2:12) olduğu gibi, Lazarus bölümü de ihtişam odaklı bir vahiy diyalogu işlevi görür. Bkz. Thomaskutty, 2015: 368-404; Popp, 2013: 506.

## --- SAYFA 42 ---

Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 21 ve sonraki bölümlerde (11:17-44) İsa'nın itirafçısı olarak, bu bölümde onun rolü bir bütün olarak sınırlandırılmıştır. Ancak Tomas buradan genişletilmiş Johannine öyküsünün sonuna kadar ilerler.34 Tomas'ın diğer havarileri İsa'nın yaklaşan ölümüne hazırladığı söylenir.35 Aşağıdaki bölümlerde, bir ifadeler ağının Tomas'ın 11:16'daki ifadesinin özünü anlamamıza nasıl yardımcı olduğunu göreceğiz. Biz de gidelim. . . Gitme teması bu anlatı çerçevesinde sürekli karşımıza çıkıyor. Bu, İsa'nın ayet 7'deki şu sözleriyle başlıyor: "Hadi Yahudiye'ye tekrar gidelim" (ἄγωμεν).36 İsa'nın buradaki ifadesi, bir görevi yerine getirmek için öne çıkarken misyoner imalarla doludur. Öğrenciler şu soruyu sorarken İsa'nın hareketi tehlikedeydi: "Haham, Yahudiler az önce seni taşlamaya çalışıyorlardı, sen yine oraya mı gidiyorsun?" (ὑπάγεις, ayet 8).37 Artan muhalefetlere veya ölüm tehdidine rağmen ilerlemek, İsa'nın misyon girişimlerinin bir parçasıdır.38 Ancak öğrenciler bu gerçeği anlamıyorlar. Vv'de kullanılan metafor. 9-10, İsa'nın katılımının doğasını açıkça tasvir etmektedir.39 Bu, karanlık zamanlarda değil, gün ışığında yapılır.40 Brant (2011: 173), "İsa ne yaptığını bildiğini ve yanlış bir adım atmadığını söylüyor." Artan muhalefet İsa'nın aktif katılımını engellemez. 34 Bkz. Derrett, 1993: 183; Byrne, 1991: 46-47. 35 Bkz. Bowman, 1975: 246; Hendriksen, 1954: 144-45. 36 Dilek kipi çoğul fiili, "öncülük etmek" anlamına gelen ἄγω fiilinin bir türevidir. Newman ve Nida (1980: 358) şunu gözlemlemektedir: "Teknik olarak bu 'öğütücü' bir ifadedir, ancak kesinlikle hiçbir teşvik içermemektedir. Bu, birinci çoğul şahısla yapılan bir tür kibar emirdir." Thompson (2015: 243) şunu belirtir: "İsa'nın Yahudiye'ye gitme kararlılığı, Thomas'ı, onların da onunla birlikte ölmeleri gerekse bile, öğrenci arkadaşlarını İsa'yı takip etmeye teşvik etmeye sevk eder." Ayrıca bkz. Fortna, 1988: 99; Haenchen, 1984: 2: 58; Brant, 2011: 172-73. 37 Gösterici şimdiki zaman aktif tekil fiili, "ayrılmak" anlamına gelen ὑπάγω fiilinin bir türevidir. Bkz. Borse, 1990: 1: 24-25; Newman ve Nida, 1980: 358; Neyrey, 2007: 192-94; Swartley, 2013: 276-77; Brant, 2011: 172-74; Gill, 2003: 357-58. 38 Howard-Brook (1997: 77) şunu belirtir: "İsa 'biz gidiyoruz' derken, onlar 'sen gidiyorsun' şeklinde yanıt veriyorlar (11:7-8). İsa'nın cesur pervasızlığına hayret ediyorlar ama kendilerini plana dahil etmek istemiyorlar. Tutumları yaklaşan ölüm tehditleri karşısında ikinci seçeneği gösteriyor: muhalefeti kışkırtabilecek riskler almaktan kaçın." Ayrıca bkz. Harrison, 1962: 67-73; Neyrey, 2007: 192-94; Probst, 1993: 3: 393-94; Herzog, 1972: 153-54; Harrison, 1962: 67-73. 39 Bkz. Odeberg, 1968: 333. 40 Hunter (1968: 83) şunu belirtir: "Şu an elimizde olduğu gibi, bu benzetme Lazarus hikâyesinin bir parçasıdır, yani İsa'nın hizmetinde olayların amansız doruğa ulaştığı ve hayatının gerçekten tehlikeye girmeye başladığı aşamaya aittir (11:8, 53)." Bkz. Herzog, 1972: 153-54; Harrison, 1962: 67-73.

## --- SAYFA 43 ---

22 Havarî Aziz Thomas halkı.<sup>41</sup> Cesareti şu ifadelerle ortaya çıkıyor: “Ben gidiyorum” (πορεύομαι, v. 11) ve “Hadi ona gidelim” (ἄγωμεν, v. 15).<sup>42</sup> Fortna (1988: 95) şunu gözlemliyor: “Gecikmeden ona gitmeye karar veriyor, muhtemelen sadece insandan değil. sempati ya da vefalı ilgi, ancak yapabildiklerinden dolayı.”<sup>43</sup> Gidiş diline dayalı bu ön açıklamaların ardından anlatıcı, Thomas'ı anlamlı sözleriyle ön plana çıkarır. Thomas'ın 16. ayetteki “Biz de gidelim” (ἄγωμεν) sözü, bu kritik noktada radikal bir adım atıyor.<sup>44</sup> Bir yandan çoğunluğun görüşüne karşı çıkmak için meydan okuyor, diğer yandan da diğer arkadaşlarının hoşuna gitmeyen İsa görüşüne katılmaya karar veriyor (v. 16).<sup>45</sup> Popp (2013: 507) şunu savunur: “[Thomas'ın] girişi dolaylı ve ani oldu. Birdenbire oyunculuk yapan bir karakter olarak ortaya çıkıyor ve 'mürit arkadaşlarına' hitap ediyor (συμμεθηταῖς, 11:16a). Bu açıklama Thomas'ı havarî grubunun bir üyesi olarak gösteriyor, dolayısıyla aynı zamanda İsa'yı takip etme yükümlülüğünü de ima ediyor.”<sup>46</sup> Bu anlamda, Thomas'ın ifadesi İsa'nın misyoner kaygılarının ruhunu en üst düzeyde ele alıyor. saygı.<sup>47</sup> Onun ifadesi, İsa giderken biz de O'nunla gidelim anlamındadır.<sup>48</sup> Marta ve Meryem İsa'yı iletme için buluşmaya giderken 41 Cadman (1969: 125) şunu belirtir: “İsa şimdi öğrencilerine Yahudiye'ye yolculuğunun amacını önce belirsiz bir dille ve sonra, bu yanlış anlaşıldığında, açık bir dille açıklıyor (vv. 11-14).” Ayrıca bkz. Howard-Brook, 1997: 77-78; Guilding, 1960: 143-53; Siebald, 1997: 53-57; Herzog, 1972: 153-54. 42 Bkz. Byrne, 1991: 46; Gill, 2003: 360. 43 Voorwinde (2005: 147) şu yorumu yapar: “Thomas'ın istifası ve somurtkan tepkisi hepsi adına konuşmuş olabilir (11:16). Bethany'ye gitme tehlikesi bu bölümde güçlü bir şekilde vurgulanmıştır.” Culpepper (1983: 124) Thomas'ı “İsa'yı Yahudiye'ye geri götürmenin ölümü göze almak anlamına geldiğini bilen, açık görüşlü bir gerçekçi” olarak görüyor. 44 Bkz. Bultmann, 1971: 400; Carter, 2006: 75. 45 Sylva (2013: 12) şunu belirtmektedir: “Bu karakterde, 11:16'nın kadenci olduğu, toplu intihara çağrı olduğu düşünüldüğünde uyumsuz görünen bir pragmatizm ve sinizm vardır.” Bkz. Fortna, 1988: 100; Swartley, 2013: 276-77; Howard-Brook, 1997: 78; Newman ve Nida, 1980: 361-62. 46 Popp (2013: 509) şöyle diyor: “Petrus, İsa karşısında havarilerin sözcüsü olarak görev yaparken, Thomas diğer havarilerle karşılaştırıldığında inisiyatif alır (συμμεθηταῖς). Ayrıca Thomas'ın sözleri (11:16), Petrus'un İsa'nın ilk veda konuşmasının başlangıcındaki sözlerine de yansır (13:36-38). Her ikisi de kendi düşüncelerini aktarır. İsa ile birlikte ölmeye hazır olmak.” Bkz. Bennema, 2009: 164-65; Gill, 2003: 360. 47 Sylva (2013: 11) şunu belirtmektedir: “Onun [Thomas'ın] İsa'ya olan cesur bağlılığı onu bir alemden diğerine taşır ve diğer müritlerin de taşınmasına yardımcı olur.” Ayrıca bkz. Fortna, 1970: 78-79. 48 Bennema (2009: 164) şöyle diyor: “Thomas'ın 11:16'daki 'Biz de gidelim, biz de onunla birlikte ölelim' nidası, 'Yahudiler'in hepsini öldüreceğinden korktuğu için İsa'yı yanlış anladığını ortaya koyuyor. Yanlış anlaşılma rağmen, Thomas'ın beyanı cesareten, sadakatten ve İsa ile birlikte ölmeye istekli olmaktan söz ediyor (krş. 15:13).” Thomas hem cesareti hem de inanç eksikliğini gösteriyor. Bkz. Sylva, 2013: 11; Brown, 1966: 1: 424.

**--- SAYFA 44 ---**

From Lazarus's Death to Jesus's Death (11:1-12:11) □ 23 their grievances concerning their brother's death (vv. 20, 29),<sup>49</sup> Thomas shows a superior missional model as he encourages his colleagues to go with Jesus even if there is danger ahead.<sup>50</sup> The language of going is significant and crucial at the climax of the episode as Jesus commands the people: "Unbind him [Lazarus], and let him go" (ὀπάγειν, v. 44).<sup>51</sup> The success of Jesus's movement is further measured through the fear of the chief priests and the Pharisees: "If we let him allow [or go on] like this, everyone will believe in him" (ἀφῶμεν, v. 48).<sup>52</sup> The following trends are significant to note here: first, the disciples were not pleased about Jesus's decision to go to Bethany; second, Martha, and to a certain extent Mary, were more concerned about their brother Lazarus;<sup>53</sup> and third, the chief priests and the Pharisees were afraid of/antagonistic to the success of Jesus in his going. But Thomas stands apart and understands the real meaning of Jesus's going. He was able to perceive Jesus's going as synonymous with his death. As Bonney (2002: 138) states, "The journey will lead to the crucifixion of Jesus (cf. 11:45-53)." Thomas acts here as the spokesman for the Twelve. Furthermore, Thomas shows a willingness to go with Jesus, who was leading them to death, and to share the danger ahead. . . . that we may die with him As we have seen, the linguistic phenomena help us to understand the characterization. The speech and behavior of Thomas are important narrative clues to perceive his personality.<sup>54</sup> Thomas's utterance, "that we may die with him [Jesus]" (ἀποθάνωμεν), works in a dynamic rhythm with other narrative and utterance units.<sup>55</sup> Charlesworth (1995: 238) states, "He [Thomas] exhorts 49 Though Mary's exemplary activity is narrated in 11:2 and 12:1-8, her role, as in the case of Martha, is restricted within this episode. 50 Haenchen (1984: 2: 60) states, "The words of Thomas in verse 16 give expression to his fidelity; at the same time, there is an undertone of resignation that betrays the blindness of this disciple to the power of Jesus. In the third place, however, there lies hidden in this saying of Thomas the truth that the way to Bethany will lead ultimately to the death of Jesus." Cf. Von Wahlde, 2010: 2: 484-502. 51 The infinitive present active of ὀπάγω is used here. Cf. Collins, 1990: 58-60; Fortna, 1988: 96. 52 Here "Let him go" means "Let him permit." Cf. Byrne, 1991: 66-67. 53 Even though Mary's anointing in 12:1-8 (also 11:2) symbolically relates to the death and burial of Jesus. 54 Cf. Petersen, 1993. 55 Byrne (1991: 47) states, "He [Thomas] is the realist who understands well enough that to follow Jesus means risking death. His statement underlines once again the fact that Jesus is putting his own life in mortal danger by going to Judea." Cf. Quast, 1991: 83-84; Derrett, 1993: 93.

## --- SAYFA 45 ---

24 Havari Aziz Thomas, şehitlik anlamına gelse bile, havari arkadaşlarının İsa'yı takip ederek Yahudiye'ye geri dönmesini istedi: 'İkiz olarak adlandırılan Thomas, öğrencilerine şöyle dedi: Biz de gidelim, onunla birlikte ölelim (ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ, 11:16).'"56 Bölüm bir bütün olarak dikkati birinden diğerine çekmek için hastalık ve ölüm dilini kullanıyor. Meryem, Marta ve Yahudiler Lazarus'la ilgili dili konuşurken Thomas, Lazarus'tan İsa'ya radikal bir adım atıyor. Duke (1985: 59) şöyle diyor: "Onun [Thomas'ın] yolculuğun ölümle sonuçlanacağına dair öngörüsü yeterince doğru (11:53)."

57 Anlatıcı şunu söylüyor: Anlatıcı başlangıçta Lazarus'un hastalığına tekrar tekrar odaklanmaktadır (ayetler 1, 2, 3, 4, 6).58 İsa, "Bu hastalık ölüme yol açmaz" (ayet 4) derken, kahraman muhatapları/okuyucuları halk arasında iman uyandıracak gelecek olaylara yönlendirmeyi amaçlamaktadır.59 İsa'nın 11. ayetteki çift anlamlı ifadesi: "Lazarus'un uykuya dalmak" iki önemli hususu odak noktasına getiriyor: birincisi, Lazar'ın öldüğü ve ikincisi, ölümünün geçici olduğu (çapraz başvuru 12, 13 ayetler).60 Öğrenciler arasında yaratılan yanlış anlama daha sonra bizzat İsa tarafından düzeltilir (ayet 14). Lazar'ın zaten mezarda olduğu (ayet 17), teselli faaliyetleri (19, 31. ayetler), kız kardeşlerin tekrarlanan tekrarları gibi anlatısal açıklamalar aile itirafı olarak söylenen sözler (21, 32. ayetler) ve İsa'nın ağlaması (33-35. ayetler) Lazarus'un ölümünü doğrulamaktadır.61 Lazarus'un hastalığı ve ölümüyle ilgili bu çeşitli rivayetler sayesinde okuyucu İncil'in ana hikayesinden uzaklaştırılabilir.62 Thomas'ın bu sözleri okuyucuya 56 Collins'in (1991:) ölümünü hatırlatan bir anlatı ipucudur. 36-37) ayrıca şunu vurguluyor: "11:16, Tomas'ı İsa'nın öğrencileri arasında cesur biri ve lider olarak tanıtıyor." Carson (1991: 410; cf. Metzger, 2010: 136-42) aynı şekilde Thomas'ın "doğal bağlılığına ve cesaretine" dikkat çekiyor. Bkz. Talbert, 2005: 176; Blomberg, 2001: 164-79; Martin ve Wright, 2015: 203. 57 Thompson (2015: 243; cf. Quast, 1991: 83-84) şu yorumu yapar: "Bu ironik bir yorum: Yahudiye'ye yapılan bu yolculuk gerçekten de İsa'nın ölümüne yol açacak, ancak o an geldiğinde hiçbir havari onunla birlikte ölmeyecek. İncil, İsa'nın takipçilerinin O'na bağlılıkları nedeniyle öldürülecekleri bir zamanı öngörüyor (16:2; 21:19). 58 Bkz. Morris, 1988: 3: 402-04; Metzger, 2010: 136-42. 59 Morris (1988: 3: 403) şu yorumu yapar: "Lazarus 'hasta bir adam' olarak tanımlanıyor, ancak hastalığının doğası bize ne burada ne de başka bir yerde anlatılıyor. Durumun çok ciddi olduğu, Lazarus'un bu hastalıktan öldüğü gerçeğinden anlaşılıyor, ama rahatsızlığın doğası hakkında hiçbir şey bilmiyoruz." Ayrıca bkz. Powell, 1962: 233-34; Ringe, 1999: 78-79; Moloney, 1996: 156-57. 60 Powell (1962: 235) şunu belirtir: "Mesih'in ölümden 'uyku' olarak bahsetmesi Kutsal Yazılara uygun görünüyor. İsa'nın huzurunda hiç kimsenin ölmediği çok iyi söylendi. Eğer böyle olsaydı, Yaşamın Efendisine reddedilemez bir meydan okuma olurdu." Ayrıca bkz. Byrne, 1991: 46-47; Kysar, 1976: 80-86; Orchard, 1998: 143-48; Blomberg, 2001: 164-79. 61 Bkz. Morris, 1988: 3: 410-11. 62 Skinner (2009: 44) şunu belirtir: "Bölümde Lazarus'un dirilişi İsa'nın ölüm üzerindeki gücünü ortaya koyuyor ve daha da önemlisi kendi dirilişinin habercisi oluyor. 20."

## --- SAYFA 46 ---

Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 25 Lazarus, İsa'nın "büyük hikâyesini" sembolik bir etkiyle sunmak amacıyla "küçük bir hikâye" olarak anlatılır.<sup>63</sup> Anlatıdaki diğer ifadeler; Yahudilere yönelik eleştiriler (ayet 37), Marta'ya "ölü adamın kız kardeşi" diye hitap etme (ayet 39), Marta'nın "kötü bir koku var" ve "o" diye bahsetmesi gibi. [Lazarus] dört gündür ölü" (ayet 39) ve Lazarus'un mezardan çıkması (ayet 44) konuyu daha da güçlendirmektedir.<sup>64</sup> Bu, İsa ile Marta arasında dirilişle ilgili bir tartışmayı çağrıştırmaktadır.<sup>65</sup> Marta, geleneksel bir şekilde dirilişe inanırken, İsa kendisinin diriliş ve yaşam olduğunu açıklar (24-25 ayetler).<sup>66</sup> İsa'nın bu bağlamdaki iki sözü anlamlıdır: Birincisi, "Onlar bana iman edenler ölseler bile yaşayacaklar" (ayet 25); ikincisi, "Bana yaşayan ve bana inanan herkes asla ölmeyecektir" (ayet 26).<sup>67</sup> Dilin hastalıktan uykuya, uykudan ölüme ve ölümden dirilişe kadar olan gelişimi, Tomas'ın ifadesiyle iyi bir şekilde gelişmiştir.<sup>68</sup> Yanıtların bir kısmı Marta'ya yönelik olsa da, Tomas'ın ifadesine, Marta'nın rolü ve statüsü aracılığıyla sembolik olarak yanıt verilmiştir. Lazarus'un ölümü ve dirilişi, İsa'nın ölümü ve dirilişinin temel noktalar olduğu Şan Kitabı'ndaki Yuhanna'nın hikâyesinin sonucuna giden yolu hazırlamak amacıyla stratejik olarak İşaretler Kitabı'nın sonuna doğru yerleştirilmiştir.<sup>69</sup> Culpepper (1998: 187) şunu gözlemliyor: "İlk konuşma... ölümü uyku gibi yorumluyor. İsa Bethany'ye gidiyor 63 Bonney (2002: 137-38) hikâyeye farklı bir perspektiften bakıyor: "İsa bu yolculuğu açıkça Tanrı'yı yüceltmenin (11:4) ve öğrencilerine iman getirmenin (11:15) bir yolu olarak görüyor. Öte yandan Thomas yolculuğa çok daha loş bir açıdan bakıyor." O (2002: 138) ayrıca şunu söylüyor: "O [Thomas] kendisinin, İsa ve diğer havarileriyle birlikte, İsa'nın düşmanlarının elinde öleceğini varsayıyor (11:8). Thomas'ın, Kudüs'e olan yolculuğunun ölümle değil yaşamla sonuçlanacağına dair hiçbir fikri yok (11:44; 20:11-29). Bkz. Therath, 1997: 217-23; Burke, 2003: 63. 64 Daha fazla ayrıntı için bkz. Moloney, 1996: 172; De Jonge, 1977: 117-36; Ressim, 1993: 367-74. 65 Bkz. Scott, 1992: 198-203. 66 Bkz. Burke, 2003: 63-64. 67 Chennattu (2006: 78) şu yorumu yapar: "Bölümlerin anlatıları. 11-12, herkesin -Meryem, Marta, öğrenciler ve Yahudilerin- ölümün ötesine geçme ve İsa'ya 'diriliş ve yaşam' (11:25) olarak inanma çağrısının dramatik bir şekilde yerine getirilmesine olumlu ve tam olarak yanıt vermekte başarısız olduklarını gösteriyor. Bkz. Moloney, 1996: 159-63; Ressim, 1993: 367-74. 68 Morris (1988: 3: 408) şu sonuca varıyor: "Thomas'ı en azından bir kere tehlikeyle yüzleşen ve onsuz bir yaşam yerine İsa'yla birlikte ölümü seçen bir adam olarak hatırlayalım." Ayrıca bkz. Blomberg, 2001: 164-79; O'Grady, 1999: 34-35. 69 Moloney (1996: 157) şu yorumu yapar: "Okuyucu çözümler arar, ancak İsa'nın kendi saati (bkz. 2:4; 7:7-8, 30; 8:20) ve 'kaldırılması' (bkz. 3:14; 8:28) hakkındaki sözleri, onun yüceltilmesinin ölümüyle bağlantılı olacağını düşündürmektedir. Lazarus'u çevreleyen olaylar, Tanrı'nın Oğlu'nun yüceltilmesini harekete geçirecek (ayet 4)." Orchard (1998: 144) şunu belirtir: "Okuyucuya Beytanya'ya seyahatin İsa için oluşturacağı fiziksel tehlike hatırlatılır (8, 16. ayetler), Thomas açıkça ölümün hepsi için yakın olduğuna inanıyordu." Bkz. Ressim, 1993: 367-74; Ringe, 1999: 78-79; Martin ve Wright,

2015: 200-14; Nicholson, 1983.

**--- SAYFA 47 ---**

26 Saint Thomas the Apostle to wake Lazarus up. Thomas sees clearly what this means and challenges the others, 'Let us also go, that we may die with him.'"<sup>70</sup> The resolution of John's story takes shape in the current episode as it merges Lazarus's death and resurrection symbolically with the death and resurrection of Jesus. The entire narrative is developed within an inclusio of Jesus's elusiveness: in 10:39, an arresting plan followed by Jesus's escape, and in 11:54, an escape of Jesus followed by an arrest plan.<sup>71</sup> Within this violence-ridden inclusio, the story of Lazarus's raising is narrated. The analeptic statement in v. 2 (as a reference to 12:7) attunes the reader's attention toward the death and burial of Jesus. In Jesus's statement in v. 4, it is made clear that Lazarus's death and resurrection are for God's glory, so also for the glory of the Son of Man. Here, Jesus's death and the glorification of the Son of Man are in view. Thomas's utterance in 11:16 is a great pointer toward that extended story of the Gospel.<sup>72</sup> The Jews attempted to stone Jesus (10:31) and arrest him (10:39), but Jesus plans to go to Bethany again (v. 8).<sup>73</sup> Jesus's death awaits ahead, but the disciples are not prepared enough to face that and even they are not happy that Jesus goes there. But Jesus's determination to go to his own death and his glorification is strongly supported by the remarkable voice of Thomas.<sup>74</sup> Lincoln (2005: 322) says, "Thomas' comment is truer than he suspects. In the case of Jesus what he does not yet know but what the narrator will recount is that it is precisely Jesus' act of raising Lazarus that will trigger off the events that finally lead to his death."<sup>75</sup> The revelatory utterance of Jesus, "I am the resurrection and the 70 Powell (1962: 236) states, "Thomas believed that life without Christ would have been worse than death." O'Grady (1999: 34; also see Talbert, 2005: 177) says, "Thomas appears in this gospel as one of the disciples in 11:16 and in this episode joins the resurrection of Lazarus to the approaching death of Jesus." <sup>71</sup> See Stibbe, 1994: 24-25. <sup>72</sup> Stibbe (1993: 125) states, "If Thomas really knew what kind of death was in prospect he would surely not have said this. His comments manifest naivete at best, insincerity at worst." Cf. Bonney, 2002: 138. <sup>73</sup> See Quast, 1991: 78-86; Palmer, 1978: 101-04. <sup>74</sup> Moloney (1996: 159) comments, "Thomas, recognizing that Jesus is leading them back into the violence of Judea, recommends that the disciples not abandon their Master in his moment of danger, but join him, even if it might cost them their lives." Also see Painter, 1993: 367-74; Palmer, 1978: 102. <sup>75</sup> Bultmann (1971: 400) concludes that "Thomas' statement, which incidentally is directed not to Jesus but to his companions, is not a warning but signifies a resignation to the fate that threatens alike the disciples and Jesus. For the first time the truth emerges that the disciples must accept for themselves the destiny that lies ahead of Jesus; the farewell discourses are to develop this theme, and the resigned submission is to give place to a firm resolution." Quast (1991: 83-84; also see Palmer, 1978: 102) says, "Whenever Thomas speaks (11:16; 14:5 and 20:24-29) it is difficult to discern whether his frank comments are pessimistic or sincere, but always they present a call to faith."

## --- SAYFA 48 ---

Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 27 yaşam" (ayet 25), Tomas'ın 11:16'daki ifadesine bir tepki olarak yorumlanmalıdır.76 11:40'ta İsa'nın Marta'ya söylediği başka bir ifade, çift anlamlı bir ifade olarak işlev görür: birincisi, İsa/Tanrı'nın yüceliği, Lazarus'un dirilişiyle açığa çıkar; ve ikincisi, Lazarus'un dirilişi, İsa'nın dirilişinin yolunu açar. İsa'nın ölümü ve bunun üzerine İsa'nın yüceltilmesinin doruk noktası (ayet 40).77 Burada bir kez daha Tomas'ın ifadesine üstü kapalı bir yanıt vardır. Lazarus'un dirilişi İsa'nın ölümüne (ayet 50), ölümünün aciliyetine (ayet 51) ve konseyin onun ölümüyle ilgili planına (ayet 53) zemin hazırlamıştır.78 Hikâyenin ikinci bölümünde anlatıcı Marta'yı devreye sokar. (açıkça) ve Thomas (örtük olarak) İsa'yla.79 Böylece, anlatıcının Lazarus'un öyküsünü İsa'nın öyküsüyle ilişkili olarak geliştirme niyeti retorik olarak gerçekleştirilir. Waetjen (2005: 275) şöyle der: "İkiz olarak Thomas, havari arkadaşlarını İsa'yı ölüme kadar takip etmeye teşvik ederek okuyucuyu, İsa'yla öylesine özdeşleşen, onunla birlikte ölmeye istekli ve hazır olan radikal bir müritlikle karşı karşıya getirir." Bu süreçte anlatıcı, Lazarus'un öyküsünü geliştirmede Marta ve Meryem'i anahtar figürler olarak kullanır. Öte yandan, hikayeyi genişletilmiş seviyeye uyarlamak için Thomas'ı anahtar figür olarak kullanıyor.80 Diğer önemli yönler Thomasine'in 11:16'daki ifadesiyle birlikte diğer temalar da tutarlı bir şekilde işliyor. İnanç, sevgi, Tanrı'nın yüceliği ve İsa'nın unvanları gibi temalar Thomas'ın açıklamasıyla bağlantılı olarak analiz edilmelidir. Bu girişim, Johannine hikayelerinde belirli fikirleri iletmek için kullanılan kelimeler ağını anlamamıza yardımcı olacaktır. 76 Ayrıca bkz. Rensberger, 1988: 120; Reinhartz, 1992: 34-35; Chennattu, 2006: 78; Neyrey, 2007: 191-211; Kysar, 1976: 45-48; De Jonge, 1977: 124-27. 77 Bkz. Orchard, 1998: 150-53; Scott, 1992: 198-206. 78 Johannine perspektifinden İsa'nın ölümünün teolojisi hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Kysar, 1976: 49-54; O'Grady, 1999: 102-09; Nicholson, 1983; Ringe, 1999: 78-79; Burke, 2003: 188-92; Moloney, 1996: 158-59; Painter, 1993: 374. 79 Smith (1995: 109) şöyle yazıyor: "İsa'nın Lazarus'a verdiği yaşam armağanının (11:1-44), daha sonra doğrudan düşmanlarının kendi ölümünü planlamasına (11:45-53) yol açması tesadüf olamaz. Yaşam veren ölüme mahkum edilecek. Dolayısıyla İsa'nın işaretleri, müjdecinin kastettiği sembolik anlam açısından zengindir." Ayrıca bkz. Burke, 2003: 188-92. 80 Story (1997: 243) şöyle diyor: "İsa'nın öğrencilerine 'haydi gidelim' öğüdü (11:7, 15), onunla birlikte ışıktaki yürümeye devam etmeleri için bir davettir. Ve Tomas'ın aynı teşviki kullanarak verdiği yanıt (11:16), tonu ne kadar melankolik olursa olsun, yine de olumlu bir yanıt oluşturur ve bu nedenle, tutkulu günleri yaklaşıırken İsa'ya cesaret vermiş olmalıdır.

**--- SAYFA 49 ---**

28 Havari Aziz Thomas İnanıcı Yuhanna İncili, inanmayan Yahudiler ve öğrencileri yanlış anlayanlar ile ilgili olarak inanç temasını geliştirir.<sup>81</sup> Onikilerden biri olan Thomas, okuyucunun dikkatini Lazarus'un ölümünden çok İsa'nın ölümüne çeker. Marta, Lazarus'un ölümü konusunda endişeliydi ve bu nedenle bu bölümdeki rolü ve statüsü kısıtlandı. İsa'nın ölümüyle ilgilenen bir kişi olarak Thomas'ın rolü hikayenin sonuna kadar uzatılır. İsa'nın vv'deki sözleri. 14-15 açıkça şöyle ifade etmiştir: "Lazarus öldü. Senin iyiliğin için orada olmadığımı sevindim, böylece inanabilirsin. Ama hadi ona gidelim."<sup>82</sup> İsa'nın "iman edesiniz" şeklindeki cevabı, aşağıdaki ayette (ayet 16) Tomas'ın ifadesiyle yeterince ele alınmıştır. Barrett (1955/1956: 327) şunu belirtir: "Eğer İsa orada olsaydı, Lazarus (varsayılıyor) ölmezdi ve öğrencilerinin imanı onun dirilişiyle hızlanıp onaylanmazdı." Bu düzeyde, Tomas'ın sözleri sadece bir cesaret ifadesi olarak kabul edilemez; gerçek bir inanlının yüreğinden gelen bir ifade olarak kabul edilebilir.<sup>83</sup> İsa'nın alametin uygulanmasıyla ilgili en büyük kaygısı, öğrencilerini imana yönlendirmektir. 21. ayette Marta, İsa'ya olan güvenini gösterir, ancak inancını olgun bir şekilde örneklendirmede başarısız olur (çapraz başvuru ayet 24).<sup>84</sup> Marta, 27. ayette ikna edici bir Kristolojik ifadede bulunmasına rağmen, daha sonra olgun imanını göstermede başarısız olur (ayet 40).<sup>85</sup> Bu şekilde Marta, İsa'nın bir öğrencisi olarak kişiliğinde saflık gösterir. Yahudilerin bir kısmı inançsızlıklarını örneklendirirken (ayet 37), çok sayıda Yahudi İsa'ya inanır ve onu takip eder (ayet 45).<sup>86</sup> Hatta Lazarus'un mezarı başında dua ederken İsa'nın amacı, "beni senin gönderdiğine inansınlar" (ayet 42) şeklinde inanç açısından ortaya çıkar.<sup>87</sup> Öte yandan başrahipler ve Ferisiler, "eğer onu böyle devam ettirsek herkes ona inanır" diye düşünüyorlardı. (ayet 48). Kahraman 81 Cf.'ye inanç yaratmayı amaçlarken. Boice, 1970: 96-100; Kysar, 1976: 78-86. 82 Bkz. Bultmann, 1971: 400; Stibbe, 1994: 75-106; Tapınak, 1975: 192-93; Hikaye, 1997: 238-52; Smith, 1995: 93-99, 109; Staley, 1995: 55-84. 83 Bkz. Sylva, 2013: 6-9; Bonney, 2002: 137-38. 84 Bkz. Barrett, 1955/1956: 328; Blomberg, 2001: 164-79; Esler ve Piper, 2006; Bouyer, 1964: 153-66; Bultmann, 1971: 402. 85 Bkz. Chennattu, 2006: 78; Esler ve Piper, 2006. 86 Trumbower (1992: 106) şunu savunur: "11:45-46'da artık tanıdık olan ayrılık ortaya çıkıyor: bazıları 'ona inanıyordu', bazıları ise Ferisilere gitti ve onlara İsa'nın yaptıklarını anlattı. Bu ikinci grubun eylemi masum niyetlerle yapılmış olabilir, ancak etkisi iyileşen adamın 5:15'teki raporuyla aynı: İsa'yı öldürmeye yönelik bir komploya." Ayrıca bkz. Martyn, 1968/1979: 36, 94; Staley, 1995: 55-84. 87 Bkz. Bultmann, 1971: 408; Yeung, 2013: 259-62; Esler ve Piper, 2006.

## --- SAYFA 50 ---

Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 29 takipçileri, düşmanları plana karşı çıkarlar.<sup>88</sup> Her şeye rağmen, Tomas, karakterinin girişinden itibaren İsa'nın kararının ve planının yanında durur.<sup>89</sup> Aşk Lazarus'un hikayesinde aşk teması önemli bir rol oynar. Tanrı'nın vekili İsa'nın Baba Tanrı'nın sevgisini açıklamaya gelmesi İncil'in genel temasıyla uyum içinde çalışır (3:16).<sup>90</sup> Hem Lazarus bölümündeki hem de İncil'in genel çerçevesindeki sevgi teması, Tomas'ın 11:16'daki ifadesiyle daha yakın bir benzerlik içinde anlaşılabilir. 11:3'te kız kardeşlerin İsa'ya bir mesaj gönderdikleri belirtilmektedir: "Rab, sevdiğin kişi hasta."<sup>91</sup> Turner ve Mantey (1964: 226) bunu "İsa'nın acil ilgisini ve mevcudiyetini teşvik etmenin ikna edici bir yolu" olarak değerlendirir.<sup>92</sup> İsa'nın Lazarus'a olan derin sevgisi, kız kardeşlerin bu sözleriyle açıkça ortaya çıkar. Daha sonra anlatıcı, İsa'nın Marta, Meryem ve Lazar'ı sevdiğini açıkça belirtir (ayet 5).<sup>93</sup> Bu anlatıdan, okuyucunun İsa'nın aileyle samimi bir sevgi ilişkisi olduğunu anlayabileceğine dikkat edin. 11:36'da Yahudilerin "Bakın onu [Lazarus'u] ne kadar sevdiğini görün" diye haykırdıkları belirtilmektedir.<sup>94</sup> Rahatsız edilmek, etkilenmek ve ağlamak gibi insani duygular, İsa'nın Lazarus'un ailesine olan sevgisiyle ilişkili olarak anlaşılmalıdır.<sup>95</sup> 88 Painter (2011: 88-89) şunu savunur: "Alametin kendisi, göz kamaştırıcı olsa da, açık sözlü olanlar için iman inşa edebilir (krş. 11:37, 11:37, 11:37, 11:37). 45; ayrıca 12:9, 18), ancak özellikle İsa'ya düşman olanların imanını kesinlikle garanti etmez (çapraz başvuru 11:46-53 ve 12:11, 19). 89 Stanley (1986: 166-67) şöyle diyor: "İsa, kamu hizmeti boyunca takipçilerinin kendisine olan inancının Cana'daki düğünde (2:11) başlatılan ve kısa süre sonra kendi tutkusu ve ölümüyle sarsılacak olan inancının güçlenmesiyle ilgilendiğini gösterdi." Bkz. Thompson, 2013: 460-72; Stibbe, 1994: 75-106; Ridderbos, 1997: 386-411. 90 Bultmann (1971: 395) şunu belirtmektedir: "Evanjelist bu işareti bilinçli olarak seçmiştir; ölümden diriliş olarak bu sadece anlattığı mucizelerin en büyüğü olmakla kalmaz, aynı zamanda İsa'nın tutkusunun başlangıcında durarak onu anastasis ve soë olarak gösterir (v. 25)." Ayrıca bkz. Esler ve Piper, 2006; Whitacre, 1999: 276-95. 91 Carson (1991: 406) şöyle yorumluyor: "Kız kardeşlerin, erkek kardeşlerinden İsa'nın sevdiği kişi olarak bahsetmesi dokunaklı. Bu, İncillerde pek az değinilen arkadaşlıklara ve ilişkilere işaret ediyor ve en azından bazılarının onun tarafından özellikle sevildiğini hissettiğini gösteriyor." Ayrıca bkz. Bruce, 1983: 240; Bouyer, 1964: 153-66; Esler ve Piper, 2006; Sanders ve Mastin, 1968: 264; Ridderbos, 1997: 386-87; Howard-Brook, 1994: 248-72; Popkes, 2013: 535-40. 92 Carson (1991: 405) şunu söylüyor: "Onun gelmesi sadece Bethany ailesine olan sevgisinin bir kanıtı değil (çapraz başvuru 5, 8 ayetler) aynı zamanda bu meydan okumayı gökteki Babasından gelen bir tür işaret olarak gördüğünün de kanıtıdır (çapraz başvuru 9, 10 ayetler)." Bkz. Bouyer, 1964: 153-66; Burke, 2003: 188-92; Whitacre, 1999: 276-95. 93 Turner ve Mantey (1964: 228) şunu söylüyor: "'Sevgi' için aynı kelime, İsa'nın son akşam yemeğinden önce öğrencilerine gösterdiği ilgi (13:1) ve Baba, Oğul ve Rab'bin duasına inanan arasındaki bağı belirtmek için kullanılır (17:26). Ayrıca bkz. Sanders ve Mastin, 1968: 264; Popkes, 2013: 535-40. 94 Bkz. Sanders ve Mastin, 1968: 273; Howard-Brook, 1994: 248-72; Sylva, 2013: 11-4; Turner ve Mantey, 1964: 235; Carson, 1991: 416-17.

95 See Bultmann, 1971: 394-412; Bauman, 1971: 53-55.

**--- SAYFA 51 ---**

30 Saint Thomas the Apostle This love is extended more specifically at another level to the disciples in the Farewell Discourse. Thomas, as a key figure both in the Lazarus story as well as in the Farewell Discourse, understands the spirit of Jesus's message and mission. He realizes the essence of the mission of Jesus to extend his Father's love, even to the point of death. With recognition of this missional role of loving unto the point of death, Thomas now expresses his commitment with the very utterance: "Let us also go, that we may die with him." Burke (2003: 63) states, "In his [Thomas's] summons to his fellow disciples: 'Let us also go that we may die with him,' the evangelist resumes vv. 7-10 in their implication that Jesus' road to death lies through Bethany. The evangelist's redactional strategy is to link Lazarus' death to Jesus'."96 Thus, Thomas's utterance plays a significant role within the narrative framework by aligning the missional commitment of the disciples with the mission agenda of God through Jesus. Glory of God In John, the theme of glory accelerates after ch. 11.97 An important question to be asked is: How is Thomas's utterance in 11:16 connected to the glorification of Jesus in the Gospel? Calvin (1994: 282) writes, "Observe that a miracle is called 'the glory of God,' because God, by displaying in it the power of his hand, glorifies his name."98 The glory of God is prefigured through the signs as they attune attention toward the final glorification on the cross. If the death of Jesus is the glory of God, then Thomas's utterance "that we may die with him" brings to focus the glorification that is lying ahead.99 To give a rhetorical punch to the final event of glorification, John 11 prepares the readers and directs their attention through a glory-focused revelatory dialogue.100 In v. 4, Jesus says: "This illness [i.e., Lazarus's] does not lead to death; rather it is for God's glory, so that the Son of God may be glorified through it."101 Thomas's statement in v. 96 Gench (2007: 85) says, "We do not know whether Thomas speaks out of courage or exasperation. But of one thing we may be sure: this story will bring us closer to Jesus' own death." Also see Witherington, 1995: 202; Whitacre, 1999: 276-95; Ridderbos, 1997: 392; Howard-Brook, 1994: 248-72; Sylva, 2013: 11-14. 97 See more details about the theme in Byrne, 1991: 18-20; Smith, 1995: 120-21. 98 Also see Sanders and Mastin, 1968: 275. 99 See Skinner, 2009: 47-48. 100 See more details about the glory-focused revelatory format of the dialogue in ch. 11 in Thomaskutty, 2015: 368-404. 101 Turner and Mantey (1964: 227) comment, "The word glory (doxa) is a prominent one in this gospel. It occurs 19 times in the 21 chapters." Also see Bultmann, 1971: 395; Witherington, 1995: 201-02;

**--- SAYFA 52 ---**

Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 31 16, Yuhanna'nın anlatımının genişletilmiş düzeyinde yücelikle yakından bağlantılı olan İsa'nın ölümüyle ilgili önemli bir ipucudur.102 40. ayette İsa Marta'ya sorar: "Sana, eğer inanırsan Tanrı'nın yüceliğini göreceğini söylememiş miydim?"103 Burke (2003: 180) şu görüşü benimser: " 11:4'ün ilk yarısı, 'Bu hastalık ölümle sonuçlanmadı, ama Tanrı'nın yüceliği uğrunadır (11:4a),' Lazarus'un dirilişi için geçerlidir. 'Tanrı'nın yüceliği' ifadesi 11:40'ta yankılanır, ancak 'Tanrı'nın Oğlu onun aracılığıyla yücelsin diye (11:4b)' ikinci yarı 11:45-12:50 için geçerlidir."104 Tomas'ın ifadesi bunu tanıtıyor. anlatı çerçevesinde vurgu kayması.105 Smith (1995: 115) ayrıca şunları belirtir: "Elbette onun ölümünü gerektiren İsa'nın dirilişi, onun hakkındaki vahiy bilgisinin önkoşulu ve temelidir. Ancak İsa'nın ölümünden başka bir diriliş ve dolayısıyla Tanrı'nın vahyi yoktur." Smith'in haklı olarak belirttiği gibi Yuhanna, İsa'nın ölümüne güçlü bir vurgu yapıyor. Vurgunun Lazarus'un ölümünden İsa'nın ölümüne kayması, Thomas'ın 16.106. ayetteki ifadesiyle ortaya konulmuştur. Lazarus'un ölümünün, İsa'nın ölümünü ortaya çıkarmaya yönelik bir engel olduğu, Tomas'ın sesiyle öne çıkarılmıştır.107 Başka bir anlamda, Lazarus'un dirilişiyle ortaya çıkan yücelik, İncil'in temel seviyesindeki yüceltmeye doğru hızlanır.108 İsa'nın Unvanları Her ne kadar Thomas'ın sözleri İncil'in Kristolojik gelişimini belirleyen önemli ifadelerden biri olan İncil'de herhangi bir mesih başlığı yer almamaktadır. Thomas'ın konuşması yalnızca üçüncü bir Ridderbos'ta İsa hakkında bir gönderme içeriyor, 1997: 387; Sloyan, 1988: 140-51. 102 Bennema (2015: 288) şunu belirtir: "Yanlış anlaşılmaya rağmen, Thomas'ın beyanı cesareten, sadakatten ve İsa ile birlikte ölme isteğinden söz eder. Thomas, belki de 13:37'deki Petrus'tan daha fazla, efendisi için hayatını feda etmeye hazır görünüyor, çünkü İsa, Thomas'ın önerisi hakkında yorumda bulunmuyor (Petrus'un aksine)." 103 Bkz. Carson, 1991: 417-18; Bruce, 1983: 239-49. 104 Bkz. Dennis, 2013: 313-15. 105 Bkz. Painter'ın (2011: 90-91) "işaret olarak haç" hakkındaki referansı. 106 Bkz. Gench, 2007: 83-91; Whitacre, 1999: 276-95. 107 Bkz. Sylva, 2013: 11-62; Bonney, 2002: 137-38. 108 Lincoln (2005: 319; ayrıca bkz. Sloyan, 1988: 140-51) şu yorumu yapar: "Anlatıda daha önce olduğu gibi, Tanrı'nın yüceliği İsa'nın yüceliğiyle bağlantılıdır - böylece Tanrı'nın Oğlu onun aracılığıyla yüceltilebilir. Dolayısıyla bu söz, bu bölümde ortaya çıkacak olanın İsa'nın kimliğinin daha da açıklanması olacağını ve bunun da Tanrı'nın bir açıklaması olacağını açıkça ortaya koyuyor... Lazarus'un hastalığı onun ölümüyle sona ermeyecek, ama bu, İsa'nın ölümü için bir katalizör olacak."

## --- SAYFA 53 ---

32 Havarî Aziz Thomas kişisi şahıs zamiri, αὐτοῦ.109 Bu şekilde, Thomas'ın karakteri ve ifadeleri diğer karakterler ve onların ifadeleriyle çalışmaktadır. 16. ayette muhatap, bol miktarda mesih çağrışımları içeren tatsız bir ifade söylüyor. İfadenin işlevi etkilidir çünkü okuyucuyu hikayenin sonucuna doğru yönlendirir. Bunun aksine diğer karakterler kendilerine atfedilen konuşma birimlerinde mesihsel unvanlar kullanırlar. Hikâyenin anlatıcısı İsa'yı "Rab" (v. 2) unvanıyla tanıtmaktadır.110 Kız kardeşlerin ağzından tekrarlandığı için hikâyede en çok kullanılan unvandır (v. 3).111 Moloney (1998: 325) şöyle demektedir: "Kız kardeşler İsa ile doğrudan iletişim kurabiliyor ve ona 'Rab' (κύριε) diye hitap edebiliyorlar."112 Bu unvan iki kız kardeş tarafından da kullanılıyor. Marta ona üç kez daha (21, 27, 39. ayetler) ve başka bir durumda Meryem'e (ayet 32) hitap ettiğinden bağımsız olarak.113 Aynı başlık öğrencilerin (ayet 12) ve halkın (ayet 34) ağzında da geçmektedir.114 Tomas'ın daha sonraki ifadelerinde bu unvanı anlamlı bir şekilde kullanmasına rağmen (14:5; 20:28), Lazarus bölümünde bu kullanılmamıştır. Marta'nın 27. ayetteki sözleri İsa'nın üç önemli unvanını içerir: birincisi, Mesih; ikincisi, Tanrı'nın Oğlu; ve üçüncüsü, dünyaya gelen.115 Ancak Tanrı'nın Oğlu unvanı ilk kez İsa tarafından kendini vahiy olarak ifade eden beyanının bir parçası olarak kullanıldı (ayet 4).116 Baş rahipler ve Ferisiler onu yalnızca "bu adam" olarak görürken (οὗτος ὁ ἄνθρωπος, ayet 47), Kayafa onu "tek adam" olarak adlandırdı. (εἷς ἄνθρωπος, v. 50).117 Diğer karakterlerin eğilimlerinin aksine, Thomas'ın 109 The Thomasine ifadesinde İsa'ya atıfta bulunmak için genel eril tekil şahıs zamiri kullanılır. Skinner (2009: 54) şunu belirtmektedir: "Onların dirilişleri birbiriyle bağlantılı olduğu gibi, Lazarus ve İsa'nın ölümleri de Dördüncü İncil'in daha geniş edebi dokusunda birbirine sıkı sıkıya bağlıdır." Kendisi (2009: 54-55) ayrıca şöyle diyor: "'Biz de gidelim, onunla birlikte ölelim' sözlerinin kasıtlı olarak belirsiz olduğunu ve okuyucuyu yalnızca Lazarus'un ölümü hakkında değil, aynı zamanda İsa'nın yaklaşan ölümü hakkında da düşünmeye sevk etmesi gerektiğini ileri sürmek makul görünüyor." 110 Bkz. Moloney, 1998: 336. 111 Skinner (2009: 47) şunu belirtir: "Bu itiraf, onları, anlatı boyunca İsa'dan κύριε olarak söz eden Johannine müritlerinin ve diğer inananların geleneğine tam olarak yerleştirir." 112 Ayrıca bkz. Kruse, 2003: 246-57. 113 Bkz. Hendriksen, 1954: 2: 153-54; Neyrey, 2007: 191-203; Kruse, 2003: 246-57; Ridderbos, 1997: 386-411; Lincoln, 2005: 317-37. 114 Bkz. Moloney, 1998: 327, 328, 332, 339, 340-41; Swartley, 2013: 275-83; Sloyan, 1988: 140-51. 115 Hendriksen (1954: 2: 151; krş. Neyrey, 2007: 191-203) şu görüştedir: "Martha'nın buradaki itirafı olumlu, kahramanca ve kapsamlıdır. Gerçekten çok dokunaklıdır, çok daha dikkat çekicidir çünkü böyle zorlu koşullar altında yapılmıştır. İsa'nın BEN'İM'i ona önemli ölçüde yardımcı olmuştur." Ayrıca bkz. Howard-Brook, 1994: 259-60. 116 Köstenberger (2004: 327; bkz. Haenchen, 1984: 2: 57) şöyle der: "İncil'in başka yerlerinde olduğu gibi burada da, Tanrı'nın kendini ifşa etmesi, öncelikle Oğlu'nda gerçekleşir." 13:31'e bakın; 14:13; 17:4; ayrıca bkz. Carson, 1991: 406; Ridderbos, 1997: 387; Howard-Brook, 1994: 249-72; Hendriksen, 1954: 2: 139-40. 117 Bkz. Hendriksen, 1954: 2: 161-64; Neyrey, 2007: 191-203; Köstenberger, 2004: 347-52; Kruse, 2003: 258; Swartley, 2013: 284-87.

### --- SAYFA 54 ---

Lazarus'un Ölümünden İsa'nın Ölümüne (11:1-12:11) 33 karakteri İsa'ya herhangi bir unvan atfetmez (ayet 16).<sup>118</sup> Ancak onun sözleri esas olarak aşağıdaki şekillerde mesihsel bir ifade olarak işlev görür: ilk olarak, dinleyicilerin/okuyucuların odağını Lazarus'tan Mesih'e kaydırır; ikincisi, odağı Lazarus'un ölümünden İsa'nın ölümüne kaydırıyor; ve üçüncüsü, Johannine hikâyesinin gerçek sonucunu tanıtıyor. Lazarus, Marta, Meryem, Kayafa ve diğerleri sahneden çekilirken Tomas bundan sonra öykünün önemli karakterlerinden biri olarak ortaya çıkar.<sup>119</sup> Son sözler 11:1-12:11'deki anlatı okuyucunun dikkatini çektiği için retoriktir. Yuhanna'nın öyküsünün genişletilmiş çerçevesi içinde Tomas'ın sözleri, İsa'nın tutkusu ve ölümüyle ilgili bir prolepsis yaratır. Thomas'ın arka plandan ön plana girişi, anlatıcının hikayeyi gerilim ve sürprizle geliştirmeye yönelik dramatik girişimlerinden birine öncülük eder. Anlatı ortamı, İsa'nın Lazarus'un ailesine hayat veren kurtarıcı olarak dahil edilmesi için özel bir güç sağlıyor. Anlatının ayrıntılarına daha sonra derinlemesine dalan bir okuyucu, bunun Lazarus'un ölümü ve dirilişinin değil, İsa'nın ölümü ve dirilişinin hikayesi olduğunu fark eder. Tomas'ın sözleri, okuyucunun dikkatini Lazarus'un küçük öyküsünden İsa'nın/Tanrı'nın yüceltilmesine yönlendiren başlıca ifadedir.<sup>120</sup> Önceki bölümlerdeki pasif Tomas, şu anki konuşmacı olarak katılımıyla artık açıkça görülmektedir. Tomas okuyucunun dikkatini Lazarus'tan, onun ölümünden ve dirilişinden, yaklaşımakta olan İsa'nın ölümü olayına kaydırır. Anlatıcı, Thomas'ı diğer karakterlerden ön plana çıkarmak ve ayırt etmek için gitme, ölme, inanma, sevmeye ve yüceltme gibi temaların yanı sıra Kristolojik başlıklardan oluşan bir takımı yıldız geliştirir. Anlatıcı bunu yaparak Kruse'nin (2003: 249) şu yorumlarını sıralar: "Thomas, İsa'yı Yahudiye'ye dönmekten caydırmaya çalışan (8) havarilerden, onlara kendisini takip etmeleri ve onunla birlikte ölmeleri yönünde öğüt vererek kendini ayırdı." Burada Tomas, İsa'ya yalnızca şahıs zamiriyle hitap ediyor. Ayrıca bkz. Haenchen, 1984: 2: 60; Ridderbos, 1997: 392-93; Swartley, 2013: 276-77; Howard-Brook, 1994: 254. <sup>119</sup> Yine Caiaphas tutku anlatısında önemli bir ifade olmaksızın ortaya çıkıyor. Daha ziyade bir karakter olarak hikayenin anlatısal taleplerine göre ortaya çıkar. 18:13-32'ye bakın. <sup>120</sup> Whitacre (1999: 283) şöyle der: "Bu [yani Thomas'ın] gerçek bir öğrencinin tepkisidir. Tıpkı Petrus'un İsa'nın etini yemek ve kanını içmekle ilgili ne söylediğini anlamamasına rağmen İsa'ya bağlı kalması gibi (6:68), Thomas da İsa'yla birlikte ölüme gitmeye isteklidir (ayet 16).

### --- SAYFA 55 ---

34 Havari Aziz Thomas'ın hikaye hakkındaki fikirleri ve bunları Thomas'ın sözleri etrafında çevreliyor. Marta ve diğer karakterler arka plana çekilirken Thomas, İsa'nın öyküsünün olay örgüsü yapısı içinde kilit bir figür olarak ilerler. Anlatıcı, Lazarus'un hikayesini geliştirmek için Meryem ve Marta'yı anahtar figürler olarak kullanırken, hikayeyi genişletilmiş düzeyde uyumlu hale getirmek için anahtar figür olarak Thomas'ı kullanır. Tomas'ın ölüm riski ne olursa olsun İsa'yla birlikte gitmeye istekli olması kahramancadır. Charlesworth'un (1995: 125) söylediği gibi, "Thomas'ın liderlik rolü 11. bölümde, ölüm anlamına gelse bile öğrenci arkadaşlarına İsa'yı takip etmeleri yönünde teşvikte bulunduğu açıkça ortaya konmuştu (11:16)." İsa'nın ölümü ve Yuhanna'nın öyküsünün doruk noktası, Tomas'ın söyledikleriyle önceden canlandırılmıştır. Thomas her şeye karşı çıkıyor ve İsa'ya ve onun planlarına karşı olumlu tepkisini doğruluyor. İsa sevgisini çarmıhtaki ölümüyle gösterirken, Tomas da önümüzdeki hoş olmayan durumlara rağmen İsa'yı takip etme isteğini gösteriyor. Thomas, odak noktasını Lazarus'tan İsa'ya kaydırırken, yüceltme yönü doruğa doğru hızlanır. Dahası, Thomas konuşmasına herhangi bir Kristolojik başlık eklemese de, bu konuşması olayın içinde ve ötesinde önemli bir Kristolojik dönüş yapıyor.

## --- SAYFA 56 ---

2 Yolu Bilmek (13:1-17:26) Giriş 11:16'da Thomas'ı okuyucuya tanıttıktan sonra, Johannine anlatıcı 14:5'te onu tekrar ön plana çıkarır.1. Thomas'ın Veda Söylemi'ndeki sözleri diğer temalar, karakter ifadeleri ve anlatı yorumlarıyla yankılanır. Bu durum okuyucunun, Thomas'ın karakterinin ve onun konuşma biriminin izole bir şekilde ele alınmasının metnin anlamını yeterince yansıtmayabileceğini düşünmesine neden olur. Konuşma ünitesinin hem örtülü hem de açık çağrışımlarını görebilmek için gidiş, inanç, aşk, şan ve Kristolojik unvanlar gibi unsurların yeterince ele alınması gerekir. Anlatı çerçevesindeki bilmek ve bilmemek karşıtlığı, okuyucunun anlatıcıyla ve anlatı dünyasıyla etkileşim kurması için retorik fırsatlar yaratır.2 Thomas, hikayenin her şeyi bilen kahramanına karşı bir bilmeyen figürü olarak görünür.3 Anlatı kurgusu içinde bilme de, Thomas'ın karakteri, genişletilmiş hikaye dünyasının bazı gizemlerini açığa çıkarmada etkilidir. Tomas'ın sözleri, aşağıdaki şekilde metni okuma sürecinde sayısız katılım olanağını açar: İlk olarak, Tomas, Kristolojik tanınmasını önceki ifadede (11:16) ikincisine (14:5) doğru geliştirir; ikincisi, onun bilmediği durumu, her şeyi bilen öğretmenin önünde yaptığı açık ifadeyle açıklığa kavuşturulur;4 üçüncüsü, İsa'nın gidişi 1 Bkz. Bruce, 1983: 298-99. 2 Skinner, Thomas'ın topluluk çatışması hipotezine dayanarak anlayışsız bir karakter olarak sunulduğunu belirtti. Skinner (2009: 67) şöyle diyor: "Dördüncü İncil yalnızca Thomas'a karşı bir polemik yönelmiyor gibi görünüyor. Aksine, havarilerin genel olarak İsa'nın öğretisi konusunda ruhsal açıdan donuk oldukları görülüyor." Ayrıca bkz. Sylva, 2013: 63-81; Bultmann, 1971: 603-67; Bruce, 1983: 298-99; Bennema, 2009: 164-70; Barrett, 1955/1956: 382. 3 Barrett (1955/1956: 382), "Thomas'ın John'da sadık ama donuk bir karakter olarak görüldüğünü, yanlış anlamalarının gerçeği ortaya çıkarmaya hizmet ettiğini" ileri sürer. Ayrıca bkz. Ridderbos, 1997: 493; Sylva, 2013: 63-81. 4 Burada Thomas'ın bilgisizliği, Bölüm'deki tanıma sahnesini geliştirmek için bir araç olarak kullanılıyor. 20.

## --- SAYFA 57 ---

36 Havari Aziz Thomas önceki seviyeden (Kudüs'e ve ölüme) ikinci seviyeye (Baba'ya) geçiş; dördüncüsü, Tomas'ın sözleri, İsa'nın Yuhanna'daki en önemli vahiy sözlerinden biri için etkilidir (14:6);5 beşincisi, Tomas'ın sorusu yolu bilme şansını artırır; altıncısı, Thomas'ın "biz" (14:5b) referansı ile tüm havariler topluluğunun temsilcisi olarak durduğu başka bir örnektir; ve yedincisi, onun buradaki sözleri İşaretler Kitabı ve diriliş anlatıları ve hatta daha fazlası ile iyi bir şekilde bağlantılı olduğu için hem ileri hem de geri hareketlere sahiptir.7 Tomas'ın ilk ifadesi, İşaretler Kitabı'nda İsa'nın kamu hizmetinin sonuna doğru önemli bir söz olsa da, özel hizmet bölümündeki ikinci ifadesi öncekine ek bir etki sağlar. 8 Aşağıdaki bölümlerde, Tomas'ın sözlerinin Yuhanna İncili'nin Veda Söylemi'nde nasıl yankı bulduğunu analiz edeceğiz. Anlatı ortamı Thomas'ın 14:5'teki eylemi ve konuşması onu okuyucunun karşısına ikinci kez tanıtıyor. Tomas'ın nasıl ön plana çıkarıldığını anlamak için okuyucunun Veda Konuşması'nın bir bütün olarak nasıl yapılandırıldığını anlaması gerekir.9 Veda Konuşması (bölüm 13-17) İsa'nın ayak yıkama faaliyetiyle başlar (13:1-30).10 Fısıh bayramından önce İsa bu dünyadan ayrılıp Babasına gitme saatinin geldiğini biliyordu (13:1a).11 Mlakuzhyil 5 Bruce (1983: 298) şunu iddia eder: "Thomas'ın şaşkın sorusu, Dördüncü İncil'deki birçok soru gibi, İsa'ya az önce söylediklerini genişletme ve açıklama fırsatı veriyor." Ayrıca bkz. Howard-Brook, 1994: 315. 6 Bennema'nın (2009: 165) sonuçlandığı gibi, "Thomas'ın 'Tanrım, nereye gittiğini bilmiyoruz. Yolu nasıl bilebiliriz?' ünlemi onun İsa'nın söylediklerini anlamadığını gösterir ve çoğul kullanımı onun diğer öğrenciler adına konuştuğunu ima eder." Ayrıca bkz. Ridderbos, 1997: 493. 7 Bkz. Howard-Brook, 1994: 315; Bultmann, 1971: 603-67; Ridderbos, 1997: 493. 8 Sylva (2013: 64) şöyle diyor: "Thomas'ın 14:5'teki ifadesi ve sorusu, 11:16'daki son uyarısından bile önemli ölçüde daha cesur bir ifadedir. Bunun nedeni, Thomas'ın konuşmasından önceki gece kısmında olan ve olmayan şeyler ve İsa'nın Yuhanna'da kaydedilen olaylardan bir haftadan daha az bir süre önce bu gece hakkında söyledikleri nedeniyledir. 13:1-18:27." 9 Stibbe (1993: 154) şu yorumu yapar: "Thomas'ın 14:5'teki sözleri yeni bir üniteye başlamalıdır çünkü 14:1-4, bölümün girişidir. Bu nedenle onun sözleri, ünitenin başlangıcını ifade eden yapı türünün bir göstergesi olarak ciddiye alınmalıdır." 10 Carson (1991: 455, 476, 510, 550) Veda Konuşmasını dört ana bölüme ayırır: birincisi, Son Akşam Yemeği (13:1-30); ikincisi, Veda Söylemi: Birinci Bölüm (13:31-14:31); üçüncüsü, Veda Söylemi: İkinci Bölüm (15:1-16:33); ve dördüncüsü, İsa'nın Duası (17:1-26). Ayrıca bkz. Haenchen, 1984: 105, 117, 131, 150. 11 Bkz. Mlakuzhyil, 1987: 324-25; Keener, 2003: 2: 899, 920.

## --- SAYFA 58 ---

Knowing the Way (13:1-17:26) 37 (1987: 325) şu yorumu yapıyor: "Onun öğrencilerinin ayaklarını yıkaması, İsa'nın 'saati' ve İsa'nın kendisine olan muazzam sevgisinin açığa çıkışı bağlamında yorumlanmalıdır." İsa'nın saati, onun yüceltilmesi, öğrencilerine olan sevgisi ve öğrencilerin İsa'nın ayrılışıyla ilgili şaşkınlıkları arasında bağlantı kurarak bundan bir çizgi çizebiliriz.12 Ayak yıkama olayı şu dramatik olay örgüsünü içerir: birincisi, Yahuda İskariyot'un düşman kimliğinin açığa vurulması (13:2; çapraz başvuru 13:21-22, 26-30); ikincisi, ayak yıkama olayı sırasında Petrus'un İsa'yla karşılaşması (13:6-11); üçüncüsü, ayak yıkama sırasında İsa'nın öğrencilerine yaptığı konuşma (13:12-20); ve dördüncüsü, Petrus ve Sevgili Mürit (13:23-30).13 İlk Veda Konuşması (13:31-14:31), İsa ile öğrencileri arasındaki birkaç karşılaşmayı içerir: birincisi, İsa'nın öğrencilerine verdiği yeni emir (13:31-35); ikincisi, Petrus'un İsa için canını feda etme kararı (13:36-38); üçüncüsü, İsa'nın yol hakkında Tomas'la karşılaşması (14:1-7); dördüncüsü, Filipus'un Baba konusunda İsa'yla karşılaşması (14:8-14); ve beşincisi, İsa'nın Kutsal Ruh'la ilgili vaadi ve Yahuda'yla karşılaşması (İskariyot değil; 14:15-31).14 Popp bu bölümü ele alıyor. 14 üç bölümlü teselli ve teşvik söylemi olacaktır.15 O (2013: 510) şöyle der: "Thomas ilk bölümde ortaya çıkıyor (14:5).16 Söylemin sonunda, Lazarus hikâyesindeki (11:7, 15-16) havarilerin diyalogunda bulunan ἄγωμεν ele alınıyor ve kullanılıyor."17 Böylece, gitme dili ile iyi bir bağlantı kuruyor. Tomas'ın ilk kez ortaya çıktığı Lazarus bölümü (11:16; çapraz başvuru 11:7, 15) ve ikinci kez ortaya çıktığı ilk Veda Konuşması (14:5; çapraz başvuru 14:31). 12 Thomas'ın, İsa'nın Bonney'deki saatıyla nasıl bağlantılı olduğuna bakın, 2002: 141-42. 13 Ridderbos (1997: 451-79) 13:1'i bir geçiş olarak kabul eder ve son öğünü ayet 2'den ayet 38'e kadar genişletir. Vv'yi böler. 2-38 şu şekildedir: ilk olarak ayak yıkama (2-11 ayetler); ikincisi, İsa'nın ayak yıkamayla ilgili yorumu (12-17 ayetler); üçüncüsü, ihanetin öngörülmesi ve Yahuda'nın görevden alınması (18-30 ayetler); ve dördüncüsü, yaklaşan Veda ve Petrus'un inkarının önceden bildirilmesi (31-38 ayetler). Ayrıca bkz. Keener, 2003: 2: 899. 14 Philip anlatıda çoğunlukla İşaretler Kitabı ve Veda Konuşmaları'nda (1:44; 6:5-8; 12:21-22; 14:8) yer alırken, onun yokluğu genişletilmiş anlatının sonuna doğru önemli bölümlerde fark edilir. Culpepper (1983: 120) şunu belirtmektedir: "[Philip] Nathanael'i İsa'ya getirerek iyi bir başlangıç yapmış olmasına rağmen, hem 'ekmek' testinde hem de 'Yunan' testinde başarısız oldu." Benzer şekilde Yahuda (İskariyot değil) yalnızca burada görünür. Mlakuzhyil, 1987: 327-30; 13:31-14:31'deki yapısal desene bakınız; Keener, 2003: 2: 930; Haenchen, 1984: 2: 117-28. 15 Üç kısım şu şekilde anlatılmaktadır: birincisi, Paskalya sonrası kurtuluş döneminin başlangıcı olarak İsa'nın Baba'nın yanına gidişi (14:1-14); ikincisi, Ruh-Paraklit'in gelişi, İsa'nın dönüşü ve Baba ile Oğul'un ikamet etmesi vaadi (14:15-24); ve üçüncüsü, Ruh-Paraklit'in ikinci vaadi ile söylemin sonuçlandırılması (14:25-31). Bkz. Haenchen, 1984: 2: 124-28. 16 Bkz. Keener, 203: 2: 940. 17 Popp (2013: 510) ayrıca şu yorumu yapar: "Hem öğrencilerin Lazarus hikâyesindeki diyalogları, hem de ilk Veda Söylemi bir ayrılma çağrısıyla sona ermektedir. Bu şekilde, karakter analizi kadarıyla

söz konusu olduğunda, İsa ve Tomas (14:5'te açıkça ve 14:31'de örtülü olarak) birbirleriyle temasa geçiyorlar."

**--- SAYFA 59 ---**

38 Havarî Aziz Thomas İkinci Veda Konuşması (15:1-16:33) İsa'nın saatinin temalarını, onun yüceltilmesini, öğrencilerine olan sevgisini ve öğrencilerinin şaşkınlıklarını daha ayrıntılı olarak anlatır. Olayları şu sırayla kaydeder: ilk olarak asma ve dallar (15:1-16); ikincisi, dünyanın muhalefeti (15:17-16:4a); üçüncüsü, Kutsal Ruh'un işi (16:4b-15); ve dördüncüsü, bu dünyanın sıkıntısının ötesindeki sevinç beklentisi (16:16-33).<sup>18</sup> Burada İsa, öğrencilerini, dünyevi karışıklıklara bakılmaksızın asmaya dallar bağlı olduğu gibi kendisine bağlanmaya teşvik eder. Aynı zamanda Kutsal Ruh'un gelişinin güvencesi ve gelecekle ilgili umut aracılığıyla onları teselli eder. Geniş anlatım bloğu (13-17. Bölümler), önceki dört bölümde zaten ele alınan tema ve fikirlerin çoğunu özetleyen İsa'nın Veda Duası (17:1-26) ile sona ermektedir.<sup>19</sup> Bu anlamda, Thomas'ın sözleri stratejik bir niyetle yerleştirilmiştir. Ridderbos (1997: 492-93) yorumları, vv'nin iç yapısı. 4-11 [yani 14:4-11] ancak yakından incelendiğinde netlik kazanır. İsa öğrencilerinin kendisinin gideceği yolu bildiklerini söyleyerek başladı. Tema hâlâ yaklaşan ayrılığa yönelik cesaretlendirme temasıdır (ayet 1), ancak şimdi onun dönüşü temelinde değil, öğrencilerin ayrılırken nereye gideceği ve dolayısıyla bundan sonra Baba'nın evine doğru hareket edecekleri yer hakkındaki bilgileri temelinde. (ayet 6)<sup>20</sup> Thomas'ın kahramanın ayrılışındaki muhatap rolü, bir soruyla birlikte anlamlı bir ifadenin yardımıyla tanıtılır (14:5). Beş bölümün tamamının (13-17) olay örgüsü yapısı Thomas'ın anlamlı ifadesi etrafında sınırlandırılabilir.<sup>21</sup> Onun ifadesi, genişletilmiş söylemi bir değişikliklerle ilerletmek için stratejik olarak yerleştirilmiştir. Thomas'ın gerilim dolu ifadesi okuyucuyu başkarakter İsa'ya ve onun şaşırtıcı gerçekleri açığa çıkarmasına yönlendirir. Thomas'ın sözleri yeni bir dizi açıklamanın habercisidir. 18 Bkz. Carson, 1991: 510-50. 19 Carson (1991: 550-71) duayı dört bölüme ayırır: ilk olarak, İsa kendisini yüceltmek için dua eder (17:1-5); ikincisi, İsa öğrencileri için dua eder (17:6-19); üçüncüsü, İsa iman edenler için dua eder (17:20-23); ve dördüncüsü, İsa, tüm inanlıların İsa'nın yüceltiğini görecektir şekilde yetkinliğe erişmeleri için dua eder (17:24-26). Ayrıca bkz. Ridderbos, 1997: 546. 20 Ridderbos (1997: 493) ilave yorumlar, "'Yolu biliyorsun' ifadesi ile İsa onlara, gidişinden ne kadar pişman olsalar da, kendi yollarının yeryüzündeki varış yeri konusunda şüphe duymalarına gerek olmadığını söylüyor. Bu ayrılışla onlara bu hedefin açık bir göstergesi verilmiştir." Ayrıca bkz. Haenchen, 1984: 2: 124-25. 21 Tomas, İncil'in açılış beyanına (1:1) uygun olarak en önemli beyanı ileride yer aldığından (20:28) bundan sonra daha da ilerlemektedir.

**--- SAYFA 60 ---**

Yolu Bilmek (13:1-17:26) 39 ve gizemli gerçekler. Thomas'ın sorusundan sonra anlatıcı, başkarakter aracılığıyla şu önemli olayları ön plana çıkarır: İsa'nın açıklıkla ayrılışı, İnsanoğlu'nun ikna edici delillerle yüceltilmesi, Hakikat Ruhu'nun inişi, dünyanın hükümdarının gelişi, müminlere karşı yaklaşan zulüm ve havradan kovulmaları, Tanrı/İsa sevgisinin havarilere yayılması ve bunun aralarında bir erdem olarak bulunmasının gerekliliği ve müminlerin yolu ve varış noktası. Thomas'ın şaşkınlığı, söylemi beklenen düzeylere çıkarmak için retorik bir araç olarak kullanılıyor. Aşağıdaki bölümlerde bu hususlar ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Yuhanna 13:1-17:26'daki anlatım çerçevesinde Thomas 11:16 örneğinde olduğu gibi, Tomas'ın 14:5'teki sözleri de odaklanmış bir okumayı gerektirir. Hikâyenin anlatıcısı, bir sözcükler kümesi ve bir anlamsal alanlar ağı aracılığıyla gerçeklikleri ön plana çıkarır. Müjdenin bu anlatımsal eğilimi, Thomasine konuşmasının Veda Söylemi'nin anlatım çerçevesi içinde özel olarak ele alınmasını gerektirir. Tanrım, nereye gittiğini bilmiyoruz. . . Thomas'ın ikinci sözleri (14:5), diğer birçok faktörle birlikte araştırılması gereken başka bir gizemli ifadedir. Thomas, önceki ifadesinde (11:16) İsa'ya hitap etmek için herhangi bir Kristolojik unvan kullanmazken (yalnızca αὐτοῦ), 14:5'te en yaygın kullanılan unvanlardan biri olan κύριος'yu kullanır.<sup>22</sup> Bu, ilk görünüş ve ifadeden ikincisine doğru bir gelişme olduğunu açıkça belirtmektedir. Veda Söylemi κύριος başlığını ya öğrencilerin İsa'ya hitabı olarak ya da bizzat İsa'nın kendini açığa vuran bir açıklaması olarak kullanır. İlk iki durumda Petrus, 22. Fitzmyer (1981/1991: 2: 329) sırasında İsa'ya Rab olarak hitap eder ve şöyle der: "κύριος, Yeni Antlaşma'da 719 kez, Titus ve 1-3 Yuhanna hariç her kitapta geçer... Luka, κύριος'dan en fazla yararlanır: İncil'de 104 kez geçer ve Elçilerin İşleri'nde 107. Bu isim, Pavlus'un tartışmasız yedi harfinde 189 kez geçmektedir; Yuhanna 53, Matta 80, İbraniler 16, Yakup 14, 1 Petrus 8, 2 Petrus 14, Yahuda 7 ve Vahiy 23." Ayrıca bkz. Anderson, 1962: 3: 150-1; Johnson, 1962:3:151; Sylva, 2013: 63; Bennema, 2009: 165.

## --- SAYFA 61 ---

40 Havarî Aziz Thomas'ın ayak yıkama olayı (13:6, 9; tekil sesli erkeksi).<sup>23</sup> 13:13, 14 ve 16'da İsa, öğrencilerine bir ders vermek için aynı unvanı kullanır. Başka bir durumda, sevgili öğrenci İsa'ya hitap ederken aynı unvanı kullanıyor (ayet 25). Ch'nin sonuna doğru. 13'te Petrus yine İsa'ya aynı başlıkla iki kez hitap ediyor (36, 37. ayetler). Bu kalıp, Tomas'ın İsa'ya aynı başlıkla hitap etmesiyle de sürdürülür (14:5).<sup>24</sup> Bu kalıp, Philip (14:8) ve Yahuda (İskariyot değil; 14:22) gibi diğer öğrencilerin ağzından da tekrarlanır.<sup>25</sup> İsa, öğrencilerine öğretirken bunu kendini açıklayan bir başlık olarak kullanır (15:15 ve 20).<sup>26</sup> Bu anlamda, Tomas tanıdık bir başlık kullanır: ilk olarak, İsa tarafından şu şekilde kullanılmıştır: ikincisi, meslektaşları tarafından ustalarına hitap etmek için kullanılmıştır.<sup>27</sup> Veda Söylemi'nde, bilmek ve bilmemek arasındaki karşıtlık, okuyucuyu metinle kenetlemek için retorik bir araç olarak işlev görür.<sup>28</sup> Thomas'ın ifadesi, bu karşıtlığı okuyucuya bir kez daha açık hale getirmek için genel çerçeve içinde tutarlı bir şekilde işlev görür.<sup>29</sup> Thomas'ın bilinmeyen doğası, ifade-yanlış anlama-açıklama anlatı çerçevesi içindeki anlamsal alanlara katkıda bulunur.<sup>30</sup> Sylva (2013: 80-81) şunları belirtmektedir: “Thomas'ın anlayışı yetersiz bulunmuştur çünkü kendisi ne kadar sadık olsa da o, 23 Witherington (1992: 490) şöyle belirtmektedir: “Petrus'un Yuhanna 13:6, 9'daki 'Rab' diye hitap etmesi, İsa'nın öğrencilerinin ayaklarını yıkamasının anlatımı, Peter'in bu terimi daha önce 23'te kullanmasının ışığında bazı Kristolojik imalar taşıyabilir. 6:68-69. Ancak burada κύριε kelimesinin kişinin öğretmenine duyulan saygı ifadesi olarak kullanıldığı ihtimalini de göz ardı etmemeliyiz. Aynı şey Petrus'un 13:36-37'deki sözleri ve Tomas'ın 14:5'teki konuşması için de söylenebilir.” Bkz. Fitzmyer, 1981/1991: 2: 328-31; Moloney, 1988: 394-98. 24 Bkz. Witherington, 1992: 490; Swartley, 2013: 343. 25 κύριος başlığı hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Foerster, 1965: 3: 1039-98; Sylva, 2013: 63. 26 κύριος başlığının on üç kez geçtiği yerde, sekiz kez vokatif eril tekil κύριε şeklinde kullanılmıştır (bkz. 13:6, 9, 25, 36, 37; 14:5, 8, 22), üç kez yalın eril tekil olarak kullanılmıştır ó κύριος (bkz. 13:13, 14; 15:15) ve iki kez tam eril tekil τοῦ κυρίου şeklindedir (bkz. 13:16; 15:20). 27 Bkz. Bruner, 2012: 811-12. 28 Keener (2003: 2: 939) şöyle yazıyor: “İsa öğrencilerine kendisinin gideceği yolu 'bildiklerini' söylediğinde, yaklaşmakta olan ölümüne ilişkin daha önceki duyurularına değiniyor (12:23-25, 32-33), ancak onların anlamadıklarını ve dolayısıyla şimdi anlamadıklarını duyuruyor (14:5). 29 Sylva (2013: 66) şunu savunur: “Thomas 14:5'te İsa'nın varış yeri konusunda bilgisiz olduğunu itiraf ediyor. Yuhanna 7-8'deki tartışmanın ve bu temanın 13:33-38'deki tekrarının, 14:2-3'teki ifadelerin birdenbire ortaya çıkmaması için açık bir yol hazırladığı ileri sürülüyor.” Bkz. Bennema, 2009: 164-70. 30 Neyrey (2007: 243; ayrıca bkz. Bennema, 2009: 164-70) şunu iddia eder: “İsa isimli havarilerine hitap eder: Tomas (14:5), Philip (14:8) ve Yahuda, İskariyot'a değil (14:22). Bu nedenle, onların İsa'ya yönelttikleri meydan okumaları ve soruları diğer bağlamlarda olduğu kadar ciddiye almayız, çünkü burada her öğrenci bir tepki veya hakaret değil, zengin, tam bir yanıt alır. Üstelik dışarıdakilerin duyamayacağı benzersiz, ezoterik içeriden bilgi alıyorlar.” İfade-yanlış anlama-açıklama modeli şu şekilde gerçekleşir:

ifadeler (14:1-4, 7, 21), yanlış anlama (14:5, 8, 22) ve açıklama (14:6, 9-12, 23-24). Ayrıca bkz. Popp, 2013: 512-13; Blomberg, 2001: 198; Bennema, 2014: 288-89; Neyrey, 2007: 243; Silva, 2013: 71.

**--- SAYFA 62 ---**

Yolu Bilmek (13:1-17:26) 41 İsa'nın varlığının özünü ve bu özün ortaya çıkardığı Baba'yı bilir. onun saati gelmişti (13:1), Baba'nın her şeyi eline verdiğini, Tanrı'dan geldiğini ve Tanrı'ya gittiğini (13:3), ihanet etmeyi seçtiği kişiyi (13:11, 18) ve öğrencilerinin ona sormak istediklerini (16:19).<sup>32</sup> İsa bir keresinde bilmeyi yapmakla ilişkilendirmenin gerekliliğinden bahsetmişti (13:17). (14:4, 7, 20; 15:15-16, 21; 16:3; 17:6-8, 23). Bunun tersine, aşağıdan gelen dünya bir cehalet ve karanlık diyarı olarak sunulur (17:25). Öğrenciler cahil dünyadan kurtarılır ve Tanrı'nın halkı olarak dönüştürülürler. açıklama-yanlış anlama-açıklama formülü.<sup>33</sup> Thomas'ın "bilmiyoruz" ifadesi bu gerçeği okuyucuya açıkça ortaya koymaktadır.<sup>34</sup> Bir insan dünyada aşağıdan yaşarken ve yukarıdan olayların gizemlerini anladığında, Thomas'ın karakteri aynı zamanda hem donukluk hem de ilerleme gösterir.<sup>35</sup> Müritler farklı bir düzeyde tasvir edilir. Schnackenburg, 1982: 3: 64) şu sonuca varıyor: "Thomas, nerede ve nasıl ilerleneceğini bulmak için iki 'bilmek' fiilini kullanıyor. İsa Tomas'a kişilere işaret eden üç 'bilmek' fiiliyle karşılık verdi: Kendisi ve Baba (14:5, 7). Tolmie (1995: 139; ayrıca bkz. Bonney, 2002: 138-39) ise Thomas'ı karamsar/gerçekçi bir karakter olarak görmektedir. Tolmie (1995: 169) ayrıca şunları söylemektedir: "Thomas, Philip ve Judas (Isariot değil) dolaylı olarak eylemleriyle karakterize edilir: İtirazlarda bulunarak veya sorular sorarak, anlayamama özelliği gösterilmektedir." <sup>32</sup> Bu geçişlerde şu Yunanca ifadeler kullanılmıştır: εἰδὼς (13:1, 3), ᾔδει (13:11), οἶδα (13:18) ve ἔγνων (16:19). Bkz. Bruce, 1983: 278-80, 282-87, 32. <sup>33</sup> Skinner (2009: 67) şunu gözlemliyor: "Bölümde. 14'te Thomas yine tıpkı bölüm 1'de olduğu gibi anlaşılmas bir karakter olarak sunuluyor. 11. Buradaki fark, Tomas'ın, İsa'nın öğretilerini yanlış anlayan ve olumsuz bir eğilimle karakterize edilen üç öğrenciden biri olmasıdır." Skinner (2009: 67) ayrıca şunu belirtmiştir: "Yine de Thomas'ın gelişen portresinin olumsuz olduğu sonucuna varmak yanlış olmaz." Bkz. Blomberg, 2001: 198; Sylva, 2013: 71. <sup>34</sup> Popp (2013: 512-13) şunu belirtmektedir: "Onun (Thomas'ın) mevcut anlayış eksikliği, daha ileri bir Kristolojik açıklama sağlama fırsatı olarak hizmet etmektedir. İsa'nın 'Ben'im' ifadesi Tomas'la diyalogun merkezinde duruyor (14:6). Ayrıca bkz. Bruce, 1983: 298; Sylva, 2013: 64-65; Barrett, 1955/1956/1962: 382; Brouwer, 2000: 90; Bennema, 2009: 164-70. <sup>35</sup> Bkz. Barrett, 1962: 382; Blomberg, 2001: 198.

## --- SAYFA 63 ---

42 Kendi anlatımıyla Aziz Thomas Havari.<sup>36</sup> Öğrenciler, İsa'yla sürekli tanıştıktan sonra bile onu (14:9) ve yaptıklarını (13:7) anlayamazlar.<sup>37</sup> Öğrencilerin bilgisiz doğaları, farklı ifadelerle çeşitli vesilelerle gün ışığına çıkarılır: οὐδεὶς ἔγνω (13:28), οὐκ evet . . . εἰδέναι (14:5) ve οὐκ οἶδαμεν (16:18).<sup>38</sup> İsa onların bilgilerini sorar (γινώσκετε, 13:12) ve öngörülü bir ses tonuyla herkesin kendisinin öğrencisi olduğunu bileceğini açıklar (13:35).<sup>39</sup> Öğrenciler cehaletlerini ve yanlış anlamalarını gösterirler, aynı zamanda bilgili doğalarını da yansıtırlar. İsa sonsuz yaşamın Baba'yı tanımak anlamına geldiğini söylüyor (17:3). Şimdi öğrenciler onun aracılığıyla Baba'ya getiriliyor. Tanrı'nın vekili Baba ve Gerçeğin Ruhu, dünya tarafından değil, yalnızca öğrenciler tarafından tanınır (14:17; 17:25).<sup>40</sup> 16:30'da, öğrencilerin İsa'nın her şeyi bildiğini bildikleri açıkça belirtilir (οὐκ οἶδαμεν ὅτι οἶδας πάντα, 16:30). İsa'nın misyonerlik amacı 17:26'daki şu ifadeyle açıklanmaktadır: "Senin adını bildirdim ve duyuracağım."<sup>41</sup> Dolayısıyla Tomas'ın 14:5'teki şaşkınlıkları şu şekillerde anlaşılabilir: Birincisi, bir insan olarak o, bu dünyanın bakış açısından düşünüyor ve biliyordu; ikincisi, İsa'nın bir takipçisi olarak yukarıdan gelen olayların farkındadır (çünkü İsa bunları kendisine bildirmektedir, 17:26); ve üçüncüsü, ikili kimliğe sahip bir kişi olarak kafası karışmıştır (ama İsa bazı şeyleri ona bildirecektir, 17:26).<sup>42</sup> Bu geçmiş, şimdi ve gelecek yönler, Thomas'ın karakterizasyonunun bazı önemli özelliklerini ortaya koymaktadır.<sup>43</sup> Eğitim altındaki bir kişi olarak Thomas, 36 Bkz. Popp, 2013: 512; Brouwer, 2000: 90. 37 İsa'nın her şeyi bilen gücü çeşitli şekillerde kendini gösterir: Kendi saatine ilişkin bilgi ve yüceltme (13:1, 31-32; 17:1-5), yukarıdaki şeyler (14:2), Baba ile bağlantı (14:6-7, 10-14, 20; 15:1-2, 8-9, 15, 23; 16:5, 30; 17:1-5, 11-12, 20-26), Kutsal Ruh (14:15-17, 25-26; 15:26-27; 16:7-8, 13), dünyanın altındaki şeyler (15:18-21; 16:8, 20-22; 17:14-18), dünyanın hükümdarı (14:30; 16:11; 17:15), insanın yüreği ve kaderi (13:36-38), ona ihanet eden kişi (13:18-19, 21, 26-30; 17:12) ve öğrencilerin geleceği ve zulmü (16:1-4, 20-21, 32). 38 Bkz. Sloyan, 1988: 179; Brouwer, 2000: 90. 39 Bkz. Sylva, 2013: 63-81. 40 Bkz. Bennema, 2009: 168; Blomberg, 2001: 198; Popp, 2013: 512; Sylva, 2013: 81. 41 Bkz. Bruce, 1983: 337; Brouwer, 2000: 90. 42 Popp (2013: 512) şu sonuca varıyor: "Thomas ilk ortaya çıkışında olduğu gibi İsa'yı takip etme kararlılığını dile getiriyor; ancak bu kez İsa ile yolculuğa devam etme isteğini ünlem yerine soru işareti gerektiren bir cümleyle ifade ediyor." Ayrıca bkz. Barrett, 1955/1956/1962: 382. 43 Sylva (2013: 81) şu sonuca varıyor: "Her ne kadar havarilerin hiçbiri İsa'yı, Ruh'un onları tüm hakikate doğru yönlendireceği dirilişinden sonrasına kadar tam olarak anlamayacak olsa da, Thomas, İsa hakkında çok az şey bilen ama yine de onu seven öğrencinin simgesidir." Bkz. Bennema, 2009: 164-70.

## --- SAYFA 64 ---

Yolu Bilmek (13:1-17:26) 43 gizemli şeyleri algılayamaz, ancak İsa her şeyi kendisine daha sonra bildireceğini vaat eder (17:26).<sup>44</sup> Gitmekle ilgili kelime dağarcığı, Veda Konuşmasında dikkate alınması gereken bir başka önemli husustur. Thomas'ın "nereye gittiğinizi bilmiyoruz" (οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις) ifadesine, bu dilsel fenomenin kümesinden bakılmalıdır. 13:1'de anlatıcı, İsa'nın bu dünyadan ayrılıp Babasına gitme saatinin geldiğini nasıl bildiğini anlatır (13:1; 17:11, 13).<sup>45</sup> Bu, ayrıca "O [İsa] Tanrı'dan gelip Tanrı'ya gitmişti" (13:3; 16:5, 7) cümlesiyle desteklenir.<sup>46</sup> İsa'nın açıkladığı zorluk şudur: "Benim gittiğim yere siz (yani öğrenciler) gelemesiniz." şimdilik (13:33, 36).<sup>47</sup> Onun gidişinin nihai amacı takipçilerine bir yer hazırlamaktır (14:2). Kendisi ve kendi halkının aynı yerde olması için halkını kabul etmek üzere tekrar gelecektir (14:3). İsa'nın ὑπάγω'sinin varış yeri öğrenciler tarafından bilinmektedir (14:4).<sup>48</sup> Tomas'ın 14:5'teki sözleri, İsa'nın gidişi hakkındaki yanlış anlayışının açık bir işaretidir (çapraz başvuru 13:36, 37).<sup>49</sup> Burada Baba ile Oğul ve İsa'nın öğrenciler arasındaki aracısı arasında bütünleyici bir ilişki görüyoruz (14:6, 12, 23-24; 15:21; 17:8, 21, 23, 25).<sup>50</sup> İsa'nın ayrılışı üzerine Kutsal Ruh'un gönderileceği/geleceği vaat edilir (14:26; 15:26; 16:7, 8, 10, 13). İsa öğrencilerini bu bölümün doruk noktasına doğru gitmeye davet ediyor (14:31). Popp (2013: 510) şöyle diyor: "Her iki müridin Lazarus 44 sırasındaki diyalogları Popp (2013: 512) ayrıca şunları belirtmektedir: "İsa'nın yolculuğunun amacı anlaşılmamıştı (7:33-34) ya da alternatif olarak belirtilmemişti (13:33). İsa'nın hedefine giden yolun onun ölümüne yol açacağı, Thomas'ın sözlerinin daha derin Kristolojik anlamının farkında olmamasına rağmen (tipik Johannine ironisi ile) Thomas (11:16) tarafından zaten belirtilmiştir. Ayrıca bkz. Bruce, 1983: 298; Bennema, 2009: 165. 45 Newman ve Nida (1980: 427; ayrıca bkz. Bennema, 2009: 165) şunu iddia etmektedir: "Bu dünyayı terk edip Baba'ya gitmek, daha doğrusu 'bu dünyadan Baba'ya gitmektir." 46 İnsanoğlu'nun yükselişi ve alçalması motifi bunu çok iyi anlatmaktadır (14:18, 28; 15:22; 16:10, 17, 27-28; 17:8, 11, 13). 47 Bkz. Newman ve Nida, 1980: 448-50. 48 Blomberg (2001: 198) şunu belirtmektedir: "Yuhanna 14:4'te İsa, öğrencilerinin gideceği yeri bildiklerini söyleyerek adeta öğrencilerini 'yezdiriyor'. Özellikle Markos'ta sık sık yanlış anlaşılmalara göz önüne alındığında, Thomas'ın bilmediğini söyleyerek itiraz ettiğini okumak bizi şaşırtmamalı (ayet 5). Newman ve Nida (1980: 456) şöyle açıklıyor: "Gittiğim yere giden yolun kelimenin tam anlamıyla 've nereye gittiğimi sen biliyorsun.'" 49 Sylva (2013: 78) şunu savunur: "Thomas, hiçbirinin İsa'nın sözlerini anlamadığını iddia ederek kendi inatçılığını tüm öğrenci grubunun perdesinin arkasına gizler (14:5). Daha önce, İsa'nın Lazarus'a gitme çağrısına yönelik eleştirisini, öğrencilerin bir bütün olarak kullanıldığını belirten çoğul kullanımın arkasında dile getirmişti." Ayrıca bkz. Bennema, 2009: 165; Popp, 2013: 510-13; Bruce, 1983: 298-99. 50 Swartley (2013: 343) şunu belirtmektedir: "Thomas, sezgileri daha önceden, asık suratlı yorumunda ileride ne olacağını sezmişti. . . Biraz hayal kırıklığıyla ortaya konan bu soru, İsa'nın şu unutulmaz beyanını harekete geçirdi: Yol, gerçek ve yaşam Ben'im. Bkz. Edward, 2004: 140; Thompson, 2015: 308-09.

## --- SAYFA 65 ---

44 Havari Aziz Thomas'ın hikayesi ve ilk veda konuşması bir ayrılma çağrısıyla sona eriyor. Bu şekilde, karakter analizi söz konusu olduğunda, İsa ve Tomas (14:5'te açıkça ve 14:31'de örtülü olarak) birbirleriyle temasa geçmektedir."51 Tomas'ın ifadesinden dikkat edilmesi gereken üç şey önemlidir: birincisi, 11:16'da Tomas, İsa'nın gidişinin kendi ölümü için olduğunu kabul eder; ikincisi, Tomas, İsa'nın ölümünün ötesini göremez ve onun ölümü ile Babasına gidişi arasındaki bağlantıyı algılayamaz; ve üçüncüsü, Tomas, İsa'nın 11:16'da öleceğini kabul ederken, İsa'nın ölümünün Baba'ya gitmesi için bir işaret noktası olduğunu anlayamıyor. Thomas'ın 14:5'teki sözleri şu önemli soruyla bitiyor: "Yolu nasıl bilebiliriz?" (πῶς δυνατόμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι).52 Carson (1991: 490) şunu ileri sürer: "[Thomas'ın] sorusu, sanki İsa'nın sözlerini en kaba doğal şekilde yorumlamış gibi geliyor: Kesin bir varış noktası istiyor, çünkü böyle bir şey olmadan oradaki rotadan nasıl anlamlı bir şekilde bahsedilebilir?"53 Thomas'ın aşağıdan dünya ile yukarıdan dünya arasında sıkışıp kalan kimliği ona şu soruyu sordurur.54 Yuhanna'da İsa'nın saati çarmıha giden yol ile bağlantılıdır (13:1; 17:1). Aynı zamanda onun bu dünyadan ayrılışına da işaret eder (13:1; 16:5). Görevinin tamamlandığını ve kendisini Tanrı'ya giden yol olarak göstermesinin kritik noktasını işaret eden, İsa'nın saati/ölümü/yüceltiliştir (13:31-33; 17:1, 4-5).55 İsa Baba'dan geldiği gibi Baba'ya geri dönüyor. 51 Bkz. Blomberg, 2001: 198; Newman ve Nida, 1980: 449-56; Bennema, 2009: 165. Öğrencilere İsa'nın Tanrı'dan geldiğine dair güvence verilir (16:30). Yahuda'nın çıkışı ve dünyanın hükümdarının gelişi birbirine zıttır (13:30; 14:30). Ayrıca gidip meyve vermek gerçek öğrenciliğin işaretleri olarak kabul edilir (15:16). 52 Bkz. Brant, 2004: 105; Ridderbos, 1997: 493. 53 Bultmann (1971: 603-04) şöyle diyor: "Onun (Thomas'ın) sorusu, hedefi ve yolu yalnızca dünyadaki şeyler olarak kavrayabilen mitolojik bakış açısının tipik bir örneğidir. Ve yine de soru bu ölçüde doğru bir şekilde sorulmuştur: öğrencilerin kendi yoluna ilişkin bilgilerinin İsa'nın ὑπάγειν bilgisine bağlı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca bkz. Barrett, 1955/1960: 382; Boice, 1985:4:940; Howard-Brook, 1994: 315; Schnackenburg, 1982: 3: 64-65; Keener, 2003: 2: 939-41; Bruner, 2012: 811-12. 54 Bonney (2002: 139) şunu belirtmektedir: "Thomas, İsa'nın sözlerini dünyevi bir bakış açısıyla duyuyor ve İsa'nın bahsettiği gerçeği kavrayamıyor. . . . Sözlerindeki alaycı kendinden emin üslup, yalnızca onun dünyevi aklın temeli üzerinde ne kadar sağlam durduğunu (ya da öyle olduğunu düşündüğünü) vurgulamaya hizmet ediyor." 55 Barrett (1955/1960: 382; ayrıca bkz. Ridderbos, 1997: 493) şu yorumu yapar: "Ayetin ikinci yarısı [v. 6] temel düşüncenin, insanların Tanrı'ya gelme yolu olarak İsa'ya ilişkin olduğunu gösterir; yani kendisinin şimdi gitmek üzere olduğu yol, takipçilerinin de yürümesi gereken yoldur."

## --- SAYFA 66 ---

Yolu Bilmek (13:1-17:26) 45 Bu anlamda yol, Baba'ya giden yolu ifade etmektedir (13:3; 16:28).<sup>56</sup> DeConick (2001: 73) şöyle belirtmektedir: Yazar, bu pasajda Thomas'ı kasıtlı olarak aptal olarak nitelendirerek, Thomasine Hristiyanlarının kahramanını kınamaktadır. Dahası, söylemi dile getirmesi anlaşmazlığın belirli bir özelliğine işaret ediyor: cennete yolculuk veya yükseliş. Yuhanna bize böyle bir yükselişin gerekli olmadığını, İsa'nın kendisinin cennete giden tek "yol" olduğunu söyler. Bu, Thomas'ın 14:5'teki cevabına göre proleptik göksel yükselişleri teşvik ettiği anlaşılan Thomasine inancıyla çalışmaktadır. İsa'nın 14:7'deki "Benim aracılığım olmadan Baba'ya kimse gelemmez" sözünden, İsa'nın Tanrı'nın dünyaya açtığı yol olduğu anlaşılır.<sup>57</sup> Benzer şekilde, Baba'ya dönüş yolunu hazırlayan da İsa'dır. İsa'nın sadıklar için bir ev hazırlama misyonu gerçekleşme sürecindedir (14:3).<sup>58</sup> Petrus'un 13:36'daki sorusu ("Rab, nereye gidiyorsun?") ve Tomas'ın 14:5'teki sorusu ("Yolu nasıl bilebiliriz?") bu ideolojik kümelenmeden algılanmalıdır.<sup>59</sup> 14:8-14'te Filipus ile İsa arasındaki konuşma bu konuyu daha da güçlendirmektedir. İsa mecazi anlamda şunları söyleyerek konuşuyor: "Babamın evinde oturulacak çok yer var" (14:2), "Ben neredeysem, sen de orada olabilirsin" (14:3) ve "Gideceğim yere giden yolu biliyorsun" (14:4). Anlatıcı, genişletilmiş söylemin özeti olarak İsa'nın "Yol, gerçek ve yaşam benim" (14:6) sözünü vurgulamaktadır.<sup>60</sup> Gelecek 56 Haenchen (1984: 2: 124) şöyle der: "Thomas onların nereye gittiğini bilmediklerini ve dolayısıyla yolu bilmediklerini açıklıyor. Bu görüldüğü kadar anlaşılabilir değil, çünkü Evangelist'in hiç kimsenin Baba'yı hiç görmemiştir: aşkınlığında erişilemezdir." <sup>57</sup> Barrett (1955/1960: 382) şöyle der: "O [İsa'nın] kendisi çarmıha gerilip diriliş yoluyla Baba'ya gider; gelecekte Hristiyanların ölmesine ve dirilmesine aracılık edecektir. Bu ifade aynı zamanda Hristiyan inancının ve yaşamının ıı öğöç (Elçilerin İşleri 9:2; 22:4; 24:14) olarak tanımlanmasını ve Yahudi terimini akla getirmektedir. halaka." Bkz. Bultmann, 1971: 604-05; Sanders ve Mastin, 1968: 321-22; Howard-Brook, 1994: 315; Keener, 2003: 2: 939-41. <sup>58</sup> Bkz. Barrett, 1955/1960: 381-82. <sup>59</sup> Moloney (1998: 393) şunları belirtir: "O [İsa] müritlerine yolu bildiklerini söyler ve Thomas sorusu, İsa'nın kendisini bir egö eimi yüklemi aracılığıyla açığa vurmasına olanak tanıyan retorik bir araçtır: İsa, Baba'ya giden yoldur." Ayrıca bkz. Boice, 1985: 4: 940; Carson, 1991: 490-91; bkz. Bultmann, 1971: 604-05; Ridderbos, 1997: 493. <sup>60</sup> Moloney (1998: 394-95) şöyle diyor: "Thomas'ın sorusu (ayet 5), İsa'nın öyküsünün sonunun tüm sonuçlarıyla yüzleşmek konusunda süregelen isteksizliği yansıtıyor (çapraz başvuru 13:33, 36). Onun nereye gittiğini bilmeleri gerekir, ancak 'yol' hakkında daha fazla talimat istemek haklıdır ve İsa için olasılığı açar 'Yol' olarak kendini açığa vurma." Ayrıca bkz. Charlesworth, 2001: 493; Carson, 1991: 490-91; Barrett, 1955/1960: 382; Boice, 1985: 4: 944-49; Haenchen, 1984: 2: 124-25; Sanders ve Mastin, 1968: 322.

**--- SAYFA 67 ---**

46 Kutsal Ruh'un Havarisi Aziz Thomas (14:16-17, 26; 15:26-27; 16:7-8, 13-15) ayrıca İsa'nın cennete giden/gökten gelen yolu açtığını temin eder. Yuhanna ayrıca şu şeyleri anlatırken yola karşı olan düşmanca hareketi de anlatır: Şeytan (13:2, 18, 21, 26-30; 17:12), dünyanın hükümdarının gelişi (14:30; 16:11), dünyanın Tanrı çocuklarına karşı nefreti (15:18-25; 17:15) ve düşmanın saati (16:2-4).<sup>61</sup> Öğrenciler Şeytan ve yandaşlarının düşmanca yöntemlerine karşı şunları yapmanız emredildi: Siz de benim size yaptığımı yapın (13:15), birbirinizi sevin (13:34; 15:17), İsa'yı sevin ve onun emirlerini yerine getirin (14:15, 21, 23-24; 15:12-14), Tanrı'ya inanın ve İsa'ya inanın (14:1), İsa'ya bağlı kalın ve meyve verin. (15:1-11), gönderilmiş biri olarak yolda olun (17:18) ve acı çekerken ve havradan kovulduğunuzda bile sadık kalın (16:2).<sup>62</sup> Tanrı'ya giden yol olarak İsa, Şeytan'ın yollarının aksine yeni bir ahlaki paradigma sunar. Yukarıdan gelen dünya, İsa'nın aracılığıyla aşağıdan gelen dünyayı başlatır. Bu bağlamda Thomas'ın sorusu şu şekillerde işlev görüyor: Birincisi, okuyucunun aşağıdan ve yukarıdan ideolojiler arasındaki keskin karşıtlığı anlaması için bir işaret sağlıyor; ikincisi, okuyucunun dikkatini başkarakter İsa'ya ve onun yol, hakikat ve yaşam olarak vahyine çekmek için retorik bir araç olarak kullanılır;<sup>63</sup> ve üçüncüsü, ölmeye gidiş yönünden (11:16) Babaya gidiş yönüne (14:5) doğru gelişmek için okuyucunun kendisini Tomas'la özdeşleştirmesine yardımcı olur.<sup>64</sup> Diğer önemli yönler 14:5'teki ifade ünitesiyle birlikte, 14:5'teki ifade ünitesiyle iyi bağlantılı bazı önemli temaları ele almak önemlidir. Thomas'ın kişiliği ve ideolojisi. İnanç, sevgi, Allah'ın yüceliği, İsa'nın unvanları gibi temalar analiz edilerek karakter ön plana çıkarılmıştır. <sup>61</sup> Bkz. Brant, 2004: 220-24; Haenchen, 1984: 2: 124-25. <sup>62</sup> Bkz. Carson, 1991: 455-510. <sup>63</sup> Schnackenburg (1982: 3: 64) şöyle der: "Thomas'ın belirsiz sorusundan sonra, İsa'nın cevabı son derece önemli bir vahiy, şu anda bile egemenlik gücünden hiçbir şey kaybetmemiş benzersiz bir ifade gibi geliyor. İfadeye görkemli sesini veren, vahiy formülü ἐγώ εἶμι'dir, ancak bu izlenim üç yüklem tarafından güçlendirilmektedir." Bkz. Howard-Brook, 1994: 315; Bultmann, 1971: 603-07. <sup>64</sup> Bkz. DeConick, 2001: 72-73; Waetjen, 2005: 339; Carter, 2006: 77.

## --- SAYFA 68 ---

Knowing the Way (13:1–17:26) □ 47 Belief The belief language of the Farewell Discourse has much to contribute to the characterization of Thomas. Thomas's character emerges not as an easy believer, but as one who requires evidence (14:5).<sup>65</sup> The narrator introduces a divide between believing and unbelieving right from the beginning of the Gospel. Thomas's character reveals that he is a person firmly rooted in this world and at the same time ignited by the teachings of Jesus. In his prayer, Jesus categorizes the people of the world into two categories: those who belong to the world and those who do not belong to the world (17:14–16).<sup>66</sup> His commands to the disciples are: “believe in God, believe also in me” (14:1) and “believe me that I am in the Father, and the Father is in me; but if you do not, then believe me because of the works themselves” (14:11; 17:21).<sup>67</sup> Those who believe in Jesus are assured to be performers of the works that Jesus does. Moreover, he confirms that “in fact, [the one who believes] will do greater works than these” (14:12).<sup>68</sup> While addressing a closed community in which Thomas appears as a brave but dull character, Jesus's ultimate intention is to transform the inner circle.<sup>69</sup> Jesus says to the disciples: “The Father himself loves you, because you have loved me and have believed that I came from God” (16:27, 30).<sup>70</sup> On the other hand, the world does not believe in Jesus (16:9). In his prayer, Jesus emphasizes the belief of both his present followers (17:8) and future believers (17:20).<sup>71</sup> Jesus's emphasis on faith in him is presented as a necessary requirement. Irrespective of this emphasis, Judas turned out to be a betrayer (13:2, 18, 21) and Peter became a denier (13:37–38). But 65 Ridderbos (1997: 493) comments that “Thomas' radical objection to Jesus' statement, though expressed with all respect, is not only characteristic of his own role in the Gospel (11:16; 20:24–29) but also conveys the uncertainty of his fellow disciples ('we do not know').” Also see Bultmann, 1971: 603; Carson, 1991: 490–94; Schnackenburg, 1982: 3: 64. 66 Cf. Ridderbos, 1997: 554–55; Boice, 1985: 4: 1153–58. 67 Keener (2003: 2: 931; also see Barrett, 1960: 380) says, “It is likely that both uses of the verb πιστεύω in 14:1 should be taken in the same mood; probably either both are indicative or both are imperative; in either case, taking both the same way links Jesus with the Father as the supreme object of faith.” 68 Barrett (1960: 384) comments, “The construction with πιστεύειν changes; we now have εἰς with the accusative, indicating the true believer who trusts in Christ.” Also see Keener, 2003: 2: 946–47; Haenchen, 1984: 2: 125–26. 69 Bonney (2002: 139) states, “Thomas will not understand . . . until Jesus bridges the gap and brings him to faith (20:27b).” Also see Schnackenburg, 1982: 3: 64; Bultmann, 1971: 603–67; Boice, 1985: 4: 940. 70 See Howard-Brook, 1994: 355–56. 71 The belief aspect is also connected to the passion, death, and resurrection of Jesus. In that sense Jesus says: “When it does occur you may believe that I am he” (13:19; 14:29). See Sanders and Mastin, 1968: 376.

**--- SAYFA 69 ---**

48 Havari Aziz Thomas Thomas'ın karakterizasyonu diğer öğrencilerinkinden biraz farklıdır. Thomas'ın karakterinden şu şeyler anlaşılıyor: Birincisi, onun inancı yüzeysel şeylere değil, kanıtlara dayanıyordu; ikincisi, o, bilgeliğin ve gerçeğin arayıcısıydı ve duyulan şeylere değil, görülen şeylere inanıyordu; ve üçüncüsü, onun deneyimsel yaşamı, imanın sadece içsel bir tutum olmadığını, daha ziyade eylem odaklı ve ilerici olduğunu kanıtlar.72 Sevgi Veda Söylemi, İsa'nın öğrencilerine olan sevgisini sergiler. Bu grubun bir üyesi olarak Tomas'ın İsa ile sevgi dolu bir ilişkisinin olduğu ve kendisinin liderlik rolünde olduğu anlaşılmaktadır. Söylem bir bütün olarak, "kendisinin (yani İsa'nın) dünyada bulunanları sevmiş ve onları sonuna kadar sevmiştir" (13:1; 15:9) şeklindeki anlatısal ifadeyle başlar.73 Tomas'ın 14:5'teki sözleri, İsa'nın sevgi ifadeleriyle bağlantılı olarak iyi bir şekilde yerleştirilebilir. İsa Baba'dadır ve Baba İsa'dadır gibi ifadeler sevgi ilişkisini zirve düzeyde anlatmaktadır (14:10-11, 20, 31; 15:10; 17:10). Öğrenciler kendileriyle Tanrı/İsa arasında ve kendi aralarında böyle bir sevgi ilişkisi kurmaya davet edilir.74 İsa, öğrencilerine "birbirlerini sevin" diye yeni bir emir verir (13:34-35; 14:15, 21, 23-24; 15:10, 12, 17).75 İsa'nın duası "bizim bir olduğumuz gibi onlar da bir olsunlar" (17:11, 21-23, 26).76 Bu bağlamda, İsa'nın eserleri sevgiyle iyi bir şekilde bağlantılıdır (14:11-12).77 İsa onları yetim bırakmayacağını söylediğinde (14:18), okuyucular sonsuz ebeveynlik sonucunu çıkarırlar (14:21, 23-24). İsa'nın sevgisi daha büyüktür çünkü o, dostları için canını vermiştir (15:13-15).78 Müritlere olan sevgisi 72 aracılığıyla kanıtlanmıştır. İnanç dili hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Bonney, 2002: 140-41. 73 Carson (1991: 461) şunları belirtir: "Bu bölümlerde Mesih'teki Tanrı sevgisinin amacı... kayıp dünya değil, Tanrı'nın yeni oluşan halkı, Mesih'in öğrencileri, yeni oluşan kilise, seçilmişlerin topluluğudur. İsa başından beri kendi halkını sevmiştir; şimdi onlara sevgisinin tüm boyutunu gösterdi." Ayrıca bkz. Haenchen, 1984: 2: 105-06; Bultmann, 1971: 464, 486-89. 74 Baba Oğlunu sever, Oğul da Babasını sever (14:21-24; 15:9; 16:27; 17:21-23, 24, 26) ve Baba da öğrencilerini sever (14:21, 23; 16:27). Bkz. Sanders ve Mastin, 1968: 331-33. 75 Haenchen (1984: 2: 117-18) şöyle der: "34-38. ayetler karşılıklı sevgi emrini verir - bu durumda yeni bir emir olarak - İsa'nın onları sevdiği ve az önce ayak yıkamada örneklediği sevgi. Herkes bu sevgiyle onların onun öğrencileri olduğunu anlayacaktır. Bu pasajda Yuhanna'nın görüşü dünya çapındaki kiliseyi değil, İncil'inin kendisi için yazıldığı küçük öğrenci grubunu görmektedir." Ayrıca bkz. Howard-Brook, 1994: 311-12. 76 Bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 180-81. 77 Bkz. Sanders ve Mastin, 1968: 323-24; Bultmann, 1971: 609-10; Carson, 1991: 495-96. 78 Barrett (1960: 397) şöyle diyor: "Ebedi ilahi aşk, tam ve aşılabilir ifadesine, aynı zamanda bir insanın dostları için ölümü olan Mesih'in ölümünde ulaştı."

**--- SAYFA 70 ---**

Yolu Bilmek (13:1-17:26) 49 onları sonuna kadar tutması (17:12).79 Öğrencilere İsa'ya bağlı kalmaları öğretilir (14:10-11, 20; 15:4-5, 7, 9) ve meyve vermek gerçek öğrenciliğin bir işareti olarak kabul edilir (15:8).80 Dünya hem öğrencilerden hem de İsa'dan sevdiklerinden nefret eder ve onlara zulmeder. (15:18-20, 23-25; 17:14). Üstelik sevdiklerini havranın dışına atıyorlar ve sevdiklerini öldürmeyi Tanrı'ya bir adak sayıyorlar (16:2, 32).81 Tomas'ın 14:5'teki sorusu öğretmenine olan sevgisini yansıtıyor. İsa'nın 14:6'da Thomas'a aktardığı ezoterik bilgelik onu efendisine yaklaştırır.82 Tomas'ın karakteri şu şeyleri açığa çıkarır: Birincisi, Tomas uzun hikâyenin düşmanları arasında değil, sevilenler arasında sayılmıştı; ikincisi, aynı zamanda karakteri, yukarıdan dünya ideolojileri ile aşağıdan dünya ideolojileri arasındaki kendi gerilimini de gösterir; üçüncüsü, "bilmiyoruz" şeklindeki sade ifadesi, meslektaşlarını seven biri olarak açık sözlülüğünü ve temsili rolünü ortaya koyuyor; dördüncüsü, "nereye gidiyorsun" ifadesi, onun bilgelik ve hakikat arayıcısı olarak rolünü gösterir; beşincisi "Yolu nasıl bilebiliriz?" sorusu. onun (ve dolayısıyla onların) İsa'nın talimatlarını takip etmeye hazır olduklarının örneğini verir; altıncısı, İsa tarafından sevilen, İsa ile birlikte ölmeye hazır ve meslektaşlarını temsil eden bir karakter olarak dimdik ayakta; ve yedincisi, her şeyden önce onun karakteri, İsa'yı ve onun ebedi mesajını anlamak için zamana ihtiyacı olduğunu kanıtlar. Tanrı'nın Yüceliği Thomas'ın 14:5'teki yanıtı Veda Söylevi'nin yüceltme temasıyla bir kez daha iyi bir şekilde bağlantılıdır. Söylemin başlangıcında anlatıcı şunu anlatır: "İsa, bu dünyadan ayrılıp Baba'ya gitme saatinin geldiğini biliyordu" (13:1).83 Bonney (2002: 141) şu yorumu yapar: "Özellikle, görüldüğü tüm sahnelerde Thomas, İsa'nın son saatiyle bağlantılıdır... Thomas ile birlikte, 79 Howard-Brook (1994: 322) şöyle der: "Babanın ve İsa'nın sevgisi, İsa'yı sevenlere gelir. Bu mutlaka evrensel veya koşulsuz değildir ancak ilişkideki karşılıklılığın bir yönüdür. Karşılıklılık bulamayan aşk, Johannine anlamında aşk değildir. Her ne kadar 'Tanrı dünyayı o kadar sevdi ki tek oğlunu verdi' (3:16) sözünü duymuş olsak da, bu eylem tamamlanmış ve geçmişte kalmıştır." Ayrıca bkz. Barrett, 1960: 424-25. 80 Barrett (1960: 396) şu yorumu yapar: "Meyve vermek müritliğin gerçekliğinin bir kanıtıdır." Ayrıca bkz. Ridderbos, 1997: 495-96. 81 Haenchen (1984: 2: 142) şöyle yorumluyor: "Dünya, müritleri -en iyi ihtimalle- yoldan çıkmış ve yoldan çıkmış küçük bir azınlık olarak görüyor ve onlara özgürce hüküm vermeye gücü yetmiyor. Kişi onları yalnızca sinagogdan kovmakla sınırlı kalmamalı, onları öldürmeli ve bunu yaparken kendini özellikle dindar düşünmelidir." Bkz. Carson, 1991: 530-31. 82 Bkz. Barrett, 1960: 382. 83 Schnackenburg (1982: 3: 15) şu gözlemi yapmaktadır: "Onun önceden belirlenen ölüm saati (7:30; 8:20) aynı zamanda onun yüceltilmesine de yol açmaktadır (12:23).

## --- SAYFA 71 ---

50 Havarî Aziz Thomas, müjdecî, dünyevî mantıkla yargılayanların anlaşılma- z bakış açısını, İsa'nın 'saatinin' ortaya çıkmasındaki rolleriyle birleştiriyor." Thomas'ın yanlış anlaşılma sorusu, bu noktada retorik bir itici güç içeriyor. İsa'nın dünyevî hizmeti, onun yüceliğini insanlar arasında gösterdi.<sup>84</sup> Bu nedenle, şöyle söyleniyor: "Şimdi İnsanoğlu yüceltilmiş ve Tanrı da onda yüceltilmiş. Eğer Tanrı onda yüceltilmişse, Tanrı da onu kendinde yüceltecek ve hemen yüceltecektir" (13:31-32; 16:14; 17:3-5).<sup>85</sup> Thomas'ın, İsa'nın saati/kaldırılması/yüceltilmesi konusunu tam olarak anlayamaması, 14:5'te bu sözlerle yol açmıştır. "Nereye gittiğinizi bilmiyoruz" diye açıkça itiraf eder ve "Yolu nasıl bilebiliriz?" Thomas'ın sorusu retoriktir çünkü okuyucuyu İsa'nın söylediklerine ve anlatıcının nasıl tepki verdiğine yönlendirir. Yanlış anlaşılma bu soru, İsa'nın ünlü vahiy beyanı ile yanıtlanmıştır: "Yol, gerçek ve yaşam benim" (14:6).<sup>86</sup> İsa, gerçek Mesih, Tanrı'ya giden yol ve hayat veren kurtarıcıdır.<sup>87</sup> Dolayısıyla İsa'nın kendisi de Tanrı'nın görkemli Oğludur. Baba Oğul'u yüceltir ve Oğul da Baba'yı yüceltir (17:1, 3-5).<sup>88</sup> İsa öğrencilerine şöyle der: "Baba Oğul'da yüceltilsin diye, benim adımla dilediğiniz her şeyi yapacağım" (14:13).<sup>89</sup> Başrahip duasında İsa şöyle der: "Bana verdiğiniz yüceliği onlara verdim, böylece onlar bir olsunlar, tıpkı bizim gibi" <sup>84</sup> Thompson (2015: 308) şöyle diyor: "Thomas'ın acil sorusunun yanıtı, İsa'nın Baba'ya gideceğidir; kendi ölümü ve dirilişiyle gider." <sup>85</sup> Haenchen (1984: 2: 117) şu yorumu yapar: "En eski elyazmalarında, orijinal bir yazım hatasına dayanarak 'Tanrı onda yüceltiliyorsa' sözcükleri zaten çıkarılmıştır: katip ilk 'Tanrı onda yüceltmektedir'den ikinci 'Tanrı onda yüceltmektedir'e atlamıştır. Yani, katip ilkin yazarken ikinci ifadeyi yazmayı amaçlamıştır." Haenchen (1984: 2: 17) ayrıca şöyle der: "Bu nedenle metin şu şekilde açıklanmalıdır: Eğer Tanrı onda yüceltilmişse, o zaman Tanrı da onda yüceltilecek ve onu hemen yüceltecektir." Bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 49-52, 136, 173-74; Ridderbos, 1997: 473-74, 536, 549-50. <sup>86</sup> Bkz. Thompson, 2015: 308-09. <sup>87</sup> İsa ayrıca şöyle dedi: "Eğer bende kalırsanız ve sözlerim sizde kalırsa, dilediğinizi dileyin, sizin için yapılacaktır. Babam, sizin çok meyve vermenizle ve benim öğrencilerim olmanızla yüceltilir" (15:7-8). Bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 101-02; Boice, 1985: 4: 1028-38. <sup>88</sup> Bultmann (1971: 490) 1. cilt hakkında şu yorumu yapar: "Bu, Vahiy Veren'in tamamen insani bir duruşla ortaya çıktığı son seferdir; çünkü 13:31'de duanın kabulünü ifade eden nun edoxasthē kelimesinden sonra, insani olan her şey ondan bir kenara bırakılır; takip eden söylemlerde doxastheis olarak konuşur ve aynı zamanda doxastheis olarak da olay boyunca hareket eder. tutku." Schnackenburg (1982: 3: 172) şöyle diyor: "Bu ayet (yani, ayet 3) ve bir sonraki ayet, duanın geri kalanında açıkça bahsedilmeyen, Johannine'in önemli 'sonsuz yaşam' kavramının anlamına dair bir fikir veriyor. Onun yerini, bu tamamlanmış sonsuz yaşamın tezahür ettiği doxa alıyor (bkz. ayet 24)." <sup>89</sup> Ridderbos (1997: 498) şu yorumu yapar: "Babanın Oğulda yüceltilmesi gelecekte de devam edecektir. İsa Baba'ya gittikten sonra bile dünya. Ancak işler hâlâ onundur ve havarileri olarak müritlerini bu işe yardımcı olmaları için dahil etmiş ve yetkilendirmiş olmasına rağmen, o, bunların sorumluluğunu taşımaya devam etmektedir."

## --- SAYFA 72 ---

Yolu Bilmek (13:1-17:26) 51" (17:2, 24).90 İsa'nın yüceliği, Tomas da dahil olmak üzere öğrencilerin misyonunda devam ediyor (17:10).91 Tomas, tıpkı Baba ve Oğul'un bir olduğu gibi, öğrencilerin de "bir" olarak bir arada durmalarında önemli bir rol oynadı.92 Bunu, öğrencilerinin lideri olarak hareket ederek, önemli bir arayışın cevabını almak için öğretmene bir soru sorarak ve ortaya çıkararak yaptı. Özetle, Thomas, yüceltme mesajını diğer öğrencilere/okuyuculara yeterince iletme için kritik bir duruma yerleştirilmiştir.93 İsa'nın Unvanları Dördüncü Evangelist, İsa için "Rab" unvanını, önceki olaydan itibaren Thomas'ın İsa'ya hitabının ilerlemesi (yani 11:16'daki αὐτοῦ) kullanır. ikincisine (yani 14:5'te κύριος) dikkat çekmektedir. Veda Konuşmasında, başlık öğrencilerin ağzından geçmektedir: Simon Petrus, dört kez (13:6, 9, 36 ve 37); Sevgili Mürit, bir kez (13:25); Filipus, bir kez (14:8); İskariyot), bir defasında (14:22).94 Tomas'ın İsa'ya Rab olarak hitap etmesi aşağıdaki gerekçelerle diğerlerinden ayırt edilebilir: birincisi, diğer öğrenciler bu unvanı çoğunlukla İsa'nın öğretmenleri olduğu anlamında kullanırken, Tomas bu unvanı gelişimsel bir şekilde kullanır; ikincisi, 20:28'de "Rab" unvanını "Tanrı" ile eşleştirmesi, onun "İsa'yı Rab olarak", "İsa'yı Tanrı olarak" anlama biçimini örneklendirir; Bu husus, onun 20:28'deki "Rab ve Tanrı" hitabının, öğrencilerine yönelik normal hitap şeklinin (yani, "Öğretmen ve Rab") çok ötesinde olduğunu ön plana çıkarmaktadır.95 İsa, kendini vahiy eden ifadelerinde, "İnsanoğlu" (13:31), "Oğul" (14:13), "Yol, gerçek ve yaşam Ben'im" (14:6) ve 90 Krş. Keener, 2003: 2: 1053; Boice, 1985: 4: 1107-12; Carson, 1991: 555; Barrett, 1960: 429. 91 Haenchen (1984: 2: 153) şöyle diyor: "Seçilmişler İsa'ya inandıkları ve bu inançla yaşadıkları sürece İsa kendi başına yüceltilir. İsa'nın yeryüzündeki olanakları, bunların ve yalnızca bunların kendisine verilmiş olması nedeniyle sınırlıdır." 92 Keener (2003: 2: 1057) şu yorumu yapar: "İsa, takipçileri arasında (17:10; çapraz başvuru 2 Sel. 1:12) Baba'nın yüceltilmesiyle aynı şekilde yüceltilir: Verimlilikleri (15:8), özellikle birbirlerine olan sevgileri (13:35) birlik içinde ifade edilmiştir (17:21-23)." Keener (2003: 2: 1057) ayrıca şunu söylüyor: "Her ne kadar bu fikir bu bölümde daha az merkezi olsa da, aynı zamanda onların çektikleri acılarla (21:19) ve bu tür acılardan sonra kazandıkları zaferlerle (11:4; çapraz başvuru 9:3) O'nun yüceltilmesi mümkündür." Bkz. Bultmann, 1971: 500-01. 93 Bkz. Thompson, 2015: 308. 94 Barrett (1960: 378) 13:37 hakkında şu yorumu yapar: "κύριε muhtemelen 36. ayete asimilasyon yoluyla eklenmiştir." 95 İsa öğrencilerine şöyle dedi: "Siz bana Öğretmen ve Rab diyorsunuz, haklısınız, çünkü ben böyleyim. Öyleyse, eğer ben, Rabbiniz ve Öğretmeniniz, ayaklarınızı yıkadıysam, siz de birbirinizin ayaklarını yıkamalısınız" (13:13-14).Bkz. Barrett, 1960: 369; Bruce, 1983: 298-99.

**--- SAYFA 73 ---**

52 Havarî Aziz Thomas "Ben gerçek asmayım" (15:1, 5).<sup>96</sup> Thomas yukarıdaki unvanların hiçbirini kullanmaz, ancak yavaş yavaş kendine ait değerli hitapları ve deyimleri olan bir karakter olarak ortaya çıkar. İsa'nın 13:13-14'teki sözleri, havarîlerin İsa'ya hitap etmek için kullandıkları en yaygın unvanlardan birinin "Öğretmen ve Rab" (ya da İsa'nın talimatıyla, "Rab ve Öğretmen") olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.<sup>97</sup> Havarîlerin hitap tarzlarının normal uygulaması ("Öğretmen ve Rab") ile Thomas'ın tercihi (yani, "Rab ve Tanrı") arasında bir ayrım vardır. Bir okuyucu, Thomas'ın 11:16'dan 14:5'e kadar, yani hiçbir başlıktan başlığa kadar sabit bir karakter olarak nasıl ortaya çıktığını fark edebilir.<sup>98</sup> Buradan sonra, 20:28'deki en önemli Kristolojik ifadeyi aktarmaya devam eder. Son sözler Thomas'ın Yuhanna 14:5'teki sözleri onun kişiliği ve ideolojik çerçevesi hakkında daha fazla anlayış sağlar. Vurgunun önceki ifadede (11:16, Yeruşalim'e ve ölüme gidiş) ikinci ifadeye (14:5, Baba'ya gidiş) kayması, metni okuma sürecinde açıkça ortaya çıkıyor. Anlatıcı olay örgüsünü gerilim ve sürprizle geliştirmek için Thomas'ın sözlerini 14:5'e yerleştirir. Thomas'ın sorusu Veda Söylemi'ne retorik etkisi katıyor ve anlatı ana planı içinde hem analeptik hem de proleptik işlevlere sahip. Thomas'ın öğrencilerin geri kalanını temsil eden bir karakter olarak rolü, Müjde'deki bazı önemli vahiy yönlerini başlatır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Thomas'ın konuşma biriminde şu vurgular vardır: Birincisi, Rab unvanı diğer kullanımlarla karşılaştırıldığında özel bir vurguya sahiptir; ikinci olarak anlatıcı, tam etki için bilme ve bilmeme karşıtlığının anlatım tekniğini araştırır; üçüncüsü, gitme yönü 11:16 ile karşılaştırıldığında farklı bir vurguyla tanıtılıyor; ve dördüncüsü, "Yol'u nasıl bilebiliriz?" göksel gerçekliklere ve inananların varoluşsal mücadelelerine ilişkin bazı vahiy ve gizemli gerçekleri aktarmaktadır. Thomas, 96 See Barrett, 1960: 375, 382, 384, 393-96; Thompson, 2015: 308-09. 97 Bultmann (1971: 474) şöyle diyor: "V. 13, öncelikle olup bitenin paradoksal doğasını vurguluyor: öğrencilerin ayaklarını yıkayan aslında onların öğretmeni ve efendisidir. Eğer öyleyse, ayet 14 maiore ad minus devam ediyor, bunu onlar için yaptı, onlar da birbirleri için aynı hizmeti yerine getirmek zorundalar." 98 Bkz. Bennema, 2009: 165; Blomberg, 2001: 198; Popp, 2013: 510-03; Sylva, 2013: 63-81.

**--- SAYFA 74 ---**

Yolu Bilen (13:1-17:26) 53 delil yoluyla hakikati arayan, görerek inanan, eylem odaklı ve ilerici bir harekete eğilim gösteren biri olarak inanca yaklaşılmaktadır. Karakteri, İsa'ya ve onun sözlerine karşı sevgi ve ilgi gösterir, konuşmasında açık sözlülüğü örnekendirir, İsa için ölmeye ve önemli anlarda meslektaşlarını temsil etmeye isteklidir ve İsa'nın hakikatini kabul etmek için zamana ihtiyaç duyar. Thomas, yüceltme yönünü diğer öğrencilere/okuyuculara ikna edici bir şekilde aktarma inisiyatifini alan bir karakter olarak uzun boylu duruyor. Böylece Thomas istikrarlı bir karakter ve hikayenin olay örgüsüne retorik güç katan bir karakter olarak ortaya çıkıyor.

**--- SAYFA 75 ---**

3 İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanımak (20:1-31) Giriş Yuhanna 20:1-31, Thomas'ın üçüncü kez yer aldığı Yücelik Kitabı'nın son bölümüdür. Bölümün tamamı kabaca beş bölüme ayrılabilir: birincisi, diriliş ve ilgili olaylar (1-10 ayetler); ikincisi, İsa'nın Mecdelli Meryem'e görünmesi (11-18 ayetler); üçüncüsü, İsa'nın diğer öğrencilere görünmesi (Thomas hariç; 19-23 ayetler); dördüncüsü, Thomas'a görünmesi (24-29 ayetler); ve beşincisi, Müjde'nin amaç beyanı (30-31. ayetler). Schnackenburg (1982: 3: 301) bölümün yapısına ilişkin şu yorumu yapmaktadır: Johannine Paskalya bölümünün bugünkü haliyle bölümü basit ve açıktır; iyi düşünülmüş, iyi oranlanmış, dengeli bir yapı bile fark edilebilir. Genel olarak bu vv'de gelişme vurgulanmaktadır. 1-18 haftanın ilk günü sabahında (=Paskalya Pazarı) meydana gelen olayları anlatır ve buna karşı, vv. 19-23, İsa'nın aynı günün akşamı öğrencilerine görünmesini anlatır. Thomas anlatısı (24-29. ayetler) bu görünümü takip eder ve sonraki Pazar gününe aktarılır. Anlatıcı, anlatım planlarını ön plana çıkarmak için Thomas olayını, en derin sözü olan "Rabbim ve Tanrım" ile Yücelik Kitabı'nın doruk noktasına ve amaç ifadesinin (30-31. ayetler) hemen öncesine yerleştirir.<sup>1</sup> Bu bölümde, Thomas'ın karakteri ancak diğer karakterler ve onların ifadeleri ile karşılaştırıldığında tam olarak anlaşılabilir. Mecdelli Meryem ve diğer havarîlerin sözleri karşılaştırılmalıdır. 1 Daha fazla ayrıntı için bkz. Thompson, 2015: 423; Bonney, 2002: 145-67.

## --- SAYFA 76 ---

Onun eşsiz varlığını anlamak için İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" (20:1-31) 55 olarak Thomas'ın inkillerle tanımak. Tomas'ın biri diğer öğrencilere (ayet 25b) ve diğeri İsa'ya (ayet 28) yaptığı aşırı ifadeler, bu bölümdeki görünüşünü ikna edici kılıyor. Bir yandan öğrencilerine "görmezsem... parmağımı koy... inanmam" diyor, diğer yandan da İsa'ya "Rabbim ve Tanrım!" diyor. Thomas'ın ortaya çıkışının anlatı dinamizmi ilk olarak bölümün anlatı ortamı üzerinden incelenenektir. Yuhanna 20:1-31'in öykü dünyasında 20. ve ikinci. Anlatı ortamı Yuhanna 20'de anlatıcı, baş kahraman İsa ile ilgili olarak iki sabit karakter sunar. Diğer havarilerin ortaya çıkışı ya Mecdelli Meryem ve Tomas'la ya da İsa'yla bağlantılı olarak anlatılır. VV'de. 1-18, Meryem öne geçer ve Petrus ile diğer öğrenciyi olay yerine çeker. 2 ayetlerde. 19-23, öğrenciler (Tomas hariç) odak noktasıdır, ancak hiçbirinin ismi belirtilmemiştir. 3 ayetlerde. 24-29, Thomas iki sahnede görünüyor: ilki, Thomas ve diğer öğrencilerinin görüldüğü bir sahne (24-25 ayetler); ve ikincisi, Tomas'ın, diğer havarilerin ve İsa'nın görüldüğü bir sahne (26-29. ayetler). 4 Özetle, Mecdelli Meryem ve Tomas ve onların İsa'yla olan etkileşimleri bölümün odak noktasıdır. 20.vv'de. 30-31'de anlatıcı, bölümü İncil'in tamamının amaç beyanı ile bitiriyor. Bir bütün olarak bölüm üç zaman diliminde anlatılır: haftanın ilk gününün erken saatlerinde (1-18 ayetler); 5 haftanın ilk günü olan o günün akşamı (19-25 ayetler); 6 ve bir hafta sonra İsa'nın müritlerinin tekrar evde olduğu zaman (26-29 ayetler). 7 Mekansal olarak, bölümün tamamı birkaç yerde gelişir: ilki, mezarda (1, 4, 6 ayetler); ikincisi, Meryem'in gidip Petrus ve diğer öğrenciyle konuştuğu yer, 2 Krş. Charlesworth, 1995: 68-118; Carson, 1991: 631-60; Haenchen, 1984: 2: 207-10. 3 Bkz. Keener, 2003: 2: 1196-1208. 4 Bkz. Haenchen, 1984: 2: 211; Newman ve Nida, 1980/1993: 618-19; Blomberg, 2001: 265-71; Sylva, 2013: 82-107; Stibbe, 1993: 198-200. 5 Haenchen (1984: 2: 213) şöyle yorumluyor: "2. ayetteki 'biliyoruz' (oidamen), diğer kadınların da mezara gittiğini ve Mecdelli Meryem'den daha fazlasını gördüğünü, ancak Petrus'un ve İsa'nın sevdiği öğrencinin yaşadığı eve yalnızca Mecdelli Meryem'in koştuğunu gösteriyor." 6 Bkz. Carson, 1991: 646-56; Newman ve Nida, 1980/1993: 613-16; Bruce, 1983: 390-93. 7 Bkz. Keener, 2003: 2: 1210; Bennema, 2009: 165-66; Blomberg, 2001: 265-71.

## --- SAYFA 77 ---

56 Havari Aziz Thomas, yani Petrus ve diğer öğrencinin bulunduğu yer (ayetler 2, 3); 8 üçüncüsü, Meryem'in durup ağladığı bahçedeki mezarın yeri (ayet 11); dördüncüsü, Meryem'in gidip öğrencilere İsa'yı anlattığı yer (ayet 18); beşincisi, öğrencilerin (Tomas hariç) bulunduğu ev (ayet 19); altıncısı, diğer öğrencilerin Thomas'la sohbet ettiği yer (24-25 ayetler); ve yedincisi, İsa'nın havarileriyle bulunduğu ev (Tomas dahil, ayet 26). 9 Dolayısıyla hikayenin mekansal ortamı, Thomas'ın son iki sahnede yer aldığı yedi sahnelik bir drama sağlar. Anlatıcı, İsa'nın öğrencilere ortaya çıkışı olayını (19-23. ayetler), Mecdelli Meryem etrafındaki olaylardan sonra (1-18. ayetler) ve Tomas etrafındaki olaylardan (24-29. ayetler) öncesine yerleştirir. Bu bölüm Mecdelli Meryem'den Thomas'a geçişi işaret ettiği için bir ara bölüm olarak değerlendirilebilir. 10 Meryem'in etrafındaki hikaye iki ana blokta gelişirken (1-10, 11-18 ayetler), 11 Thomas hikayesi de iki blokta gelişir (24-25, 26-29 ayetler). Thomas olayının blokları şu şekilde gelişiyor: Birinci diyalog bloğu ile ikinci diyalog bloğu arasında bir haftalık bir boşluk var. İlk blokta muhataplar Thomas ve diğer havarilerdir, yani İsa'yı görmüş olanlardır (yani 8 Ridderbos (1997: 629) şöyle der: "İki havarinin mezara gittiğine dair rapor (3-10. ayetler) ... Evanjelistin okuyucularına, o sabah kendilerine kesinlikle tanıdık gelen olayların genel çerçevesi içinde, şunu bilmelerini sağlar: devamında da göreceğiniz üzere, o sabah olup biten her şeyin anlaşılması açısından özel önem taşıyan başka bir şey daha gerçekleşti." 9 Sylva (2013: 82) şunu belirtir: "Yuhanna 20, İsa'nın yokluğuna ve üç diriliş görünümüne ilişkin bir diziden oluşur. İlk üçlü, Mecdelli Meryem, Petrus ve Sevgili Mürit ve Tomas'ı içerir. Ayrıca, Tomas hariç tüm havarileri kapsar." Ridderbos, 1997: 647; Popp, 2013: 513-29. 10 Popp (2013: 515) şöyle diyor: "Yuhanna 20'deki karakterlerin dizimi bilinçli olarak yapılandırılmıştır. Thomas, son bölümün anlatı konsepti içinde açıkça adlandırılan dört ana karakterden biridir. Mary Magdalene (20:1-2, 11-18), Peter ve Sevgili Mürit'ten sonra. (20:3-10), adı geçen dördüncü ve son bireysel müridir ve aynı zamanda Onikiler çemberinin üçüncü karakteridir (20:24-29)." Krş. Newman ve Nida, 1980/1993: 613-16; Bennema, 2009: 165. 11 Bu iki ana blok dört coğrafi sahnede gelişir. Karakter(ler) Ayet Konuşma ünitesi Diğer müritler 25a Rab'bi gördük. Thomas 25b Elleriindeki çivilerin izini görmedikçe ve parmağımı çivilerin izine ve elimi böğrüne koymadıkça inanmayacağım.

## --- SAYFA 78 ---

İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanıyan (20:1-31) 57 "Rab'bi gördük" diyen ve onu görmeyen biri.<sup>12</sup> İkinci blokta, diğer öğrencilerin önünde İsa ile Tomas arasında doğrudan bir diyalog gelişir.<sup>13</sup> Thomas ve İsa'nın vv. 25b ve 27, okuyucunun dikkatini tutku anlatılarına yönlendirir (bölüm 18-19).<sup>14</sup> Böylece, vv.'deki Thomas olayının iki bloklu anlatısı ortaya çıkar. 24-29, hem diyalogların hem de anlatıların yardımıyla gelişir.<sup>15</sup> İlk blok (vv. 24-25), görgü tanıklarının ifadesinden (diğer öğrencilerin, ayet 25a) ve Tomas'ın cesur iman beyanından (ayet 25b) oluşurken, ikinci blok (vv. 26-29), İsa'nın üç ifadesinin (v. 26'daki bir selamlama, ayet 26'daki bir meydan okuma ifadesi) yardımıyla gelişir. Thomas'ın (v. 27) ve son makarizminin (v. 29) ve Thomas'ın ikna edici Kristolojik vizyonunun (v. 28.16) İncil'deki diğer konuşmalar ve bölümlerde olduğu gibi, burada da anlatıcı, diyalogu retorik bir vurguyla ilerletmek için edebi bir tat katmaktadır. Yuhanna 20:1-31'in anlatım çerçevesi içinde Thomas 11:16 ve 14:5'te olduğu gibi, Tomas'ın 20:25b ve 28'deki konuşma birimleri, muhataplarının bölüm. 20. Thomas'ın 12 Keener (2003: 2: 1167) yorumu, "Paralel itiraflar diriliş anlatılarını birleştirir: 'Rab'bi gördüm' (20:11-18'de 20:18); 'Rab'bi gördük' (20:19-23'ü özetleyen 20:25); 'Rabbim ve Tanrım!' (20:28'de) 20:24-29); sonsöz 21:1-14'teki aynı modeli takip eder; burada sevgili öğrenciye 'Rab'dir' şeklindeki son itirafına izin verilir (21:7). Ayrıca bkz. Carson, 1991: 656. 13 Cf. Haenchen, 1984: 2: 211. 14 Mlakuzhyil (1987: 233-34), ch. 20 ve İncil'in diğer bölümleri. 15 Newman ve Nida (1980/1993: 617) şu yorumu yapmaktadır: "İlk diriliş sahnesi, İsa'nın Meryem'e görünmesiyle sona erdi ve bu ikinci sahne, İsa'nın Tomas'a vahyedilmesiyle doruğa ulaşır." 16 Bkz. Ridderbos, 1997: 647-49. Karakter(ler) Ayet Konuşma ünitesi İsa (herkese) 26 Selam sizinle olsun. İsa (Tomas'a) 27 Parmağını buraya koy ve ellerimi gör. Elini uzat ve yanıma koy. Şüphelenmeyin ama inanın. Thomas (İsa'ya) 28 Rabbim ve Tanrım! İsa (Tomas'a) 29 Beni gördüğün için mi iman ettin? Ne mutlu, görmemiş ama yine de iman etmiş olanlara.

## --- SAYFA 79 ---

58 Havari Aziz Thomas'ın bölüm anlatım çerçevesindeki sözleri. 20 ve bunların bazı önemli temalarla olan ilişkileri aşağıdaki bölümlerde tartışılmaktadır. Görmek ve tırnak işaretine parmak koymak Görmeye ilgili kelime dağarcığı Yuhanna 20'de zengindir ve Thomas'ın vv'deki sözlerini anlamak için dikkatle analiz edilmelidir. 24-29. Thomas'ın somut kanıtları görme konusundaki kararlılığı, 25b ayetindeki koşullu ifadesiyle açıkça ortaya konmuştur ("Görmediğim sürece").<sup>17</sup> İsa'ya olan inancına olan inancı, okuyucuyu onu diğer karakterlerle ilişkili olarak değerlendirmeye zorlar. Bölümün ilk kısmında Magdalalı Meryem şu şekillerde yer alıyor: Taşın mezardan çıkarıldığını gördü (βλέπει) (ayet 1); mezara bakmak için eğildi ve iki melek gördü (θεωρεῖ) (11-12 ayetler); arkasını döndü ve İsa'nın ayakta durduğunu gördü (θεωρεῖ) (ayet 14);<sup>18</sup> ve "Rab'bi gördüm" (ἑώρακα, ayet 18) duyurusunu yaparak dışarı çıkıyor.<sup>19</sup> İsa'nın ona sorusu "Kimi arıyorsun" (ζητεῖς, ayet 15).<sup>20</sup> Gözlemimiz için Petrus ve diğer öğrenci geliyor. Diğer öğrenci eğilip içeri baktı ve orada duran keten örtüleri gördü (βλέπει) (ayet 5); ve içeri girerken gördü (εἶδεν) ve inandı (ayet 8). Simon Petrus keten ambalajların (τὰ ὀθόνια) orada durduğunu ve soudarion'un (τὸ σουδάριον) tek başına bir yere toplandığını gördü (θεωρεῖ).<sup>21</sup> Öğrencilerin geri kalanı üçüncü bir kategori olarak gelir: İsa onlara ellerini ve böğrünü gösterir ve onlar Rab'bi gördüklerinde (ἰδόντες) sevinirler (ayet 20) ve bu onların Thomas'a "Rab'bi gördük" (ἑώρακαμεν, ayet 25) olduğunu beyan etmelerine daha da yardımcı olur. Bu üç kategoride hepsi delilleri gördükten sonra inandılar. Mary'nin tepkileri gösteriyor ki, 17 Bruce'un (1983/1994: 393; krş. Sylva, 2013: 84-87) şu yorumunu görene kadar: "Görmek onun için yeterli olmazdı; yalnızca parmağını tırnak izlerine ve ellerini mızrak yarasına sokarsa ikna olurdu. Optik illüzyonlar bilinmiyor değildi, ancak dokunma kanıtlarının orada katı et olup olmadığını göstereceğini hesaplamıştı." 18 Haenchen (1984: 2: 14) şöyle diyor: "Bu motif - dirilen İsa tanınmaz haldedir (çapraz başvuru Luka 24:16; Yuhanna 21:4) - dirilen İsa'nın bir zamanlar olduğu gibi erişilebilir olmadığını göstermek için tasarlanmıştır." 19 Bennema (2009: 198) şunu belirtmektedir: "Meryem'in İsa'nın kayıp bedenini arayışı (20:15b) özünde 'aşağıdan' bir arayıştır ve yeniden yönlendirilmesi gerekir." Ayrıca bkz. Carson, 1991: 641; Haenchen, 1984: 2: 209; Ridderbos, 1997: 635-40; Newman ve Nida, 1980/1993: 610. 20 Blomberg (2001: 264) şu yorumu yapıyor: "Mary hâlâ cesedin alınıp başka bir yere yerleştirildiğini varsayarak onu nerede bulabileceğini soruyor (v. 15)." Bkz. Newman ve Nida, 1980/1993: 610; Bruce, 1983/1994: 388. 21 Charlesworth (1995: 69) şunları belirtir: "Petrus'un tepkisi hakkında hiçbir şey söylenmedi, ancak sonuç açık: her iki öğrenci de İsa'nın ölümden dirilmesi gerektiğini söyleyen Kutsal Yazıları (çoğul değil) bilmiyordu, bu yüzden evlerine gittiler." Ayrıca bkz. Blomberg, 2001: 261-63; Howard-Brook, 1994: 448.

## --- SAYFA 80 ---

İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanımak (20:1-31) 59 İsa yüz yüze geldi, sesini duydu ve ona sarıldı, onun gerçekten dirildiğine inanmadı.<sup>22</sup> Petrus ve diğer öğrenci boş mezarı gördüler ve bedeninin orada olmadığına inandılar (6-8 ayetler).<sup>23</sup> Geri kalan havariler (Tomas hariç) onun ellerini ve böğrünü görüp sesini duyduktan sonra inandılar (ayet 20). (vv. 19, 21-23).<sup>24</sup> Meryem'in son beyanı ("Rab'bi gördüm," ayet 18) ve diğer havarilerin ("Rab'bi gördük" ayet 25a), görme, dokunma ya da her ikisine dayalı inanç tepkileri olarak değerlendirilmelidir.<sup>25</sup> Yuhanna 20'nin baş karakterleri Mecdelli Meryem ve havarileri (Petrus ve diğer havari dahil), hem bireysel hem de kurumsal yaşamda Rab'bi gördüklerini beyan ederler. Tanrım, Tomas farklı bir düzeyde öne çıkıyor.<sup>26</sup> Tomas İsa'yı Meryem ve diğer havariler gibi görmedi. İsa'nın yaşadığına dair somut delilleri görmediği (ἴδω) ve dokunmadığı sürece inanmayacağını beyan etmektedir (ayet 25).<sup>27</sup> İsa meydan okumayı kabul eder, başkalarının da önünde ona gelir ve ona şöyle der: "parmağını buraya koy ve ellerimi gör (ἴδε)" (ayet 27). İsa'nın ayet 29a'daki sorusu ("[ἑώρακάς] beni gördüğün için inandın mı?") Thomas'a özel bir yanıt olarak düşünülemez; Thomas, Mecdelli Meryem, Petrus, diğer havari ve diğer havarilere verilen bir yanıt olarak bakılmalıdır.<sup>28</sup> Benzer şekilde, onun ayet 29b'deki makarizmi de yorumlanamaz.<sup>22</sup> Sylva (2013: 85), şöyle belirtir: "Thomas, Meryem'in dokunuşunu ve öğrencilerinin İsa'nın yaralarını görsel olarak doğrulamasını, inanmak için bu yaralara dokunma ihtiyacıyla hastalıklı bir şekilde birleştiriyor." Ayrıca bkz. Bennema, 2009: 196-201; Newman ve Nida, 1980/1993: 602-12. <sup>23</sup> Popp (2013: 516; bkz. Carson, 1991: 645-56) şu yorumu yapar: "O [Thomas] mürit arkadaşlarına ve onlardan önce Mecdelli Meryem'e bahşedilenden fazlasını beklemiyor (20:25; bkz. 20:18, 20)." <sup>24</sup> Popp (2013: 515) şunu belirtir: "Dirilmiş ile son karşılaşma, Thomas'ın mürit arkadaşlarıyla şaşırtıcı temasıyla başlar (20:24-25). O, 'On İki'den biri' sıfatıyla tanımlanır (20:24). Bu nedenle okuyucular, On İki çemberinin ilk ortaya çıkışıyla bir ilişki kurmaya teşvik edilir." <sup>25</sup> Sylva (2013: 84) şu yorumu yapar: "Yuhanna 20'de diriliş görünümüne sahip olan ve olmayanlara 'Ben (Biz) Rabbi gördük' diyen bir kalıp vardır (20:18a, 25a). Bu ifadeyi ilk olarak Mecdelli Meryem söyler. Hemen ardından Dördüncü İncil şöyle der: 've onlara bu şeyleri kendisine söylediğini söyledi' (20:18b). Müritler Thomas olmadan Rab'bi görmekle ilgili ikinci ifadeyi Thomas'a söyledi." Ayrıca bkz. Keener, 2003: 2: 1196, 1209; Ridderbos, 1997: 640, 646; Bennema, 2009: 196-201; Charlesworth, 1995: 68-79. <sup>26</sup> Sylva (2013: 82-83; bkz. Haenchen, 1984: 2: 211) şunu belirtmektedir: "Thomas, diğer öğrencilerin dirilmiş Rab ile karşılaştıklarına dair tanıklığına inanmıyor (20:24-25). Bu cesur bir yanıttır. Zaten geniş toplum tarafından dışlanmış ve İsa'yı yeni kaybetmiş olan Thomas, onu hâlâ kabul eden küçük gruba karşı durmaya isteklidir." <sup>27</sup> Thomas'ın sözlerindeki ἔαυ μὴ ifadesine bakın. Bakınız Newman ve Nida, 1980/1993: 617; Sylva, 2013: 86-87. <sup>28</sup> Anlatıcı, görme yönünü ön plana çıkarmak için çok çeşitli sözcükler kullanır. Bkz. Bruce, 1983/1994: 383-94; Blomberg, 2001: 265-67.

## --- SAYFA 81 ---

60 Havarî Aziz Thomas, Thomas'a yönelik özel bir eleştirisi olarak görülse de, havarîlerin ve Mecdelli Meryem'in eleştirisi olarak anlaşılmalıdır.<sup>29</sup> Thomas burada, İncil'deki İsa'nın öyküsünü daha iyi sonuçlandırabilecek bir figür olarak ortaya çıkıyor. Anlatıcı, erken Hristiyanlığın önde gelen isimlerinden biri olan Thomas'ı merkeze yerleştirerek, erken Hristiyanlık görme ve inanma eğilimini deşifre eder.<sup>30</sup> Thomas'ın, İsa'nın elindeki çivi izlerine dokunma talebi özel bir dikkat gerektirir. Petrus'un, diğer havarînin ve diğer havarîlerin İsa'nın bedenine dokunduğuna dair bir belirti olmasa da, Mecdelli Meryem'in onun bedenine yapıştığından bahsediliyor (20:17).<sup>31</sup> Tomas, İsa'nın bedenine dokunmak talep etse de, kelimenin tam anlamıyla vücuda dokunduğundan bahsedilmiyor.<sup>32</sup> Ancak bir okuyucu, İsa'nın parmağını ellerine koyma emrinin Thomas tarafından tüm kalbiyle kabul edileceği sonucunu çıkarabilir (ayet 27; bkz. v. 27). 25b).<sup>33</sup> Mopsuestia'lı Theodore (2010: 166) şu yorumu yapar: "Ve [Thomas] ona bu kadar dikkatle dokunduğunda ve gerçeği tam olarak tespit ettiğinde, Rabbim ve Tanrım diyerek hatasını itiraf etti!"<sup>34</sup> Thomas'ın ifadesi, İsa'nın ellerinin çivilendiğini ve kendisinin de olayın tanığı olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Çile anlatılarında şiddet içeren atmosfere ilişkin şu belirtileri görüyoruz: askerler, polisler, başrahipler ve Ferisiler fenerler, meşaleler ve silahlarla geldiler (18:3); İsa tutuklandı ve bağlandı (18:12); İsa yüzüne vuruldu (18:22); Annas onu başkâhin Kayafa'ya bağlı olarak gönderdi (18:24);<sup>35</sup> Pilatus, İsa'yı aldı ve 29 Bennema'ya (2009: 167) şöyle dedi: "İsa'nın 20:29'daki yanıtı, Tomas'a yönelik hafif bir azarlama ve daha sonraki imanlı nesillere, görüşe veya işaretlere daha az bağlı olan bir inanca doğru ilerlemeleri için bir teşvik olarak görülmelidir." Ancak analizimiz, bunun yalnızca Thomas'a değil, aynı zamanda Mecdelli Meryem'e ve diğer öğrencilere yönelik bir azar olduğunu ortaya koyuyor. Bkz. Popp, 2013: 522; Haenchen, 1984: 212; Swartley, 2013: 462-64; Thompson, 2015: 427-28. 30 "Görmek" ve "inanmak" arasındaki bağlantı hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Thompson, 2015: 243-44. 31 Schnackenburg (1982: 3: 318) şunları belirtir: "Yuhanna'nın, İsa'ya dokunmak için Matta'dan (kratein) farklı bir fiili vardır; bu muhtemelen sahnenin doğrudan Matta'dan alınmadığının bir göstergesidir. Haptesthai fiili Yuhanna'nın müjdesinde başka şekilde geçmez, yalnızca 1. Yuhanna 5:18'de tekrar geçer. 'Dokun, tut' anlamına gelir; ancak dokunma eylemi zaten başladığında, olumsuz şimdiki zaman emri de kullanılabilir. yani 'Beni daha fazla tutma, bırak gideyim!'" Ayrıca bkz. Bultmann, 1971: 686-88; Sanders ve Mastin, 1968: 427-29; Von Wahlde, 2010: 867-68. 32 Barrett (1955/1960: 476) şunu belirtir: "Thomas, belirli bir şekilde öldürüldüğünü bildiği beden gerçekten yeniden canlandırıldığına dair en kaba ve en elle tutulur kanıta ihtiyaç duyuyordu." Bkz. Sanders ve Mastin, 1968: 435-36. 33 Bultmann (1971: 694) şöyle yorumluyor: "Bu kez o (İsa) yalnızca Thomas'la konuşuyor ve İsa, Thomas'tan, aslında talep ettiği gibi (ayet 27) kendisinden önceki Dirilmiş Kişi'nin gerçekliği konusunda kendisini ikna etmesini istiyor ve Thomas'a artık inanmamasını değil, inanmasını söylüyor." Bkz. Mopsuestia, 2010: 166; Schnackenburg, 1982: 3: 331-32; Boice, 1985: 5: 1431-32. 34 Bkz. Köstenberger, 2004: 578-80. 35 Bkz. Moloney, 1998: 484-85, 486, 491; Neyrey, 2007: 289-96; İskenderiyeli Cyril, 2013: 2: 372-75.

## --- SAYFA 82 ---

İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanıyarak (20:1-31) 61 kırbaçladı (ἐμαστίγωσεν, 19:1; çapraz başvuru Matta 27:26; Markos 15:1, 15; Luk. 23:16, 22); 36 askerler dikenlerden bir taç ördüler (πλέξαντες στέφανον ἐξ ἄκανθῶν, 19:2) ve onu başına koy (çapraz başvuru Matta 27:29; Markos 15:17); Pilatus onu çarmıha gerilmek üzere teslim etti (σταυρωθῆ, 19:16; çapraz başvuru Mk 15:15); İsa çarmıhı taşıdı (19:17); ve onu, biri İsa'nın iki yanında olmak üzere diğer iki kişiyle birlikte çarmıha gerdiler (ἐσταύρωσαν, 19:18; çapraz başvuru Matta 27:35; Markos 15:24a; Luk. 23:33).<sup>37</sup> Hem Sinoptik İnciller hem de Yuhanna, İsa'nın ellerinin (ve ayrıca bacaklarının) çivilenmesiyle ilgili ayrıntılı bilgi vermez.<sup>38</sup> Tüm bu pasajlarda, el ve bacaklarındaki tırnak izlerinden bahsedilmiyor. İsa'nın ellerindeki çivi izlerinden bahseden ilk ve tek kişi Thomas'tır (τὸν τύπον τῶν ἥλων, v. 25).<sup>39</sup> İsa, Tomas'a yanıtında ayrıca şunu sorar: "Parmağını buraya koy ve ellerimi gör" (ἴδε τὰς χεῖράς μου, v. 27a).<sup>40</sup> İsa'nın 20. ayetteki eyleminde ve 27. ayetteki konuşmasında τῶν ἥλων ile ilgili herhangi bir belirti yoktur. Thomas'ın çivi izlerini görmesi ve parmağını çivilerin içine sokmasıyla ilgili ifadesi, İsa'nın ellerindeki işaretlere ilişkin tek açık referanstır.<sup>41</sup> Onun ifadesi bizi şu gözlemlere götürüyor: Birincisi, Thomas'ın çarmıha gerilmeye görgü tanığı olması ve İsa'nın ellerinin askerler tarafından kelimenin tam anlamıyla çivilendiğini görmüş olması ihtimali çok yüksek;<sup>42</sup> ikincisi ise diğer havariler 36 Yunanca fiil ἐμαστίγωσεν (gösterge aktif üçüncü tekil şahıs) "kırbaçlamak" veya "kırbaçlamak" anlamına gelir. 37 σταυρωθῆ (subjonktif aorist pasif üçüncü tekil şahıs) v. 16'da kullanılan sözlü form iken, v. 18'de ἐσταύρωσαν (fiil gösterge aorist aktif üçüncü çoğul şahıs) kullanılmıştır. Schnackenburg (1982: 3: 270) şöyle der: "İsa'nın çarmıha gerilmesi sinoptiklerde olduğu gibi kısaca anlatılmıştır. Bu vahim olay o zamanın insanları tarafından biliniyordu ve Hristiyanlar, Rablerinin bu şehitliğini anlatmaktan, duyguların inceliğinden dolayı kaçınıyordu." Ayrıca bkz. Sanders ve Mastin, 1968: 405-06; Von Wahlde, 2010: 798. 38 Lk. 24:39, İsa muhataplarına şöyle diyor: "Ellerime ve ayaklarıma bakın, bakın o benim. Bana dokunun ve görün; çünkü sizin benim gördüğünüz gibi hayaletin eti ve kemiği yoktur." Carroll (2012: 491; cf. Edwards, 2015: 730-31) bunu "somut bir gösteri" olarak değerlendiriyor. Ayrıca Lk. 24:50'de anlatıcı, İsa'nın ellerini kaldırıp onları kutsadığını belirtir (bkz. Parsons, 2015: 355; Edwards, 2015: 740). 39 İsa'nın ellerini göstermesiyle ilgili her iki referansta da (20:20 [ἔδειξεν τὰς χεῖράς] ve 20:27 [ἴδε τὰς χεῖράς μου]), çivilerden herhangi bir iz belirtilmemiştir. Ancak Thomas konuşmasında özellikle "çiviler" (τῶν ἥλων) işaret/baskı terimini kullanıyor. Bultmann (1971: 694) şunu belirtmektedir: "Diğerleri ona (ayet 25) Rab'bi gördüklerini açıklıyorlar ama o, kendi gözlerinin kanıtlarıyla ikna olmadan ve aslında fiziksel temas olmadan inanmayı reddediyor." Ayrıca bkz. İskenderiyeli Cyril, 2013: 2: 372-75; Barrett, 1955/1960: 476; Köstenberger, 2004: 578; Moloney, 1998: 539; Bruner, 2012: 1185. 40 Brant (2004: 88; ayrıca bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 331-32) şöyle diyor: "İsa Thomas'a, 'Parmağını buraya koy ve ellerimi gör' (20:27) komutunu verdiğinde, İsa, Thomas'ın dokunması için önce yaralarıyla birlikte bir elini, sonra da görmesi için iki elini uzatmalıdır." 41 Moloney (1998: 539; cf. Brown, 1970: 2: 1025) şu yorumu yapar: "Ballein ('yer') fiilinin kullanımı parmağın veya elin basit bir 'yerleştirilmesinden' çok daha güçlüdür. Enerjik bir itiş fikrini aktarıyor." 42 Bkz. Boice, 1985: 5: 1431-32.

## --- SAYFA 83 ---

62 Havari Aziz Thomas, İsa'nın çarmıha gerilmesi konusunu normal anlamda ele aldı, Thomas ise konuyu daha ciddi bir anlamda ele aldı; üçüncüsü, Thomas'ın yaralı ruhu, kendisini diğer müritlerden uzak tutmaya ve inancında ve müritliğinde tamamen farklı bir duruş sergilemesine yol açtı; dördüncüsü, İsa'yla birlikte gidip ölmeye istekli ve "yolu" bilmek isteyen biri olarak, inanç yolculuğunda gerçek bir nedenden dolayı şaşkına dönmüştü; beşincisi, anlatıcı Thomas'ı Mecdelli Meryem'le aynı kefeye koyuyor; ikisi de görmüş, dokunmuş ve inanç tepkilerini beyan etmiş, diğerleri ise yalnızca birlikte görüp beyan etmiş; altıncısı, haklı bir amaç için kararlı olan herkesi temsil eder ve görerek, dokunarak, duyurarak kendini ve inancını kanıtlar; ve yedincisi, anlatıcı, karakteri hikayenin doruk noktasında dikkat çekici bir şekilde ortaya çıktığı için Thomas'ı Mecdelli Meryem'in bile üstünde sunmak istedi. Bu faktörler, Tomas'ın her şeyin üstünde (Petrus, Sevgili Mürit ve Mecdelli Meryem'in bile üstünde) yer aldığını kanıtlıyor ve Yuhanna'daki İsa hikayesine ikna edici bir doruk noktası getiriyor.<sup>43</sup> Ellerini yanlara koymak ve inanmak Bir inanç meselesi olarak Tomas da ellerini İsa'nın yana koymak istiyordu.<sup>44</sup> Onun bu sözleri okuyucunun dikkatini bir kez daha İsa'nın tutkusuna yöneltiyor.<sup>45</sup> Bu anlamda Tomas'ın 20:25'teki sözleri, 19:31-37 ile analepsi. Anlatıcı tutku olaylarını şu şekilde anlatır: Önce Yahudiler çarmıha gerilenlerin bacaklarını kırmak için Pilatus'tan izin aldılar (ayet 31b), askerler bacaklarını kırmak için geldiler, İsa'nın her iki yanındakilerin bacaklarını kırdılar (ayet 32) ve İsa zaten öldüğü için bacaklarını kırmadılar (οὐ κατέαξαν αὐτοῦ) τὰ σκέλη, ayet 33);<sup>46</sup> ve ikincisi, her iki taraftakilerin yanlarını delmediler (31-34 ayetler), ancak askerlerden biri İsa'nın böğrünü bir mızrakla deldi (ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν) λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἐνυξεν) ve bir anda kan ve su döküldü (καὶ ἐξῆλθεν 43 Bruner'in (2012: 1185) yorumlarına göre, "Thomas her neslin 'modern insanı', samimi araştırmacısı ve dürüst arayıcısıdır. İncil, Thomas'ın şahsında ve onun mevcut ısrarı aracılığıyla bu tür insanlara biraz yer, zaman ve saygı veriyor."<sup>44</sup> Morris (1995: 752) şöyle diyor: "Hiçbir şüphencilik bundan daha kapsamlı olamaz ve belki de Yeni Ahit'te hiç kimsenin inanmadan önce bu tür taleplerde bulunmadığını belirtmekte fayda var." Mopsuestia, 2010: 165-66; Bruner, 2012: 1123-32; Bernard, 1929: 2: 642-52. 46 Swartley (2013: 443) şöyle der: "Fısıh kuzularının kemiklerinin kırılmaması gerektiği gibi, İsa'nın bacakları da kırılmaz (Çıkış 12:10, 46; Sayım 9:12; bkz. Mezmur 34:19-20). Kutsal metinlerdeki ayrıntılarda bile İsa, insanların günahları yüzünden öldürülen kusursuz Kuzudur." Ayrıca bkz. Beasley-Murray, 1999: 353-54; Morris, 1995: 723.

## --- SAYFA 84 ---

İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanımak (20:1-31) 63 εὐθὺς αἶμα καὶ ὕδωρ, v. 34).<sup>47</sup> Talbert (1992/2005: 245), askerin "şüphesiz kendi ölümünden emin olmak için yüreğini hedef aldığını" ileri sürer.<sup>48</sup> Yuhanna bunları birbirine bağlar. Eski Ahit kehanetleriyle ilgili iki olay. İlk kehanet "Onun hiçbir kemiği kırılmayacak"tır. Anlatıcı, her iki taraftakilerin bacakları kırılırken İsa'nın bacaklarının kırılmadığını kaydeder (çapraz başvuru Mısır'dan Çıkış 12:46; Sayılar 9:12; Mezmur 34:20).<sup>49</sup> İkinci kehanet ise "deldikleri kişiye bakacaklar." İsa'nın böğrünü delinirken, diğer ikisi delinmeden bırakılmıştır (krş. Zech. 12:10).<sup>50</sup> Hem kutsal metinlerden hem de durumsal kanıtlardan, okuyucu İsa'nın gerçekten de benzersiz bir şekilde öldüğü sonucunu çıkarabilir.<sup>51</sup> Brant (2004: 244) şu yorumu yapar: "Dördüncü İncil'de İsa'nın ellerinin ve yan tarafının yaralarla anlatıldığı açıkça ortaya konmuştur; yaraları onun kimliğinin kanıtıdır (20:20, 25, 27) O, acı dolu bir ölüme katlanan kişidir ve onların önünde durarak sevinç nesnesi haline gelir." Bu olaylar Sinoptik İncillerde kayıtlı değildir.<sup>52</sup> Thomas'ın 20:25'teki talebi (yani, βάλε μου τὴν χειρὰ εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ) tamamen Johannine'dir. anlatıcı, İsa'nın yanının delinmesi olayını kaydeder.<sup>53</sup> Johannine İsa, Thomas'ın talebini "elini uzat ve yanıma koy" diyerek kabul eder (βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, 20:27).<sup>54</sup> Dolayısıyla Thomasine talebi tamamen Johannine, Johannine tutku olayı ise tamamen Thomasine'dir. Tomas, İsa'nın dirilişine olan inancı için üç şey talep eder: Birincisi, İsa'nın ellerindeki çivi izlerini görmek; ikincisi, parmağını tırnak izlerine koymak; ve üçüncüsü, elini yanına koyarak.<sup>55</sup> Bütün bunlar 47 Morris (1995: 723) şu yorumu yapar: "Aşağıdaki ayet göz önüne alındığında, Yuhanna'nın bizden bunu gerçekte olup bitenlerin bir kaydı olarak almamızı istediği açıktır. O, eğitici bir sembolizm parçası üretmiyor, ancak bir olayı anlatıyor. Yazar bundan etkilenmiş ve bu nedenle onu İnciline dahil etmiştir." Ayrıca bkz. Beasley-Murray, 1999: 354. 48 Cf. Swartley, 2013: 443. 49 Olağan uygulamaya aykırıdır ve durumsal uygulamaya aykırıdır. 50 Köstenberger (2004: 553-54) şu yorumu yapar: "Bu pasajın İbranicesi Yahveh'nin kendisinin delinmesine (mecazi olarak, kederle) atıfta bulunuyor gibi görünse de, daha sonraki mesihçi yorum bu kavramı, Mesih'in delineceği ve insanların Yahveh'e bakacağı inancına dönüştürdü (b. Sukkah 52a; ancak bkz. 5/6 HevMezmurlar: 'Ellerimi deldiler) ve ayaklar')." Ayrıca bkz. Borchert, 2002: 2: 312; Bernard, 1929: 2: 651-52. 51 Mopsuestia'lı Theodore (2010: 157) şu yorumu yapar: "Gerçekten bu olaylar aynen yazıldığı gibi oldu. Rabbimizin ölümü de böylece gerçekleşti." 52 Brown (1970: 2: 1031; krş. Bruner, 2012: 1190) şöyle diyor: "Yeniden diriliş sonrası ortaya çıkışla ilgili başka hiçbir İncil kaydı, bir bireyin dirilen İsa'ya karşı tutumuna Thomas öyküsü kadar dikkat etmez. Bunun nedeni, Thomas'ın burada bir tutumun kişileşmesi haline gelmesidir." 53 Bkz. Swartley, 2013: 463; Köstenberger, 2004: 577-78; Borchert, 2002: 2: 312; Morris, 1995: 752. 54 Bkz. Bruner, 2012: 1190-91. 55 Bernard (1929: 2: 682) şu yorumu yapar: "Thomas, İsa'nın yan tarafındaki mızrak darbesini bilen biri olarak temsil edilir, bu da onun çarmıha gerilmeye tanık olduğunu akla getirir. 20. ciltte işaret edildiği gibi, hiçbir

## --- SAYFA 85 ---

64 Saint Thomas the Apostle evidence is obvious in the Johannine passion narrative.<sup>56</sup> His determinative statement begins with a conditional phrase and ends with a strong negation, “Unless . . . seeing the mark . . . putting the finger . . . putting the hand . . . I will not believe” (ἐὰν μὴ . . . οὐ μὴ πιστεύσω).<sup>57</sup> Jesus’s response (γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός) is a confirmatory statement (v. 27). His response cannot be taken as an unpleasant answer of a teacher, but as an acceptance of the demand of Thomas before others.<sup>58</sup> A reader cannot demarcate between Thomas and the rest of the disciples (as well as Mary Magdalene) in their faith responses. All of them believed either after seeing or after seeing and touching the evidence.<sup>59</sup> At the same time, there is a distinction between Thomas and the rest of the characters of the story. In John 20, Thomas puts forward detailed evidence as strong cause for his faith.<sup>60</sup> Thomas demands to see and touch the body of Jesus, especially two marks that are specified only in the Fourth Gospel. In that sense, the narrator of John’s story attunes his passion in a Thomasine way. While recording the event of piercing the side in the passion narrative, the narrator would have foreseen Thomas at the climax of his story.<sup>61</sup> My Lord and my God! The Book of Glory ends with the conversation between Jesus and Thomas in vv. 27–28. Alongside Thomas’s significant utterance (v. 28), Jesus’s makarism mention is made of any nailing of the feet.” Cf. Beasley-Murray, 1999: 384–85; Bruner, 2012: 1190; Neyrey, 2007: 330–1. <sup>56</sup> Swartley (2013: 463) comments, “Jesus’ command to Thomas is sharp, sparring with Thomas’ strong language in verse 25: Put [lit., ‘throw,’ ballō] your finger here . . . put [your hand] into my side (v. 27).” Also see Brown, 1970: 2: 1045–46; Moloney, 1998: 539. <sup>57</sup> Swartley (2013: 462; also see Neyrey, 2007: 330–31) states, “He [Thomas] needs his own encounter with the postresurrection Jesus, whom he cannot comprehend in terms different from how he has known Jesus before the devastating Friday crucifixion event.” <sup>58</sup> Köstenberger (2004: 578; cf. Brown, 1970: 2: 1045–46) states, “From the evangelist’s perspective, Thomas’ objection becomes a welcome foil for forestalling the incipient Gnostic notion that Jesus only appeared to be human (the heresy later termed ‘Doceticism,’ from dokēō, seem).” <sup>59</sup> Thompson (2015: 425) states, “Thomas’ problem is not doubt in the sense of struggling with perennial obstacles or challenges to faith. Rather, Thomas faces the alternative posed to all figures in the Gospel and to its readers as well: belief or unbelief.” Thompson (2015: 425) further states, “Jesus’ death threatens to end Thomas’ faith because Thomas cannot accept the reports that Jesus has risen; he cannot believe on the basis of the testimony of others; and faith cannot be directed toward a dead man.” <sup>60</sup> The narratorial comment in 19:35 states: “he who saw this has testified so that you also may believe.” <sup>61</sup> Skinner (2009: 76) argues, “He [Thomas] goes from a stage of missing the point altogether (‘Let us go also that we may die with him,’ 11:16; ‘We do not know where you are going, how can we know the way?’ 14:5) to a middle stage of imposing his own standards upon belief in Jesus’ resurrection (‘Unless I see the wounds . . .,’ 20:25) to a final stage of complete Johannine faith (‘My Lord and my God,’ 20:28).”

## --- SAYFA 86 ---

İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanımak (20:1-31) 65 (v. 29) hikayeyi doruğa ulaştırır.62 Önceki haftaya ilişkin anlatım havarilerin korkusundan bahsederken (ayet 19a), ikinci haftaya ilişkin anlatım havarilerin korkusuna değinmez (çapraz başvuru ayet 26-27).63 Ancak her iki bağlamda da evin kapıları kilitlidir. Anlatıcı ayrıca İsa'nın nasıl gelip öğrencilerin arasında durduğunu (ayetler 19b, 26b) ve onları nasıl kutsadığını (ayetler 19b, 26b) anlatır. Önceki olayda İsa öğrencilerinin tamamına hitap ederken, ikinci durumda odak noktası yalnızca Tomas'tır. Bu değişimlerden okuyucu, anlatıcının okuyucunun dikkatini İsa ile Tomas arasındaki önemli alışverişe çekmeyi amaçladığı sonucunu çıkarabilir. Meryem'in bireysel odaklı varlığı (1-18. ayetler), hikayenin doruk noktasındaki (24-29. ayetler) Tomas'la ilgili birkaç ipucu sağlar. Mecdelli Meryem, İsa'ya şu şekillerde "Rab" olarak hitap eder: İlk olarak Simon Peter ve diğer öğrenciye "Rab'bi mezardan çıkardılar" der (ἡρᾶν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, v. 2);64 ikinci olarak aynı sözleri tekrarlar: meleklere ayet 2 (ἡρᾶν τὸν κύριόν μου, ayet 13); ve üçüncüsü, öğrencilerine "Rab'bi gördüm" diye duyurur (ἑώρακα τὸν κύριον, ayet 18).65 Bir yandan, ayet 15'te İsa'ya "Efendim" (κύριε) diye hitap eder; diğer yandan, 16. ayette ona "Rabboni" (ραββουνι, ὃ λέγεται διδάσκαλε, yani "Öğretmen" anlamına gelir; ayet 16) diye hitap eder.66 İsa'nın Meryem'e 17. ayette verdiği yanıt şudur: "Ben benim Babamın ve sizin Babanızın, benim Tanrımın ve sizin Babanızın yanına çıkıyorum. Tanrı" (v. 17).67 Meryem'in İsa'ya hitap ederken kullandığı unvanlar ve bu süreçteki tavırları ile ilgili bu ayrıntılar, Thomas'ı ve onun daha sonraki dönemdeki sözlerini ve tutumlarını anlamamıza yardımcı olur. 62 Howard-Brook (1994: 462) şunu belirtir: "Samiriyelilerin İsa'yı 'dünyanın Kurtarıcısı' olarak itiraf etmeleri ona Sezar'dan daha büyük bir inanç ifade ettiği gibi, Thomas'ın beyanı da imparatorun üstünlüğüne meydan okuyor. MS 81-96 yılları arasında tahta çıkan Roma hükümdarı Domitian, dönemin literatüründe dominus et deus noster, 'efendimiz ve tanrımız' olarak tanımlanır." Ayrıca bkz. Morris, 1995: 753; Moloney, 1998: 537-40; Sanders ve Mastin, 1968: 438; Keener, 2003: 2: 1211-12; Thompson, 2015: 427. 63 Sanders ve Mastin (1968: 437) şunu belirtmektedir: "Yeni NT'nin geri kalanında sekiz gün sonra, yani Paskalya Pazarından sonraki Pazar günü Kudüs'te bir görünümünden bahsedilmiyor; bir kez daha İsa'nın toplanmış Kilise ile birlikte mevcut olduğunu tasvir etme yönünde bilinçli bir girişim olabilir." Bkz. Michaels, 2010: 1015-18; Von Wahlde, 2010: 2: 867-70. 64 Bkz. Michaels, 2010: 987-88. 65 Bkz. Barrett, 1960: 467-68, 471. 66 Barrett (1960: 469) şöyle diyor: "Burada harf çevirisi yapılan rabbuni biçiminin, erken dönem Filistin Aramice biçimi olduğu, Kahire Genizah'ındaki Targum parçalarında görülmesiyle gösterilmiştir." Ayrıca bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 317; Morris, 1995: 741; Mlakuzhyil, 1987: 338; Newman ve Nida, 1980: 610-11; Carson, 1991: 646. 67 Sylva (2013: 91) şunu belirtmektedir: "Thomas'ın 'Rabbim ve Tanrım' (ho theos mou), İsa'nın 'Babam' ve 'Tanrım' (theon mou) sözcüklerinin biçimini ve bazı terminolojisini yansıtmaktadır. Bunu yaparak Thomas, 20:17'de İsa'nın yapmak üzere olduğunu söylediği yolculuğa, yani Thomas'ın karşı çıktığı yolculuğa onay vermiştir. 11:16; 14:5 ve 20:25b imkânsızdır." Bkz. Barrett, 1960: 470; Schnackenburg, 1982: 3: 330-31; Haenchen, 1984: 2: 210-11.

## --- SAYFA 87 ---

66 Havari Aziz Thomas 20. ayette, anlatıcı, öğrencilerin Rab'bi gördüklerinde sevinirken verdikleri tepkiyi ön plana çıkarır (ayet 20).<sup>68</sup> Meryem'in 18. ayetteki birinci tekil şahıs ifadesinin tekrarı olarak, havariler hep birlikte "Rab'bi gördük" (ἐώρακαμεν τὸν) diye ilan ederler. κύριον, v. 25). Mecdelli Meryem ve diğer öğrencilerin sözleri ve tepkileri hikayedeki diğer karakterleri Thomas'la karşılaştırmak için bir platform sağlıyor. Thomas başlangıçta İsa'ya üçüncü şahıs zamirleriyle şu şekilde hitap eder: "onun ellerinde ... onun yanında" (αὐτοῦ ... αὐτοῦ, v. 25).<sup>69</sup> Ancak Thomas'ın 28. ayetteki ifadesi, "Rabbim ve Tanrım" (Ὁ κύριός μου) καὶ ὁ θεός μου), birkaç açıdan benzersizdir.<sup>70</sup> Mopsuestia'lı Theodore, Thomas'ın 28. ayetteki sözleri İsa'ya değil Tanrı'ya söylediğini öğretirken, Bruner (2012: 1191-92) şunu söyleyerek bunu kınadı: "John'un Yunanca metni 'Thomas yanıt verdi ve autō'ya [yani İsa'ya]' dedi. 27. ciltteki en son öncül], 'Thomas yanıt verdi ve theō dedi' (Tanrı'ya)' değil."<sup>71</sup> Boice (1985: 5: 1435) şunu söylüyor: "'Rab' bazen başkaları tarafından Mesih için kullanılıyordu, çoğunlukla da tam anlamından daha az bir anlam taşıyordu. Ancak burada taşıyacağı tüm içeriğe sahip olmalıdır: 'Yehova, Efendi, Egemen.'"<sup>72</sup> Ayrıca, Beasley-Murray 68 Bkz. Morris, 1995: 746. 69 Schnackenburg (1982: 3: 330) şöyle yorumluyor: "Tırnakların neden olduğu izleri 'görmek'ten, parmağını bu izlere 'yerleştirmeye' ve bunun da ötesinde elini İsa'nın yan tarafındaki yaraya koymaya kadar olan süreç açıktır.... Çift negatif parçacık, Yuhanna'nın müjdesinde on yedi kez geçtiği için neredeyse her zaman bir güvence işaretidir. (bir güvencenin teyidi)." Ayrıca bkz. Hendriksen, 1953/1972: 463-64; Bruce, 1983: 393; Keener, 2003: 2: 1208-09; Bonney, 2002: 145-67. 70 Sanders ve Mastin (1968: 438) şu yorumu yapar: "Rab, eski Hristiyan topluluğunun dirilişten sonra İsa'ya duyduğu hürmeti ifade etmek için kullandığı bir unvandır, ancak onu Tanrı olarak adlandırmaya ilişkin Yeni Yeni Kanıtlar en iyi ihtimalle seyrekler." Larsson (2001: 183; bkz. Barrett, 1960: 476-77) şöyle diyor: "Thomas'ın 'Rabbim ve Tanrım' itirafı uygundur, çünkü İsa'da Tanrı'nın kendisini görür (20:28)." Michaels (2010: 1018; ayrıca bkz. Morris, 1995: 753; Neyrey, 2007: 330-31) şöyle diyor: "Havariler İsa'yı rutin olarak 'Rab' olarak adlandırdılar (bkz. 13:13) ve Mecdelli Meryem ondan ölümde bile 'Rabbim' olarak bahsetti (ayet 13), ancak bu, (İncil yazarı dışında) ilk kez birisinin onu çağırdığı zamandır. 'Tanrı' ya da 'Tanrım'. Son olarak İsa'nın okuyucuya 'Tanrı' (1:1) ya da 'Bir ve Tek Tanrı' (1:18) olarak tanıtılması anlatının içinden doğrulanıyor." Ayrıca bkz. Bultmann, 1971: 694-5; Howard-Brook, 1994: 461-62; Boice, 1985: 5: 1435; Beasley-Murray, 1999: 385-86. 71 Bruner (2012: 1191), "Konstantinopolis Konseyi haklı olarak bu öğretiyi kınadı" (yani Mopsuestia'lı Theodore'un öğretisini) belirtir. Theodore of Mopsuestia (2010: 166) şöyle yorumluyor: "Diriliş bilgisi aslında ona dirilenin Tanrı olduğunu öğretmemiştir. Aksine, sanki gördüğü mucize karşısında hayrete düşerek, gerçekleştiğini gördüğü mucize için Tanrı'ya şükrediyordu." Ayrıca bkz. Cyril of Alexandria, 2015: 377. 72 Boice (1985: 5: 1435; cf. Bennema, 2009: 166; Sylva, 2013: 91) ayrıca şunları söylüyor: "'Tanrı' yeni bir hitap biçimidir; daha önce hiç kimse Rab'be bu şekilde hitap etmemiştir. Bu, belki de Hz. havari Peter onun içindi

Mesih tarafından övülmüştür (Matta 16:13-17). Barrett (1960: 476) şöyle yorumluyor: "Bu itiraf, kurios = theos olan Eski Ahit açısından yorumlandığında, daha kapsamlı bir formül el altındaydı." Bennema (2009: 166-67) şöyle yorumluyor: "Thomas'ın İsa'nın tanrılığını tanıması, tüm müjdenin Kristolojik doruk noktasıdır. Yuhanna'nın Logos'u (doğada var olan) Tanrı olarak tanımladığı Önsöz dışında (1:1) müjdenin hiçbir yerinde İsa'ya 'Tanrı' denmez." Bultmann (1971: 694-95) şu yorumu yapar: "Bu itiraf tamamen dirilmiş olan ona (İsa'ya) uygundur; çok ötesine geçmek

## --- SAYFA 88 ---

İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanıyan (20:1-31) 67 (1999: 385) şu yorumu yapar: "Onun (Thomas'ın) sözleri yalnızca İsa'nın dirilişinin gerçekliğini kabul etmekle kalmaz, aynı zamanda bunun nihai anlamını, yani İsa'nın kim olduğunun açığa vurulması olarak ifade eder."73 Bruner, Boice ve Beasley-Murray'in iddia ettiği gibi, Thomas'ın 28. ayetteki sözleri hem teolojik ve Kristolojik öneme sahiptir.74 İşaretler Kitabı'nın 31. cildinin sonuç ifadesi olarak, İsa, Mesih ve Tanrı'nın Oğlu ile ilgili iki başlık daha eklenir.75 Ancak Thomas'ın 28. ciltteki sözleri, İncil'deki diğer tüm başlıkların ve ifadelerin yerine geçer.76 Thomas'ın 28. ciltteki sözleri, hikayeye açık bir sonuç getirir. Hikâyenin U şeklindeki olay örgüsü yapısı Thomas'ın anlatımından hareketle şu şekilde gelişir: Öncelikle başlangıçta hikâye bir bütün olarak "Kelime Tanrıydı" referansı ile başlar (θεὸς ἦν ὁ λόγος, 1:1); ikincisi, ortada, "Söz insan olup aramızda yaşadı", yani İsa'nın dünyadaki misyonu ve hizmeti; ve üçüncüsü, sonunda, dirilen İsa, Thomas'ın sözleri aracılığıyla kendisinin "Rab ve Tanrı" olduğunu ortaya koyar (Ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου).77 Larsson (2001: 120) şu yorumu yapar: "Thomas, 20:28'deki itirafıyla, Hz. 1:1'deki Evangelist sonunda 'öğrencinin Mesih'le fiili ilişkisinde kazanılmıştı.' Bedenlenmiş Oğul, yaptıklarında Baba ile aynı seviyededir."78 Keener (2003: 2: 1211) ayrıca şunları belirtir: "Thomas'ın şüphesiz onu daha önceki itirafın ideal savunucusu yapar, 'Efendim' (ayet 16), İsa Tanrı'nın kendisini 'Beni gören Baba'yı görmüştür' İsa'yı görür. 14:9'da söylemiştik." Ayrıca bkz. İskenderiyeli Cyril, 2015: 377; Michaels, 2010: 1018; Contra Theodore of Mopsuestia, 2010: 166. 73 Moloney (1998: 537; cf. Von Wahlde, 2010: 2: 868) şu yorumu yapar: "Anlatıdaki en önemli anda İsa'yı Rab ve Tanrı olarak tanıyan bir itiraf, hikayenin daha önceki bölümlerinde geliştirilen kristolojiye karşılık gelir. Bu, anlatıcının öğretisinin anlamlarını tanır. 1:1-2'deki logos, İsa'nın mutlak egō eimi ifadesini benzersiz bir şekilde kullanması (çapraz başvuru 4:26; 8:24, 28, 58; 13:19) ve 'Ben ve Baba biriz' iddiası (10:30; ayrıca 10:38). Von Wahlde (2010: 2: 868) şunu belirtir: "Thomas, LXX'te Tanrı için kullanılan iki unvanı birleştirir: 'Rab' (İbranice YHWH için kullanılır) ve 'Tanrı' (Elohim için kullanılır) ve sonra bunları İsa'ya uygular." Ayrıca bkz. Köstenberger, 2004: 579-80; Thompson, 2015: 426-27. 74 Fakat Howard-Brook (1994: 461) şu yorumu yapar: "Onun (Thomas'ın) itirafı, teolojik olarak değil, dönüşüm anının derinliğinden dile getirilen ilişkisel bir ifade olarak görülmesi gereken, İsa'yı Thomas'ın kalbinin efendisi olarak yeniden kurar." Bkz. Bultmann, 1971: 694-95; Keener, 2003: 2: 1211; Bruce, 1983: 394. 75 Bkz. Morris, 1995: 755-56; Köstenberger, 2004: 581-82. 76 Bonney (2002: 145) şu yorumu yapar: "İsa, Thomas'ın yalnızca ölen ve bir şekilde hayata geri dönen insan öğretmeni olarak değil, aynı zamanda onun Tanrısı, yaşam kaynağı olarak kendini gösterirken, Thomas'ın anlayış tarzını tamamen altüst eder (çapraz başvuru 11:25)." 77 Witherington (1995: 344) şu yorumu yapar: "'Rabbim ve Tanrım!' itirafı, Yuhanna 1'in önsözünde Tanrı'nın Oğlu/Bilgeliği ile ilgili yapılan bazı iddiaları özetlemektedir. İsa sadece inanlının Rabbi değil, aynı zamanda inanlının Tanrısıdır ve dolayısıyla göğe yükselişten önce bile uygun bir ibadet nesnesidir." Ayrıca bkz. Thompson, 2015: 425; Newman ve Nida, 1980: 619.

78 Larsson (2001: 152; cf. 224-25) ayrıca şöyle belirtmektedir: "Giriş bölümünden itibaren tüm FG, Thomas'ın itirafına işaret ediyor: 20:28'deki 'klimaktische Bezeichnung'u." Ayrıca bkz. Mlakuzhyil, 1987: 336-37.

**--- SAYFA 89 ---**

68 Havari Aziz Thomas, ikna olduğu vahyin büyüklüğünü belirterek yüksek bir Kristoloji sunar.”<sup>79</sup> Thomas'ın İncil'deki sözleri, tüm ifadelerin en güçlüsü ve en derinidir.<sup>80</sup> Tüm İncil anlatımının Kristolojik zirvesini ön plana çıkarır.<sup>81</sup> Diğer önemli yönler Daha önce gördüğümüz gibi, Thomas'ın karakterizasyonu sadece görünüşü ve sözleri temelinde değil, aynı zamanda yukarıda belirtilen temalar temelinde de belirlenebilir. İsa ile ilgili başlıklar daha önceki bir bölümde tartışıldığı için, şimdi yalnızca inanç, sevgi ve Tanrı'nın yüceliği gibi temaları açıklayacağız. İnanç Yuhanna 20'de inanma boyutu hem açık hem de örtülü olarak gelişir. İsa ile Tomas arasındaki konuşmanın zirvesi (24-29. ayetler).<sup>83</sup> Olay şu şekilde gelişir: Birincisi, anlatıcı diğer öğrencinin “gördüğünü ve inandığını” bildirir (εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν, v. 8b);<sup>84</sup> ikinci olarak Meryem İsa'yı gördü ve ona tutundu (İsa ona μὴ μου diyor). ἄπτου) ve daha sonra şunu ilan etti: “79 Keener'i gördüm (2003: 2: 1211; ayrıca bkz. Bruce, 1983: 394) ayrıca şunu belirtir: “Thomas daha önce bu İncil'de müritler adına konuşmuştu (11:16) ve onun vahyi İncil'in heyecan verici Kristolojik itirafı olan 'Rabbim ve Tanrım'ı (20:28) ortaya çıkarmıştır,” bu önsözle bir katılım oluşturur (1:1, 18).”<sup>80</sup> Thompson (2015: 423) şunu belirtmektedir: “Her ne kadar başka yerlerde insanlar İsa'dan bahsetse veya İsa'ya Rab, hatta 'Rabbim' diye hitap etse de, burada birisinin onu açıkça 'Tanrım' olarak kabul ettiği ilk örnek var.” Bkz. Bruce, 1983: 394; bkz. Blomberg, 2001: 268. <sup>81</sup> Carson (1991: 659) şu yorumu yapar: “Tekrarlanan benim zamiri, İsa'nın efendiliği ve tanrılığının evrenselliğini azaltmaz, ancak Thomas'ın sözlerinin kişisel bir inanç itirafı olmasını sağlar. Thomas böylece yalnızca İsa Mesih'in dirilişine olan inancını göstermekle kalmaz, aynı zamanda onun en derin anlamına da işaret eder; bu, İsa Mesih'in kim olduğunun açığa vurulmasından başka bir şey değildir. En inatçı şüpheci, bize en derin itirafı miras bıraktı.” ‘Tanrı olarak İsa'ya ilişkin daha fazla ayrıntı için bkz. Thompson, 2001: 19; Bonney, 2002: 145-59; Ridderbos, 1997: 648. <sup>82</sup> Krş. Sylva, 2013: 91. <sup>83</sup> Sylva (2013: 89) şöyle diyor: “İsa, Thomas'ı, İsa'nın mevcudiyetine olan sadakatsizliğinden duyduğu üzüntünün bu özelliği güçlendireceği ve böylece inancı güçlendireceği bir duruma yerleştirir.” <sup>84</sup> Schnackenburg (1982: 3: 312; ayrıca bkz. Brant, 2011: 266-68) şöyle diyor: “Yuhanna'nın İncili'ndeki görme fiillerinin kendilerine ait tanınabilir bir anlamsal değeri yoktur, ancak dönüşümlü ve eşanlamlı olarak kullanılırlar. Ancak şimdiki zamandan tarihsel zamana geçiş ve iki fiilin herhangi bir nesne olmadan hızlı bir şekilde birbirini takip etmesi, bu durumda anlamı üretir.”

## --- SAYFA 90 ---

İsa'yı “Rab” ve “Tanrı” olarak tanımak (20:1-31) 69 Rab” (ἐώρακεν τὸν κύριον, vv. 15-18);85 üçüncüsü, İsa öğrencilerine (Tomas hariç) ellerini ve böğrünü gösterdi, öğrenciler Rab'bi gördüklerinde sevindiler. (ἐχάρησαν . . . ἰδόντες τὸν κύριον, v. 20) ve daha sonra şunu ilan ettiler: “Rab'bi gördük” (ἐώρακαμεν τὸν κύριον, vv. 19-25b);86 ve dördüncüsü Thomas şunları beyan etti: “Görmediğim sürece . . . ve parmağımı koydum. . . İnanmayacağım” (ἐὰν μὴ ἴδω . . . βάλω τὸν δάκτυλόν . . . οὐ μὴ πιστεύσω, v. 25b, 27).87 “Görme” (ve “dokunma”) sonucunda “inanmak” anlatı boyunca okuyucunun dikkatine sunulmaktadır.88 Bu durumda İsa'nın 27. ayetteki emri (μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός) Thomas'a özel bir eleştiri olarak değerlendirilemez, ancak dikkate alınması gerekir. hikayedeki tüm karakterlerin eleştirisi.89 Thomas suçlanacak bir karakter gibi görünmüyor, ancak anlatıcının gerçeği ön plana çıkarmak için kullandığı temsili bir karakter olarak. Bu anlamda Thomas'ın son sahnede ortaya çıkışı ve 28. ayetteki büyük itirafı, onu genişletilmiş Johannine hikayesindeki diğer tüm karakterlerin üstüne yerleştiriyor.90 İsa'nın sorusu, “Beni gördüğün için mi inandın?” (ὅτι ἐώρακὰς με πεπίστευκας;), Johannine karakterlerinin tamamının Thomas aracılığıyla eleştirisi işlevi görür.91 Ancak 29. ciltteki makarizm (μακάριοι οἱ μὴ) ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες) yukarıda belirtilen karakterlerden herhangi biriyle ilişkili olarak anlaşılamaz.92 Okuyucular, amaç beyanına (vv. 30-31) ilişkin olarak makarizmin anlamını çözdüğünde, 85 Howard-Brook (1994: 453; bkz. Brant, 2011: 271) şu yorumu yapıyor: “Anlatıcı odaklanır. . . klasik beyanı olan 'Rab'bi gördüm!' İsa'nın mesajını sadık bir şekilde aktarması, bu ilkel Hristiyan tasdiki karşısında bir kenara bırakılan bir anlatıya indirgenmiştir. Diriliş haberi her zaman topluluğa dirilen Mesih'in ilk havarisi olan bir kadının sözüyle iletilir. 86 Bultmann (1971: 694) şu yorumu yapar: “Diğerleri ona Rab'bi gördüklerini açıklarlar (Thomas, v. 25); ama kendi gözlerinin tanıklığıyla ikna olmadan, hatta fiziksel temas kurmadan inanmayı reddediyor.” Ayrıca bkz. Barrett, 1960: 473–76; Witherington, 1995: 343–44. 87 Bennema (2009: 166; ayrıca bkz. Bultmann, 1971: 694) şu yorumu yapar: “Mecdelli Meryem gibi, Thomas'ın da İsa'nın somut bir mevcudiyetine duyduğu arzu, İsa'nın müritleriyle birlikte devam eden varlığının, İsa'nın 14:17-23'te öğrencilerine bahsettiği gibi, Ruh aracılığıyla olacağını anlamadığını gösterir.” 88 Schnackenburg (1982: 3: 333; ayrıca bkz. Howard-Brook, 1994: 460-61) şöyle diyor: “Thomas artık diğer müritler gibi (çapraz başvuru v. 25a) Rab'bin dirilişine inandığını kendi şahsında doğruluyor. Fakat imanının büyüklüğü konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmamak için ilâhî yüklemi ekler.” 89 Bkz. Bultmann, 1971: 694–95. 90 Howard-Brook (1994: 462) şunu belirtir: “Hem eski 'dışarıdaki' Samiriyeliler hem de 'içerideki' on iki kişi, İsa'yı, krallığı dünyadaki herhangi bir krallıktan hem olmayan hem de daha büyük olan yüce lider olarak öven itiraflarda bulundular.” Ayrıca bkz. Bultmann, 1971: 694–95; Bennema, 2009: 166. 91 Barrett (1960: 477) şu yorumu yapıyor: “Sözler Thomas'a bir sitem ifade etmiyor; sevgili öğrenci ve Mecdelli Meryem de gördüklerinde iman ettiler.” 92 Bennema (2009: 167) şöyle diyor: “Yuhanna'nın 20:31'de müjdesini yazma amacı göz önüne alındığında, Thomas'ın inancı kesinlikle yeterlidir. Bununla birlikte İsa, insanları farklı bir yaklaşımı benimsemeye teşvik ediyor: görmeden inanma.” Bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 335–39; Talbert, 1992: 257–58.

## --- SAYFA 91 ---

70 Havari Aziz Thomas, bunun, dirilen İsa'yı hiç görmemiş ve buna rağmen iman etmiş olanlara gönderme yaptığını anlıyor.<sup>93</sup> İnanç kavramının yanı sıra, anlatıcı hikaye içinde bilmek ile bilmemek arasında bir karşıtlık geliştirir. İsa'nın her şeyi bilen doğası, muhataplarının bilgisiz doğasıyla tezat oluşturuyor. Bu olgu, aşağıdaki anlatılar dikkate alınarak daha iyi anlaşılabilir: birincisi, Meryem şunu belirtir: "Onu nereye koyduklarını bilmiyoruz (οὐκ οἶδμεν)" (ayet 2);<sup>94</sup> ikinci olarak, anlatıcı Petrus ve diğer öğrenci hakkında şu yorumu yapar: "çünkü henüz anlamadılar (οὐδέπω ... ἤδεισαν) kutsal yazı" (ayet 9);<sup>95</sup> üçüncüsü, Meryem'in ikinci ifadesi "Onu nereye koyduklarını bilmiyorum (οὐκ οἶδα)" (ayet 13); dördüncüsü, anlatıcı şunu söylüyor: "Onun İsa olduğunu bilmiyordu (οὐκ ᾔδει)" (v. 14);<sup>96</sup> ve beşincisi, her ne kadar anlatıcı Thomas'a bir bilmeme/yanlış anlama ifadesi atfetmese de, onun ayet 25b'deki ifadesi onu diğer karakterlerle iyi bir şekilde bağlamaktadır. Karakterlerin bilinmeyen doğaları, İsa'nın bedenini ya görerek ya da hem görerek hem de dokunarak hafifletildi. Sylva (2013: 89), Thomas'ın 20:28'deki sözlerini "bu müjdedeki herhangi bir karakterin en yüksek iman itirafı" olarak değerlendirir.<sup>97</sup> Meryem (ἔώρακεν τὸν κύριον, v. 18) ve diğer havarilerin son sözleri ise (ἔωράκαμεν τὸν κύριον, v. 25a), Thomas'ın son sözü olan (Ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου, v. 28), inanç beyanının İsa'yı sadece Rab olarak değil, aynı zamanda Tanrı olarak da kabul ettiğini kanıtlar.<sup>98</sup> 93 Anlatıcı şöyle der: "Bunlar, İsa'nın Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğuna inanmanız ve iman yoluyla O'nun adına yaşama kavuşmanız için yazılmıştır (işaretlerdir)" (vv. 30-31). Bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 335-39. 94 Barrett (1960: 468) şu yorumu yapar: "Mesajı yalnızca Meryem getirir ve çoğul fiil yersizdir. Bu, birkaç kadının mezarı ziyaret ettiği sinoptik anlatının bir başka izidir, ancak yalnızca sinoptik anlatıdan ödünç alınmamıştır." Brant (2011: 266) şöyle diyor: "Art zamanlı bir okumada çoğul zamir, John'un birkaç kadının yer aldığı bir hesabı düzenlediğini tahmin etmek gibi hipotezler üreten bir açmaz haline gelir. Eşzamanlı bir okumada kişi mantık arar ve onun sözlerine verilen tepki gibi şeyleri inceler." 95 Sanders ve Mastin (1968: 422) şu yorumu yapmaktadır: "İspat metinlerinin kullanımı ilk kilisenin yaşamında büyük önem kazanmış olmasına ve kökten dincilik çağında güçlü bir argüman olmasına rağmen (çapraz başvuru, Elçilerin İşleri 17:2-5, 11-15; 1 Korintliler 15:3-5; Luka 24:44-46), ancak daha fazla derinlemesine düşündükten sonra öğrenciler birbiriyle bağlantı kurabildiler. İsa'nın hayatındaki olayları Eski Ahit'e aktarıyoruz. Bkz. Brant, 2011: 268; Bultmann, 1971: 685. 96 Bkz. Howard-Brook, 1994: 449. 97 Sylva (2013: 89; ayrıca bkz. Bonney, 2002: 131-32) şu yorumu yapar: "Bu yüce itiraf, onun kurtuluş için çabalayan sadakatinin bir işlevidir." Bennema (2009: 166-67; bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 332) şunları belirtir: "Thomas'ın İsa'nın tanrılığını tanıması, tüm müjdenin Kristolojik doruk noktasıdır. Yuhanna'nın Logos'u (doğada varlık) Tanrı olarak tanımladığı Önsöz hariç (1:1) müjdenin hiçbir yerinde İsa'ya 'Tanrı' denmez." Contra Stibbe, 1993: 206. 98 Sylva (2013: 91) şunu belirtmektedir: "Thomas'ın 'Rabbim ve Tanrım' (ὁ θεός μου), İsa'nın 'Babam' ve 'Tanrım' (θεός μου) formunu ve bazı terminolojisini yansıtmaktadır. Bunu yaparak, Thomas şunu kabul etmiştir:

## --- SAYFA 92 ---

İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanımak (20:1-31) 71 Sevgi İsa'nın öğrencilerine olan sevgisi, anlatıcının muhatap olarak Tomas'ın varlığını kaydettiği (14:5) Veda Konuşmasında (bölüm 13-17) derinlemesine aktarılır. Dirilişte öğrencilerine (Meryem dahil) görünmesi, onlara olan sevgisini daha da ortaya koyuyor. Bir keresinde anlatıcı, İsa'nın havarilerinden birini özel bir ilgiyle sevdiğinden bahseder (ayet 2).<sup>99</sup> İsa onları sevdi ve karşılığında onlar da ona saygılarını gösterdiler. Ch'de. 20 Öğrencilerin sevgisi ön plana çıkıyor. Meryem'in haftanın ilk günü erkenden mezara gelmesi (ayet 1), Simon ve diğer havarisinin yanına koşması (ayet 2), sevgiyle konuşması (ayet 2), mezarın dışında ağlaması (ayet 11),<sup>100</sup> "Rabbimi götürdüler" diye yas tutması (ayet 13), İsa'ya "Rabboni" diye hitap etmesi (ayet 16),<sup>101</sup> ona tutunması (ayet 17),<sup>102</sup> ve "Rab'bi gördüm" (ayet 18) diye ilan etmesi sevgisini doruk noktasında gösterir.<sup>103</sup> Öğrenciler (Tomas dışında) İsa'ya olan sevgilerini sevinçleriyle (ayet 20) ve "Rab'bi gördük" (ayet 25a) ilanlarıyla gösterirler. Thomas'ın ayet 25b'deki koşullu ifadesi, görmeyi ve inanmayı arzuladığı sevginin başka bir düzeyine işaret ediyor.<sup>104</sup> İsa'nın gelecek Pazar günü gelişi, yalnızca Thomas'ı dirilişi konusunda ikna etmeye hizmet ediyor (ayet 27).<sup>105</sup> Bu, İsa'nın Tomas'a olan eşsiz sevgisine işaret ediyor. Geçtiğimiz Pazar günü yaşananlar, 20:17'de İsa'nın yapmak üzere olduğunu söylediği yolculuğun sadece bir tekrarı olsa da: Tomas'ın 11:16'da karşı çıktığı yolculuk; 14:5 ve 20:25b'nin imkânsız olduğunu düşünüyorum." Ayrıca bkz. Thompson, 2015: 423; Larsson, 2001: 74; Sylva, 2013: 89; Bultmann, 1971: 694-95; Witherington, 1995: 344; Talbert, 1992: 256. 99 Köstenberger (2004: 562) şu yorumu yapmaktadır: "Bu, üst odada son akşam yemeğinde İsa'nın yanına uzanan kişinin; Peter'a başrahip avlusuna erişim sağlayan kişi; çarmıhın dibinde İsa'nın annesinin bakımının kendisine emanet edildiği kişi; 20 ve 21. bölümlerde Peter'la birlikte yer alan kişi; ve Dördüncü Evangelist (21:24; 21:20) hepsi bir ve aynı kişidir." 100 Bkz. Witherington, 1995: 330. 101 Witherington (1995: 331; ayrıca bkz. Brant, 2011: 270) şu yorumu yapar: "İlk yanıtında Jesus Rabbouni'yi (öğretmenim) çağırıyor, bu da onun hâlâ İsa'yı öğretmeni olarak onunla geçmişteki ilişkisi çerçevesinde düşündüğünü gösteriyor." 102 Talbert (1992: 250-51; ayrıca bkz. Barrett, 1960: 470) şunu belirtir: "Bir yasaklamadaki olumsuz (mē) eki ile mevcut emir, normalde halihazırda sürmekte olan bir eylemin veya bazen bir eylemi gerçekleştirme girişiminin sona ermesine işaret eder." 103 Brant (2011: 270; cf. Chennattu, 2006: 150-55) şunu belirtir: "'Mariam' kişisel adresi daha kişisel bir yanıt gerektirir. Daha önce herhangi bir tanık tarafından İsa'yı görmeye hazırlanmamıştı. Yanıt saf bir sevinç patlamasıdır. 104 Barrett (1960: 476) şöyle diyor: "Thomas, belirli bir şekilde öldürüldüğünü bildiği bedeninin gerçekten yeniden canlandırıldığına dair en kaba ve en elle tutulur kanıtı ihtiyaç duyuyordu. . . . Dirilen Mesih, hem gözle görülür hem de elle tutulur şekilde eskisiyle aynı olmalıdır. Bu kadar kesin bir şekilde ortadan kaldırılan bu tür tereddütlerin elbette yüksek bir özür değeri vardı." 105 Talbert (1992: 256) şu yorumu yapar: "Vv. 26-29, Thomas'ın taleplerini karşılamak için bir diriliş görünümünü sağlıyor. Yine İsa'nın gizemli bir görünümü (İsa geldi ve aralarında durdu) yaşanıyor

kapalı kapılara rağmen (ayet 26)." Ayrıca bkz. Anderson, 2011: 10, 26; Schnackenburg, 1982: 3: 328-35.

## --- SAYFA 93 ---

72 Geçen Pazar günü Havari Aziz Thomas'a baktığımızda, bir okuyucu İsa'nın yalnızca Thomas'ın inancını doğrulamak için geldiğini anlayabilir. İsa Meryem'e "Benim Babam ve senin Baban, benim Tanrım ve senin Tanrın" (ayet 18) diyerek dikkatini Baba'ya çekerken, Tomas İsa'ya hitap etmek için benzer unvanlar kullanır (yani, "Rabbim ve Tanrım") ve okuyucunun dikkatini ona yöneltir (ayet 28).<sup>106</sup> Sevgi dolu Baba (3:16) biricik oğlunu bu dünyadaki sevgisinin örneği olarak gönderirken, İsa da "onları sonuna kadar sevdi" (13:1). Tomas'ın "Rabbim ve Tanrım" (ayet 28) ifadesiyle İsa'ya olan sevgisi, bizi İsa'nın Baba sevgisi (ayet 18) seviyesine götürür.<sup>107</sup> Tomas'ın ayet 28'deki ifadesi, İsa'nın "Baba ve ben biriz" (10:30) ve "beni gören beni göndereni görür" (12:45) gibi sözlerinin doğru olduğunu doğrulamaktadır.<sup>108</sup> Allah'ın Yüceliği Zafer Kitabı bölümle bitiyor. 20. bölümde İsa'nın dirilişi, görkemli ölümüne bir adım daha yaklaşıldığı anlatılmaktadır. 19.<sup>109</sup> Anlatıcı, İsa'nın ölümü aracılığıyla Baba'nın Oğul aracılığıyla yüceltilmesini ön plana çıkarmaktadır.<sup>110</sup> Bu anlamda İsa'nın saati, İnsanoğlu'nun dirilişi ve yüceltme bir ve aynıdır. Bölümde İsa'nın yüceltilmesinin tasvirinden sonra. 19'da anlatıcı, Yücelik Kitabı'nı diriliş ve tanınma sahneleri (20:1-29) ve amaç beyanı (20:30-31) ile bitirir.<sup>111</sup> Hikayenin muhatapları, İsa'nın Tanrı'nın görkemli Oğlu olduğunun farkına vardıkça tanınmamaktan tanınmaya geçerler.<sup>112</sup> Anlatıcı, tanınma sahnelerini üç düzeyde taşır: Mecdelli Meryem (1-18. ayetler), havariler (Tomas hariç, ayetler 19-25a) ve Thomas (ayetler 25b-29). Birinci düzeyde <sup>106</sup> Bkz. Talbert, 1992: 256; Köstenberger, 2004: 579-80. <sup>107</sup> Chennattu (2006: 165) şunları belirtir: "Öğrencilerin 'Rab'bi gördük' duyurusu (20:25) ve Tomas'ın 'Rabbim ve Tanrım' itirafı (20:28), yeni antlaşma çağında vaat edilen Tanrı bilgisi umudunu yerine getirir (çapraz başvuru Yeremya 31:34). Tomas, İsa'yı Rabbi ve Tanrısı olarak itiraf ederek, Tanrı'nın antlaşma dilini benimsiyor. Fazladan." Ayrıca bkz. Anderson, 2011: 10, 26, 64, 102, 136, 226; Thompson, 2015: 426-27; Smith, 1999: 381-84; Schneiders, 2008: 168 <sup>108</sup> Smith (1999: 382) şunu belirtir: "Onun (Thomas'ın) kararlılığı (11:16) övgüye değer, sorusu (14:5) çok önemli ve dirilişin kanıtına olan ihtiyacı en azından anlaşılır olarak yorumlanabilir." <sup>109</sup> Carson (1991: 631) şunu belirtir: "Oğul'un Baba ile birlikte yüceltilmesi, çarmıhtaki paradoksal yüceltme yoluyla gerçekleştirilir (12:23-28). <sup>110</sup> Bkz. Haenchen, 1984: 2: 192-202. <sup>111</sup> Carson (1991: 631) şöyle yorumluyor: "Dramatik 'Bitti' (19:30), Oğul'un 'kaldırılması' ile bağlantılı her şeyin bittiği anlamına gelmiyordu; yalnızca İsa'nın acısının sona erdiği, itaatinin mükemmel olduğu ve Baba'nın iradesinin İsa'nın ölümünün belirleyici anına kadar gerçekleştiği anlamına geliyordu." <sup>112</sup> Bkz. Keener, 2003: 2: 1212.

**--- SAYFA 94 ---**

İsa'yı "Rab" ve "Tanrı" olarak tanımak (20:1-31) 73 yüceltilmiş ve dirilmiş İsa Meryem'e görünür. Ona alışılmadık bir şekilde hitap ediyor (Rabboni), bu da okuyucunun onun figürünü görkemli olarak kavramasına yol açıyor (ayet 16).<sup>113</sup> Meryem'in coşkusu, ona tutunmasıyla daha da ortaya çıkıyor (ayet 17). Onun "Rab'bi gördüm" ifadesi sıradan bir ifade değil, şaşkınlık ifadesidir.<sup>114</sup> İkinci düzeyde, anlatıcı, İsa'nın kapalı bir odada görüldüğünü ve öğrencilerin Rab'bi gördüklerinde sevindiklerini anlatır (19-20 ayetler).<sup>115</sup> İsa'nın onlara Kutsal Ruh'u vermesi bunu daha da açıklamaktadır (ayet 22). "Rabb'i gördük" ifadeleri sıradan bir ifade değil, hayret dolu bir ifadedir (ayet 25a).<sup>116</sup> Üçüncü düzeyde Thomas, bir uçtan diğer uca değişen bir karakter olarak karşımıza çıkar. İlk ifadesinden ("İnanmayacağım" kanıtsız, ayet 25b) ikinci ifadesine (en güçlü ifadesi, "Rabbim ve Tanrım!" ayet 28) kadar olan hareketi bu gerçeği ortaya koymaktadır.<sup>117</sup> Thomas'ın ayet 28'deki ifadesi okuyucunun İsa'nın yüceliğinin kendisine tamamen açıklandığının farkına varmasını sağlar.<sup>118</sup> Thomas onu Rab ve Tanrı olarak tanımlar; bu, kendi bakış açısının diriliş öncesi perspektifinden bir kaymasıdır. (11:16; 14:6) diriliş sonrası bakış açısına (20:28).<sup>119</sup> Mecdelli Meryem ve diğer havariler, iman tepkilerinin doruk noktası olarak "Ben/Rab'bi gördük" ile yetinirken, Thomas onların inancının ve hatta kendi önceki ifadelerinin çok ötesine geçerek en derin şekilde "Rabbim ve Tanrım!"<sup>120</sup> 113 Haenchen (1984: 2: 209; bkz. Black, 1946/1954: 21) şu yorumu yapar: "Son bulgulara göre, ayet 16 ve Markos 10:51'de korunan 'Rabboni' biçimi tam olarak İsa'nın zamanındaki gerçek telaffuzu yansıtıyor gibi görünmektedir." 114 Bkz. Keener, 2003: 2: 1195-96. 115 Bkz. Carson, 1991: 646-47. 116 Keener (2003: 2: 1196; ayrıca bkz. Blomberg, 2001: 267-68) şu yorumu yapar: "Meryem'in mesajı (20:18) tam olarak kendisinden sonraki erkek öğrencilerin mesajıdır (20:25), Ruh'un sonraki nesilleri imana çağıracağı türden bir tanıktır (20:30-31). 117 Keener (2003: 2: 1212; krş. Haenchen, 1984: 2: 211) ilave görüşler, "Thomas'ın itirafının da gösterdiği gibi, gerçek diriliş inancı İsa'ya bağlılıktan fazlasını gerektirir (11:16); ayrıca İsa'nın ilahi rolünün tanınmasını gerektirir." 118 Daha fazla ayrıntı için bkz. Thompson, 2015: 426-27. 119 Newman ve Nida (1993: 619; krş. Blomberg, 2001: 269) şu yorumu yapar: "Ve bağlacının kullanımının iki kişiyi ima ettiği dillerde, 'sen benim Rabbimsin, hatta Tanrımsın' şeklinde tercüme edilmesi gerekebilir. Bazı dillerde 'Rab' veya 'Tanrı' gibi terimler bulunamaz. Eğer öyleyse, 'sen bana hükmedensin ve sen Tanrısın' şeklinde tercüme edilmesi gerekebilir. kime tapıyorum." 120 Thompson'ın (2015: 426) ifadesiyle, "Thomas artık İncil'in Kristolojisini kişisel itiraf olarak ifade ediyor." Ayrıca bkz. Carson, 1991: 658; Newman ve Nida, 1993: 619; Keener, 2003: 2: 1211-12.

### --- SAYFA 95 ---

74 Havari Aziz Thomas Son sözler Bu bölümdeki tartışma, Yuhanna 20:1-31'in anlatım çerçevesi içinde Tomas'ın rolü ve karakteri hakkında kapsamlı bir görüş edinmemize yardımcı olur. 20:1-31'de, Thomasine'in daha önceki görünümünden (11:16 ve 14:5) istikrarlı bir ilerleme vardır. Tomas ile diğer öğrencilerin (ve Mecdelli Meryem'in) sözleri arasında bir karşılaştırma, onun aşırı bir anlayıştan (ayet 25b) diğerine (ayet 28) uzaklaştığını ortaya koymaktadır. Onun daha önceki kanaati, İsa'nın dirilişine ve yüceltilmesine yalnızca onu görme ve çivi izlerine parmağını koyma temelinde inanmaktı. Anlatıcı, Thomas'ı aydınlatıcı sözleriyle ("Rabbim ve Tanrım") hikayenin doruk noktasına getirerek onu diğer tüm karakterlerin üstüne yerleştirir. Tomas'ın çivi izlerini görme, ellerini çivi izlerine sokma ve ellerini İsa'nın yan tarafına koyma talebi (ayet 25b), okuyucunun dikkatini onun Kristolojik ifadesine (ayet 28) yönlendirir. Hikayenin okuyucusu Thomas'ı talebine göre ayıramaz çünkü onunla birlikte diğer tüm karakterler görmüş (hatta bazıları görmüş ve dokunmuştur) ve inanmıştır. Onun "İnanmayacağım" şeklindeki kararlılığı (ayet 25b), olağanüstü beyanının (ayet 28) karşısına yerleştirilmelidir. Anlatıcı, Thomas'ın beyanı aracılığıyla (ayet 28) hikayenin teolojik zirvesini ön plana çıkarır. Thomas'ın 28. ayetteki sözleri okuyucunun dikkatini analeptik olarak 1:1'e (yani Söz Tanrı'ydı) getiriyor. Onun karakteri, Yuhanna'nın genişletilmiş öyküsünün aşağıdaki gibi ikna edici bir olay örgüsü yapısıyla ilerlemesini sağlar: Başlangıçta Söz Tanrı'dır (1:1); ortada, Söz bedene bürünür ve insanlık arasında yaşar (tüm İncil öyküsü); ve sonunda dirilen İsa, Tanrı'nın kendisi olarak tanıtılır (20:28).<sup>121</sup> Tomas, daha önceki "İnanmayacağım" inancından, İsa'nın "Rabbim ve Tanrım" olduğuna dair mevcut inancına kökten bir dönüşüm geçirir. İsa'nın bir hafta sonra özel olarak Tomas'a odaklanarak gelişi Tomas'a olan özel sevgisini ortaya koyarken, Tomas'ın itirafı İsa'ya olan sevgisini ve bağlılığını ortaya koyuyor. Thomas yüceltilmiş İsa'yı gördü ve bu onu ilahi olan hakkındaki algısını dile getirmeye ikna etti. <sup>121</sup> Thompson (2015: 425) şu yorumu yapar: "Dirilmiş olanın 'Rabbim ve Tanrım!' olarak övülmesi, Söz'ün beden almış olduğu İsa'nın 'tek gerçek Tanrı' olarak adlandırılan kişinin kimliğine dahil edildiğini kabul eder (1:1, 14), böylece günah çıkarma yayının diğer ucunu İncil'in açılış ayetlerinde başlatır (1:1, 14).

### --- SAYFA 96 ---

4 İsa Kendini Gösteriyor (21:1-25) Giriş Yuhanna İncili'nin sonsözünde (21:1-25), Tomas'ın adı dördüncü bir bağlamda geçmektedir. Thomas'ın rolü ilk üç yerde (11:16; 14:5; 20:24-28) aktifken, 21:2'de pasif bir karakter olarak karşımıza çıkıyor. Bu durumda yedi havariden biri sayılır. Aynı zamanda okuyucu yalnızca ch'in karakterizasyonunu anlayabilir. 21. Thomas'ın hemen önceki görünümüyle ilgili olarak bir bütün olarak (20:24-28). Thompson (2015: 431)'in yorumuna göre Thomas, dirilen İsa'nın "Rab ve Tanrı" olduğunu itiraf ederek İncil'in açılış cümleleriyle bir bağlantı oluşturmuştur (1:1; 20:28); ve İncil okuyucularına hitap eden özet bir açıklama, onları öğrencilerinin İsa'nın gerçekten Mesih ve Tanrı'nın Oğlu olduğuna dair inançlarını paylaşmaya davet etmiştir (1:41, 49; 4:25-26; 11:27; 20:30-31). Bu davetle İncil uygun bir sonuca ulaşıyor: Bitmemiş gibi görünmüyor; okuyucu daha fazlasını beklemiyor. Thomas, Yücelik Kitabı'nın sonu (20:24-28) ile sonsözün başlangıcı (21:2) arasındaki bağlantı halkasıdır.<sup>1</sup> Thomas'ın ortaya çıkışı yoluyla gerçekleşen geçiş ve bağlantı, Yuhanna'nın genel öyküsünün anlatısal gelişimine katkıda bulunur. Bir sonraki bölümde Thomas'ın kişiliği ve çalışmaları hakkında bilgi verilecektir. 21 birincisi anlatı ortamı açısından ve ikincisi Yuhanna 21:1-25'in anlatı çerçevesi içinde Tomas açısından. 1 Stibbe (1993: 206) şöyle yorumluyor: "Yuhanna 21 ile Yuhanna 20 arasındaki süreklilik sadece 'meta tauta' tarafından değil, aynı zamanda Simon Peter ve Thomas'ın (Didymus olarak adlandırılan) ayet 2'de ve sevgili müridin 7. ayette yeniden ortaya çıkmasıyla da anlaşılmaktadır. Bu üç adam Yuhanna 20'deki en belirgin karakterler arasındaydı."

## --- SAYFA 97 ---

76 Havarî Aziz Thomas Anlatı ortamı “Bunlardan sonra” ifadesi (Μετὰ ταῦτα, v. 1) ch'i bağlama girişimidir. 21. önceki bölümle birlikte.<sup>2</sup> Yuhanna 21:1-25'in yapısı, son bölümün anlam alanlarını Tomas'la bağlantılı olarak anlamamızı sağlar.<sup>3</sup> Metin şu şekilde yapılandırılmıştır: ilk önce İsa kendini yeniden gösterir (ayet 1); ikinci olarak, anlatıcı, balığa giden Tomas'ın da aralarında bulunduğu yedi havarinin listesini sunar (2-3 ayetler);<sup>4</sup> üçüncüsü, İsa kendisinin ve öğrencilerinin yanlış anladığını gösterir (4-8 ayetler); dördüncüsü, İsa üçüncü kez öğrencilerine görünür (ikinci kez Tomas'a); beşincisi, İsa ve Petrus, Tomas ve diğer öğrencilerinin huzurunda konuşuyorlar (15-19 ayetler); altıncısı, İsa ve Sevgili Mürit, Tomas ve diğer öğrencilerinin huzurunda görünür (20-23 ayetler); ve yedinci olarak, anlatıcı müjdeye ikinci bir sonuç sunar, 20:30-31'i genişletir (24-25. ayetler).<sup>5</sup> Anlatıcı Thomas'ı yalnızca bölümün başında sunarken, okuyucu onun varlığını tüm anlatı boyunca anlayabilir. Bölümün genişletilmiş ortamı, İsa'nın kendisini Taberiye Denizi kıyısında öğrencilerine göstermesine dayanmaktadır (ayet 2). Hikayenin olay örgüsü birkaç küçük olay ve hareketle şu şekilde yapılandırılmıştır: birincisi, İsa'nın yedi havarisi (Thomas dahil) Tiberya Denizi kıyısında toplanır (ayet 2);<sup>6</sup> ikincisi, balık tutmak için denize giderler ve hayal kırıklığına uğrarlar. (sanırım aynı yazar tarafından daha sonra eklendiğine inanıyorum) çünkü bu bölüm 20:30-31'in sonunu takip eden heyecan verici bir bölüm değil." Keener (2003: 2: 1219) ayrıca şu yorumu yapar: "Bu bölüm edebi bir ünitedir ve inkar edilemez bir şekilde İncil'in ana anlatımına aykırıdır. 20:30-31 (hatta 20:29) da İncil için çok ani bir sonuç oluşturmaz; eski kitaplar genellikle ani sonlara sahiptir." Ayrıca bkz. Thompson, 2015: 431; Bultmann, 1971: 700; Schnackenburg, 1982: 3: 350; Carson, 1991: 665; Haenchen, 1984: 2: 221. 3 Sylva (2013: 93) şöyle diyor: "21:1'deki 'Bundan sonra İsa kendini tekrar havarilere gösterdi...' sözleri, Thomas'ın son zamanlarda görene kadar inanmama konusundaki inatçılığını akla getiriyor. 'Bundan sonra' sözleri okuyucuyu, Thomas'ın bu inatçılığının üstesinden gelmesiyle ilgili olan önceki bölüme yönlendiriyor." 4 Bruce (1983/2004: 399; ayrıca bkz. Newman ve Nida, 1980/1993: 624) şunu belirtir: "Bu olayda toplam yedi öğrenci vardı. Her zamanki gibi Simon Peter onların lideri olarak adlandırılıyor; Thomas ("İkiz") diriliş öyküsünde zaten yer almışken (Yuhanna 20:24-29), Nathanael'in çağırısı 1:45'te kaydedilmişti. Sadece burada Nathanael'in, İsa'nın ilk alametinin gerçekleştiği yer olan Kana'ya ait olduğu söyleniyor (2:1-11). Zebedi'nin oğullarından daha önce bu İncil'de bahsedilmemişti; en azından bu şekilde. Ayrıca bkz. Thompson, 2015: 436; Keener, 2003: 2: 1225-26; Blomberg, 2001: 273-74. 5 Brant (2011: 279) şu gözlemi yapmaktadır: "'İsa kendini tekrar havarilere gösterdi' ifadesi, 21:14'teki 'Bu, İsa'nın (kendisini) havarilere üçüncü kez göstermesiydi' dizesiyle bir kapsam oluşturur ve böylece 20:1-14'ü, bir sonraki ayetin atıfta bulunduğu teoloji olarak ayırır: 'Tiberya denizinde [kıyısında] ve [kendisini] bu şekilde gösterdi (21:1).'" Ayrıca bkz. Newman ve Nida,

1980/1993: 638-39. 6 Bkz. Thompson, 2015: 436; Bruce, 1983/2004: 398.

**--- SAYFA 98 ---**

İsa Kendini Gösteriyor (21:1-25) 77 (v. 3); üçüncüsü, İsa sahilde duruyor (ayet 4a), havariler onu tanımıyor (ayet 4b), İsa'nın emrettiği gibi ağı denize atıyorlar (ayet 6a), ağı çekmek için çabalıyorlar (ayet 6b), İsa'yı tanıyorlar (ayet 7) ve ağı çekmek için daha da çabalıyorlar (ayet 8); 7 dördüncüsü, havariler karaya çıkıyor (ayet 9), İsa üzerinde balık bulunan bir kömür ateşi hazırlıyor (ayet 9), Simon Petrus ağ çeker (üçüncü bir girişim, ayet 11) ve İsa'yla kahvaltı ederler (12-13 ayetler); 8 beşincisi, İsa Petrus'la Tomas'ın da bulunduğu bir bağlamda konuşur (15-19 ayetler); 9 altıncısı, İsa, Petrus ve Sevgili Mürit Tomas'ın huzurunda toplanır (20-23 ayetler); ve yedinci olarak, anlatıcı bazı son açıklamalarda bulunur (24-25. ayetler). 14. ayette anlatıcı, bunun İsa'nın öğrencilerine üçüncü kez (Tomas'tan sonra ikinci) görünüşü olduğunu kaydeder. Bölümün bu çerçevesi, Thomas'ın İncil'de son kez ortaya çıkışıyla ilgili ipuçları sağlıyor. Yuhanna 21:1-25'in anlatı çerçevesi içinde Thomas Aşağıdaki tartışmada, Thomas'ın 21:1-25'te hem açık hem de örtülü olarak nasıl nitelendirildiğini inceleyeceğiz. İsa'nın havarilere görünüşü ve Tomas'ın toplananlar arasındaki yeri anlatıldıktan sonra inanç, sevgi, Tanrı'nın ve İsa'nın yüceliği gibi temalar açısından Tomas'ın karakterine ve ardından İsa için kullanılan unvanlara bakacağız. İsa kendini gösteriyor (ayet 1) Bölüm. 20, Mecdelli Meryem (16-18 ayetler), Petrus ve Yuhanna (2-10 ayetler, 19-25a), Thomas (24-29 ayetler) ve geri kalan havariler (19-25a ayetler) İsa'nın dirildiğini görüyor ve ona inanıyorlar. 10 Bölümler. 20-21, anlatıcı diriltlen İsa'nın önemli kişilerle yaptığı konuşmaları şu sırayla aktarır: Magdalalı Meryem (20:1-18), Thomas (20:24-29), Petrus (21:15-19) ve Yuhanna 7 Bruce (1983/2004: 400; ayrıca bkz. Haenchen, 1984: 2: 222-23) şunu söylüyor: "Onların döküm ağı bir anda o kadar balıkla doldu ki, onu tekneye taşıyamayacak hale geldiler; onu arkadan sürüklemek zorunda kaldılar." 8 Bkz. Carson, 1991: 672-75. 9 Schnackenburg (1982: 3: 361; ayrıca bkz. Carson, 1991: 675), vv. 1-14 "bir öğrenci pericope"u oluşturur ve vv. 15-19 "bir Peter parçası." 10 Smith (1999: 391; ayrıca bkz. Bennema, 2009: 164-70) şöyle diyor: "Thomas (Sinoptikler ve Elçilerin İşleri'ndeki) tüm mürit listelerinden tanınır, ancak gördüğümüz gibi o yalnızca Yuhanna'da aktif ve önemli bir rol oynar (11:16; 14:5; 20:24-29)."

## --- SAYFA 99 ---

78 Havari Aziz Thomas (21:20-25).11 Böl. 21, Petrus, Yuhanna, Tomas ve Natanael anahtar figürler olarak karşımıza çıkıyor.12 İncil'in ana metnini Tomas'ın İsa ile konuşmasıyla (20:24-29) tamamladıktan sonra, anlatıcı okuyucuyu Petrus ve Yuhanna'yı Tomas'la karşılaştırmaya davet ediyor.13 Thomas'ın bölüm 2'deki önemli ifadeden sonra sessiz kalması için sembolik bir jest kullanılıyor. 20 ve Petrus ve Yuhanna konuşmaya devam ediyor.14 21:1'de anlatıcı, İsa'nın kendisini Tiberya Denizi kıyısındaki öğrencilerine tekrar gösterdiğini bildiriyor.15 Öğrenciler zaten Böl. 20, burada İsa'nın kendisini bir kez daha havarilerine gösterdiği anlatılmaktadır.16 “İsa kendini tekrar gösterdi” (ἐφάνέρωσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς) ve “bu şekilde gösterdi” gibi tekrarlayan ifadelerin kullanılması (ἐφάνέρωσεν δὲ οὕτως, v. 1) okuyucunun dikkatini çekmektedir.17 Buradaki gösteri, dirilişi daha açık hale getirmeyi amaçlamaktadır.18 İsa kendisini “şafaktan sonra” (πρωΐας δὲ ἤδη) göstermektedir. γενομένης, v. 4). “İsa sahilde duruyordu” ifadesi (ἔσθη Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν, v. 4), anlatıcının İsa'nın nasıl ortaya çıktığını bize tasvir etmesi açısından belirleyicidir.19 Burada, İsa'nın her şeyi bilen doğasına karşı havarilerin bilgisiz doğası ifade edilmektedir. 5. ayette İsa onlara şunu sorar: “Çocuklar, balığınız yok, değil mi?” (παιδία, μή τι προσφάγιον ἔχετε;). Müritlere olan sevgisi (bunlardan bir grup 11 Schnackenburg (1982: 3: 352; ayrıca bkz. Newman ve Nida, 1993: 624) şöyle diyor: “Johannin çevrelerinden bir editörün eklemeler yaptığı fikrini takip edersek, Thomas'ın nedenini bulmak kolaydır: o, bu şekilde Thomas'ın hikayesiyle bir bağlantı kurmak istemiştir (20:24-29). Nathanael ile bu mümkün olabilir) okuyucuya, Thomas'ın sonunda yaptığı gibi, müjdenin başında yer alan itirafını (1:49) hatırlatmak istediğini tahmin etti.” 12 Sylva (2013: 93; ayrıca bkz. Bruce, 1983/1994: 399), “Müritlere yönelik başka bir vahyin göstergesi, okuyucuyu, sonuncusu çok belirgin bir şekilde dahil olan diğer diriliş görünümüne de bağlar.” 13 Bkz. Thompson, 2015: 436; Carson, 1991: 656-69; Köstenberger, 2004: 588. 14 Blomberg (2001: 272) şöyle yorumluyor: “21. bölümde vurgu, görmemek ama yine de inanmak üzerineydi.” Keener, 2003: 2: 1225-26. 15 Bkz. Brant, 2011: 279. 16 Bkz. Witherington, 1995: 328-51. 17 Schnackenburg (1982: 3: 351; bkz. Bultmann, 1971: 700-02), “Yalnızca yansıtıcı olup olmadığı sorulmalıdır. φανεροῦν, müjdecinin veya bir editörün elini belirtir. Bu kelime Yuhanna'da nispeten sık görülür (Yuhanna: 9 kez; 1 Yuhanna: 9 kez; NT'nin geri kalanında: 31 kez; bunların 22'si Pavlus'un yazılarında), ancak İsa'nın dirilişi için başka türlü kullanılmaz (1991: 668; bkz. Ridderbos, 1987/1997: 658-59) şunu belirtir: “Böyle bir 'vahiy' veya 'tezahür' Dördüncü İncil'in ortak bir temasıdır, ancak daha yaygın olarak İsa'nın bedeninin olduğu günlerdeki tezahürüne atıfta bulunulur: örneğin Vaftizci Yahya, İsa'nın İsrail'e açıklanması için geldi (1:31); ilk işarette İsa ihtişamını açıkladı (2:11) ve hizmeti boyunca çarmıhta doruğa ulaştı. İsa, yüceltmeyle Babasının adını açıkladı (17:6).” Carson (1991: 668; bkz. Barrett, 1958/1960: 481) ayrıca şunu belirtir: “Burada, diriliş bedeninde kendini açığa vuruyor.

öyle ki, (Dördüncü İncil'deki diğer tüm olaylar gibi, İsa'nın inisiyatifıyla gerçekleştirilen) bu diriliş görünümünün kendisi de vahiy niteliğinde bir eylemdir.” Ayrıca bkz. Haenchen, 1984: 2: 222; Barrett, 1958/1960: 480-1. 19 Bkz. Newman ve Nida, 1993: 625; Brant, 2011: 280.

## --- SAYFA 100 ---

Jesus Shows Himself (21:1-25) □ 79 Thomas is a member) is revealed through his use of “children” (παῖδ(α)) as a mode of address.<sup>20</sup> The response from the disciples is collective and Thomas is one among them (v. 5). Expressions such as, “he said to them” (λέγει οὖν αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς, v. 5), “they cast it,” and “[they] were not able to haul” (ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκύσαι ἴσχυον ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων, v. 6b) show the collective response of the disciples of whom Thomas is a key figure.<sup>21</sup> In vv. 7-8, Peter and John are brought to the foreground and the rest of the disciples are backgrounded. The other disciples were dragging the net full of fish with an implicit understanding that it was done under the leadership of Thomas. Thomas as one among those gathered The narrator introduces the disciples with the following phrase: “gathered there together were.”<sup>22</sup> Then he provides the list of the disciples in the following sequence: Simon Peter, Thomas (called the Twin), Nathanael of Cana in Galilee, the sons of Zebedee, and two more of his disciples.<sup>23</sup> Schnackenburg (1982: 3: 352) argues that “the number 7 (the number of fullness in Semitic thought), can have a symbolic value: this group of disciples represents the future community, the Church (cf. also the seven churches in Rev 2-3).”<sup>24</sup> The first and third person plural pronouns in the narrative structure (v. 3) direct the attention of the reader toward the disciples, among whom Thomas is a key figure: Simon Peter said to them, they said to him, we will go with you, they went out and got into the boat, and that night they caught nothing.<sup>25</sup> 20 See Schnackenburg, 1982: 3: 354. 21 See Sylva, 2013: 93-9. 22 Ridderbos (1987/1997: 658-59) says, “The beginning of the story, however brief, clearly assumes the resurrection situation. Against the background of v. 1, that Simon Peter and six other disciples ‘were together’ obviously does not just refer to an undefined ‘once upon a time’ when the disciples decided to go fishing but to the continuation of the unity they recovered after Jesus’ resurrection.” 23 Bonney (2002: 172) argues, “More than simple proximity connects chap. 21 to the resurrection narratives in chap. 20. The three disciples explicitly singled out in chap. 20 (Peter, Thomas, and the beloved disciple) are again mentioned in chap. 21.” Also see Thompson, 2015: 436; Ridderbos, 1987/1997: 658-59; Haenchen, 1984: 2: 222; Köstenberger, 2004: 588; Bultmann, 1971: 707. 24 See Sylva, 2013: 93-94; Carson, 1991: 669; Ridderbos, 1987/1997: 659. 25 Haenchen (1984: 2: 222) says, “It is not surprising that the group of twelve is not mentioned, unlike 20:24: it is really only a story about Peter (and according to v. 14, also about the beloved disciple).” As Thomas’s story is already told in convincing terms in the presence of the other disciples in ch. 20, here Peter’s and John’s stories are told in the presence of “other disciples” (excluding Peter and John, where Thomas is the leader).

## --- SAYFA 101 ---

80 Havarî Aziz Thomas Tüm bu durumlarda, Peter liderlik rolünü üstlenir ve Thomas onun ardından yalnızca ikinci sırada yer alır. 26 Thomas'ın rolü, bölüm 2'deki Yahudiye bağlamındaki ifadeleriyle yansıtılmaktadır. 20 ve şimdi onun Petrus'la birlikte bulunması Celile bağlamında ifade ediliyor. Peter ilk kez 1:40-42'de görünür. Bennema (2009: 53-54) şöyle yorumluyor: "Petrus'un hikayesi liderlikle ilgilidir ve onun 'Onikiler' arasında lider bir konuma sahip olduğuna dair çeşitli göstergeler vardır: onlar adına konuşur (6:68-69 çoğul kullanır); inisiyatif alır (13:24; 18:10; 21:3); bazen ona ilk önce yaklaşılr veya adı verilir (18:15; 20:2; 21:2); o genellikle ilk önce karşılık verir (6:68-69; 13:6, 36; 21:11)." 27 Andreas'ın Petrus'u İsa'ya getirme girişimi 1:41-42'de yansıtılmaktadır. Petrus'un retorik sorusuna ("Rab, kime gidelim?") 6:70-71'deki iki yönlü itirafı eşlik ediyor: Birincisi, İsa sonsuz yaşamla ilgili sözler söylüyor; ve ikincisi, İsa, Tanrı'nın Kutsalı'dır. 28 Ancak Petrus'un 18:15-18'deki inkarından sonra, o şu şekilde ortaya çıkar: birincisi, diriliş sabahı Sevgili Müritle birlikte (20:1-10); ikincisi, diğer öğrencilerin eşliğinde "Rab'bi gördük" (20:19-25); ve üçüncüsü, yedi öğrencinin eşliğinde (21:1-23). 29 Natanael bölümlerde görünüyor. 1 ve 21, Johannine öyküsünün tam başında (1:45-51) ve sonunda (21:2). 30 1:45-51'de Natanael dört şekilde tanıtılır: birincisi İsa tarafından "kendisinde hiçbir hile olmayan gerçek bir İsraili" olarak; ikincisi, İsa'nın daha birbirleriyle tanışmadan önce bulduğu kişi; üçüncüsü, "Haham, sen Tanrı'nın Oğlusun, sen İsrail'in Kralısın" diyen biri olarak; ve dördüncüsü, "göklerin açıldığını ve Tanrı'nın meleklerinin İnsanoğlu'nun üzerinde yükselip alçaldığını göreceğine" söz verilen kişi olarak. 31 Thomas burada adı geçen iki karakterle birlikte görünüyor. 26 Köstenberger (2004: 588) şöyle diyor: "Yedi kişiden beklendiği gibi Simon Peter'ın adı ilk sırada yer alıyor (6:68; 13:6, 9; 20:2-7). Okuyucular artık Thomas'ı ('ikiz'; bkz. 11:16; 20:24) tanıyor. 1:45-51'den beri kendisinden haber alınamayan Nathanael'in burada nereden geldiği söyleniyor Kana, İsa'nın ilk iki belirtisinin bulunduğu yer (2:1-11; 4:46-54). 27 Bkz. Haenchen, 1984: 2: 222. 28 Bkz. Bennema, 2009: 54. 29 Bennema (2009: 61), Peter'ın "açık sözlülük ve gayret (6:68-69; 13:6, 36), acelecilik (13:6-9; 18:10; 21:7), sadakat gibi özellikleri bulunan karmaşık bir karakter olduğunu söyler. (6:68-69; 13:37), sevgi (21:15-17), anlayışlılık (6:68-69), yanlış anlama (13:8-9, 37; 18:10), hırs (krş. Sevgili Mürit ile rekabeti), başarısızlık/sadakatsizlik (18:15-27) ve inisiyatif alma yeteneği (13:24; 21:3, 11)." Bennema (2009: 62) ayrıca şu yorumu yapar: "Petrus'un hikâyesi esasen oluşum halindeki bir çobanın hikâyesidir. Hem görevinde (21:15-17) hem de ölümünün önceden bildirilmesinde (21:18-19) çoban imgesi ön plana çıkar." 30 Bkz. Smith, 1999: 391. 31 Bkz. Bultmann, 1971: 103-08; Blomberg, 2001: 82-5.

**--- SAYFA 102 ---**

Jesus Shows Himself (21:1-25) 81, Tomas'ın, İsa'nın ölümü ve dirilişinden sonra bile öğrenci grubundan ayrılmadığını açıkça göstermektedir.<sup>32</sup> Buraya kadar yaptığımız tartışmaya dayanarak, Tomas'ın 21:2'deki varlığı şu şekilde anlaşılabilir: Birincisi, "orada bir araya toplananlar" grubunda Tomas, yalnızca Petrus'tan sonra ikinci sırada sayılır; ikincisi, Thomas'ın Petrus'la ve erken Hristiyanlığın diğer figürleriyle bağlantısı ön plana çıkarılır; üçüncüsü, Tomas, isimleri belirtilen üç havariden biridir (yani, Simon Petrus, Tomas [İkiz olarak anılır] ve Celile'deki Kana'lı Nathanael); dördüncüsü, Celile bağlamında İsa'nın dirilişinden sonraki açığa çıkışına tanık olanlardan biriydi; ve beşincisi, Tomas'ın bu bölümdeki sessizliği, 20:24-28'deki İsa ile karşılaşması bağlamında kastedilmektedir. İncil bir bütün olarak Nathanael'in en güçlü ifadesiyle başlarken, tüm ifadelerin en güçlüsü olan Tomas'ın 20:28'deki ifadesiyle sona ermektedir. Peter 1:40-42'den bölüme kadar daha sık ortaya çıkıyor. 21. Ancak Peter'in karakteri çeşitli iniş çıkışlarla gelişir. Karakterinin dengesiz doğası, bölümde daha inandırıcı bir şekilde ön plana çıkarılıyor. 21. Natanael'e yapılan atıflar onun hikayenin başında ve sonunda yer almasıyla bir katılım yaratırken, Tomas iki diriliş hikayesini (yani Lazarus'un dirilişi ile İsa'nın dirilişi, 11:16; 20:24-28) birbirine bağlayarak başka bir katılım yaratır. Diğer önemli yönler İnanç, sevgi, Tanrı'nın yüceliği ve İsa'nın unvanları gibi temalar bölüm. 21.33 Birincisi, inancın söz dağarcığı görünmese de inanç dili anlatı çerçevesini gölgede bırakıyor. Bu bölümde öğrencilerin mevcut durumu tartışılmaktadır: Simon Peter diğer öğrencilere "Balığa gidiyorum" diyor ve geri kalanlar da "Sizinle gideceğiz" diyor (21:3).<sup>34</sup> Öğrencilerin bu ayrılığı bu noktada dikkati yönlendirmek için önemlidir. 32 Barrett'ın (1960: 481) haklı olarak söylediği gibi, John'un Thomas hakkında diğer evangelistlerden daha çok söyleyeceği şey vardır. 33 Barrett (1955/1960: 482; krş. Schnackenburg, 1982: 3: 341-5) şunu savunur: "Eğer 21. bölüm orijinal olarak tamamlanmış bir müjdeye bir ekleme ise, bu olayın kronolojik olarak 20:21-23'ten daha erken olması elbette mümkündür; ancak bunun gerçekte nasıl böyle olabileceğini anlamak zordur." 34 Schnackenburg (1982: 3: 353) şunu belirtir: "Petrus'un balığa gitme kararı ve diğer öğrencilerin ona katılmaya istekli olması, bu Paskalya sonrası durumda, bu adamların alışılmış ticaretlerine geri döndükleri izlenimini doğuruyor çünkü İsa'nın dirilişi ve vaaz ve misyon görevi hakkında hiçbir şey bilmiyorlar."

**--- SAYFA 103 ---**

82 Havarî Aziz Thomas okuyucunun "balık tutmaya gitmekten" "balıkçı olmaya gitmekten" "insan balıkçısı olmaya"<sup>35</sup> Hikâyenin vurgusu öğrencilerin geri kalmış doğası değil, halk arasındaki misyoner hasadın retorik etkisidir.<sup>36</sup> İsa, öğrencilerini 15. ayetten itibaren bu amaca göre ayarlar. Gitme teması hem Petrus'un ifadesinde hem de diğerlerinin yanıtında görülür (21:3). Okuyucunun dikkatini Thomas'ın 11:16 ve 14:5'teki ifadelerine çekiyor. Tomas'ın "Biz de gidelim" (11:16) ve "Nereye gideceğini bilmiyoruz" (14:5) gibi sözleri buradaki yanıtla, yani "Biz de seninle gideceğiz" (21:3) ile iyi uyum göstermektedir.<sup>37</sup> Tomas'ın liderlik rolü 11:16'da kanıtlandığından, tepkinin kendisi tarafından başlatıldığı sonucuna varılabilir. Tomas, diğer havarilerle birlikte hareket eden bir adam olarak Petrus'a olumlu yanıt verdi çünkü kendisi aynı zamanda liderlik rolündeydi.<sup>38</sup> Burada İsa, Tomas'ı ya da diğer müritleri yeniden göreve getirmek yerine, geriye doğru hareketi başlatan Petrus'u yeniden göreve getiriyor. İsa, Petrus'un görevine iade edilmesiyle başkalarının da iade edilebileceğini fark etti. 20:24-28'de Tomas'ın karakteri tüm öğrenci topluluğuna hitap eden bir temsilci olarak kullanılırken, burada Petrus yanlış bir öğrencilik anlayışının düzeltilmiş bir temsilcisi olarak karşımıza çıkıyor. Anlatıcı, Thomas'ın ağzından (20:28) "İsa'nın Tanrı olduğu" ifadelerini en başta (1:1) ve sona doğru yerleştirir ve öğrencileri bu amaca göre ayarlar.<sup>39</sup> Bu anlamda, 20:24-28'de Thomas anlatı gelişiminin zirve anına yerleştirilir. Ch'de. 21, Petrus ve diğer öğrenciler bu noktaya ulaşmaya davet ediliyor.<sup>40</sup> İkinci olarak, aşk teması bir kez daha ikna edici terimlerle ortaya çıkıyor. İsa'nın Petrus'a sorduğu üç soru (Beni seviyor musun?) ve üç yanıtı (Seni sevdiğimi biliyorsun) usta arasındaki aşk ilişkisini güçlendirmek için retorik bir şekilde tanıtılmıştır. <sup>35</sup> Keener (2003: 2: 1226; ayrıca bkz. Bruce, 1983: 398-406) şunu belirtir: "Bu pasaj, Petrus ve en azından bazı meslektaşlarının (21:3) -burada muhtemelen onun oğulları- olduğu geleneğin bilgisini yansıtır. Zebedi (21:2)—balıkçıydı; bu, şüphesiz ilk kilisede yaygın olarak bilinen bir gelenektir (çapraz başvuru Markos 1:16-20). <sup>36</sup> Witherington (1995: 354) şunları belirtir: "Yuhanna 21'den önceki Dördüncü İncil'in, Petrus'un veya diğerlerinin balıkçı olduğuna dair herhangi bir Sinoptik materyal içermemesi ilginç bir gerçektir. Bu İncil'de İsa'nın onları insan balıkçısı yaptığından da söz edilmez. Ancak bu tür geleneklerin bilgisinin burada varsayıldığı görülmektedir." Witherington (1995: 354) ayrıca şunları söylüyor: "İşte Johannine toplumunda dolaşan ve başlangıçta inanmayanlar için değil, bilgili Hristiyanlar için yazılmış bir gelenek." <sup>37</sup> Bkz. Barrett, 1955/1960: 482. <sup>38</sup> Bkz. Keener, 2003: 2: 1225-33. <sup>39</sup> Bkz. Barrett, 1955/1960: 127-30. <sup>40</sup> Sylva (2013: 88-89) şunları belirtir: "Görünüşe göre İsa, Thomas'ın İsa ile birlikte ölmesi yönündeki tavsiyesini daha önce yerine getirmede için telafi etmesinin bir yolu olarak Thomas'ın inancının zayıflığını kasıtlı olarak ortaya koyuyor (11:16). Olanlar Yuhanna 21'de Petrus'un başarısızlığının ona düzeltme fırsatı sunarak açığa çıktığı duruma benzer."

**--- SAYFA 104 ---**

İsa Kendini Gösteriyor (21:1-25) 83 ve öğrencileri.<sup>41</sup> Bu, daha önce 20:24-28'de Tomas için yapılmıştı; burada İsa ikinci kez sadece Tomas'ı onaylamak ve onu Tanrı'nın sevgisine davet etmek için gelir. Tomas, Petrus ve diğer havarilerin önünde mahkum edilirken, Petrus, Tomas ve diğer havarilerin önünde İsa'ya olan sevgisine yeniden kavuşturulur.<sup>42</sup> Benzer şekilde, İsa'nın sevdiği kişi de hikayenin sonuna doğru odak merkezine alınır (21:20-25). İsa'nın onlara olan sevgisi, anlatıcının daha önce söylediği "onları sonuna kadar sevdi" (13:1) ifadesini yerine getirir.<sup>43</sup> Yuhanna'da üçüncü bir yön olarak işaretler genellikle Tanrı'nın/İsa'nın yüceliğini ortaya çıkarmak için kullanılır. Bu anlamda mucizevi balık avıyla Tanrı'nın ve İsa'nın yüceliği teması ön plana çıkıyor. Bölümde İsa'nın çarmıhta yüceltilmesinin büyük işaretinden sonra. 19 ve ch'deki diriliş. 20, Bölüm'de başka bir işaret tanıtılıyor. 21 yüceliğin diriliş sonrası tezahürünü göstermek için. İsa'nın gösterilmesi olayı (21:1), balığın mucizevi bir şekilde yakalanması (21:4-13), öğrencilerine üçüncü kez görünmesi (21:14) ve İsa ile Petrus arasındaki sembolik diyalog doğası gereği açığa çıkarıcı niteliktedir.<sup>44</sup> Bölüm. 21'de anlatıcı, İsa'nın ölümü ve dirilişinden sonra bile devam eden yüceliği ön plana çıkarıyor. "O'nun yüceliğini gördük" (1:14) ifadesi, Petrus, Tomas, Natanael ve diğer havarilerin diriliş sonrası bağlamdaki varlığıyla tezahür eder.<sup>45</sup> Dördüncü yön olarak İsa'nın unvanları, Tomas'ın doruk ifadesinden (20:28) sonra tanıtılır. Öğrencilerin İsa'ya Rab olarak hitap etme yönündeki genel eğilimleri, bölüm. 21: Sevgili Mürit'in "Rab'dir" (21:7) ve anlatıcının önceki bağlamdan onunla ilgili anıları (21:20); Petrus'un üç aşamalı hitap şekli "Rab" (21:15-17), başka bir bağlamdaki dördüncü hitap (21:21) ve onun Rab olduğunu duyması (21:7); ve öğrencilerin onun Rab olduğunu bilmesi (21:12).<sup>46</sup> Çoğunlukla İsa, normal anlamda Rab olarak anlaşılır. Ancak Thomas, Lord unvanını olağanüstü bir şekilde kullanıyor. 41 Bakınız Schnackenburg, 1982: 3: 360-67. 42 Bkz. Carson, 1991: 668-72. 43 Bkz. Keener, 2003: 2: 899-901. 44 Bkz. Schnackenburg, 1982: 3: 351-74. 45 21:19'da anlatıcı, Petrus'un Tanrı'yı yücelteceği ölüm türünü belirtiyor. Bkz. Keener, 2003: 2: 1225-26; Sylva, 2013: 98. 46 Keener (2003: 2: 1228-29) şunu belirtir: "Eğer İsa'nın sevdiği havarinin 21:2'nin havarilerinden biri olduğu varsayılırsa (ki bu da neredeyse kesin olarak anlaşılmaktadır), kendisine isim vermek isterse Tomas veya Nathanael olabilir; aksi takdirde Zebedi'nin oğullarından biri (kilise geleneğinde olduğu gibi) veya iki isimsiz havariden biri (hala onu koruyan) daha tam anlamıyla anonimliği, çağdaş bilimsel görüşlerin çoğuyla daha uyumlu). Ayrıca bkz. Bruce, 1983: 398-411; Witherington, 1995: 354-58.

**--- SAYFA 105 ---**

84 Havari Aziz Thomas, Tanrı olarak İsa'yla aynı seviyededir (20:28). Bu anlamda Thomas'ın 20:28'deki ifadesi, Dördüncü İncil'deki diğer tüm ifadeleri geride bırakmaktadır.<sup>47</sup> Böylece, bölümün tamamı. 21. bölüm, Tomas'ın İsa'nın çemberindeki önceliği ve önemine ilişkin ipuçları veriyor. Son sözler Bu analiz, Thomas'ın bölüm. Hikayenin diğer karakterleriyle ilişkili olarak 21. Bu, Şeref Kitabı ile sonsöz arasındaki sırayı ve dolayısıyla geçişi oluşturmak yoluyla yapılır. Thomas'ın 20:24-28'deki rolü ve sözleri, bunları 21:1-25'teki diğer karakterlerin rolleri ve sözleri ile ilişkilendirdiğimizde daha anlamlı olur. Sylva (2013: 93-94) şu yorumu yapmaktadır: Yuhanna 21'de Thomas'ın yakın zamandaki deneyimi ön plana çıkarılmıştır ve bu özellikle Peter ve Nathanael'in deneyimleriyle ilişkilendirilerek yapılmıştır. Bunlar isimleriyle tanımlanan tek üç öğrencidir. Onlar bu bölümün başında adı geçen ilk üç öğrencidir. Thomas, onu hem Peter'a hem de Nathanael'e yakın bir şekilde bağlayan ikinci isimdir. Bu düzenin, Thomas'ı diğer karakterlerle ilişkilendirerek yorum yapma yönündeki Johannine özelliğini taşıdığına dair göstergeler var. Thomas, bölümdeki yedi öğrenciden biri olarak görünüyor. 21. Aynı zamanda İncil'in zirve beyanının derin bildiricisi olmayı da sürdürmektedir. Bu anlamda onun sessiz varlığı, öyküdeki diğer tüm karakterlerden farklı olarak sembolik olarak onu ön plana çıkarıyor. Anlatıcı tez beyanının amacına ("Söz Tanrı'ydı", 1:1) Thomas'ın 20:28'deki ifadesiyle ulaşır ("Rabbim ve Tanrım" 20:28).<sup>48</sup> 21:1-25 arasındaki bölüm, Petrus ve Sevgili Mürit'in geri kalan doğaları aracılığıyla Thomas'ın rolünü ve işlevini daha da ikna edici bir şekilde istikrara kavuşturacak bir anlatı genişletmesi olarak düşünülebilir. Böylece, Ch'yi birbirine bağlayan büyük katılımı not ediyoruz. ch ile 20. 1.49 47 bkz. Sylva, 2013: 93-98. 48 Bkz. Bonney, 2002: 172-73. 49 Bkz. Thompson, 2015: 431.

**--- SAYFA 106 ---**

İsa Kendini Gösteriyor (21:1-25) 85 Bu bölümdeki dört pasajın (11:1-12:11; 13:1-17:26; 20:1-31; 21:1-25) analizi, Yuhanna İncili çerçevesinde Tomas'ın karakterine ilişkin daha geniş bir anlayış sağlar. İncil'i okuyan bir kişi, anlatının ana planına yerleştirilmiş bir dizi deyim ve ifadenin yardımıyla Thomas'ın karakterine dair bir anlayış geliştirir. Thomas karakteri İncil'in ilk yarısında arka planda yer alırken, Bölüm'den itibaren gelişen bir karakter olarak karşımıza çıkıyor. 11'den itibaren. Anlatıcı, ikinci yarıda Thomas'ın ikna edici sözleri ve icracı eylemleri aracılığıyla tez ifadesini 1:1 oranında hayata geçirecek şekilde hikâyesini ilerletir. Thomas'ın metaforik ifadeleriyle birlikte sunumu, onun rolünü ve statüsünü benzersiz bir şekilde ön plana çıkarıyor. Thomas'ın geçiş bölümlerinde ortaya çıkması onu sembolik öneme sahip bir figür haline getiriyor. Thomas'ın ikna edici konuşmalarının yanı sıra gelişimi, aşağıdaki şekilde genişletilmiş hikayenin bazı kilit yönlerinin kilidini açar: Birincisi, Tomas'ın 11:16'daki sözleri okuyucunun dikkatini Lazarus'un küçük hikayesinden İsa'nın büyük hikayesine, yani hikayenin Lazarus'un ölümünden İsa'nın ölümüne geçişine yönlendirir; ikincisi, onun 14:5'teki daha sonraki sözleri, okuyucunun kendisini aşağıdan dünyayı yukarıdan dünyaya bağlayan yola, yani İsa'nın kendisinin Baba'ya giden yol olduğuna dair özel bir iddiaya uyum sağlamasına olanak tanır; üçüncüsü, onun 20:24-28'deki sözleri, okuyucuyu İsa'nın sadece Rab olarak değil aynı zamanda Thomas'ın deyişiyle Tanrı olarak kimliğini anlamaya yönlendirir; ve dördüncüsü, 21:2'de yedi havariden biri olarak ortaya çıkması ve diğer havarilerin kusurlu doğaları, okuyucunun anlatı çerçevesinde Tomas'ın benzersiz rolünün farkına varmasını sağlar. Anlatıcı, İncil'deki tez açıklamasını (1:1) 20:28'deki Tomas karakteri üzerinden hayata geçirdiğinden, Tomas'ın İncil'deki yerinin retorik açıdan anlamlı olduğu şeklinde yorumlanmalıdır. Anlatıcı, Thomas'ın karakterini sadık, araştırmacı ve gelişen bir model olarak yansıtırken, karakteri yeni bir inanç bağlılığı düzeyine doğru ilerliyor. Yuhanna'daki Thomasine pasajlarını daha önce analiz ettiğimiz gibi, bir sonraki girişimiz ona apokrif belgelerde bakmak olacaktır. Bu cildin bir sonraki bölümünde, Johannine metni hakkındaki anlayışımızı açıklığa kavuşturmak için Thomas'ın The Gospel of Thomas, The Book of Thomas the Contender, The Acts of Thomas ve The Infancy Gospel of Thomas'taki gelişimini analiz edeceğiz.

**--- SAYFA 107 [Görsel / Boş] ---****--- SAYFA 108 ---**

İkinci Bölüm Apokrif Belgelerde Thomas Didymus Judas Thomas yalnızca Johannine ve diğer Yeni Ahit geleneklerinde yer almakla kalmaz, aynı zamanda sözde apokrif gelenekleri de etkiler. Kanonik olmayan birçok belge, Thomas'ın erken Hristiyanlıktaki etkisini anlatır. Thomas'ın İncili (GTh), Yarışmacı Thomas'ın Kitabı (BTh), Thomas'ın Elçilerin İşleri (ATH) ve Thomas'ın Bebeklik İncili (IGTh) gibi apokrif gelenekler bize Thomas'ın bir kişi olarak ilk dönem gelenekleri ve eserleri hakkında geniş bilgi sağlar. Bu belgeler bize onun inanç toplulukları arasındaki önemi ve etkisi hakkında bilgi vermektedir. GTh, İsa'yı ve sözlerini Thomas'ın bakış açısıyla sunar. Okuyucu, GTh'deki söz birimlerinden BTh'deki diyalog ve söylemlere kadar geleneklerin nasıl geliştiğini algılayabilir. ATH'da gelenekler daha da gelişerek edebi ilerlemenin gözlemlenebileceği bir aşk romanı biçimine dönüştü. IGTh diğer erken çocukluk müjdelerinin etkisiyle şekillenmiştir. Dört belgedeki edebi türler, geleneklerin toplum/toplumların edebi ve tarihi taleplerine uygun olarak nasıl geliştiğini açıkça göstermektedir. Dahası, dört belgenin kronolojik ve edebi ilerlemesi, Thomasine geleneklerinin antik çağda nasıl anlaşıldığını açıkça göstermektedir. Dört belge Thomas'la ilgili geleneklerin gelişimini anlamamıza yardımcı oluyor. Bu belgeleri analiz etmek onun edebi karakterinin daha geniş bir yelpazesini görselleştirmemize yardımcı olur. Onun hakkında bir anlayış

**--- SAYFA 109 ---**

Apokrif gelenekler aynı zamanda onun Johannine sonrası bağlamdaki önemini algılamamıza da olanak sağlayabilir. Bu nedenle aşağıdaki GTh, BTh, ATH ve IGTh analizinin Thomas hakkında daha önceki bilgilerimizi ilerletmemize yardımcı olacağı umulmaktadır. Bu süreçte kronolojik ayrıntılara ve incelemeye açık edebi gelişmelere bakacağız.

**--- SAYFA 110 ---**

5 Thomas İncili Giriş Thomas İncili (GTh), Thomas Edebiyatı kategorisinin önde gelen belgesidir. İsa'ya atfedilen 114 sözden oluşan bir koleksiyon içerir.1 Bağımsız bir uydurma olarak İncil'in özellikleri, yani Yahudi gelenekleri, İsa'nın gerçek sözlerini içeren derlemesi ve İsa hakkındaki geleneksel sözler, kehanetler, atasözleri ve benzetmelerden oluşan derlemesi, onu eşsiz bir edebi başyapıt haline getirir.2 GTh'nin daha önceki parçalarının Yunanca formunun (yani üç Oxyrhynchus papyri; P. Oxy) olduğuna inanılmaktadır. 1, 654 ve 655) MS 130 ile 250 yılları arasında yazılmıştır.3 Valantasis (1997: 29) şu yorumu yapar: "Yunanca parçalar Thomas İncili'nin elimizdeki en eski metinleridir, fakat parçalı oldukları için 1 Koester'de (1989: 38) daha az bir yere konmuşlardır: "Aslında, GTh başlangıçta sözlü olarak dolaşan sözlerden oluşur. İsa'nın yetkisi altındaki edebiyat. Bu tür kompozisyonlara en yakın paralellikler Yahudi bilgelik literatüründe bulunur. Erken Hristiyanlık döneminde bu türden birçok yazı mevcuttu, ancak bunlardan yalnızca GTh orijinal haliyle hayatta kaldı. Pistis Sophia adlı ilk Gnostik çalışmaya göre Thomas, Matta ve Philip'le birlikte Rab tarafından sözlerini yazması için görevlendirilmişti. Ayrıca bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 278; Lapham, 2003: 114. 2 Cameron (1982: 23) şu yorumu yapar: "Thomas'ın İncili, İsa'ya atfedilen geleneksel bilgece sözler, benzetmeler, kehanetler ve atasözlerinin bir derlemesidir." Goodacre (2012: 3; ayrıca bkz. Gathercole, 2014: 262-81; Contra Patterson, 2014: 251-61), Thomas'ın Sinoptik İncillere aşina olduğunu savunur. Bkz. Meyer, 2007: 133; Evans, 1992: 166; Hennecke, 1959/1963: 283; Koester, 1977: 117; Goodacre, 2014: 282-93. 3 Cameron (1982: 23) şunu belirtmektedir: "Yunanca metnin üç farklı nüshasının varlığı, bu müjdenin üçüncü yüzyılda oldukça sık kopyalandığının kanıtını vermektedir." Cameron (1992: 6: 535) ayrıca şu yorumu yapmaktadır: "Kıpti metninin keşfi, bilim adamlarının Yunanca papirüsleri GTh'nin parçaları olarak tanımlamasına ve dolayısıyla Yunancanın Kıpti metniyle ilişkisini değerlendirmesine olanak sağladı. P. Oksi. 654, GTh'nin önsözüne ve 1-7 arası sözlerine karşılık gelir; P. Oksi. 1, GTh 26-30, 77 ve 31-33'e karşılık gelir; ve P. Oxy. 655, GTh 24 ve 36-39'a karşılık gelir." Bkz. Meyer ve Bloom, 1992: 7; Charlesworth, 1995: 370-77; Klauck, 2003: 107; Ehrman ve Pleše, 2011: 303; Pokorný, 2009: 4; Perrin, 2007: 8; Bauckham, 1992: 286; Attridge, 1989: 96-97; Goodacre, 2012: 154-71; Gathercole, 2014: 262-81.

## --- SAYFA 111 ---

90 Havarî Aziz Thomas, daha eksiksiz Kıptî sözlerinden daha yakın tarihli bir çalışma."4 Genişletilmiş bir tarihsel analiz, bu belgelerin Hristiyan kökenlerinin ilk dönemlerindeki yaygın kullanımını anlamamıza yardımcı olur. Edessa merkezli Doğu Suriye geleneklerinde, İncil "Didim Yahuda Tomas'a atfedilirdi."5 Didymus Yahuda Tomas, Suriye kilisesinde İsa'nın havarisi ve ikiz kardeşi olarak tanımlanır.6 Bu faktör, bazı bilim adamlarının İncil'in daha eski bir Aramice veya Suriye versiyon/versiyonlarını tartışmasına olanak sağlar. GTh.7 Hippolytus, MS 230 civarında, Naassenes'i anlatırken İncil'den alıntı yapmıştır (Refutatio 5.7.20; 5.8.32) ve MS 233'ten kısa bir süre sonra Origen, Luka hakkındaki vaazlarının ilkinde bundan bahsetmiştir (Luc. Hom. 1).8 Eusebius bundan onlarca yıl sonra bahsetmiştir (Eccl. Hist. 3.25.6).9 Kudüslü Cyril, Müjde, Maniheiztler arasında popülerdi (Katecheses 4.36; 6.31).10 Bu nedenle, GTh, muhtemelen birden fazla dil ve versiyonda sürdürülen coğrafi olarak yaygın bir belge olan, tarihçiler ve kilise babaları tarafından bilinen bir gelenek olan, Didymus Judas Thomas'a (İsa'nın on iki havarisinden biri) atfedilen bir gelenek ve bağımsız bir gelenek olan en eski müjde geleneklerinden biriydi. Oxyrhynchus'ta bulunan parçalar ile Nag Hammadi'de bulunan Kıptî versiyonu hem benzerliklere hem de farklılıklara sahiptir. Yunanca ile karşılaştırılabilecek Kıptî sözleri aynı Yunanca metnin doğrudan çevirisi gibi görünmüyor ve Yunanca, müjdenin Kıptî çevirisinin dayandığı versiyondan farklı bir versiyonuna tanıklık ediyor gibi görünüyor. Ayrıca bkz. Goodacre, 2012: 26-27; Gathercole, 2014: 262-81. 5 Koester (1989: 40; ayrıca bkz. Cameron, 1992: 6: 535-38) şunu belirtmektedir: "Havarî Thomas'ın adı Doğu'da (Suriye, İran, Hindistan) çok iyi bilinmektedir. . . . Olası bir kompozisyon yeri, erken Hristiyanlığın önemli bir merkezi olan kuzey Mezopotamya'daki Osroene krallığındaki Edessa'dır (modern Urfa, Türkiye). Bkz. Bauckham, 1992: 287; Montefiore ve Turner, 1962. 6 Uro (2003: 27; ayrıca bkz. Layton, 1987: 361, 364) şu yorumu yapar: "İncil'de bulunan bireysel okumalar ve gelenekler, örneğin Tatian'ın Diatessaron'u, Liber Graduum'u, Süleyman'ın Odes'i ve Philip'in İncili gibi büyük ölçüde Suriye kökenli olduğu düşünülen eserlerde tespit edilebilir." Bkz. Meyer 2003: 44-45; Ehrman ve Pleše, 2011: 308; Koester, 1977: 117; Cameron, 1982: 23. 7 Çeşitli faktörlere dayanarak Patterson (1993: 120), Thomas'ın tarihinin MS 70-80 civarında olduğu sonucuna varır. Klauck (2003: 105) şu yorumu yapar: "Bütün bu metinler (Nag Hammadi Kodeksleri) Yunancadan çevirilerdir (sadece birkaç bilim adamı Thomas İncili gibi bir metnin Süryanice yazılmış olabileceğini öne sürmüştür). Koester (1977: 117) "Yunan (veya hatta Süryanice veya Aramice) koleksiyonunun MS 200 civarından önceki dönemde, muhtemelen birinci yüzyılın ikinci yarısı kadar erken bir dönemde (yani MS 50-70), Suriye, Filistin veya Mezopotamya'da oluşturulduğunu ileri sürmektedir. Bkz. Charlesworth, 1995: 370-77; DeConick, 2006: 8; Gathercole, 2012: 17-110. 8 Lapham (2003: 114) şunu belirtmektedir: "Bu belgenin (GTh) Nag Hammadi'de ortaya çıkmasına kadar, bu isimdeki bir eserin içeriği hakkında hiçbir şey bilinmiyordu, ancak Hippolytus ve Origen ve Eusebius tarafından Kilise Tarihi'nde İncil'in sapkın olduğu belirtilmişti." Ayrıca bkz. Koester, 1989: 38-39; Klauck, 2003: 107; Meyer, 2003: 41; Pokorný, 2009: 3; Perrin, 2007: 8; Attridge, 1989: 103-04; Hennecke, 1959/1963: 278; Koester, 1989: 38-39. 9 Attridge (1989: 105) Eusebius'tan (HE 3.25.6) şu şekilde alıntı yapmaktadır: "Onları ve kafirler tarafından Petrus, Thomas, Matthias ve diğer bazılarının İncillerini içeren havarilerin adı altında ileri sürülen yazıları bilebilelim diye." Bkz. Ehrman ve Pleše, 2011: 304; Hennecke, 1959/1963: 1: 278. 10 Bkz. Attridge, 1989: 103-09.

## --- SAYFA 112 ---

Thomas'ın İncili 91 Sinoptik ve Thomas'ın İncili GTh, "söyleme materyallerinin" antik çağda, özellikle de birinci yüzyıl bağlamında korunma şeklini örneklerdir.<sup>11</sup> Ayrıca, birinci yüzyıl Hristiyan bağlamında "Q" (Almanca Quelle veya "kaynak") gibi bir söz materyalinin olası varlığını da öne sürer.<sup>12</sup> DeConick (2006: 2; cf. 7-8) GTh ile ilgili olarak şunu belirtir: "Biz önümüzde gerçek bir mücevher, "bulunmuş" bir erken Hristiyan İncili var ve bu, gerçekten de İsa'nın Quelle'den önceki sözlerinin bir özünü içeriyor olabilir."<sup>13</sup> Matta ve Luka'da (ancak Markos'ta bulunmayan) yaklaşık 235 ortak ayetin tekrarlanan fenomenine dayalı bir "Q" hipotezini yeniden yapılandırmak için çeşitli bilimsel araştırmalar yapıldı.<sup>14</sup> Eğer GTh birinci yüzyıla ait bir belge olarak tanımlanırsa, o zaman "Q" gibi kaynakların mevcut olduğunu varsaymak makul olur.<sup>15</sup> GTh'nin gösterişsiz ve anlatısallaştırılmamış edebi tarzı ve dini olmayan kompozisyon yönleri, okuyucuya onun sözlü gelenekler de dahil olmak üzere başlangıç aşamasındaki Hristiyan geleneklerine (ve hatta Ipsissima Verba Jesu'ya [ya da en azından Ipsissima Vox 11 Klauck (2003: 107)] yakınlığını düşündürür: "bilim adamlarının ikinci kaynak olarak öne sürdüğü kayıp logia koleksiyonu olan Q'yu çarpıcı bir şekilde anımsatmaktadır." (Mark ile birlikte) Matta ve Luka için; Q'nun çoğu İsa'nın sözlerinden oluşur (her ne kadar Q'nun da anlatı bileşenleri olsa da)." Jenkins (2001: 59) şöyle der: "Thomas, kanonik İncillerden bağımsız olarak yazılmıştır; Thomas'taki sözlerin sırası, bu eserlerin yapısına dayanmıyor gibi görünmektedir. Bazı durumlarda, Thomas'ta sunulan öykülerin biçimleri, Q'da bulduğumuz daha iyi bilinen biçimlerden daha ilkel görünmektedir." Meyer, 2003: 49-51; Catchpole, 1993: 1-7; Charlesworth, 1995: 370; Patterson, 2014: 251-61; 12 Meyer ve Bloom (1992: 5). "Nasıralı İsa'nın hayatını yorumlayan ve ölümüyle sonuçlanan anlatılardan oluşan diğer erken Hristiyan İncillerinin aksine, Thomas İncili özellikle İsa'nın sözlerine odaklanır." Jenkins, 2001: 54; Pokorný, 2009: 6-7. 13 Ménard (1975), Thomas İncili'nin, seçkin dindarlara ezoterik bir mesaj iletmek için İsa'nın Sinoptik sözlerini revize eden bir Gnostik yazar tarafından yazıldığı görüşünü savunmaktadır. (1971) Thomas İncili'nin bağımsız varlığını savunur. Ayrıca bkz. Perrin, 2007: 13; DeConick, 2006: 2. 14 Valantasis (1997: 13) şunu ileri sürer: "Thomas İncili'nin tarihlendirilmesinin ilk yolu, ilkel ve biçimlendirici Hristiyan literatürüyle yapılan bir karşılaştırmadan ortaya çıkar. Diğer Yeni Ahit literatürüyle (özellikle Sinoptik Sözler Kaynak Q) ve özgün metinlerin bölümleriyle paralellikler. Pavlus'un literatürü, bu sözlerde toplanan materyalin bazı kısımlarının Hristiyan kökenleri döneminden geldiğini ve İsa'nın yaklaşık MS 60'taki sözlerinin en eski yazılı biçimlerinden bazılarını yansıttığını ileri sürmektedir." Cf. Dunn, 2013: 80-108; Martin, 1975: 1: 143-60; Chilton, 1995: 37-60; Stein, 1987/2001: 50, 89-90, 97-123; Catchpole, 1993: 1-7; Tuckett, 1996: 1-39; Meyer, 2003: 45-51;

15 Meyer ve Bloom (1992: 13; Goodacre'a karşı, 2012: 9-14) şunu belirtir: "Thomas İncili'nin temelde Yeni Ahit müjdelerine bağlı olmadığı, ancak zaman zaman Yeni Ahit paralelliklerinden daha orijinal görünen sözleri koruduğu konumu için mükemmel bir örnek verilebilir." Bkz. Patterson, 1992: 2: 1080; Evans, 1992: 166; ayrıca bkz. Patterson, 2014: 251-61; Kloppenborg, 2014: 199-239.

## --- SAYFA 113 ---

92 Havarî Aziz Thomas [İsa] ve Sitz im Leben Jesu).<sup>16</sup> GTh'nin bazen sözleri, özellikle de benzetmeleri Sinoptik'ten daha ilkel bir biçimde koruduğu, biçim açısından eleştirel gerekçelerle tartışılmıştır.<sup>17</sup> Thomas'ın otoritesinin Petrus ve Matta'nın otoritesiyle karşılaştırılması (günlük 13; bkz. Gal. 1:18; 2:7-9, 11-14; Mt. 16:15-19; Yuhanna 21:15-23) dikkatimizi bu tür olasılıklara yöneltebilir.<sup>18</sup> GTh, İsa'nın çarmıha gerilmesi, ölümü ve dirilişiyle ilgili ayrıntıları, onun etik ve felsefi pedagojisi perspektifinden yazıldığı şekliyle hariç tutar. Bu anlamda GTh bir bütün olarak İsa'nın çarmıha geriliş/diriliş öncesi konuşmalarına ve sözlü etkileşimlerine odaklanmaktadır.<sup>19</sup> Kanonik İnciller olayları hem dışsal deliller<sup>20</sup> hem de içsel veya sanatsal delillerin yardımıyla anlatırken<sup>21</sup> GTh, İsa'yı çoğunlukla içsel veya sanatsal delillerin yardımıyla sunar.<sup>22</sup> Bu anlamda İsa'nın GTh'deki "sanatsal" ifadeleri onun pedagog karakterini kanıtlar niteliktedir. Sitz im Leben Jesu matrisi içinde.<sup>23</sup> GTh, İsa'nın sözlerini kısaltılmış formatlarda sunarken (bkz. log 4b, 6b, 8, 9, 14c, 16a, 16b, 17, 20, 21, 22, 25, 26), Sinoptik evangelistler bunları duyuru hikayeleri olarak anlatırlar (krş. Taylor, 1933; paradigmalar olarak da adlandırılır, bkz. Dibelius, 1934: 37-68; ve özdeyişler, bkz. Bultmann, 1963).<sup>24</sup> Sinoptik İncillerin paradigmaları/özetlemeleri/telaffuz hikayeleri 16 Latince Ipsissima Verba Jesu ifadesi, yorumcular tarafından kullanılan bir ifadedir. Evangelistler tarafından kendisine atfedilen sözlerin aksine, bu tür sözlerin gerçekliği. Latince Ipsissima Vox Jesu ifadesi "İsa'nın sesi" anlamına gelir. İlkini savunanlar, müjde anlatılarında "İsa'nın sözlerini" görürken, ikincisini savunanlar, İsa'nın ifade ettiği kavramları görüyor, ancak tam kelimeleri değil. Sitz im Leben Jesu, müjdelerdeki sözleri ve olayları İsa'nın "yaşam ortamı" ile bağlantılı olarak anlamak anlamına gelir. Bkz. Stein, 1987/2001: 168, 174, 183-84, 209-11, 216-17, 228-29; Pokorný, 2009: 8-9; Dunn, 2013: 80-104; Patterson, 2014: 251-61; Kloppenborg, 2014: 199-239; Goodacre'a karşı, 2012: 126-53; Gathercole, 2014: 262-81. 17 Koester (1989: 39) şu yorumu yapar: "GTh, kanonik İncillerin kaynaklarına, özellikle de sinoptik sözler kaynağına (Q) benzemektedir. Havarisel otoriteye yapılan başvurunun türü ve kanonik literatürden herhangi bir etkinin olmayışı ile birlikte bu benzerlik, Justin'den çok öncesine, hatta muhtemelen MS birinci yüzyılda bir tarihe işaret etmektedir." Bkz. Bauckham, 1992: 287; Catchpole, 1993: 1-7; Tuckett, 1996: 1-39; Kloppenborg, 2014: 199-239; Goodacre'a karşı, 2012: 126-53; Gathercole, 2014: 262-81. 18 Bkz. Koester, 2007: 9-14; Cameron, 1992: 535-36. 19 GTh, ölüm ve diriliş anlatılarına herhangi bir ilgi göstermeden İsa'nın sözlerine odaklandığı için benzersizdir. 20 Yazarlar kutsal metinlerden alıntılar, mucizelerin kanıtları ve Vaftizci Yahya ya da İsa'nın havarileri gibi tanıkların isimlendirilmesi gibi dışsal kanıtları kullanır, ancak icat etmezler. 21 Yazarın bunları icat ettiği söyleniyor. Bkz. Kennedy, 1984: 14-15. 22 Bkz. Kennedy, 1984: 14-15. Goodacre (2012: 66-108), GTh'nin kanonik İncillere bağlı olduğunu savunur. 23 Bağımsızlık, bağımlılık ve aşinalık teorilerini anlamak için bkz. Goodacre, 2012: 5-7; Gathercole, 2014: 262-81; Patterson'a karşı, 2014: 251-61; Kloppenborg, 2014: 199-239. 24 Bkz. Stein, 1987/2001: 180-84.

**--- SAYFA 114 ---**

Thomas'ın İncili 93, anlatımı sonuçlandıran veya özetleyen didaktik noktalara sahip kısa anlatılardır.<sup>25</sup> Thomas, Sinoptik logia türünü yalnızca iki durumda dahil etmiştir (bkz. Günlük 64, 65; bkz. Matta 22:1-14; 21:33-41). Günlük 13'te Matta ve Tomas'tan birlikte bahsedilmesi (ayrıca Matta ve Tomas'ın Matta 10:3'teki eşleşmesine bakın) ve onlara atfedilen müjdeler arasındaki paralellikler dikkat çekicidir. GTh, Matta ile daha fazla mutabakata sahipken, Luka ile hatırı sayılır bir mutabakata sahiptir ve Markos ile daha az mutabakata sahiptir.<sup>26</sup> Matta'daki bazı pasajların GTh ile çarpıcı paralellikleri vardır.<sup>27</sup> GTh'nin makarizmleri (log 18c, 49, 54, 58, 68, 69, 103) Matta'nın (5:3-12) kutluluklarına benzer.<sup>28</sup> Matta ve Thomas arasında birkaç çarpıcı benzerlik olmasına rağmen üslup ve içerik açısından önemli farklılıklar vardır.<sup>29</sup> Tomas'ın makarizmleri İncil'in her yerine dağılmışken, Matta kasıtlı olarak onları bir perikop olarak bir araya getirmeye çalışır (bkz. Matta 5:3-12).<sup>30</sup> Özetle, bu tartışma okuyucunun aşağıdaki özellikleri gözlemlemesini sağlar: Birincisi, Sinoptiklerle benzerlikler olsa da GTh'nin kendine özgü vurgusu, içerik düzenlemesi ve sözlerin sunumu vardır; ikincisi, Sinoptik evangelistler hikayelerini Sitz im Leben der Kirche (veya bireysel evangelistlerin "yaşam ortamları") perspektifinden yansıtırken, GTh Sitz im Leben Jesu perspektifinden "kendi sözlerini" (veya hatta "sesi") yansıtmaya çalışır;<sup>31</sup> üçüncüsü, GTh sert okumaları aracılığıyla ilkel unsurları yansıtırken, bağımsız bir doğayı, İsa ile ve müjde geleneklerinin yanı sıra havariyel bir bağlılığı korur ve doğrudan ifade biçimi, Sinoptik anlatı biçimi ise daha sonraki bir edebi kompozisyonu yansıtır; ve dördüncüsü, GTh'nin Mark ile mesafesi (Matthew ve Luka ile karşılaştırıldığında) gözlemlenebilirken, Thomas'ın Q ile (ve dolayısıyla Matta ve Luka ile) yakınlığı dikkat çekicidir.<sup>32</sup> 25 Bkz. Bock, 1991: 181-82. 26 Bkz. Montefiore ve Turner, 1962: 31; Koester, 2007: 9-14. 27 Bkz. günlük 8 [13:47-51]; günlük 9 [13:3-23]; günlük 13 [16:13-16]; log 14c [15:11]; günlük 16 [10:34]; günlük 20 [13:31-32]; log 24b [5:14]; log 26 [7:1-5]; günlük 32 [5:14b]; günlük 33 [5:15-16]; günlük 34 [15:14]; log 36 [6:25-27] ve diğerleri. 28 Ayrıntılı karşılaştırmalara bakınız: Dunn, 2013: 80-108. 29 Bkz. Stein, 1987/2001: 29-47. 30 Ayrıca bkz. Dunn, 2013: 83. 31 Sitz im Leben der Kirche, kilisenin "yaşam ortamı" anlamına gelir. Sinoptik evangelistler İsa'nın öyküsünü süslemelerle anlatırken, GTh İsa'nın öyküsünü ilkel bir biçimde yansıtmaktadır. 32 Bkz. Koester, 2007: 9-14; Martin: 1975: 1: 143-60.

**--- SAYFA 115 ---**

94 Havari Aziz Thomas Bu faktörler Thomas'ı ayrı, bağımsız ve ilkel bir müjde geleneği olarak anlamamıza yardımcı olur.<sup>33</sup> GTh'de Thomas'ın adı yalnızca iki yerde geçmektedir (günlük 1 ve 13). Günlük 1 ve Günlük 13'ün ayrıntılı bir analizi bize Thomas'ın karakterinin diğer karakterlerle olan ilişkisi hakkında bazı bilgiler verecektir. Günlük 1 Daha önce tartışıldığı gibi, GTh, en eski Hristiyan kompozisyonlarından biri olarak kabul edilir.<sup>34</sup> GTh'nin önsözü (günlük 1) şu şekilde gelişir:<sup>35</sup> Bunlar, yaşayan İsa'nın söylediği ve Didymus Yahuda Tomas'ın kaydettiği gizli sözlerdir. Ve dedi ki: "Bu sözlerin manasını bulan, ölümü tatmayacaktır." GTh'nin önsözü birbirini takip eden üç cümleden oluşuyor: birincisi, "bunlar gizli sözlerdir"; ikincisi, "yaşayan İsa'nın söylediği"; ve üçüncüsü, "Didymus Judas Thomas'ın yazdığı."<sup>36</sup> Meyer (1992: 67) şu yorumu yapar: "Belgenin başlangıcı veya açılışı, büyük olasılıkla başlığın önceki versiyonunu sağlar. Belgenin sonunda ikinci, daha sonraki bir başlık verilmiştir: 'Thomas'a göre İncil'.<sup>37</sup> Mesaj "karanlık sözler" olarak tanımlanırken, haberciden "yaşayan İsa" olarak bahsedilir.<sup>38</sup> Daha fazlası için Sinoptikler ve GTh arasındaki ilişkiye ilişkin ayrıntılar için bkz. Pokorný, 2009: 16–20. <sup>34</sup> Meyer ve Bloom (1992: 5) şunu belirtmektedir: "Thomas İncili'nin Kipti metni, Codex II'nin ikinci risalesi veya belgesi olarak içinde Thomas İncili'nin bulunabileceği Nag Hammadi kütüphanesinin keşfiyle gün ışığına çıkmıştır." Valantasis (1997: 1) şunu belirtmektedir: "Mısır çölündeki iki farklı bölgede (Oxyrhynchus ve Nag Hammadi) bulunan iki papirüs, Thomas'ın İncili ile özellikle ilgilidir." <sup>35</sup> Meyer (2003: 41-43) şu yorumu yapar: "Thomas İncili, sözlü veya yazılı erken Hristiyan gelenekleri arasında genel yerini bulur ve sıklıkla logoi (örneğin, Sinoptik İncillerde, Havarilerin İşleri [20:35], Didache, 1 Clement) veya İsa'nın logia'sı (yani logoi terimini kullanan Papias) olarak tanımlanır." <sup>36</sup> Pokorný (2009: 35) şunu belirtir: "İlk satırları okuyan kişi aslında üç ses ve üç kişinin tanıklığını duyar: İsa, Thomas ve anlatıcı. İsa yaşamın sözlerini duyuruyor, diğer ikisi ise okuyucuya konuşanın İsa olduğunun farkına varmasını sağlıyor. Üçü de okuyucuyu kendi kardeşleri olmaya davet ediyor." <sup>37</sup> Ayrıca bkz. Klauck, 2003: 109. Gathercole (2014a: 191) için, "Bu açılış sözleri bir başlangıç olmaktan çok bir önsözdür." <sup>38</sup> Gathercole (2014a: 193) şu yorumu yapar: "'Yaşayan' sıfatı Gnostik ve ilgili literatürde İsa'ya uygulanabilir, ancak aynı zamanda Rev 1:17-18'de 'diri (ölümden)' anlamında da kullanılır; bkz. Luka 24:5." Ayrıca bkz. GTh 37, 52, 59, 99 ve 111.

**--- SAYFA 116 ---**

Thomas İncili 95 mesajı ve metnin bestecisi Didymus Judas Thomas'tır. Haberci-mesaj-alıcı bağlantısı daha başlangıçta ön plana çıkmaktadır.<sup>39</sup> Foster (2009: 36) şu yorumu yapmaktadır: "Başlangıçtan itibaren İsa'nın sözlerinin aktarıldığı mecranın Thomas olduğu açıkça ifade edilmektedir. Bu da Thomas'a İsa geleneğinin yorumcusu olarak belirli bir otoriter işlev sağlamaktadır." Anlatıcı, İncil'in başında ve sonunda İsa'nın rivayetlerini Didymus Yahuda Thomas'la ilişkilendirdiğinden okuyucu onu önemli bir figür olarak algılayabilir. Bu anlamda Didymus Judas Thomas adı, İsa'nın 114 sözünün organize edildiği daha geniş bir kapsayıcılık oluşturmaktadır. GTh (log 1) bir bütün olarak şöyle başlıyor: "Bunlar, yaşayan İsa'nın söylediği ve Didymus Judas Thomas'ın kaydettiği gizli sözlerdir."<sup>40</sup> Bu, okuyucuya, gizli bilgiyi paylaşan İsa ile bilgiyi kaydeden Didymus Judas Thomas arasındaki doğrudan ve yüz yüze etkileşimi düşündürür.<sup>41</sup> Valantasis (1997: 53) şunu belirtir: "İsa'nın 'yaşadığı' gerçeği dikkatleri kendine çeker. diğerleri için 'ölü' bir İsa'dan sözler olduğunu, yani İsa'nın bu sözleri söylerken onların yanında bulunmadığını ima eder."<sup>42</sup> Ancak anlatıcının daveti ilettiği bu topluluk için, onların İsa'sı yaşar, konuşur ve meydan okumaya devam eder."<sup>43</sup> Kısa önsözden sonra Thomas'ın adı, Simon Petrus ve Matta ile birlikte İsa'nın diyalog ortağı olarak yerleştirildiği kayıt 13'te görünür.<sup>44</sup> İncil'in birinci yüzyıla ait olduğunu tasdik edersek, belgeyi ilk elden bilgi olarak değerlendirmek daha kolaydır. Meyer'e (2007: 133) göre, "Judas Thomas 39 Koester (2000: 2: 38) şu yorumu yapmaktadır: "İsa'nın görünüşte Didymus Judas Thomas tarafından derlenen sözleri olan Thomas'a Göre İncil (GTh), havarisellik sonrası erken dönemde Suriye'de yazılmıştır." <sup>40</sup> Bkz. Zinner, 2011: 44-64. <sup>41</sup> GTh'nin başlangıcı iki versiyonda korunmaktadır: P. Oxy 654'ün Yunanca versiyonu ve Nag Hammadi kütüphanesinin Codex II'sinde bulunan Kıpti versiyonu (Yunanca orijinalinden çevrildiği neredeyse kesindir). Bkz. Meyer, 2003: 41; Pokorný, 2009: 35. <sup>42</sup> Bkz. Gathercole, 2014a: 193. <sup>43</sup> Layton (1987: 359) şöyle yorumluyor: "İkiz motifi, 'romantizm' olarak adlandırılan antik edebiyat türünde önemliydi. Ancak Thomas geleneğinde, yalnızca romantik bir abartı olmaktan çok uzak olan bu ilişki, bireysel Hristiyan ile içsel ilahi ışık veya ruh arasındaki karşılıklı ilişki için derin bir teolojik model sağladı. Meyer (2003: 43) şunu belirtir: "Thomas'ın başlangıcı, gizli sözlerin sadece İsa'ya değil, daha ziyade 'yaşayan İsa'ya ait olduğunu belirterek spesifikasyonunu sürdürür. Bu ifadenin erken Hristiyan literatüründe kullanımı, 'yaşayan İsa'nın tipik olarak yaşam ve hakikatle ilişkilendirilecek olan ve sözleri bu nedenle vahiy edilmiş bilgelik karakterini üstlenen manevi, ilahi Mesih'e atıfta bulunduğunu öne sürer." Ayrıca bkz. Foster 2009: 31; Klauck, 2003: 110; Pokorný, 2009: 36. <sup>44</sup> Bkz. Meyer ve Bloom, 1992: 74-75.

### --- SAYFA 117 ---

96 Havari Aziz Tomas, bazı çevrelerde, özellikle Süryani Hristiyanlığında, İsa'nın ikiz kardeşi ve bu nedenle de İsa'nın sözlerinin garantörü olarak görev yapacak mükemmel kişi olarak düşünülüyordu. 52, 53, 60, 91, 99, 100, 104 ve 113).46 Bazı durumlarda Tomas dışındaki kişiler de (günlük 13, 21, 61, 79 ve 114) İsa ile diyalog ortağı olarak görünürler.47 Ancak İncil'in genel yapısında Tomas, İsa'nın gizli bilgisini paylaşan kişi olarak görünür.48 Aşağıdaki ayrıntılar, İsa'nın genel eğilimini anlamamıza yardımcı olur. GTh. Kayıt 1'de İsa şöyle der: "Bu sözlerin yorumunu keşfeden kişi ölümü tatmayacaktır."49 Burada mesajın derinliği ve müjdeyi yorumlamanın gerekliliği vurgulanmaktadır (çapraz başvuru Rev 1:3) Valantis (1997: 54) şunu belirtmektedir: "Ölüm İsa'nın konuşmasını veya Didymus Judas Thomas'ın kayıt yapmasını engellemez."50 Kayıt 2'de İsa şunları vurgulamaktadır: "Krallık sizin içinizdedir ve onun içindedir." senin dışında." İsa'nın ifadesi, aşağıdaki gerekçelerle diğer müjdecilerin Krallıkla ilgili kaygılarıyla çelişmez: ilk olarak, başlangıçtaki "içinizde" ifadesi Sinoptik İncillerde paralellik taşır (Lk. 17:21); ve ikincisi, son ifade olan "senin dışında" Krallığın evrenselliğini ifade eder.51 Her iki algı da kanonik müjdelerde mevcuttur. Aynı zamanda, GTh'nin belirli bir Krallık kaygısını İsa'nın kendi ağzından (yani, "içeride ve dışarıda"; Sinoptik "bu çağ ve gelecek çağ" ve Johannine'in "yukarıdan ve aşağıdan") benzer şekilde kategorik bir şekilde dile getirdiği anlaşılmaktadır. Ehrman ve Pleše (2011: 305) yorumu, 45 Valantis (1997: 53) şunu belirtir: "Sözler İsa'dan kaynaklanır ve anlatıcı ile okuyucuların paylaştığı dünyada ifade bulurlar, ancak Yahuda'nın, Thomas'ın ve ikiz olanın otoritesi altında aktarılırlar ve bunların hepsi sonunda incelemesi artık tarafından tanımlanmayan 'Thomas' genel adı altında sınıflandırılır. içeriği (sözler) fakat edebiyatın yeniden tasarlanmış türü itibarıyla bir 'müjde'dir." 46 Meyer (2003: 43) şunları belirtir: "Thomas İncili'ndeki sözler 'gizli' veya 'gizli' sözler olarak tanımlanır. Sözlerin ezoterik niteliğinin bu şekilde belirlenmesi, metin boyunca gizli olanın açığa vurulmasını vurgulayan ifadelerle karşılık gelir." 47 Meyer (1992: 67; bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 278) şu yorumu yapar: "Yeni Ahit'te ve erken Hristiyan literatüründe İsa'nın kardeşi Yahuda ve havari Tomas'tan söz edilir. Suriyeli Hristiyanlar arasında Yahuda Tomas'ın İsa'nın ikiz kardeşi olduğu ve dolayısıyla İsa'nın sözlerinin kefilisi olarak görev yapmak için ideal bir figür olduğu söyleniyor. 48 Bkz. Pokorný, 2009: 35-36. 49 Yuhanna 8:51-52'deki benzer ifadeye bakın; Sirah 39:1-3; bkz. Meyer ve Bloom, 1992: 68. 50 Bkz. Pokorný, 2009: 36. 51 Ayrıca bkz. Pokorný, 2009: 38.

### --- SAYFA 118 ---

Thomas İncili 97 "Bu kitapta kayıtlı olan İsa'nın sözleri 'gizli' veya 'gizlidir'; insanların geneline açık değildir; bunların anlamlarını anlamak sonsuz yaşamı getirecektir." Thomas kaydedici ve tercüman olduğu için ölümü tatmayacaktır. Bu anlamda "yaşayan İsa" konuşurken, ölümü hiç tatmayan Tomas sözlerini yazıyor. Bu, Tomas'ın, İsa'nın Krallık logia'sının duyurulması konusunda anlayışlı bilgeliği paylaştığı olgun bir öğrenci olduğunu gösteriyor. Burada İsa'nın vahyini alan kişi olarak Tomas'ın rolü vurgulanmaktadır. GTh'nin önsözü Tomas'ın karakteriyle ilgili aşağıdaki içgörülerini sağlar: birincisi, İsa'nın sözlerini Didymus Yahuda Thomas ile ilişkilendirmek için kasıtlı bir girişim vardır;52 ikinci olarak Thomas, "yaşayan" İsa'nın "gizli" ve "gizli" vahiyini paylaşır; üçüncüsü, Tomas, İsa'nın sözlerini kaydeden ve yorumlayan biri olarak görev yapan yetkili bir şahsiyettir;53 dördüncüsü, İsa ve Tomas etrafında oluşan ikiz gelenek, onun Doğu'ya yönelik havarilik iddialarını daha güçlü bir şekilde sabitler; beşincisi, Tomas ölümü asla tatmayan biri (yani, "yaşayan Tomas") olarak tanıtılır ve "yaşayan İsa"nın ebedi mesajını yazar;54 altıncısı, Tomas'ın Krallık logia'sını ilan etme tutkusu okuyucunun dikkatini İsa'nın öğretisinin özüne yönlendirir; ve yedincisi, GTh'nin başlangıcı ve sonu arasındaki genişletilmiş katılım, İsa ve Tomas arasındaki ilişkiyi kurar. GTh'ye odaklanan bir okuyucu, İncil'i okuma ve yorumlama sürecinde bu hususları önemli bulabilir. Günlük 13 Önsözden sonra, Thomas karakteri günlük 13'te daha ikna edici bir şekilde karşımıza çıkar. Valantis (1997: 75) şunu belirtir: "Bu deyişin üç bölümü vardır: İsa'nın genel olarak havarileriyle ve özel olarak Simon Peter, Matta ve Thomas ile konuşması; özel olanla ilgili anlatı 52 Bu GTh örneğinde olduğu gibi kanonik İncillerde açık değildir. 53 Gathercole (2014a: 194) şöyle yorumluyor: "Thomas'ın buradaki işlevi bu 'sözlerin' gerçekliğini garanti etmektir: Onun sıradan bir katip olarak mütevazı rolü bunu azaltmaz. Onu bir katip olarak tanımlamak, İsa'nın saf ve kirlenmemiş sesini garanti etmektir. Bunun etkisi, Thomas'ın geri kalanının biçimiyle birlikte, İsa ile okuyucu arasında doğrudan bir ilişki yaratmaktır. 54 Bkz. Charlesworth, 1995: 374.

**--- SAYFA 119 ---**

98 Havari Aziz Thomas'ın Thomas'a vahyi; ve öğrencilerle Tomas arasındaki konuşma":55 İsa öğrencilerine şöyle dedi: "Beni biriyle karşılaştırın ve bana kime benzediğimi söyleyin." Simon Peter ona, "Sen adil bir melek gibisin" dedi. Matthew ona şöyle dedi: "Sen bilge bir filozof gibisin." Thomas ona şöyle dedi: "Usta, ağzım senin kime benzediğini söyleyemez." İsa şöyle dedi: "Ben sizin efendiniz değilim. Sarhoş olduğun için, ölçtüğüm köpüren pınardan sarhoş oldun." Ve onu alıp geri çekildi ve ona üç şey söyledi. Tomas arkadaşlarının yanına döndüğünde ona şunu sordular: "İsa sana ne dedi?" Thomas onlara şöyle dedi: "Onun bana söylediği şeylerden birini size söylersem, yerden taş alıp bana atarsınız; Taşlardan ateş çıkacak ve seni yakacak." İsa öğrencilerine şunu sordu: "Beni biriyle karşılaştırın ve kime benzediğimi söyleyin" (Günlük 13a). Öğrencilerinden üçü farklı tepki verir.56 Simon Petrus İsa'ya "Sen adil bir melek gibisin" (log 13b) diye yanıt verirken,57 Matta "Sen bilge bir filozof gibisin" diye yanıt verir (log 13c).58 Ancak Tomas açıkça şöyle der: "Üstün, ağzım senin kime benzediğini söylemeye tamamen aciz" (log 13d).59 İsa bu olayda yalnızca Thomas'a yanıt verir: "Ben senin efendin değilim. Sarhoş olduğunuz için 55'ten sarhoş oldunuz. DeConick (2005: 68) log 13'ü GTh'nin diyaloglarından biri olarak değerlendiriyor. Ayrıca bkz. Perrin, 2007: 8. 56 Meyer ve Bloom (1992: 74) şunu belirtmektedir: "Bu diyalog, sinoptik İncillerde (Matta 16:13-23; Markos 8:27-33; Luka 9:18-22) anlatılan ve bu İncillerde Sezariye yolunda yaşananları anlatan bir öykünün Tomas İncili'ndeki versiyonudur. Philippi." 57 Pokorný (2009: 54; ayrıca bkz. Perrin, 2007: 108-09) şu yorumu yapar: "O [Peter] İsa'yı bir haberciye benzetiyor. Bununla birlikte, Yunancadan alınan angelos teriminin burada Helenistik dönemde oldukça yaygın olan bir anlam olan göksel bir varlık olarak melek anlamında kullanılabileceği belirtilmelidir (çapraz başvuru Luka 2:9)." 58 Pokorný (2009: 54; ayrıca bkz. Perrin, 2007: 108-09) ilave yorumlar, "Burada felsefe (a) bilgece bir öğretiler ve hali hazırda (b) özel bir tür bilimsel tartışma olabilir. Ancak Matthew'un cevabı bile yetersizdir." 59 Valantasis (1997: 75; krş. Pokorný, 2009: 54-55) şunu belirtir: "[Simon Petrus ve Matta'nın] ilk iki yanıtı, İsa'yı, meleksel veya aşkın felsefi olarak ilahi figürlere ilişkin anlayış yelpazesi içine yerleştirir. İsa'ya ilişkin bu iki anlayış, yaygın olarak anlaşılan dini figürlerin yelpazesi içinde işler."

## --- SAYFA 120 ---

Thomas'ın İncili 99 ölçtüğüm köpüren bahar."60 Thomas'ın İsa'ya verdiği yanıt, onun şaşırtıcı doğası açısından görülmelidir (çapraz başvuru Yuhanna 20:28). Soruyu yanıtlayamaması "bilmemesinden" değil, "korkunç" durumundan kaynaklanmaktadır.61 Kayıt 13f'de "Ve o [İsa] onu [Tomas'ı] aldı ve geri çekildi ve ona üç şey söyledi."62 belirtiliyor. İsa'nın Tomas'a yönelik özel ilgisi, onun düzeltici ifadesinde, geri çekilmesinde ve bu üç sözü gizlice söylemesinde yansıtılmaktadır.63 Klauck (2003: 114) şunları belirtmektedir: "Markos'un birçok pasajında (örneğin, 10:10-12), kalabalığa ders verdikten sonra, İsa öğrencilerini bir kenara çeker ve onlara özel bir yorum sunar; GTh 13'te Thomas bu gizli vahiy için diğer öğrenci grubundan bir kenara alınır."64 Diğer öğrenciler geri gelirler ve Thomas'a İsa'nın ona ne açıkladığını sorarlar (log 13g). Thomas onlara şöyle yanıt verdi: "Eğer sana onun bana söylediği şeylerden birini söylersem, taşları alıp bana atacaksın; taşların arasından bir ateş çıkacak ve sizi yakacak" (log 13h).65 Meyer (1992: 74-75; krş. Elçilerin İşleri 7:54, 58-59) şunu belirtir: "Üç söz veya kelime bilinmiyor, ancak muhtemelen bunlar güçlü ve kışkırtıcı sözler, çünkü taşlama (Thomas'ın bahsettiği) Yahudilerin küfür cezasıydı."66 Buradaki en önemli nokta, İsa'nın Thomas'a daha yakın olmasıdır. Thomas'ın ifadesi 60 Bkz. log 13e. Cameron (1992: 6: 540) şu sonuca varıyor: "GTh, İsa'yı otoriteyle konuşan bir öğretmen olarak ciddiye aldı. Adına özel bir topluluğun oluşumunu onaylayan sözleri muhafaza ederek onun anısını kutladı." Contra Gathercole, 2014a: 264. 61 Valantasis (1997: 75; ayrıca bkz. Pokorný, 2009: 54-55) şu yorumu yaptı: "Thomas'ın yanıtı, İsa'nın bilinen vahiy kategorileri içindeki konumuna değil, İsa'yı çevreleyen ve onu kategorilerin ötesinde kılan gizleme değiniyor. İsa'nın tarif edilemezliği, diğer tüm tanımlama kategorilerinden önce gelir." 62 Meyer ve Bloom (1992: 75) şöyle tanımlamaktadır: "Aşağıdaki üç kelime veya ifadeye ilişkin örnekler dikkate değerdir: Hippolytus, Refutation of All Heresies 5.8.4, Isaiah 28:10, 13'ün İbranicesinden türetilen Kaulakau, Saulasau, Zeesar adlı üç kelimedenden alıntı yapar; Pistis Sophia 136, Tanrı'nın tarif edilemez isminin Yunanca versiyonu (üç harfli, üç kez verilen) Yao Yao Yao'dan bahseder; Bartholomew İncili ve Yuhanna'nın Gizli Kitabı, baba, anne (veya kutsal ruh) ve oğulla özdeşleşmeye ilişkin ifadeler sağlar. Thomas'ın İşleri 47 ve Maniheizt Kephalaia 1.5.26-34'te de bu üç söz veya söze atıfta bulunuluyor ancak bunların tam olarak ne olduğu açıklanmıyor." 63 Gathercole (2014a: 260) şunu belirtir: "Buradaki anlatıdaki önemli şey, İsa'nın Thomas'a gerçeği açıklaması ve bunun, Thomas'ın İncili'nde sunulan gizemli gerçeğin aynısı olması gibi görünüyor." 64 Valantasis (1997: 76-77) şunu belirtir: "Açıkçası bu, Thomas'a özel bir açıklama yapıldığını gösteriyor, dolayısıyla Thomas'ın olumlu tepkisi aynı zamanda özel bir açıklamayı da garanti ediyor. 'Geri çekilme' dili bir tür geri çekilmeyi, emekli olmayı, dinlenmeyi ima eder: Bu kesinlikle özel vahyin özel bir konum gerektirdiğini, hatta farklı bir ruh hali gerektirdiğini, böylece vahyin alıcısının anlamaya hazır olacağını ima eder. 65 Bkz. Bartholomew İncili 2:5; ayrıca bkz. Meyer ve Bloom, 1992: 75.

66 Klauck (2003: 115; ayrıca bkz. Pokorný, 2009: 55) şunu belirtmektedir: "Bu, Hristiyan inancının ve yaşamının bu ezoterik formunun taraftarlarının, en önemli içgörülerini topluluklara iletememiş olan deneyimlerini yansıtıyor. Bu tür içgörüler çok kışkırtıcıydı ve dindar kulaklar onları küfür bile bulabilirdi." Bkz. Valantasis, 1997: 76-77.

## --- SAYFA 121 ---

100 Günlük 13h'deki Havari Aziz Thomas, İsa'nın diğer öğrencilerle (Petrus ve Matta dahil) paylaşmadığı ezoterik bilgeliği onunla paylaştığını gösterir.<sup>67</sup> Günlük 12a'da öğrenciler şunu sorar: "Bizden ayrılacağınız farkındayız. Liderimiz kim olacak?" İsa öğrencilerine şöyle der: "Nereye gelerseniz gelin Adil Yakup'a gideceksiniz" (günlük 12b).<sup>68</sup> Günlük 12'yi günlük 13 ile karşılaştırdığımızda şu olasılıkları yorumlayabiliriz: Birincisi, Yakup'un liderliğinden Tomas'ın liderliğine doğru bir gelişme olabilirdi; ikincisi, Thomas, James'le aynı düzeyde ancak farklı bir düzeyde bir lider olabilirdi; ve üçüncüsü, Thomas'ın lider olarak oynayacağı eşsiz bir rol olurdu.<sup>69</sup> Her durumda, Thomas'ın liderlik rolü anlaşılabilir.<sup>70</sup> Valantasis (1997: 78) şöyle belirtir: "Bu sözü, İsa'nın Adil Yakup'un otoritesine işaret ettiği sözün hemen sonrasına yerleştirerek, anlatıcı daha önceki talimatı düzeltir: Artık Adil Yakup, Simon Peter ve Matta'dan önce lider olur, ancak Thomas'tan sonra da aynı derecede ikincil olur."<sup>71</sup> Thomas'ın, İsa'nın gizli bilgisini paylaştığı düşünüldüğü için İsa, erken dönem Doğu geleneklerinde Adil Yakup'tan, Petrus'tan ve Matta'dan bile üstün görülüyordu.<sup>72</sup> Petrus ve Matta, İsa'nın varlığını "dürüst bir melek" ve "bilge bir filozof" olarak kısıtlarken, Thomas, İsa'nın tarif edilemez ve anlaşılmaz doğasını anlıyor.<sup>73</sup> Anlatıcı, diyalogu ironi yardımıyla kaydediyor.<sup>74</sup> 67 Klauck (2003: 115) şöyle açıklıyor: "5. ciltteki 'içki' metaforları" (çapraz başvuru Yuhanna 7:37-38) ve İsa'nın kendisi tarafından 'ölçülen' 'köpüren bahar' (çapraz başvuru Yuhanna 4:14), Thomas'ın zaten gizli bilgeliği paylaştığını gösterir, GTh'nin sonuna doğru Log 108, bu 'içmenin' kişinin Mesih'te vahiy aldığı bir konfigürasyon oluşturduğunu doğrulayarak 13e'nin anlamını açıklığa kavuşturur. Contra Keizer, 2009: 98. 68 Gathercole (2014a: 254) şu yorumu yapıyor: "Diyalog çerçevesinde, kelimenin tam anlamıyla bu söz James'e, misyoner seyahatleri onları nereye götürürse götürsün, bakmaları gereken merkezdeki otoriteyi verir." 69 Zinner (2011: 5; cf. Gathercole, 2014a: 251-63) şu yorumu yapıyor: "Matya ve Petrus'un figürleriyle çeliştiği ölçüde Thomas 13'teki durum, Galatyalılar 2'de Pavlus'un Yakup ve Petrus'a açık muhalefetiyle paralellik göstermektedir. Gerçekten de Pavlus Yakup ve Petrus'u doğrudan kınamaktadır, halbuki Thomas 13 yalnızca Thomas'ı bir durumda Petrus ve Matta'dan daha anlayışlı biri olarak temsil etmektedir." 70 Bkz. Pokorný, 2009: 53; Gathercole, 2014a: 251-63. 71 Koester (1989: 40-41) şu yorumu yapar: "Thomas'ın otoritesi, Suriye'de iyice yerleşmiş olan Petrus'un otoritesiyle (Galatyalılar 1:18; 2:7-9; Matta 16:15-19) ve adı erken bir tarihte sözler geleneğiyle ilişkilendirilmiş olabilecek Matta'ninkine tezat oluşturuyor. Yakup ve Petrus (aynı zamanda Pavlus'unki gibi) gibi şahsiyetlerin otoritesi, yaşamları boyunca fiilen bulundukları bölgelerde tanınacaktı. İşe yaradı." 72 Koester (1989: 41) ayrıca şunu belirtir: "GTh 12 ve 13, Yakup, Petrus ve Matta'nın otoritesi altında dini gelenekler adına öne sürülen iddiaların aksine, Thomas'ın otoritesini doğrulamayı amaçlamaktadır." Ayrıca bkz. Gathercole, 2014a: 251-63. 73 Daha fazla ayrıntı için bkz. Pokorný, 2009: 54-55. 74 Valantasis (1997: 7) şöyle diyor: "Bu sözde Thomas'ın bakış açısı, sözlerini yorumlamak için daha dünyevi kategoriler kullanan diğer öğrencilerin bakış açıları

## --- SAYFA 122 ---

Thomas'ın İncili 101 ilk olarak İsa, Petrus ve Matta'nın bilgisinin gerçekten bilmemek olduğunu, ikinci olarak da Tomas'ın bilmemesinin gerçekten bilmek olduğunu ortaya koyuyor. İsa'nın Günlük 13e'de Tomas'a verdiği yanıt, daha derin düzeyde şu noktaları yansıtmaktadır: Birincisi, İsa'nın kendi öğretisi olmasa bile Tomas, ustasının tarif edilemez ve anlaşılmaz doğasını anlıyor; ve ikincisi, Thomas sarhoştur ve İsa'nın kişisel olarak ölçtüğü köpüren pınardan sarhoş olmuştur.<sup>75</sup> "GTh'ye göre" Meyer (2003: 45) şunu belirtir: "ruhsal olarak sarhoş olan kişi Thomas'tır (log 13e) ve İsa'nın İsa'yla birliğe ışık tutan 'üç sözünü' (log 13f) duyan kişidir."<sup>76</sup> İsa'nın metaforu kullanması, Thomas'ın karakterinin şöyle olduğunu belirtir: İsa'nın ve Tanrı'nın bilgeliliğiyle sarhoş olan biri.<sup>77</sup> Bu, İsa'nın gizli bilgeliliği kendisine aktarmasına daha da yardımcı olur. Log 13g, diğer öğrencilerin İsa'nın gizemlerini uzun uzadıya öğrenmek için Tomas'a güvendiklerini açıkça ortaya koyuyor. Günlük 13h ayrıca İsa'nın vahiylerinin doğasını ve Tomas'ın bunları paylaşmadan saklamasının aciliyetini ortaya koyuyor. Müjde geleneklerindeki ikiz kardeş motifi, GTh'nin Log 13.78 Log 13'ünde yoğunlaştırılmış biçimine ulaşır, aşağıdaki şeyleri gözlemlememize yardımcı olur: Birincisi, Thomas, İsa'nın anlaşılmaz doğasını fark eder; ikincisi, Thomas, Petrus ve Matta'nın bile üstünde yer alıyor (ve ayrıca Yakup'un da üstünde; bkz. günlük 12); üçüncüsü, Thomas, İsa'sından bir öğreti olmasa bile, İsa'nın tarif edilemez doğasını anlıyor. Her ne kadar Thomas'ın bakış açısı hem özel bir vahiy hem de yeni bir vahiy alanı garanti etse de, bu sözler bir tartışma ve çatışma odağıdır." Ayrıca bkz. Pokorný, 2009: 54-55. <sup>75</sup> Gathercole (2014a: 263) şu yorumu yapar: "İsa'nın yanıtından (13.5) 'usta' veya 'öğretmen' unvanının uygun görülmediğini göreceğiz, ancak İsa'nın kimliğinin tarif edilemezliği Thomas'ın haklı olduğu nokta gibi görünüyor." <sup>76</sup> Pokorný (2009: 55) şöyle yorumluyor: "Pınardan içmek, doğru bilgiyi elde etmek demektir (log. 108; krş. Yuhanna 4:10-14). Thomas'ın Elçilerinin İşleri 147'de bahsi geçen ayık sarhoşluğun (Lat. sobria ebrietas) mistik bilgi olduğu açıktır (Elçilerin İşleri 2:13; 15-16). İsa'nın 5. cümlede Tomas hakkında söyledikleri onun zaten Tanrı'nın huzuruna ulaştığı anlamına gelir. Bu nedenle İsa, 'Ben senin öğretmenim değilim' diyebilir." Krş. Meyer, 2003: 45. <sup>77</sup> Valantasis (1997: 76) şu yorumu yapar: "Kabaran pınar veya çeşme metaforu, inisiyenin ilahileştirilmiş manevi rehberle ilişkisinin sıradan karakterizasyonunun bir parçası olabilir." Kendisi (1997: 76) ayrıca şöyle belirtmektedir: "Yuhanna İncili'nde, hem kuyu başındaki kadına (4:13-15) hem de büyük ziyafetteki (7:38) susamışlar için yaşayan suya ilişkin birbiriyle ilişkili gelenekler, arayandaki vahiy sürecini harekete geçiren aktif su, köpüren su olarak metaforize edilen manevi yön hakkında kültürel bir söylemin olasılığının altını çizer. Bu metinlerin üçünün de aynı unsuru taşıması, manevi yön için böyle bir metaforun varlığına tanıklık ediyor." <sup>78</sup> Charlesworth (1995: 374) şunu gözlemliyor: "Günlük 13'e göre Thomas, İsa'nın aradığı anlamı biliyor; sonuç olarak İsa artık Tomas'ın efendisi olmadığını söyler. Daha sonra İsa, Tomas'ın ölçtüğü pınardan içtiğini, böylece böyle bir öğrencinin İsa'nın sözlerinin gizli anlamının açığa çıkmasını öngören Kütük 108'in gerekliliğini yerine getirdiğini belirtir.

Charlesworth, günlük 1, 13 ve 108 arasında ideolojik bir bağlantı geliştirir.

**--- SAYFA 123 ---**

102 Havari ustası Aziz Thomas; dördüncüsü, Tomas İsa'nın ve Tanrı'nın bilgeliğiyle sarhoştur; 79 ve beşincisi, Tomas İsa'dan başkalarıyla paylaşamayan özel bir vahiy alır. Okuyucu bu gözlemlerden Thomas'ın benzersiz liderlik rolünü, İsa hakkındaki özel bilgisini ve erken Hristiyanlıktaki benzersiz konumunu anlayabilir.<sup>80</sup> Thomas'ın karakteri: Bir analiz Adil Yakup (günlük 12), Simon Petrus (günlük 13, 114), Matta (günlük 13), Tomas (giriş, günlük 13, dipnot), Meryem (günlük 21, 114) ve Salome (günlük 61) gibi karakterler muhatap olarak karşımıza çıkıyor GTh çerçevesinde açık veya zımni olarak. Ancak Thomas'ın karakteri öğrencilik, liderlik ve ezoterik bilgelik açısından üstün görünüyor. Petrus ve Tomas, günlük 13 ve Yuhanna 21:2'de birlikte görünüyor. Günlük 13'te Thomas ile Matta arasındaki bağlantıdan bahsedilirken, Matta 10:3'te de bu bağlantı görülmektedir.<sup>81</sup> Meryem, Günlük 21 ve 114'teki önemli karakterlerden biri iken, Yuhanna 20'de Thomas ve Meryem eşleştirilmektedir. Sinoptik evanjelistler havari listesinde Thomas'ın adını verirken, Yuhanna'nın anlatı ana planı Thomas'ın karakteri doğrultusunda gelişmektedir.<sup>82</sup> Yuhanna İncili'nde olduğu gibi, GTh, Thomas'ın üstün bir figür olarak karakterini ön plana çıkarır.<sup>83</sup> Sinoptiklerde Thomas için verilen ortak isim "Tomas"tır (Markos 3:18; Matta 10:3; Luk. 6:15). John and the GTh'de, karakter genişletilmiş 79 Valantis (1997: 75-76) ile tanımlanmıştır: "İsa'nın tepkisi karışık bir metafordur: bir kısmı içki ve sarhoşlukla ilgilidir, diğer kısmı ise köpüren bir pınarla ilgilidir. Metafor, Thomas'ın İsa'yı çok fazla içtiğini, İsa'yı tarif edilemez olarak nitelendirmesinin, Thomas'ın İsa'nın huzurunda fazla özgürce özümsemesinin bir sonucu olduğunu gösterir." <sup>80</sup> Klauck (2003: 114) şöyle diyor: "Logion 13, gerçek liderin Thomas olduğuna dair hiçbir şüphe bırakmıyor." Bkz. Matta 16:13; Markos 8:27; Lk. 9:18. <sup>81</sup> Luka İncili'nde çeşitli geleneklere bağlı olduğundan bahseder: "Tıpkı başlangıçtan beri görgü tanıkları ve sözün hizmetkarları olanların bize aktardıkları gibi" (Luka 1:2). Okuyucular, "başlangıçtan beri olanlar", "görgü tanıkları" ve "Tanrı'nın hizmetkarları" gibi ifadeler kullandığında, havari geleneklerin bazı yönlerini anlayabilirler. Thomas'ın durumunda o, en önemli olayın, İsa'nın dirilişinin tanığıydı (Yuhanna 20) <sup>82</sup> Krş. Skinner, 2009: 227. <sup>83</sup> Buradaki girişimiz topluluk çatışması hipoteziyle (yani Thomasine topluluğu ile Johannine topluluğu arasındaki bir çatışma) ilgilenmek değil, Thomas karakterinin sunumundaki ortak noktaları ele almaktır. Skinner (2009: xx), Riley, Pagels, DeConick ve diğerlerinin önermelerini "kısmen, Dördüncü İncil'de Thomas'ın olumsuz karakterizasyonunun o kadar da incelikli olmayan 'polemik'i aracılığıyla kendini ortaya koyan bir topluluk çatışmasına" dayandırdıklarını belirtir. Bkz. Riley, 1995; Pagels, 1999: 477-96; DeConick, 2001: 303-12; Skinner, 2009.

## --- SAYFA 124 ---

Thomas İncili 103 isim: Yuhanna'da "İkiz Thomas" veya "Didymus Thomas" olarak adlandırılır (14:5 hariç); GTh'de ona "Didymus Judas Thomas" denir (günlük 1).<sup>84</sup> Burada John ve GTh arasındaki Thomas karakterini yakalamadaki benzerlikleri görüyoruz.<sup>85</sup> Meyer (2007: 779) şöyle diyor: "Suriye'de, özellikle Doğu Suriye'deki Osrhoëne bölgesinde, dinamik Edessa topluluğuyla İkiz geleneğine saygı duyuldu ve Thomas, Judas Thomas veya Didymus olarak anıldı. Yahuda Thomas."<sup>86</sup> Bu ortak bilgi, Johannine ve Thomasine geleneklerinin önemini vurgulamaktadır.<sup>87</sup> Bu analiz, her iki metinde de ortak olan şu özellikleri gözlemlememizi sağlar: Birincisi, Thomas'a genişletilmiş bir isimle hitap edilir; ikincisi, Thomas'ın lider olduğu onaylanıyor; üçüncüsü, karakter benzersiz bir kişilik olarak ortaya çıkar; ve dördüncüsü, Thomas, İsa hakkındaki üstün bilgisini doğrular.<sup>88</sup> GTh, İsa'nın ezoterik bilgeliği Thomas'la paylaştığını ortaya çıkardığı için açığa çıkarıcıdır (günlük 1, 13).<sup>89</sup> Eğer İsa'yı, kendi zamanının sosyal normlarını uygulayan ve hem ekzoterik hem de ezoterik bilgeliği öğrencileriyle paylaşan bir filozof olarak (Matta'nın günlük 13'te yaptığı gibi) kabul edersek, o zaman İsa, filozofların ezoterik bilgeliği yalnızca onlarla paylaştığı Akdeniz antik çağının sosyal uygulamalarını takip ederdi. olgun müritleri (yani, ho teleios).<sup>90</sup> Bir ustayı takip eden öğrenciler, ilk iki aşamadan geçerek ahlaki ve manevi alanda ilerlemelerini kanıtlamak zorundaydı (yani, ho archomenos [başlangıç] ve ho prokoptoön [ilerleyen kişi]).<sup>91</sup> Eğer İsa ezoterik bilgeliği Thomas'la paylaşıyor olsaydı, o zaman muhtemelen İsa'nın yönetimindeki öğrenciliğinin üçüncü ve son aşamasına ulaşmış olurdu. GTh'deki bilgi alışverişi, İsa'nın ezoterik bilgeliği Thomas'la paylaşışının bir örneğidir. Burada Thomas'ın Yuhanna 20'deki sunumları ile GTh, 84 Cf.'deki sunumları arasında benzerlikler görüyoruz. Layton, 1987: 359; Charlesworth, 1995: 370–77. <sup>85</sup> Doğu Suriye geleneklerinde ona "Yahuda Thomas" denir (bkz. Thomas'ın Elçileri). Üstelik Süryanice Yeni Ahit'in bazı eski versiyonlarında (üçüncü/dördüncü yüzyıllar), Yuhanna 14:22'deki Yahuda'dan ya basitçe 'Thomas' (Sina dilinde) ya da 'Yahuda Thomas' (Cureton dilinde) olarak bahsedilir. Bkz. Meyer, 2007: 779. <sup>86</sup> Eğer Thomas'ın İsa'nın gerçek ikiz kardeşi ve Yakup'un erkek kardeşi olduğu kanıtlanırsa ve eğer Yahudalı Yakup 1'in İsa'nın kardeşi olduğu kanıtlanırsa, o zaman Yahuda Mektubu'nun aynı zamanda Yahuda Thomas'ın yazılı bir kompozisyonu olduğunu kanıtlamak daha kolaydır. Bkz. Meyer, 2007: 779; Layton, 1987: 359. <sup>87</sup> bkz. Skinner, 2009: 227–33. <sup>88</sup> Bkz. Charlesworth, 1995: 370–77; Skinner, 2009: 227–33. <sup>89</sup> Cameron (1982: 24) şunu belirtir: "Temel olarak, Thomas İncili, 50'de verilen dini öğretiye göre kişinin kökenini ('ışık'), kimliğini ('seçilmiş' 'çocuklar') ve kaderini ('dinlenme') ortaya koyan ezoterik bir kitaptır." <sup>90</sup> Bkz. Talbert, 1989: 6. <sup>91</sup> Bkz. Talbert, 1989: 6.

### --- SAYFA 125 ---

104 Havari Aziz Thomas, yani yalnızca somut delilleri gördükten sonra inanan biri (Yuhanna 20) ile İsa'dan doğrudan paylaşım alan biri (GTh) arasında.<sup>92</sup> Charlesworth (1995: 376) şöyle yorumluyor: "Yuhanna İncili Thomas'ı, İsa'nın kim olduğunu kavrayan - onu büyük doruk noktasında Rab ve Tanrı olarak itiraf eden - tek gerçek öğrenci olarak sunarken, Thomas'ın İncili de Thomas'ı tüm havarilerin üzerinde yükseltir." Sinoptik evangelistler Petrus'u hikayelerinin önde gelen öğrencisi olarak yerleştirirken, Yuhanna Thomas'ı önde gelen bir figür ve en derin müjdeci olarak tanıtıyor.<sup>93</sup> Benzer şekilde, GTh'de içgörüyü ulaşan kişi Thomas'tır.<sup>94</sup> Thomas, İsa'nın ezoterik bilgeliğini paylaşan bir figür olarak kabul edildiğinden, bir okuyucu şu çıkarımda bulunabilir: birincisi, Thomas'ın İsa'nın kişiliği hakkındaki üstün bilgisi; ikincisi, ilk Hristiyan çevreler arasındaki etkisi; üçüncüsü, geleneklere ve İsa'nın "yaşam durumuna" erişimi; ve dördüncüsü, bir tebliğci (sözlü gelenekler) olarak öne çıkması ve geleneklerin yazılmasında atanmış bir kişi olması (çapraz başvuru Pistis Sophia). Son sözler GTh hakkındaki bu tartışmayı aşağıdaki gözlemlerle tamamlamak istiyorum. Didymus Judas Thomas, anlayış ve statü açısından diğerlerinden farklı olan ve İsa'nın ezoterik bilgeliğini paylaşan on iki havariden biriydi (yani kilisenin çekirdeği). İsa'nın gizli bilgeliği açığa vurma konusunda Tomas'a duyduğu güven, dikkate alınması gereken önemli bir husustur. Ezoterik bilgelik genellikle olgun öğrenciler arasında paylaşılırken, İsa bunu Tomas'la paylaşıyor. İsa ve Tomas arasındaki sürekli etkileşim, ikincisinin "acemi" seviyesinden <sup>92</sup>'ye kadar gelişmesini sağladı. Daha fazla benzerlik için bkz. Charlesworth, 1995: 372-73. Ancak Dunderberg (2006), John ve GTh'nin birbirlerinden bağımsız olarak geliştirildiğini ileri sürmektedir. <sup>93</sup> Lapham (2003: 115) şunu belirtir: "Metindeki önemsiz değişiklikler, sadece 'Thomas'ın Sinoptik metni körü körüne takip etmediğine değil, aynı zamanda onun İncilin ya hatırlanan Sinoptik metne ya da Sinoptik yazarların da bildiği erken bir geleneğe (yazılı veya sözlü) bağlı olduğuna işaret ediyor gibi görünmektedir." <sup>94</sup> Patterson (1993: 170) şunu belirtir: "Sinoptik gelenekte etkileri yalnızca bu metinlerin yazıldığı toplulukların daha acil çıkarlarının perdesi altında görülürken, Thomas'ta gezgin radikalizm geleneğiyle daha açık bir şekilde karşılaşılır. Sinoptik Hristiyanlık toplulukları yavaş yavaş daha geleneksel bir yaşam tarzına yerleştikçe, Thomas Hristiyanlık bunu yapmadı. Dünyaya yönelik olumsuz değerlendirmesinin ve bir gelecek umudunun bir ifadesi olarak marjinal toplumsal davranış geleneğini sürdürdü. Kurtuluş, İsa'nın sözlerine dikkatle dikkat edilmesiyle elde edildi." Bkz. Meyer ve Bloom, 1992: 74.

### --- SAYFA 126 ---

Thomas İncili 105 "anlamamak"tan "anlamaya", "bilmemekten" "bilmeye" ve "şüphelenmekten" "inanmaya" kadar "olgun".<sup>95</sup> Thomas'ın log 13d'deki şaşkınlık ifadesi, "Üstün, ağzım senin kime benzediğini söylemeye tamamen aciz", Yuhanna İncili'ndeki (11:16; 14:5; 20:25b, 28).<sup>96</sup> Günlük 13'teki tek ifadesi, onun gerçek ve ikiyüzlü olmayan doğasının farkına varmamızı sağlar. Simon Petrus ve Matta, İsa'yı kendi sınırlı anlayışlarıyla ("dürüst melek" ve "bilge filozof" olarak) sınıflandırırken, Thomas onu tarif edilemez buluyor. Thomas'a göre inanç ve bilgi ilerleyen ve kanıtlayıcıdır (Yuhanna 20:24-28'de olduğu gibi; bkz. Log 13d). Thomas'ın görme, arama ve inanma konusundaki kararlılığı (Yuhanna'da olduğu gibi) onu "rahatsız edilinceye kadar arayan ... hayret eden ... ve her şeye hükmeden" bir kişi olarak örneklendirir (krş. Günlük 2). Peter, Sinoptik'te öğrenciler arasında kilit figür olarak yüceltilirken, Thomas, GTh'de önde gelen figür olarak öne çıkıyor. Adil James'e saygı duyulurken, Thomas gizli bilgeliğin alıcısıdır. Cameron'un (1992: 535) belirttiği gibi, "James'e saygı duyulmasına rağmen (günlük 12; çapraz başvuru Galyalılar 1:19; 2:9, 12), onun yetkisi GTh'de Thomas'inkiyle geçmiştir (günlük 13). Tomas'ın, efendisinin ikizi olan İsa'yla sürekli konuşması ve gizli hikmeti başkalarıyla paylaşması, onu birinci yüzyılda Hristiyan âleminde "kilit kişilik" yaptı. Bu nokta, Thomas'ın şahsı ve eseriyle ilgili çeşitli geleneklerle doğrulanabilir. <sup>95</sup> Bkz. Skinner, 2009: xxi-xxii. <sup>96</sup> Yuhanna İncili ile GTh arasındaki ilişkiye ilişkin daha fazla ayrıntı için bkz. Charlesworth, 1995: 374-77; Pokorný, 2009: 15-16.

**--- SAYFA 127 ---**

6 Yarışmacı Thomas Kitabı Giriş Thomas Kitabı (BTh), Kurtarıcı İsa ile Didymus Yahuda Thomas (138:4-142:21) arasında bir vahiy diyalogu olduğu iddiasındadır; daha sonra İsa'nın söylemine evrilir (142:21'den sonuna kadar). Hikaye bir bütün olarak diriliş sonrası ve yükseliş öncesi zaman dilimi arasında geçiyor.<sup>1</sup> Nag Hammadi Yazması 2'nin son sekiz sayfasını kaplıyor ve her sayfanın altındaki birkaç, genellikle onarılabilir satır dışında tamamlandı.<sup>2</sup> Turner (2000: 2: 173) şunu belirtti: "Mevcut Kıpti versiyonu şüphesiz Yunancadan tercüme edilmiştir. Metnin varlığı antik çağda başka türlü kanıtlanmamıştır. Ama onun hikayelerinden biri kaynaklar görünüşe göre İsa'nın Mathias'a atfedilen sözlerinin bir derlemesiydi."<sup>3</sup> Metin üç şahsın bahsiyle başlıyor (yani Kurtarıcı İsa, Didymus 1 Klauck (2003: 176) şöyle diyor: "Bu eserin başında kodekste herhangi bir başlık bulunmuyor, ancak abonelikte iki başlık verilmiştir: 'The Book of Thomas. The Contender's Perfect'e yazıyor.' Bunlar sözdizimsel olarak bağımsız iki birimdir ve birleştirilmemesi gerekir. Bu metin üzerinde çalışan son kişinin 'Thomas' ile 'Yarışmacı'yı eşitlediği olasılığını kabul etsek bile." Turner (2000: 2: 174) şöyle yorumluyor: "Biçimsel olarak ve onu oluşturan materyal açısından bu çalışma açıkça iki ana bölüme ayrılıyor. Bunlar daha sonraki bir yazar tarafından -mükemmel bir tutarlılık olmadan- sonradan birleştirilen iki farklı ve bir zamanlar bağımsız edebi eserin veya kaynağın yaklaşık temsilleridir." 1987: 400-1; Ehrman, 2013: 412. 2 Turner (1992: 6: 529) şunu belirtir: "Altı yazılı başlık, çalışmayı 'atletlerin (yani bedeninin ateşli tutkularına karşı 'mücadele eden') Thomas'ın 'kitabı' olarak belirtirken, açılış satırları eseri İsa'nın söylediği 'gizli sözler' olarak belirtir. Judas Thomas ve Mathias tarafından onların konuştuğunu duyduğu sırada kaydedildi." Bkz. Klauck, 2003: 176-77; Layton, 1987: 400-41; Lapham, 2003: 126-29; bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 307. 3 Böyle bir kişiye atfedilen sözler koleksiyonları Papias tarafından zikredilmektedir. (yaklaşık MS 130), İskenderiyeli Clement (ikinci yüzyılın sonu) ve Hippolytus (üçüncü yüzyılın başı) Layton (1987: 402) şu gözlemi yapmaktadır: "Orijinal Yunancanın hayatta kalmadığı görülüyor. Metin yalnızca Kıpti çevirisiyle biliniyor, MS 350'den hemen önce işgal edilen ve şu anda Kahire Kıpti Müzesi'nde bulunan Nag Hammadi, MS NHC 2 (138-45)'den tek bir el yazması tarafından doğrulanıyor." Marjanen (1998: 83-84) şu yorumu yapar: "Thomas Kitabı, alıcı (Thomas) ve yazarı (Mathias) arasında net bir ayırım yapması bakımından Thomas İncili'nden farklıdır. Aslında bu ayırım, yazının sonunda verilen başlık nedeniyle gölgelenmiştir ('The Book of Thomas,' 145:17). Yazının çifte atıfları, diğer faktörlerle birlikte, bilim adamlarının Thomas Kitabı'nın arkasında birden fazla katman olduğunu varsaymasına yol açmıştır." bkz. Lapham, 2003: 126; Ehrman, 2013: 412; Layton, 1987: 400-41.

**--- SAYFA 128 ---**

Yarışmacı Thomas'ın Kitabı 107 Thomas ve Mathias) ve bunların birbirleriyle nasıl bağlantılı olduğuna dair anlatsal bir açıklama. Layton (1987: 400) şunları ileri sürmüştür: "BTh'nin oluşturulma tarihi bilinmemektedir; her halükarda, yazmanın yaklaşık tarihi olan MS 350'den önce ve BTh 138:1-3'te (GTh önsözü, 1) atıfta bulunulan GTh'den daha geç olmalıdır."<sup>4</sup> Layton'ın açıklaması genel bir gözlem olarak ele alındığında, ikinci yüzyılın ikinci yarısı ile yüzyılın ilk yarısı arasında bir tarihtir. MS üçüncü yüzyıla ait olduğu yaygın biçimde öne sürülmektedir.<sup>5</sup> Turner (2007: 236) şöyle belirtmektedir: Thomas Kitabı, muhtemelen birinci yüzyıldan kalma bir söz koleksiyonu olan Thomas İncili ile Thomas'ın Hindistan'da bir misyoner olarak yaptığı maceraları konu alan üçüncü yüzyıldan kalma bir Yunan romanı olan Thomas'ın İşleri arasında üç açıdan orta bir konuma sahip olan, ikinci yüzyılın sonlarına ait bir ürün gibi görünmektedir: (1) kompozisyon tarihi; (2) Thomas'ın bu çalışmalarda oynadığı rolün göreceli üstünlüğü; ve (3) sözler derlemesinden diyaloga ve romantizme doğru ilerledikçe anlatı özelliklerinin artan hakimiyeti.<sup>6</sup> Turner'ın işaret ettiği gibi, tüm bu gelenekler (Yuhanna İncili ve Thomas'ın Bebeklik İncili [IGTh] dahil) birlikte, erken Hristiyan yüzyıllarının "Thomasology"si için güçlü bir temel oluşturdu. Metin genellikle "Thomas'ın Kitabı" olarak adlandırılrsa da, Kıpti metni (NHC 2:7: 138:1-145:19; 145:20-23) elyazmasında ikincil bir başlık içerir: "Mükemmelliğe Yazan Yarışmacı."<sup>7</sup> Metinde, Mathias yürüyen, dinleyen ve İsa ile Tomas arasında geçen konuşmayı kaydeden biri olarak görünür (138:1-3).<sup>8</sup> Mathias ismi ise öğrencinin ismine benzer. Matta ve onun yerini alan havari Matthias (Elçilerin İşleri 1:26),<sup>9</sup> Matta ile Thomas'ın tekrar tekrar eşleştirilmesi nedeniyle öğrenci Matta'nın lehine daha olası bir tanımlamadır. 4 Bkz. Klauck, 2003: 177. 5 Lapham (2003: 126) şu yorumu yapar: "Ancak, kitabın hem Thomas'ın İncili hem de Tomas'ın Elçileri ile bir miktar aşinalık gösterebileceğinden, kitabın 20. yüzyılın başlangıcından çok önce yazılmış olması pek olası değildir. Üçüncü yüzyıl." Ayrıca bkz. Layton, 1987: 400-41. 6 Bkz. Germond, 1996: 352; Layton, 1987: 400-41; Hennecke, 1959/1963: 308; Barnstone ve Meyer, 2006: 396. 7 Krş. Turner ve Meyer, 2007: 239; Klauck, 2003: 176-77. 8 Marjanen (1998: 84) ayrıca şunu belirtmektedir: "Ancak, başlangıç kısmı ile başlığı arasındaki 'gerilim' gerçekte olmaktan çok görünürdür, çünkü başlık yalnızca muhatap Thomas'ın yorum bilgisi konusunda iddia edilen yazar Mathias'tan daha önemli bir figür olarak görüldüğünü gösterir; Mathias açıkça bu yazıda yalnızca katip olmak gibi ikincil bir rol üstlenmiştir. Bu nedenle aslında yazının 'Thomas'ın Kitabı' olarak adlandırılması hiç de şaşırtıcı değildir." Ayrıca bkz. Lapham, 2003: 126-29; Layton, 1987: 400-01. 9 Bkz. Turner ve Meyer, 2007: 239.

## --- SAYFA 129 ---

108 Havari Aziz Thomas birçok anlatımda (bkz. Matta 10:3; çapraz başvuru Markos 3:18; Luk. 6:15; GTh 13).10 Thomas ve Matta başka yazılarda da bağlantılıdır; örneğin Pistis Sophia'da Meryem, İsa'nın vahyini gizlice Philip, Thomas ve Matta'ya öğrettiğini haykırır (1:43).11 Tomas İncili'nin önsözünde olduğu gibi. (GTh), BTh'de İsa, "gizli sözleri" açıklayan kişi olarak tanıtılır (138:1-4, 4-21; 138:21-139:31).12 Tomas ayrıca kendini tanıyan ve dolayısıyla bilgiyi Kurtarıcı ile paylaşmaya uygun biri olarak tanıtılır (138:4-21). İsa ve Tomas arasındaki ilişki yukarıda bahsedilen tüm yazılardaki, özellikle de BTh'daki tuhaf özelliklerden biridir. Thomas Kitabı'nın ideolojik dünyası BTh'nin dikkatli bir analizi, onun düşünce dünyası hakkında çeşitli çıkarımları ortaya çıkarır. Dini ve felsefi çerçeve metnin temsil ettiği ideolojik dünyayı yansıtmaktadır. Turner (2000: 173-78), BTh ideolojisinin Thomasine okulundan türetildiğini savunur.13 GTh ve Thomas'ın İşleri (ATh) ile bütünüyle bağlantısı bu iddiayı güçlendirir.14 Lapham (2003: 129) şunu belirtir: "Thomas geleneği... şüphesiz Mezopotamya'ya aittir ve kitabın en eski bölümü -Thomas ile Kurtarıcı arasındaki diyalog- buna odaklanır. Ama Layton (1987: 400-01) şu gözleme sahiptir: "BTh'nin açılış paragrafında, yazar kendisinin belli bir Mathias olduğunu belirtir ve bunu havari Jude Thomas ile 'kurtarıcı' (İsa) arasındaki konuşmaların görgü tanıklarının kayıtlarını düzenleyerek derlediğini iddia eder; bu nedenle çalışma muhtemelen sahte epigrafinin bir örneğidir. Bkz. Barnstone ve Meyer, 2006: 395; Lapham, 2003: 126-29; Turner, 1992: 529. 11 Mathias hakkında konuşurken Klauck (2003: 178) şöyle der: "Her halükarda o da on iki havariden biridir ve anlatıcı olarak temel monologun diyaloga dönüştürülmesiyle doğrudan bağlantılıdır: yalnızca 'Kurtarıcı'nın Yahuda Thomas'la konuştuğunu' duymakla kalmaz, aynı zamanda onların 'birbirleriyle konuştuklarını' da duyar. Şans eseri, onların diyaloglarına kulak misafiri olur ve buna tanıklık eder. Marjanen (1998: 83) şunu belirtir: "Thomas'ın Kitabı yalnızca yazarı Mathias'ı tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda İsa'nın Thomas'la yaptığı tartışmayı duyduğu ve bunu yazdığı bir olayın kısa bir anlatımını da içerir." Bkz. Ehrman, 2013: 412; Layton, 1987: 400-01. 12 Klauck (2003: 176-77) şunu belirtir: "Genellikle dirilen İsa'nın Thomas'la konuştuğu ve diyalogun bir hayalet sırasında gerçekleştiği varsayılır; Bu hipotezi destekleyen göstergelerden biri Tomas'ın İsa'ya şu ricasıdır: 'Bu nedenle göğe çıkmadan önce ne istediğimi bana söylemen için yalvarıyorum' (138:21-25). Ancak bize açıkça İsa'nın 'göründüğü' söylenmiyor ve metin onun 'ayrılışı' ile bitmiyor." 13 Bkz. Perrin, 2000: 4. 14 Riley (1995: 157) ayrıca şunları söylüyor: "Birçok açıdan Thomas İncili'nde bulunan Thomas Hristiyanlığının devamı ve gelişimidir; hem tema hem de belirli içerik açısından çeşitli paralellikler ve bağımlılıklar sergiler."

## --- SAYFA 130 ---

Bu argümanlardan BTh'nin doğrudan ideolojik ortamı anlaşılabilir.<sup>16</sup> Üstelik BTh aynı zamanda Platoncu ve Helenistik bilgeliğin çeşitleriyle de bazı benzerlikler gösterir.<sup>17</sup> Metinde, zamanın bazı felsefi ve dini gelenekleri gibi, beden de görünür alemin bir parçası olarak kabul edilir ve bu nedenle geçici ve geçici olarak algılanır. değişkendir.<sup>18</sup> Turner'a göre (2007: 601), BTh'nin ana teması "bedenle ilgili her şeyi kınayan, Platonik-Hermetik-Gnostik kişisel bilgiyle kurtuluş temasıyla desteklenen katı çileciliktir."<sup>19</sup> Yahudi bilge metinlerinden bazıları bile güçlü cinsel çilecilik eğilimlerini sürdürmüştür.<sup>20</sup> Anlatıcı erotapokriseis'i ("soru ve cevap") kullanır. tür metnin ideolojisini çerçevelemek için yaygın biçim olarak kullanılır.<sup>21</sup> BTh'nin monolog bölümü, erken yüzyılların çeşitli edebi etkilerini yansıtır. Layton (1987: 401) şunu belirtir: "İkinci yarı veya sözler bölümü, şimdi eskatolojik bir monolog veya vaaz biçiminde bilge ve aptal konusunu devam ettiriyor. Burada kurtarıcı, geleneksel Yunan yeraltı dünyası (nekyia) edebiyatıyla karşılaştırılabilecek şekilde, aptal yeraltı dünyasında bekleyen cehennemin cezasını anlatıyor. Vaaz geleneksel acılar ve kutsamalarla ve eskatolojik bir uyanıklık çağrısıyla sona erdi."<sup>22</sup> 15 The Sophia Jesu Christi, Epistula Apostolorum, The Gospel of Mary, The Apocryphon of Yuhanna ve The Dialogue of the Savior gibi diyalog biçimini sürdüren başka kıyamet yazıları da vardır (bazıları müjdedir). Bkz. Klauck, 2003: 145-91; Barnstone ve Meyer, 2006: 395-96. 16 Schenke'nin (1991: 232-40) belirttiği gibi, mevcut BTh'nin arkasında, yarışmacı Jacob tarafından yazıldığı söylenen bir Yahudi kaynağı olabilir. Klauck (2003: 184) şu yorumu yapar: BTh'deki Platonik basmakalıp sözler. . . BTh dünyası artık Atasözleri Kitabının ayakları yere basan pratik bilgeliği değil, bu bilgeliğin Platonlaştırıcı, Helenistik versiyonudur." Muhtemelen genel olarak Platoncu geleneklere veya Platon ile ilişkilendirilen veya Platon aracılığıyla yorumlanan Yahudi bilgeliğin geleneklerine (örneğin, Süleyman'ın Bilgeliği) atıfta bulunabilir. 18 Bkz. Layton, 1987:400; Riley, 1995: 159, 163. 19 Bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 308; Ehrman, 2013: 412. 20 Klauck (2003: 177) şunu belirtmektedir: "Alta yatan eserin -cinsel çileciliğe güçlü bir eğilime sahip, dikkat çekici bir Yahudi metni- karakterini aklımızda tuttuğumuzda, sporcunun münzevi olduğunu görürüz." Klauck (2003: 177) ayrıca şöyle diyor: "Yahudi geleneğinde, bu anlamda model 'sporcu', öncelikle Yaratılış 32:23-32'de anlatılan gece mücadelesi nedeniyle Yakup'tu." Ayrıca bkz. Price, 2011: bölüm 19. 21 Turner (2000: 2: 173-74) şunu belirtmektedir: "Bu tür diyalog, kişinin gerçeği, bilginin geri çağrıldığı veya 'doğuma kadar iletildiği' ifade, karşı ifade ve açıklamanın doğurgan diyalektiği yoluyla keşfettiği Platon'un kiyle aynı değildir. Daha ziyade, artık bazen erotapokriseis ('sorular ve sorular') olarak adlandırılan literatürle yakından ilişkilidir. çünkü bunda olası bir girişim, açıklayıcı bir figürden veya benzer bir manevi otoriteden, dini bir soru (konu) ve yorumlayıcı cevap (yorum) biçiminde açığa çıkan gerçeği ortaya çıkarır. Bkz. Liebenberg, 2001: 522.

22 Lapham (2003: 127) ayrıca şunları belirtmektedir: "Açık olan şu ki, ikinci bölüm - acılar ve bereketler - ikinci yüzyıl Yahudi-Hristiyan yazılarındaki kıyamet vizyonlarına ve özellikle de belki de Petrus'un Kıyametine büyük ölçüde borçludur." Bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 308.

**--- SAYFA 131 ---**

110 Havari Aziz Thomas, Kurtarıcı'nın ağzından çıkan sürekli "acılar" (143:8-145:1) ve "nimetler" (145:1-19), kanonik İncillerin birçok pasajını anımsatır (çapraz başvuru Luka 6:20-26 [Q]).<sup>23</sup> Bu kanıt, okuyucunun, BTh'nin anlatıcısının çevresinden etkilendiğinin farkına varmasını sağlar.<sup>24</sup> Temel alınan Bu bilgi üzerine BTh'nin bir okuyucusu şu gözlemleri çıkarabilir: Birincisi, metnin anlatıcısı kendi zamanının dini ve felsefi ideolojileriyle meşgul olur; ikincisi, metin Tomas'ın Tanrı'nın gizli bilgeliğinin "çalışan" ve "öğrenen" karakterini ön plana çıkarıyor (138:34-35); üçüncüsü, Thomasine topluluğunun erken yüzyılların ideolojileriyle yaygın ilişkisini yansıtıyor; ve dördüncüsü, bu yönler Thomasine Hristiyanlığının hem ilahi hem de dünyevi bilgiyi vurguladığını ortaya koyuyor. Thomas Kitabı'nda Thomas BTh'de Thomas, başından itibaren İsa'nın muhatabı olarak karşımıza çıkar. Eser bir bütün olarak kısa bir girişle açılıyor: "Kurtarıcı'nın Yahuda Tomas'a söylediği ve ben Mathaias'ın da yazdığı karanlık sözler. Ben seyahat eder ve onlar birbirleriyle konuşurken onları dinlerdim" (138:1-3).<sup>25</sup> Giriş cümlesindeki üç karakter şu şekilde karşımıza çıkıyor: Birincisi, gizli bilgeliği ruhani ikiz kardeşiyle paylaşan Kurtarıcı İsa; ikincisi, hikayede İsa'nın aktif muhatabı olan Tomas; ve üçüncüsü, onlarla birlikte yürüyen, onları dinleyen ve konuşmalarını kaydeden Mathias. Layton (1987: 401) şu yorumu yapar: "BTh'nin üslubu çoğu zaman belirsizdir, belki de yazarın eseri 'anlaşılmaz sözler' (138:1-3) olarak nitelendirmesine uygun olarak."<sup>26</sup> Monolog bölümünde Thomas arka plandadır 23 Bkz. Klauck, 2003: 183. 24 Butcher (2000: 147) şu yorumu yapar: "Arıyorum Yarışmacı Thomas'ın Kitabı ile tarihi İsa'nın öğretileri arasındaki süreklilik göz önüne alındığında, Beatitudes'taki edebi biçim benzerliği fark edilebilir. Bkz. Turner, 2000: 2: 174-77. 25 Başlık hakkında yorum yaparken Turner (2000: 2: 173) şunu belirtir: "İki başlık ortaya çıkar: (1) çalışmayı 'Sporcu Thomas'ın mükemmele yazdığı bir 'kitap' olarak belirten alt simge başlık; ve (2) İsa'nın Yahuda Thomas'a söylediği ve Mathaias tarafından kaydedilen 'gizli sözler' olarak belirten başlangıç (138:1-4) konuşmalarına kulak misafiri oldum." Bkz. Hennecke, 1959/1963: 307; Barnstone ve Meyer, 2006: 395; Klauck, 2003: 176-77. 26 Yuhanna'nın Gizli Kitabı ve Savaşçı Thomas'ın Kitabı, kurtarıcının, yani dirilen Mesih'in gizli öğretisini aynı "gizli sözler" terimiyle temsil etme iddiasındadır. Bkz. Roukema, 2010, 132.

## --- SAYFA 132 ---

The Book of Thomas the Contender 111 İsa konuşmanın tam kontrolünü eline alırken (142:26-145:15). Thomas'ın metinde bir kimlik doğrulama figürü olarak görünüp görünmediği önemli bir sorudur.<sup>27</sup> Marjanen (1998: 82-83) şu yorumu yapar: "İsa'nın havarilerinin kimlik doğrulama figürleri olarak kullanılması elbette Yuhanna İncili ve Thomas İncili ile sınırlı değildir. Tam tersine, bu fikir çeşitli ilk Hristiyan yazarlar tarafından benimsenmiştir... Thomas Kitabı ve Pistis Sophia bize bu eğilimin başlıca örneklerini sağlar."<sup>28</sup> Anlatıcının anlatıcısı Genişletilmiş hikaye, ilk olarak İsa'nın Thomas'la olan yakınlığını tasvir etmeyi ve ikinci olarak da, erken Hristiyan yüzyıllarının önemli bir karakteri olarak Tomas'ın sesini doğrulamayı amaçlıyor. Metinde anlatıcı, Kurtarıcı ile Tomas arasındaki bir konuşmayı anlatır (138:1-3). Kurtarıcı, Tomas'ı kendi nefsinin tanınamaması konusunda uyarır (138:4-15).<sup>29</sup> Kurtarıcı'yla tanışmanın benlikle tanışıklık olduğunu açıkça ortaya koyar<sup>30</sup> ve böylece ona "kendini bilen adam olarak anılması" için ilham verir.<sup>31</sup> Kendi benliğini tanıyarak Tomas, Kurtarıcı'yı ve "bütünlüğün derinliğini" tanıyabilir.<sup>32</sup> Üstelik İsa, Tomas'ın ne düşündüğü hakkında ona bir açıklama vaat eder. <sup>27</sup> Butcher (2000: 149) şu yorumu yapar: "İsa'nın öğretilerinin devamlılığı ve uzantıları, The Book of Thomas the Contender'da açıkça görülmektedir." Hennecke (1959/1963: 308) şunu belirtmektedir: "Son iki sayfada İsa'nın 'Amin!' ile biten uzun bir konuşması yer almaktadır. Bu iki bölüme ayrılmıştır; birincisi tehditleri ve bedduaları ('Yazıklar olsun sana...') ve ikinci duaları ('Ne mutlu sana...') içerir." <sup>28</sup> Diğer pek çok kitapta öğrenciler hikayenin anlatıcısı (örneğin Petrus'un İncili, Yuhanna'nın Kıyamet'i, Petrus'un Kıyameti) veya hikayenin yazarları (örneğin Thomas'ın Bebeklik İncili, Yakup'un Protevangelium'u) olarak görünürler. <sup>29</sup> Klauck (2003: 178-79) şu yorumu yapar: "Kendini tanıma çağrısının otomatik olarak Gnostik terimlerle yorumlanması gerekmez, çünkü İsa Thomas'a şunu söyler: 'Ve sen, kendini bilen kişi olarak anılacaksın' (138:15-19). Bu sözler, kehanet tanrısı Apollon'un Delfi'deki tapınağının girişinin üzerinde duran ünlü 'Kendini bil' özdeyişini hatırlatıyor." <sup>30</sup> Layton (1987: 400) şu yorumu yapar: "Çalışmanın ilk yarısı tanışma veya kendini tanıma (gnōsis) ve beden değersizliğiyle ilgilidir. İkinci yarısı (sonuna kadar 142:21) sert bir şekilde çileci ve vaaz niteliğindedir; aptal kişiyi cehennemde bekleyen cezayı ayrıntılı olarak anlatır ve beden etkisine maruz kalan aptalı kınar." Aynı zamanda Butcher (2000: 149) şu yorumu yapar: "Bazı ciddi süreksizlikler de var. Örneğin: 'Kadınlarla yakınlığı seven ve onunla ilişkiyi kirlüten sana yazıklar olsun!' (BTh 144:9). Bunu, Yarışmacı Thomas'ın kendi iç savaşlarının yazarına bırak." Barnstone ve Meyer (2006: 395) şunu belirtmektedir: "metin, İsa'nın sözlerini ve İsa ile Thomas arasındaki bir diyalogun yanı sıra, İsa'nın yargıyla karşı karşıya kalan günahkarlar hakkında bir vaazını içermektedir." <sup>31</sup> Turner (1992: 6: 529) şunu belirtir: "'Kendini bilerek' Thomas aynı zamanda Kurtarıcı'nın nereden geldiğini ve nereye dönmek üzere olduğunu 'her şeyin derinliğini' de bilecek ve böylece İsa'nın gerçek öğretilerine sahip bir misyoner olacaktı." Layton (1987: 401) şunu belirtmektedir: "Kurtarıcının bu konudaki vahyi

diyalog, kurtarıcının verdiği bir dizi uzun yanıtla bölünmüş felsefi bir inceleme biçimini alır. Bunlar arasında ilahi ikizlik modelinin ima ettiği mistik teolojinin açık bir tartışması; ve ruhların ve bedenlerin kaderinin ve bilge ile aptalın karakterinin kıyamet gibi tanımlanması. <sup>32</sup> Bkz. Van Oort, 2008: 219.

## --- SAYFA 133 ---

112 Havari Aziz Thomas yüreğinde (138:4-6).<sup>33</sup> Turner (2000: 2: 174) şu yorumu yapar: "Kurtarıcının ikizi olarak Thomas, kurtarıcının doğası ve öğretisi hakkında doğrudan içgörü sahibi olma iddiasına sahipti. Dolayısıyla, 'kendisini bilerek' Thomas aynı zamanda kurtarıcının nereden gelip nereye döneceğini 'her şeyin derinliğini' de bilecek ve bu nedenle sahip olunan bir misyoner haline gelebilecekti. İsa'nın gerçek (burada münzevi) öğretisinin." Tomas'ın İsa ile paylaştığı bu kişisel tanışıklık, onun "insanlık için belirsiz olanı görmesini" sağladı.<sup>34</sup> BTh'nin başlangıcında diyalog, karanlık şeyler teması etrafında gelişir.<sup>35</sup> Thomas sürekli olarak Kurtarıcı'dan gizli bilgiyi vermesini talep eder. O, "insanlık için belirsiz olanı ve insanların tanıdık olmadığı neleri engellediğini kişisel olarak görmüş" biri olarak tanıtılır (138:19-20). 138:21-37'de Thomas, Kurtarıcı'dan bir kez daha belirsiz şeylerin bilgisini almasını ister. İsa'ya şöyle der: "Senden karanlık şeyler duydum" (138:24-25). Bu ifade, Thomas'ın bir zamanlar belirsiz şeyler duyduğu ve şimdi ustadan bunları ayrıntılı olarak açıklamasını istediği anlamına gelebilir. Lapham (2003: 128) şunu belirtir: "Kurtarıcıyla diyalogu yoluyla kendisine emanet edilen 'gizli sözleri' yurt dışına yaymak Thomas'ın görevidir. O, mükemmellik mücadelesinde coşkulu yaşam tarzının zorunlu doğasını ilan etmektir."<sup>36</sup> Kurtarıcı'nın Thomas'a yanıtı görünen ve görünmeyen şeyler arasında ikiye ayrılır.<sup>37</sup> Onun Thomas'a yanıtı iki önemli yönü ortaya çıkarır: birincisi, dünyada görünen hakikat eylemleri bile insanlar için belirsizdir (138:27-34); ikincisi, eğer öyleyse, o yüce azamet ve kemal onlara nasıl görünür? Thomas cevap verdi: "Bize yaptıklarınızı anlatın 33 Kurtarıcı devam ediyor, "sadece kendilerini tanıyanlar aynı zamanda bütünün derinliğini de öğrenmişlerdir" (138:17-19). Ayrıca bkz. Horman, 2011: 213. 34 Barnstone ve Meyer (2006: 395-96) şu yorumu yapar: "Tomas Kitabı'nda İsa'nın sözleri bazen İncil'deki sözleri ve temaları anımsatır" Thomas'ın. Burada İsa ikiz Yahuda hakkında, benlik bilgisi, gizli ve görünen şeyler, beden arzuları, bilgelik ve aptallık hakkında yorum yapıyor." 35 Lapham (2003: 127) şunu belirtir: "Üslupta köklü bir değişiklik s. Kodeks'in 142'sinde, diyalog aniden Kurtarıcı'nın Sinoptik Mutluluklar tarzında bir dizi acı ve bereketi dile getirdiği bir monoloğa dönüşüyor. Bu değişikliğin alışlagelmiş açıklaması, Thomas Kitabı'nın aslında ortak münzevi temaları nedeniyle birleştirilen oldukça farklı iki metinden oluşan karma bir çalışma olduğudur." Bkz. Turner, 2007: 237. 36 Lapham (2003: 128) şöyle devam eder: "Ancak, kendisinden önceki Peygamberler gibi Thomas da vaazlarının sağır kulaklara düşebileceğinden endişe duymaktadır; ve böyle bir mesajı vaaz eden herkesin 'dünyanın alay konusu' olacağından korktuğunu Kurtarıcı'ya anlatır." 37 İsa şunu sorar: "Eğer (çoğul) sizin için görünür olan şeyler sizin için karanlıksa, görünmeyenleri nasıl duyabilirsiniz? Eğer dünyada görünen hakikat amelleri sana zor geliyorsa, o halde görülmeyen yüce azamet ve kemal amellerini nasıl yapacaksın?" (138:27-34).

### --- SAYFA 134 ---

Yarışmacı Thomas Kitabı 113, bizim için açık olmadıklarını, [fakat daha doğrusu] belirsiz olduklarını söylüyor” (138:36-38). BTh'da, Thomas'ın Kurtarıcı ile yakınlığı, gizli bilgeliği bilme merakı ve diyaloga katılan biri olarak temsili rolü okuyucunun dikkatine sunulur. 139:20'de Thomas, Kurtarıcı'yı aydınlanma veren biri olarak kabul eder. Buna karşılık İsa, ona öğrettiği şeyin "mükemmel olanların öğretisi" olduğunu söyler (140:8-14). Sonra Thomas'a ya mükemmel olma ya da cahil olma seçeneğini sunar (140:11-14). [birçok. . .] tanımayanlar . . . ruh(lar).” Kurtarıcı'nın 140:40-41'deki yanıtı şöyledir: “[Gerçeği arayan] bilge kişiye [ne mutludur (?); onu bir kez bulduğunda sonsuza kadar ona güvenmiştir; ve kargaşa çıkarmak isteyenlerden korkmadı.”40 Burada insanlar üç gruba ayrılıyor: birincisi, cahiller; ikincisi, dünyada mükemmel olanlar ve üçüncüsü, mükemmelliğin haşmetine ulaşmak için çok çabalayanlar. İsa, Tomas'ı ikinci kategoride saydı ve üçüncüye doğru ilerlemesi için onu cesaretlendirdi. Tomas teslim olmaya, çok çalışmaya ve dikkatli kalmaya istekliydi ve öğrenmeye istekliydi. Onun teslimiyet tutumu şu ifadeyle yansıtılmaktadır: "Rabbim, sen konuş ve seni dinlemesi gereken ben" (142:7-8).BTh'daki son sözleri kendisi (ve topluluğu) ile dışarıdaki dünya arasındaki ayrıma işaret ediyor: “Gerçekten bizi ikna ettin, Tanrım; Biz kalbimizle düşündük ve öyle olduğu da çok açık. Ve sözleriniz kıskançlıktan uzaktır” (142:18-25). İsa'nın ruhani kardeşi olan Tomas, Kurtarıcı'yı çok iyi tanıyordu. Kurtarıcı, temsil ettiği topluluğun gizemli gerçekler tarafından yönlendirilebilmesi için ona gizli bilgeliği dile getirdi. Tomas kendi toplumunu temsil ederken, toplumunun her bakımdan bilge olmasını diliyor. Bu, Kurtarıcı tarafından kullanılan çoğul hitap biçimiyle işaretlenmiştir. İsa, Tomas topluluğunun "çalışanlar" ve aynı zamanda "öğrenciler" (138:34-35) mükemmelliğin görkemine ulaşılabilirliğini söylüyor. 38 Lapham (2003: 126-27) şöyle yorumluyor: "Thomas'a, henüz mükemmelliğe ulaşmaktan uzak olmasına rağmen, Onikiler arasında Kurtarıcı'nın 'ikiz ve tek gerçek dostu' olduğu için tek başına kendisinin gizlenen gerçeği anlamaya başladığı anlatılıyor. diğerleri.” 39 Bir defasında İsa Tomas'a şöyle dedi: "Sen (çoğul) olgunlaştıncaya kadar çocuksun" (139:11). 40 Ayrıca bkz. Barnstone ve Meyer, 2006: 396; Klauck, 2003: 181.

### --- SAYFA 135 ---

114 Havari Aziz Thomas onlara yalnızca “çalışma” ve “öğrenme” yoluyla ulaştı (138:34-35). Thomas'ın Kurtarıcı'dan dünyevi şeyler yerine (Tanrı'ya ait) belirsiz şeyleri bilmesini sürekli olarak istemesi, onu her bakımdan benzersiz bir karakter haline getirir (138:36-37). Kurtarıcı, Tomas'ı görünen dünyadan görünmeyene (138:27-38), bedenden ruha (138:39-139:11; 141:5-17), cehaletten zekaya (140:8-14), aptallıktan bilgeliğe ve yalandan gerçeğe (140:15-37) uzaklaşmaya teşvik eder. İsa, Tomas'ın öğrenen biri olduğunu kabul ediyor ama aynı zamanda mükemmelliğin görkemini henüz almamış. Bir kişi Kurtarıcı'nın önünde kendini teslim ettikçe, çalışıp öğrendikçe mükemmellik konumundan mükemmelliğin görkemine doğru gelişir. Tomas'ın İsa'ya verdiği yanıt, konuşması ve dinlemesi gereken kişinin İsa olduğunu gösteriyor (142:7). Tomas'ın 142:18-24'teki son sözleri şu hususları doğrulamaktadır: İlk olarak İsa, Tomas'ı ve diğer öğrencilerini ikna eder; ikincisi, Tomas ve arkadaşları İsa'nın sözlerini net bir şekilde anladılar; üçüncüsü, İsa'nın sözleri kıskançlıktan uzaktır; dördüncüsü, İsa'nın sözleri onu takip edenler için övgüye değer olsa da, bu dünyadaki çoğu insan için gülünç ve gülünçtür; ve beşincisi, öğrenciler dünyada saygı görmedikleri için İsa'nın sözlerini duyurmakta zorluk çekiyorlar. Sorumlu bir kişi olarak Thomas'ın gerçekleştirmesi gereken aşağıdaki hedefler vardır: birincisi, dünya insanlarını cehaletten mükemmelliğe yönlendirmek; ikincisi, dünyadaki mükemmel statüsünü korumak; üçüncüsü de toplumunu mükemmel tabiatından, kemalin haşmetine ulaştırmak. Yuhanna İncili'nde olduğu gibi BTh da dualistik bir çerçevede gelişir. Beden ve ruh ikiliği metnin ideolojisinde önemli bir rol oynar.<sup>41</sup> BTh 138:39-139:9 bu tematik zıtlığı şu vurguyla ön plana çıkarır: [İnsanların ve] hayvanların [tüm] bedenleri doğurmuştur [irrasyoneldir. . .] çünkü vücut hayvanıdır. Nasıl ki hayvanların bedeni yok oluyorsa, bu oluşumlar da (yani insan bedeni) yok olacaktır. Onlar da hayvanlarınkine benzer bir ilişkiden kaynaklanmıyor mu? Klauck'a (2003: 179) göre BTh 138:39-139:9 metnin ana temasını oluşturur. Kendisi (2003: 179) şunları belirtmektedir: "Bu bizi diyalogun gerçek konusuna, yani öne çıkan konular olarak görülen cinsellik ve üremeye getiriyor 41 Riley (1995: 163-64) şöyle diyor: "Thomas Kitabı'nın argümanı, beden geçici ve bozulabilir ve değersiz bir umut nesnesi olduğudur."

## --- SAYFA 136 ---

Varoluşun kusurluluğunun, kırılğanlığının ve ölümlülüğünün belirtisi. İnsanın değerli parçası olan ruhu, 'yukarıda' bulunan kendi gerçek evine ulaşmak istiyorsa, kendisini bu boyuttan kurtarmalıdır." Mükemmelliğin görkemine ulaşmak için Thomas'a bedensel arzulardan kaçınması ve ruhunu tüm dünyevi zevklerden kurtarması talimatı verilir. Klauck (2003: 180), 139:24-31'i başka bir önemli pasaj olarak değerlendirir: Kurtarıcı şöyle dedi: "Ey mübarek Thomas, elbette bu görünür Işık sizin adınıza parladı - burada kalmanız için değil, daha ziyade ortaya çıkmanız için - ve ne zaman seçilmişler hayvanlıktan vazgeçse, o zaman bu ışık özüne doğru çekilecek ve iyi bir hizmetkar olduğu için özü onu karşılayacaktır. şöyle diyor: Ey erkeklerin bedenlerinde ve iliklerinde yanan, gece gündüz yanan, erkeklerin uzuvlarında yanan ve zihinlerini sarhoş eden ve ruhlarını bozan, onları gece ve gündüz erkeklerin ve kadınların içinde [hareket ettiren] ve onları gizlice ve görünür bir şekilde [hareket eden] hareket ettiren ateşin acısı. Bu görünür ve ateşli tutkular onun ruhunu özgürleştirmesine ve yukarıdaki görünmez şeyleri deneyimlemesine engeldir. Klauck (2003: 180) şöyle der: "Thomas'ın Kitabı şimdi yeni bir benzetmeyle insanın erostan nasıl kaçabileceğini göstermeye çalışıyor; Sahte bilgeliğe değil, gerçek bilgeliğe 'sığınmak' gerekir (çapraz başvuru Özdeyişler 9:1-18). Bu, ruha kanat verir, onunla uçup şehvetten kaçabilir."44 Böylece BTh ideolojisini ikici bir çerçeve içinde şu şekilde çerçeveler: birincisi, görünür şeyler yalnızca bize görünmeyi anlamamızı öğrettikleri ölçüde önemlidir; ikincisi, 42 Klauck (2003: 180) şu yorumu yapar: "'Görünür ışık', en yüksek Tanrı'nın 'iyi bir hizmetkari' olarak görevini yerine getiren dünyevi güneştir. Bu, 'burada' faaliyeti (yani bu dünyada parlamayı) gerektirir, ancak güneşin gerçek evi, daha da yükseklerde bulunan cennettir. 43 Bkz. Klauck, 2003: 180; Hopkins, 2007: 76. 44 Klauck (2003: 180) bunu Platon'un Phaedrus'undan daha eski ve kesinlikle Platonculukla sınırlı olmayan bir imge olarak görüyor.

## --- SAYFA 137 ---

116 Havari Aziz Thomas, görünür dünya bedensel şeylerden oluşur, ancak insanlar ruhlarını bedensel yönlerden özgürleştirmelidir.45 Burada Kurtarıcı, Thomas'ın (ve topluluğunun) ahlak anlayışını Tanrı'nın ahlak anlayışıyla uyumlu hale getirir. GTh ve BTh dahil olmak üzere Thomasine gelenekleri çileciliğin ilkelerini yansıtır.46 BTh'da bedenler cinsellikten doğan, diğer bedenlerden beslenen, daha fazla cinsellikle meşgul olan ve kesintisiz bir döngü içinde yok olan bedenlerdir. Bu ayrıca şehvetin, insanların sadece canavarlar gibi davranmasına, sadece daha fazla beden yapmak için seks yapmasına ve bunların hepsinin yok olmasına nasıl neden olduğunu tasvir ediyor. Riley'nin sözleriyle (1995: 159; krş. 139:1-4), "cinsellik geçiciliğin, değişkenliğin ve ölümlülüğün bir işaretidir."47 139:6-11'deki metin şunu belirtmektedir: Aslında evcil hayvanların bedenleri yok olduğu gibi, bu modellenmiş formlar da yok olacaktır. O (beden), evcil hayvanlarındaki gibi cinsel ilişkiden kaynaklanmıyor mu? Eğer o da bundan (ilişkiden) ise, nasıl onlardan farklı bir şey meydana getirebilir? O halde siz (çoğul) olgunlaşana kadar çocuksunuz. Burada anlatıcı retorik sorularla bu düşüncüyü pekiştiriyor ve monolog bölümünde (144:8-12) şu şekilde ifade ediliyor: Yazıklar olsun size (pl.), kadınlığa ait olan cinsel ilişkiyi ve onun pis birlikte yaşamasını seven. Ve vay halinize (pl.) bedenlerinizin otoriteleri tarafından kısırılanlar; çünkü sana zarar verecekler. Yazıklar olsun size (pl.), kötü iblislerin ajanları tarafından kısırılanlar. BTh'nin bu pasajları, bedensel etkileşimlerden ve cinsel ilişkiden kaçınmanın gerekliliğini açıkça belirtmektedir. Dolayısıyla metinde çilecilik yönüne güçlü bir vurgu vardır. BTh'da vurgulanan münzevi yaşam tarzı, metnin okuyucularını etkilemiş olmalı. Thomasine topluluğunun çileci yaşam tarzı şu çerçeve içinde çok iyi anlatılmıştır45 Riley (1995: 167), "Görünür ve maddi dünyanın ve onunla birlikte tüm etin sonu gelecektir. Tek başına dayanabilen ruh, ağırlıksız ve saf kalmalıdır ki 'görünür alemde çıkıp' 'yüce yüceliğe ve pleromaya' çıkabilsin (138:26, 33). 46 Turner (1992: 6: 529) şu yorumu yapar: "İsa'nın bu gerçek öğretisinin sürekli olarak çileci olduğu ortaya çıkıyor. Onun temel teması ve sloganı 'ateş'tir, ruha eziyet eden bedensel tutkuların ateşi ve bunun cehennem alevlerindeki karşılığı: kişi günah işlediği şeyle cezalandırılacaktır. Bu ana tema etrafında bir takım kavramsal karşıtlıklar toplanmıştır." Bkz. Scholer, 1997: 410. 47 Riley (1995: 157) BTh'yi şu şekilde ifade etmektedir: "Bu, İsa ile ikiz kardeşi Thomas arasında, Paskalya ile göğe yükseliş arasında geçen ve Thomas'ın İsa'ya manevi gerçeğin sırlarını sorduğu bir vahiy diyalogu olduğu iddia edilmektedir."

## --- SAYFA 138 ---

The Book of Thomas the Contender 117, İsa ile Tomas arasındaki diriliş sonrası bir konuşmayı konu alıyor. Thomas'ın 138:21-26'daki ilk ifadesi Kurtarıcı'dan şu ricayla başlar: "Öyleyse sana yalvarıyorum, göğe yükselişinden önce sana sorduğum şeyleri bana söylemeni istiyorum." BTh olayları, Kurtarıcı ve Thomas arasındaki diriliş sonrası müzakereler olarak anlaşılmalıdır. Hem Yuhanna İncili hem de BTh söz konusu olduğunda, Thomas'ın diriliş sonrası anlatılarla iyi bağlantıları vardır (çapraz başvuru Yuhanna 20:24-28).<sup>48</sup> Tüm bu geleneklerde Tomas, İsa ile gizemli bilgeliği paylaşan bir kişi ve havariler arasında üstün bir statü ve rol sergileyen bir figür olarak tasvir edilir. Metin, unvanların kullanımı yoluyla İsa ile Tomas arasındaki bağı gösteriyor. Anlatıcı, Tomas'ı "Yahuda Tomas" (138:1-4) ve "Tomas denilen Yahuda" (142:1-26) olarak tanıtırken, İsa ona şu şekilde hitap eder: "Kardeş Tomas" (iki kez), "İkizim", "Gerçek Dostum", "Kardeşim" (138:4-21) ve "Kutsanmış Tomas" (138:21-139:31).<sup>49</sup> Metinde İsa, "Kurtarıcı" (138:1-4, 4-21), "Ben" ve "Gerçeğin Bilgisi" (138:4-21) olarak tanıtılır.<sup>50</sup> Hennecke (1959/1963: 308) şöyle anlatır: "Kurtarıcı, ilk andan itibaren 'ikiz kardeşi' ve 'arkadaş' olarak adlandırılan 'kardeşi' Thomas'a döner. Ona bazı vahiyler vaat eder ve havari ondan ricada bulunur. göğe yükselmeden önce bunları kendisine iletir." <sup>51</sup> Belirtildiği gibi Tomas, İsa'yla yürüyen ve onunla konuşan biridir (138:4-21).<sup>52</sup> Ruhsal ikiz ilişkileri bu unvanların kullanımıyla yansıtılmaktadır. İsa bilgiyi paylaşan biri olarak görünürken, Tomas Kurtarıcı'nın söylediklerini takip eden biri olarak görünür. İsa, Tomas'ı bilgili bir kişi olarak kabul ederken, dünyanın geri kalanını cehalete batmış olarak görüyor. Thomas'ın İsa'ya şu sorusu: "Dünyada saygı görmediğimiz halde nasıl gidip onları vaaz edebiliriz?" Riley'nin (1995: 157-58) daha geniş kapsamlı olanında çok daha anlamlıdır: "Yuhanna İncili ve ortodoksluğu geliştirmeye yönelik daha sonraki birkaç çalışma gibi, aynı zamanda diğer şeylerin yanı sıra yeniden diriliş ve bedenin ölümünden sonraki kaderiyle de ilgilidir." Ayrıca bkz. Ehrman, 2013: 412; Butcher, 2000: 149. <sup>49</sup> Klauck (2003: 179) ikiz kardeş geleneğini şu sözlerle yorumlamaktadır: "Bu, Sokratik-Platonik gelenek tarafından benimsenmiş ve yalnızca klasik antik çağdaki eğitimli kişilerin genel kültüründe değil, aynı zamanda Thomas Kitabı'nın yazarının içinde yer aldığı Helenistik Yahudi alim geleneğinde de sıradanlaşmıştır." <sup>50</sup> Charlesworth (1995: 377-78) şu yorumu yapar: "Yuhanna İncili'nde olduğu gibi BTh'de de önde gelen mürit Thomas'tır. Yazarı İsa'nın Thomas'a 'sen benim ikizim ve gerçek yoldaşımsın' demesini sağlar." Ayrıca bkz. Papandrea, 2016: 53; Klauck, 2003: 178; Ehrman, 2013: 412. <sup>51</sup> Charlesworth'a (1995: 378) göre, "Yarışmacı Thomas'ın Kitabı'nda İsa Thomas'a şunu söyler: 'Sen benim kardeşim olarak anılacaksın' (138:10). Bu ayet 'o halde' ile başlar ve görünüme göre Yuhanna 19:27'nin bir tefsirinden türemiştir ve çarmıhın altındaki Sevgili Mürit'i şu şekilde tanımlar: Thomas." <sup>52</sup> Bkz. 1995: 378.

### --- SAYFA 139 ---

118 Havari Aziz Thomas metninin bağlamı (142:18-24). Sorusu metindeki ironik bir duruma dikkat çekiyor: Dünyada bilgili olana saygı duyulmuyor ve cahil olan onu yönetiyor. BTh'nin monoloğu tam da bu noktada Thomas'a bir yanıt olarak başlar (142:26-145:15). Metinde yatay karşıtlığa (yani "bu çağ" ile "gelecek çağ" arasındaki karşıtlığın Sinoptik öğretisine) karşı dikey karşıtlık (yani "yukarıdan" dünya ile "aşağıdan" dünya arasındaki) vurgulanmıştır (138:21-139:31).<sup>53</sup> Tomas ve toplumu mükemmel kategorisinde sayıldığından (ve mükemmelliğin görkemini elde etmek için çok çabalama noktasında), onlar şu şekilde tanınır: dünya "yukarıdan". Dolayısıyla BTh ile Yuhanna İncili'nin eskatolojik ilkeleri arasındaki benzerlikler çarpıcı ve dikkat çekicidir. Tomas'ın sözleri, İsa'nın daha uzun yanıtlarına kıyasla uzunluk olarak daha kısa olsa da, onun sözleri, İsa'nın onunla etkileşime geçmesine yol açan ikna edici sorular işlevi görüyor. Üstelik anlatıcı, İsa'nın daha uzun ve vahiy niteliğindeki sözlerine daha çok dikkat eder.<sup>54</sup> "Bilgi" (138:4-21), "hakikat", "ışık" ("karanlık" ile karşılaştırıldığında), 138:21-139:31; 143:8-145:1), "hikmet" (139:31-141:2), "iman" gibi temalar "dünya" (141:2-142:26) ve "yargıç"/"yargı" (142:26-143:7) Yuhanna İncili'ndeki temaları anımsatır. Retorik sorular (138:21-139:31), esrarengiz sözler (138:4-21), benzetmeler (yani "geceleyin hedefe atılan oklar," 138:21-139:31; "su kenarında büyüyen bir ağaç," 139:31-141:2),<sup>55</sup> meşhur sözler (örn. akıllı kişi her türlü bilgelikte mükemmeldir" ve "bilge kişi hakikatle beslenir" 139:31-141:2) ve benzerleri biçimsel olarak okuyucuyu metinle buluşturmak için kullanılır.<sup>56</sup> Tomas, İsa'nın esrarengiz sözleriyle meşgul olmak için gereken zekayı sergiler ve dolayısıyla soruları, İsa'yı muhatapla sohbetini sürdürmeye ikna eder. Böylece hikayenin anlatıcısı şunları ön plana çıkarıyor: Birincisi, İsa ve 53 Bkz. Allison, 1992: 206-09 arasındaki etkileşim; Caragounis, 1992: 417-30. 54 Vahiy niteliğindeki diyaloglar aynı zamanda birçok pagan Hermetik ve Gnostik Hristiyan metninde de bulunur; bunların çoğu Nag Hammadi'dendir: Yuhanna'nın Apocryphon'u (NHC 2,1), İsa Mesih'in Sophia'sı (NHC 3,4), Sekizinci ve Dokuzuncu Konuşma (NHC 6,6), Kurtarıcı'nın Diyaloğu (NHC 3,5) ve Petrus'un Philip'e Mektubu (NHC 8,2). Turner (1992: 6: 529) şöyle diyor: "Bu diyaloglar, diriliş ile yükseliş arasında, Kurtarıcı'nın gerçek ilahi formunda yeryüzünde görüldüğü bir zamanda geçiyor." 55 Bkz. Klauck, 2003: 179. 56 Turner (2000: 2: 174) şunu belirtmektedir: "A bölümünün malzemesi benzetmelerden (139:13-20; 142:11-18), meşhur sözlerden (138:16-18; 138:28-30; 139:21; 140:1-4; 140:13-18; 140:38-40; 140:41-141:1) ve Mezmur 1:3'ten (140:17-18) bir alıntı."

### --- SAYFA 140 ---

The Book of Thomas the Contender 119 Thomas'ı ikna edici bir şekilde; ikincisi, okuyucuyu cehaletten mükemmelliğe ve mükemmellikten mükemmelliğin ihtişamına doğru gelişmeye teşvik eden ideal bir figür olarak Thomas'ın karakteri; üçüncüsü, Thomas'ın hikayesinin İsa ile ilişkili olarak icra edici işlevini gösteren BTh'nin edebi ve anlatısal karakteri; ve dördüncüsü, Tomas'ın İsa ile mistik birliği ve bunun sonucunda ruhsal olgunluk için aldığı talimatlar. Son sözler Özetlemede, Thomas'ın karakterizasyonu ile ilgili olarak aşağıdaki hususlar önemlidir. İlk olarak BTh, okuyucunun Thomasine topluluğunun erken Hristiyan yüzyıllarının ideolojik ve felsefi dünyası ile olan ilişkisini anlamasını sağlar. İkincisi, BTh, İsa'nın gizli gerçeği paylaşan ve gizli sözleri açığa vuran kişi olarak Tomas'la olan yakın ilişkisi hakkında daha fazla bilgi sağlar. Üçüncüsü, BTh'nin edebi özellikleri ve tematik yönleri çeşitli yönlerden Sinoptikleri, GTh'yi ve ATh'yi anımsatmaktadır (birkaç durum hariç). Dördüncüsü, diğer Doğu Suriye belgelerinde (yani GTh, ATh ve IGTh) olduğu gibi, BTh, Thomas'ı İsa'nın "İkiz Kardeşi" olarak tasvir ediyor. Beşincisi, dünyanın geri kalanı cehalet içindeyken, Thomas ve toplumunun İsa'ya bağlılığı ve onun sözlerini anlama yeteneği vardır. Altıncısı, Thomas ve topluluğunun cehaletten gelişimi ve kemâlden kemâl-i kemâle doğru ilerleme çabası bir paradigma olarak okuyucunun huzuruna örneklenmektedir. Ve yedinci, Yuhanna İncili'nin Thomas literatürüyle (yani GTh, BTh, ATh ve IGTh) tematik, karakter temelli ve perspektifsel benzerlikleri, Thomas'ın kişiliğini ve onun birinci yüzyıl Hristiyan bağlamında değerli ve dürüst bir kişi olarak varlığını vurgulamaktadır. Böylece, GTh'den sonra BTh, daha geniş bir etki için Thomas'ın (ve topluluğunun) karakterini daha da belirler.

**--- SAYFA 141 ---**

7 Thomas'ın Elçileri Giriş Havarî Thomas'ın on iki büyük eylemini (cc. 1-107, 114-158), İnci İlahisi'ni (cc. 108-113) ve şehitliğini (cc. 159-170) anlatan kıyamet kitabına genellikle The Acts of Thomas (ATH) (yani, Periodei Thoma) adı verilir.<sup>1</sup> Bu kanonik olmayan çalışma genellikle üçüncü yüzyılın başlarında (yani, MS 200-250) bir edebi kompozisyon olarak kabul edilir.<sup>2</sup> Epiphanius Salamis tarafından yapılan ATH'ye yapılan atıf, onun dördüncü yüzyılda dolaşımda olduğunu gösterir.<sup>3</sup> Charlesworth'a (1995: 378-9) göre, "Thomas'ın İşleri o kadar geç ki onun tüm kanonik İncillerin bilgisini yansıttığını beklemeliyiz; belki bir Diatessaron'dan alıntı yapılmıştır. . . Thomas'ın İşleri, ona atıfta bulunan Epiphanius'tan (315-403) önce gelmelidir."<sup>4</sup> ATH'nin Süryanice<sup>5</sup> ve Yunanca tam versiyonları mevcuttur.<sup>6</sup> Ayrıca diğer tam ve kısmi versiyonları 1 İnci İlahisi hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Layton, 1987: 366-75; Ferreira, 2002: 1-32. Layton (1987: 370) şöyle diyor: "Bilinen biçimiyle HPrl, münzevi vaiz Didymus Judas Thomas'ın gezilerini ve maceralarını ve ikiz kardeşi İsa'nın yardımıyla gerçekleştirdiği mucizeleri anlatan çok daha büyük bir çalışmanın, Thomas'ın İşleri'nin bir parçasıdır." 2 Bazı akademisyenler ATH veya İnci İlahisi'ni (bölüm 108-13) ikinci yüzyılın Suriyeli ilahiyatçısı Bardaisan ile ilişkilendirdiler. Bkz. Attridge, 1992: 6: 531. 3 Attridge (1992: 6: 531) şunu belirtir: "Başlıca Süryani tanık (B.M. add. 14.645) MS 936'ya tarihlenir. Metnin en eski Süryani tanığı, parçalı bir palimpsest (Sina 30), 5. veya 6. yüzyıldan kalmadır. Başlıca Yunan tanıklar (Paris. gr. 1510 ve Vallicel. B 35) 11. yüzyıla tarihleniyor, ancak 10. yüzyıldan kalma kısmi Yunan tanıkları da var. Tanıklıkların başladığı 4. yüzyılın sonlarında eserin bir kısmı açıkça dolaşımdaydı. 4 Ayrıca bkz. Quispel, 1975. 5 Klijn (1962: 1) şunu belirtmektedir: "Thomas'ın İşleri'nin Süryanice metni aşağıdaki MSS'de mevcuttur: (1) Sina 30, MS 5/6 cent. A. Smith Lewis tarafından düzenlenmiştir; (2) B.M. add. 14. 645, 936 CE. W. Wright tarafından düzenlenmiştir; (3) Musul No. 86. Keldani Patrikliği Mülkiyeti, MS 1711/12; (4) Sachau No. 222, Berlin, MS 1881. Düzenleyen: P. Bedjan ve (5) Cambridge, Add. Ayrıca şunları söylüyor: "MSS Musul No. 86 ve Cambridge Add. 2822, Sachau No. 222 ile aynıdır. MS Sachau, B.M.'ye göre ikincildir." Ayrıca bkz. Wright, 1871. 6 Klijn (1962: 13-14) şunu belirtmektedir: "Thomas'ın Elçilerinin İşleri başlangıçta Süryanice yazılmıştır. Elçilerin İşleri'nin içeriği, Yunanca versiyonunun Süryanice versiyonunun bilinenden daha eski bir aşamasına geri döndüğünü göstermektedir."

**--- SAYFA 142 ---**

Metnin Latince, Arapça, Ermenice, Kipti ve Etiyopya dillerindeki Thomas'ın İşleri 121 de mevcuttur.<sup>7</sup> Ancak bu versiyonlar Süryanice ve Yunanca formlar kadar popüler değildir.<sup>8</sup> Attridge (1992: 6: 531) şunları belirtir: "Popüler efsane ile dini propagandayı birleştiren diğer apokrif eylemler gibi, bu eser (yani ATh) eğlendirmeye ve öğretmeye çalışmaktadır. Thomas'ın maceralarının anlatılarına ek olarak, şiirselliği de şiirseldir. ve ayinle ilgili unsurlar, erken dönem Suriye Hristiyan gelenekleri için önemli kanıtlar sağlıyor."<sup>9</sup> Charlesworth ve Attridge'in yukarıdaki açıklamalarından, ATh'nin yazar(lar)ının, Havari Thomas'ın tarihsel kişiliği etrafındaki "popüler efsaneler ve dini propaganda"nın yanı sıra, halihazırda mevcut müjde geleneklerini de metne dahil etmiş olabileceği sonucunu çıkarabiliriz. Diğer apokrif Elçilerin İşleri gibi, ATh da aşağıdakileri içerir: birincisi, İncil'in yayılması; ikincisi, Elçi'nin fiilleri ve sözleri; ve üçüncüsü, Havari'nin şehit edilmesi.<sup>10</sup> Kanonik Elçilerin İşleri yazılı biçimini birinci yüzyılda alırken, Tomas'la ilgili gelenekler en azından üçüncü yüzyılın başına kadar sözlü biçimde dağıtıldı.<sup>11</sup> İlk kilise Petrus, Yuhanna, Yakup ve daha yaygın olarak Pavlus'a ve bunların hepsiyle ilgili geleneklere aşırı takıntılıyken, Tomas'ın meraklı kişiliği yalnızca küçük veya hatta yetersiz ilgi gördü. Petrus'un İşleri (APet), Pavlus'un İşleri (APaul) ve Yuhanna'nın İşleri (AHuhanna), erken Hristiyanlığın çok beğenilen Petrine, Pauline ve Johannine külliyatlarından sonra tamamlayıcı eserler olarak oluşturulmuş olsa da, ATh'nin ortaya çıkacağı geniş çapta kabul edilen bir "Thomas külliyatı"nın varlığını kanıtlayacak hiçbir kanıt yoktur (mevcut MSS'deki Süryanice versiyonu olan İncil hariç." Bkz. Lalleman, 2000: 68; bkz. Bauckham, 1997: 72; Van den Bosch, 2001: 126. 7 Tüm bu versiyonlar hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Büyük ölçüde Yunanca versiyonlarda bulunan birçok Süryanice metin nedeniyle, Süryanice metnin önceliği konusunda giderek artan bir fikir birliği." He (2003: 122) ayrıca şöyle demektedir: "Ancak, günümüze ulaşan Thomas'ın İşleri'nin, biri Süryanice ve diğeri Yunanca olmak üzere iki farklı kaynağa dayandırılabilir. karma bir çalışma olması ve daha sonraki birleştirmenin mevcut versiyonları ortaya çıkarmış olması ihtimali vardır." şöyle belirtmektedir: "Bu eser açıkça Suriye'yle ve özellikle de Thomas'ın geleneksel olarak hürmet gördüğü Edessa şehriyle bağlantılıdır. Havarinin şehitliği (bölüm 159-70), kutsal emanetlerinin Hindistan'dan Batı'ya, muhtemelen Edessa'ya nakledildiğini kaydeder." (1962: 18) şöyle diyor: "Başlangıçta, bu Elçilerin İşleri'nin yazılmasının ana konusu İncil'in yayılmasıydı. Bu, kanonik Elçilerin İşleri'nden anlaşılmaktadır (Elçilerin İşleri 1:8). Müjde, antik dünyada daha fazla insan tarafından bilindiğinden bu konu arka planda kalmıştı."

## --- SAYFA 143 ---

122 Thomas'ın Havarisi Aziz Thomas [GTh]).<sup>12</sup> Bu anlamda, APet, APaul ve AJohn ilk kilisenin "anahtar figürleri" ile ilgili çalışmalar olarak ortaya çıkmış olsa da, Thomas ve ATh bu kadar popüler bir ilgi görmezdi.<sup>13</sup> Aşağıdaki bölümler ATh'nin daha yakından bir analizini sunmaktadır. Thomas'ın Elçileri'nin anlatım çerçevesi içinde Ath'de, Havari Thomas, Doğu'nun Havarisi ve daha spesifik olarak Hindistan'ın Havarisi olarak tanımlanır.<sup>14</sup> Kitabın on dört Perdesi (Şehitlik bölümü dahil; cc. 159-170) diyalojik etkileşimler ve dramatik hareketlerle doludur (cc. 2, 3, 17, 18).<sup>15</sup> Hikayenin olay örgüsü gelişimi aşamalıdır (anlatı kesintileri hariç). okuyucuyu daha büyük bir beklentiyle ilerlemeye ikna eder.<sup>16</sup> Metin, anlatılar, diyaloglar (cc. 2, 3, 17, 18), vaazlar (c. 28), dualar (cc. 10, 34), Kristolojik sözler,<sup>17</sup> ilahiler,<sup>18</sup> ve kıyamet tasvirleri (cc. 22-24) gibi çeşitli mikro-edebi türlerden oluşur. Tıpkı Yahudi-Hristiyan düşünce dünyasından ortaya çıkan edebi bir kompozisyon gibi düzenlenmiştir.<sup>19</sup> ATh'yi okuma sürecinde, bir okuyucu NT'nin sözlerine ve pasajlarına çok sayıda ima bulabilir.<sup>20</sup> Hatta yazarın NT'nin ve GTh'nin tüm kitaplarını bildiğini varsayabiliriz.<sup>21</sup> Açık ve örtülü 12 ATh, APet ve APaul ile önemli paralellik gösterir; ancak AJohn ile çok az paralellik gösteriyor. Bkz. Attridge, 1992: 6: 531; Klijn, 1962: 23-6; Bauckham, 1997: 70-72. 13 Yuhanna'nın Elçileri (AJohn), Petrus'un Elçileri (APet), Andreas'ın Elçileri (AAndr), Tomas'ın Elçileri (Ath) ve Pavlus'un Elçileri (APaul) gibi kanonik olmayan beş büyük Elçi vardı. Bkz. Lapham, 2003: 121. ATh ile diğer uydurma Eylemler arasındaki ilişki hakkında daha fazla bilgi için bkz. Klijn, 1962: 20-26; Attridge, 1992: 6: 531. 14 Cc. 1, 2, 16, 17, 39, 42, 62, 98, 101, 108, 116, 117, 123 ve 170. Bakınız. Klijn, 1962: 27-29. Ancak Van den Bosch (2001: 136) farklı bir görüşe sahip: "Bize Thomas'ın yolculuğu hakkında bazı tarihi ve coğrafi bilgiler sağlayabilecek ATh'deki veriler o kadar anlaşılması zor ki, havarinin gerçekten Hindistan'a gittiği hipotezini destekleyecek yeterli kanıt yok." 15 Bkz. Attridge, 1992: 6: 531; Klijn, 1962: 65-66, 73-74, 166-69. 16 cc'deki anlatım aralarına bakın. 1-16, 17-29, 30-61, 62-158, 159-170. 17 cc. 10, 25, 34, 39, 47, 48, 53. 18 Cc. 6-7, 26, 108-113. ATh'nin ilahileri hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Attridge, 1992: 6: 533; Lapham, 2003: 123. 19 bkz. Lalleman, 2000: 68. 20 ATh'ta kanonik Eski Ahit ve Yeni Ahit belgelerinin pasajlarına hem açık hem de örtülü atıflar bulunmaktadır. Bkz. Charlesworth, 1995: 378. 21 Bkz. Charlesworth, 1995: 378; bkz. Klijn, 1962: 49-51.

## --- SAYFA 144 ---

Kanonik İncillerin, Elçilerin İşleri'nin, Pavlus'un külliyatının, Vahiy Kitabı'nın ve hatta Eski Ahit'in (özellikle 7. Perde'de) anlatısal yankı etkileri, okuyucuyu ATH'nin İncil'deki öykü dünyasından ortaya çıktığına inanmaya ikna eder.<sup>22</sup> Yahudi-Hristiyan düşünce dünyasına olan bağlılığının yanı sıra, geniş bir yelpazeden gelen temaları ve ideolojileri de iltifat eder. Hint/Doğu dünyası.<sup>23</sup> 1. Perde'deki ilahi (cc. 6-7), gelin kilisesi ile damat kral arasındaki ilişkiyi tasvir eder. Yeni Antlaşma'da damat (İsa) ile gelin (kilise) arasındaki ilişkiyi anlatan pasajların tüm içeriğini korur (cc. 14, 124, 135).<sup>24</sup> İlahi, bizi Yeni Antlaşma metinlerine (2 Korintliler 13:14) geri götüren üslup açısından tatlandırılmış Üçlülük formülüyle (50-55. satırlar) biter. Kara yılan (Elçilerin İşleri 3; çapraz başvuru Yaratılış 3:1-6), tay (Elçilerin İşleri 4), şeytan benzeri bir figür (Elçilerin İşleri 5; çapraz başvuru Matta 4:1-11; Luka 4:1-13) ve eşek (Elçilerin İşleri 8; çapraz başvuru Sayım 22:30) gibi konuşan varlıkların ortaya çıkışı, İncil'deki anlatıları okuyanlar için garip bir olgu değildir.<sup>25</sup> Thomas'ın şeytan kovucu olarak dahil olma ve ilgili şeytani itiraflar (cc. 75, 77), İsa'nın kanonik İncillerde yaptıklarını hatırlatmaktadır.<sup>26</sup> ATH, gelişmiş Kristolojik sözler/unvanlar ve övgüler,<sup>27</sup> Christophanies (cc. 3, 11, 30), Teslis formülleri (cc. 7, 27), gelişmiş kutsalcılık<sup>28</sup> ve Mesihsel çıkarımlar içerir. (cc. 27, 37, 59, 65). ATH ile GTh arasındaki göze çarpan fark, ilkinin İsa'nın dirilişine sürekli vurgu yapmasıdır (c. 80). ATH'ta Tanrı ve İsa tüm olayların arkasında yer alır ve açıkça metnin dünya görüşünün bir parçasıdır. ATH, etik yönelimli Hristiyan yaşam tarzını, hayırseverliği ve kurtuluş misyonunu vurgular (c. 19). Tekrar belirtmek isterim ki, bu kaygılar İncil'deki anlatıları okuyan okuyuculara yabancı değildir. Metin aynı zamanda fuhuş ve zinayı da yasaklıyor (çapraz başvuru 1 Korintliler 5:1-6:20). Pauline Mektupları örneğinde olduğu gibi ATH, mistik <sup>22</sup> Attridge (1992: 6: 533) yorumlarına girmek için “eski yaşam”ı terk etme kavramına büyük önem verir: “Şiirler ve ayinler egzotik unsurlara sahipken, Thomas'ın açık öğretisi genellikle tanıdık erken Hristiyan materyalidir.” <sup>23</sup> Bkz. Waldmann, 1996: 10, 35-42; Van den Bosch'a karşı, 2001: 126-27. <sup>24</sup> “Gelin” ve “damat” hakkında daha fazlasını okuyun: Reddish, 1992: 1: 782; Plummer, 1988: 1: 326-27. <sup>25</sup> Bkz. Attridge, 1992: 6: 531-52. <sup>26</sup> Bkz. Markos 1:21-26; 3:10-11; 5:5-7. CC'yi tartışırken. 42-50, Attridge (1992: 6: 532) şöyle diyor: “Thomas, kovulmadan önce uzun uzun şikayet eden şeytani kovuyor.” <sup>27</sup> cc. 10, 25, 34, 39, 47-48, 53. Bkz. Klijn, 1962: 46. <sup>28</sup> Cc. 25-27, 29, 49, 50-51, 121, 132-133, 157-158, 169. Bkz. Klijn, 1962: 54-61; Attridge, 1992: 6: 531.

## --- SAYFA 145 ---

124 Havari Aziz Thomas'ın "yeni yaşam" deneyimi.29 Metin, Thomas topluluğunun münzevi yaşam tarzının bazı yönlerini vurguladığı izlenimini vermektedir (c. 144).30 Firth (2001: 9) şunu belirtir: "Aziz Thomas'ın öğretisinin ve çabasının büyük bir kısmı, evliliğin günah olduğu ve Hristiyanların bundan kaçınması gerektiği doktrini yerleştirmek için tasarlanmıştır." Bu durumda kitap okuyucuya Thomas'ın evlilik ve bekarlık konusunda Paul'dan daha vurgulu olduğu bilgisini verir. Pavlus okuyucularına "evlilik" ve "bekarlık" arasında seçim yapmaları için yeterli seçenek sunarken (1 Korintliler 7:1-40), Thomas bir tür radikal çileciliği öğretmek için bir adım atıyor.31 Lalleman (2000: 68) şunu belirtiyor: "[ATh] Thomas'ın Hindistan'a gitmesini ve evliliğin ve çocuk doğurmanın durdurulmasını vaaz etmesini sağlıyor." Vurgularında önemli farklılıklar olsa bile, hem Pavlus'un hem de Thomas'ın (efendileri İsa olarak) bekar bir yaşam tarzını tercih ettiklerini belirtmek ilginçtir.32 ATh'de Havari Thomas'ın kimliği, muhataplarının bazı ifadeleri yoluyla büyütülmektedir. İsa birkaç kez kendisini "Yahuda'nın kardeşi" olarak tanıtır (cc. 11, 12). Flüt çalan kız, Yahuda'ya "bu adam ya Tanrıdır ya da Tanrı'nın Elçisi" sözleriyle tanık olurken (c. 9), büyük bir yılan (c. 31) ve daha sonra bir tay (c. 39) onu "İsa'nın ikizi" olarak müjdeliyor.33 Karish, Thomas'ın Mygdonia'daki mucizevi faaliyetlerini şu şekilde anlatıyor: Dünyanın var olduğu günden bu yana, bir adamın ölümleri dirilttiği duyulmamıştı; ama duyduğuma göre bu adam sanki ölümleri diriltiyormuş gibi davranıyor. (c. 96) 29 Krş. ROM. 6:4; 1 Kor. 5:7; 2 Kor. 3:6; 5:17; Ef. 4:24; Kol. 3:10. Attridge (1992: 2: 533) şunu belirtmektedir: "Asıl odak noktası, tanrısallığı insanlıkla birleştiren (cc. 48, 80) ve insanların yeni bir insanlığın görkemine katılmasını sağlamak için kendini küçüklüğe indirgeyen (cc. 15, 123) Kurtarıcı İsa Mesih'tir (cc. 48). 30 Ayrıca Matta 19:12'ye bakın. 31 Attridge (1992: 6: 533-34) şu yorumu yapar: "Dönüşüm, özellikle cinsel konularda katı bir çileci yaşamı gerektirir. Geçici dünya ve onun tüm çekicilikleri, yukarıdaki dünya lehine reddedilirken (cc. 36-37), diğer tüm hastalıkların kaynağı açıkça sekstir ve evlilikte bile kullanılması reddedilmelidir (cc. 12, 28, 84, 126, 144). Bkz. Bauckham, 1997: 72. 32 Klijn (1962: 49-50) şöyle diyor: "Tatian, Suriye'deki kiliseyi derinlemesine etkilemiş olmalı. Bu, Tatian'ın, enkratik eğilimlerine rağmen Suriye tarafından gönülden kabul edilen Diatessaron'u ile kanıtlanmıştır. Suriye'de münzevi eğilimlerin mevcut olması mümkündür, ancak Tatian'ın bu fikirleri sistematize ettiğinden emin olabiliriz." Ayrıca ATh ile Tatianus'un Oratio ad Graecos'u arasında dikkate değer münzevi benzerlikler görüyoruz. Bkz. Attridge, 1992: 6: 532; Lapham, 2003: 123, 125. Collins, 1992a,b: 4: 569-73; Peterson, 1988: 3: 262-77. 33 Bkz. Charlesworth, 1995: 380.

## --- SAYFA 146 ---

Thomas'ın İşleri 125 Yahuda (Kariş'e) Tanrısının büyüklüğünü duyurur: Kendisine sığındığım Rabbim İsa Mesih, senden, kralından ve tüm kuvvetlerinden daha büyüktür. (c. 106)<sup>34</sup> Karış'in tanıklığı bize Yahuda'nın misyonunun mucizeleri ve ölümlerin dirilişini içerdiğini bildirir (çapraz başvuru Yuhanna 11:1-53).<sup>35</sup> Tomas'ın ilahi gücü kullanması, hatta ölümleri diriltme gücü, onu erken Hristiyanlığın diğer havarilerinden bazılarının üzerine yükseltir. Yuhanna İncili'nin (20:28) devamı olarak "Rabbim ve Tanrım" ifadesi ATH'ta defalarca kullanılmaktadır.<sup>36</sup> Tomas sürekli olarak İsa'nın adını yüceltirken, muhatapları onu "İsa'nın kölesi" (c. 1), "Tanrı'nın Elçisi", "İsa'nın ikizi" ve "ölümleri diriltten" bir adam olarak görürler.<sup>37</sup> Doğu Suriye gelenekleri Yahuda Tomas'ın İsa'nın peygamberi olduğu görüşünü güçlü bir şekilde desteklemektedir. İsa'nın "İkiz Kardeşi" olarak anılır ve onu İsa Mesih'in en büyük havarilerinden biri olarak azizleştirir.<sup>38</sup> Böylece hem İsa'nın, hem Tomas'ın hem de diğer muhataplarının sözleriyle Tomas'ın kimliği ön plana çıkarılır. Öğretmenin (şifalandırmayla birlikte) bu yönü, Thomas'ın misyonerlik faaliyetlerinde oldukça dikkate alınmıştı (c. 20).<sup>39</sup> ATH, Sinoptik tipte ziyafet hikayelerini (Elçilerin İşleri 1; çapraz başvuru Matta 5:3-11; Luk. 6:20-22) ve Dağdaki Vaaz şeklindeki söylemleri (Elçilerin İşleri 2 [cc. 28-29]; çapraz başvuru Matta 5-7; Luka 6:17-49). Güzel vaazlarında ve ikna edici öğretilerinde Thomas, bir ahlak öğretmenin tüm niteliklerini aktarıyor. Vaftiz ve Efkaristiya, kanonik İncillerde çoğunlukla örtülü olarak (birkaç açık referans dışında) yer alırken, ATH'de çoğunlukla açıktır.<sup>40</sup> Thomas'ın taydaki yolculuğu (c. 40), İsa'nın müjde anlatılarına zaferle girişini hatırlatır.<sup>41</sup> Metinde Thomas, zulüm gören ve iftira atılan bir misyoner (c. 107) ve hapse atılmış bir vaiz olarak tanıtılır. <sup>34</sup> Thomas şöyle devam ediyor: "Rabbimiz İsa Mesih, tüm güçlerden, krallardan ve hükümdarlardan daha güçlüdür" (c. 119). Bkz. Lapham, 2003: 124. <sup>35</sup> Attridge (1992: 6: 531) şu yorumu yapar: "İlk altı (Elçilerin İşleri), Thomas'ın mucizevi güçlerini vurgulayan gevşek bağlantılı bölümlerdir." <sup>36</sup> CC. 81, 97, 167. bkz. Charlesworth, 1995: 379-80. <sup>37</sup> Lapham (2003: 121-22) şunu belirtiyor: "Tomas Hindistan'da seyahat ederken, bize Havari'nin (İsa'nın ruhani ikizi olarak), iffeti vaaz etmesi, cinleri kovması, kötülerini uyarması, harika işler yapması, iyileştirmesi ve vaftiz etmesi ve ölümleri İsa'nın tarzına göre diriltmesine ilişkin bol miktarda örnek veriliyor." <sup>38</sup> Bkz. Bauckham, 1997: 72; Klijn, 1962: 38-53. <sup>39</sup> Bkz. Lapham, 2003: 121-26. <sup>40</sup> Bkz. cc. 26-27, 29, 51, 132; 5. Perde; 10. Perde. Bkz. Klijn, 1962: 54-61. <sup>41</sup> Bkz. Matta 21:1-9; Markos 11:1-11; Lk. 19:28-38; Yuhanna 12:12-18.

## --- SAYFA 147 ---

126 Havari Aziz Tomas bir hapisane hücrelerinde melodik ilahiler söyler ve Tanrı tarafından kurtarılır (cc. 108-113, 148).<sup>42</sup> Bazı durumlarda, Havari Tomas'ın karakterizasyonu, Elçilerin İşleri ve diğer apokrif Elçilerin İşleri'ndeki Petrus ve Pavlus'un karakterizasyonuna benzemektedir.<sup>43</sup> Birkaç olayda Yahuda, tutku anlatılarında İsa gibi hapsedilir, dövülür ve sürüklenir. (Elçilerin İşleri 11) ve Yeni Antlaşma'nın geri kalanındaki diğer havariler.<sup>44</sup> Bu nedenle, Tomas'ın karakteri bize Yeni Antlaşma'daki İsa ve diğer havarilerin karakterizasyonunu hatırlatır. Bir keresinde Thomas'a çok sayıda insan eşlik ediyor (Perde 5), diğerinde ise birkaç mahkum tarafından dinlenildiği bir hapisane ortamında bir vaiz olarak tasvir ediliyor (Perde 12; c. 148). Bu, İsa'nın, Petrus'un, Pavlus'un ve Hristiyanlığın diğer figürlerinin bazı tasvirlerini hatırlatıyor.<sup>45</sup> Bir defasında Thomas, Kral Mazdai'nin yönetimi altında şiddetli bir zulme maruz kalmak zorunda kaldı. Kral Mazdai, Thomas'ın üzerinde çıplak ayakla duracağı iki adet ısıtılmış demir plaka sipariş etti (c. 140). Askerler, ateş gibi parlayan tabakların üzerine basmasını sağlamak için onu yakaladılar. Ath'nin anlatıcısı, Thomas'ın Tanrı tarafından bu azaptan nasıl kurtarıldığını anlatır.<sup>46</sup> Thomas'ın bu cezadan mucizevi kaçıışı, çeşitli yönlerden İsa ve diğer havarilerin kaçış geleneklerine benzer (c. 140).<sup>47</sup> 13. Perde'nin sonlarına doğru, Sifur, karısı ve kızı, Mygdonia, Tertia, hemşire Narkia ve Vizan ve karısı Manashar gibi uzun bir takipçi listesi inananlar olarak anılır ve hepsi bunların bir kısmı Thomas tarafından kutsanmış olan Efkariya yemeğini paylaşmaktadır (cc. 55-58).<sup>48</sup> Bu, toplumdaki birçok etkili şahsın Thomas'ın hayatı ve hizmetine ikna edildiğini ve büyük bir kısmının yeni tanıtılan inanca dönüştüğünü göstermektedir. Xanthippus (cc. 65, 66) ve Vizan (c. 169) gibi papazların ve Sifur (cc. 169-170) gibi rahiplerin Thomas tarafından atanması ve bunların altında sürülerin varlığı (cc. 67, 169-170), kilisenin başlangıç aşamalarında dünyanın doğu kısmındaki Hristiyan misyonunun büyümesini göstermektedir. <sup>42</sup> Elçilerin İşleri 16:16-40'taki benzer pasaja bakınız. <sup>43</sup> CC. 12:1-19; 16:25-28. Ayrıca APet ve APaul'a bakınız. <sup>44</sup> Bakınız Matta 26-27; Mark 14-15; Lk. 22-23; Yuhanna 18-19; 1 Kor. 15:32; 2 Kor. 11:23-25. <sup>45</sup> Bu, müjde anlatılarındaki tipik tasvirlerden biridir; İsa, kalabalıklarla etkileşim halinde olan biri olarak tanıtılıyor ve daha sonra acı çeken bir hizmetkar olarak görülüyor. <sup>46</sup> Lapham (2003: 122) şunu belirtmektedir: "Özellikle zengin ve güçlü ailelerin arasında din değiştirmesi onu kaçınılmaz çatışma ve zulme sürüklemektedir." Elçilerin İşleri Kitabında metnin önde gelen isimleri Petrus ve Pavlus yukarıda belirtilen deneyimlerin her ikisini de yaşarlar. <sup>47</sup> Yuhanna 8:59; 10:31-32, 39-40; 11:8. <sup>48</sup> Bkz. Lapham, 2003: 122; Puliurumpil, 2012: 22-23.

### --- SAYFA 148 ---

Thomas'ın İşleri 127 Ath'de Thomas'ın tasviri, onun misyoner vaiz kimliğine ilişkin bazı önemli faktörleri ortaya koymaktadır. Metinde kendisinden sıklıkla "yabancı" (c. 4) ve Tanrısı (İsa) da "Yeni Tanrı" (c. 42) olarak bahsedilir. Yiyecek ve içecekten uzak durmasını, yalnızca tek bir giysi giyme alışkanlığını, kimseden ücret almama alışkanlığını (c. 96) ve münzevi, münzevi, yoksul ve gezgin bir dilenci olarak yaşam tarzını kaydeder. Thomas, misyonerlik çabalarında Hristiyan yaşamının önemli yönleri olarak saflık, alçakgönüllülük ve ölçülülük olmak üzere üç doktrini vurguladı. Markos 16:15'teki İsa'nın emrinde olduğu gibi Tomas da vaaz etme görevine önem verdi. Havari sürekli olarak dua eden bir Hristiyan (c. 104) ve kadınların yanına gitmeyen bir kişi (c. 144) olarak tasvir edilir. Kitap boyunca Thomas, Tanrı'nın Oğlu'nun gizli gizemlerinin hayat veren ve alıcısının gizli sözünü paylaşan biri olarak tasvir edilir (c. 97). Bu, Yuhanna İncili ve GTh'da Thomas'ın tasvirini anımsatıyor. Dahası, metinde Thomas gezgin bir misyoner ve kalabalığa vaaz vermekten asla vazgeçmeyen biri olarak tasvir ediliyor. Bütün bu deliller Thomas'ın mükemmel bir misyoner olduğunu gösteriyor. Özetle Ath, çoğunlukla İncil'deki düşünce dünyasının kalıplarıyla uyumlu, gelişmiş ve sofistike bir teolojiyi tasvir ediyor. Ath'nin teolojik vurguları arasında kutsallık, basitlik, dirilen İsa'nın kerigmatik kaygıları, haç ve kurtuluş, kurban yaşam tarzı ve İsa için acı çekme, hayırseverlik ve yoksullara duyulan ilgi,<sup>49</sup> "eski yaşamdan" "yeni hayata geçiş", dini dönüşüm, fiziksel ve psikolojik şifa (cc. 10, 49, 95) ve kutsallık yer alır.<sup>50</sup> Bu yönler Thomas topluluğunun doktrinsel temelini ön plana çıkarır.<sup>51</sup> Dualistik bir karşıtlık şu şekildedir: Ath.<sup>52</sup> Ath'nin teolojik çerçevesinin kökeninde Klijn (1962: 34) şunu belirtmektedir: "Bu Elçilerin İşleri doktrini 49 Van den Bosch (2001: 128) şu yorumu yapmaktadır: "ATH'de Hindistan hakkında somut bilgi son derece zayıftır." 50 Attridge (1992: 6: 531) şu yorumu yapar: "Kralın [Gundaphor'un] bol miktardaki malzemesiyle Thomas, müjdeyi vaaz ederken yoksullara yardım programı başlatır." Klijn (1962: 49) şunu belirtmektedir: "Bu, hem Süleyman'ın Gazelleri'nde hem de Tomas'ın Elçileri'nde aynı kalan, ancak daha sonraki bir tarihte Süryani teolojisinin başlangıçta var olmayan fikirlerden etkilendiği bir kristolojiden söz edebileceğimiz anlamına gelir." 51 Bkz. Klijn, 1962: 54-61. 52 Lapham (2003: 125) şunu gözlemliyor: "ATH'nin görünümü tamamen dualistiktir. Madde ruha karşıtlık içindedir ve insanlığın şu andaki durumu, Tanrı'nın yarattığı orijinal doğanın bir sapkınlığı olarak görülmektedir."

### --- SAYFA 149 ---

128 Havari Aziz Thomas, bozulabilir ve bozulmaz arasındaki karşıtlığın hakimiyetindedir.<sup>53</sup> Bu karşıtlık, Havari Thomas'ın misyon-teolojik kaygılarını istikrara kavuşturur. Ath'ye göre, Havari Thomas, dünyanın Doğu Yarımküresinde yabancı bir sosyo-dini düzeni dönüştürmek için ilk kilisenin teolojisini yaşayan bir misyonerdir. "Doğu'nun misyoner bir ilahiyatçısı" olarak tatmin edici bir görevi başardı ve güçlü bir teolojik temel attı. Hristiyanlığın ilk aşamalarında Hint-Part ve Güney Hint teorileri Ath, Havari Thomas'ın Hindistan'ı ziyaret ettiğini açıkça belirtir.<sup>54</sup> Dirilen İsa, kölesi Yahuda'yı yirmi (parça) gümüş karşılığında Habban'a satar.<sup>55</sup> Habban, yetenekli bir marangoz arayan Kral Gundaphoros'un bir tüccarıydı (c. 2), bir zanaatkar olarak Habban'ı Gundaphoros krallığına kadar takip eder.<sup>56</sup> Charlesworth (1995: 380) Thomas'a ilişkin Doğu Suriye geleneğini şu şekilde özetlemektedir: "Tomas'ın İşleri bizi, Havari Tomas'ın Yahuda Tomas ve İsa'nın ikiz kardeşi olarak kabul edildiği Doğu'ya götürür." Dahası, Bauckham (1997: 72) şunu belirterek dikkatimizi doğrudan Hindistan senaryosuna çekiyor: "Thomas'ın İşleri, Thomas'ın Hindistan'daki misyonerlik faaliyetlerini anlatıyor."<sup>57</sup> "Hindistan" isminin kullanımı (15 kez), Ath'ta anlatılan geleneklerin ulusla iyi bağlantı kurduğunu gösteriyor.<sup>58</sup> Hikayenin genel çerçevesi içinde Thomas, Parthia'ya gönderilmiş biri olarak değil, Hindistan'a giden bir misyoner olarak konumlandırılıyor. Part adı Ath'ta yalnızca bir kez geçmektedir (c. 110) ve İnci İlahisi'nde de geçmektedir (cc. 108-113).<sup>59</sup> Her ne kadar kilise babalarının gelenekleri ve bilimsel görüşleri nedeniyle Hindistan ile Part arasında karar veremesek de, birinci yüzyıl bağlamının Hint-Part bağlantısı dikkate alınmalıdır.<sup>60</sup> 53 Ath'nin dualistik anlayışı hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Klijn, 1962: 34-37. 54 Contra Van den Bosch, 2001: 136. 55 Van den Bosch, 2001: 127; Klijn, 1962: 157-58; Bovon, 1981: 233-48. 56 Van den Bosch, 2001: 127; Attridge, 1992: 6: 531; Lapham, 2003: 121. 57 Ayrıca bkz. Attridge, 1992: 6: 531; Helyer, 2012: 2: 689. 58 Cc. 1 (2 kez), 16, 17, 42 (2 kez), 62 (2 kez), 98, 101, 116 (2 kez), 117 ve 170 ve 'Kızılderili(ler)' (5 kez; cc. 1, 2, 39, 108, 123). 59 İnci İlahisi hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Ferreira, 2002: 1-32. 60 Bkz. Firth, 2001: 5-9.

## --- SAYFA 150 ---

Thomas'ın Elçilerinin İşleri 129 Eusebius ve Origen, Thomas'ı Partlarla ilişkilendirirken, önemli sayıda kilise babası da onu Hindistan'la ilişkilendirir.<sup>61</sup> Tarihin bize bildirdiği gibi, Hindistan'ın kuzeybatı kısmı o zamanki Part krallığına bağlıydı.<sup>62</sup> "Ve Yahuda tüm Hindistan'da vaaz verirken" (c. 62; Perde 7) gibi ifadeler okuyucuya Thomas'ın ülkenin çeşitli yerlerini ziyaret ettiğini ve hatta ülkenin ötesine seyahat ettiğini bildirir. Sifur'un kendisi bile Hindistan'ın her yerinde büyük bir adam olduğunu iddia eder (c. 62).<sup>63</sup> Thomas, Sifur ve diğer nüfuzlu kişilerle olan bağlantılarını kesinlikle ülkenin farklı yerlerinde geniş çapta seyahat etmenin bir aracı olarak kullanırdı. Gundaphoros ve krallığının asıl hikayesi M.Ö. 17 (Perde 2). 2. Perde şu şekilde başlıyor: "Ve Yahuda tüccar Habban ile birlikte Hindistan diyarına girdiğinde..." Metni okuyan biri Sandaruk'un (Perde 1) Hint dışı bir bölge olduğunu düşünebilir, ancak Gundaphoros Hindistan'ın kuzeybatı kısmının kralı olarak kabul ediliyordu.<sup>64</sup> Firth (2001: 11) şöyle diyor: "1834'ten bu yana Pencap'ta ve Afganistan'da bir tarafında Yunanca, diğer tarafında Pali dilinde onun adını taşıyan çok sayıda sikke bulundu; bunlar paleografik temellere göre ilk yüzyılın ilk yarısına tarihleniyor. yüzyıldan kalmadır ve sayıları onun saltanatının oldukça uzun olduğunu göstermektedir." Daha sonra Gundaphoros'un adını içeren (MS 46 tarihli) bir taş yazıt (Takht-i-Bahi Taşı) da tespit edilmiştir.<sup>65</sup> Sikkelerin bir kısmında Gundaphoros'un kardeşi Gad'ın adı bulunmaktadır.<sup>66</sup> Ancak Perde 1'de olaylar ortaya çıktığında okuyuculara farklı bir ortama vardıkları bilgisi verilmektedir. Perde 1 (cc. 1-16) aşağıdaki olayları özetlemektedir: ilk olarak Thomas'ın Habban ile Kudüs'ten yolculuğu; ikincisi Sandaruk'a gelişleri;<sup>67</sup> üçüncüsü düğün ziyafeti ve mucize; ve dördüncüsü 61 Bkz. Eusebius, HE 3.1.1. Ayrıca Hippolytus ve diğerleri onu Calamina ile ilişkilendirir. Bkz. Van den Bosch, 2001: 137. Origen ve anlayışı hakkında daha fazla ayrıntı için s. 163-64'e bakın. 62 Van den Bosch (2001: 137) şöyle diyor: "Bu gelenek, elçinin, MS ilk iki yüzyıl boyunca Part imparatorluğunun bir parçasını oluşturan ve bazen 'Parthia'nın kızı' olarak tanımlanan Edessa ile olan yakın bağlarına dayanıyor olabilir." Ayrıca bkz. Klijn, 1962: 30-33; Attridge, 1992: 6: 531. 63 Bkz. Klijn, 1962: 97-98. 64 Bkz. Attridge, 1992: 6: 531. 65 Van den Bosch (2001: 132; krş. Sircar, 1965: 245) şunu belirtmektedir: "Günümüzde Lahor müzesinde saklanan Peşvar (Pakistan) bölgesindeki Takht-Bah yazıtlarında ve eski Hint sikkelerinde geçen Gondophoros ismiyle eşdeğerdir." 66 Van den Bosch (2001: 134) şunu belirtir: "Gad, Gudana-Orthagna sikkeleri aracılığıyla Gondophoros'la yakından ilişkilidir ve hatta Gondophoros'un ölümünden sonra hüküm sürmüş olabileceği öne sürülmektedir. Ortak unvanları olan Orthagna, 'direnişi ortadan kaldıran', bu durumda onların yakın ilişkilerinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir." 67 Van den Bosch (2001: 127) şunu anlatır: "İkili, belirtilmeyen bir limana biner ve Yunanca'da Andrapolis, Suriye metninde ise Sandaruk adlı bir kasabaya doğru yola çıkarlar."

## --- SAYFA 151 ---

130 Havari Aziz Thomas'ın kralın kızı ve damadının din değiştirmesi. Bu da Sandaruk'ta yaşanan olayların Gundaphoros krallığına giderken gerçekleştiğini düşündürmektedir.68 Sandaruk'un kimliği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bazıları Sandaruk'u, Arap Denizi'nde, Afrika'nın kuzeydoğu kıyısındaki bir ada olan Sokotra olarak tanımlar.69 Ancak bu iddiayı kanıtlayacak sağlam bir tarihsel kanıt yoktur. Plinius'un (Nat. Hist. 6.19, 22, 67) ve Cambridge History of India'nın (1:598-601) belirttiği gibi Sandaruk ("Andrapolis'in Yunanca biçimi") "Andhra" olarak tanımlanırsa, o zaman Thomas'ın Güney Hindistan ile bağlantılarına dair kanıtlarımız olur.70 "Sandaruk" adı sandal ağacından (veya sandal ağaçlarının yetiştiği yerden) bir türetilmiş olabilir ve Kerala bu ağaçla antik çağlardan beri biliniyordu geçmiş. Coğrafi açıdan bakıldığında, özel olarak Keralam ve genel olarak Tamilakam, Büyük Hindistan'ınkinden benzersiz bir kültürel kimliğe sahipti.71 Eğer Thomas, bir Yahudi krallığına bağlı bir kıyı ülkesine, sandal ağaçlarının yetiştiği ve Yahudilerin yaşadığı bir yere (yani flütçü kız gibi; c. 5), esintinin sabit olduğu bir yere (c. 3) ve daha sonra Hristiyanlığın hızla büyüdüğü bir yere (yani St. Thomas Hristiyanları) geldiyse, o zaman Sandaruk Eski Kerala'daki (muhtemelen Maliankara) Malabar Sahili'ndeki yerlerden biri olarak kabul edilebilir. Ayrıca MÖ 10. yüzyılda Kral Süleyman'ın yıllık bazda yaklaşık 120 gemisinin Maliankara (Periyar) nehri kıyısına ulaştığına dair tarihsel kanıtlar da bulunmaktadır.72 Bu, Kral Süleyman'ın krallığı (MÖ 992-952) ile Malabar Sahili arasında bir ticari ilişkinin mevcut olduğunu göstermektedir. MÖ 47'de, 68 Eusebius, Thomas'ın Thaddeus'u Mesih hakkındaki öğretilerin habercisi ve müjdecisi olarak Edessa'ya göndermesi için ilahi bir şekilde harekete geçirildiğini anlatır (Eusebius, HE, 1.13.4) ve Suriye Doktrinası Addai, Thomas'ın havari Addai'yi Edessa'ya gönderdiğine dair benzer bir geleneği bildirir (bkz. Schermann, 1907: 274). Van der Bosch (2001: 138; krş. Drijvers, 1989: 292) şunu belirtir: "Bu iki açıklama Thomas'ın Edessa'yı ziyaret etmediğini, kendisini kurayla kendisine verilen Parthia misyonunun organizasyonu ile sınırladığını gösteriyor." 69 İlk nakliye kılavuzu olan Erythraean Denizi'nin Periplus'una ve ayrıca Marco Polo'nun 1254-1324 yazılarına bakın. Ancak birinci yüzyılda Sokotra'ya 'Dioskouridou' adı verildi. 70 Herzfeld (1935: 62), "Suriye'de Sandaruk ifadesinin Farsça Sind(a)rud, yani İndus nehri isminin taklidi olduğunu" ileri sürmüştür. Van den Bosch (2001: 129) şunu belirtmektedir: "Yunancadaki tamamlanmamış Andra formuna polis teriminin eklenmesi, Suriye isminin daha da bozulmasına yol açmış olabilir." Moffett (1998/2006: 1: 27) burada "Hindistan kıyısındaki Andra bölgesini" belirtmektedir. Bkz. Attridge, 1992: 6: 531; Dihle, 1963/1984: 66; Van den Bosch, 2001: 129. 71 Bhaskaran (2015: 55) şöyle diyor: "Orta çağda Araplar arasında bölge Malabar olarak bilinse de, bu toprakların insanları Malayam veya Malanadu'nun Kerala ülkesini ifade etmesi için 'Malayalam' adını verdiler." Bu anlamda Hindistan'ın güney bölgeleri Büyük Hindistan (kuzey) eyaletinde sayılmadı. 72 Menon (1967: 57) şunu belirtmektedir: "Kerala'nın çok eski zamanlardan beri dış dünya ülkeleriyle ilişkileri vardı. Araplar, Asurlular, Babilliler, Fenikeliler, İsraililer, Yunanlılar, Romalılar ve Çinliler de dış dünya ülkeleriyle ilişkileri olan yabancı halklar arasındaydı.

Antik dönemde Kerala sahili." Menon (1967: 58-59) ayrıca şunu söylemektedir: "İsrail Kralı Süleyman, MÖ 1000 civarında, Fenikeliler tarafından donatılan ve Doğu'ya doğru yola çıkan bir gemi filosuyla donatılmıştı.

## --- SAYFA 152 ---

Batı dünyası ile Güney Hindistan arasındaki ticari ilişkiyi kolaylaştıran Thomas'ın İşleri 131 rüzgarı keşfedildi. Bu rüzgara "Hippalus Musonu" adı verildi.<sup>73</sup> Bu bağlamsal gerçekler (kilisenin "sözlü gelenekleri" ile birlikte), Thomas'ın Malabar Sahili'ne gelişinin kanıtı olarak kabul edilebilir. Philip (1950: bölüm 4), "Andrapolis'in gerçekten Cranganore olduğunu ve Gundaphoros'un da Mylapore bölgesindeki bir Tamil kralı olan Kandapparaja olduğunu" savunur.<sup>74</sup> Sandaruk, daha önce belirtildiği gibi Cranganore olarak kabul edilebilirken, Gundaphoros'u Güney Hindistan kralı olarak kabul edemeyiz.<sup>75</sup> ATh'nin daha yakından gözlemlenmesi, okuyucunun bir konumlar dizisini aşağıdaki sıraya göre tanımlamasını sağlar: Güney Hindistan (cc. 1-16; yani Malabar Sahili), Kuzey Hindistan (cc. 17-61) ve Güney Hindistan (cc. 62-170; yani Coromandel Sahili).<sup>76</sup> Bu durumda Thomas, daha geniş Hindistan bağlamında en az üç büyük bölgede hizmet verdi. ATh'nin yazarının c'de söylediklerini dikkate alırsak. 62'de (yani, "Ve Yahuda tüm Hindistan'da vaaz verirken") gerçek bir ifade olarak görürsek, Thomas'ın hem Kuzey Hindistan hem de Güney Hindistan da dahil olmak üzere Hindistan alt kıtasının farklı jeopolitik bölgelerinde vaaz verdiğini görüyoruz. Firth (2001: 9-10), Gundaphoros'un siyasi sınırı olan Andrapolis ve Mazdai ulusu gibi krallıkları tamamen farklı üç bölge olarak ayırır. ATh'ta mevcut olan ayrıntılar "tamamen efsanevi" (Bauckham gibi), "romansal kurgu" (McGrath gibi) ve "efsanevi"/"kurgu" (Firth gibi) olarak görülmemelidir; ancak "göz ardı edilen" ve "unutulmuş" bir kişiliğe ve onun etkili bir misyoner olarak katılımına ilişkin sondan bir önceki belge olarak Ophir'e geldi ve oradan altın getirdi. . . . Süleyman'ın gemilerinde altının yanı sıra fildişi, maymun ve tavus kuşu gibi eşyalar da taşınıyordu ve bunların hepsi Kerala'ya özgüydü." <sup>73</sup> Ancak Van den Bosch (2001: 140) Hippalus Musonunu Kuzey Hindistan'a bağlamaya çalışmaktadır. Hippalus Musonu hakkında daha fazla ayrıntı için Hindistan Denizcilik Mirası, 2016'ya bakın. <sup>74</sup> Bkz. Firth, 2001: 16. <sup>75</sup> Bunun başlıca nedeni şu nedenlerden kaynaklanmaktadır: birincisi, ATh'ta Sandaruk ve Gundaphoros'un krallığı açıkça ayırt ediliyor; ikincisi, Gundaphoros'un Kuzey Hindistan kralı, Kandapparaja'nın ise Güney Hindistan kralı olduğuna dair tarihsel kanıtlar var; üçüncüsü, hikayede Sandaruk'tan Gundaphoros'un krallığına net bir geçiş var; ve dördüncüsü, metinde Sandaruk'un Güney Hindistan (özellikle Kerala) ortamıyla daha yakın bir yakınlığa sahip olduğuna dair bağlamsal açıklamalar var. Van den Bosch (2001: 131) şunu belirtiyor: "İndus nehri için kullanılan oldukça şifreli Sandaruk adı artık anlaşılmaz hale gelince, Yunanca metinde bunun yerine daha akla yatkın bir ad olan Andrapolis, 'insanların şehri' getirildi. Daha sonra eklenen 'kraliyet şehri', hikayeden de anlaşılacağı üzere kasabayı bir kraliyet ikametgahı olarak açıklıyor." <sup>76</sup> Klijn (1962: 28) ATh'nin yapısı hakkında şunları söylüyor: "İlk bölüm çok gevşek bağlantılı bazı Perdeleri ele alıyor, ikinci bölüm uzun bir hikayeden oluşuyor. . . . İlk bölüm, Parthia olarak ima edilen Antik Kilise geleneklerinde Thomas'ın Kuzey Hindistan'a gittiğine dair çok eski geleneklere dayanabilir. İkinci bölüm Thomas'ın Güney Hindistan'daki çalışmalarını göstermek için eklenmiş olabilir." Ayrıca bkz. Pulurumpil, 2012: 23.

## --- SAYFA 153 ---

132 Havarî Aziz Thomas ilahiyatçısı.<sup>77</sup> Ancak anlatıcı, kendi hikaye dünyasını yaratmak için efsanevi ve kurgusal unsurları kullanır. Hindistan'ın kuzeybatı kesimindeki görevi sırasında Thomas muhtemelen mevcut Pakistan ve Afganistan'ın bazı bölgelerine seyahat etmişti. Geleneksel olarak, Mylapore'daki vaazlarının yerel halkın düşmanlığını uyandırdığına ve orada şehit edildiğine inanılıyor.<sup>78</sup> Hippolytus, Dorotheus ve Didascalia Apostolorum'a (Havarilerin Öğretisi) atfedilen üçüncü yüzyıla ait kanıtlar, Thomas'ın çalışma alanının Hindistan olduğu görüşünü desteklemektedir. Kilise babalarının dördüncü yüzyılın sonlarına ait kanıtları, yani Aziz Ambrose, Aziz Gregory Nazianzus, Suriyeli Aziz Ephraem ve Aziz Jerome'un çalışmaları da Aziz Thomas'ın görev alanının Hindistan olduğu görüşünü kabul etmektedir.<sup>79</sup> Thomas'ın Hindistan'daki misyonunun etkisi ATH'ta açıkça tasvir edilmiştir. Helyer (2012: 2: 689) şunu belirtmektedir: "Anlatı, Thomas'ın harikulade eylemlerini, din değiştirmeye ilişkin anlatımlarını, acılarını ve nihai şehitliğini vurgulamaktadır." Metin, Thomas'ın Xanthippus (cc. 65-67) ve Vizan gibi diyakozları ve Sifur (c. 169) gibi rahipleri atadığından bahseder. Sandaruk'ta kralın kızı ve damadı İsa'nın takipçileri oldu (Perde 1).<sup>80</sup> Perde 2'de Kral Gundaphoros ve kardeşi Gad'ın din değiştirmesinden önemli bir olay olarak bahsedilir. Mazdai'nin krallığında kara yılanı kurtarılan kadın (Perde 3), iyileşen genç adam (Perde 4), hayata döndürülen kadın (Perde 4), general Sifur (Perde 7), karısı ve kızı (Perde 10), Karish'in karısı Mygdonia (Perde 10), Kral Mazdai'nin karısı Tertia (Perde 11), Kral Mazdai'nin oğlu Vizan (Perde 10) 12), dadı Narkia ve Vizan'ın karısı Manaşar yeni ilan edilen inancın takipçileri oldular.<sup>81</sup> ATH'ta kaydedilen en önemli mucizeler şunlardır: Sandaruk'taki mucize (c. 8), bir gencin kara yılanın çarpmasından kurtarılması (c. 37), ona yerleşen bir kadının şeytanın elinden kurtarılması (Perde 5), genç bir adamın iyileşmesi solmuş el (Perde 6), öldürülen zina yapan bir kadının dirilişi <sup>77</sup> Firth (2001: 2-3) şöyle der: "Hristiyanlığı Hindistan'a ilk getiren doğruya doğru hareketlerden biriydi. Geleneğe göre, on iki havariden biri olan St. Thomas tarafından birinci yüzyılda getirildi. Bu, Malabar'daki Suriyeli Hristiyanların değişmez geleneği olmuştur ve Batı'da da bu havarinin çalışma alanının Hindistan." Ayrıca bkz. Bauckham, 1997: 68-73; McGrath, 2008: 297-311. <sup>78</sup> Bkz. Firth, 2001: 3-4. <sup>79</sup> Bkz. Firth, 2001: 5. Didascalia Apostolorum hakkında daha fazla ayrıntı için s. 165-66'ya bakınız. <sup>80</sup> Bkz. Attridge, 1992: 6: 531. <sup>81</sup> bkz. Attridge, 1992: 6: 531-34.

**--- SAYFA 154 ---**

Thomas'ın Elçilerinin İşleri 133 (Perde 6), Sifur'un karısı ve kızının iyileşmesi (Perde 8) ve Thomas'ın hapishaneden mucizevi kaçıışı (Perde 10).<sup>82</sup> Bu dönüşümler ve iyileştirmeler Thomas'ın İsa'nın bir takipçisi ve vaizi olarak önemini göstermektedir.<sup>83</sup> Tüm bu olaylardan, hikayenin bir okuyucusu Thomas'ın topluluklar arasındaki sınırsız etkisini ve onun daha geniş Hint bağlamlarında İsa'ya şahitlik etme görevini kavrar. Sandaruk'un Güney Hindistan kıyısı olarak tanımlanmasıyla ATh, Thomas'ın üç büyük Hint krallığındaki, yani Sandaruk (Malabar Sahili), kuzeybatı Hindistan krallığı (Hint-Part bölgesi) ve Mazdai krallığındaki (Coromandel Sahili) çalışmalarını detaylandıran bir görev talimatı olarak düşünülebilir. Eğer ATh doğru bir kronolojik sırayı koruyorsa, o zaman Thomas'ın ilk olarak Hindistan'ın kuzeybatı bölgelerine gittiğini iddia eden Medlycott ve Farquhar'ın argümanlarına karşı kanıtımız var demektir.<sup>84</sup> Kitabın sıralaması, Thomas'ın önce Andrapolis'e (Malabar Sahili), ardından Gundaphoros'un krallığına (kuzeybatı Hindistan) ve dolayısıyla Mazdai'nin krallığına (Mylapore bölgesi) gittiğini öne sürüyor. Bu durumda Thomas'ın genişletilmiş görevi Mazdai'nin krallığındaydı (yani Coromandel Sahili'nde). Dahası bu, Farquhar'ın, Thomas'ın genişletilmiş misyonunun ülkenin kuzeybatı kesiminde olduğu yönündeki iddiasına aykırı olabilir. Şu ana kadarki tartışma bize Thomas'ın kimliğine ilişkin bazı ipuçları sağlıyor: Birincisi, Thomas'ın hikayesi tarihsel figürü ve onun toplumsal olarak dışlanmışlar arasındaki tanıklığını çevreleyen ayrıntılardan yaratılmıştı; ikincisi, daha geniş anlamda Thomas'ın dünyanın doğu kısmına gelmesi yaygın olarak kabul edilen bir görüştür; üçüncüsü, Thomas'ın Hindistan'a gelmesi için daha fazla olasılık var; dördüncüsü, Hindistan'da bulunduğu süre boyunca Thomas ülkede tanık olarak çalışmalarını genişletti; beşincisi, münzevi bir lider ve mucizevi faaliyetler gerçekleştiren biri olduğundan Thomas'ın etkisi dikkate değerdi; altıncısı, Thomas'ın Mesih'e şahitliği sayesinde birçok yerel vatandaş yeni tanıtılan inanca dönüştü; ve yedincisi, Thomas'ın hareketi doğası gereği bütünleştirici ve bağlamsaldı. <sup>82</sup> Bkz. Attridge, 1992: 6: 531–34. <sup>83</sup> Attridge (1992: 6: 533) şunu belirtir: "Mesih'in ve onun elçisinin kabulü, şeytan çıkarma ayinlerinde açıkça tasvir edilen düşman güçlerden (c. 32) ve cehennemin cezalarından (cc. 56-58) kurtuluşu getirir. Aynı zamanda, benliğin kökeni ve kaderi hakkında bilgi sağlarken (c. 15) inanlıyı cehalet ve hatadan kurtarır (c. 98). " <sup>84</sup> Bkz. Medlycott, 1905; Farquhar, 1927: 20–50.

**--- SAYFA 155 ---**

134 Havari Aziz Thomas Thomas'ın şehitliği Ath'nin Yunanca versiyonu on üç Perde'den ve Havari Thomas'ın şehitliğini anlatan sonuç bölümünden (on dördüncü Perde olarak) oluşur.<sup>85</sup> Metnin on dört Perdesi birlikte Thomas'ın gelişini, görev görevlerini ve şehitliğini tartışır. Metinde Tomas'ın şehit edilişi Mazdai'nin krallığında gerçekleşir (cc. 159-170).<sup>86</sup> Yahuda, ölümü sırasında şunu ilan eder: "Zamanın dolduğuna ve gidip Rabbimden ödülümü alabileceğim günün geldiğine sevindim" (c. 159). Sözleri cesur ve NT'nin anlatı dünyasına daha fazla uyuyor. Başarısının sevinci şu sözlerle ifade edilir: "Ve yorulma... zulümden... Rabbimin iradesini yerine getirdiğim için bana alçakça davranıldığını, hapsedildiğini ve öldüğümü görüyorsun" (c. 160).<sup>87</sup> Thomas, ölümü "dünyadan kurtuluş" olarak görüyor (c. 160). Yahuda şöyle dedi: "O'nun hizmetinde çalıştım ve O'nun lütfu sayesinde (görevimi) tamamladım" (c. 160). Bu, Pavlus'un 2 Tim'deki açıklamalarını hatırlatıyor. 4:7. Lapham (2003: 123) şöyle der: "Tomas'ın Mazdai huzurundaki daha sonraki duruşmasının, İsa'nın Pilatus önündeki duruşmasını anımsattığını belirtmeliyiz."<sup>88</sup> Tüm bu ayrıntılardan, Havari Tomas'ın ölümle yüzleşmeye hazır olduğunu anlıyoruz. c. 168, Kral Mazdai askerlerine Thomas'ı bıçaklamalarını emretti; hepsi ona vurdu ve o yere düşüp öldü.<sup>89</sup> İnsanlar ağladılar ve güzel elbiseler, birçok keten elbise getirdiler ve Yahuda'yı eski kralların gömüldüğü mezara gömdüler (c. 168).<sup>90</sup> Bu yine kanonik İncillerde İsa'nın ölümü ve gömülmesini hatırlatır (Yuhanna 19).<sup>91</sup> Thomas'ın ölümünden sonra Kral Mazdai din değiştirdi ve rahip Sifur ve kardeşleri onun için dua ettiler. (c. 170). Ath 85 Cf.'nin yazarı. Attridge, 1992: 6: 531. Enslin (1962: 632) "şehitlik hesabının ayrı olarak dağıtıldığını" belirtmektedir. <sup>86</sup> Bkz. Attridge, 1992: 6: 532-33. <sup>87</sup> Bkz. Klijn, 1962: 150-01, 301-32. <sup>88</sup> Attridge (1992: 6: 532) şu yorumu yapar: "Muhafız, gecenin tuhaf geliş ve gidişlerini Mazdai'ye bildirdikten sonra, Mazdai ile Thomas arasında, Pilatus ile İsa arasındakini anımsatan başka bir dramatik karşılaşma gerçekleşir." <sup>89</sup> Firth (2001: 11; cf. cc. 167-69) şunu belirtir: "O [Thomas] dört asker tarafından şehrin dışına götürülür ve onu mızraklarıyla öldürürler, ancak bu daha önce kendi din değiştiren soylular arasından bir papaz ve bir papaz atamadan önce olmaz." <sup>90</sup> Bkz. Lapham, 2003: 123; Klijn, 1962: 153, 303; Van den Bosch, 2001: 128. <sup>91</sup> Attridge (1992: 6: 533; c. 170) şu yorumu yapar: "Mazdai, hasta oğlunu iyileştirmek için Thomas'ın kemiklerini arar. Batıya götürüldüler, ancak kral mezar alanındaki tozu iyi bir etki için kullanıyor. Thomas ona göründükten sonra artık papaz olan Sifur'a getiriliyor ve dua istiyor."

**--- SAYFA 156 ---**

Thomas'ın İşleri 135, tüm hikayeyi şu şekilde tamamlıyor: "Hindistan topraklarında kral Mazdai'nin elleri tarafından şehit edilen Rabbimiz İsa Mesih'in Havarisi Yahuda Tomas'ın Elçilerin İşleri burada sona eriyor." Böylece metin, Thomas'ın Hindistan topraklarında şehit edildiğini doğruluyor. İlk geleneklerin birçoğu Thomas'ın havariyel misyonunu ve ardından Hindistan'da şehit olmasını desteklemektedir. Medlycott (1905: 2. bölüm), Suriyeli Ephrem'in (ölümü 373) yazdığı bir ilahiden alıntı yapar; bu ilahide Şeytan şöyle bağırır: Adil olandan hangi ülkeye uçacağım? Havarileri öldürmek için Ölüm'ü kışkırttım, böylece onların ölümüyle darbelerinden kurtulabilirim. Ama şimdi daha da acı çekiyorum: Hindistan'da öldürdüğüm Havarî Edessa'da beni yakaladı; orada burada tamamen kendisidir. Ben gittim, o da oradaydı: Üzülerek orada burada buldum onu.<sup>92</sup> Ephrem'in ilahisi, Thomas'ın şehit edilmesiyle ilgili Doğru Suriye inancını ve Edessa ile Hindistan arasındaki bağlantıyı yansıtır. Aziz Jerome'un şehitleri, Thomas'ın 3 Temmuz'da öldüğünü belirtmektedir.<sup>93</sup> Aziz Ephrem, Carmina Nisibene 42 ve Hymni dispers 5-7'de havarinin Hindistan'da öldürüldüğünü ve kalıntılarının daha sonra isimsiz bir tüccar tarafından Edessa'ya getirilerek Edessa'ya gömüldüğünü yazmıştır.<sup>94</sup> Suriye dini takvimi, tüccarın Khabin olarak tanımlanmasıyla bunu doğrulamaktadır.<sup>95</sup> Meyer (2007: 779-80) şöyle demektedir: "Hristiyan bir hacı olan Egeria, seyahat günlüğünde 384 yılında Edessa'yı nasıl ziyaret ettiğini ve Aziz Thomas'ın kemiklerini nasıl gördüğünü anlatır."<sup>96</sup> Aziz Ephrem'in yazılarında ve Roma, Yunan ve Etiyopya kiliselerinin tanıklarında, özellikle de çeşitli ilahilerde, ayinlerde, takvimlerde, ayinlerde ve şehitliklerde, Thomas'ın misyonu ve şehitliğinden bahsedilmektedir.<sup>97</sup> kutsal emanetlerin çoğunluğu Hindistan'dan Edessa'ya nakledilmiş olsa da, birkaç kalıntı hala Mylapore'da tutulmaktadır.<sup>98</sup> 92 Klijn (1962: 20-21) şunu belirtir: "Thomas'ın İşleri için Ephrem Syrus'a başvurabiliriz. Onun yazılarından Thomas'ın Hindistan'a gittiğini bildiği anlaşılıyor. Bu aynı zamanda Maniheizm Mezmurlar'da da bulunmaktadır. Bunu söylemekte haklı olup olmadığımız Ephrem, Thomas'ın İşleri'nin belirlenemeyeceğini biliyordu." Daha fazla ayrıntı için sayfa 164-65'e bakınız. <sup>93</sup> Bkz. Calendarium, 1969: 96. <sup>94</sup> İskenderiyeli Clement, Origen, Eusebius, Rufinus ve Sokrates gibi kilise babaları Thomas'ı Partlarla ilişkilendirir. Bkz. Medlycott, 1905; Klijn, 1962: 20, 27; Meyer, 2007: 779-80. <sup>95</sup> Bkz. Medlycott, 1905. <sup>96</sup> Krş. Drijvers, 2: 322-39. <sup>97</sup> Bkz. Segal, 2005: 174-76, 250. <sup>98</sup> Kilise babası İskenderiyeli Clement tamamen farklı bir görüş bildirir. Klijn (1962: 27), "İlk etapta," diyor, "İskenderiyeli Clement, Strom. 4.71.3'e başvurabiliriz, o şunu yazıyor:

### --- SAYFA 157 ---

136 Havari Aziz Thomas Thomas'ın misyonerlik faaliyetlerinin Doğu Yarımküre'deki varış noktasına ilişkin çeşitli patristik kayıtlar vardır. Kilise babalarının çoğunluğu onun Doğu Yarımküre'ye seyahati konusunda hemfikirlerdir. Anlaşmazlıkları çoğunlukla Thomas'ın Doğu'daki istikameti ile ilgilidir.<sup>99</sup> Thomas'ı Part krallığıyla ilişkilendirmek, onun Hindistan'a gelme olasılığını ortadan kaldırmayacaktır çünkü Thomas'ın Hindistan'a gelişiyle ilgili gelenekler yerel Malabar ve Mylapore gelenekleriyle desteklenebilir.<sup>100</sup> Bu noktada konuyla ilgili son dönemdeki çalışmaları dikkate almak da önemlidir. Attridge (1992: 6: 531) şu yorumu yapmıştır: "Çalışma [ATH] açıkça Suriye ile ve özellikle de Thomas'ın geleneksel olarak hürmet gördüğü Edessa şehri ile ilişkilidir. Havari'nin şehitliği (cc. 159-170), kutsal emanetlerinin Hindistan'dan Batı'ya, muhtemelen Edessa'ya geri nakledildiğini kaydeder."<sup>101</sup> Attridge'in gözlemi, bu olayın önemini anlamaya yardımcı olur. Thomas'ın Doğu Suriye bağlamındaki şehitlik geleneği. Charlesworth (1995: 380) da ATH'yi Doğu Suriye Hristiyanlığının yanı sıra Yuhanna İncili'nin düşünce dünyası ile uyumlu bir belge olarak değerlendirmektedir.<sup>102</sup> Ancak Bornkamm, ATH'nin tarihsel değerini hafife almakta ve onu efsanevi bir gelenek olarak anlatmaktadır. Kendisi (1964: 427) şöyle diyor: "Elçilerin İşleri... Thomas'ın şehit ölümü ve kemiklerinin Edessa'ya nakledilmesi efsanesinin en eski tanığıdır." Thomas'ın Partlarla olan bağlantılarına ilişkin yaptığı atıf (1964: 427), görünüşte birinci yüzyıldaki Hint-Part ilişkilerini gözden geçiriyor.<sup>103</sup> Bu anlamda Bornkamm, ATH'yi iki farklı bakış açısından analiz ediyor: birincisi, efsanevi veya tarih dışı bir belge olarak; ve ikincisi, Thomas'ı Hint geleneklerinden ayırarak. Attridge ve Charlesworth, Thomas'ı genel olarak Doğu Suriye gelenekleriyle ve özel olarak da Hint gelenekleriyle ilişkilendirmeye çalışırken Bornkamm tamamen farklı bir duruş sergiliyor. Bu, Herakleon akademisyenleri arasında Thomas'ın doğal bir ölümle öldüğü konusunda bir fikir birliğinin bulunmadığını yansıtıyor." Bkz. Bussagli, 255. 99 Bkz. Ephrem, 693-708. Ayrıca bkz. Manich. Mezmur 194:13 ve 192:15-16. 100 Bkz. Firth, 2001: 14. 101 Contra Van den Bosch, 2001: 135-36. 102 Charlesworth'la kişisel etkileşimlerimde, onun görüşlerini Thomas'ın Hindistan'la olan bağlantıları lehine topladım. 103 Tarihsel değeri için bkz. Bauer, 1934: 6-8. Aynı zamanda, Bornkamm (1964: 427) şunları belirtmektedir: "Katolik Abgar efsanesinin izleri, kemiklerinin dördüncü yüzyıldan beri korunduğu Edessa'da müjdeyi vaaz eden Thomas'a kadar uzanır." Ayrıca bkz. Van den Bosch, 2001: 135-36.

### --- SAYFA 158 ---

Bu konuyla ilgili Thomas'ın İşleri 137. Ancak Hindistan bağlamında hatırı sayılır bir çoğunluk Thomas'ın şehit edilmesi taraftarı. Thomas'ın Hindistan'a gelişi aynı zamanda Kerala'daki kilise/kiliselerin geleneği ve bunların Suriye ve İran dini kurumlarıyla devam eden ilişkileri, Hint-Part ilişkilerinin tarihi kayıtları ve arkeolojik kalıntılar, Thomas'ın Mylapore'daki şehitliğiyle ilgili Coromandel gelenekleri ve Edessa'daki Suriye kilise/kiliselerinin geleneksel ve tarihi kalıntıları ve inançları tarafından da desteklenmektedir.<sup>104</sup> Sonuç Açıklamaları ATH'ın anlatım ve anlamsal ayrıntıları bilgiye daha fazla güç katmaktadır. GTh ve BTh'den Thomas hakkında bilgi topladık. ATH'ta bulduğumuz en önemli ayrıntılardan biri onun Yunan-Romen dünyasının ötesine yaptığı seyahattir. Thomas'ın Doğu Yarımküre'ye, özellikle de Hint-Part ve Güney Hindistan bağlamlarına yaptığı yolculuğa ilişkin anlatı ayrıntıları, okuyucunun onu tamamen farklı bir açıdan anlamasına yardımcı oluyor. Bir okuyucu, karakteri ve kimliğini ön plana çıkarmak için tarihsel çekirdeklerin ve romansal unsurların ATH'de nasıl iç içe geçtiğini algılayabilir. McGrath (2008: 297-311) şunu belirtir: "Thomas'ın İşleri neredeyse kesinlikle romansı bir kurgu eseri olsa da, bu bizi, diğer pek çok tarihi kurgu eserinde olduğu gibi, burada yer alan doğrulanabilir tarihsel bilgilerin örneklerini göz ardı etmeye yönlendirmemelidir."<sup>105</sup> McGrath, ATH'de hayali ve efsanevi unsurlar bulsa da, tarihsel gerçeklerin bu esere dahil edildiğini kabul etmekte başarısız değildir. Metnin oluşturulmasının uzun süreli gecikmesi, onun hayali/efsanevi bir karaktere sahip olmasına yol açacaktı. Metinde Thomas'ın karakteri ve kimliği şu açılardan önemli algılanıyor: Birincisi, Thomas, İsa'yla sıkı bir ilişkisi ve ona bağlılığı olan bir öğrenci ve aynı zamanda ustasının mesajına tanık olan biri olarak görünüyor; ikincisi, olağan coğrafi sınırların ötesine geçerken bir meydan okumayı kabul eder; üçüncüsü, genişletilmiş 104 Meyer'i ziyaret eder (2007: 779) şöyle der: "Thomas çeşitli şekillerde Edessa ile bağlantılıdır ve Suriye Hristiyanlığının koruyucu azizi haline gelir ve Parthia'da ve en sonunda efsaneye göre şehit edildiği Hindistan'da havariyelik bir misyoner olur." 105 Benzer şekilde Firth (2001: 9) şu yorumu yapmaktadır: "İçerdikleri malzemenin çoğu, aslında çoğu, efsanedir, ancak bazı yerlerde gerçeklere dayandırılmış olabilirler."

**--- SAYFA 159 ---**

138 Havari Aziz Thomas Kızılderili senaryosuna göre hareket eder ve toplumun çeşitli kesimlerinden insanlarla etkileşime girer; dördüncüsü, onun karakteri ve ideolojileri geniş Thomasine literatürünün (Yuhanna İncili dahil) çerçevesine uymaktadır; beşincisi, Dördüncü İncil'de olduğu gibi, İsa'nın manevi ikizi olarak ortaya çıkar ve onu "Rabbim ve Tanrım" olarak ilan eder (cc. 81, 97, 167). Bu nedenle, Thomas'ın ATH'deki tanımlaması, onun "Doğu dünyasının Havarisi" olarak adlandırılmasına hak kazandırıyor. Şimdi elimizdeki bu bilgilerle Thomas'ın Bebeklik İncili'ne geçelim.

**--- SAYFA 160 ---**

8 Thomas'ın Bebeklik İncili Giriş Thomas'ın Bebeklik İncili, genellikle ikinci yüzyıla ait bir kompozisyon olarak kabul edilen başka bir kıyamet belgesidir.<sup>1</sup> Çocuk İsa'nın on ikinci yaşına kadar gerçekleştirdiği mucizelerin temsili hikayelerini içerir.<sup>2</sup> Mirecki (1992: 540) şunu gözlemler: "IGTh, hala dolaşımda olan sözlü gelenek tarafından sürekli olarak genişletilen, sözlü olarak aktarılan bir folklor döngüsünün metinselleştirilmesini temsil eder."<sup>3</sup> From Mirecki'nin ifadesinden, IGTh'ta yazılı olan geleneklerin yalnızca İsa'nın yaşam öyküsündeki boşlukları doldurmayı amaçlayan yaratıcı hikayeler olmadığı, aynı zamanda dünyevi İsa etrafında geliştirilen gelenekler olduğu sonucuna varılabilir. Hippolytus ve Origen bir GTh'den bahsediyor, ancak onların IGTh'ye mi yoksa GTh'ye mi aşına oldukları belli değil.<sup>4</sup> Irenaeus'tan okuyucunun dikkatini ikinci yüzyıla çeken daha eski bir referans var.<sup>5</sup> Cameron (1982: 122-30) şuna dikkat çekiyor: Irenaeus, yaptığı alıntıda önce İsa'nın çocukluğu hakkında dolaşan kanonik olmayan bir hikayeden alıntı yapıyor ve ardından doğrudan İsa'nın çocukluğundan bir pasaj alıntılararak devam ediyor. Luka İncili'nin bebeklik anlatıları (Luka 2:49). <sup>1</sup> James tarafından çevrilen metne bakınız, 1924/1953: 49-70. Hennecke (1959/1963: 1: 390) şu yorumu yapar: "Messih 'Rab İsa'nın Bebekliği'ni verir (Süryanice versiyonu) veya 'İsrail'in filozofu Thomas tarafından Rab'bin Çocukluğunun Açıklaması' (Yunanca ms. A) veya yine 'Rab'bin bebeklik dönemindeki yaşamıyla ilgili kutsal havari Thomas'ın kitabı' (Yunanca ms. B) başlığını taşır." Bkz. Charlesworth, 1995: 377; Bauckham, 1992: 290. <sup>2</sup> Pseudo-Matthew ve IGTh arasındaki benzerlikler ve farklılıklar hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Elliott, ed., 2005. Cf. Klauck, 2003: 73; Hennecke, 1959/1963: 1: 390. <sup>3</sup> Aasgaard (2009/2010: 14-34), IGTh'nin aktarım tarihini anlamak için sözlü/yazılı gelenek yaklaşımını ele alır. Ayrıca bkz. Gero, 1971: 46-80. <sup>4</sup> Bkz. Cameron, 1982: 122-30. <sup>5</sup> Lapham (2003: 131) şunu belirtmektedir: "Yeni Ahit metnine, özellikle de Luka İncili'ne yapılan birçok gönderme, bu eserin kompozisyonunun en erken ikinci yüzyıla ait olduğunu ortaya koymaktadır."

## --- SAYFA 161 ---

140 Havari Aziz Thomas IGTh, bu hikayelerin her ikisini de birbirine nispeten yakın bir şekilde kaydeder; Irenaeus'un alıntı yaptığı uydurma yazının aslında şu anda IGTh olarak bilinen şey olması mümkündür. Metnin Irenaeus'un yazılarında kullanılması, ilk kilise babalarının İsa'nın çocukluğuna/çocukluğuna ilişkin hikayelerin sözlü (veya yazılı) olarak mevcut olduğunu ve hatta onların özür dileme amacıyla bu geleneklerden alıntı yaptıklarını açıkça ortaya koymaktadır.<sup>6</sup> Metni okuyan bir kişi aşağıdakileri anlamalıdır: birincisi, bireysel hikayelerin kendisi birinci yüzyılın sonundan kaynaklanıyor olabilir; ikincisi, bazı hikayeler ikinci yüzyılda geniş çapta yayıldı; ve üçüncüsü, sonraki yüzyıllarda sözlü ve yazılı gelenekler çeşitli dilsel ve ulusal topluluklar arasında yaygın kullanım ve popülerlik kazanmıştır.<sup>7</sup> IGTh'nin metni Süryanice, Yunanca, Latince, Slavca, İrlandaca, Arapça, Ermenice, Etiyopyaca ve Gürcüce versiyonlarında mevcuttur.<sup>8</sup> Gero (1971: 51, 55), IGTh'yi Süryanice'nin (= BM Syr) Estrangela alfabesiyle bilinen en eski biçimi olarak kabul eder.<sup>9</sup> Mirecki (1992: 542) şunu belirtmektedir: "Yazılım yeri hakkında kesin bir şey söylenemese de, erken dönem Süryanice elyazmalarına atfedilen yüksek değer, Suriyeli Thomas geleneği ile geleneksel birliktelik ve GTh ile ortak geleneklerin olasılığı (krş. IGTh 10:2 ve GTh log. 77), bunların hepsi kompozisyonun yeri olarak Suriye'yi akla getirmektedir."<sup>10</sup> Eğer Süryanice versiyon en eski versiyon olarak kabul edilirse, o zaman onun kökenini Edessan okuluna atfedebiliriz. Bu ayrıntılar aşağıdaki gerçekleri özetlememize yardımcı olur. İncil literatürü veya en azından büyük bir kısmı, sözlü veya yazılı materyallerin birinden aktarıldığı bir süreç aracılığıyla yavaş yavaş ortaya çıktı. 6 Ayrıca bkz. Mirecki, 1992: 6: 542. 7 Bkz. Irenaeus, Adv. Haer. 1.20.1. Alıntılanan pasaj, çocuk İsa ile öğretmeni Zacchaeus arasındaki konuşmaydı (IGTh 6). Klauck (2003: 74) şunu belirtmektedir: "IGTh'nin oluşturulması için ikinci yüzyıldan beşinci yüzyıla kadar olan tarihler önerilmiştir; ancak, Irenaeus ile paralellik, metnin temel materyalinin ikinci yüzyılın sonlarına tarihlenmesini kesinlikle haklı çıkarmaktadır." Bkz. Lapham, 2003: 129; Cameron, 1982: 122; Hennecke, 1959/1963: 1: 391; Aasgaard, 2009/2010: 14-34. 8 Versiyonlar hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 388-90. Ayrıca bkz. Klauck, 2003: 73. 9 Lapham (2003: 130) şunu belirtir: "Thomas'ın şahsiyle olan ilişki ve metnin Süryanice versiyonlarının özel önemi göz önüne alındığında, yazarın, belki de Yahudi diasporası kökenli, Thomasın geleneğinin ısrarla güçlü olduğu Edessa'da veya çevresinde yaşayan bir Hristiyan olduğunu tahmin edebiliriz." Daha fazla ayrıntıyı Mirecki, 1992: 6: 540-01; Wright, 1865; Contra Elliott, 2016: 5. 10 Mirecki (1992: 6: 541) şöyle belirtmektedir: "Modern dönemde IGTh, iki Yunanca metinden yola çıkılarak sözde daha uzun versiyon (GrA; = Gero'nun A tipi metni) olarak bilinir. Biri 15. yüzyıla tarihlenir ve şu anda Bologna'da (=Bonon) bulunur, diğeri ise 16. yüzyıla tarihlenir. yüzyılda Bonon'a bağlı olabilir ve Dresden'de (=Dresd) bulunmaktadır." Bkz. Cameron, 1982: 122-30; Hennecke, 1959/1963: 1: 388, 391.

## --- SAYFA 162 ---

Thomas'ın Bebeklik İncili 141 nesilden diğerine.<sup>11</sup> Dibelius ve Bultmann'ın yazıları bu noktayı özellikle ilgi çekici kılmaktadır.<sup>12</sup> Her ne kadar sözlü geleneklerin çoğu erken bir aşamada yazılı biçimde ortaya çıkmış olsa da, birçoğu sözlü biçimde kalmaya devam etmiştir.<sup>13</sup> İlk Hristiyan topluluklarının talepleri, yazarları sözlü gelenekleri yazılı biçimlerine çevirmeye zorlamıştır. Kilisenin ilk teolojisi esas olarak İsa'nın bakireden doğuşu, onun halka açık hizmeti, çilesi, çarmıha gerilmesi, dirilişi ve göğe yükselişi etrafında geliştirildi. Bu, İsa'nın sözlü (ve aynı zamanda yazılı) çocukluk tarihinin kategorik olarak ihmal edilmesiyle sonuçlandı.<sup>14</sup> Luka'nın, İsa'nın çocukluk öyküsüne yer vermesi (Matta, Markos veya Yuhanna'da yer almayan) birinci yüzyıldaki çocukluk öykülerinin varlığına dair bir işaret olarak anlaşılabilir (Luka 2:41-52).<sup>15</sup> Bu aynı zamanda Luka'nın müjdesinin başında belirttiği şu sözlerle de desteklenmektedir: aramızda cereyan eden olaylar, başlangıçtan beri görgü tanıkları ve sözün hizmetkarları olanların bize aktardıkları gibi" (1:1-2).<sup>16</sup> Bu nedenle, çocukluk geçmişi olmayan birinin hayata çıkıp çıkamayacağını sorgulamak gerekir. Pek çok bilim adamı bu soruyu yetersiz bir şekilde ele alarak IGTh'ye karşı olumsuz bir tutum sergiledi.<sup>17</sup> Thomas'ın erken Hristiyanlıktaki rolünü ve birinci yüzyıldaki Eski Yakın Doğu bağlamında sözlü geleneklerin önemini merak eden bir okuyucu, IGTh'nin önemini göz ardı edemez. <sup>11</sup> Ayrıca bkz. Knight, 1992: 633-38; Robbins, 1992: 841; Henshaw, 1952: 49; Redlich, 1939: 11. <sup>12</sup> Bkz. Dibelius, 1971/1982; Bultmann, 1976. <sup>13</sup> Lapham (2003: 129) şunu belirtmektedir: "Belge olarak güvenilir bir ilk tasdiki yoktur. Bazıları bu hikâye koleksiyonunun dördüncü veya beşinci yüzyıldan daha erken bir zamanda bir araya getirilmediğine inanmaktadır." <sup>14</sup> Bkz. Aasgaard, 2009/2010: 4-34. <sup>15</sup> Mirecki (1992: 6: 543) şunları belirtir: "İsa'nın on iki yaşından sonraki yaşamının bu 'gizli yıllarına' ilişkin herhangi bir öykünün erken dönem Hristiyan literatüründe tamamen bulunmaması olağandışı derecede dikkat çekicidir ve henüz araştırmacılardan herhangi bir yorum almamıştır. Bu tür öykülerin 'yokluğu', bunların aslında var olduğu ve ancak metinsel düzeyde bir araya toplanıp çocukluk anlatılarının ikincil çerçevesi altında sınıflandırıldıktan sonra hayatta kaldığı teziyle açıklanabilir." Ayrıca bkz. Lapham, 2003: 129; Bovon, 2003: 296. <sup>16</sup> Lapham (2003: 129) şöyle diyor: "Geleneksel İnciller, İsa'nın bebeklik yılları hakkında çok az bilgi sağlar. Matta ve Luka'daki doğum hikayeleri ve on iki yaşındaki İsa'nın Tapınaktaki Lukan hikayesi dışında, bu ilk 'gizli yıllar' tam olarak böyle kalıyor." Ayrıca bkz. Cameron, 1982: 123. <sup>17</sup> Witherington (1992: 73) IGTh'yi "tarihsel değeri çok az olan veya hiç olmayan" bir belge olarak küçümserken, Barton (1992: 101) onu "merakı tatmin etmek ve Kristolojik dogmayı savunmak amacıyla" bir üretim olarak değerlendiriyor. Blomberg (1992: 293) IGTh'yi (diğer Apokrif İncillerle birlikte) "İncil kaydındaki 'boşlukları' doldurmaya yönelik açıkça efsanevi girişimler" olarak değerlendirir. Benzer şekilde Bruce (1992: 98) bunda "Onu (İsa'yı) bir dahi çocuk olarak tasvir etmekten" başka bir şey görmüyor.

### --- SAYFA 163 ---

142 Havari Aziz Thomas Thomas'ın Bebeklik İncili'nde Thomas'ın Karakteri Thomas'ın karakteri IGTh'nin başlığında ve giriş kısmında (bölüm 1) açıkça görülmektedir. Aksi takdirde, karakteri neredeyse her zaman çocuk İsa'nın etrafındaki olayların örtülü bir gözlemcisi ve anlatıcısı olarak görünür. Metin şu başlıkla açılıyor: "İsrailli filozof Thomas'ın Rab'bin çocukluğuna ilişkin öyküsü."18 Bu başlıktan okuyucu, Thomas'ın Hristiyanlığın ilk dönemlerinde bir filozof olarak algılandığını anlıyor. Tomas, İsa'yı çocukluğundan beri tanıyordu ve bu nedenle onun ruhani ikizi olarak kabul ediliyordu. Giriş bölümünde (bölüm 1) anlatıcı metni şu şekilde tanıtıyor: Ben, İsrailli Tomas, Yahudi olmayan kardeşlerim, Rabbimiz İsa Mesih'in çocukluğundaki tüm işlerini ve bizim topraklarımızda doğduğunda yaptığı kudretli işlerini anlatıp tanıtıyorum.19 Önsözden itibaren dört şey açıkça ortaya çıkıyor: birincisi, anlatı "İsrailli Tomas" bakış açısıyla geliyor;20 ikinci olarak, belgenin alıcısı: "tüm [yani Thomas'ın] Yahudi olmayan erkek ve kız kardeşlerim"; üçüncüsü, metnin mesajı "Rab İsa Mesih'in çocukluktaki olağanüstü eylemleri"dir; ve dördüncüsü, İsa Thomas'ın kendi bölgesinde doğmuştur.21 Hennecke (1959/1963: 1: 390-91) şunu belirtir: "Bazen havari, bazen de 'İsrailli filozofu' olarak anılan Thomas'ın yazar olarak seçilmesi, onun Hindistan'daki havarisel çalışmalarının geleneğiyle bağlantılı olabilir. Belki de Hint efsanelerinde paralelliklerin tam olarak bu kitaptaki materyal olması tesadüf değildir."22 Eserde, Thomas olup bitenlerin gözlemcisi ve aktarıcısı olarak kalırken, İsa'nın hikayesi birbiri ardına ortaya çıkıyor. 18 Cameron (1982: 122) şunları belirtmektedir: "Yazarlığın Thomas'a atfedilmesi ikincil, geç bir gelişme gibi görünmektedir. Çalışmanın kaynağını belirlemek zordur, ancak Thomas geleneklerinin kökenlerinin doğu Suriye'de olduğu bir yer olması muhtemeldir." 19 Bkz. Lapham, 2003: 129. 20 Lapham (2003: 129), "Thomas'ın Bebeklik İncili, 'İsrailli Thomas' tarafından derlenen, İsa'nın çocukluk çalışmasının kapsamlı bir anlatımı olduğunu iddia ediyor." Ayrıca bkz. Aasgaard, 2009/2010: 40. 21 Charlesworth (1995: 377) şöyle diyor: "Bu çalışmada Havari Tomas ilk satırda konuşan kişidir, dolayısıyla İsa'nın çocukluğuna ilişkin bilgiyi herkese açıklayan kişidir. Klauck (2003: 73) şunu belirtmektedir: "Başlığın 1. Bölümde tekrarlanan on iki kişiden biri olan Thomas'a atfedilmesi daha sonra yapılan bir eklemedir; aslında giriş bölümü (1. Bölüm) bir bütün olarak ikincil bir eklemedir." 22 Hint efsaneleri hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Van Eysinga, 1909.

### --- SAYFA 164 ---

Thomas'ın Bebeklik İncili 143 IGTh'de Thomas'ın olay örgüsüne katılımı çoğunlukla örtük anlatı çağrışımları yoluyla algılanabilir. Anlatı çerçevesinde İsa'nın hikayesi beş, altı, sekiz ve on iki yaşları boyunca gelişir.23 Olaylar İsrailli Tomas'ın bakış açısıyla gelişir.24 Hikayenin başında İsa ve Tomas'ın aynı bölgeden oldukları teyit edilir (Bölüm 1). Bu, okuyucunun, Tomas'ın İsa'nın sesini duyabildiğini, yaptıklarını görebildiğini (2:1-7) ve onu çocukluğundan beri Şabat'ı bozan biri olarak tanıyabildiğini fark etmesini sağlar (2:4-7). Tanık olarak Thomas, çocuk İsa'nın faaliyetlerini şu şekilde aktarıyor: "akan suyu havuzlara toplayıp suyu anında saf hale getirdi" (2:2), "yumuşak kil yaptı ve onu on iki serçe haline getirdi ... Şabat gününde" (2:3) ve "yumuşak kilden yapılmış serçeler uçup gitti" (2:6).25 İsa'nın söylediği her söz ve yaptığı her eylem, Thomas tarafından biliniyordu. IGTh, Tomas'ın İsa'nın babası Yusuf'u (2:4-6; 3:4; 4:4; 5:1-6; 6:1-22; 12:1-13:4), annesini (11:1-4), kardeşi Yakup'u (16:1-2) ve İsa'nın çiftçilik ve marangozlukta anne babasına nasıl yardım ettiğini (12:1-13:4) tanıdığını tanıklık eder. İsa'nın aile yapısı içindeki davranışları ve Yusuf'un ona tepkisi açıkça ortaya konulmaktadır (6:1-22). Metin, çocuk İsa'nın oyun alanındaki ve işyerindeki davranışlarını anlatıyor. Bazı durumlarda insanlar baba Yusuf'a onun hakkında şikayette bulunmak için yaklaşıyorlardı (3:4; 4:4). İsa'nın ailesinin en önemli sırları da tasvir edilmiştir (yani, Yusuf ve annesinin ilgili ebeveynler olarak İsa hakkında söyledikleri [14:5]). Tomas, İsa'nın öğretmenlerinin sayısını ve kimliğini (isimleriyle, 6:1-8:4), İsa'nın sınıfta nasıl davrandığını ve hatta ders saatleri sırasındaki konuşmaların en ince ayrıntısını bile biliyordu (6:1-8:4; 14:1-5; 15:1-7).26 İsa, ilk öğretmen Zakkay'a şöyle dedi: "Sen doğduğunda ben de vardım" (6:6) ve "dünya yaratıldığında, beni gönderenle birlikte ben de vardım. sana" (6:10).27 IGTh, Thomas'ın İsa'nın oyun arkadaşlarının kimliğini bile bildiğinden bahseder (3:1; 9:4). Onun çocukluktaki tavırları ve insanları iyileştirme gücü okuyucunun dikkatini çekiyor.28 Thomas, İsa'nın davranışındaki kademeli gelişimi hikaye olarak görüyor. 23 Mirecki'nin olay örgüsü açıklamalarına bakın, 1992: 6: 542. 24 Önsözde Thomas birinci şahıs olarak konuşuyor. 25 Bkz. Mirecki, 1992: 6: 542; Fein ve Johnston, 2014: 209-10. 26 Keith (2011: 161) şunu belirtir: "IGTh, okuryazarlık eğitimini aşan, beş ila on iki yaşlarında bir İsa'yı tasvir ediyor." 27 Bkz. Klauck, 2003: 74-75. 28 Bkz. Blomberg, 1992: 304-05.

## --- SAYFA 165 ---

144 Havarî Aziz Thomas çizgisi ilerleyerek doruğa ulaşır. Mirecki'nin (1992: 6: 542) düşündüğü gibi, IGTh'nin ana odağı İsa'nın "kademeli olgunlaşmasının" açığa vurulması olarak anlaşılmalıdır. Bu ayrıntılar, İsa ve Tomas'ın birbirlerini çocukluklarından beri yakından tanıdıkları anlayışını desteklemektedir. Kanonik İnciller, Thomas'ın İsa ile çocukluğundan itibaren olan bağlantılarına ilişkin ipuçları sağlar. Açıklık sağlamak için dört müjdenin çağrı anlatımları burada kısaca analiz edilmelidir.<sup>29</sup> Matta'da beş özel çağrıdan bahsedilmektedir (yani, Simon Petrus, Andreas, Yakup, Yuhanna ve Matta; bkz. 4:18-22; 9:9).<sup>30</sup> Benzer şekilde, Markos'ta beş kişi İsa'dan belirli çağrılar alır (yani, Simon, Andrew, Yakup, Yuhanna ve Alfaeus oğlu Levi; bkz. 1:16-20; 2:13-14).<sup>31</sup> Luka'da dört kişi öğretmenden özel çağrılar alır (yani Simon, Yakup, Yuhanna ve vergi tahsildarı Levi; bkz. 5:1-11, 27-30).<sup>32</sup> Üstelik tüm Sinoptiklerde Onikilerin adlarından bahsedilir (bkz. Matta 10:2-4; Markos 3:13-19; Luk. 6:12-16). Yuhanna'ya üç kişi eklenirken (yani adı açıklanmayan bir öğrenci, Filipus ve Natanael), Sinoptik listeden iki kişi devam ediyor (Andrew ve Simon Peter; bkz. 1:35-51). Yuhanna'da en zor görev, bölümdeki isimsiz öğrencilerin isimlerini önermektir. 1 (37, 39, 40. ayetler) ve 21 (2. ayetler).<sup>33</sup> Daha önce de belirtildiği gibi, yalnızca sekiz kişi İsa'dan özel çağrı almıştı (yani, Simon Petrus, Andreas, Yakup, Yuhanna, Matta [Levi], Filipus, Nathanael [Bartholomew ise] ve adı belirtilmeyen bir öğrenci). Bu ayrıca Thomas, Alphaeus'un oğlu Yakup, Thaddaeus (Yakup'un oğlu Yahuda), Zealot Simon veya Yahuda İskariyot'un çağrısına dair hiçbir kayıt olmadığı anlamına gelir.<sup>34</sup> Burada listelenen beş kişiden Tomas, IGTh'deki çocukluk günlerinden beri İsa'yla bağlantılıdır. Buradaki analiz, Tomas'ın kamu hizmetine başladığında İsa'nın çevresine eklenmediğini kanıtlayacak ikna edici ayrıntılar sunuyor. Çocukluktan beri birlikteydiler ve birbirlerini tanıyorlardı 29 Cf. Weder, 1992: 2: 207-10. 30 Talbert (2010: 74) şu yorumu yapar: "Bazı çevreler müritlerin bir araya gelmesini bir çağrı ve bir yanıt olarak anlıyordu. Örneğin Diogenes Laertius, Sokrates'in Ksenophon'u çağırmasını anlatır (Vit. Phil. 2.48)." Talbert (2010: 74) ayrıca şu yorumu yapar: "Kanonik İncil okuyucuları, Markos 1:16-20 (Matta 4:18-22); 2:14; Luka 5:1-11; 19:5; Yuhanna 1:43'teki bu tür çağrı hikâyesini tanıyacaktı. Bu nedenle, Matta 4:18-22'de eski dinleyici, İsa'nın çağrı hikâyesinin geleneksel bir türü olarak tanıyacaktı. Petrus, Andreas, Yakup ve Yuhanna ile onların onu takip edenleri." Ayrıca bkz. Keener, 1997: 97-100. 31 Bkz. Moloney, 2002: 50-02; Schweizer, 1970: 47-49. 32 Zakkay aynı zamanda çağrılan biri olarak da görünür (Luka 19:5). Bkz. Geldenhuys, 1979: 180-03, 192-94; Ryken, 2009: 202-14, 227-39. 33 Bkz. Thomaskutty, 2015: 48-78. 34 Bkz. Wilkins, 1992: 179-81.

## --- SAYFA 166 ---

Thomas'ın Bebeklik İncili 145 yakından. Matta, Markos, Luka, Yuhanna ve Pavlus, İsa kamu hizmetine başladıktan sonra onun çevresine eklendiyse, yeryüzündeki İsa'yı daha iyi kim bilebilirdi? Bu bilgi okuyucunun dikkatini Suriye geleneklerindeki ikiz kardeş motifine çekmektedir. IGTh'nin önsözündeki ifade (yani, "O [İsa] bizim topraklarımızda doğdu", bölüm 1) bu iddiayı güçlendiriyor. Yuhanna İncili, Thomas'a ilişkin yeni anlayışların anlaşılması için bir maden alanı olarak düşünülebilir. Yuhanna'nın IGTh ile iç içe okunması, Tomas'ın İsa ile bağlantısı hakkında önemli bilgiler sağlar. Tomas, Yuhanna'nın öyküsünün doruk noktasında bile önemli bir figür olmasına rağmen (11:16; 14:5; 20:24-29; 21:2), tüm müjde geleneği boyunca onun çağrısından söz edilmez. Kanonik İncillerin ve IGTh'nin birlikte okunması aşağıdakileri ortaya koymaktadır: Birincisi, Sinoptik'te Thomas'ın çağrısının olmaması ve Yuhanna'da yaygın olan Thomasine gelenekleri, karakterin zaten İsa'yla birlikte orada olduğunu açıkça ortaya koymaktadır - bu, onların IGTh'de anlatıldığı gibi çocukluktan itibaren olan bağlantıları aracılığıyla daha iyi yorumlanabilir; ikincisi, Johannine gelenekleri ve Suriye gelenekleri Thomas'ın İsa ile ruhsal ikizliğine inanıyordu - bu onların IGTh'de olduğu gibi çocukluktan beri süregelen bağlılıklarıyla kanıtlanabilir;35 üçüncüsü, Lk'nin tekrarı. IGTh 19'daki 2:41-51, İsa'nın çocukluğuyla ilgili geleneklerin MS birinci yüzyılda var olduğunu, bu durumda bunların İsa'nın çocukluk arkadaşı olan Thomas ile ilgili olarak yayıldığı ortaya koymaktadır;36 ve dördüncüsü, IGTh 10:2 ile GTh 77 arasındaki anlatı bağlantısı, çocukluk geleneklerinin havariyel figür Thomas etrafında geniş çapta yayıldığı görüşünü daha da güçlendirir.37 İsa'nın çocukluğuyla ilgili gelenekler ağırlıklı olarak Yakup'a bağlıdır (ProtJam) ve Thomas (IGTh).38 Thomas'ın James'e aşinalığı 35 Bkz. Layton, 1987: 359-60. 36 IGTh geleneğinin tamamı Lk arasındaki boşluğu doldurmak için yerleştirilmiştir. 2:40 ve 2:41-51 (bkz. Mirecki, 1992: 5: 543). Klauck (2003: 73) şöyle yorumluyor: "Yeni Ahit'ten doğrudan alınan tek alıntı, tapınaktaki on iki yaşındaki İsa hakkındaki perikoptur (Luka 2:41-52, IGTh 19'da) - bunun iyi bir nedeni var, çünkü bu, tüm çalışmanın büyüdüğü bariz çekirdektir." Bkz. Cullmann, 1990/2003: 1: 441; Lapham, 2003: 130; Mirecki, 1992: 6: 543; Bovon, 2003: 296. 37 GTh ve IGTh arasındaki paralellik dikkat çekicidir (bkz. IGTh 10:2; krş. GTh 77; krş. Lapham, 2003: 131; Valantasis, 1997: 155-6): Ve bir yaygara kopup da insanlar akın ettiğinde, çocuk İsa da oraya koştu ve zorla yol boyunca ilerledi. Kalabalık, yaralı ayağı aldı ve hemen iyileşti. Ve genç adama şöyle dedi: "Şimdi kalk, odunu parçala ve beni hatırla." Kalabalık olanları görünce çocuğa tapındılar ve şöyle dediler: "Gerçekten Tanrı'nın ruhu bu çocukta yaşıyor." 38 The Protevangelium of James hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 370-88; Lapham, 2003: 64; James, 1924: 38; Cameron, 1982: 107-09; Klauck, 2003: 64-72. The ProtJam'in orijinal Yunanca versiyonu ve en eskisi Süryanice olan çeşitli doğu versiyonları var. İçin

**--- SAYFA 167 ---**

146 Daha önceki aşamalardan Aziz Thomas Havari, IGTh 16:1-2'de mucizevi bir hikaye aracılığıyla bahsedilmektedir: Önce, Yusuf, oğlu Yakup'u odun bağlayıp evine götürmesi için gönderir ve çocuk İsa da onu takip eder; ikincisi, James sopalari toplarken bir engerek elini ısırır; ve üçüncüsü, ölmek üzereyken, İsa ısırık üzerine nefes alır ve Yakup hemen iyileşir.<sup>39</sup> Hikayede Yakup, İsa'nın erkek kardeşi ve dolayısıyla kendi aile üyesi olarak görünür. Ancak Tomas, İsa'nın arkadaşı ve olayı gözlemleyen biri olarak görünür. İsa, Yakup ve Tomas'ın bu bağlılığı GTh 12-13'te de görülmektedir. IGTh'de Yakup, İsa'nın kardeşi ve aile üyesi olarak tanıtılırken, Tomas'tan İsa'nın çocukluktan beri arkadaşı olarak bahsediliyor. GTh'de bu ilişki İsa'nın kamu hizmeti bağlamında daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. GT 12'de İsa, "Nereye gelersen gel, Adil Yakup gideceksin" diye teyit ederken, GT 13'te Thomas'ın rolü, ezoterik bilgeliği İsa ile paylaşan Yakup'un rolünden daha üstün görünmektedir. İsa, Yakup ve Tomas arasındaki bu ilişki şu şeyleri ortaya koyuyor: Birincisi, Yakup ve Tomas çocukluktan beri İsa'ya bağlıydı ve bu ilişki kamu hizmeti sırasında bile devam ediyordu; ikincisi, Yakup'a saygı duyulmasına rağmen, Thomas ilk kilisede benzersiz bir liderlik rolüne sahipti;<sup>40</sup> ve üçüncüsü, Yakup (kardeş olarak) Protjam'da bahsedildiği gibi İsa'nın dünyevi aile bağlantıları, doğumu ve bebekliği hakkında çok iyi bilgi sahibiyken, Thomas (bir çocukluk arkadaşı olarak) IGTh'de anlatıldığı gibi İsa'nın çocukluk ayrıntılarının farkındaydı.<sup>41</sup> IGTh'nin, Kristolojik unvanlar ve itirafların kullanımı aracılığıyla kendi Kristolojik doğrulamaları vardır. İsa'nın önceden var oluşu (7:2), göksel bir kurtarıcı olarak rolü (8:1) ve bir yasa öğretmeni olarak işlevi (15:1-4) gibi yönler, onun hikayenin başkahramanı olarak eşsiz rolünü örneklemektedir.<sup>42</sup> İlk öğretmen Zakkay, erkek İsa hakkında şu şekilde konuşmuştur: "Bu çocuk dünyada doğmamıştır" ve "İsa'nın bebekliğine gönderme yapan başka bir materyal olan İncil, daha yaratılıştan önce doğmuştur" Pseudo-Matthew, bkz. Klauck, 2003: 78-81; Hennecke, 1959/1963: 1: 410-13. 39 Bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 398. 40 Bkz. Valantasis, 1997: 78. 41 Lapham (2003: 62) şu yorumu yapıyor: "Protjam bunların en eskilerinden biridir (yani Bebeklik İncilleri). Diğer İnciller gibi bu eser de kanonik metinlere çok şey borçludur; ama bunları genişletip güzelleştiriyor ve Meryem'in mucizevi doğumu ve ilk yıllarıyla ilgili başka hiçbir yerde bulunamayacak materyaller ekliyor." Bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 363-401; James, 1924: 38; Cameron, 1982: 107-09; Klauck, 2003: 64-72. 42 Bkz. Hennecke, 1959/1963: 1: 391-92.

## --- SAYFA 168 ---

The Infancy Gospel of Thomas 147 of the world" (7:2).<sup>43</sup> Klauck (2003: 77) haklı olarak şunu belirtmektedir: "Matta 1-2 ve Luka 1-2'de henüz bulunmayan bir varoluş öncesi kristoloji, IGTh'nin çocukluk anlatılarına dahil edilmiştir." Birinci öğretmen insanlarla konuşur ve İsa'nın gücünü şöyle över: "O [İsa] büyük bir şeydir, bir tanrıdır, ya da bir melektir" (7:4).<sup>44</sup> Benzer şekilde yükseltilmiş Zenon şöyle der: "Ya Rab, sen beni yere düşürmedin, ama kaldırdın" (9:3). Bölümün sonuna doğru. 9'da anlatıcı şunu bildirir: "Çocuğun ebeveynleri, meydana gelen mucizeden dolayı Tanrı'yı yücelttiler ve İsa'ya tapındılar" (9:3b).<sup>45</sup> Birkaç kez, İsa'nın etrafında toplanan kalabalık ona hayret etti ve daha sonra ona tapınarak şunları söyledi: "Gerçekten Tanrı'nın ruhu bu çocukta yaşıyor" (10:2b), "Gerçekten, bu çocuk ya bir tanrı ya da Tanrı'nın bir meleğidir, çünkü onun her sözü başarılı bir eylemdir" (17:2) ve "Bu çocuk göktendir, çünkü birçok ruhu ölümden kurtarmıştır ve onları tüm yaşamı boyunca kurtarabilecek güçtedir" (18:2).<sup>46</sup> IGTh'nin anlatı çerçevesinde, İsa hastaları iyileştirir (8:2; 10:1-2; 15:4; 16:1), insanları ölümden diriltir (9:1-3; 18:1) ve doğa mucizeleri gerçekleştirir (11:1-2; 12:1-2; 13:1-2).<sup>47</sup> Klauck (2003: 75) ayrıca şunları belirtir: "İsa, onları alacak olan kişileri 'yukarıdaki şeylere çağırmak' için 'yukarıdan geldiğini' doğruluyor (Johanne diksiyonu).<sup>48</sup> Bu anlatı gelişimi, okuyucuya metnin Kristolojik perspektifi hakkında bilgi verir.<sup>49</sup> İsa'nın ruhani ikizi ve çocukluk arkadaşı olarak Thomas, İsa'yı zengin bir deneyim ve bilgi zenginliğiyle algıladı. Bir okuyucu Tomas ile İsa arasındaki ilişkiyi ve Tomas'ın IGTh'deki Kristolojik algısını anladığında, bu onun Yuhanna 20:28'deki ifadesine daha fazla bağlam katar (yani, "Rabbim ve Tanrım").<sup>50</sup> 43 Lapham (2003: 131; krş. 167-72) şunu gözlemler: "Örneğin, İsa ve onun öğretmeniyle ilgili bölüm bu Bebeklik İncili'nde üç kez anlatılmıştır ve şüphesiz Oldukça popüler olan bir efsane, Epistula Apostolorum'da da yer alıyor. 44 Bkz. Klauck, 2003: 75. 45 Lapham (2003: 130) şunu belirtir: "mucizevi hikayeler Mesih'in ilahi doğasını göstermek için anlatılır; ve burada, bu Bebeklik İncili'nde, her mucizeden sonra izleyenlerin tepkisi, İsa'nın göksel kökeninin kanıtıdır." 46 Bkz. Mirecki, 1992: 6: 543; Lapham, 2003: 129-31. 47 Bkz. Mirecki, 1992: 6: 543; Klauck, 2003: 75-6. 48 Cameron (1982: 123) şöyle diyor: "IGTh, İsa'nın kişisel farkındalığı, bilgeliği, ilahi kimliği ve kaderi olarak anlaşılan şeye vurgu yapıyor." 49 Bkz. Mirecki, 1992: 6: 543; Cameron, 1982: 122-24. 50 IGTh bir makarizmle tamamlanır: "Kadınlar arasında ne mutlusun, çünkü Rab rahminin meyvesini kutsadı. Böyle bir yücelik, bu kadar mükemmellik ve bilgeliği hiç görmedik ya da duymadık" (19:5). Metnin bu açık sonucu, kısa bir doksoloji ile doğrulanır: "O'na sonsuza dek yücelik olsun, Amin." Bkz. Lapham, 2003: 129-31; Klauck, 2003: 76.

### --- SAYFA 169 ---

148 Havari Aziz Thomas Son sözler Bu bölümdeki IGTh'nin analizi, İsa'nın çocukluğuyla ilgili olarak Tomas'ın karakterini anlamamızı sağlar. Metin Thomas'ı hikayenin anlatı sesi olarak tanıttığında okuyucu olay örgüsünün gelişiminin altında yatan mantığı anlıyor. IGTh öyküsünü diğer geleneklerle bütünleştirdiğimizde, IGTh'da anlatılan çocukluk ayrıntılarına göre isminin kanonik İncillerdeki çağrı anlatılarında geçmemesi ve Suriye geleneklerindeki ikiz kardeş motifi üzerinden çıkarım yapmamız nedeniyle Thomas'ın çocukluktan itibaren İsa'ya olan bağlılığını anlayabiliriz. IGTh'ta yer alan gelenekler basitçe birbiriyle gevşek bağlantılı hikayeler olarak algılanamaz. Anlatı, İsa'nın beş, altı, sekiz ve on iki yaşlarındaki çocukluğu boyunca tutarlı ve birbiriyle bağlantılı bir şekilde gelişir. Aasgaard (2009/2010: 45) IGTh'nin dikkatli bir analizinin ardından şöyle diyor: "O halde analiz, IGTh'nin anlatının doruk noktaları ve birbiriyle bağlantılı bazı geriye dönüşler ve beklentilerle birlikte düzenli bir yapıya ve tutarlı bir hikayeye sahip olduğunu gösteriyor." Thomas olayların anlatıcısı ve gözlemcisi olarak ortaya çıktığında okuyucu şunları algılar: Birincisi, Thomas'ın İsa'nın çocukluk arkadaşı ve ikiz kardeşi olduğu ve dolayısıyla IGTh'deki geleneklerin Thomasine kökenli olma şansının daha fazla olduğu; ikincisi, entegre bir yaklaşımla Thomas bir "çocukluk arkadaşı"ndan "önceki bir öğrenciye" (yani IGTh) ve daha sonra "olgun bir inanlıya" (Yuhanna İncili) dönüşür; üçüncüsü, Tomas'ın öğrenciliği Yakup'un öğrenciliğiyle birlikte gelişir; bu durumda onlar İsa'nın ilk öğrencileri olurlardı; dördüncüsü, Thomas, İsa'nın mucizevi eylemlerinin, Şabat'ı ihlal eden olayların, ölümlerin dirilişinin, derin sözlerin ve insanların Kristolojik unvanlar ve itiraflar kullanmasının ilk tanıklarından biri olacaktı; beşincisi, Thomas'ın bir İsraili ve İsa'nın arkadaşı olması, daha sonra bir filozof olarak tanınacaktı; altıncısı, bir çocukluk arkadaşı olarak Tomas, İsa'nın önceden var olan doğasını tanıyabilirdi; bu anlamda Yuhanna, müjdesini yazarken bu gelenekleri ödünç aldı (Yuhanna 1:1-18); ve yedincisi, Doğu dünyasındaki misyonerlik çabalarının yanı sıra önceki kategoriler, Thomas'ı erken Hristiyanlık yıllıklarında önemli bir figür olarak nitelendirebilirdi. Yuhanna İncili'nin ilk yarısında Thomas sessiz kalır ve öykünün sonuna doğru gelişen bir karakter olarak ortaya çıkar;

### --- SAYFA 170 ---

Thomas'ın Bebeklik İncili 149, anlatı olarak adlandırılıyor; okuyucu onun İsa'yla birlikte olduğunu yaşamının ilk aşamalarından çıkarıyor. Bu şekilde, IGTh'nin gelenekleri diğer kanonik ve kanonik olmayan geleneklerle iç içe geçer. Yuhanna İncili'nde olduğu gibi, kıyamet belgeleri de erken Hristiyanlık bakış açısından Didymus Judas Thomas'ın kişiliğini ve önemini vurgulamaktadır. Bütün bu yazılar Thomas'ı gelenekleri uzun süre devam ettiren onurlu ve örnek bir şahsiyet olarak tasvir ediyor. Dördüncü İncil'in (FG) yanı sıra apokrif Thomas literatürünün mevcudiyeti, onun kişiliği ve ideolojisi etrafında geliştirilen birçok geleneğin olduğunu gösterir. GTh, BTh, Ath ve IGTh gibi belgeler okuyucuya Thomas ve onun ilk Hristiyan toplulukları arasında devam eden etkisi hakkında geniş bilgi sağlar. GTh onu ezoterik bilgeliliğin bir figürü ve gizli bilgiyi İsa ile paylaşan bir karakter olarak ön plana çıkarıyor. GTh çerçevesinde Thomas'ın karakteri kavramaktan kavramaya doğru gelişir ve İsa hareketinde yer alarak önemli bir liderlik rolü üstlenir. Petrus ve Matta, İsa'yı kendi sabit bilgi kategorilerinden anlamaya çalışırken, Thomas onun tarif edilemez doğasını kavrar. Bu birçok yönden Thomas'ın FG'deki karakterizasyonuna benzer. BTh, Thomasine topluluğunun erken Hristiyanlığın ideolojik ve felsefi düşünce dünyasıyla olan ilişkisini yansıtır. BTh, GTh örneğinde olduğu gibi, Thomas'ı İsa'nın ikiz kardeşi ve aynı zamanda gizli gerçeğin paylaşıcısı ve gizli sözlerin açıklayıcısı olarak tasvir eder. Bir okuyucu onun karakterini cehaletten mükemmelliğe doğru gelişen biri olarak tanıyabilir. BTh ayrıca bir karakter olarak onun değerini ve dürüstlüğü ön plana çıkarıyor. Ath örneğinde okuyucunun dikkati Yunan-Romen dünyasının ötesine çekilmiştir. Ath'da Thomas, Doğu Yarımküre'ye, yani Hint-Part ve Güney Hindistan eyaletlerine giden bir gezgin olarak tanıtılır. Okuyucu aynı zamanda tarihsel gerçeklerin ve hayali unsurların metinde nasıl bir araya getirildiğini de fark edebilir. Anlatı çerçevesinde Thomas, İsa'nın bir tanığı ve toplumun çeşitli kesimlerinden insanlarla etkileşime giren bir figür olarak tasvir ediliyor. Ath'a dayanarak okuyucu onu "Doğu dünyasının Havarisi" olarak anlayabilir. IGTh'nin içeriği diğer apokrif yazılarla birçok benzerlik göstermektedir. Metinde Thomas'tan bir filozof ve aynı zamanda çocukluğundan beri İsa'ya bağlı biri olarak bahsediliyor. IGTh

**--- SAYFA 171 ---**

150 Havari Aziz Thomas, Thomas'ın gelişimini çocukluktan itibaren İsa'nın öğrencisi ve İsa'nın ilk tanığı olarak anlatır. Dolayısıyla apokrif gelenekler Thomas'ı erken Hristiyanlığın önemli bir figürü olarak tasvir ediyor. Karakterle ilgili kanonik ve kanonik olmayan ayrıntıları analiz ettikten sonra bir sonraki bölümde Thomas'la ilgili tarihi gelenekleri inceleyeceğiz.

**--- SAYFA 172 ---**

Üçüncü Bölüm Tarihsel Geleneklerde Thomas Önceki sekiz bölümde, Didymus Judas Thomas'ın Johannine'deki gelişimini ve sözde apokrif gelenekleri araştırdık. Thomas'ın kişiliğini ve çalışmalarını daha geniş bir şekilde anlamak için onunla ilgili tarihsel gelenekleri de analiz etmemiz gerekiyor. Bu süreçte şu soruların yanıtlanması gerekmektedir: Thomas'ın kimliği ve eserleri Hristiyanlık tarihinde nasıl algılanmıştır? Ve mevcut geleneksel-tarihsel materyallerin yardımıyla Thomas'ın tarihini nasıl yeniden inşa edebiliriz? 9. Bölüm'de Hindistan ulusunun antik çağda nasıl algılandığını ve Thomas'ın Büyük Hindistan eyaletlerine gelme olasılıklarını anlamaya çalışacağız. Araştırılması gereken önemli sorulardan bazıları şunlardır: Kilise babaları, tarihçiler ve gezginlerin Partlar ve Hindistan hakkındaki algıları nasıl bölünmüştü? Peki Pers ve Hint toprakları nasıl birbirine bağlıydı? 10. Bölüm'de Thomas'ın tarihini yeniden inşa etmek için açık ve örtülü kanıtları daha ayrıntılı olarak inceleyeceğiz. Bu bölümde karakterin kavramsallaştırılması Sinoptik İnciller, Dördüncü İncil, Elçilerin İşleri Kitabı, apokrif ve patristik deliller açısından yorumlanacaktır. Bu arada Thomas topluluğunun tarihteki algılanışını da araştıracağız. Bu kanıtları kullanarak Thomas'ın kişiliği ve çalışmaları hakkında daha geniş bir anlayışa ulaşmaya çalışacağız. Thomas'ın geçmişinin mevcut kanıtlarla yeniden inşa edilmesi, karakterin kimliğini daha net bir şekilde algılamamıza yardımcı olabilir. Thomas'ın kişiliğini ve çalışmalarını coğrafi olarak daha geniş alanlarda ve kronolojik olarak uzun bir dönemde anlamak, onunla ilgili geleneklerin popülerliğini değerlendirmemizi sağlayacaktır. Ayrıca Thomas topluluğunun mevcut algıların ötesinde nasıl işlediğini de analiz edeceğiz. Bütün bunlar birlikte Thomas'ı tarihsel kayıtlara daha net bir şekilde yerleştirmemize yardımcı olacak.

**--- SAYFA 173 [Görsel / Boş] ---****--- SAYFA 174 ---**

9 Thomas Hakkında Patristik Referanslar Giriş Hem Yuhanna İncili'nde hem de apokrif geleneklerde Didymus Judas Thomas'ın karakterini tartıştıktan sonra, tarihsel geleneklerde onunla ilgili kanıtları araştırmak hayati önem taşımaktadır. Ancak tarihsel geleneklere dayanarak Thomas'ın kimliğini anlamaya yönelik herhangi bir çalışma kolay bir iş değildir. Bu bölümün amacı dört yönlüdür: birincisi, Hindistan ile dünyanın geri kalanı arasındaki bağlantıyı anlamak için Hristiyanlık öncesi tarihe bir göz atmak; ikincisi, Thomas'la ilgili geleneklerin daha geniş coğrafi alanlara nasıl yayıldığını araştırmak; üçüncüsü, Thomas geleneğinin gelişimini kronolojik olarak araştırmak; dördüncüsü ise geleneğin coğrafi ve kronolojik ayrıntılara dayalı tutarlılığını anlamaktır. Bu hedeflere ulaşmak için bu bölümde şu sorulara yanıt aranıyor: Hindistan, antik çağlardaki Yahudiler, Babilliler, Yunanlılar, Romalılar ve Persler tarafından bilinen bir jeopolitik bölge miydi? Yeni deniz yollarının keşfi Büyük Hindistan ile dünyanın diğer bölgeleri arasındaki bağlantıları nasıl kolaylaştırdı? Hristiyanlık öncesi ve sonraki dönemlerin klasik yazıları Büyük Hindistan'ın dünyanın geri kalanıyla olan bağlantılarını tartışıyor mu? İlk kilise babaları Thomas'ın dünyanın doğu kısmına gelişini nasıl tartıştılar? İlk kilise babalarından, bakır levhalardan, baladlardan, seyyah kayıtlarından, tüccar el kitaplarından ve ziyaretçi yazılarından Aziz Thomas hakkında hangi bilgileri topluyoruz? Thomas'ın şehadeti geleneksel-tarihsel belgelerde nasıl kayıtlıdır? Thomas'ın Hint veya Part havariliğiyle çelişen başka ikna edici kanıtlar var mı? Thomas'ın Part ve Hint bağlantıları nasıl anlaşılabilir? Bu sorular Thomas geleneklerini anlamak ve aynı zamanda onu dünyanın doğu kısmıyla ilişkilendirmek için çok önemlidir. Aşağıdaki bölümlerde,

## --- SAYFA 175 ---

154 Havari Aziz Thomas, geleneksel-tarihsel belgeleri iki bölüm altında inceleyecektir: birincisi, klasik yazılarda Hindistan; ve ikincisi, geleneksel-tarihsel ve patristik yazılarda Thomas. Klasik yazılarda Hindistan En azından M.Ö. 1000'den kalma eski kanıtlar, Hindistan ile İsrail arasında ticari bağlantıların olasılığını öne sürüyor.<sup>1</sup> Kerala'nın İsrail ile olan bağlantılarının yanı sıra Araplar, Asurlular, Babilliler, Yunanlılar, Romalılar ve Çinlilerle de ilişkileri vardı. Kral Süleyman'ın zamanında, fildişi, tik ağacı, gül ağacı, sandal ağacı, maymunlar ve tavus kuşu ticareti yapmak için gemiler bu bölgeden geçiyordu.<sup>2</sup> Hatta Kerala ormanlarından elde edilen tik ağacının Süleyman Tapınağı'nın inşasında kullanıldığına bile inanılıyor.<sup>3</sup> Antik inanışa göre, Kral Süleyman'ın gemilerinin ziyaret ettiği İncil'deki Ophir, Kerala'nın bugünkü başkenti Trivandrum'un güneyindeki sahil köyü Poovar'dı.<sup>4</sup> Katz (2000: 27) "Sanskritçe ve Tamilce kelimeler içeren İbranice İncil'in, Süleyman'ın krallığı ile Hindistan arasındaki ticareti önerdiğini ve tanımladığını belirtir. Birinci Krallar Kitabı 10:22, Kral Süleyman'ın sarayının zenginliğini anlatır; bu, İncil'in Hindistan ticaretinden kaynaklandığını öne sürdüğü bir zenginliktir."<sup>5</sup> Budist geleneklerindeki bazı hikayeler, Kral Süleyman'la ilgili hikayelerle çarpıcı benzerlikler taşır (1.Krallar 3:16-28; krş. Mahoshadha Jâtaka).<sup>6</sup> M.Ö. 500 civarında yazılmış olması muhtemel Ester Kitabı, Kral Ahasuerus'un krallığının Hoddu'ya kadar uzandığını belirtir (yani, 1 See Weil, 2009: 1: 1204. M.Ö. 1000'den önce, Aryanların M.Ö. 2000/1500 civarında Hindistan'a geldiklerine dair işaretler vardır. Bkz. Mundadan, 2001: 1: 9. 2 Katz (2000: 27) şu yorumu yapar: "İncil'deki Krallar kitabı, Kral Süleyman'ın gemilerinin Hint kökenli kofim (maymunlar), tukim (tavus kuşu) ve almag (sandal ağacı = valgum) taşıdığından bahseder." Rawlinson (1916/2002: 10) şöyle bildirir: "'Tarış donanması' üç yıllık bir yolculuk yaptı. büyük miktarda altın ve gümüş, fildişi, maymunlar, tavus kuşu ve 'çok sayıda almug ağacı ve değerli taş' getirdiler. Bkz. George, 1972: 1; Pinto, 2015. 3 Bkz. Blady, 2000: 231; Philip, 1908/2002: 24. 4 Bkz. Bhatt ve Bhargava, 2006: 29; Nair, 2012: 17; Avari, 2016; Kusuman, 1987: 2; Ramachandran, 2007/2008. 5 Philip (1908/2002: 24) şöyle yorumluyor: "Ptolemy'nin İskenderiye'deki Kızıldeniz ve Hindistan kıyıları arasında var olduğu neredeyse genel olarak kabul edilen bir gerçektir." Pliny zamanında (MS 1. yüzyıl) Mısır'da yerliler bulunmuştur." 6 Rawlinson (1916/2002: 11) şöyle kaydeder: "Mahoshadha Jâtaka ile Süleyman'ın Kıyameti hikayesi arasında ilginç bir benzerlik vardır. Önceki hikayede, Benares Raja'sının veziri olarak önceki doğumunda enkarne olan Buda, her biri belirli bir iddiada bulunan iki kadın arasında karar vermek zorundadır. bebek." Ayrıca bkz. Skolnik ve Berenbaum, 2007: 9: 772.

## --- SAYFA 176 ---

Thomas Hakkında Patristik Referanslar 155 Hindistan) 127 eyaletle Kush'a (yani Etiyopya; Ester 1:1; 8:9).<sup>7</sup> Budist Bâveru Jâtaka aynı zamanda Hindistan ile Babil (yani Sanskritçe'de Bâveru) arasındaki eski ticarete de atıfta bulunur. Metinde "Bâveru ülkesine periyodik seferler yapan Hintli tüccarlar"dan bahsedilmektedir.<sup>8</sup> Bu kanıt, eski Hindistan'ın Yahudi, Pers ve Babil krallıklarıyla ticari bağlantıları olduğunu göstermektedir. Açıkçası Filistin'den Hindistan'a yapılan bu tür ticaret Yunan ve Roma dönemlerinde durmadı; bilinen tüm kayıtlara göre bu açıkça devam ediyordu ve Thomas Hindistan'a sinagogların yolları üzerinden bir kervanla veya Periplus'ta olduğu gibi deniz üzerinden ulaşmış olabilirdi.<sup>9</sup> Hristiyanlık öncesi dönemin Yunan ve Romalı yazarları bize, Didymus Judas Thomas'ın daha sonra müjdeyi vaaz ettiği Hindistan ile ilgili birçok malzeme sağlıyor. Batılı kaynaklar, "Hindistan'ın da Yunanistan ve Roma ile aynı seviyede klasik bir ülke olduğu bir dönem olduğunu" ifade ederler.<sup>10</sup> Persler, Yunanlılar ve Romalılar, M.Ö. altıncı yüzyıldan itibaren Hint yarımadasına ilgi göstermeye başladılar.<sup>11</sup> Onlara göre Hindistan, İndus Nehri'nin veya tüm Doğu'nun doğusundaki geniş topraklardı.<sup>12</sup> Yazılı kaynaklara göre, Yunanlılar arasında, MÖ 6. yüzyılda Karyanda'lı Scylax, Hindistan'ı ilk ziyaret eden ve onun hakkında bir açıklama yazan kişiydi.<sup>13</sup> Coğrafya alanında öncü, kaşif ve Hindistan hakkında bilgi veren ilk Batılı gözlemciydi.<sup>14</sup> Bir diğer önemli şahsiyet olan Miletuslu Hecataeus (M.Ö. 560-490) da Hindistan hakkında yazmıştı.<sup>15</sup> Ayrıca İndus Nehri'ni de içeren Hindistan'ın en eski Yunan haritasını da çizmişti.<sup>16</sup> Herodot, MÖ 430 civarında bir kitap yazdı. Hindistan, Sanskritçe'de Sindhu'dur ve İndus Nehri'ne gönderme yapan "akarsu" veya "nehir" anlamına gelir. Bkz. Bhaskaran, 2015: 40; Manning, Speir ve Scharf, 1856: 157-59; Katz, 2000: 27. 8 Bkz. Katz, 2000: 27. 9 Bu sonuçların bazıları James H. Charlesworth ile yaptığım birebir görüşmelerden elde edilmiştir. 10 Bkz. Puliurumpil, 2016: 14. 11 Mundadan (2001: 1: 12-13) şunu belirtmektedir: "MÖ 516'dan MS 220'ye kadar Hindistan, Batı'nın büyük imparatorluklarıyla sürekli olarak oldukça yakın temas halindeydi. Bu temas kesinlikle yalnızca Hindistan tarihindeki olayların gidişatını değil, aynı zamanda onun kültür ve yaşam biçimini de etkiledi." 12 Bkz. Puliurumpil, 2016: 13. 13 Sagar (1992: 40) şu yorumu yapıyor: "İndus deltasını keşfeden Karyandalı Yunan paralı asker Scylax, keşifleri sırasında Kızıldelilerin kapsadığı alanlar hakkındaki bilgisini arttırmış olmalı." Ayrıca şunları kaydediyor: "Hintli askerlerin Darius için Yunanistan'da savaşırken Yunanlılarla ilk kez temas geçtikleri ve belki de bu temas nedeniyle Hintli bir filozofun M.Ö. 400'den önce Sokrates'i ziyaret ettiği söyleniyor." Ayrıca bkz. Jacobs, 2015: 28; Mouton, Rutherford ve Yakubovich, 2013: 450; Puliurumpil, 2016: 53-63. 14 Bkz. Tripathi, 1942/1992: 116; Puliurumpil, 2016: 23. 15 Puliurumpil (2016: 65), "Miletoslu Hecataeus'un (M.Ö. 560-490) tarihçi ve coğrafyacı olduğunu, bilinen ilk Yunan tarihçisi olduğunu ve dünyadaki farklı halklardan ve ülkelerden bahseden ilk klasik yazarlardan biri olduğunu" belirtmektedir. 16 Bkz. Kuzminski, 2008: 36.

## --- SAYFA 177 ---

156 Havari Aziz Thomas, Hindistan'ı "yerleşim dünyasının doğuya doğru en uzak kısmı" olarak tanımlamaktadır.<sup>17</sup> Herodot, "Kızılderililerin birçok milletinin" varlığından bahseder.<sup>18</sup> Herodot'un bu detayı, Hristiyanlık öncesi Hindistan'ın modern Hindistan kadar çeşitliliğe sahip olduğunun güçlü bir göstergesidir.<sup>19</sup> Hindistan, Batılılar tarafından yalnızca Scylax, Hecataeus ve Herodot'un yazıları aracılığıyla değil, aynı zamanda daha sonraki diğer yazarlar aracılığıyla da biliniyordu. MÖ 400 civarında, Knidoslu Ctesias, Hindistan toprakları hakkında geniş bilgi içeren Indika'sını yazdı.<sup>20</sup> Ctesias, Malabar'ın yaygın bir ürünü olan tarçını, Tamil veya Malayalam dilindeki karuppu kelimesinden türetilmiş gibi görünen carpion olarak ima ediyor.<sup>21</sup> Bu, Hindistan'ın geleneksel olarak bir baharat ülkesi olarak kabul edildiği iddiasını kanıtlıyor.<sup>22</sup> Megasthenes, eski Hindistan'ın sınırlarını tanımlarken, Erasthenes, onun sınırlarını belirledi. İran'dan sınırlar.<sup>23</sup> Böylece Hindistan'ın sınırları Hristiyanlık öncesi dönemde bile diğer ülkelerden net bir şekilde ayrılıyordu. Puliurumpil (2016: 175) şöyle belirtmektedir: Batının Hindistan'a göndermeleri altıncı yüzyılda Scylax'la başlar; "Hindistan" terimi elbette İndus Nehri ve çevresindeki bölgeleri kastediyor. Ancak dördüncü yüzyılda Megasthenes ile birlikte "Hindistan" terimi <sup>17</sup> Herodot 3.106, McCrindle, 1901: 4'ten alıntılanmıştır. Yunan yazar Herodot "tarihin babası" olarak bilinir. MÖ 430'da yazdığı ünlü Savaş Tarihi kitabı, Pers İmparatorluğu ile Yunan şehir devletleri arasındaki savaşları anlatır. 3. Bölümde, 98'den 106'ya kadar olan paragraflar Hindistan'ın dünyadaki en uzak ülke olduğundan, Hint halkından, yaşam tarzlarından ve orada bulunan altından bahsediyor. Aynı kitapta Hindistan'a yapılan diğer referanslar 4.40, 44; 7,65, 70, 86, 187 ve 8,113. Ayrıca bkz. Puliurumpil, 2012: 27; Puliurumpil, 2016: 24. 18 Prasad (1980: xxi) şu yorumu yapıyor: "Bu, Hindistan'ın dünyanın geri kalanından daha kalabalık olduğu ve Babil, Asur ya da İran'a bağlı diğer krallıklardan daha fazla gelir sağladığına yapılan göndermeyle birlikte, Hindistan'ın o dönemde tam olarak o zamandan beri olduğu ülke olduğu izlenimini bırakıyor." 19 Parker (2008: 33) şunu belirtir: "Hindistan'ın marjinalliği, Hekataeus ve Herodot'un kozmolojilerinde dünyanın sınırlarının bir işareti olarak, Yunan harita yapımının erken tarihinde ona ayrıcalıklı bir konum kazandırdı. Makedonyalı III. İskender, MÖ 336'da babası II. Philip'in yerine geçtiğinde, dolayısıyla zaten canlı bir Yunan Hindistan kavramı vardı." Ayrıca bkz. Asheri, Lloyd ve Corcella, 2007: 497; Rapson, 1935: 397. 20 Ctesias (Ktesias), M.Ö. 5. yüzyılda yaşamış olan Yunan hekim ve Knidoslu tarihçidir. Perslerin Hindistan hakkındaki inançlarının bir kaydı olan Indika adlı bir Hindistan hesabı vardı. Bu kitap Hindistan'daki halklardan, filozoflardan, zanaatkarlardan, altınlardan ve diğer zenginliklerden ve harikalardan bahsediyor. Bu kitap orijinal haliyle yalnızca parçalar halinde kalmıştır. Ayrıca bkz. Puliurumpil, 2012: 27-28; 2016: 24-25. 21 Chattopadhyaya (1999: 2) şunu belirtmektedir: "İskender'in Hindistan'a yürüyüşünden önce İran, Yunanistan ile Hindistan arasında bir arabulucuydu. Karyanda'lı Scylax ve Knidos'lu Ctesias, Hindistan'da konuşlanmış Hindistan hakkındaki açıklamaların yazarlarıydı. Onların anlatımları Hindistan'ı mucizevi ve muhteşem olanla ilişkilendiriyordu." Ayrıca bkz. Puliurumpil, 2012: 28. 22 Bkz. Nichols, 2011: 43-44. 23 Bkz. McCrindle, 1887: 30; Kalota, 1976: 22-23.

## --- SAYFA 178 ---

Thomas 157 hakkındaki Patristik Referanslar daha net ve doğru hale geliyor. Hindistan'da, Seleucus'un elçisi olarak Chandragupta'nın sarayında yaşamış olan kişi, aynı zamanda Hindistan hakkında, onu ünlü yapan ve Hindistan'ı Batı dünyasında daha çok tanıyan bir kitap da yazabilirdi. Makedonya kralı İskender'in Hindistan'ı işgalinden önce Yunanlılar, Hindistan'ı sadece bir masal ülkesi olarak görüyorlardı.24 MÖ 326'da İskender, ordusuyla birlikte Pers İmparatorluğu'nun doğu sınırı olan İndus'u geçerek Hindistan'a girdi.25 MÖ 327'de İskender, görünüşe göre bu ülkenin mülkiyetinin kendisine tüm Asya'yı vereceğine ve böylece tüm Doğu'nun efendisi olmasına olanak sağlayacağına inanarak Hindistan'ı işgal etti.26 İskender, Hint topraklarını fethetmede başarılı olmasa da, Hindistan'ı işgal etti. Hindistan'ın Yunanlılarla yakın temas kurması.27 İskender'in ordusunun Hindistan'da karşılaştığı tüm egzotik fenomenler arasında en tuhaflarından biri dindar ve münzevi yaşam tarzıydı.28 Batı'daki birçokları için büyük engeli, Yunanlıları Hindistan ve halkıyla doğrudan iletişimden ayıran ve engelleyen Pers İmparatorluğu'nu yıkmıştı.29 Ctesias, Megasthenes ve Arrian'ın üç İndikası gerçekten de Hindistan'ın antik çağdaki şöhretini destekliyor.30 Bunlar arasında Arrian, her ikisinden de alıntı yapıyor: Megasthenes ve Eratosthenes, Hindistan hakkında yazmışlar ve doğu ve kuzeybatı rüzgarlarından bahsetmişlerdir.31 Strabo'nun (M.Ö. 64 – MS 24) eserinin on beşinci bölümünde 24 Puliurumpil (2016: 13) ayrıca şunu belirtmektedir: "Onlar [eski batılı yazarlar], Kızıldeniz'in muazzam zenginliğini, olağanüstü bilgeliğini ve yüksek çileciliğini takdir ederken aynı zamanda birçok hayali yaratıktan, efsaneden ve bazı tuhaf geleneklerden de bahsederler. insanlar." 25 Bkz. Puliurumpil, 2012: 29. 26 Büyük İskender ve onun Hindistan'la bağlantıları hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Gunther, 1953/2007; Puliurumpil, 2016: 33. 27 Bkz. Dueck, 2016: 341. 28 Bkz. Puliurumpil, 2016: 44. 29 Puliurumpil (2016: 436) ayrıca şunu söylüyor: "Herodot'un açıklaması, Hindistan'ın yarı kesin coğrafi konumunu gösteren ilk batılı yazar olması nedeniyle dikkate değerdir. Onun için Hindistan 'en uzak'tır,' 'en büyük' ve 'en zengin' toprak." Kendisi (2016: 436-37) ayrıca şunu belirtmektedir: "O [Herodot] o kadar isabetli yazmıştır ki Hindistan, büyük Pers İmparatorluğu'nun yirminci satraplığıdır (İndus nehrinin doğusu). Bu satrap imparatora en yüksek miktarda altın sunmuştur (The Histories, Kitap 3, bölüm 94). Hindistan'ın çok iyi tasvir edildiği Herodot'un çizdiği dünya haritasından özellikle bahsetmek gerekir." Ayrıca bkz. Perumalil, 1971: 6-7. 30 Puliurumpil (2016: 436) şunu belirtmektedir: "Antik Hindistan hakkındaki bilgilerimizin çoğunu, İskender, Seleucus ve Ptolemaios'un subayları tarafından toplanan, Diodorus, Strabo, Pliny ve Arrian tarafından milattan önceki birinci yüzyıl ve sonraki birinci yüzyılda yoğunlaştırılan, çıkarılan ve tutarlı bir şekilde indirilen bilgilere borçluyuz. Bu Yunan yazarların anlatımlarının yanı sıra, Herodot ve Ctesias'ın daha eski anlatımları da var." Ayrıca bkz. Singh, 2008: 324; Parker, 2008: 53. 31 Kurien (2002: 43) şöyle yazıyor: "M.Ö. son birkaç yüzyılda Yunanlılar ve Romalılar Kerala ile yoğun bir ticaret yürüttüler. Kakule, tarçın, zencefil, zerdeçal ve biber gibi baharatlar özellikle talep görmüş gibi görünüyor." Bkz. Arrian, Anabasis, 6.5, McCrindle, 1901: 88. Ayrıca bkz. Roller, 2010: 1; Puliurumpil, 2012: 38.

**--- SAYFA 179 ---**

158 Havari Aziz Thomas, Geographia (Coğrafya) adını verdiğiinden, Hindistan'ı Doğu'nun ilk ve en büyük ülkesi olarak kabul eder.<sup>32</sup> Arrian, Strabo ve diğerleri Hindistan'ın fiziksel koşulları hakkında yorum yaparlar.<sup>33</sup> Pliny (MS 23-79) Historica Naturalis (Doğa Tarihi) adlı eserinde Mısırlı Ptolemaios Philadelphus'un Dionysius adında bir büyükelçiyi Pataliputra'ya "gerçeği kişisel inceleme yoluyla test etmek için" göndermesinden bahseder.<sup>34</sup> Pliny, Hindistan'a, Malabar ülkesine ve ticaret kalemlerine giden yolun çok doğru bir tanımını veriyor. Ona göre Yunan gemileri ya Muziris'e ya da Kollam'a demirlemişti. Muziris için kullandığı kelime primum emporium Indiae, Kollam için ise "Nelkanda"dır. Önemli eşyalar baharatlar, inciler, elmaslar ve ipekti; ilk üçü Güney Hindistan'da bulunurken, sonuncusu Çin'den gelen ülke gemileriyle indirildi.<sup>35</sup> Puliurumpil (2016: 369-70) şu yorumu yapıyor: "Pliny'nin İskenderiye'den Nil üzerinden Güney Hindistan'a, oradan Coptos'a, çölden Kızıldeniz'deki Berenice'ye ve ardından Hint Okyanusu üzerinden Muziris'e (Kerala) yaptığı yolculuğa ilişkin ayrıntılı açıklaması daha önceki ve çağdaş raporlara dayanıyordu ve ilginç gerçekler içeriyordu."<sup>36</sup> Bir diğer önemli yazar Bu zamanın ünlü eseri Coğrafya olan Ptolemy'dir. Antik Hindistan'ın birçok coğrafi bölgesinin kesin yerlerini anlatır.<sup>37</sup> MS 139'da Ptolemy, Kerala veya Thamizhakam'da farklı yerlerden bahseder. Ona göre Chera kralının unvanı Kerabotras, krallığın başkenti ise Kaveri nehri kıyısındaki Karour'du.<sup>38</sup> Bahsettiği diğer yerler ise Tundis'tir (Kadalundi 32 Bkz. MS 150'deki Ptolemaios yazısında Ganj'a beş, İndus'a ise yedi ağız tahsis edilmiştir. Bkz. Puliurumpil, 2012: 40-41. 34 Pliny, Nat. 6.17. Daha fazla ayrıntı için bkz. Rawlinson, 1926: 93; 101. Ayrıca bkz. Puliurumpil, 2012: 70. 36 Ayrıca bkz. Bostock ve Riley, 1855: 62-65; Philip, 1908/2002: 26. Puliurumpil (2016: 439) ayrıca şu yorumu yapar: "Hristiyanlık döneminin ilk iki yüzyılı, Hindistan ile Roma arasındaki ticarete bir artışa işaret etmektedir. Ticaretteki bu genişleme, Roma İmparatorluğu'nun 1900'lerde kurduğu karşılaştırmalı barıştan kaynaklanmıştır. Augustus döneminde (M.Ö. 63 – MS 14) Hint ve Roma İmparatorluğu arasında önemli bir ticari ilişki mevcuttu." 37 Periplus 57. Ayrıca bkz. Schoff, 1912: 45; Pliny, Nat. Hist. 6. kitap insanlar, 8. kitap hayvanlar, 12. kitap bitkiler ve 31. kitap Hindistan'ın mineralleri hakkındadır. Sokrates'in Atina'da ne tür bir filozof olduğunu soran bir Kızılderili ile konuşması. Sokrates "insan hayatını araştırdığını" söylediğinde Hintli güldü ve "hiç kimse ilahi olaylardan habersiz olsaydı insani olayları gözlemleyemezdi." Bu olayı Aristokles'ten aktaran Hristiyan tarihçi Eusebius (MS 260-340) aktarır ve o da Aristoksenos'tan (M.Ö. 320-300) alıntı yapar. bkz. Puliurumpil, 2012: 49; 2016: 27-28. 38 Mundadan (2001: 1: 15) şunu belirtir: "Pliny'nin 'Colobotraları', Periplus'un 'Keprobotraları', Ptolomy'nin 'Kerobotraları' MÖ 257 tarihli Asokan fermanının Yunanca eşdeğerleriydi."

**--- SAYFA 180 ---**

Bepur yakınlarındaki Thomas 159) ve Nirkanda (Quilon yakınındaki Neendakara) hakkındaki Patristik Referanslar.<sup>39</sup> Bu yazılardan, Büyük Hindistan'ın Batılılar için iyi bilinen bir coğrafi bölge olduğunu öğreniyoruz. Hindistan'a yeni seyahat rotalarının keşfedilmesiyle Hindistan ile eski krallıklar arasındaki ilişkiler daha da kolaylaştı. Muson rüzgârının MS 47 yılında Hippalus tarafından keşfi, Hint yarımadasına giden yeni bir deniz yolunun kullanılmasıyla sonuçlanan tarihteki büyük bir olaydı.<sup>40</sup> Rüzgârın keşfinden bu yana, Roma gemileri deniz üzerinden doğrudan Hindistan'a doğru yelken açmaya başladı. Pliny şöyle yazıyor: "Daha sonraki zamanlarda, Arabistan'ın burnu Syagrus'tan bin üç yüz otuz beş mil olarak hesaplanan yolculuğun, orada Hippalus adıyla bilinen batıdan gelen bir rüzgârın yardımıyla en avantajlı şekilde gerçekleştirilebileceği kesin olarak kanıtlanmış bir gerçek olarak kabul edildi."<sup>41</sup> Hippalus'un yardımıyla Hindistan'ın en yakın limanı olan Muziris'e kırk günde ulaşılabilir.<sup>42</sup> Malabar Sahili, MS altıncı yüzyılın ilk yarısında yaşayan Cosmas Indicopleustes adlı Bizanslı bir keşişin yazılarında geçmektedir. Hristiyanların Seylan adasındaki ticari faaliyetlerde oynadığı önemli rolü göstermek için Malabar hakkında yazıyor.<sup>43</sup> Şöyle yazıyordu: "Taprobane Adası'nda (Seylan) Hristiyanlardan, din adamlarından ve inançlılardan oluşan bir kilise vardır. Aynı şekilde biberin yetiştiği Male'de ve Kalliana kasabasında da İran'da kutsanmış bir piskopos vardır."<sup>44</sup> Cosmas, Kerala'nın liman şehirlerinden bahsederken Malabar ve Kalyan Hristiyan topluluklarından bahseder. Bu Hristiyanların ticaretle aktif olarak ilgilenmeleri, Kerala'da birçok ticaret kolonisinin oluşmasıyla sonuçlanmıştır.<sup>45</sup> Ayrıca Periplus, Muziris ve Barace'nin (Purakad) o dönemde Malabar'ın ana ürünü olan büyük miktarda biberin Avrupa'ya gönderildiği başlıca limanlar olduğunu kaydeder.<sup>46</sup> Bu ayrıntılar 39 Bkz. Logan, 1989: 250. 40 Bkz. Philip, 1908/2002: 26; Puliurumpil, 2012: 63. 41 Pliny, Nat. Tarih. 6.23. Ayrıca bkz. Allaby, 2010: 73; Puliurumpil, 2012: 64-65. 42 Thapar (2015: np) şunları belirtmektedir: "Rüzgârların navigasyon için kullanılması, Mısırlı denizcilerin ve tüccarların Kızıldeniz limanlarına dönmeden önce Hindistan kıyısında kısa bir süre kalmalarını gerekli hale getirmiş olabilir, bu da yerel Kızılderililer ile ziyaret eden Yavanalar arasındaki teması arttırmış olabilir." Bkz. Neill, 1984: 31; Greswell, 1852: 4: 487-89; Puliurumpil, 2016: 372. 43 Bkz. Charles, 2013: 460; Avcı, 1886/2000. 44 Cosmas, CT 11, 88.445-8. Ayrıca bkz. Aiya, 1906: 241; Puliurumpil, 2012: 74-75. 45 Bkz. Chandra, 1977: 117-18. 46 Puliurumpil (2016: 440) şöyle diyor: "Hızlı Hint-Roma ticareti ve İskenderiye-Muziris ticaret yolunun yaygın kullanımı, Yahudilerin Güney Hindistan şehirlerine gelmesine yardımcı oldu ve bu da

**--- SAYFA 181 ---**

160 Havarî Aziz Thomas, Hindistan'ın bilinmeyen bir ülke (terra incognita) değil, Batılı yazarlar, tarihçiler ve coğrafyacılar ve dolayısıyla tüccarlar, denizciler ve gezginler tarafından bilinen bir ülke olduğunu kanıtlıyor. Hindistan alt kıtası eski Yahudi, Babil, Pers, Yunan ve Roma krallıkları/imparatorluklarıyla iyi bağlantılara sahipti ve dolayısıyla İsa ve öğrencileri tarafından bile biliniyor olabilirdi. Yuhanna İncili'nde ve apokrif belgelerde anlatılan meydan okuyan karakteriyle Thomas, Herodot'un Hindistan'ı İsa Mesih'in müjdesine tanıklık etmek için nitelendirdiği gibi en uzak, en büyük ve en zengin ülkeyi seçmiş olabilir.<sup>47</sup> Bu tartışma, Thomas'ın nasıl Hindistan ulusunu ve onun misyonlarını kucaklayan bir figür olarak ortaya çıktığını görmemizi sağlar. Şu yönler önemlidir: birincisi, Hindistan Yahudiler, Babilliler, Yunanlılar, Romalılar ve Persler tarafından bilinen bir jeopolitik bölgeydi; Thomas bu ulus hakkında gezginlerden ve yazarlardan kapsamlı bilgi edinmiş ve dolayısıyla Hindistan'a ilgi duymuştu; ikincisi, Hindistan en uzaktaki ülke olarak kabul edildiğinden Thomas, Elçilerin İşleri 1:8'in "dünyanın uçlarına" kadar uzanan görev görevini yerine getirmek için bu jeopolitik bölgeyi seçerdi; üçüncüsü, Hindistan dünyanın dini (örneğin Hinduizm, Budizm ve Jainizm) ve felsefi merkezlerinden biri olarak kabul edildiğinden, Thomas gidip İsa'nın "tüm ulusları öğrenci olarak yetiştirme" emrini yerine getirmek için adımlar atacaktı (bkz. Matta 28:19a); dördüncüsü, yeni deniz yollarının keşfi Hindistan'ın kıyı bölgeleri (yani hem kuzeybatı hem de güney Hindistan) ile Yahudi ve Greko-Romen dünyası arasındaki bağlantıları kolaylaştırdığından, Thomas'ın ülkeyi ziyaret etmek için daha fazla fırsatı olacaktı; ve beşincisi, Hristiyanlık öncesi dönemlerde Hindistan'da Yahudi yerleşim yerlerinin varlığını kanıtlayan kanıtlar olduğundan, Thomas bu fırsatları onları ziyaret etmek için kullanırdı. Bu noktalar Thomas hakkındaki tarihsel ve patristik referanslarla daha da doğrulanabilir. Bir sonraki bölümde tarihçilerin, gezginlerin ve kilise babalarının Thomas'ın Hindistan'ı ziyaretinden nasıl bahsettiklerini inceleyeceğiz. Havarî Tomas'ın Rab İsa'yı vaaz etmek üzere Hindistan'a ulaşmasının yolu." Felsefeleri, kültürleri, dinleri ve edebiyatını da içeren Hindistan'ın geçmiş görkemli devletinin bir çalışma dalı olan Indoloji olarak bilinen akademik alanın gelişimi, Hint yarımadasının klasik ve görkemli geçmişini keşfetme girişimidir. 47 Bkz. Puliurumpil, 2016: 440.

## --- SAYFA 182 ---

Thomas Hakkında Patristik Referanslar 161 Geleneksel-tarihsel ve patristik yazılarda Thomas Önceki tartışma bize Hindistan ile Batı arasındaki bağlantı hakkında net bir görüş veriyor. Hristiyanlık öncesi dönemdeki bu bağlantı, Thomas'ın dünyanın doğu kısmına misyonerlik seyahatlerini mümkün kılmaktadır.<sup>48</sup> Buna dayanarak Hintliler, Hindistan'daki Aziz Thomas'a ilişkin kanıtların, Roma'daki Aziz Petrus'un ki kadar güçlü olduğunu iddia etmektedirler.<sup>49</sup> Sonraki sayfalarda, Aziz Thomas'ın ve Hint Kilisesi'nin geleneksel-tarihsel yönlerini anlamak için ilk kilise babalarının, gezginlerin, tüccarların ve ziyaretçilerin raporlarını analiz edeceğiz. Eusebius ve Hieronymus gibi kilise babaları, MS 189 veya 190 yılında Pantaenus adlı bir Hristiyan filozofun Hint Hristiyanlığını ziyaretini anlatırlar.<sup>50</sup> Hieronymus, kendisinin yerli Hristiyan Hristiyanların isteği üzerine İskenderiye Piskoposu Demetrius tarafından gönderildiğinden bahseder.<sup>51</sup> Eusebius'a göre Pantaenus'un Hindistan'da, ellerinde Aziz Petrus tarafından getirilen Matta İncili'nin İbranice versiyonu bulunan Hristiyanları keşfettiği sanılır. Bartholomew.<sup>52</sup> Moffett (2006: 1: 38) şunu belirtmektedir: "Örneğin Pantaenus'un öğrencileri ve halefleri Clement ve Origen, Hindistan hakkında sanki o ülke hakkında gelip geçici mitlerden daha fazlasını biliyorlarmış gibi yazıyorlar ve onu hiçbir şekilde Arabistan ve İran'la karıştırmıyorlar." Eğer 48 Eyüp (1952) misyon yolculuklarını aşağıdaki kategorilere ayırırsa, Pantaenus'un Hindistan'da Hristiyanlar bulmasında şaşırtıcı bir şey olmamalıdır: İlk Misyonerlik Yolculuğu (yaklaşık MS 33-50); İkinci Misyoner Yolculuğu (yaklaşık MS 50-59); ve Son Görev ve Şehitlik (yaklaşık MS 59-68). 49 Bkz. Daughrity ve Athyal, 2016: 3; Frykenberg, 2008: viii; Visvanathan, 1999: 2-3. Jayakumar (2013: 5-6), "Hristiyanlığın Hristiyanlığın kendisi kadar eski olduğu söyleniyor. Hristiyanlık Hindistan'a ulaştı, hatta Aziz Petrus MS 68'de Roma'ya ulaşmadan önce." 50 Puliurumpil (2012: 193) de Pantaenus'un ziyaretini St. Thomas'ın ilk Hint misyonundan sonra ikinci Hint misyonu olarak değerlendirmektedir. Müritleri arasında İskenderiyeli Clement ve Origen de vardı. İskenderiyeli Clement, gayretli çalışma alışkanlıklarından dolayı onu 'Sicilya arısı' olarak adlandırdı ve Origen, onu gerçek bilgi ve felsefe depolarından tam olarak yararlanan ilk Hristiyan olarak tanımladı. Bkz. Moffett, 1998: 36; Gordon, 1921: 115. 51 Jerome, De Viris, 683. Jerome, Pantaenus'un Hindistan'a yaptığı misyondan ilk olarak Romalı bir arkadaşına yazdığı bir mektupta ve yine En Ünlü Adamlar Hakkında adlı kitabında iki kez bahseder. Bkz. Puliurumpil, 2012: 196. Medlycott (1905), Mingana (1926: 435-95) ve Bhaskaran (2015: 76) da dahil olmak üzere çok sayıda bilim insanı, Pantaenus'un Güney Hindistan'ı ziyaret ettiği iddiasını desteklememektedir. Bkz. Philip, 1908/2002: 52; Daughrity ve Athyal, 2016: 7. 52 Eusebius, HE 5.10.3; Jerome, De Viris, 683; bkz. Puliurumpil, 2012: 196; Moffett, 2006: 1:36-39; Guthrie, 1990: 47. Philip (1908/2002: 52) şöyle der: "Pantaenus, İskenderiye'deki ünlü İlmihal Okulu'nun başıydı ve Hindistan'a yaptığı yolculuk sırasında koltuğunu Clement işgal ediyordu. Pantaenus'un aldığı bilgilerden Clement ve Jerome, Pantaenus Hindistan'ını Brahminlerin ve Filozofların yaşadığı bir yer olarak tanımlıyorlar. Son bahsedilen mezhep Clement, 'onlar evliliği de, çocuk sahibi olmayı da bilmiyorlar' diyor." Nedungatt (2008: 182) haklı olarak şu yorumu yapıyor: "Bazı yazarlar bu tarihi gerçeği görmezden geliyor ya da yanlış yönlendiriyor, böylece erteleyebiliyorlar.

Hindistan'daki Hristiyan kökenleri dördüncü yüzyıla veya daha sonra değilse de beşinci yüzyıla kadar uzanıyor." Mundadan (2001: 1: 118-20) ayrıca diğerlerinin yanı sıra Theophilus adında birinin (dördüncü yüzyıl) ziyaretini de kaydeder.

## --- SAYFA 183 ---

162 Havari Aziz Thomas Thomas ve muhtemelen Bartholomeos orada zaten vaaz vermişlerdi.<sup>53</sup> Bu ayrıntılardan, Hint Hristiyanlığının 2. yüzyılın sonlarına doğru yaygın olarak bilindiğini anlıyoruz. Üstelik MS 230'a kadar uzanan tanınmış Suriye bakır levhaları, erken Hint Hristiyanlığının etkili konumunu göstermektedir.<sup>54</sup> Philip (1908/2002: 61) şunu ileri sürmektedir: "Malabar Kilisesi'nin antikliği ve Apostolik temeli, bakır levhalardan ve Pantaenus'un neredeyse havarisel çağdaki misyonundan daha iyi bir doğrulamaya sahip olamaz." Pantaenus'un bildirilen ziyareti ve bu bakır levhalara dayanarak Malabar'da Hristiyanlığın en azından ikinci yüzyılın sonu ve üçüncü yüzyılın başlarında var olduğu ileri sürülebilir.<sup>55</sup> İznik Konsili'nden önce Hindistan'ın kuzeybatı kesiminde Hristiyan toplulukların varlığına ilişkin ayrıntılar mevcuttur. Dünyanın bu bölgesindeki Hristiyanlığın en eski geleneği, Basra Piskoposu Dudi'nin (ya da David), MS 295-300'de müjdeyi vaaz etmek için Hindistan'a gittiğine dair bir bildiridir.<sup>56</sup> MS 325'teki İznik Konsili'nde kiliselerin temsilcisi ve "tüm İran ve Büyük Hindistan'ın piskoposu" olarak Persli Piskopos John'un varlığının da önemli olduğu anlaşılmalıdır.<sup>57</sup> MS 345'te, Din adamları, erkekler ve kadınlar da dahil olmak üzere 72 aileyi temsil eden 400 kişilik bir Suriye filosu olan İznik Konseyi'ne göre<sup>58</sup> Neill (1984: 40), "Güney Hindistan'ın Pantaenus'un Hindistan'ı olduğu muhtemel kabul edilmelidir." Ayrıca bkz. McDowell, 2015: 163; Mundadan, 2001: 1: 116-17; Irvin ve Sunquist, 2001: 1: 94-95. 54 Philip'e göre (1908/2002: 58), "Bunlar iki prens tarafından farklı vesilelerle yayınlanan iki sasanamdır; biri Cranganore Hristiyanları, diğeri Quilon Hristiyanları lehinedir." Philip (1908/2002: 58) şöyle devam ediyor, "İlki, tamamen Dravid dilinden çok sayıda grantha harfiyle karıştırılmış eski Tamil karakterleriyle yazılmış tek bir enstrümandan oluşuyor. Kral Sri Veera Raghava Chakravarthi tarafından Mahadevarpatnam'daki (yani Cranganore'daki Hristiyan mahallesi) Iravi Corttan'a verildi, onu Cheraman dünyasının Büyük Taciri yaptı ve ona vergi indirimi ile Manigramam'ın lordluğunu verdi ve belirli zanaatkar sınıfları üzerinde üstünlük de dahil olmak üzere belirli sosyal ayrıcalıklar. Philip (1908/2002: 58) ayrıca şöyle diyor: "İkinci sasanam, toplamda yedi sayfa içeren dört levhadan oluşuyor ve Ayyan Adigal tarafından Kral Sthanu Revi Gupta'nın komutası altında, Kurakkeni Kollam'lı (Quilon) Isodata Viran tarafından kurulan Tharisa Kilisesi'ne verildi ve birkaç kafir aileyi ve bir toprak şeridini kiliseye ve cemaate belirli ayrıcalıklar ve vergi indirimleriyle devretti." Ayrıca bkz. Menon, 1878: 45-48. 55 Philip (1908/2002: 61) şöyle yorumluyor: "MS 230'da bir Hindu ülkesinde muhafazakar bir Hindu Hükümdarı tarafından tercih edilecek kadar etkili bir durumda gelişen bir Hristiyan topluluğunun temeli kesinlikle o çağdan çok önce atmış olmalı." Ayrıca bkz. Prasad, 2009: 12.2: 484; Parker, 7: 343; Macbride, 1856: 28. 56 Krş. Mingana, 1926: 450; Klijn, 1962: 27-28; Kuriakose, 1982: 3; Mundadan, 2001: 1:78; Stephen, 2001: 4. 57 Philip (1908/2002: 64-65) şunu belirtir: "Dolayısıyla John'un, muhtemelen Sinod'da yetkili olduğu için İznik Konseyi kararlarını Hint Kilisesi adına imzaladığını varsayabiliriz.

kendisi üzerinde bir Başpiskoposun görevlerini yerine getirmek için. Ayrıca bkz. Placid, 1956: 375-424, 383; Klijn, 1962: 28; Mundadan, 2001: 1:79; Bhaskaran, 2015: 47; Espin ve Nickoloff, 2007: 90.

**--- SAYFA 184 ---**

Thomas ve çocukları hakkında Patristik Referanslar 163, Cana'lı Thomas'ın (ya da "Cnai Thoman") önderliğinde Kerala'ya gelip yerleştiler.<sup>58</sup> Cranganore'a ayak bastılar ve ticaret davasına daha fazla ivme kazandıracakları umuduyla dönemin Malabar Hükümdarı Cheraman Perumal tarafından içtenlikle karşılandılar.<sup>59</sup> Cosmas Indicopleustes'in yazılarında (Evrensel Hristiyan Topografyası, 522). CE), Hindistan'da Hristiyanlığın varlığına ilişkin başka raporlara da rastlıyoruz.<sup>60</sup> Hindistan'daki Hristiyanlar hakkında oldukça bilgilendirici iki metin yazmıştır. İlk önce onları Male'ye veya Malabar Sahili'ne (Kerala) ve Seylan'a (Sri Lanka) yerleştiriyor. Daha sonra onlardan Pers Hristiyanları olarak söz eder ve özellikle piskoposlarının İran'da atanıp kutsandığını belirtir.<sup>61</sup> Tüm bu deliller, Hristiyanlığın çoğunlukla Hindistan'ın güney ve kuzeybatı bölgelerindeki varlığına ilişkin anlayışımızı artırmaktadır. Bu geleneklere göre, Greko-Romen dünyasından gelen gezginlerin çoğunluğu Hindistan'a ya güney kıyısından ya da kuzeybatı bölgesinden giriyordu. Kısacası, aşağıdaki bilgilere dayanarak Hint Hristiyanlığını, başlangıcından itibaren kolaylıkla Pers dini otoriteleriyle ilişkilendirebiliriz: Birincisi, John'un "tüm İran ve Büyük Hindistan'ın piskoposu" olarak atanması; ve ikincisi, Cosmas'ın İran'dan atanan Malabar kilisesinin liderliği hakkındaki kaydı. Bu bilgi, Thomas'ın hem Hint-Part hem de Güney Hindistan bölgeleriyle olası bağlantılarını anlamamıza daha fazla yardımcı olabilir. İlk kilise babaları bile Thomas'ın misyonunun varış noktasını ve şehitliğini tartışırken İran ile Hindistan arasında gidip gelirler. Origen (MS 185-254), Yaratılış Yorumunda Aziz Thomas'ı Partlarla ilişkilendirir.<sup>62</sup> Yorumu MS 224 tarihli olduğundan, bunu 231 veya 233'te İskenderiye'den Sezariye'ye gitmek üzere ayrılmadan önce yazdığını varsayabiliriz.<sup>63</sup> Origen, görev yerleriyle ilgili olarak Thomas, Andrew, John, Peter ve Pavlus'un isimlerinden söz eder. Ona göre Thomas, Parthia'yı kurayla elde ederken, Andrew Scythia, 58 Bkz. Mundadan, 2001: 1: 90-95; Daugherty ve Athyal, 2016: 11; Hillerbrand, 2004: 2: 810; Smith, 1966: 184; Neill, 1984: 42-43; Philip, 1908/2002: 67. 59 Bkz. Philip, 1908/2002: 67; Varghese ve Varghese, 2011: 73; Neill, 1984: 42-43; Daniel, 1972/1986: 37. 60 Bkz. McCrindle, Christian Topography, 118-19; Howard, 2012: 145. 61 Bkz. Daugherty ve Athyal, 2016: 10. 62 Her ne kadar Origen'in orijinal eseri kaybolmuş olsa da Eusebius, Thomas dahil havarilerin varış noktalarına ilişkin ifadesini korumuştur. Onun Yaratılış Üzerine Yorumu'nun Yunanca orijinali mevcut değildir, ancak erken Latince tercümesinde Yunanca alıntılardan parçalar halinde mevcuttur. Bkz. Eusebius, HE 3.1; ayrıca bkz. Puliurumpil, 2012: 248; Hough, 1893: 1: 39-41; Sharan, 2010: 20. 63 Bkz. Puliurumpil, 2012: 249.

## --- SAYFA 185 ---

164 Havari Aziz Thomas John Asia (Efes'te ölmüştür) ve Petrus ile Pavlus Nero'nun yönetimi altında Roma'da şehit edilmiştir.<sup>64</sup> Origen'in öne sürdüğü Thomas'ın Partlarla ilişkilendirilmesi o zamanın jeopolitik gerçekleri temelinde daha iyi anlaşılabilir. Nedungatt (2008: 185) şöyle belirtir: "Havariler zamanında Parthia, doğuda İndus Nehri'nden batıda Dicle'ye, kuzeyde Hazar Denizi'nden güneyde Basra Körfezi'ne kadar uzanıyordu. Ancak ayrılan Gudnaphar krallığına da Parthia veya alternatif olarak Mauryan'ın kuzeybatı Hindistan'ına karşılık gelen 'Hint-Parthia'nın eşdeğeri olarak Hindistan deniyordu. İmparatorluk."<sup>65</sup> Nedungatt'ın açıklaması Hindistan'ın jeopolitik haritasına ilişkin anlayışımızı geliştiriyor. Ayrıca Thomas'ı daha geniş Hint-Part bölgesiyle ilişkilendirmemize yardımcı olur. Bu anlamda Origen'in Parthia'sı, Thomas'ın Elçileri'ndeki (ATh) Hint-Parthia olarak anlaşılabilir. Origen'in iddiasını erken dönem Hint-Part jeopolitik bağlantılarıyla ilişkilendiren bir okuyucu, birinci yüzyıl Hristiyan âleminin dini ilişkilerini kolaylıkla algılayabilir.<sup>66</sup> Aziz Ephrem (MS 306-373), birçok ilahisinde Aziz Thomas'ın Hint misyonundan söz eder. Tüm bu yazılarında Havari Thomas'ı övüyor.<sup>67</sup> Bunlar aracılığıyla Hindistan'ın Thomas'ın müjdeleme, ölüm ve cenaze töreni alanı olduğunu doğruluyor.<sup>68</sup> Özellikle Thomas'ın Hindistan'daki misyonu ve kutsal emanetleriyle ilgili Edessa'nın çağdaş yaşam geleneğini tartışıyor.<sup>69</sup> Carmina Nisibene 42'de Ephrem, Thomas'ın kutsal emanetlerinin Hindistan'dan Edessa'ya transferini anlatıyor.<sup>70</sup> İlahinin ilk kıtası şöyle gelişir: Kötü adam feryat etti: Şimdi nerede benim salihlerden kaçabileceğim bir yer var? Havarileri öldürmek için Ölümü kışkırttım, böylece onların darbelerinden korunabilirim. <sup>64</sup> Bkz. Eusebius, HE 3.1. Ayrıca bkz. Aerthayil, 1982: 13-14. <sup>65</sup> Ayrıca, Romalı Clement'in atası olan ve muhtemelen 222 ile 325 yılları arasında yazılan Clementine Recognitions'a (üçüncü yüzyıla ait bir belge) bakınız. <sup>66</sup> Aynı zamanda, Varghese (2008: 1: 295) şunu belirtir: "Aziz Thomas Hindistan'a kara yoluyla geldi. Hindistan'daki eski bir öğrenim merkezi olan Thakshashila (Taxila), misyonunu esas olarak Kuzeybatı Hindistan'da sınırladı, Kral Gundaphoros'un krallığındaydı ve Güney Hindistan'a hiç gelmemişti." <sup>67</sup> Mundadan (2001: 1: 27) şu yorumu yapar: "Aziz Ephrem, bu büyük Suriyeli şairin yaşadığı Edessa'daki bir türbede kutsal emanetleri saygıyla anılan Aziz Thomas'ın onuruna ilahiler besteledi." Ayrıca bkz. Kuriakose, 1982: 4-5. <sup>68</sup> Portus Piskoposu St. Hippolytus (MS 220), St. Thomas'ın şehit edildiği yer olarak Hindistan'daki bir şehir olan Calamina'dan bahseder. Thomas'ın (2011: 2: 376) belirttiği gibi, "Hindistan'daki Aziz Thomas'ın mezarı, onun zamanında Roma'daki Aziz Petrus'un mezarı kadar saygı görüyor." Bkz. Moffett, 1998/2006: 1:33; Kuriakose, 1982: 4-5; Philip, 1908/2002: 48. Contra Gillman ve Klimkeit, 1994: 162-64. <sup>69</sup> Bkz. Yousif, 1987: 79; ayrıca bkz. Puliurumpil, 2012: 218; Kanjamala, 2014/2018: 264. <sup>70</sup> Bkz. Bickell, 1866: 33; Bhaskaran, 2012: 19-20; Puliurumpil, 2012: 219.

## --- SAYFA 186 ---

Thomas Hakkında Patristik Referanslar 165 Onların ölümüyle artık daha da acımasızca dövülüyorum. Hindistan'da öldürdüğüm havari Edessa'da karşımda: O bütününü burada ve aynı zamanda orada. Oraya gittim, işte oradaydı; orada burada buldum ve acı çektim. Kutsal kemiklerde yaşayan kudrete ne mutlu!71 Diğer üç ilahide (Medrese 1, 2 ve 3) Efrem'in Aziz Tomas ve Hindistan'ı övdüğünü görüyoruz. Medrese 1.11'de Thomas havariler arasında tanınmış bir kişi olarak selamlanmakta ve yaptıklarından dolayı kendisinden "Kutsanmış" olarak bahsedilmektedir.72 1.12'de ise Hindistan halkını karanlıktan aydınlığa çıkaran biri olarak anlatılmaktadır. 2.1'de kemiklerinin Hindistan'dan Edessa'ya nakledilmesiyle büyük bir şerefe kavuşur. 3.3'te takipçileri tarafından övülüyor ve takdir ediliyor.73 Üstelik Ephrem, Hymni Dispersi ve Memre for New Sunday'de de Thomas hakkında olumlu yazıyor.74 Nedungatt (2008: 191) şöyle diyor: "Ephrem'in tanıklığına göre, Edessan Hristiyanlığı havariyelere bir temele sahip değilken, Hint Hristiyanlığı öyleydi. Üstelik Havariler Thomas'ın kutsal emanetlerinin Edessa'ya nakledilmesi durumunda, Hindistan'dan gelen tarihi bir olaydır, mantıksal olarak onun oraya gittiğini ve orada öldüğünü varsayar." Ephrem'in ilahilerinin çoğu Suriye kilisesinin ayinlerine dahil edildiğinden ve burada sık sık söylendiğinden, bunların Thomas'ın Hindistan'daki misyonunun destekleyici belgeleri olduğu düşünülür.75 Ephrem'in yazılarında Thomas'ın Güney Hindistan misyonuna özel bir vurgu yapılır. Üçüncü yüzyılın başlarına (MS 200-250) ait bir Suriye belgesi olan Didaskalia Apostolorum, ilk kiliselerin müjdeyi dünyaya tanıklık etmek için dışarı çıkan havarilerin tanıklıklarını nasıl topladıklarından bahseder: Kudüs'te Yakup, Mısır'da Markos, Suriye ve Roma'da Petrus ve Hindistan'da Thomas.76 Didaskalia açıkça şunu belirtir: "Hindistan ve tüm kendi ülkeleri ve ona komşu olanlar, hatta daha uzak denizlere kadar bile, Havarilerin Elini aldılar." Kilisede Rehber ve Hükümdar olan Judas Thomas'ın Rahipliği 71 Bkz. Yousif, 1987: 79; Schaff ve Wallace, 2007: 13: 205; Mathew ve Thomas, 2005: 12. 72 Ephrem, 400'ün üzerinde medresesiyle tanınmaktadır. Medrese, "açıklamak, vaaz etmek veya araştırmak" anlamına gelen Süryanice d.r.sh. kökünden türemiştir. Bkz. Jensen ve Watkins, 2005: 8; ayrıca bkz. Moffett, 1998/2006: 1:30; Puliurumpil, 2012: 227. 73 Bkz. Lamy, 1902: 4: 694; Puliurumpil, 2012: 231-37. 74 Bkz. Lamy 1882: 1: 540-62, 693-708. 75 Bkz. Puliurumpil, 2012: 246. 76 Bkz. Moffett, 1998/2006: 1: 33; Mingana, 1926: 16; Cureton, 1864: 32-33; Nedungatt, 2008: 188; Jayakumar, 2013: 9; Puliurumpil, 2012: 252. Metin hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Connolly, 2009.

## --- SAYFA 187 ---

166 Havariler Aziz Thomas'ı orada inşa ettirdi ve hizmet etti."77 Metin, Aziz Thomas'ın bölgesinin "Hindistan ve tüm ülkeleri" olduğunu ve "daha uzak denizlere kadar" uzandığını söylüyor.78 Bu, Thomas'ın yaşadığı ve hizmet ettiği Hint-Part eyaletlerine, Malabar Sahili'ne ve Coromandel Sahili'ne bir gönderme olarak düşünülebilir. Edessa'da dördüncü yüzyılın son çeyreğinde (yani 384 ile 388 yılları arasında), Aziz Thomas'ın kutsal emanetlerinin Hindistan'dan Edessa'ya nakledildiğine dair raporlar bulunmaktadır.79 Bu belgeler, Thomas'ın hem Hint-Part hem de Güney Hindistan eyaletlerine havari olarak gönderildiği iddiasını daha da desteklemektedir. (yaklaşık MS 380) ve yabancı ülkelere müjde veren havarileri övdü.80 Bu bağlamda, Thomas'ın Hindistan'daki hizmetinden ve ayrıca dünyanın farklı yerlerindeki diğer havarilerin katılımlarından bahseder.81 Yahudiye'den Petrus'un misyonunun alanı olarak bahseder ve aynı zamanda Hindistan'daki Thomas dahil diğer havarilerden de bahseder.82 Gregory Nazianzen şu yorumu yapar: Havariler, kendilerine bağlı birçok ulus ve ülke arasında uzaylılar değil miydi? . . . Birakın Petrus'un ülkesi Yahudiye'nin Yahudi olmayanlarla, Luka'nın Epirus'la, Yuhanna'nın Efes'le, Tomas'ın Hindistan'la, Markos'un İtalya'yla ortak noktaları neydi?83 Gregory Nazianzen, havarilerin ziyaret ettikleri uluslarda yabancılar olduğunu açıkça belirtiyor. (340-397) Thomas'ı Muziris ve Hindistan ile özdeşleştirir.85 De Moribus Brahmanorum adlı ünlü kitabında Ambrose 77 Bkz. Moffett, 1998/2006: 1: 33; Medlycott, 1905: 35; Mundadan, 2001: 1: 28; (2005: 14) şöyle diyor: "Bu, Kuzey Hindistan'ın herhangi bir iç bölgesine değil, Güney Hindistan'ın Batı Kıyısı ve Doğu Kıyısı'na açıkça uyuyor." 79 Egeria yolculuğu, erken ortaçağ hacını tartışmak için kullanılan en önemli kanıtlardan biri olarak kabul edilebilir. Egeria'nın seyahat anlatımı hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Gingras, 1970; Maraval, 1982. Ayrıca bkz. Gamurrini, 1888: 33-34; Dietz, 2005: 44; Puliurumpil, 2012: 256-57. 80 Bkz. Kuriakose, 1982: 5. 81 Gregory Nazianzen, Contra Arianos 11.28; Gregory Nazianzen, Konuşma 33.11. Ayrıca bkz. Nedungatt, 2008: 191; Gillman ve Klimkeit, 1994: 162; Thomas, 2009: 189. 82 Bkz. Nazianzen, 1862; Nedungatt, 2008: 191. 83 Gregory Nazianzen, Oratio 33, alıntı: Nedungatt, 2008: 191. 84 Bkz. Puliurumpil, 2012: 263. 85 Bkz. Medlycott, 1905: 43; Kuriakose, 1982: 6.

## --- SAYFA 188 ---

Thomas Hakkında Patristik Referanslar 167, Hindistan milleti, Brahminler de dahil olmak üzere halkı, Muziris şehri ve Thomas hakkında konuşuyor. Thomas'ı Hindistan milletiyle ilişkilendirirken, Matta'nın Perslerle bağlantıları olduğunu tespit eder.<sup>86</sup> Aziz Jerome (345-420), Epistola ad Marcellam adlı eserinde şu yorumu yapar: "O [İsa] her yerde yaşadı: Hindistan'da Thomas'la, Roma'da Petrus'la, İliya'da Pavlus'la, Girit'te Titus'la, Ahaya'da (Yunanistan) Andreas ile, her ve tüm ülkelerdeki havarilerin her biriyle."<sup>87</sup> De'sinde Viris Illustribus'ta Jerome, Thomas'ın Partlardan başlayıp Kızılderililere kadar birçok halka vaaz verdiğini belirtmektedir.<sup>88</sup> Gregory ve Ambrose, Thomas'ı yalnızca Hindistan'la ilişkilendirirken, Jerome misyonunun "Partlardan başlayıp Kızılderililerle bittiği"nden söz etmektedir. Jerome'un bu göstergesi, Thomas'ın hem Part hem de Hindistan eyaletlerinde daha geniş bir katılımına işaret ediyor. Pratik anlamda, "Partlar" ve "Kızılderililer"e yapılan atıflar, Thomas'ın Hint-Part ve Güney Hindistan misyonlarının göstergeleri olarak anlaşılabilir. Üstelik John Chrysostom (MS 347-407), Kızılderililerin "dil armağanı" olan bir havari tarafından müjdelendiğini belirtir. Okuyucu Chrysostom'un Havari Thomas hakkında konuştuğunu anlayacaktır. Chrysostom'un zamanında Thomas'ın Hindistan'da vaaz verdiği bilinen bir gerçektir.<sup>89</sup> Havarilerin "Romalıların, Perslerin, İskitlerin, Mağriplilerin ve Kızılderililerin topraklarında her yerde sunaklar inşa ettiklerini" iddia eder.<sup>90</sup> 86 PL 14, 1143. Nedungatt (2008: 192) şu yorumu yapar: "Şu da önemlidir: Ambrose, Hindistan'dan "engebeli dağların" ötesinde uzanan bir ülke olarak söz ediyor; bu belki de Thomas'ın Hindistan'a doğru yola çıkmadan önce ilk olarak dağlık Parthia'yı müjdelemesine örtülü bir göndermedir." Ayrıca bkz. Puliurumpil, 2012: 264-68. 87 Bkz. Jerome, Epistola ad Marcellam, PL 22: 588-89. Ayrıca bkz. Moffett, 2006: 1:39; Nedungatt, 2008: 196-97. Philip (1908/2002: 48) şöyle yorumluyor: "4. yüzyılda ortaya çıkan ve çağının edebiyat dünyasının süsü olan Jerome, St. Thomas'ın Hindistan misyonundan kendi döneminde evrensel olarak bilinen ve inanılan bir gerçek olarak söz ediyor." 88 Jerome, De Viris Illustribus, PL 23: 721. Amasyalı Asterius (330/335-420/425), Nola'lı Paulinus (353-431), Sokrates Scholasticus (380-440), Saruglu Yakup (451-521) ve diğerleri de Thomas'ı Hindistan'a bağlar. Nedungatt (2008: 196) şöyle diyor: "Jerome'un, Origen ve Ambrose gibi, ilk etapta 'Hindistan'daki Thomas'tan, hatta Roma'daki Peter'dan ve İliya'daki Pavlus'tan önce bahsetmesi anlamsız değil." Bkz. Puliurumpil, 2012: 268-75. 89 John Chrysostom, Thomas'ın şüphesizliğini İsa'nın Dirilişine duyulan inançsızlığın birçok örneğinden biri olarak görse de, yabancı Hint eyaletlerine yaptığı misyonerlik yolculuğunu kaydediyor. Bkz. Chrysostom, Homily 26, PL 63.179; Chrysostom, 1959: 458. Ayrıca bkz. Aertthayil, 1982: 16; Dijkstra, 2016: 333-34; Hiller, 2014: 90; Puliurumpil, 2012: 276-77; Mathew ve Thomas, 2005: 12. 90 Chrysostom, Quod Christus, 6; Chrysostom, Homily 4.29. Nedungatt (2008: 193) şunu belirtmektedir: "Bu, Chrysostom'a göre, müjdenin Hindistan'da vaaz edildiği ve Hristiyan ibadetinin orada Havarilerden biri tarafından başlatıldığı anlamına gelir." Benzer şekilde Brescia'lı Gaudentius (yaklaşık 410) Thomas'ı Hindistan'a bağlar. John Chrysostom'a atfedilen bir vaaz, nasıl olduğunu bildirerek sonuçlanıyor.

dinleyicileri kendilerini azizin mezarının önüne atar ve onun bedenini kucaklar (bkz. Aziz Thomas Havari Üzerine Vaaz, PG 59.500). Ayrıca bkz. Most, 2005: 218-19.

**--- SAYFA 189 ---**

168 Havari Aziz Thomas Kilise babalarından gelen yukarıda bahsedilen gelenekler, Thomas'ın geniş Hindistan (yani hem Hint-Part hem de Güney Hindistan) eyaletlerine gelişini güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Tüm bu gelenekleri analiz ettikten sonra Mundadan (2001: 1: 27) şunu belirtmektedir: İznik'ten önce, Aziz Thomas havarisini Partlarla ilişkilendiren Origen (Eusebius tarafından anılan), İskenderiyeli Clement ve Eusebius'un tanıklıklarına sahibiz. Sokrates, Nazianzus'lu Gregory, Nola'lı Paulinus, Rufinus ve diğer birkaç kişi gibi konseyden sonra yazarlar, onun faaliyet alanı olarak Hindistan'dan söz ederler. Jerome, John Chrysostom, Seville'li Isidore ve diğerleri görünüşe göre iki geleneği birleştiriyorlar. Bu, üçüncü yüzyılda var olan ikili bir geleneği öne sürmenin temelidir; orijinal geleneğin bir yönünü veren ve Partlara vurgu yapan İskenderiye geleneği ve diğeri, Thomas'ın İşleri'ne paralel ve belki de ona bağlı olan ve Hindistan'a vurgu yapan Edessa geleneği.<sup>91</sup> Bu kilise babalarının geleneklerinden, aşağıdakileri çıkarabiliriz: birincisi, Hint kilisesi Pers otoriteleri altında faaliyet gösterdiği için, Thomas'ın Partlarla ilişkisi dini bakış açısıyla tespit edilebilir;<sup>92</sup> ikincisi, Hindistan'ın kuzeybatı kısmı belirsiz bir şekilde anlaşıldığı için: bir Part eyaleti olan kilise babaları, Thomas'ın Partlı olarak Hint-Part misyonunu tartıştılar; üçüncüsü, Güney Hindistan kilisesi Pers dini otoritesi altında işlediğinden, iki uzak eyalet (Hint-Part ve Güney Hindistan) iki farklı krallık olarak kabul edildi; dördüncüsü, Hint-Part ve Güney Hindistan eyaletleri iki farklı siyasi otorite tarafından yönetildiğinden, tamamen farklı iki krallık veya imparatorluk olarak görülüyorlardı; beşincisi, bir grup kilise babası Havari Thomas'ın Hint-Part misyonunu vurgularken, diğerleri onun misyonunun alanı olarak Güney Hindistan'ı değerlendiriyordu; altıncısı, üçüncü bir grup Thomas'ın hem Part hem de Hint bağlantılarını vurguladığından, onun Thomas'la bağlantısını anlamaya çalıştılar. <sup>91</sup> Thomas'ın hizmetinin varış noktasının Partlar olduğunu savunanlar şunlardır: Origen (MS 185-254; Eusebius tarafından anılmıştır), İskenderiyeli Clement (MS 150-215) ve Eusebius (MS 260-340). Hint havariliğini savunanlar şunlardır: Sokrates (MS 380-440), Nazianzenli Gregory (MS 329-390), Nola'lı Paulinus (MS 353-431) ve Rufinus (MS 345-411). Ancak her ikisini de savunanlar şunlardır: Jerome (345-420 CE), John Chrysostom (347-407 CE) ve Seville'li Isidore (560-636 CE). Mundadan (2001: 1: 27) Rufinus'u ikinci kategoride listelerken Nedungatt (2008: 214) onu birinci kategoriye ekler. Daha fazla ayrıntı için bkz. Kuriakose, 1982: 3-8. <sup>92</sup> Aerthayil (1982: 13) şu soruyu sorar: "Parthia ile Hindistan arasındaki ilişki neydi? O günlerde Kuzey-Batı Hindistan'ın büyük bir kısmı Part Krallığı'na dahildi ve dolayısıyla Parthia'nın Hindistan'ı da kapsadığını söyleyebiliriz."

## --- SAYFA 190 ---

Thomas hakkında Patristik Referanslar 169 hem Hint-Part hem de Güney Hindistan eyaletleri; ve yedincisi, İznik öncesi gelenekler Thomas'ın Hint-Part misyonunu vurgularken, İznik sonrası dönem Güney Hindistan misyonuna vurgu yaptı. Tüm bu gözlemler, Thomas'ın havariliğinin daha geniş Hint toplumunu kapsayacak şekilde genişletildiğini açıkça ortaya koyuyor. Thomas'ın Hint havariliği daha sonraki geleneklerin yardımıyla daha da güçlendirilebilir. Daha sonraki bazı yazılarda Thomas'ın ölüm ve gömülme yeri olarak Calamina veya Mylapore'dan bahsedilmektedir.<sup>93</sup> Tours'lu Aziz Gregory (MS 538-594), Gloria Martyrum adlı eserinde Havarî Thomas'ın şehit edilişinin belirli bir öyküsünü aktarır.<sup>94</sup> Şöyle yazar: "Şehadet hikâyesine göre havarî Thomas'ın Hindistan'da acı çektiği belirtiliyor. Onun kutsal kalıntıları (corpus), uzun bir zaman aralığının ardından, Suriyeliler tarafından Edessa şehrine nakledildiler ve orada defnedildiler."<sup>95</sup> Aziz Gregory Büyük (590-604), Thomas'tan iki kez bahseder, her ikisi de ayinle ilgili bağlamlarda. Bir referans ATH 1'i tekrarlıyor: "Rab gece Thomas'a bir görüntüde göründü ve ona şöyle dedi: Hindistan'a gitmekten korkma"<sup>96</sup> ve diğeri ise Thomas da dahil olmak üzere İsa Mesih'in havarilerinin ganimetlerini sundukları zamana gönderme yapıyor.<sup>97</sup> Thomas'a atıfta bulunan diğer iki eser De Miraculis Beati Thomae ve Passio Thomae idi. De Miraculis Beati Thomae, Thomas'ın misyonunu ve şehitliğini Hindistan'la ilişkilendirir.<sup>98</sup> Latin Passio Thomae ayrıca Thomas'ın Hindistan'da çektiği acılar ve ölümü hakkında ayrıntılı bir açıklama sağlar.<sup>99</sup> Ayrıca, Thomas'ın Hint havariliğine ilişkin diğer tanık ifadeleri Seville'li Isidore (MS 560-636), Tire'li Dorotheus, Muhterem Bede (MS 673-735), Oderic Vitalis'in yazılarında bulunabilir. (MS 1075-1142), Suriyeli Michael (MS 1126-1199), 93 Daha fazla ayrıntı için bkz. Cunningham, 1871: 2: 60; Huc, 1857: 1: 19-21. 94 Bkz. Nedungatt, 2008: 200-01. 95 Tours, Miraculum Liber, 733. Ayrıca bkz. Gillman ve Klimkeit, 1994: 162; Jayakumar, 2013: 9; Mathew ve Thomas, 2005: 11; Philip, 1908/2002: 49. 96 Bkz. Klijn, 1962: 65. 97 Bkz. Büyük Gregory, Liber Responsorialis. Aşağıdaki yazarlara ve yazılarına bakın: Seville'li Isidore (560-636), Pseudo-Dorotheus (600'den sonra), Fulda Codex'i (sekizinci yüzyılın başları), Odericus Vitalis (1075 - 1143'ten sonra), Dionysius Bar Salibi (ö. 1171), Suriyeli Mikail (1166-1199), Basora'lı Mar Solomon (1222) ve Nikephoros Kallistos Xanthopoulos (yaklaşık 1256-1335). Bu yazarlar, diğerlerinin yanı sıra, Thomas'ı Hindistan'la da ilişkilendiriyor. Bkz. Nedungatt, 2008: 202-11; Puliurumpil, 2012: 308. 98 Bkz. Wright, 1968: 293; Ford, 2016: 118. 99 Sharan (2010: 37) şunu gözlemliyor: "Passio Thomae, Aziz Thomas'ı pagan bir rahip tarafından kılıçla öldürttü ve De Miraculis Thomae, onu bir Pagan rahip tarafından mızrakla öldürttü. Bu hikayeler, havarinin bir Pers kralının emri üzerine dört kraliyet askeri tarafından mızraklarla idam edildiği Thomas'ın Elçilerinin İşleri'ndeki hikayeye çelişiyordu." Bkz. Puliurumpil, 2012: 304-05.

## --- SAYFA 191 ---

170 Basralı Aziz Thomas Havarî Mar Solomon ve Antakyalı Bar Hebraeus (on üçüncü yüzyıl), Nikephores Kallistos (MS 1256-1335) ve diğerleri.100 Bu referanslar ayrıca Thomas'ın Hindistan'daki havariliğinin sonraki yüzyıllarda sürekli ilgi gördüğünü kanıtlıyor. Thomas'ın Hindistan'la bağlantısını açıklayan başka tarihi referanslar ve geleneksel uygulamalar da var. MS 883 civarında, Sigehelm ve Aethelstan adlı İngiltere'den iki Katolik din adamı, Anglo-Sakson Kralı Büyük Alfred (MS 871-899'da hüküm sürdü) tarafından Hindistan'a gönderildi.101 Yanlarında sadaka getirdiler ve Mylapore'daki St. Thomas'ın mezarını ziyaret ettiler.102 Ünlü İtalyan kaşif Marco Polo, Thomas'ın Hindistan'daki mezarına (MS 1292) ilk ziyaretini anlatıyor. hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar için hac ziyareti.103 MS 1293'te, Çin elçisi olarak atanan Fransisken John Monte Corvino, nihai varış noktasına giderken Güney Hindistan'da on üç ay geçirdi.104 Çin'e taşınmadan önce yaklaşık 100 kişiyi vaftiz etti ve burada MS 1307'de ilk Roma Katolik Başpiskoposu oldu.105 MS 1440 civarında, Hindistan'ı ziyaret eden başka bir gezgin olan Nicolo de Conti, Thomas'a ait bir kiliseye atıfta bulunur ve onu Hindistan'ın ötesindeki ikinci körfezde (yani Bengal Körfezi) bulunan bir deniz kenti olan Malpuria'da bulur.106 Malabar geleneğinin ayrıntıları ayrıca Ramban (Rabban) Thoma Pattu, Margan Kali Pattu ve Veeradian Pattu gibi baladlarda veya halk şarkılarında da bulunur.107 Bu baladlar yüzyıllardır bestelendi ve söylendi. Yukarıda bahsedilen referansların tümü bize Thomas'ın Hint havariliğini savunacak kanıtlar sağlıyor. 100 Bkz. Kuriakose, 1982: 6-26; Nedungatt, 2008: 181-218; Puliurumpil, 2012: 305-15. 101 Bkz. White, 1978: 214. 102 Bkz. Daughrity ve Athyal, 2016: 15. 103 Bkz. Polo, Benedetto ve Ricci, 1931: 309-10; Olschki, 1960: 230-31; Jayakumar, 2013: 9; Mathew ve Thomas, 2005: 9; Kuriakose, 1982: 15. 104 Bkz. Zacour ve Hazard, 1985: 511. 105 Bkz. Mathew ve Thomas, 2005: 10; Zacour ve Hazard, 1985: 511; Anthonysamy, 2009: 65-71. Ayrıca bkz. Anglo-Sakson Chronicle (883 CE), Blessed Odoric of Pordenone (1324), Bishops from Bağdat (1504), Duarte Barbosa (1515), Diogo Fernandes (1517), St. Francis Xavier (1545) ve Roman Martyrology (1584). 106 Ayrıca Jordanus Cataline (1321), Odoric (1325) ve John de Marignolli'nin (1349) seyahatlerine ilişkin kayıtlar da mevcuttur. Daha fazla ayrıntı için bkz. Rogers, 1962: 36; Daughrity ve Athyal, 2016: 15-16. 107 Moffett (2006: 1: 34), elçinin gelişini MS 50'ye tarihleyen "Thomas Rabban Pattu"nın ("Thomas'ın Şarkısı") "yazılı olarak 1601'e (veya 1101) kadar uzandığı ve bu tarihin ötesinde kırk sekiz nesil boyunca tek bir aile soyunda aktarılan sözlü bir anlatıya kadar takip edildiği söylenmektedir." Moffett (2006: 1: 34) ayrıca şöyle diyor: "Daha iyi bilinen 'Margam Kali Pattu' adlı başka bir şarkı 1732'de yazıya geçirildi. Bu, Güney Hindistan'ın Chola krallığında havarinin inşa ettiği bir kral sarayının yerini gösteriyor." Ayrıca bkz. Nedungatt, 2008: 355-59; Daniel, 1972/1986: 13; Katz, 2000: 19.

### --- SAYFA 192 ---

Thomas Hakkında Patristik Referanslar 171 Sonuç Açıklamaları Özetle belirtildiği gibi, Hindistan ile İsrail ve Yahudi krallığı arasında en azından Kral Süleyman'ın hükümdarlığı döneminden itibaren bir ticari ilişki vardı. Scylax, Hecataeus, Herodot ve diğerleri gibi Hristiyanlık öncesi dönem tarihçileri, Hindistan'ın dünyanın geri kalanıyla bağlantısını kaydetti. Yeni deniz yollarının keşfi ve daha fazla ticari ilişkinin kurulması, Hindistan ile dünyanın diğer bölgeleri arasındaki bağlantıyı kolaylaştırdı. Bilim adamları arasındaki ortak fikir birliği, Hindistan'da Hristiyanlığın en azından Pantaenus zamanından beri var olduğu yönündedir. Bu durumda tarihin izini St. Thomas'a kadar sürmek kolay bir iştir. Üçüncü ve dördüncü yüzyıllardan başlayarak, çok sayıda Hristiyan yazar, Thomas'ın Hint havariliğine tanık oldu.<sup>108</sup> Patristik kanıtlar genel olarak üç kategoriye ayrılabilir: birincisi, Thomas'ı yalnızca Partlarla ilişkilendirenler; ikincisi, onun havariliğini ve şehitliğini Hindistan'a bağlayanlar; ve üçüncüsü, Partlar, Hindistan ve diğer uluslardan bahsedenler.<sup>109</sup> Bu sınıflandırma, ilk kilise babalarının çoğunun Thomas'ı ya Partlarla ya da Hindistan'la ilişkilendirdiğini göstermektedir. Parthia, Hint eyaletlerini bile kapsayan dini otoriteye sahip daha geniş bir coğrafi bölge olduğundan, varış noktasını Hint-Part eyaletleri olarak daha iyi anlayabiliriz. Ayrıca Hindistan'a yapılan atıflar, Güney Hindistan eyaletlerine yapılan atıflar olarak yorumlanabilir. "Tüm İran ve Büyük Hindistan için piskoposların atanması", Güney Hindistan kilisesinin İran'dan liderliği ve Thomas'ın Hint-Part ve Güney Hindistan misyonu hakkındaki anlatı açıklamaları ile ilgili ayrıntılar, Hint kilisesinin Part dini otoriteleriyle daha yakın bağlantı içindeki göreceli statüsünü açıklamaktadır. Bu bölümdeki analiz şu sonuçlara ulaşmamıza yardımcı oluyor: Birincisi, ticari ilişkiler yoluyla Hindistan dünyanın geri kalanıyla, özellikle de Yahudi, Babil, Yunan, Roma ve Pers krallıkları ve imparatorluklarıyla iyi bir bağa sahip oldu; ikincisi, Thomas'ın Hindistan'daki havariliğiyle ilgili gelenekler oybirliğiyle oluşturulmuş, tutarlı ve oldukça erken bir dönemdeydi ve kilise babaları, gezginler arasında dolaşıyordu, <sup>108</sup> Jerome, Isidore, Oderic ve diğerleri, Thomas'ın şehit edildiği yer olarak Hindistan'daki Calamina'dan (bugünkü Chennai yakınlarındaki Mylapore) bile bahsediyorlar. Bkz. Puliurumpil, 2012: 291. <sup>109</sup> Bkz. Nedungatt, 2008: 213.

### --- SAYFA 193 ---

172 Havari Aziz Thomas daha geniş bir coğrafi bölgeden tüccarlar, coğrafyacılar ve tarihçiler;<sup>110</sup> üçüncüsü, kronolojik olarak, Thomas'ın Hint havariliği daha uzun bir süre boyunca tanındı ve kabul edildi; ve dördüncüsü, Thomas'ın Hindistan'a veya Partlara gitmediğini veya başka bir yere gittiğini belirten ikna edici çelişkili kanıtlarımız yok. Bu, Thomas'ın havariliğinin hem Doğu hem de Batı yarımkürede geniş çapta kabul edildiği anlamına gelir. Tüm bu kanıtlara dayanarak Thomas'ın Hindistan'daki havariliğinin bölgede sürekli ve yaygın bir ilgi gördüğü sonucuna varabiliriz. <sup>110</sup> Bkz. McDowell, 2015: 163.

### --- SAYFA 194 ---

10 Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Oluşturmak Giriş Uzun bir zaman diliminden ve daha geniş bir coğrafi alandan kilise babalarının, gezginlerin, tüccarların, coğrafyacıların ve tarihçilerin yazılarında Thomas'ın tasvirini anlayarak, burada Yeni Antlaşma'dan, apokrif belgelerden ve tarihi geleneklerden bir dizi ayrıntıyı dikkate alarak Havari Thomas'ın tarihini yeniden oluşturmaya çalışacağız. Bu süreçte Thomas'ın öyküsünü yeniden kurgulamak için hem açık hem de örtülü ayrıntılardan yararlanılır. Bu bölümdeki kanıtların gözden geçirilmesi, Thomas'ın kişiliğini ve çalışmalarını kesin bir şekilde özetlememize yardımcı olacaktır. Süreçte şu sorular ön plana çıkıyor: Sinoptik İnciller Thomas'ı Oniki havarinin bir parçası olarak nasıl algılıyor? Johannine anlatıcısı Thomas hakkındaki fikirleri nasıl genişletiyor ve onu İncilin önemli anlatı aralıklarına nasıl yerleştiriyor? Elçilerin İşleri Kitabının ayrıntıları, ilk kilise tarihinin yıllıklarında Thomas'ın yerini bulmamıza nasıl yardımcı olur? Thomas'ın hikayesinin yeniden yaratılmasında apokrif ve patristik kanıtların rolü nedir? Thomas topluluğu analizleri daha geniş bir bakış açısına sahip bilim adamları tarafından mı yoksa sınırlı bir bakış açısına sahip olarak mı başlatıldı? Ve tüm bu ayrıntılar Thomas'ı Hint Hristiyanlığıyla ilişkilendirmemize nasıl yardımcı oluyor? Dolayısıyla bu bölüm, hem coğrafi hem de kronolojik referansları dikkate alarak İncil'deki, apokrif ve tarihsel ayrıntılardan fikirleri bir araya getirme girişimidir. Sinoptik kayıtlarda İsa'nın havarileri Sinoptik İncillerde, İsa'nın havarileri veya Onikiler, olayların doğrudan gözlemcileri olarak görünürler ve onların varlığı arkalarında gözlemlenebilir.

## --- SAYFA 195 ---

174 Havari Aziz Thomas'ın anlatı yıllıkları.1 Müjdeciler Simon, Andreas, Yakup, Yuhanna ve Alphaeus oğlu Levi'nin çağrısını ve İsa'yı takip etmeyi kabul ettiklerini kaydederler; ancak ne yazık ki Tomas'ın çağrısından söz edilmiyor.2 İsa, kendisiyle birlikte olması için ilk önce havariler olarak da adlandırdığı Onikileri atadı; ikincisi, mesajını duyurmak için gönderilmek; üçüncüsü, cinleri kovma yetkisine sahip olmak; ve dördüncüsü, her hastalığı ve rahatsızlığı iyileştirmek.3 Onikiler listesinin girişinde Luka, İsa'nın "öğrencilerini kendisine çağırdığını ve onlardan on iki tanesini seçtiğini, ayrıca havariler adını verdiğini" (Luka 6:13) açıkça belirtir.4 Onikilerin rolünü tartışırken, Wilkins (1992: 178) şöyle der: "Onlar sadece İsa'nın öğrencileri (kendini adanmış takipçileri) değil, aynı zamanda onun havarileri olmak için eğitim alıyorlar. (görevlendirilmiş temsilciler)."5 Onikiler onu takip ederken, İsa onlara benzetmelerin gizemlerini anlatır.6 Onunla diyaloglar içinde etkileşime girerler ve görevine aktif olarak dahil olurlar.7 Matta 19:10-12, İsa'nın onlara evlilik ve bekarlık hakkında bile öğrettiğinden bahseder. Onikileri çağırır ve onları çeşitli talimatlarla ve kirli ruhlar üzerine yetkiyle gönderir (Markos 6:7-13; 11:1; Matta 10:5-42; 21:1-3; Luk. 9:1-6).8 Onikilerden biri olarak (Markos 3:16-19), Tomas'ın 1 "Oniki"si Markos'ta yaygın bir isim haline gelir (3:16; 4:10; 6:7; 9:35; 11:11; 17, 20, 43). Ayrıca bkz. Guelich, 1989: 34A: 158; Lane, 1974: 132-33; Bock, 1994: 540-41; Trebilco, 2012: 218-19. 2 Markos ve Matta, Petrus ve Andreas'ın çağrısını kaydederken, Luka da Petrus'un çağrısını kaydeder (Mk. 1:16; Matta 4:18; çapraz başvuru Luk. 5:1-11). Yakup ve Yuhanna'nın çağrısı üç İncil'in hepsinde kayıtlıdır (Markos 1:19; Matta 4:21; Luka 5:10). Levi'nin çağrısı Markos 2:14'te de görülmektedir; Matta 9:9; ve Lk. 5:27-32. Bkz. Wilkins, 1992: 178; Johnson, 1991:3:97; Lane, 1974: 100-02; Fitzmyer, 1970: 28: 589-92; Trebilco, 2012: 218. 3 Bkz. Markos 3:14-15; Matta 10:2-4; Lk. 6:13-16. Wilkins (1992: 177) şunu belirtmektedir: "İsa hareketinin popülaritesindeki gel-gitin ortasında, on iki öğrenciden oluşan bir çekirdek İsa tarafından çağrılmıştı... Matta ve Markos (en azından Markos 3:13 par. Matta 10:1'den) genel olarak öğrenci ve Oniki terimlerini birbirleriyle özdeşleştirirler, ancak 'mürit' teriminin Oniki ile sınırlı olması gerektiğini ima edecek kadar değil." Guelich (1989: 34A: 157) şu yorumu yapar: "Fiili 'yaptı' veya 'yarattı' gücüyle almak, On İkileri vurgular ve yeni bir şeyin ortaya çıkışını ima eder. Bundan, On İkilerin 'yaratılmasının' buna göre Tanrı'nın yeni halkının yaratılışı olarak görüldüğü sonucu çıkar." Ayrıca bkz. Lane, 1974: 132-33; Bock, 1994: 540-47; Turner, 2008: 264-65. 4 Johnson (1991: 3: 102-03) şu yorumu yapar: "Luka'nın Elçilerinin İşleri'nde Onikiler, peygamber tarafından çağrılan restore edilmiş İsrail'in temeli ve liderliği olarak özellikle önemli bir sembolik rol oynamaktadır." Weder (1992: 2: 210) "Luka'nın On İkileri havarilerle özdeşleştirdiğini ve özellikle öğrencilerin İsa'nın yaşam dönemiyle devamlılığıyla ilgilendiğini" gözlemliyor. Ayrıca bkz. Lk. 8:1; 9:1, 12, 17; 18:31; 22:3, 30, 47; Elçilerin İşleri 6:2 (özellikle Elçilerin İşleri 1:15-26). Bkz. Bock, 1994: 540-41; Yeşil, 1997: 258-59; Fitzmyer, 1970: 28: 616-17. 5 Bazı durumlarda İsa, kendisini takip etmeleri için daha küçük bir öğrenci grubunu bile yanına aldı. Bakınız Markos 1:29-31; 5:37; 9:2; 13:3; 14:33; Matta 17:1; Lk. 9:28. Bkz. Guelich, 1989: 34A: 62; Lane, 1974: 134.

6 Bkz. Markos 4:10, 34; 7:17; 9:28-29; 10:10; 13:3; Matta 13:10-12, 36-39; 15:15-20; Lk. 8:9-10. Ayrıca bkz. Mk 6:1; 8:27; 10:23-27; 11:11, 19; 12:43-13:2; Matta 16:5-12; 19:23-24. 7 Bkz. Markos 6:30-52; 8:1-10; Matta 15:32-39; 16:13-16; 18:21-25; 19:27-30; Lk. 6:20-49. 8 Bkz. Green, 1997: 356-60; Harrington, 1991/2007: 1: 139-44; Fitzmyer, 1970: 28: 751-55.

**--- SAYFA 196 ---**

İsa ile birlikte olma ve onunla etkileşimde bulunma, benzetmelerin gizemlerini paylaşma, onun mesajını duyurma, iblisleri kovma ve hastaları iyileştirme ayrıcalığına sahiptir.<sup>9</sup> Charlesworth'un kanıtladığı gibi, On İkilerin varlığı tarihsel bir gerçektir çünkü Yahuda İskariot'a her zaman "On İkilerden biri" olarak işaret edilir.<sup>10</sup> İsa öğrencilerini Mesih kimliğinin gizli tutulması gerektiği konusunda uyarır (Mt. 16:20).<sup>11</sup> Onlara hizmetkarlık derslerini ve öğrenciliğin bedelini öğretir.<sup>12</sup> İsa birkaç kez On İkiler'e yaklaşmakta olan ölümünü açıklar.<sup>13</sup> İsa öğrencilerini işaret ederek şöyle der: "İşte annem ve kardeşlerim" (Mt. 12:49).<sup>14</sup> İsa'nın bu ifadesi onun daha yakın öğrenci çevresi ile olan yakınlığını gösterir. Diriliş sonrası bağlamda, Onikileri evrensel görev için görevlendirir.<sup>15</sup> Wilkins (1992: 178) şunları belirtir: "'Havariler' olarak Onikiler, İsa'nın takipçileri arasında başardıklarının örnekleri olarak bir kenara bırakılır; havariler olarak Onikiler, gelecek yeni hareketin, kilisenin liderleri olarak bir kenara bırakılır." Onikiler'in İsa hareketindeki mürit statüsünden ilk Hristiyan topluluklarındaki havari statüsüne kadar gelişimi, bu İncil anlatıları aracılığıyla açıklığa kavuşturulmuştur.<sup>16</sup> Eldeki bu bilgilerle, okuyucu, İsa hareketinde sadece olayların bir gözlemcisi olarak değil, aynı zamanda ustasının misyon girişimlerine aktif bir katılımcı olarak dahil olan biri olarak Tomas'ın rolünü anlayabilir. Bu ayrıca ilk Hristiyan topluluklarının Thomas'ın da üyesi olduğu Onikiler'i nasıl algıladıklarını açıklıyor. Onikilerin bir parçası olarak Thomas'ın karakterini anladıktan sonra şimdi onun FG'de nasıl algılandığını görelim. <sup>9</sup> Markos, Onikilerin çevresi dışındaki öğrencilerine dair kanıtlar verir ve Matta onlardan özellikle bahseder (8:19, 21) ve daha geniş bir öğrenci çevresine değinir (10:24-25, 42). Luka, İsa'nın On İki'yi çok daha fazla sayıda öğrenci arasından seçtiğini gösteriyor gibi görünüyor (çapraz başvuru 6:13, 17). Ayrıca bkz. Wilkins, 1992: 177-78; Bock, 1994: 540-41. <sup>10</sup> Charlesworth (1989: 137-38) şu yorumu yapar: "Eğer Kilise on ikilik kurumunu yarattıysa, o zaman neden Yahuda bu kuruma yerleştirildi?... Bu nedenle ben [Charlesworth], İsa'nın on iki öğrenciyi atamış olmasının oldukça muhtemel olduğunu düşünüyorum." <sup>11</sup> Bkz. Harrington, 1991/2007: 1: 248; Turner, 2008: 406. <sup>12</sup> Bkz. Markos 9:35; Matta 16:24-28; 18:1-6; Lk. 9:46-48. Bkz. Johnson, 1991:2:228-33; Yeşil, 1997: 564-67. <sup>13</sup> Bkz. Markos 10:32-34; 14:17-21; Matta 16:21-23; 17:22-23; 20:17-19; 26:1-2; Lk. 9:21-27, 43b-45. <sup>14</sup> Harrington (1991/2007: 1: 191) şunu belirtmektedir: "İsa, sözleri ve eylemleriyle, ailesinin üyeliğini yeniden tanımlıyor. Ayrıca öğrenciliği, gökteki Babasının iradesini yerine getirmek olarak tanımlıyor." <sup>15</sup> Bkz. Markos 16:15-18; Matta 28:16-20. Ayrıca bkz. Turner, 2008: 688-91. <sup>16</sup> Bkz. Trebilco, 2012: 218-20.

## --- SAYFA 197 ---

176 Johannine toplumu bağlamında Havari Aziz Thomas İsa'nın müritleri Diriliş sonrası bağlamda, Johannine topluluğu muhaliflerine karşı polemiklerini önce sözlü gelenekler şeklinde, daha sonraki aşamalarda ise yazıları aracılığıyla geliştirdi. FG'de anlatıcı, İsa'yı benzerlerinin haksızlıklarına karşı adaletin kahramanı olarak yerleştirerek toplumun bölücü doğasını anlatır.<sup>17</sup> Diyalojik düellolar ve retorik yöntemler aracılığıyla İsa'nın Söz, Mesih, dünyanın Kurtarıcısı, Tanrı Kuzusu ve eskatolojik yargıç olarak sunulması kesinlikle anlatıcının topluluğun duygularını birleştirmesine yardımcı olur.<sup>18</sup> Sonsuz yaşam teması, toplumun hayatı risk altındadır.<sup>19</sup> İncil'in başlangıcında anlatıcı, İsa'yı [Kelime'yi] bizzat "Tanrı" olarak tanıtır (1:1).<sup>20</sup> İsa'nın önceden var olan doğası ve tanrısallığı, 1:1-3 ve 14.21'deki anlatısal ifadelerle sunulur. O'Grady (1999: 9) şöyle yorum yapar: "Giriş bölümü, İsa'nın tanrısallığını açıkça vurgulamaktadır."<sup>22</sup> İncil, İsa'nın tanrısallığı olarak geriye dönüş anlatısı, hikâyenin doruğuna doğru daha da doğrulanır (20:28).<sup>23</sup> En derin Kristolojik ifadelerden biri olan Thomas'ın 20:28'deki ifadesi, anlatıcının 1:1'deki ifadesiyle kesinlikle ilişkilendirilebilir. Anlatıcı, İsa'nın tanrısallığını kanıtlamak için Thomas'ı araçsal bir figür olarak kullanır (20:28).<sup>24</sup> 17 Bkz. Thomaskutty, 2015: 469; Conway, 2002: 479-95; Meeks, 1972: 44-72. 18 Diyalojik ve Johannine topluluğu hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Thomaskutty, 2015: 469. 19 Lindars (2000: 81) şunu söylüyor: "John'un kurtuluş kavramının ayırt edici karakterine ilişkin başlıca ipucu, 'Tanrı'nın krallığı' ya da 'cennetin krallığı' yerine 'yaşam' ya da 'sonsuz yaşam'ın kullanılmasıdır." Ayrıca bkz. Ihenacho, 2001: 3-355; Wenham, 2006: 8-10. 20 Culpeper (1983: 112) şunu belirtir: "Yuhanna, İsa'nın tanrısallığının ve onun yukarıdan gelen kökeninin tanınmasında ısrar eder." 21 Söz'ün önceden var olan doğası hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Moloney, 1989/1998: 34-35, 536-38; Blomberg, 2001: 71-73, 268-70; Thomaskutty, 2013-2015: 1-17; Beasley-Murray, 1999: 10-11; Hengel, 2008: 265-94. 22 O'Grady (1999: 19) şöyle der: "Dördüncü İncil'in uzun zamandır İsa'nın tanrısallığını vurguladığı kabul edilmektedir. Aynı zamanda onun insanlığını da korur... Yazar, dikkatli bir ilerleme ile bu süreçte hiçbir şey kaybetmeden insanlıktan tanrısallığa doğru ilerledi. Dördüncü İncil'in ilahi İsa'sı, Nasıralı İsa'nın ta kendisidir." Ayrıca bkz. Calvin, 1994: 15; Blomberg, 2001: 71-73, 268-70; Skinner'a karşı, 2012/2013: 111-27. 23 Wilkins (1992: 180) şunu belirtir: "Onun [Thomas'ın] ruhsal içgörüsü, İsa'nın Rab ve Tanrı olduğunu itiraf etmesiyle kanıtlanmıştır (Yuhanna 20:28), bu, Yeni Antlaşma'da İsa'nın tanrılığının en derin beyanlarından biridir." Köstenberger (1998: 49-50) şu yorumu yapar: "Dördüncü müjdecinin İsa'nın ilahi doğasına ve kökenine verdiği önem, aynı zamanda referansların stratejik yerleştirilmesinde de görülmektedir. İsa'nın ilahi doğası ve kökeni, İncil'in her iki bölümünün girişinde (1:1-4 ve 13:1-3) ve sonuca yakın bir zamanda (20:28) vurgulanmıştır." 24 Van der Watt (2007: 46) şu yorumu yapar: "İsa'ya, İncil'in başında ve sonunda açıkça 'Tanrı' (Gk. = theos) adı verilmektedir. İncil açıkça şunu söyleyerek başlar: 'Söz Tanrı'ydı' (1:1; bkz. 1:18; 1).

## --- SAYFA 198 ---

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Yapılandırmak 177 Thomas, İncil'in anlatı ana planını yerine getirmek için dinamik bir şekilde işlev gördüğünden, onu basitçe olumsuz, anlamayan, inanmayan bir karaktere indirgeyemeyiz.<sup>25</sup> Önsözün "biz" bölümleri (1:14, 16; krş. 1:41) bize, Yuhanna'nın metin içinde bir anlatıcı olarak temsili rolüne ilişkin ipuçları sağlar.<sup>26</sup> Yuhanna olarak Hikayeyi başından itibaren önceden şekillendiren ve belli bir sonuca ulaşmayı hedefleyen Thomas'ın karakteri, onun [İsa'nın] yüceliğini görenlerden biri olarak yorumlanabilir (1:14).<sup>27</sup> Üstelik Thomas, inancını yaşamının çeşitli aşamalarında kanıtladığı için, onu "Tanrı'nın çocukları" (1:12) arasında görebiliriz. Önsözde aşağıdaki ipuçları toplanabilir: birincisi, anlatıcı giriş ifadesinde Thomas'ın itiraf tarzını kullanır (yani, "Söz Tanrı'ydı", bkz. 1:1; krş. 20:28);<sup>28</sup> ikinci olarak Thomas, İsa'nın yakın çevresinin bir parçası olduğundan ve aynı zamanda Kutsal Kitap'ta da bilindiğinden beri Söz'e Licht Liebe Leben (yani Işık-Sevgi-Hayat) olarak tanıklık eder. Johannine çevresi;<sup>29</sup> üçüncüsü, İsa'nın yüceliğini gören "biz" kategorisinden biriydi; dördüncüsü, FG diriliş sonrası bir anlatı olduğundan, hikayeyi sunarken bir "geçmiş dönüş" yöntemini kullanıyor<sup>30</sup> ve Thomas anahtar bir figür olarak İsa'nın ihtişamını görmenin tüm ayrıcalıklarına sahipti; beşincisi de inananlardan, yani Tanrı'nın evlatlarından biriydi. Anlatıcı kasıtlı olarak Thomas'ı İncil'in hemen başında yer alan tez açıklamasını çözebilecek bir figür olarak öngörüyor.<sup>31</sup> Yuhanna 5:20). Tomas'ın dirilen İsa'yı 'Rabbim ve Tanrım' olarak itiraf etmesiyle sona eriyor (20:28). Ayrıca bkz. Köstenberger, 1998: 47. 25 Yuhanna 1:1-18 hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Borgen, 1987: 75-115; ayrıca bkz. Mopsuestia, 2010: 11-12; Clark, 1972/1989: 23-25; Evans, 1993: 13-76. Contra Skinner, 2009; Riley, 1995; DeConick, 2001; Pagels, 1999. 26 Barrett (1955/1956: 138; ayrıca bkz. 140) şöyle diyor: "Bu birinci çoğul şahıs, mutlaka müjdenin bir görgü tanığı tarafından yazıldığı anlamına gelmez. Konuşan havariyel Kilisedir." Ayrıca bkz. Von Speyr, 1949/1994: 117-24. 27 Görmek ile inanmak arasındaki bağlantıyı vurgulayan kişi Tomas'tır (20:25). 28 Mopsuestia'lı Theodore (2010: 11) şöyle diyor: "Ve Tanrı'yla birlikte olduğunu söylediğinde şunu ekledi ve Tanrı'yla birlikte olduğuna dair bize güvence vermeden önce Söz'ün Tanrı olduğunu söylemeden. Ama Tanrı'yla birlikte olduğunu söyledikten sonra, sanki kendisinin de birlikte olduğu kişiden başka bir şey olmadığını söylüyormuşçasına, "Tanrı'ydı" diye ekledi. Ayrıca bkz. Evans, 1993: 13-76. Ayrıca bkz. Köstenberger, 1998: 46-47. 29 Bkz. Mopsuestia'lı Theodore, 2010: 13-15; Voigt, 1991; Von Speyr, 1949/1994: 17-48; Thomaskutty, 2013-15: 4-5, 16; Johnson, 1992: 481-84. 30 Williams (2013: 104) şunları belirtmektedir: "İddiaya göre, dirilişinden sonra havariler, İsa'nın örtülü açıklamalarını ve eylemlerini ve onun hakkındaki kutsal metinlerdeki sözleri 'hatırladılar' (2:22; 12:16). Bu 'hatırlama' yalnızca geçmiş olayların toplanmasından ibaret değildir; öğrencilerin inanç ve derin içgörü için gerekli olan diriliş sonrası bakış açılarından ayrılamaz yeni bir algıya köprü görevi görür." Smith (1995: 102) şu yorumu yapar: "İncil'in tamamı, belirgin bir Hristiyan bakış açısı ve diriliş sonrası bakış açısıyla yazılmıştır ve ancak yazılabilirdi." Ayrıca bkz. Lincoln, 1998: 122; Thatcher, 2008: 13-14; Kök, 2016: 273.

31 Bruce (1983: 31) şu yorumu yapar: "Söz Tanrı'nın doğasını paylaşır, çünkü 'Söz Tanrı'ydı'."

## --- SAYFA 199 ---

178 Havari Aziz Thomas FG, diriliş sonrası bakış açısından oluşan iki seviyeli bir drama olarak gelişirken, İsa'nın öğrencileri İncil'de Johannine topluluğu için paradigmalar olarak görünür.<sup>32</sup> Martyn (1968/1979: 24-151), Yuhanna İncili'nin iki hikayeden oluştuğunu, yani İsa'nın hikayesi ve İsa'nın hayatından olayları kendi hayatlarına uygulamak üzere seçen Johannine cemaatinin hikayesi olduğunu savunur. böylece kendi durumlarını İsa'nın hikayesiyle iç içe geçirebilirler.<sup>33</sup> Müritlerin Yuhanna'daki sunumuna ilişkin bir araştırma bu öncülden algılanmalıdır. Yuhanna, Sinoptik İnciller ve Elçilerin İşleri Kitabı'nda olduğu gibi bir havari listesine yer vermez.<sup>34</sup> Anlatıcının, havarilerin Hristiyan çevreler arasındaki aşinalığı konusundaki farkındalığı, böyle bir dışlanmayla sonuçlanabilirdi. Aynı zamanda Yuhanna, Andreas ve Petrus (1:35-42), Filipus ve Natanael (1:43-51) gibi birkaç öğrenciyi tanıttığı çağrı anlatımlarının bir listesini sunar.<sup>35</sup> İsa'nın kamu hizmeti 2. bölümden itibaren hızlandığında. 2'de anlatıcı, havarileri İsa'yla birlikte gördükleri,<sup>36</sup> çeşitli faaliyetlere katıldıkları,<sup>37</sup> inançla ilgili kaygılarla ilgili olarak davranıp tepki verdikleri (2:11, 22), diriliş sonrası dönemdeki olayları hatırladıkları,<sup>38</sup> şaşkınlıklarını ve yanlış anlamalarını gösterdikleri ve diyaloglara girdikleri<sup>39</sup> havarileri tanıtır.<sup>40</sup> Diğer birçok durumda, havariler diğer diyalog ortakları tarafından tanıtılır.<sup>41</sup> İsa'nın duasında bölüm. 17, onun öğrenciler için duyduğu ilgi ve dua açıktır (17:6-19). Üstelik bazı müritlerden kişisel isimleriyle bahsedilmektedir: 32 Ayrıca bkz. Lincoln, 2000: 17-21; Wright, 2009: 1-98; Tovey, 2007: 148. 33 Van der Watt (2007: 114) şunu belirtir: "İsa hikâyesinin Johannine Hristiyanlarının somut deneyimleriyle bütünleşmesi onyıllar boyunca gelişti; İsa olayları aşağı yukarı MS 30'da gerçekleşti ve İncil, aşağı yukarı birinci yüzyılın son on yılında, yani altmış yıllık bir dönemde bugünkü haliyle sonuçlandırıldı." Müritler hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Wilkins, 1992: 176-82; Weder, 1992: 2: 207-10. 34 Bkz. Matta 10:2-4; Markos 3:16-19; Lk. 6:13-16; Elçilerin İşleri 1:13. Mathētēs kelimesinin arka planı hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Wilkins, 1992: 176. 35 Bennema (2009: 117-18; ayrıca bkz. 64-68) şöyle belirtir: "Eğer 1:35-51'de adı geçen dört havariden üçü Onikilere aitse (Andrew, Peter, Philip), o zaman belki Nathanael de öyledir (1:45), ancak bu daha geçicidir. Bu fikir, Andreas'ın Petrus'u ve Filipus'un Nathanael'i bulduğu 1:35-42 ve 1:43-51 ayetlerindeki paralellik tarafından desteklenebilir." Ayrıca bkz. Bruce, 1983: 55-63; Thomaskutty, 2016: 7-9, 17-19; Wilkins, 1992: 177. 36 Bkz. 2:2, 12; 3:22; 6:3; 11:54; 13:23; 18:1, 15-16; 20:30; 21:1; ve 4-14. 37 Bkz. 4:2, 8; 6:13, 16, 22-23; 20:2-10; ve 21:8. 38 Bkz. 2:17, 22; ve 12:16. 39 Bkz. 4:27; 12:16; 13:22; ve 16:17-18. 40 Bkz. 4:31-38; 6:12, 19-21, 60-70; 9:1-5; 11:7-16; 12:4-7; 13:5-20; 16:29-33; ve 20:19-29. Ayrıca bkz. Bennema, 2009: 119-26; Thomaskutty, 2016: 5-21. 41 Bkz. 7:3; 18:19; ve 20:18. Mlakuzhyil (2008: 153) şunu belirtmektedir: "Yuhanna İncili'nde geçen 78 'mürit' (mathētēs) teriminin 74'ünün İsa'nın öğrencilerine gönderme yapması dikkat çekicidir." Ayrıca bkz. Weder, 1992: 2: 207-10.

## --- SAYFA 200 ---

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Oluşturmak 179 Philip,42 Andrew,43 Petrus,44 Yahuda İskariyot,45 Thomas,46 Yahuda (İskariyot değil, 14:22), Sevgili Mürit,47 ve Zebedi'nin oğulları (21:2).48 Wilkins'e (1992: 186) göre, Johannine topluluğu içindeki müritliğin bazı temel yönleri vardır: birincisi, İsa'nın Baba ile ilgili iddialarına inanmak veya kabul etmek; ikincisi, inanç aşamalı bir anlayış ve algılama sürecidir; ve üçüncüsü, inananlarla inanmayanlar arasında sürekli ve kasıtlı bir karşıtlık çizilir.49 Bu temel yönleri açıklamak için anlatıcı, Sitz im Leben Jesu'daki olaylara dayanarak öğrencilerin katılımını anlatır. Bu ayrıca Dördüncü Evangelist'in, İsa'nın kendi yaşam durumundan alınan örneklerle kendi toplumunun inanç tepkilerini detaylandığı anlamına gelir.50 Bu amacı akılda tutarak, anlatıcı, On İki'yi anlatı ana planına yerleştirerek öyküsünü düzenler.51 Mlakuzhyil (2008: 154) şunu belirtir: "Mürit'in önemi, hem girişte (1:1-2:12; krş. 1:35, 37; 2:2, 11, 12) ve Yuhanna İncili'nin sonuç bölümünde (20:30-31; bkz. 'öğrencilerin huzurunda', 20:30). İlk işaret gösterisi sırasında anlatıcı şöyle der: "İsa ve öğrencileri de düğüne davet edilmişlerdi" (2:2); "öğrencileri ona iman etti" (2:11); ve "annesini, kardeşleri ve öğrencileriyle birlikte Kefernahum'a gitti ve orada birkaç gün kaldılar" (2:12).52 42'nin bu tasdiki Bkz. 6:5, 7; 12:20-22; ve 14:8-9. 43 Bkz. 6:8 ve 12:20-22. 44 Bkz. 6:68; 13:6-9, 24, 36-37; 18:10-11, 15-18, 25-27; 20:2-6; 21:2-3, 7, 11; ve 15-21. 45 Bkz. 6:71; 12:4-6; 13:2, 26, 29-30; ve 18:2-5. 46 Bkz. 11:16; 14:5; 20:24-29; ve 21:2. 47 Bkz. 19:26-27; 20:2-8; 21:7; ve 20-24. Charlesworth (1995) çeşitli gerçeklere dayanarak Thomas'ı Sevgili Mürit olarak görüyor: Birincisi, John bir drama olduğundan Thomas hikayenin doruk noktasında beliriyor; ikincisi, Yuhanna, Thomas'ın büyük itirafını (20:28) heyecan verici bir ifade olarak gösterme niyetindedir; ve üçüncüsü Yuhanna, Thomas'ın İsa'nın böğründe bir yara olduğunu bildiğini ima ediyor. 48 Mlakuzhyil (2008: 154) ayrıca "Yuhanna İncili'nin her bölümünde 'müritlerden' bahsedildiğini (2-4; 5-10; 11-12; 13-17; 18-20; 21) ve İsa'nın 13-17 ve 21. bölümlerde 'müritleriyle' yalnız olduğunu" söylüyor. Bruce (1983: 143) şu yorumu yapar: "Yuhanna İncili'nde, diğer İncillerdeki paralel anlatımlarda 'müritlerine' yapılan genel göndermenin aksine, bireysel öğrencilerin isimlerinin verildiği birkaç yer vardır." Ayrıca bkz. Mlakuzhyil, 1987: 281; Wilkins, 1992: 176-82. 49 Yuhanna'daki öğrenciliğin dinamikleri hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Wilkins, 1992: 186. 50 "Oniki" terimi Yuhanna İncili'nde dört kez geçer (6:67, 70, 71; 20:24; bkz. Wilkins, 1992: 178-81). Bennema (2009: 117) şunu belirtmektedir: "Yahya'nın 'mürit' terimini Onikiler dışında İsa'yı takip eden diğerleri için kullandığını aklımızda tutmalıyız (4:1; 6:60-66; 7:3; 8:31; 9:28; 19:38), ancak onların çoğu öğrenciliğini sürdüremiyor." 51 Bkz. Mlakuzhyil, 2008: 154. 52 Bruce (1983: 73) 2:12'deki "müritler"den söz edilmesini şu şekilde yorumlamaktadır: "Müritler (ilk olarak) çağrılar 1. bölümde kaydedilen kişiler olacaktır." Ancak Müjde'nin genel çerçevesinde öğrenciler genellikle herhangi bir tanıtım yapılmadan ortaya çıkarlar. Bu yön okuyucunun dikkatini çeker

İncil'in yeniden yorumlayıcı eğilimine doğru.

### --- SAYFA 201 ---

180 Havari Aziz Thomas, bir sosyal toplantı sırasında İsa'nın yanında bulunmaları, iman tepkileri ve onun yanında daha uzun süre kalmaları, İsa hareketindeki rollerini ve statülerini ön plana çıkarır.<sup>53</sup> Yuhanna'nın makro düzeydeki anlatımında, Tomas'ın karakteri şu şekilde ortaya çıkar: ilk olarak önsözde (1:1), anlatıcı Tomas'ın yakında ortaya çıkacağını önceden tasvir eder ve onun İsa'nın tanrısallığıyla ilgili sözlerini öngörür (1:1; krş. 1:1). 20:28;<sup>54</sup> ikincisi, İşaretler Kitabı'nda (11:16), İsa'nın Lazarus'u diriltişini anlatan anlatımda yer alır ve böylece İsa'nın ölümü ve dirilişinin dinamik bir şekilde habercisi olur; üçüncüsü, Veda Konuşması'nda (14:5), Tomas'ın ifadesi İsa'nın kimliğinin "yol, gerçek ve yaşam" olarak açığa çıkarılmasında etkili görünmektedir ve böylece okuyucunun dikkatini İsa'nın Baba'ya yükselişine ve başka bir teselli edicinin inişine yönlendirmektedir; dördüncüsü, çile anlatımında (bölüm 18-19), İsa'nın ellerini çivilediğine dair bir belirti olmasa da, Tomas'ın 20:25'teki sözleri onun ellerinin çivilendiğini açıkça ortaya koymaktadır; beşincisi, Diriliş Anlatısı'nda (20:24-29), İsa'nın diriliş sahnelerinde en derin biçimde karşımıza çıkar; altıncısı, sonsözde (21:2), yedi öğrenci arasındaki varlığı onun sadakatini ve bağlılığını kanıtlar; ve yedincisi, Yuhanna'nın anlatı çerçevesi boyunca Thomas'ın Onikiler'in bir üyesi olarak varlığı açıktır. Bu, Yuhanna'nın anlatımındaki bazı önemli geçişlerde Thomas'ın varlığının hem açık hem de örtülü olduğu anlamına gelir.<sup>55</sup> Thomas'ın karakteri, başından itibaren Yuhanna'nın anlatı dünyasına dalar ve 11:16'dan itibaren önemli bir konuşmacı olarak ikna edici bir şekilde ortaya çıkar. Yuhanna'nın öyküsünün teolojik zirvesi, Thomas'ın 20:28.56'daki olağanüstü ifadesi aracılığıyla gerçekleşir. Sevgiyle hizmeti öğrencileri dost yapan İsa (Yuhanna 13:15). 54 Hatta onun üstü kapalı bir karakter olarak oynadığı rol bile "biz" (1:14, 16; krş. 1:41) ve "Tanrı'nın çocukları" (1:12) bölümlerinden çıkarılabilir. Bkz. Barrett, 1955/1956: 130. 55 Bkz. Moloney, 1989/1998: 327, 394-95, 536-40, 549-49; Bruce, 1983: 242, 298-99, 393-94, 398-99; Bennema, 2009: 164-70; Skinner'a karşı, 2009. 56 Kitabında (2009; ayrıca bkz. Wiarda, 2010: 651-53), Skinner, Thomas'ın gerçekten de olumsuz, anlayışsız ve inançsız bir figür olarak sunulduğu sonucuna varır. Ayrıca Thomas'ı çok daha büyük bir Johannine karakterleri topluluğundan biri olarak görüyor. 57 Wilkins (1992: 180) şu yorumu yapar: "Onun [Thomas'ın] sadakati, dirilişten sonra Celile'deki diğer öğrencilerden bazılarıyla bir araya geldiğinde ortaya çıkar (Yuhanna 21:2). Bkz. Bennema, 2009: 164-70; Skinner'a karşı, 2009.

### --- SAYFA 202 ---

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Kurmak 181 Yuhanna'da onun dört açık şekilde ortaya çıkışı, anlatı içinde aşağıdaki ağ ortaya koyar: 11:16 Thomas arka plandan ön plana çıkar. Anlatıcı onu, 11:1-53'teki önemli anlatı ile İsa'nın ölümü ve dirilişi arasında köprü kurarken tanıtıyor. Vurgu Lazarus'un ölümü ve dirilişinden İsa'nın ölümü ve dirilişine doğru bir kayma meydana gelir. Lazarus'un kısa öyküsü, okuyucunun dikkatini Müjde'nin ana öyküsüne, yani İsa'nın öyküsüne çekmek için bir katalizör olarak kullanılır. 14:5 İşaretler Kitabının sonuna doğru (11:16) İsa ve diğer öğrencilerle diyaloga girdikten sonra, 14:5'te Thomas ikinci kez ortaya çıkıyor. Tomas'ın 14:5'teki ifadesi ve İsa'nın buna 14:6'daki yanıtı, okuyucunun dikkatini İsa'nın ölümüne, dirilişine ve göğe yükselişine yönlendirir. Aynı zamanda dikkatimizi Kutsal Ruh'un gelecekteki misyonuna da yöneltir. 20:24-29 Tomas önceki konumunu (yani inanmayacağım, 20:25) geliştirerek İsa'nın Rabbim ve Tanrım olduğu inancına varır (20:28). Okuyucunun dikkatini İsa'nın hem 'Rab' hem de 'Tanrı' kimliğine göre ayarlar (20:28). Üstelik İncil'in anlatım amacını (yani 1:1) yerine getiren biri olarak görünür. 21:2 Tomas, Tanrı'nın/İsa'nın yüceliğini görenler arasında sayılır (ayrıca bkz. 1:14). Diriliş sonrası bağlamda Tanrı toplumunun sadık ve sadık bir üyesi olarak görünmektedir.<sup>58</sup> Daha önce tartışılan Thomas ile ilgili sözler ve anlatısal referanslar, Johannine topluluğunun diriliş sonrası perspektifini yansıtmaktadır. FG'nin ilgili bir şekilde anlaşılması, Johannine çerçevesinin kavşağında bulunan Thomas'ın dikkate alınmasıyla mümkündür. Karaktere ilişkin açık ve örtülü göndermeler, önemli geçişlere yerleştirilmesi ve anlatıcının başlangıçtaki beyanı (1:1) ile Thomas'ın beyanı aracılığıyla teolojik doruk noktası (20:28) arasında oluşturulan büyük katılım, onun karakterini okuyucunun önünde ön plana çıkarır.<sup>59</sup> Hikâyenin anlatıcısı 58 Thomas'ın ifadeleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Bennema, 2009: 164-70. 59 Mopsuestia'lı Theodore (2010: 3) şunu belirtir: "Yuhanna İncilini yazmaya koyuldu. Ve böylece hemen [Mesih'in] tanrısallığı hakkındaki öğretiyle en baştan başladı, çünkü müjde öğretisinin mutlaka oradan başlaması gerektiğini düşünüyordu." İskenderiyeli Cyril (2013: 13)

## --- SAYFA 203 ---

182 Havari Aziz Thomas, Thomas'ın tasvirinde karakterizasyonun çeşitli özelliklerini kolaylaştırır. Yuhanna'nın anlatı çerçevesi, karakterinin ilk Hristiyan topluluklarındaki rolünü ve statüsünü, özellikle Johannine topluluğuna vurgu yaparak tasvir ediyor. Bir sonraki bölümde, Yuhanna'daki Tomas karakterine özel olarak odaklanarak havariler/Onikiler hakkındaki analizimiz, Elçilerin İşleri Kitabı ile bağlantılı olarak daha ayrıntılı olarak incelenecektir. Elçilerin İşleri Kitabı Çerçevesinde İsa'nın Müritleri Tomas'ın ve diğer havarilerin Johannine topluluğu bağlamındaki rolleri ve statüleri analiz edildikten sonra, Elçilerin İşleri Kitabı'ndan havarilere ve onların faaliyetlerine ilişkin daha geniş bir bakış açısı elde edilebilir. Yuhanna, İsa'nın öyküsünü Johannine topluluğunun öyküsüyle iç içe geçirirken havarilerin faaliyetlerini algılamak, Elçilerin İşleri konuyu çoğunlukla ilk kilisenin perspektifinden ele alır.<sup>60</sup> Elçilerin İşleri, kitabın başında İsa gruplarının kuruluş ve genişleme dönemini ve İsa'nın çekirdek havari grubu arasında son kez ortaya çıkışını anlatır.<sup>61</sup> Müjde'de İsa'nın kamu hizmeti perspektifinden havarilerin bir listesini sunduktan sonra (yani, Luka 6:13-16; bkz. Matta 10:2-4; Markos 3:16-19), müjdeci, Elçilerin İşleri'nde (1:13) bunları bir kez daha İsa'nın göğe yükselişi bağlamında listeliyor.<sup>62</sup> Daha geniş Lukan çerçevesindeki öğrencilerin iki listesi sürekli şu yorumları doğruluyor: "Söz sadece 'Tanrı'yla birlikte değildi, aynı zamanda 'Tanrı'ydı.' Çünkü o, 'Tanrı'yla birlikteydi'. Babanın yanında bir başkası daha vardır ve Oğul'un kendi başına var olduğuna inanıyoruz. Ama 'Tanrı olduğu' için, onun aynı özden olduğunu ve hem Tanrı olduğu hem de Tanrı'dan çıktığı için doğası gereği ondan olduğunu anlıyoruz. Bkz. Barrett, 1955/1956: 130; Von Speyr, 1994: 20-21; Evans, 1993: 13-76; Carson, 1991: 117-19. 60 Marshall (1993: 1: 182) şunu belirtir: "Onlar [Luka İncili ve Elçilerin İşleri Kitabı], İncil'in orijinal kompozisyonu iki bölümlü eserin üretilmesi planından bağımsız olarak gerçekleşmiş olsun ya da olmasın, son haliyle bir birlik olarak tasarlanmış bir eserin iki bölümünü oluştururlar." Luka ve Elçilerin İşleri arasındaki ilişkiye ilişkin daha fazla ayrıntı için bkz. Marshall, 1993: 163-82. "Bir Tarihçi Olarak Luke" hakkında ayrıntılar için bkz. Bruce, 1990: 27-34; Parsons, 2008: 7-8; Barrett, 2002: xxxv-xl. 61 Barrett (2002: lviii) ayrıca şunu belirtmiştir: "Nasıralı İsa'nın dünyevi yaşamı ile diriliş zamanından sonraki kilise arasındaki süreklilik on iki adam tarafından sağlanmaktadır." Ayrıca bkz. Malina ve Pilch, 2008: 6; Witherington, 1998: 126. 62 Thomas, İncil listesinde sekizinci kişi olarak yer alırken (6:15), Elçilerin İşleri Kitabında altıncı kişi olarak yer almaktadır (1:13). Matera (2007: 54) şöyle der: "İncil'in sonu Elçilerin İşleri'nin başlangıcına götürür ve Elçilerin İşleri'nin başlangıcı da Müjde'nin sonunu hatırlatır çünkü her ikisi de benzer materyallerle ilgilenir: Rab'bin dirilişinin kanıtı (Luka 24:36-43; Elçilerin İşleri 1:3); Havarilerin onun dirilişine tanıklık etmek üzere görevlendirilmesi (Luka 24:48; Elçilerin İşleri). 1:8); Ruh'un armağanını Yeruşalim'de bekleme talimatları (Luka 24:48; Elçilerin İşleri 1:4-5); ve Rab'bin göğe yükselişiyle ilgili açıklamalar (Luka 24:50-53; Elçilerin İşleri 1:9). Ayrıca bkz. Witherington, 1998: 113; Parsons, 2008: 30.

## --- SAYFA 204 ---

Tomas'ın İsa'nın Paskalya öncesi, Paskalya ve Paskalya sonrası dönemlerindeki varlığı 183.63 Elçilerin İşleri Kitabı, Luka İncili'nin içeriğiyle ilgili bir ifadeyle başlar: "Başlangıçtan göğe alındığı güne kadar İsa'nın yaptığı ve öğrettiği her şeyi yazdım" (Elçilerin İşleri 1:1-2).<sup>64</sup> Anlatıcı ayrıca, çile olaylarından sonra İsa'nın kendisini canlı olarak cennete sunduğunu belirtir. kırk gün boyunca onlara Tanrı'nın Krallığı hakkında konuştu (1:3).<sup>65</sup> Anlatıda, İsa öğrencilerine Baba'nın vaadini alana kadar Yeruslaim'den ayrılmamalarını emreder (1:4a).<sup>66</sup> İsa'nın havarilerine verdiği önemli ifadelerden biri 1:8'de görülür: "Ama Kutsal Ruh üzerinize geldiğinde güç alacaksınız; ve Yeruslaim'de, tüm Yahudiye'de, Samiriye'de ve sonlara kadar tanıklarım olacaksınız. yeryüzünün."<sup>67</sup> Daha sonra, öğrencileri bakarken İsa kaldırıldı (1:9). İlkel anlayışa göre, İsa'nın dirilişi ve göğe yükselişi sürekli bir hareketi temsil eder ve hep birlikte onun yüceltilmesini oluştururlar.<sup>68</sup> Tomas, diğer öğrencilerle birlikte bu sürekli hareketin tanığıydı.<sup>69</sup> Öğrenciler, İsa'nın göğe yükselişinin tanıkları olarak Kudüs'teki üst kattaki odaya geri döndüler ve dua etmeye başladılar (1:12-13).<sup>70</sup> Bir bütün olarak Elçilerin İşleri, havariyel hizmetin önemini vurgular ve sonuç olarak onun yerine geçer. Matthias ile Yahuda İskariyot (1:17-26).<sup>71</sup> 1:25-26'da havarinin unvanı ve rolüne yapılan vurgu bu bağlamda anlaşılmalıdır.<sup>72</sup> 63 Malina ve Pilch (2008: 24), "buradaki havarilerin listesi Luka 6:14-16'dakiyle aynıdır, Yahuda hariç" derken öğrencilerin tanıtılma sırasına bakmazlar. Ayrıca bkz. Bruce, 1990: 105-06. <sup>64</sup> Matera (2007: 54) ayrıca şöyle der: "Elçilerin İşleri'nin başlangıcı, İsa'nın vaazının ana temalarını hatırlatırken (Tanrı'nın Krallığı; Elçilerin İşleri 1:3), Müjde'nin sonu, havarilerin vaazının ana teması olan günahların bağışlanması için tövbenin habercisidir (Luka 24:47). Bu iç içe geçme modeli, okuyuculara Elçilerin İşleri hikayenin yeni bir aşamasını başlatsa da, hikayenin de bu şekilde olduğunu hatırlatır. zaten başlamış bir hikayenin yeniden başlamasını anlatıyor. Ayrıca bkz. Bruce, 1990: 97-100. <sup>65</sup> Bkz. Malina ve Pilch, 2008: 20. <sup>66</sup> Bkz. Wagner, 2008: 47-49; Bruce, 1990: 101. <sup>67</sup> Malina ve Pilch (2008: 9) şunu belirtir: "Elçilerin İşleri'nin öyküsü, İsa gruplarının genişlemesinin altını çizirken ortaya çıkar." <sup>68</sup> Bkz. Bruce, 1990: 103. <sup>69</sup> Luka kilisenin Kudüs'ten Roma'ya kadar olan gelişimini anlatırken, Petrus da dahil olmak üzere Onikiler bu süreçte çok az rol oynamış veya hiç rol oynamamış gibi görünüyor. Bkz. Witherington, 1998: 127. <sup>70</sup> Bkz. Bruce, 1990: 105-07; Barrett, 2002: 7-8; Parsons, 2008: 29-30. <sup>71</sup> Fakat Witherington (1998: 126) şunu savunur: "Burada Onikilerin kilisenin temeli olduğu hakkında hiçbir şey söylenmiyor, havarilerin dirilen Rab'bin görgü tanıkları olması gerektiğinden havariyel ardıllık fikri ne gündeme getiriliyor ne de makul kınıyor, ne de onların gerçek İsrail olduğu fikri açıklığa kavuşturuluyor, ancak ikinci fikir ima edilebilir." Ayrıca bkz. Barrett, 2002: lviii; Parsons, 2008: 31. <sup>72</sup> Barrett (2002: lviii-lix) şunu belirtmektedir: "Havarilerin On İkiler ile özdeşleştirildiği her zaman olmasa da bazen oldukça kesin bir şekilde ileri sürülmektedir ve kişilerin burada yer aldığı yalnızca iki ayet (14:4, 14) vardır.

## --- SAYFA 205 ---

184 Havari Aziz Thomas Pentekost gününde, Kudüs'te toplananlar arasında Part eyaletinden bile insanlar vardı (2:1).<sup>73</sup> Bock (2007: 103) şu yorumu yapar: "Masa Doğu'dan Batı'ya doğru hareket ediyor, ancak Partlar ve Romalılar Doğu ve Batı'nın kilit güçleri olarak sırasıyla ilk ve son çifti başlatıyorlar."<sup>74</sup> Hindistan Partlarla iyi bağlantılara sahip olduğundan ve Hint kilisesi Pers yönetimi altında olduğundan Dini otoritelere göre okuyucu, Doğu dünyasının temsili hakkında bilgilendirilir (2:9).<sup>75</sup> Petrus diğer öğrencilerle birlikte dururken ve toplanan tüm topluluğa hitap ederken (2:14), tüm havari grubunu temsil ediyordu (2:14, 37). Yeni mühtediler arasında havarilere duyulan büyük saygı 2:42-43'teki pasajlardan anlaşılabilir; 5:12, 18, 39-42; ve 6:4.<sup>76</sup> On iki havari ve onların hizmetleri, havarilerin topluluğunu bir araya topladıklarında (6:2), sofrada hizmet edecek yedi kişiyi seçtiklerinde (6:3) ve dua edip onlara el koyduklarında (6:6) gelişirler.<sup>77</sup> İstefanos'a yönelik suçlamalar (6:11) ve ardından gelen taşlama ve şehitlik, havarilerin misyon faaliyetlerini büyük ölçüde değiştirmiş olabilir (7:54-60).<sup>78</sup> Üstelik, ciddi bir Yeruslaim'deki kiliseye karşı uygulanan zulüm ve bunun sonucunda elçiler dışındaki tüm takipçilerin Yahudiye ve Samiriye kırsalına dağılması (8:1).<sup>79</sup> Onikiler'e ait olmayan faaliyetlere elçiler denir. Yalnızca bu ayetlerde Pavlus'un (ve onunla birlikte Barnabas'ın) elçi olarak adlandırıldığı görülmektedir ve Pavlus'un (ve muhtemelen Barnabas'ın da) atama için 1:21 ve 22'de belirtilen koşulları yerine getirmediği açıktır." <sup>73</sup> Pentecost günü hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Bock, 2007: 92-93. Trebilco (1994: 2: 300-01) şunu belirtmektedir: "Asya, Avrupa'dan farklı bir kıtayı belirleyebilir. Örneğin Strabo, kıtasal Asya'yı batıda Nil ve Avrupa (Kimmer Boğazı'ndan başlayan) ve doğuda Hindistan'a kadar uzanan bir bölge olarak görüyor. Terimin bu anlamda kullanımı, sıradan kullanımın aksine esas olarak coğrafyacılarla sınırlıdır ve o da yalnızca kıtalardan bahsederken geçerlidir. Luke terimi bu anlamda kullanmıyor gibi görünüyor. Bkz. Barrett, 2002: 17. <sup>74</sup> Ayrıca bkz. Josephus, War 2.16.4 § 379. <sup>75</sup> Barrett (2002: 19) şu yorumu yapıyor: "Judea (v. 9)'un yolsuzluk yaptığından şüpheleniliyor ve kötü kanıtlanmış varyantları var: Yahudiler, Ermenistan, Suriye, Hindistan." Ayrıca bkz. Bock, 2007: 102-04. <sup>76</sup> Bruce (1990: 183) şöyle yorumluyor: "Kilisenin duasını yönetmek ve müjdeyi halka açık bir şekilde duyurmak tüm havarilerin zamanını aldı, böylece onların 'masalara hizmet etmek' ve ortak fondan günlük tahsisin adil bir şekilde dağıtıldığından emin olmak için ayıracakları hiç kimse yoktu." Talbert (1997: 12) şunları belirtmektedir: "Havari yönetiminin ardıllığı, Elçilerin İşleri'ndeki misyonerlik girişiminde Kudüs'ün ve On İki'lerin merkeziliğine yansır. Bu ardıllık On İki ile sınırlıdır ve onunla biter. Elçilerin İşleri'nde Onikiler'i kendilerinden sonra gelen herhangi birine bağlayan hiçbir ardıl kelime dağarcığı yok." Bkz. 6:1-7; 8:14-24; 11:22-26; 14:21-23; 15:22-27, 31-32, 36; 19:21-22; 20:2, 17, 28; ayrıca bkz. Talbert, 1997: 40-50; Barrett, 2002: 73-83; Johnson, 1992: 5: 15. <sup>77</sup> Barrett (2002: lviii) şöyle diyor: "Onlar [Onikiler]... . . Hristiyan mesajının ilk duyurulmasından sorumludur ve hala bölüm içinde kabul edilmektedir. 6'sı bundan sorumlu."

<sup>78</sup> Malina ve Pilch (2008: 60) şu yorumu yapmaktadır: "Stephen'in muhalifleri şiddete başvurarak meydan okuma-karşılık verme etkileşimini kaybettiklerinin farkına varırlar. Muhtemelen o kadar şerefsizdirler ki öfkelenirler ve Stephen'ı öldürerek tatmin olmaya mecbur hissederler." Bkz. Witherington, 1998: 275-76. <sup>79</sup> Bkz. Munck, 1967: 31: 67-73.

## --- SAYFA 206 ---

Saul'un Havarî Thomas'ın Tarihi 185, kiliseyi yağmalamak, hem erkekleri hem de kadınları sürüklemek ve hapse atmak (8:3), ilk kilisenin varlığını daha da tehdit etti.<sup>80</sup> Aynı zamanda, dağılmış olanlar bir yerden bir yere gidip müjdeyi ilan ettiler (8:4). Filipus mesajı duyurduktan sonra (8:5-13), Petrus ve Yuhanna Samiriye'ye gittiler ve oradaki hizmeti güçlendirdiler (8:14-25; ayrıca bkz. 26-40 ayetler).<sup>81</sup> Bu nedenle, havarilerin rolü ve statüsü önemle ele alınsa da, anlatıcı çoğunlukla Petrus, Yuhanna, İstefanos ve Filipus'un hizmetlerine odaklanıyor. Anlatıcı, Kudüs'teki diğer tüm havarilerin (Thomas dahil) varlığına dikkat çeker; ama çoğu gündemde değil. Kudüs'te Saul'un Hristiyanlara yönelik zulmü misyon faaliyetlerini daha da engelledi (9:1-2, 13-14, 21).<sup>82</sup> Ancak Saul'un din değiştirmesinden sonra Barnabas onu havarilere götürmekle yakından ilgileniyor (9:27).<sup>83</sup> Misyon girişimleri Petrus ve Pavlus yönetiminde Fenike, Kıbrıs ve Antakya'ya kadar geliştirildi (çapraz başvuru 9:31-10:48; 11:1-19),<sup>84</sup> ve inanlılara ilk olarak Antakya'da "Hristiyanlar" adı verilmiştir (11:26).<sup>85</sup> Yakup'un şehit olması, Petrus'un hapsedilmesi ve Yahudilere duyulan nefret gibi olaylar, Hristiyanları büyük bir kargaşaya sürüklemiştir (12:1-5, 11; 14:19). Pavlus ve Barnaba'nın Antakya'da görevlendirilmesinden sonra (13:1-51), Yahudi olmayanların misyonu daha da ilerlemeye başladı (14:24-28).<sup>86</sup> Bu arada, Pavlus, Barnabas ve diğer bazı kişiler, Yahudi olmayan kiliselerin sorunlarını Yerusâlim'deki havariler ve ihtiyarlarla tartışmak üzere görevlendirildiler (15:1-35; çapraz başvuru Gal. 2).<sup>87</sup> Petrus, Pavlus ve Barnabas Yahudi olmayan imanlıların davasını savundular. (15:6-14).<sup>88</sup> Kudüs'teki havarisel konsey Yahudi olmayanların ilerlemesinde etkili oldu. <sup>80</sup> Bkz. Malina ve Pilch, 2008: 60-62. <sup>81</sup> Bkz. Johnson, 1992: 5: 150-54; Witherington, 1998: 279-301. <sup>82</sup> Bkz. Malina ve Pilch, 2008: 67. <sup>83</sup> Bkz. Barrett, 2002: 130-01; Talbert, 1997: 93-103. <sup>84</sup> Wilkins (1992: 179) şunları belirtir: "Onikilerden normal olarak bir grup olarak bahsedilir ve sadece ara sıra bireylere odaklanılır. Petrus, Yeni Antlaşma'da adı 210 kez anılan, Yeni Antlaşma okurları için havariler arasında en tanıdık olanıdır. Pavlus'un adı 162 kez geçer. Diğer tüm havarilerin isimlerinin toplam görünümü yalnızca 142 kezdir. Onikilerin bireysel yaşamları hakkında, neyin mümkün olduğu dışında pek bir şey bilinmemektedir. İncil'deki yetersiz verilerden ve ilk kilise babalarının bazı açıklamalarından derlenmiştir." <sup>85</sup> Wilkins (1992: 181) şunu belirtir: "Elçilerin İşleri'nin kayıtlarına göre, kilisenin ilk dönemlerinde öğrenci terimi, gerçek inananla, yani İsa'yı Mesih olarak itiraf eden herkesle veya Antakya'da ilk kez 'Hristiyanlar' olarak çağrılmış olanlarla eşanlamlı hale gelmişti (Christianoi, Elçilerin İşleri 11:26). <sup>86</sup> Bkz. Malina ve Pilch, 2008: 88-98. <sup>87</sup> Bkz. Witherington, 1998: 450-51; Peterson, 2009: 417-42. <sup>88</sup> Bkz. Mounce, 1979: 1: 198-203; Witherington, 1998: 439-64; Parsons, 2008: 207-25; Talbert, 1997: 136-44; Barrett, 2002: 221-40; Malina ve Pilch, 2008: 105-07.

### --- SAYFA 207 ---

186 Havarî Aziz Thomas'ın misyonu. Böylece, Elçilerin İşleri, Pavlus, Petrus ve Barnabas yönetiminde Kudüs'ten Roma'ya kadar olan misyonun gelişimini özetlemektedir.<sup>89</sup> Bu süreçte, Tomas ve diğer havarilerin girişimleri gereken ilgiyi görmemektedir. Bruce'un (1990: 335) belirttiği gibi, "Havarilerden kaç tanesinin hâlâ Kudüs'te ikamet ettiği belirsizdir; muhtemelen ulaşılabilir olanlar bu danışma için bir araya getirilmişlerdir." Anlatı detayları bize havarilerin çoğunluğunun (Tomas dahil) en azından havarî konseyine kadar Kudüs'te kalacağını düşündürüyor. Elçilerin ortaya çıkışı ve misyonlara katılımları, Elçilerin İşleri Kitabı'nın anlatı çerçevesi içerisinde dinamik bir şekilde çıkarılabilir. İsa'nın, öğrencilerinin gelişen misyonu (1:4a, 8), göğe yükselişi (1:9) ve ilk Hristiyan topluluğuyla ilgili olaylarla ilgili son açıklamaları, havarilerin yaşamında ve hizmetinde bir geçişe işaret eder. Elçilerin İşleri'nde belirtilen çeşitli olaylar, dikkatimizi elçilik hizmetindeki beklentilere ve sorunlara yöneltiyor. 187. sayfadaki tablo, ilk kilisenin yaşamındaki önemli olayları ön plana çıkarıyor. Bu ayrıntılar havarilerin ve ilk Hristiyan topluluğunun durumsal yönlerini ön plana çıkarıyor. Elçilerin İşleri Kitabının anlatım ayrıntıları, Thomas ve diğer öğrencilerinin en azından havarîsel konseyin oluşumuna kadar Kudüs'te kalacaklarını öne sürüyor. Bu durumda, MS 52 civarında Hindistan'a yaptığı ziyareti destekleyecek olası temeller vardır.<sup>90</sup> Tomas'la ilgili gelenekler, onun Hindistan'daki misyonerlik döneminin MS yaklaşık 52'den MS 72'ye kadar uzandığını ileri sürer.<sup>91</sup> Elçilerin İşleri, Tomas'ın misyonerlik faaliyetleriyle ilgili olarak aşağıdaki olasılıkları öne sürmektedir: birincisi, İsa'nın Paskalya sonrası dönemdeki mesajı (1:4a, 8) onu farklı bir rotaya seyahat etmek için donatacaktı; ikincisi, Yahudilere yapılan zulüm ve Stephen ile James'in şehit edilmesi onu Yahudi coğrafi sınırlarının ötesine geçmeye hazırlayacaktı; üçüncüsü, üst kattaki deneyimler, Pentekost gününde yaşananlar, Kudüs'teki yabancı toplantıların, hatta İran'dan gelenlerin bile erişilebilirliği ve misyonerliğin 89'daki gelişimi Bkz. Bruce, 1990: 336-42. 90 Gibson (2013: 218) şunu savunur: "Kudüs konseyi ile Pavlus'un Gallio önündeki duruşması arasında kesin bir zaman aralığı tespit edilemese de, muhtemelen 2-4 yıl civarındaydı. Bu, Kudüs konseyinin MS 47-49 arasına (ve muhtemelen biraz daha erken veya geç) yerleştirileceğini gösteriyor." Ayrıca bkz. Witherington, 1998: 440. 91 Bkz. Löwner, 2014: 458.

### --- SAYFA 208 ---

Havarî Thomas'ın Tarihini Yeniden Kurmak 187 Samiriye ve Antakya onun daha geniş bir misyonerlik tasavvurunu tasavvur etmesine yardımcı olabilir; dördüncüsü, ilk kilisenin Yahudiye bağlamında Petrus ve Yakup'a, Yahudi olmayanlar bağlamında ise Pavlus ve Barnabas'a odaklanması onu tanıdık coğrafi bölgelerin ötesine yönlendirmiş olacaktı; ve beşincisi, MS 49'daki varsayılan Kudüs konseyinden sonra, ana kilise misyoner propagandasını putperest dünyaya doğru bile genişletti. Bu olasılıklar Thomas'ın doğruya doğru hareketiyle sonuçlanabilirdi. Apokrif ve patristik gelenekler bize Thomas'ın kişiliği ve çalışmaları hakkında daha fazla bilgi sağlayacaktır. Apokrif ve patristik gelenekler Daha önceki bölümlerde tartıştığımız gibi, GTh, BTh, ATh ve IGTh gibi apokrif belgeler ve patristik ve diğer geleneksel-tarihsel tanıklar bize Thomas'ın kişiliği ve çalışmaları hakkında daha fazla ayrıntı sağlamaktadır. Bu belgeler, Tomas'la ilgili geleneklerin inanç toplulukları arasında ne kadar uzun bir süre boyunca var olduğunu ve Hristiyanlığın ilk ve sonraki yüzyıllarında nasıl geniş çapta yayıldığını örneklendiriyor. Bunlar arasında GTh, coğrafi olarak yaygın olan en eski belge olarak kabul edilir ve tarihçiler ile kilise babaları tarafından onaylanır. Metinler Olaylar 1:4a, 8 İsa'nın havarîsel misyonla ilgili son beyanı 1:9 İsa'nın göğe yükselişi 1:12-13 Üst oda toplantısı 1:13 Öğrencilerin listesi (Thomas altıncı kişi olarak görünür) 1:17-26 Havarîsel hizmetin önemi 2:1-47 Pentikost Günündeki Olaylar 6:3-6 Masada hizmet edecek yedi kişinin seçilmesi 6:11-15; 7:54-60 İstefanos'a yönelik suçlama, taşlama olayı 8:1-3 Hristiyanlara yönelik zulüm ve inanlıların dağıtılması 8:4-40 Samiriye'de misyon gelişiyor 9:1-21 Saul'un kiliseye yaptığı zulüm 11:26 İnanlılar ilk olarak Antakya'da "Hristiyanlar" olarak adlandırıldılar 12:1-5, 11; 14:19 Yakup'un şehit edilmesi, Petrus'un tutuklanması, Pavlus'un taşlanıp sürüklenmesi 13:1-51 Pavlus ve Barnabas'ın Yahudi olmayan misyon için görevlendirilmesi 15:1-29 Kudüs'teki ilk havarîsel konsey

**--- SAYFA 209 ---**

188 Aziz Thomas Havarî ve çoğunlukla bağımsız bir belge olarak anlaşılır.92 GTh'nin önsözü, Thomas'ı İsa'nın İncil'deki sözleriyle ilişkilendirir. İncil, Tomas'ın İsa'yla "gizli" vahiyler paylaştığı görüşündedir. Metnin anlatıcısı Thomas'ı, efendisinin ruhani ikiz kardeşi olan İsa'nın sözlerinin yetkili bir tercümanı ve ölümü asla tatmayan biri olarak tanımlamaktadır.93 Günlük 13, Thomas'ın İsa'nın anlaşılabilir karakterini nasıl kavradığını, Petrus ve Matta'nın bile üzerinde üstün bir kişilik olarak işlev gördüğünü ve İsa'nın anlatılamaz doğasını nasıl algıladığını anlatmaktadır.94 İsa ve Tanrı'nın bilgeliğiyle sarhoş olmuş ve paylaşılması mümkün olmayan özel bir vahiy alan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.95 Tomas'ın İsa'nın kişiliği hakkındaki üstün bilgisi, efendisinin yaşam durumuna erişimi ve erken Hristiyanlık bağlamındaki etkili konumu da göz önünde bulundurulmaktadır. Tomas, İsa ile sürekli etkileşimi ve diyalogları sayesinde olgun, bilgili ve inanan bir karakter olarak gelişir.96 BTh'da Tomas, Tanrı'nın gizli bilgeliğinin "çalışan" ve "öğrenen" biri olarak sunulur (138:34-35). Thomas'ın karakteri, İsa ile devam eden etkileşimleri sonucunda okuyucuya cehaletten mükemmelliğe ve mükemmellikten mükemmelliğin ihtişamına doğru gelişme konusunda ilham verebilmektedir.97 BTh ayrıca İsa ile olan mistik birlikteliğini ve ikiz kardeş ilişkisini de anlatmaktadır.98 GTh, İsa'ya atfedilen sözlerin bir derlemesi şeklinde gelişirken, BTh, İsa ve Tomas'ın ana muhatap olduğu bir söyleme yol açan bir diyalog şeklinde gelişir.99 ATH'de Thomas, İsa'ya atfedilen sözlerin bir derlemesi şeklinde gelişir. sosyal olarak dışlanmış insanlar arasında İsa'nın tanığı olarak tasvir ediliyor. Belgenin çerçevesi onun dünyanın doğu kısmına gelişini, özellikle de Hindistan eyaletlerine seyahat etme olasılığını anlatıyor. Thomas, İsa'nın Hindistan bölgesinde münzevi bir lider ve mucizevi faaliyetler gerçekleştiren biri olarak tanık olur (cc. 10, 49, 95).100 Onun hareketi doğası gereği bütünleştirici ve bağlamsal olduğundan, birçok kişi 92 Bkz. Meyer, 2007: 133; Hennecke, 1959/1963: 283; Koester, 1977: 117; Koester, 1989: 40; Goodacre, 2014: 282-93; Cameron, 1992: 6: 535-38; Uro, 2003: 27; Layton, 1987: 361, 364. 93 Bkz. Charlesworth, 1995: 374; Ehrman ve Pleše, 2011: 305; Pokorný, 2009: 36-38. 94 Bkz. Valantasis, 1997: 75-76; Klauck, 2003: 114. 95 Bkz. Valantasis, 1997: 75; ayrıca bkz. Pokorný, 2009: 54-55. 96 Bkz. Skinner, 2009: xxi-xxii. 97 Bkz. Lapham, 2003: 126-27. 98 Bkz. Van Oort, 2008: 219; Turner, 2000: 2: 174. 99 Bkz. Turner, 2007: 236. 100 Bkz. Lapham, 2003: 121-26.

**--- SAYFA 210 ---**

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Yapılandırmak 189 kendilerini yeni tanıtılan inanca adadılar.<sup>101</sup> ATH'nin anlatım çerçevesi içinde Thomas, İsa ile daha yakın bir ilişki sürdürüyor ve ona tanık olmaya ve hatta onun için ölmeye istekli olduğunu gösteriyor. Yuhanna İncili'nde (ve ayrıca GTh ve BTh'de) olduğu gibi, ATH'ta İsa'nın ruhsal ikizi olarak görünür ve efendisini "Rabbim ve Tanrım" olarak ilan eder.<sup>102</sup> Yahudi ve Yahudi olmayan coğrafi sınırların dışına adım attığında, Doğu dünyasındaki çalışmaları ana kiliseden daha az ilgi görmüş veya hiç görmemiş gibi görünüyor ve bu da ona atfedilen geleneklerin gecikmiş bir şekilde oluşturulmasıyla sonuçlandı.<sup>103</sup> IGTh, Thomas'ı bir çocukluk arkadaşı ve ikiz kardeşi olarak sunuyor. İsa.<sup>104</sup> Onun bir "çocukluk arkadaşı"ndan "önceki bir öğrenciye" (IGTh'de olduğu gibi) ve daha sonra da "olgun bir inanlıya" (Yuhanna İncili'nde olduğu gibi) doğru gelişimi, bize onun kişiliği ve işi hakkında daha geniş bir anlayış sağlar. IGTh'de Thomas'ın müritliği, İsa'nın kardeşi Yakup'un müritliğiyle birlikte gelişir (16:1-2).<sup>105</sup> Tomas, İsa'nın sözlerinin, eylemlerinin ve önceden var olan doğasının en eski tanıklarından biri olarak ortaya çıkar.<sup>106</sup> Böylece apokrif belgeler bize Tomas'ın karakteri hakkında derin bir anlayış sağlar. Scylax, Hecataeus, Herodot ve diğerleri gibi Hristiyanlık öncesi dönem tarihçileri, Hindistan yarımadası ile dünyanın geri kalanı arasındaki mevcut bağlantıları bildirmişlerdir.<sup>107</sup> Mevcut tarihi ve coğrafi ayrıntılar, Hindistan'ın Yahudilerin ve dolayısıyla İsa ve havarilerinin ülkesi tarafından bilinen bir bölge olduğunun farkına varmamızı sağlar. Thomas, efendisinin mesajını paylaşmak için Hindistan'a seyahat etmiş gibi görünüyor çünkü burası en uzak, en büyük ve en zengin ülkeydi.<sup>108</sup> İsa'nın son sözlerinin ve göğsü yükselişinin bir tanığı olarak (Elçilerin İşleri 1:6-14), Tomas'ın Hindistan'daki misyon görevini yerine getirme konusundaki ilgisi anlaşılabilir.<sup>109</sup> Hindistan'a seyahatinin bir başka nedeni de İsa'nın misyoner emrini yerine getirme konusundaki meydan okuması olabilir (bkz. Markos 16:15; Mt. 28:19a). Yeni deniz yollarının kurulması <sup>101</sup> Cc. 65-7, 169-70. <sup>102</sup> CC. 81, 97, 167. bkz. Charlesworth, 1995: 379-80. <sup>103</sup> Bkz. Bauckham, 1997: 68-73; McGrath, 2008: 297-311. <sup>104</sup> Bkz. Layton, 1987: 359-60. <sup>105</sup> Bkz. Valantasis, 1997: 78. <sup>106</sup> Bkz. Klauck, 2003: 77. <sup>107</sup> Dünyanın geri kalanı Yahudi, Babil, Pers, Yunan ve Roma krallıklarını/imparatorluklarını kapsamaktadır. Bkz. Jacobs, 2015: 28; Mouton, Rutherford ve Yakubovich, 2013: 450; Puliurumpil, 2012: 27-28; Puliurumpil, 2016: 24-25, 53-63. Ayrıca bkz. Kuzminski, 2008: 36. <sup>108</sup> Bkz. Puliurumpil, 2016: 440. <sup>109</sup> Bkz. Keener, 2012: 1: 705-07.

**--- SAYFA 211 ---**

190 Havari Aziz Thomas ve Hindistan'daki Yahudi yerleşim yerlerinin varlığı, yolculuğunu kolaylaştırmasına yardımcı olabilirdi. Bu iddia Hristiyan tarihçiler, seyyahlar ve kilise babalarından alınan belgelerle daha da doğrulanabilir.<sup>110</sup> Pantaenus'un ziyaretiyle ilgili bilimsel fikir birliğine dayanarak, Hindistan'daki Hristiyanlığın tarihinin izi en azından ikinci yüzyılın sonlarına kadar uzanabilir.<sup>111</sup> Thomas'ın Hindistan'daki havariliği kabul edildiğine göre, ülkedeki Hristiyanlığın tarihinin birinci yüzyıldan itibaren izini sürebiliriz. Partlar daha geniş bir coğrafi bölge olduğundan ve aynı zamanda yerkürenin doğu kısmındaki dini otorite olduğundan, Hindistan'ın Pers bölgesindeki konumu ilişkisel açıdan değerlendirilecekti.<sup>112</sup> Partların dini otoritesi Hindistan da dahil olmak üzere tüm bölgeye hükmettiğinden, tüm İran ve Büyük Hindistan için piskopos atamaları yapıldı. Üstelik ATh'ın açıkladığı gibi, Thomas'ın Hint-Part ve Güney Hindistan misyonları kilise babaları ve tarihçiler arasında yaygın olarak biliniyordu. Bütün bu yönler hep birlikte kilise tarihi tartışmasında Hindistan'ın göreceli önemini vurgulamaktadır.<sup>113</sup> Kilise babalarının geleneklerinde Thomas sürekli olarak ya İran'la ya da Hindistan'la ya da hem İran'la hem de Hindistan'la bağlantılıdır. MS üçüncü yüzyıldan itibaren kilise babaları, tarihçiler ve gezginler Thomas'la ilgili gelenekleri çoğunlukla Hindistan'la ilişkilendirdiler.<sup>114</sup> Birçoğu Thomas'ı Güney Hindistan ve Hint-Part eyaletleriyle ilişkili olarak anlamaya çalışırken, onlar Thomas'ı ve gideceği yeri ellerindeki coğrafi ve dini ayrıntılardan yakaladılar. Thomas'ı dünyanın herhangi bir yerine bağlayan başka ikna edici gelenek bulunmadığından bu argüman güçlüdür. Thomas Cemaatinin Kimliği Thomasine cemaatinin kimliği, onunla ilgili geleneklere daha geniş bir açıdan bakmadan kolayca tespit edilemez.<sup>115</sup> 110'daki gelenekler Hindistan ile dünyanın geri kalanı arasındaki bağlantılar hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Bölüm 9. <sup>111</sup> Bkz. Moffett, 1998: 36; Gordon, 1921: 115; Philip, 1908/2002: 52; Daughrity ve Athyal, 2016: 7. <sup>112</sup> Bkz. Placid, 1956: 375-424, 383; Klijn, 1962: 28; Mundadan, 2001: 1:79; Bhaskaran, 2015: 47; Espín ve Nickoloff, 2007: 90. <sup>113</sup> Bkz. McCrindle, Christian Topography: 118-19; Howard, 2012: 145; Varghese, 2008: 1: 295. <sup>114</sup> Kilise babalarının geleneklerine ilişkin daha fazla ayrıntı için bkz. Bölüm 9. <sup>115</sup> Ayrıca bkz. Layton, 1987: 357-409'daki "Thomasine Okulu" hipotezleri; Charlesworth, 1995: 360-89.

## --- SAYFA 212 ---

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Oluşturmak 191 Yahudi, Suriyeli, İranlı, Hintli ve diğer bağlamlar, onun çeşitli coğrafi bağlamlarda nasıl algılandığını anlamamıza yardımcı olur. Elçilerin İşleri Kitabı bize Suriye'de Hristiyanlığın ilk aşamalarına ilişkin kanıtlar sunmaktadır. Elçilerin İşleri'ne göre Hristiyanlık, Antakya yolunda Yahudi olmayan dünyaya yayıldı. McRay (1993: 23) şöyle der: "Roma İmparatorluğu'nun başlıca şehirlerinden biri olan Suriye'nin Antakyası, Filistin sınırlarının ötesine Diaspora'ya doğru yayılırken Hristiyanlığın odak noktasıydı."116 Saul/Pavlus, Barnabas ve Petrus'un girişimleri Yeni Antlaşma'daki çeşitli pasajlarda anlatılır.117 Antakya bölgeleri etrafındaki Yahudi olmayan misyonerlik, İstefanos'un şehit edilmesinden sonra gerçekleşti (Elçilerin İşleri 6:11-15; 7:54-60) ve Yakup (Elçilerin İşleri 12:1-5) ve Petrus'un hapsedilmesi (Elçilerin İşleri 12:11). Elçilerin İşleri Kitabı şunu belirtir: "Müritlere ilk kez 'Hristiyan' denildiği yer Antakya'ydı" (11:26).118 Suriye'nin bir başka büyük şehri olan Şam da birçok misyoner söylemde önemli sayılıyordu (9:1-22).119 Doğu Suriye'deki Edessa, Süryanice konuşan Hristiyan âleminin merkezi olarak gelişirken, Antakya Batı Suriye'deki daha Helenleşmiş kiliselerin merkeziydi.120 Edessa, bunlar gibi önemli şahsiyetlerin eviydi. Tatian ve Suriyeli Ephrem gibi.121 Balla (1997: 51) "Tatian'ın Diatessaron'u hazırlamış olması ihtimalinin devam ettiğini" ifade etmektedir. Antakya'da çok sayıda Yahudi vardı ve kurucusundan pek çok ayrıcalık aldılar." Jaffers (1999: 289) şunu belirtmektedir: "Antakya yüzyıllar boyunca Hristiyanlığın önemli bir merkezi olmayı sürdürmüştür. Daha sonraki yıllarda, başta özür dileyen Theophilus ve vaiz John Chrysostom olmak üzere birçok kilise lideri yetiştirdi." 117 Bkz. Elçilerin İşleri 11:20, 25-26; 13:1-3; 14:21-23; 15:30; 18:18-23; ve Galyalılar 2:11-14. Antakya o dönemde Roma dünyasının şehirleri arasında üçüncü sıradaydı; bkz. Josephus, War 3.2.4 § 29. Talbert (1997: 114) şunu gözlemliyor: "[Antakya] büyük bir Yahudi nüfusu içermesine rağmen (Josephus, War 7.3.2-4 §§ 41-62; Apion 2.4 § 39), burası Yahudi olmayan bir şehirdi. Orada bulunacak herhangi bir kilise, din değiştirmiş Yahudilerin ve Yahudi olmayanların bir karışımını içerecektir (çapraz başvuru Gal. 2:11-14)." Bkz. Parsons, 2008: 165; Talbert, 1997: 114-15; Bruce, 1990: 266-78, 350; Immanuel, 2016: 140-41, 156, 169, 204-06; Witherington, 1998: 473; McRay, 1993: 24. 118 Hristiyanlar, havarilerin adı Yeni Ahit'te yalnızca üç kez geçmektedir; Elçilerin İşleri 11:26; 26:28; ve 1 Petrus 4:16. Bkz. Barrett, 2002: 175; Parsons, 2008: 168. 119 Jaffers (1999: 287) şunu gözlemliyor: "Suriye'nin büyük şehirleri, Yakın Doğu'daki Helenistik kültürün merkezleriydi. Antakya ve Şam'ın yanı sıra Berea, Laodikya, Epiphania, muhteşem tapınaklarıyla Heliopolis, Palmyra ve Apamea da Suriye'nin önemli şehirleri arasındaydı." Bkz. Barrett, 2002: 129-49; Talbert, 1997: 93-103; Parsons, 2008: 125-35. 120 Çok eski bir şehir olan Urhai veya Edessa, Mezopotamya'nın kuzeyinde, Fırat'ın doğusunda yer alır. Adrian (1913: 28-29; ayrıca bkz. 22, 36) şöyle açıklıyor: "Osroene krallığının başkenti Edessa şehri, Hristiyanlığın Doğu Suriye üzerinden İran'a yayıldığı merkezdir." Ayrıca bkz. Lapidge, 1996: 99; Hinson, 1995: 80. 121 Drijvers (1992: bölüm 6) şöyle diyor: "Yeni inancın Antakya'dan doğuya doğru yayıldığını varsayabiliriz.

Kuzey Mezopotamya'ya giden ana ticaret yolları boyunca. Böylece Kuzey Mezopotamya'daki küçük Osrhoene krallığının başkenti Edessa'ya geldi." Ayrıca bkz. Lapidge, 1996: 99; Mundadan, 2001: 1:27; Kuriakose, 1982: 4-5.

## --- SAYFA 213 ---

192 Ortodoks Hristiyanlar için Havarî Aziz Thomas ve Ortodoks Hristiyanlar bunu Edessa'da almıştır."122 Lapham (2003: 88) şu gözlemi yapmaktadır: Hristiyanlığın Suriye eyaletine ilk kez yalnızca ana şehri Antakya yoluyla geldiğini varsaymak hata olur. Kesinlikle Yeni Ahit, inancın Küçük Asya ve Yunanistan'a erken hareketi için bu Roma şehrinin büyük önemine tanıklık eder; ve hiçbir doğu misyoner hamlesi olmamasına rağmen Elçilerin İşleri'nde Edessa'ya doğru bahsedilse de, bu bölgede Antakya'dan gelen bazı erken havariyel müjdeciliği göz ardı edemeyiz. Doctrina Addai'de (yani Addai Öğretisi) anlatılan Doğu Suriye kilisesi geleneği, Thomas'ın kimliğini anlamada önemli bir rol oynar. Edessa kralı Abgar'ın Süryanice hikayesinde Addai (Yunanca Thaddaeus) şehirde mucizeler gerçekleştirir ve güçlü bir şekilde vaaz verir.123 geleneğe göre Addai, İsa'nın yetmiş takipçisinden biriydi (krş. Luk. 10:1).124 İsa, Abgar'a yazdığı bir mektupta havarilerinden birini göndereceğine söz verdiği için Yahuda Thomas tarafından Edessa'ya gönderildi.125 Edessa Süryani Hristiyanlığını doğrudan İsa'ya bağlayan bu gelenek, havariyel kökenler ve tarihsel özgünlük iddiasındadır.126 Üstelik, Saint-Laurent'in (2015: 40) belirttiği gibi, "Addai Öğretisi ile, şehrin [Edessa] Hristiyan liderlerinin ikili bir havariyel soyu birleştirme çabalarını görüyoruz: Thomas ve Thomas'ın atadığı ve Edessa'ya gönderdiği Addai. Her ikisi de Edessa'ya seyahat eder: Thomas kutsal emanetlerinin tercümesi yoluyla, Addai ise misyonerlik çabaları aracılığıyla."127 Tarihsel öğeler taşıyan mit niteliğindeki bu yazılardan şu ayrıntılar toplanabilir: Birincisi, Edessa'daki Süryani Hristiyanlığı, Yahudi olmayan Hristiyan hareketinden çok Filistinli İsa hareketiyle özdeşleştiği için ayrı bir kimliğe sahiptir; ikincisi, Thomas'ın ikizliği Edessa'da oldukça kabul görmüştür. Süryanice konuşan Hristiyanlar Tatian'ın Diatessaron'uydu. Bkz. Menzies, 2007: 9: 35-41; Ross, 2001; Hilar, 2012: 141. 123 Doctrina Addai hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Klijn, 1962: 30-31; Ramelli, 2012: 175-78; Younan, 2009: 65-67. 124 Eusebius yetmiş kişiden beşini tanımlar: Barnabas, Sosthenes, Cephas, Matthias ve Thaddaeus. Bkz. Metzger, 1980: 10: 23. 125 Bkz. Norris, 1997/1999: 19. 126 Bkz. Taylor, 2013: 69. 127 Pappas (1991: 101) şöyle diyor: "Nasturiler veya Doğu Suriye Hristiyanları takvimlerinde Aziz Tomas'ın naaşının tüccar Khabin tarafından Hindistan'dan Urfa'ya (Edessa) getirildiğini belirtiyorlar. Anlaşılan o ki, 163 yılında Aziz Thomas'ın kemikleri Hindistan'ın Madras kentinden Edessa'ya getirilmişti. Havarilerin kemiklerinin Edessa'ya nakledilmesi Suriye kilisesi tarafından 3 Temmuz'da kutlanıyor." Shahid (1984/2006: 225) nakil yılının MS 394 olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bkz. Ellis, 2012: 155.

## --- SAYFA 214 ---

İsa ile Doğu Suriye'deki Hristiyanlar arasındaki arabulucu rolünün anlaşılması yoluyla Havarî Thomas'ın Tarihini Yeniden Yapılandırmak 193; üçüncüsü, Thomas en azından havari konseyine kadar havari loncasının bir parçası olduğundan, onun Kudüs'ten ya da Antakya'dan Edessa'ya ziyaret etme olasılıkları vardır; dördüncüsü, Thomas'ın cenazesinin Hindistan'ın Mylapore kentinden Edessa'ya nakledilmesi, diğer geleneklerle daha yakın bir ilişki içinde değerlendirilmelidir;128 ve beşincisi, Thomas topluluğunun kimliği, onun Edessa Hristiyanlığıyla olan ilişkisi hakkında bilgi sahibi olmadan tam olarak anlaşılamaz. MS 1. yüzyıldan itibaren Part İmparatorluğu'nun farklı yerlerinde Hristiyan topluluklarının var olduğu görüşünü destekleyen edebi ve tarihi kanıtlar vardır.129 Elçilerin İşleri Kitabı, Pentekost gününde üç Pers kabile grubu olan "Partlar, Medler ve Elamlılar"ın mevcut olduğundan bahseder (Elçilerin İşleri 2:9).130 MS 225'te veya MS 225'te Dicle-Fırat Vadisi'nde yirmiden fazla piskoposluk vardı. Sasani yönetimi.131 MS 325'te Persli Yahya İznik Konseyi'ne katıldı ve diğer Pers piskoposları kilise konseylerine katıldı ve İmparatorluk içinde seyahat etti.132 Doğu Süryani Hristiyanlığı daha sonra iki şehre, Suriye eyaletindeki Edessa ve Pers eyaletindeki Nisibis'e dayanarak kuruldu.133 İran'daki Hristiyanlar, Havarî Tomas'ın Hindistan'a giderken Pers eyaletlerini ziyaret ettiğine inanıyor.134 Üstelik İran'daki Hristiyanlar, Edessa'yı kendi toprakları olarak görüyorlar. manevi ev.135 Thomas, Edessa'daki Suriye Hristiyanlığının koruyucu havarisi olarak kabul edildiği gibi, aynı zamanda onun İran'daki savunucuları tarafından da büyük saygı görüyordu.136 Suriyeli kilise babaları arasında geliştirilen gelenekler ve Didaskalia128 gibi belgeler Skemer (2006: 97), "381-84 yıllarına veya 394 ile 394 yılları arasına tarihlenen Hristiyan kutsal yerlerine yaptığı hac yolculuğunun sonuna doğru" diye kaydeder. 404, Egeria, Havarî Thomas'ın mezarını ziyaret etmek için Abgar'ın krallığının merkezi olan Edessa'ya gitti." 129 Bkz. Gorder, 2010: 24. 130 Bkz. Montgomery, 2002: 19-20; Gorder, 2010: 24. 131 Sasani egemenliği MS 224'ten 651'e kadar uzanıyordu. Bkz. Latourette, 1937: 103; bkz. Montgomery, 2002: 40. Ayrıca bkz. Waterfield, 1973: 24: 39-41. 132 Bkz. Elton, 1996: 100; Kanjamala, 2014/2018. 133 Bkz. Roldanus, 2006: 153-54. Daha sonra Nasturi Hristiyanlığı da Suriye ve Part eyaletlerinde gelişip yayıldı. Nasturi Hristiyanlığı hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Stewart, 1928. 134 Bkz. Gorder, 2010: 25. 135 Torrey (1881: 2: 141) şöyle diyor: "Bu nedenle Pers Kilisesi, Hristiyanlığın yayılmasını teşvik etmede aktif olmuş gibi görünüyor. Ticari ilişkileri ve ayrıca maruz kaldıkları ve Hristiyanları göç etmeye sevk eden zulümler onlara bu çalışma için fırsatlar verdi." Roldanus (2006: 153) şunu belirtmektedir: "Yüzyıllar boyunca Pers Krallığı, Roma İmparatorluğunun karşı karşıya geldiği tek güçlü ulustu." Ayrıca bkz. Buck, 1999: 63; Gorder, 2010: 25. 136 Klijn (1962: 27) şunu belirtir: "Ancak 'Hindistan'la ne kastedildiği tam olarak açık değil. Muhtemelen Hindistan'ın Kuzeybatı kısmı kastediliyor. Bu bölgenin Hristiyanlığı Partlardan almış olması oldukça muhtemel."

**--- SAYFA 215 ---**

194 Havari Aziz Thomas, ATH ve diğerleri Thomas'ın nasıl anlaşıldığını ve topluluğunun zaman ve mekanın ötesinde nasıl algılandığını örnekler.137 Kilise babaları çoğunlukla üç bakış açısına bölünebilir: birincisi, bazıları Thomas'ı İran'ın bir havarisi olarak anlamıştı; ikincisi, bazıları onun havariliğini Hindistan'la ilişkilendirdi; ve üçüncüsü, bazıları onu hem İran hem de Hindistan ve diğer uluslarla ilişkilendirmiştir.138 Bu anlamda, ATH'ye dayanan Hint-Part ve Güney Hindistan teorileri, daha büyük resmi görmemize yardımcı olur.139 Hindistan'a giden sık sık geçilen deniz yollarının yanı sıra, Mezopotamya, Pers ve Afganistan üzerinden Purushapura (Peşaver) antik kentine giden kara yolları da vardı.140 İndus deltasında Hristiyan krallardan oluşan bir hanedan vardı. Partlar ve Kral Gundaphoros bunlar arasında ünlüydü.141 Farquhar, Thomas'ın ilk ve en geniş kapsamlı misyonunun Kuzey'de (Pencap bölgesi) olduğunu, ancak Kuşan istilası nedeniyle bölgeyi terk etmek zorunda kaldığını ve bunun sonucunda bölgedeki Hristiyanları yok ederek hiçbir iz kalmadığını savunuyor.142 Tüm bu yazılardan Thomas ve topluluğunun erişim alanının Yahudi ve Suriye topraklarının çok ötesinde olduğunu anlıyoruz. Thomas'ın Parthia'ya ve Hindistan'ın kuzeybatı kısmına yaptığı ziyaret geleneklerle desteklendiğinden, onun Güney Hindistan bölgesine gelişi de geniş çapta kabul görmektedir. Güney Hindistan geleneğine göre, Havari Thomas MS 52'de Muziris'e (Kodungalloor) ayak bastı.143 Hintli Hristiyanların, özellikle de Kerala'daki Suriyeli Hristiyanların kökenleri Thomas'a kadar uzanıyor. Suriyeli Hristiyanların gelenekleri, elçinin gelişini, çalışmalarını, Brahminleri din değiştirmesini ve Mylapore'daki şehitliğini anlattıkları açısından zengindir. Yaşayan gelenek devam ederken Kerala Hristiyanları kendilerini Thomas Hristiyanları olarak tanımlarlar.144 Thomas, Xanthippus, Vizan ve Sifur'un ATH'ye göre hizmet verdiği kiliselerin kurulmasında etkili olduğundan (cc. 65, 66, 169–70), 137 Bkz. Padinjarekutt, 2005: 25. 138 Daha fazla ayrıntı için bkz. Bölüm 9. Ayrıca bkz. Nedungatt, 2008: 213. 139 Bkz. Prasad, 2009: 12/2: 479. 140 Aziz Thomas geleneği ve Pakistan kilisesi hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Athyal, 1996: 470; Prasad, 2009: 12/2: 479. 141 Daha fazla ayrıntı için ATH ile ilgili Bölüm 7'ye bakınız. 142 Bkz. Farquhar, 1926/1927: 10.1/11.1; Firth, 2001: 17; Sen, 1988/1999: 593. Thomas'ın dünyanın doğu kısmındaki geniş misyonunu kanıtlamak için yalnızca kıt materyaller mevcut olsa da, onu farklı coğrafi alanlarla bağlantılandırma girişimleri var. Kudüs, Edessa, Sokotra, Hint-Parti (belki hem Part hem de kuzeybatı Hindistan'da), Kalyan, Güney Hindistan, Malakka, Çin, Burma ve diğer yerlerde görevde bulunmuş olabileceği iddia ediliyor. 143 Bkz. Neill, 1984: 30; Suhas, 2004: 67. 144 Bkz. Prasad, 2009: 12/2: 479; Neil, 1984: 30.

**--- SAYFA 216 ---**

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Yapılandırmak 195 geleneği, onun Kerala'da, yani Muziris (Maliankara), Palayur, Parur (Kottakkavu), Gokamangalam, Niranam, Chayal (Nilakkal) ve Quilon'da (Kollam) kiliseler kurduğunu destekler.<sup>145</sup> Bugün bile, Thomas Hristiyanlarının kiliseleri ve toplulukları bu nüfuz bölgelerinde mevcuttur.<sup>146</sup> Hem ATH'ta hem de popüler geleneklerde Thomas şu şekilde anlaşılmaktadır: kiliselerin kurulmasında ve bakanların atanmasında etkili olan bir havari. Bu anlamda Thomas, topluluğu tarafından özellikle dünyanın doğu kesiminde önemli bir etki olarak algılanıyordu. Bu tartışmaya dayanarak şu gözlemlere varıyoruz: Birincisi, Thomas'ı Kudüs, Celile, Suriye, İran, kuzeybatı Hindistan ve Güney Hindistan'a bağlayan çeşitli gelenekler var; ikincisi, MS 1. yüzyılda bu jeopolitik bölgeler hem deniz yolları hem de kara yolları aracılığıyla iyi bir şekilde birbirine bağlıydı; üçüncüsü, Thomas'ın havariliği uzun bir süre boyunca geniş çapta kabul görmüştü; dördüncüsü, Thomas topluluğu uzun bir süre boyunca varlığını sürdürdü ve Kerala'daki Thomas Hristiyanları yaşayan bir topluluk olarak varlığını sürdürüyor; beşincisi ise Kerala'daki Kilise'nin Suriye ve İran dini kurumlarıyla bağlantısı, sürekliliği daha somut bir şekilde açıklıyor. Thomasine yazıları, Hristiyanlığın mistik versiyonunu, yani elitist, münzevi, kendini inkar eden ve daha yüksek bir varoluş alemine odaklanmış olduğunu göstermektedir.<sup>147</sup> Ayrıca ezoterik bilginin ve topluluğun gizli yorumlarına bağlılığın, anlayışının merkezinde yer aldığı ve İsa'nın öğretilerine bağlılığın temelini oluşturduğu da görülmektedir.<sup>148</sup> Bu anlamda, Thomasine topluluğu İsa'yı bütünlüğün mistik bir örneği olarak anlamaktadır.<sup>149</sup> Topluluk çoğunlukla coğrafi ayrımlara bakılmaksızın belirgindir. Bu, Thomas Hristiyanlığının Doğu Suriye, Fars, Hint-Part ve Güney Hindistan versiyonlarının birçok karakteristik özelliği paylaştığı anlamına gelir.<sup>150</sup> Layton, GTh, BTh ve İnci İlahisi'ni (yani ATH'nin bir parçası) ortaya çıkan yazılar olarak kabul eder. <sup>145</sup> Bkz. Firth, 2001: 3. <sup>146</sup> Bkz. Neill, 1984: 30. <sup>147</sup> Bkz. 2009: 40-41. <sup>148</sup> Kim (2007: 393-414), diğer herhangi bir ilk Hristiyan topluluğu gibi, Thomas topluluğunun da hareketin sürekliliği ve refahı için kendi İsa geleneğini (sözlü, yazılı veya her ikisi) sürdürdüğünü ileri sürer. <sup>149</sup> Bkz. Foster, 2009: 40. <sup>150</sup> Layton (1987: 359) şu yorumu yapar: "Eski geleneğe göre Thomas, Kuzey Mezopotamya ve Hindistan'ın Hristiyanlığa dönüştürülmesinde övgüyü hak eder."

**--- SAYFA 217 ---**

196 "St. Thomas Okulu"ndan Havari Aziz Thomas.151 Layton'un okul hipotezini desteklemeyenlerin birçoğu yine de onun bu metinlerin Doğu Suriye bağlamından çıktığı yönündeki inancını paylaşmaktadır.152 Aynı zamanda okuyucunun bu metinlerin yalnızca Doğu Suriye topluluğunun değil aynı zamanda Pers, Hint-Part ve Güney Hindistan topluluklarının ideolojik ve cemaatçi yönlerini yansıttığını anlaması gerekir. Bu ayrıca dünyanın Doğu kesiminde Thomasine topluluklarının kurulu olduğu ve ortak fikirleri paylaştıkları anlamına gelir.153 Riley, DeConick ve Pagels, Johannine topluluğunun Thomas karşıtı bir polemik geliştirdiği görüşünde hemfikir olsalar da, temel varsayımları topluluk-çatışma konumuna dayanıyordu.154 Thomas ve topluluğunun karakterini yalnızca Doğu Suriye perspektifinden anlamaya çalışıyorlar.155 Thomas'ın etkisi esas olarak dünyanın Doğu kesiminde, yani Doğu Suriye, İran, Hint-Parti ve Güney Hindistan olsaydı, onun topluluğu Doğu bağlamına uygun bütünleştirici bir yaklaşımı benimserdi.156 Bu ayrıntılar Thomasine topluluğuyla ilgili şu sonuçlara varmamıza yardımcı oluyor: birincisi, bir Doğu topluluğu olarak Thomas topluluğu, diğer ilk Hristiyan topluluklarından ayrı bir kimliğe sahipti; ikincisi, Suriye Hristiyanlığı Filistinli İsa hareketinin köklerinden doğmuş olmasına rağmen kimliğini hem Yahudi hem de Greko-Romen hareketlerinden farklı tuttu; üçüncüsü, topluluğun Doğu Suriye, Pers, Hint-Part ve Güney Hindistan bağlantısı, onun bir Doğu Hristiyan hareketi olarak ilerlemesine yardımcı oldu; ve dördüncüsü, Thomas Hristiyanlığının mistik, münzevi ve ezoterik doğası, Yahudi ve Yahudi olmayan Hristiyan gruplarından keskin bir ayrıma işaret eder. Bu yönler, topluluğun uzun bir süre boyunca yaygın hareketini anlamamıza yardımcı olur. 151 Bkz. Layton, 1987: 359-409. 152 Bkz. Stang, 2016. 153 Saint-Laurent (2015: 33) şunu belirtir: "Thomas'ın İşleri'nin anlatımı Thomas'ı, İsa'nın öldüğü ve dirildiği şehir olan Kudüs'ten, Thomas'ın şehit edildiği yer olan Hindistan'a götürür. Bu kutsal yerler arasında, Thomas'ın anısını onurlandıran Edessa gibi yerler vardır." 154 Bkz. Riley, 1995: 74-82, 148-49, 177; DeConick, 2001: 303-12; Pagels, 1999: 477-96. Topluluk çatışması hipotezi hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Skinner, 2009: 16-18. 155 Skinner (2009: 231-33) Thomas'ı Yuhanna İncili'nde nispeten önemsiz bir karakter olarak değerlendirirken, Yuhanna'nın anlatı ana planı içindeki Thomas karakterinin daha geniş bir bakış açısına sahip olduğunun altını çizer. 156 Kim'in (2007: 393-414) öne sürdüğü gibi Thomas topluluğunu yaratıcı ve bağımsız bir hareket olarak anlamak çok daha önemlidir.

**--- SAYFA 218 ---**

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden İnşa Etmek 197 Hindistan'da Thomas Hristiyanlığı Thomas'ın karakteri, Hintli Hristiyanların kültürel eserlerine ve ruhsal özelemlerine kazınmıştır. İsa ile yakından ilişkili olmasına ve Sinoptik İncillerde On İki havariden biri olarak listelenmesine rağmen (Markos 3:14-15; Matta 10:2-4; Luka 6:13-16), FG'de baş karakterlerden biri ve cesur bir konuşmacı olarak tasvir edilir (11:16; 14:5; 20:24-29; 21:2). Tomas, Elçilerin İşleri Kitabı'nda (1:13) havarilerin arasında yer alırken, apokrif belgelerde ve kilise babaları ile tarihçilerin eserlerinde önemli bir figür olarak yüceltilir. Thomas ve Hindistan'daki topluluğunun geleneği, Yahudi, Doğu Suriye, Pers, Hint-Part ve Güney Hindistan kökenlerine güçlü bir şekilde bağlıdır. Tüm bu geçmişlere rağmen, o, Hintli Hristiyanların birkaç yüzyıldır kabul ettiği havarişel figüre giderek daha çok benzemeye devam ediyor.<sup>157</sup> Bu anlamda, Hindistan'daki Thomas Hristiyanlığı, diğer tüm Thomas geleneklerinin bir özeti olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda Hindistan'daki Thomas Hristiyanlığı, Yahudi ve Yahudi olmayan Hristiyan topluluklarıyla karşılaştırıldığında kendine özgü özelliklere sahiptir. İsa'nın gözetiminde eğitim almış bir havari olarak Thomas, İsa ile olan mistik bağları aracılığıyla Hintli Hristiyanların yaşamlarını şekillendiren bir figür olarak görünmeye devam ediyor. Hint kilisesinin Doğu Suriye ve İran kiliselerine bağlılığı ve tüm bu kiliselerin Thomasine geleneğiyle bağlantısı, dikkatimizi Hristiyan tarihinin ilk dönem kayıtlarına yönlendiriyor. Thomas Hristiyanları münzevi yaşam tarzları, ezoterik bilgileri uygulamaları ve maneviyattaki mistik karakterleriyle biliniyorlardı.<sup>158</sup> Toplum, tüm bu özellikleri Thomas'ın mirasından miras aldıklarına inandığından, bu özellikler bugün bile dini düzeylerde sürdürülmektedir. Thomas Hristiyanlığı Hindistan tarihini etkilemiş ve aynı zamanda Hindistan bağlamı tarafından şekillendirilmiştir.<sup>159</sup> Thomas'ın şahsı ve eserleri etrafında şekillenen bir topluluk olarak topluluk üyeleri kendilerini "Tomas'ın çocukları" ve dolayısıyla "İsa'nın çocukları" olarak görmektedir. Thomas'ın 157 yaş üstü babalığı Pierson (2009: 52) şunu belirtmektedir: "Güney Hindistan'daki Kilisenin, Edessa'nın ve Orta Doğu'nun büyük bir kısmının dili olan Süryaniceyi kullandığını da biliyoruz." Ayrıca bkz. Firth, 2001: 18-33. <sup>158</sup> George (2016), Aziz Thomas Hristiyanlığını, Hristiyanlığın benzersiz bir biçimi olarak görüyor. <sup>159</sup> Bkz. Hrangkhuma, 1996: 393.

**--- SAYFA 219 ---**

198 Havari Aziz Thomas Kilise, Hintli Hristiyanlar arasında genel olarak kabul edilen bir norm olarak kabul edilir. Thomas'ın Büyük Hindistan eyaletlerine olan bağlılığı ATh.160'da ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.160 Moffett (2006: 1: 25), "[ATh]'nin, Roma İmparatorluğu sınırlarının ötesinde Asya'daki bir kilisenin en eski anlatı anlatımı olarak varlığını sürdürdüğünü" yorumlamaktadır.161 Thomas geleneksel olarak Hindistan'ın Havarisi olarak kabul edilir ve ATh, kilisenin Roma İmparatorluğu ötesindeki varlığını kaydeden en eski anlatımlardan biri olarak kabul edilir. Frykenberg (2008: 115) şunu belirtir: "Bilinen ve bilinmeyen gerçeklerin ışığında, milyonlarca Thomas Hristiyan, kurucularının Havari'den başkası olmadığı konusunda emindir. Onlar için bu, yerleşik bir inanç ilkesidir; kendi kanonlarının hiçbir sapmanın olamayacağı bir parçasıdır." Bu nedenle Thomas, Doğu Kilisesi'nin kurucusu olarak geniş çapta kabul görmektedir. Thomas'ın bakanlık görevleri dışında şehadeti, Hristiyanlık tarihindeki önemli yıllıklardan biri olarak kabul edilmektedir. Portekiz raporlarında Thomas'ın Güney Hindistan vilayetlerine gelişi, ülkenin farklı yerlerinde bakanlığı ve Mylapore'da şehit edilmesi daha büyük bir önemle kaydedilmektedir.162 Portekiz kayıtlarına göre Malabar, Doğu Suriye ve Mylapore geleneklerinden oluşan üçlü geleneklerin bir karışımı, Thomas geleneğini daha belirgin hale getirmektedir.163 Mundadan ayrıca Malabar ve Doğu Suriye ile ilgili geleneklerin yanı sıra Mylapore geleneğini de daha büyük bir öneme sahip olarak değerlendirmektedir.164 Nedungatt (2008: 399) bunu ayrıca şu şekilde vurgulamaktadır: Petrus, Pavlus, Yuhanna, Andreas ve Thomas'ın olmak üzere Yeni Antlaşma'ya ait olmayan beş temel Havari Fiili'nin karşılaştırmalı bir çalışması, bu önde gelen Havarilerin ilk dördünün öldüğü yerlerin tarihte başka şekilde bilinen yerler olduğunu göstermektedir: Petrus ve Pavlus örneğinde Roma, 160 Bkz. Bölüm 7. 161 Mundadan (2001: 1: 60) şöyle diyor: "Bu romantik anlatım [ATh] muhtemelen birinci ve ikinci yüzyıl sözlü geleneğini temsil eden tarihsel bir çekirdeğe dayanıyor. Dördüncü yüzyıldan itibaren kiliseler arasında gelenek konusunda fikir birliği var." Ayrıca bkz. Nedungatt, 2008: 398. 162 Mundadan (2001: 1: 49) şu yorumu yapar: "Doğu Suriyeliler, Aziz Thomas Hristiyanları ve Portekizliler için şüphesiz Havari Aziz Thomas olan 'kutsal adam' Mylapore kasabası yakınlarında öldü ve cesedi evin sağındaki şapele gömüldü ve Portekizliler 1517'de burayı ziyaret etti." 163 Mundadan'a göre (2001: 1: 38), Malabar geleneği "Kerala halkının Portekizlilere söyledikleri" anlamına gelir; Doğu Suriye geleneği "Doğu Suriyeli insanlardan veya kitaplardan alınan bilgiler" anlamına gelir ve Mylapore geleneği "Mylapore halkının Portekizlilere söyledikleri" anlamına gelir. 164 Bkz. Mundadan, 2001: 1: 38.

## --- SAYFA 220 ---

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Yapılandırmak 199 Yuhanna'nın Efes'i ve Andreas'ın Patras'ı. Eğer öyleyse, beşinci durumda da bunun böyle olduğu sonucuna varılabilir: yani, Thomas'ın Hindistan'da şehit olarak öldüğüne dair ATh açıklaması tarihsel olarak güvenilirdir. Thomas Hristiyanları onun Mylapore'da şehit edildiğine ve cenazesinin Edessa'ya nakledildiğine inanmaktadır.<sup>165</sup> Güney Hindistan eyaletindeki Thomas topluluğu, Uzak Doğu'nun en eski Hristiyan topluluğu olarak kabul edilmektedir. Topluluk yaşamları çoğunlukla "Thomas Yasası"na dayanmaktadır.<sup>166</sup> Bu bağlamda Aerthayil (1982: 29) şunu belirtmektedir: Bu inancın (Hindistan'daki Thomas Hristiyanlarının) Doğu ibadet tarzı aracılığıyla dışsal tezahürü veya ifadesi, kesinlikle Uzak Doğu'daki bu Hristiyan topluluğunun özel bir özelliğidir. Bu Doğu ibadet biçimini, onunla bağlantılı disiplin ve sosyal boyutlarıyla birlikte "Thomas Yasası" olarak adlandırdılar. Bu, Malabar Kilisesi'nin manevi mirasının önemli bir parçasıdır, çünkü Malabar kilisesini ayrı bir Doğu kilisesi yapan tam da bu Thomas Yasasıdır. Hindistan'daki Thomas topluluğu kendilerini Mesih'in bedeninin bir parçası olarak görüyor, ancak kendi kutsal ayinleri, ayinleri ve hiyerarşik düzenleri var.<sup>167</sup> Topluluk, dini disiplini ve görkemli üçlemeye odaklanan bir maneviyatı uyguluyor.<sup>168</sup> Thomas Hristiyanlarının ikonografik ve sembolik yönleri, onları ayrı bir topluluk olarak ayırıyor. Hristiyan ahlaklarının kökeninin havariyelere olduğu ve dolayısıyla bunun bir "Havari Armağanı" olduğuna inanırlar.<sup>169</sup> Topluluğun manevi oluşumu, mistik deneyimlerinin yanı sıra münzevi deneyimlerine, ayinle ilgili teolojilerine ve gerçek ve kendiliğinden maneviyatlarına dayanır.<sup>170</sup> Kerala'daki Hristiyanlık, yerel Hint ahlakından ve Kudüslü, Suriye ve Pers Hristiyanlık deneyimlerinden türetilen etik değerlerden kaynaklanan benzersiz bir konfigürasyon olarak anlaşılmalıdır.<sup>171</sup> Thomas Hristiyanları 165 Bkz. Gingras, 1970; Maraval, 1982. Ayrıca bkz. Gamurrini, 1888: 33-34; Dietz, 2005: 44; Puliurumpil, 2012: 256-57. 166 Bkz. Aerthayil, 1982: 9. 167 Bkz. Aerthayil, 1982: 29-30. 168 Bkz. Aerthayil, 1982: 92-100. 169 Bkz. Aerthayil, 1982: 217. 170 Bkz. Aerthayil, 1982: 217-28. 171 Vishvanathan (1999: 1), "Sosyal yaşamlarının özellikleri, dünyadaki Hristiyan toplulukların karşılaştırmalı analizlerinde Suriyeli Hristiyanları benzersiz bir kültürel grup olarak tanımlanabilir kılacaktır" diyor.

## --- SAYFA 221 ---

200 Havari Aziz Thomas, onların kökenlerinin, doktrinsel temellerinin ve dini otoritelerinin, Aziz Thomas'ın şahsında ve eserinde oluşturulan havariyelere dayandığına inanır.<sup>172</sup> 18 Aralık 1955'te Yeni Delhi'deki Aziz Thomas Günü kutlamasında, Hindistan'ın o zamanki Başkanı Dr. Rajendra Prasad, konuşmasında şu gözlemlerde bulundu: "Unutmayın, Aziz Thomas, birçok ülkenin Hindistan'a geldiği zaman geldi. Avrupa'nın tamamı henüz Hristiyan olmamıştı ve dolayısıyla Hristiyanlıklarının izini ona kadar süren Hintliler, birçok Avrupa ülkesindeki Hristiyanlardan daha uzun bir tarihe ve daha yüksek bir ataya sahipler."<sup>173</sup> Bu, yalnızca Hristiyanlar arasında değil, aynı zamanda ülkenin Hristiyan olmayan toplulukları arasında da kabul edilen popüler bir gelenektir. Mundadan (2001: 1: 21) şunu belirtmektedir: Hindistan'da Hristiyanlığın kökeni hakkında bilim adamları arasında iki görüş vardır. Birine göre, Hindistan'da Hristiyanlığın temelleri Havari Aziz Thomas, hatta iki Havari Aziz Thomas ve Aziz Bartholomew tarafından atılmıştır. Diğer görüş ise Hristiyanlığın Hindistan'a gelişini Doğu Suriye veya Pers Kilisesi'nin tüccarları ve misyonerlerinin girişimine atfeder. Havarisel kökeni öne sürenler, Doğu Suriye Kilisesi'nin Hint Hristiyanlığını güçlendirmedeki rolünü inkar etmiyorlar. Kerala'daki Thomas Hristiyan toplulukları arasındaki "yaşayan gelenek" diğer tüm geleneklerden daha güçlüdür.<sup>174</sup> Mundadan (2001: 1: 61) ayrıca şunları belirtir: "Güney Hindistan'ın Aziz Thomas'ın havariliği iddiası iki anıt tarafından desteklenmektedir: yaşayan gelenekleriyle Aziz Thomas Hristiyanları topluluğu ve Aziz Thomas'ın mezar yeri olarak kesinlikle tanımlanan Mylapore'un mezarı." Kerala'daki havariyelere kerygma hakkında akademisyenler arasında ortak bir fikir birliği vardır.<sup>175</sup> Havarisel iddia yalnızca Hindistan'daki Thomas Hristiyanlarının bir parçası olduğundan, diğer geleneklerden daha fazla özgünlüğe sahiptir. Özetle, Hindistan'daki Thomas Hristiyanlığı, Thomas'ın kişiliğinden ve çalışmalarından kolaylıkla ayrılamaz. Geleneksel-tarihsel 172 Bkz. Frykenberg, 2008: 115. 173 Nedungatt (2008: 410) şunu belirtmektedir: "Kitlesel patristik tanık ve dört odağa yayılmış Hint geleneği ile birlikte ele alındığında, yanıt 'tarihsel olarak kesin' olabilir." Ayrıca bkz. Mundadan, 2001: 1: 9. 174 Bkz. Mundadan, 2001: 1: 61. 175 Bkz. Mundadan, 2001: 1: 61.

### --- SAYFA 222 ---

Havari Thomas'ın Tarihini Yeniden Oluşturmak 201 Kanıtlar ve inanan topluluğun "yaşayan geleneği", Thomas'ı Hint Hristiyanlığıyla yakından ilişkilendirmektedir. Thomas Hristiyanların bu özel iddiasına, tarihçiler ikna edici alternatif görüşler ortaya koymadıkça karşı çıkılamaz. Son sözler Bu bölümdeki ayrıntılar Thomas'ın kişiliğine ve çalışmalarına ilişkin tarihsel bir algıyı yeniden yapılandırmamızı sağlıyor. Sinoptik İnciller onu, İsa'nın kamu hizmeti sırasındaki Onikilerden biri olarak tanıtıyor. Bu metinlerde Thomas'ın karakteri yalnızca İsa'nın etrafındaki olayların pasif bir gözlemcisi olarak değil, aynı zamanda Tanrı'nın misyonunun aktif bir ortağı olarak da gelişiyor. FG'de anlatı çerçevesi çoğunlukla Thomasine'e benziyor. İncil'in büyük kapsamı (1:1 ile 20:28 arası), anlatım aralıklarında Thomas ile tam olarak anlaşılabilir. Thomas, her şeyden önce arka plandaki bir figür olarak ortaya çıkıyor ve daha sonra ch.'den itibaren ön plana çıkıyor. 11'den itibaren. Johannine anlatıcı, dört belirgin görünümü aracılığıyla Thomas'ın bir resmini kesin bir şekilde çiziyor (11:16; 14:5; 20:24-29; 21:2). Elçilerin İşleri Kitabında onun erken dönem kilise bağlamındaki aktif varlığını görüyoruz. Tomas, Elçilerin İşleri'nde, İsa'nın kendi yaşam durumundaki bir öğrenci olarak rolü ve statüsünden, ilk kilisenin yaşam durumundaki bir havari konumuna doğru gelişir. Pentecost gününde ve üst odada yaşanan manevi deneyimler, Kudüs bağlamında ortaya çıkan zulüm durumu ve ana kilisenin konsey sonrası (yani MS 49) misyonlara karşı tutumu, Thomas'ı Yahudi ve Greko-Romen sınırlarının ötesine geçme görevini sürdürmeye zorlayacaktı. Apokrif belgeler, Tomas'ın İsa'yla olan ilişkisini doğruluyor çünkü kendisi "ikiz kardeş", "gizli" vahiyleri paylaşan, "çocukluk arkadaşı" ve "önceki öğrenci". Bunların arasında ATh, Thomas'ın müjdeyi Uzak Doğu dünyasında vaaz etme konusundaki kararlılığını vurguluyor. Dahası, kilise babalarının, tarihçilerin, gezginlerin ve coğrafyacıların kayıtları Thomas'ı çoğunlukla Büyük Hindistan eyaletleriyle ilişkilendiriyor. Komüniter bir bakış açısına göre, Thomas Hristiyanlığı, kökleri Filistinli İsa hareketine dayanmasına ve Yahudi olmayan Hristiyanlığa bağlı olmasına rağmen, Doğu Suriye, Pers, Hint-İran bölgelerine yayılmış mistik, münzevi ve ezoterik bir grup olarak kendi kimliğini korudu.

### --- SAYFA 223 ---

202 Havari Aziz Thomas Part ve Güney Hindistan eyaletleri. Kerala'daki Thomas Hristiyanlarının ve Mylapore'un mezarının "yaşayan geleneği", alternatif bir kanıt bulunamadığı için bugün bile tartışmasız kalıyor. Böylece Thomas'ın karakteri Paskalya öncesi, Paskalya ve Paskalya sonrası anlatı ve geleneklerin yıllıklarında bir figür olarak hayret uyandırmaya devam ediyor. Son iki bölüm bize, kronolojik olarak uzun bir zaman dilimi boyunca coğrafi olarak geniş alanlardaki Thomas belgelerinin genel bir özetini sundu. Johannine ve apokrif belgelerde ana hatlarıyla belirtilen Thomas'la ilgili ayrıntılar, kilise babalarının, tarihçilerin, gezginlerin ve coğrafyacıların gelenekleriyle daha da doğrulanmaktadır. 9. Bölüm'de sonuçlandırıldığı gibi, Hindistan'ın, Hristiyanlığın başlangıcından önce bile dünyanın geri kalanıyla köklü bir ticari ilişkisi vardı. Dolayısıyla Hindistan, diriliş sonrası dönemde yabancılar için bilinmeyen bir yer değildi. Dahası, artık Thomas'ın Hindistan'daki havariliğinin nasıl oybirliğiyle kabul edildiğini, tutarlı ve oldukça erken olduğunu açıklayabiliriz. Thomas'ın Hint havariliği daha uzun bir süre boyunca kabul edildiğinden ve ikna edici çelişkili görüşler bulunmadığından, kilisenin tarihi belgelerinde kabul edilen bir görüş olarak kalmaya devam etmektedir. 10. Bölüm ayrıca Thomas'ın tarihini Yeni Antlaşma'ya, apokrif ve tarihi geleneklere dayanarak nasıl yeniden inşa edebileceğimizi gösteriyor. Thomas'ın karakteriyle ilgili kanonik, kanonik olmayan ve geleneksel-tarihsel ayrıntıları analiz ettikten sonra, bir sonraki bölümde çalışmanın genel sonuçlarını çıkaracağız.

## --- SAYFA 224 ---

Genel Sonuç Disiplinlerarası bir yaklaşım kullanılarak Thomas Edebiyatı ve geleneklerinin analizi, Didymus Judas Thomas'ın edebi ve tarihsel imajına ilişkin daha net bir anlayış geliştirmemizi sağlamıştır.1 TL'nin bir okuyucusu, Thomas ve topluluğunun erken Hristiyan teolojik temellerinin ilerlemesine nasıl katkıda bulunduğunu öğrenirken, onun karakterinin ilerleyişini tutarlı ve ikna edici bir şekilde gözlemleyebilir. Çalışma, farklı belge katmanlarını,2 çoklu yöntemleri,3 çeşitli coğrafi konumları,4 çeşitli kronolojik aralıkları5 ve dahil olan birden fazla kişiyi dikkate aldığından önemli sonuçlar vermiştir.6 Bütün bunlar sayesinde, Thomas geleneğinin birçok nesil boyunca devam eden etkisine ilişkin belirli düzeyde bilgi elde etmek mümkün olmuştur. Disiplinlerarası yaklaşım ilk olarak Thomas'la ilgili edebi, tarihi ve teolojik yönlerin (yani hem eş zamanlı hem de art zamanlı yöntemlerin yardımıyla) bütünleştirilmesine yardımcı oldu. İkincisi, dağınık geleneklerden bilgi elde edilmesine yardımcı oldu. Üçüncüsü, Thomas hakkında tutarlı ve birbiriyle bağlantılı bir bakış açısı oluşturmaya yardımcı oldu. Dördüncüsü, mevcut materyallerin yardımıyla karakterin tarihini yeniden inşa etti. Ve son olarak, Thomas'ın kişiliği ve eseri hakkında evrensel olarak kabul edilen bir anlayışın yorumlanması için Doğulu ve Batılı akademik bakış açıları arasında köprü kuruldu. Yuhanna İncili'nde Thomas, bazı önemli anlatı aralıklarında cesur (11:16), meraklı (14:5), vahiy itirafında bulunan (20:24-28) ve sadık (21:2) bir kişi olarak merkez sahneye girer.7 11:16'da anlatıcı, karakterinin rolünü ve durumunu ön plana çıkarır. Bunlardan bazıları 1 Giriş bölümündeki "Araştırma Metodolojisi" kısmına bakınız. 2 Bu belge katmanları Yeni Antlaşma'yı, apokrifleri ve tarihi gelenekleri içerir. 3 Bu anlatı, retorik, teolojik ve tarihsel-eleştirel yöntemleri ifade eder. 4 Bu yerler Kudüs, Doğu Suriye, İran, Hint-Partlar ve Güney Hindistan'dır. 5 Bu, Malabar'ın yaşayan geleneklerine kadar olan havarisel dönemi kapsar. 6 Bunlara elçiler, kilise babaları, tarihçiler, coğrafyacılar, gezginler ve arkeologlar dahildir. 7 Bkz. Bennema, 2014: 287-97.

## --- SAYFA 225 ---

204 Havari Aziz Thomas Bu hikâyedeki önemli çekirdekler arasında Tomas'ın İsa'yla birlikte gidip ölme cesareti, öğrencileri arasındaki liderlik rolü ve okuyucunun dikkatini Lazarus'un ölümü ve dirilişinden İsa'nın yaklaşmakta olan ölümü ve dirilişine yöneltme yönündeki stratejik konumu yer alır.8 14:5'te Tomas tarafından sorulan soru yatay bir yolculuktan (Kudüs'e, 11:16) dikey bir Yola (İsa'nın kendisi, Babanın Yolu, 14:5-6). Aynı zamanda sorusu, İsa'nın Kendisiyle ve göksel gerçekliklerle ilgili bazı gizemli gerçekleri açığa çıkarmasını sağlar (14:6). Gerçeği arayan, görülen şeylere inanan, eylem odaklı ve ilerici bir karakter olarak Thomas'ın rolü, Hristiyan maneviyatı için bir paradigma olarak tanıtılmaktadır. Karakterin konuşmasındaki açık sözlülüğü ve canlı doğası, onun İsa hareketindeki özel rolünün bir örneğidir.9 Onun İsa ve diğer havarilerle olan ilişkisi, 20:28'deki en derin ifadesiyle doruğa ulaşır: "Rabbim ve Tanrım." Thomas, İsa'nın "Rabbim ve Tanrım" olduğunu belirtmek için daha önceki inancından ("İnanmayacağım", 20:25b) uzaklaşıyor. Anlatının girişi ("Söz Tanrı'ydı", 1:1) ile Thomas'ın Kristolojik sözleri ("Rabbim ve Tanrım" 20:28) arasındaki analeptik ve proleptik bağlantı, İncil'in anlatı çerçevesi içinde büyük bir kapsayıcılık oluşturur.10 Bu anlamda, Yuhanna'nın anlatı çerçevesinin nasıl Thomas'a özgü bir tarzda ilerlediğini yorumlayabiliriz.11 İncil'in olay örgüsü yapısı, uygun bir başlangıçla (1:1: "İsa Tanrı'ydı"), orta kısım (İncil'in tamamı: "Söz insan olup aramızda yaşadı") ve son kısım (20:28: Tomas'ın "Rabbim ve Tanrım" ifadesi), edebi bir retoriğin tüm unsurlarını içerir. Thomas'ın yedi havari arasında yer aldığı 21. Bölüm (21:2), 20:24-31'in anlatımının genişletilmesi olarak düşünülebilir. Petrus ve Yuhanna'nın geri kalmış doğaları bölüm. 21.12 Gitmek, ölmek, inanmak, sevmek, yüceltmek ve Kristolojik başlıklar gibi bir dizi tema aracılığıyla Thomas'ın karakteri metinde kahramanca niteliklerle ilerler.13 8 1. Bölüme bakın. 9 2. Bölüme bakın. 10 3. Bölüme bakın. 11 Bkz. Charlesworth, 1995. 12 4. Bölüme bakın. 13 Teolojik gelişimle ilgili ayrıntılar için 1. Bölüme bakın.

## --- SAYFA 226 ---

Genel Sonuç 205 Dördüncü İncil'in (FG) ayrıntılarıyla uyumlu olarak apokrif belgeler Thomas'ın karakteri hakkında daha fazla bilgi sağlar. GTh'de anlatıcı, mistik birliğini ve ezoterik bilgeliği İsa ile paylaştığını gösterir. Mümin olarak olgunluğu, ilimde ilerlemesi ve münafıklıktan uzak tutumu onun dikkat çeken özelliklerinden bazılarıdır. Peter ve James NT'nin önde gelen isimleriyken GTh, Thomas'ı kilit bir kişilik olarak ön plana çıkarıyor.<sup>14</sup> BTh, GTh'nin ideolojilerini daha da güçlendiriyor. BTh'da Thomasine topluluğunun Greko-Romen ideolojileriyle olan ilişkisi dikkat çekici hale getiriliyor. Thomas'ın cehaletten mükemmelliğe, oradan da mükemmelliğin ihtişamına doğru gelişimi bir paradigma olarak sunulur.<sup>15</sup> ATh'ta, tarihsel çekirdekler ile romansal kurgunun bir araya gelmesi, okuyucuyu Thomas'ın Greko-Romen bağlamının ötesine yaptığı yolculuk hakkında bilgilendirir. Anlatıcı, Hint-Part ve Güney Hindistan coğrafi bölgelerindeki kültürlerarası misyon katılımlarına odaklanıyor. Metin aynı zamanda onun İsa'yla olan yakın ilişkisini, zorlayıcı kişiliğini ve kültürler arası misyon katılımını da vurguluyor.<sup>16</sup> IGTh'de Thomas, İsa'nın eski bir arkadaşı olarak tanıtılıyor. Metinde Thomas bir çocukluk arkadaşı, daha önceki bir öğrenci ve olgun bir imanlı olarak işlev görüyor. Yakup ve Tomas'ın müritliği neredeyse aynı zamanda geliştiğinden, Tomas, İsa'nın önceden var olan doğasının ve mucizevi gücünün ilk tanıklarından biri olarak düşünülmelidir.<sup>17</sup> FG'nin yanı sıra bu uydurma belgeler, onu İsa'nın ruhsal ikizi olarak tanıtmaktadır. Thomas, İsa'yla sürekli sohbet halindedir ve Tanrı'nın bilgeliğiyle sarhoştur.<sup>18</sup> Bu şekilde, kanonik olmayan belgeler, Johannine karakterini daha kesin bir şekilde ortaya koymaktadır. Geleneksel-tarihsel materyaller, geniş bir alana dağılmış olsa da, Yeni NT'yi ve Thomas'ın apokrif anlayışını daha da güçlendiriyor. Büyük Hint eyaletleri ile Batı dünyası arasındaki ticari ilişkiyi doğrulayan Hristiyanlık öncesi dönemlere ait tarihi kayıtlar vardır. Pentekost Günü'nde Doğu'dan gelen insanların Kudüs'te bulunması (Elçilerin İşleri 1:9) ve Yahudiler arasındaki kara ve deniz yollarının varlığına dair kanıtlar 14 Bkz. Bölüm 5. 15 Bkz. Bölüm 6. 16 Bkz. Bölüm 7. 17 Bkz. Bölüm 8. 18 Bkz. Bölüm 5.

## --- SAYFA 227 ---

206 Havarî Aziz Thomas krallığı ve Büyük Hindistan eyaletleri bu tür bağlantıların olanaklarını doğrulamaktadır.<sup>19</sup> Patristik geleneklerde Thomas çoğunlukla Partlarla ya da Hindistan'la ya da her ikisiyle bağlantılıdır. Hint kilisesinin daha önceki zamanların Pers dini yetkilileriyle olan bağlantısı ve Thomas'ın havariliğiyle ilgili oybirliğiyle kabul edilen, tutarlı ve oldukça erken dönem gelenekleri, bu bağlantıyı daha da ikna edici kılmaktadır. Thomas'ın Doğu dünyasındaki havariliği uzun bir süre boyunca geniş çapta kabul görmüştür ve Thomas'ın Hindistan havariliğine meydan okuyan ikna edici görüşlerin eksikliği açıktır. Hem Doğulu hem de Batılı akademisyenler, Thomas'ın Büyük Hindistan'la ilgili geleneğine sürekli ve geniş bir ilgi göstermişlerdir.<sup>20</sup> Kilise babalarının, tarihçilerin, gezginlerin, coğrafyacıların ve arkeologların çoğunluğu Thomas'ı Büyük Hindistan ile ilişkilendirmektedir.<sup>21</sup> 10. Bölüm, Thomas'ın Sinoptik, FG, Elçilerin İşleri Kitabı, kıyamet belgeleri, patristik ve tarihi gelenekler ile Kudüslü, Doğu Suriye, Pers, Doğu Suriye, Pers ve Doğu Suriye'den çeşitli diğer geleneklerden gelen materyalleri birleştirerek bir Thomas tarihini yeniden inşa etmeye çalışmıştır. Hint-Part ve Güney Hindistan eyaletleri.<sup>22</sup> Kronolojik ve coğrafi olarak yaygın gelenekler, Büyük Hint eyaletlerine özel bir vurgu yaparak dikkatimizi Doğu yarımküreye yönlendiriyor. Tüm bu gelenekler bir araya gelerek bize Thomas'ın havariliğine ilişkin tutarlı ve tutarlı bir anlayış sağlar. Malabar'ın yaşayan geleneği, Mylapore'un mezarı, Gundaphoros krallığına ilişkin arkeolojik kanıtlar, Malabar'ın Ramban Thoma Pattu, Margan Kali Pattu, Veeradian Pattu gibi yerel gelenekleri ve diğer gelenekler, Doğu bölgelerine özel olarak odaklanmamıza öncülük ediyor.<sup>23</sup> Thomas'ın kişiliği ve çalışmaları ile ilgili toplumsal hafıza, çeşitli biçimlerde ve farklı topluluklar arasında şekillenmeye devam ediyor.<sup>24</sup> Analizimizde, Thomas'ın kilise tarihindeki en eski ve en güçlü geleneklerden biri olduğunu görebiliriz. Geleneğin kesintisiz gelişimi kendine özgü bir ilerlemeye sahiptir. Johannine topluluğunun bir ürünü olan FG ile başlar ve bunu 130 ile 19 yılları arasında GTh'nin üretimi takip eder. Bkz. Bölüm 9. 20 Bkz. Bölüm 9. Ancak hem Batı hem de Doğu bağlamlarında karşıt görüşler ortaya çıkıyor. 21 9. Bölüme bakın. 22 10. Bölüme bakın. 23 9. Bölüme bakın. 24 Bkz. Keith, 2015: 354-76.

**--- SAYFA 228 ---**

Genel Sonuç MS 207-250, MS 300'den önce BTh ve MS 200 ile 250 arasında ATh.25 IGTh, birinci yüzyılın ikinci yarısından itibaren hikayelerden gelişip uzun bir süre önemini korumaya devam ederken, ikinci ve üçüncü yüzyıllardan itibaren kilise babalarının gelenekleri egemen oldu. Ancak sözlü gelenekler, hem Doğu hem de Batı bağlamındaki kilise tarihçilerinin tartışmaları, Malabar'ın yaşayan gelenekleri ve Mylapore'daki mezar gibi başından beri önemini korumuştur.<sup>26</sup> Bu, TL ve geleneklerin kesintisiz bir şekilde geliştirilip yeniden yorumlandığını ve inanç toplulukları arasında geniş çapta yayıldığına işaret etmektedir. Yeni Antlaşma'da, apokriflerde ve tarihsel geleneklerde bulunan bu geleneklerin birçoğu, belirli yönleri vurguladıkları için birleştirilebilir: birincisi, Thomas sürekli olarak İsa'nın ruhani ikizi olarak tanıtılır ve bu nedenle onunla ilgili mistik ve ezoterik gelenekler gelişmeye devam eder;<sup>27</sup> ikincisi, Thomas'ın karakteri FG'deki mucize hikayeleriyle ilişkilendirilir (Lazarus'un dirilişi [11:16], İsa'nın dirilişi [20:24-28], mucizevi balık avı). [21:2]), ATh'de (cc. 8, 37, 96, 106), IGTh'ta (8:2; 9:1-3; 10:1-2; 11:1-2; 12:1-2; 13:1-2; 15:4; 16:1; 18:1) ve Thomas'ın çeşitli mucizevi olaylarla bağlantılı olduğu Malabar'ın yerel geleneklerinde;<sup>28</sup> üçüncüsü, Tomas şehitlik ve ölüm geleneklerinin öznesidir (onun İsa ile ölmeye gönüllü olması [Yuhanna 11:16], İsa'nın FG'de şehit olması [Yuhanna 18-19] ve Tomas'ın ATh'ta şehit olması [cc. 159-170]); dördüncüsü, Tomas'ın "Rabbim ve Tanrım" sözünün sürekli bir etkisi vardır (Yuhanna 20:28; ATh cc. 81, 97, 167);<sup>29</sup> ve beşincisi, Tomas bir diyalog ortağı olarak İsa ile bağlantılıdır ve dolayısıyla ilahi vahyin bir paylaşıcısı olarak kabul edilir (Yuhanna 11:16; 14:5; 20:24-28; BTh 138:4-142:21; ATh cc. 1-2). Bu gelenekler ayrıca patristik kayıtlarda ve Thomas Hristiyanlarının mevcut geleneklerinde sözlü ve yazılı biçimlerde görülür. Böylece TL'nin ve geleneklerin gelişimi Hristiyanlık tarihi boyunca uzanır. Bu, FG'de Thomas'ın, İsa'nın ve havarilerinin Beytanya merkezli ve Celileli görünümüleriyle başlar. 25 Bultmann (1971: 12), İncil'in redaksiyonlu baskısının MS 80 ile 120 yılları arasında yazıldığını düşünmektedir. Sinoptik geleneklerde ve Elçilerin İşleri Kitabında Thomas'tan söz edilmesi, geleneğin birinci yüzyıldaki gelişimi hakkında daha fazla bilgi edinmemizi sağlar. 26 Bkz. Mundadan, 2001: 1: 61. 27 Bkz. Yuhanna 11:16; 20:24; 21:2; GTh 1, 13; BTh 138:1-3, 4-21; ATh cc. 31, 39; IGTh'de İsa'nın çocukluk arkadaşı olarak görünmesi ve Thomas Topluluğu'nda Thomas'ın İsa'nın "ikizi" olduğu inancı. Tarihsel geleneklerde Tomas sürekli olarak İsa'nın "ikizi" olarak tanımlanır. 28 Yerel Malabar geleneğinde Thomas'a atfedilen sözlü biçimdeki çeşitli mucizeler vardır. 29 Hindistan'daki Thomas topluluğu bu sözü sürekli olarak Thomas'a atfeder.

### --- SAYFA 229 ---

208 ATH'de Kudüs'teki Havari Aziz Thomas ve İsraili Thomas'ın IGTh'ye tanıtılması. Gelişimin orta aşamasında Doğu Suriye, İran, Hint-Part ve Güney Hindistan gibi çeşitli gelenekler vardır. Son olarak Thomas geleneği, yaşayan gelenekler ve Mylapore mezarı aracılığıyla varlığını sürdürmektedir.<sup>30</sup> Bu gelişme, Thomas geleneğinin İsrail'deki başlangıç noktasından Thomas Hristiyanlığı biçimindeki bugünkü varlığına kadar kesintisiz dağılımını göstermektedir. Bir NT karakterinin söz ve eylemlerinin gerçekliği, birden fazla kriterin bir araya gelmesiyle anlaşılabilir.<sup>31</sup> Thomas'ın durumunda, TL ve gelenekler genelinde onunla ilgili birçok alanın kısa ve öz bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Birincisi, birden fazla tasdik vardır; bu, Thomas'la bağlantılı çeşitli yönleri<sup>32</sup> ve sözleri<sup>33</sup> yeniden üreten birden fazla bağımsız kaynağın olduğu anlamına gelir. Gördüğümüz gibi, Thomas'ın karakteri uzun bir süre boyunca kanonik, kanonik olmayan ve geleneksel-tarihsel belgelerde geniş çapta tasdik edilmiştir.<sup>34</sup> İkincisi, birden fazla biçim vardır, yani onunla ilgili geleneğin söylemler/diyaloglar/monologlar (Yuhanna 11:16; 14:5; 20:24-28; BTh), mucize öyküleri (Yuhanna) gibi çeşitli edebiyat biçimlerinde ortaya çıktığı anlamına gelir. 11:16; 20:24-28; 21:2), söz materyalleri (GTh), romantik türler (ATH), çocukluk hikayeleri (IGTh), ilahiler (Ephrem), seyahat anlatıları (Egeria), şehitlik anlatıları (Gregory of Tours) ve baladlar ve türküler (Malabar geleneği). Aramice. Bu dil geleneği Kerala'daki Suriyeli Hristiyanların inanç ve uygulamalarıyla varlığını sürdürüyor. Dördüncüsü, Thomas'ın gelenekleri sözlü biçimler (Kerala'nın "yaşayan geleneği" yoluyla devam eder), söz koleksiyonları (GTh), söylemler ve diyaloglar (FG), monologlara dönüşen diyaloglar (BTh), romantik edebiyat (ATH) ve bebeklik dönemi gibi çeşitli düzeylerde geliştiğinden, gelişen geleneğin eğilimleri araştırılmalıdır. <sup>31</sup> Bkz. Meier, 1991/2001: 1: 168-84; Stein, 1980: 1: 225-63; ayrıca bkz. Guthrie, 1961/1990: 243. <sup>32</sup> Bu, "ikiz" kardeş motifi, Thomas'ın İsa'yla arkadaşlığı, mistik ve ezoterik gelişmeler ve genel olarak Doğu yarımküreye ve özel olarak Büyük Hint eyaletlerine yaptığı seyahat gibi yönleri içerir. <sup>33</sup> Örneğin, "Rabbim ve Tanrım." <sup>34</sup> Bkz. Gregg, 2006: 28-29; Guthrie, 1961/1990: 243-44; Stein, 1980: 1: 225-63. <sup>35</sup> Tüm bu formlar önceki on bölümde ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

### --- SAYFA 230 ---

Genel Sonuç 209 gelenekler (IGTh).<sup>36</sup> Bu gelenekler listesinden Thomasine geleneğinin inanç topluluklarının ihtiyaç ve taleplerine göre geliştiğini anlayabiliriz. Beşincisi, her ne kadar Thomas Hristiyanlığı İsa hareketinden kaynaklansa da, Doğu Suriye, Pers, Hint-Part ve Güney Hindistan bağlamlarındaki gelişimi onu Hristiyanlığın eşsiz bir formu haline getirdiğinden, farklılık dikkate alınmalıdır.<sup>37</sup> Pavlus Hristiyanlığı da dahil olmak üzere Batılı tezahürlerle karşılaştırdığımızda, onun ayırt ediciliği daha canlı hale gelir. Altıncısı, hadislerin tutarlılığı incelenmelidir; Aynı zamanda TP ve gelenekler içerisinde Thomas Hristiyanlığının ilerleyişi tutarlı bir şekilde tasvir edilmektedir.<sup>38</sup> Son olarak, Thomas Hristiyanlığının coğrafi konumu (dünyanın doğu kısmı) ve teolojik ayrımı (mistik, ezoterik ve münzevi) Batı Hristiyanlığı için utanç kaynağı olarak kalacaktı.<sup>39</sup> Bu, Thomas Hristiyanlığının Kudüs'te ve Batı'da ihmal edilmesinin nedenlerinden biri olacaktı. Farklı kanıtların bir araya gelmesi, Thomas Hristiyanlığının ayırt edici özelliklerini ve böyle bir hareketin tarih kayıtlarındaki gerçekliğini göstermektedir. Çalışmada Thomas'ın edebi karakteri, tarihsel kişiliği ve teolojik özellikleri bir araya getirilerek kişiliği ve eserinin kapsamlı bir şekilde anlaşılması sağlanmıştır. Bu üç alan, onun sözlerine ve eylemlerine genel bir bakış açısı sağlamak için birbirine kenetlenmiştir. Edebi bir karakter olarak Thomas cesaret, sadakat ve öğrencilik sergiler. İdeal bir insan olarak gerçekçi, ayakları yere basan ve pragmatik bir yaşam tarzı yaşar (Yuhanna 11:16; 14:5; 20:24-28; 21:2).<sup>40</sup> Yuhanna, retorik araçların yardımıyla karakterini ön plana çıkarır,<sup>41</sup> onu anlatı geçişlerine yerleştirir, onun cehaletten bilgiye ve inançsızlıktan inanca doğru gelişimini gösterir ve önsöze dayalı olarak ana olay örgüsünü tasarlar <sup>36</sup> Bkz. Guthrie, 1961/1990: 245. <sup>37</sup> İsa ile ilgili olarak bu kriter farklı bir şekilde kullanılmaktadır. Gregg'in (2006: 29) söylediği gibi, "Benzerlik kriteri tipik olarak tarihsel İsa araştırma araştırmacıları tarafından çifte farklılık kriterinin kısaltması olarak kullanılır; bu, İsa'nın hem kendi zamanının Yahudiliğinden hem de onu takip eden ilk kiliseden farklı olan bir sözünün muhtemelen gerçek olduğu anlamına gelir." <sup>38</sup> Tarihsel İsa araştırmalarında bu kriter tutarlılık kriteri olarak etiketlenir ve İsa'nın ön verilerle iyi uyum sağlayan diğer söz ve eylemlerini dikkate alır." Bkz. Lee, 2005: 119. <sup>39</sup> Tarihsel İsa araştırmalarında, utanç kriteri, benzemezlik kriterinin abartılı bir şekli olarak kullanılmaktadır. Bkz. Gregg, 2006: 30; Lee, 2005: 118. <sup>40</sup> Culpepper (1983: 124), Thomas'ı "açık görüşlü bir gerçekçi" olarak görüyor. Ayrıca bkz. Bennema, 2014: 295; Bennema, 2009: 169. <sup>41</sup> Bu, diğerlerinin yanı sıra yanlış anlama gibi retorik araçları da içerir.

### --- SAYFA 231 ---

210 Havari Aziz Thomas ve Thomas'ın son sözleri (1:1 ve 20:28).<sup>42</sup> Apokrif geleneklerde onun karakteri, İsa'nın ikizi ve ruhani yoldaşı olarak gelişir; Mesih'in gizli sözlerine inisiye olan bir kardeş olarak; ve bir çileci, mistik ve ezoterik maneviyat modeli olarak.<sup>43</sup> Geleneksel-tarihsel belgeler onu kahraman, meydan okuyan bir kişiliğin ve Mesih için bir şehidin tüm nitelikleriyle tasvir ediyor.<sup>44</sup> Bu karakter özellikleri onun tarihsel bir kişi olarak kimliğinin gerçekliğinde kök salmaktadır. Tarihsel bir Thomas'ın araştırılması için bir talep ortaya çıktı.<sup>45</sup> Daha önce tartışıldığı gibi, Gundaphoros ve krallığı, kardeşi Gad<sup>46</sup>, Malabar'ın yaşayan geleneği, Mylapore'un mezarı ve Thomas'ın hem Hint-Part hem de Güney Hindistan misyonuyla ilgili coğrafi ve kronolojik ayrıntılarla ilgili son arkeolojik kanıtlar, dikkatimizi onun tarihsel bir figür olarak kimliğine çekiyor.<sup>47</sup> Thomas, Sitz im Leben Jesu ve Sitz im Leben'den ortaya çıkan bir kişi olarak Yuhanna İncili'nde<sup>48</sup> Kirche ve Doğu Suriye, Fars, Hint-Part ve Güney Hindistan edebiyatında (apokrif ve geleneksel-tarihsel belgeler) tarihi bir figür olarak kabul edilir. Thomas aynı zamanda benzersiz teolojik yönlerin katalizörüdür. FG'de karakteri, inanç, sevgi ve Tanrı'nın yüceliği gibi bazı teolojik temaların yanı sıra bazı Kristolojik unvanlarla birlikte ilerler.<sup>49</sup> Thomas'ın 20:28'deki sözleri, en derin Kristolojik ifadelerden biri olarak kabul edilir.<sup>50</sup> Zühd eğilimleri, mistik deneyimler ve ezoterik bilgelik aktarımı, Thomasine Hristiyanlığının ayrılmaz parçalarıdır. TL'nin ve geleneklerin edebi, tarihi ve teolojik yönleri, Thomas hareketinin başından beri benzersiz gelişimini örneklemiştir. Thomas Hristiyanlığı Kudüs, Doğu Suriye, İran, Hint-Partlar ve Güney Hindistan'da uzun bir süre boyunca istikrarlı bir hareket olarak gelişti, 42 Bkz. Bölüm 4. Ayrıca bkz. Resseguie, 2013: 17; Culpepper, 2013: 18-35. 43 Bkz. Bölüm 5-8. 44 Bkz. Bölüm 9-10. 45 Bkz. "Hindistan Havarisi Tarihsel Thomas'ın Arayışı" (Nedungatt, 2008). 46 Bkz. Bölüm 7. 47 Bkz. Bölüm 9. 48 FG iki seviyeli bir drama olarak kabul edildiğinden, Thomas'ın hem Sitz im Leben Jesu hem de Sitz im Leben Kirche bağlamlarındaki rolünü ve durumunu tartışır. Bkz. Martyn, 1968/1979; Thomaskutty, 2015: 464-81. 49 Bkz. Bölüm 1, Bölüm 1-4. 50 Bkz. Bölüm 4.

### --- SAYFA 232 ---

Genel Sonuç 211 birinci yüzyıl Kudüs bağlamında başlayıp Thomas Hristiyanlığının yaşayan geleneklerine doğru genişliyor.<sup>51</sup> Tarihte benzersiz, somut ve tutarlı bir hareket olarak bu hareketin en etkileyici biçimi Malabar'ın yaşayan geleneklerinde özetleniyor. Thomas ölümü asla tatmayan biri ("yaşayan Thomas") ve "yaşayan İsa"nın temsilcisi (ATH'nin önsözü) olarak tanıtıldığı için Malabar'ın yaşayan gelenekleri Thomasolojinin ideolojik ve fenomenolojik anlayışını kapsar. TL'de ifade edilen maneviyat, en gerçekçi haliyle Thomas Hristiyanlarının manevi çalışmaları aracılığıyla ortaya çıkar. Bu bağlantı, Thomas'ı tartışmanın merkezine yerleştirerek kolayca yorumlanabilir.<sup>52</sup> Bir bakıma FG, Thomas'ın sahneye çıkışı aracılığıyla kendi ideolojisini Hint senaryosuyla sorunsuz bir şekilde bağdaştırıyor. Kanagaraj (2005: 20) "bir Hintli için Yuhanna'daki büyüleyici bir unsurun, güvenilir geleneklere göre birinci yüzyılda İsa'daki kurtuluş mesajıyla Hindistan'a gelen Havari Tomas'a (11:16; 14:5; 20:24-29) verilen önem olduğunu" belirtir.<sup>53</sup> Johannine ve Hint ideolojileri arasındaki bağlantı şu yönlerde vurgu yapılarak açıklanabilir: Tanrı,<sup>54</sup> bağlılık olarak maneviyat, sembolik ve mantıksal tartışma,<sup>55</sup> bireysel dönüşümün ve topluluk yaşamının ikili doğası ve parlak ışıla bağlantılı ışık.<sup>56</sup> Thomas hareketi, kendi ahlakının bir parçası olarak bu yönleri vurguladı. Üstelik TL'nin ve geleneklerin mistik, münzevi ve ezoterik yönleri, Thomas Hristiyanlarının yaşayan geleneklerinde en açık biçimde ortaya çıkar. Özetle, FG'nin Thomas'ı, kıyamet gelenekleri ve geleneksel-tarihsel materyaller, Malabar'ın yaşayan gelenekleriyle kolayca uyumlu hale getirilebilir. Bu, Mylapore'un mezarının kanıtlarıyla daha da desteklenebilir. Son olarak, Thomasine Okulu hipotezinin TL ve geleneklerden nasıl türetilebileceğini tartışacağız. Layton (1987: 357-409), Edessa şehrinde bir Thomasine Okulu'nun varlığını öne sürmekte ve Kanagaraj'ın (2005: 19) söylediği üç metni önermektedir: "Hiçbir Yeni Ahit kitabı, Hint düşünürleri ve filozofları üzerinde Yuhanna İncili kadar etkili olmamıştır." 1890-1901 yılları arasında İngiltere'nin Durham Piskoposu olan Piskopos Westcott (1825-1901), Yuhanna İncili hakkındaki en derin yorumun Hintli bir ilahiyatçı bu görevi üstlenene kadar yazılmayacağını söyledi. Ayrıca bkz. Hargreaves, 2001: 333-35. 53 Ayrıca bkz. Klijn, 1962: 27-29. 54 Johannine mistisizmi hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. Kanagaraj, 1998. 55 Sen (2005/2006), The Argumentative Indian: Writings on Indian History, Culture and Identity adlı eserinde Hint zihinlerinin tartışmacı doğasını ayrıntılı olarak tartışır. Ayrıca bkz. Nissen, 2013: 17-50. 56 Bkz. Kanagaraj, 2005: 7-8.

### --- SAYFA 233 ---

212 Havarî Aziz Thomas Okulun bir bölümünü oluştuyordu: GTh, BTh ve ATh'nin bir parçası olan "İnci İlahisi".<sup>57</sup> Charlesworth, Edessa'yı okulun merkezi olarak görüyor; ancak bunu şehirle sınırlamaz.<sup>58</sup> Charlesworth (1995: 362) şöyle der: "Thomas Okulu, ilk Hristiyan Okullarının en etkililerinden biriydi."<sup>59</sup> Çalışmamızda Thomasine Okulu'nu, MS 1. yüzyıldan itibaren uzanan ve Malabar'ın yaşayan gelenekleriyle varlığını sürdüren ideolojik bir hareket olarak görüyoruz. Burada Thomas Okulu, TL ve geleneklerin tutarlı bir ideolojik ve felsefi dünya görüşü olarak hareketin mirasını tutarlı bir şekilde sürdürme biçimini belirtmektedir.<sup>60</sup> Culpepper'ın gözlemlediği gibi, eski okulların dikkate alınması gereken önemli yönleri vardır.<sup>61</sup> İlk olarak, Thomasine ideolojileri uzun bir süre boyunca farklı coğrafi bölgelerde sürekli ve tutarlı bir şekilde ifade edilmiştir. İkincisi, Thomas Okulu, kökenlerini, üyelerinin örnek bir şahsiyet olarak gördüğü kurucu Thomas'a dayandırıyor. Thomas'ın TL'de ve geleneklerde ifade edilen kişiliği ve çalışması, üyeleri onun sadık müritleri olarak devam etmeye ikna etti. Üçüncüsü, Thomas Okulu, Thomas'ın öğretilerine ve onunla ilgili geleneklere değer veriyordu. Thomas'ın Kristolojik vizyonuna (yani Rab ve Tanrı olarak İsa'ya) yapılan sürekli vurgu ve onun münzevi, mistik ve ezoterik uygulamaları onu benzersiz bir yaşam tarzı haline getiriyor. Dördüncüsü, okul üyeleri Thomas'ın müritleri veya öğrencileri olarak görülüyordu. Aziz Ephrem, Nazianzenli Aziz Gregory, John Chrysostom ve diğerleri gibi kilise babaları yazılarında Thomas'ı onurlandırdılar.<sup>62</sup> Bugün bile Malabar'daki Thomas Hristiyanları ona öğretmenleri olarak saygı duymaya devam ediyorlar. Beşincisi, öğretme, öğrenme, çalışma ve yazma okulun ortak faaliyetleriydi. Thomas'ı Hristiyan maneviyatının bir paradigması olarak ele alarak Doğu Hristiyanlığında bu yönler sürekli olarak takip edilmiş ve vurgulanmıştır. Altıncısı, Thomas Okulu kendi kimliğini ve ideolojik çerçevesini korudu. Thomas hareketinin Süryani Hristiyanlığı biçiminde Doğu'ya doğru gelişimi, onun ayırt edici özelliğini göstermektedir. <sup>57</sup> Ayrıca bkz. Stang, 2016. <sup>58</sup> Bkz. Charlesworth, 1995: 361; ayrıca bkz. Klijn, 1962: 30–33. <sup>59</sup> Charlesworth (1995: 364) ayrıca şunları belirtmektedir: "Thomas Okulu, varsayılan Johannine Okulu ile bir şekilde ilişkilidir ve her ikisi de Kumran ve İran'dan bazı etkiler göstermektedir." <sup>60</sup> Lewis (2013) ve Uro (2003) bir okul hipotezine karşı çıkıyor. Ayrıca bkz. DeConick, 2001a: 28; Stang, 2016. <sup>61</sup> Culpepper (1975: 258–59) eski bir okulun dokuz özelliğini tanımlar. Burada Thomas Okulu'nun anlaşılması için dokuzdan yedisi düşünülebilir. <sup>62</sup> Bkz. Bölüm 9.

### --- SAYFA 234 ---

Genel Sonuç 213 özdeşlik. Ve son olarak Thomas Okulu, devamlılığını garanti altına almak için örgütsel araçlar geliştirdi.<sup>63</sup> Bu, okulun bağlamsal taleplerine göre zaman zaman uygulandı. Kısacası, TL'nin ikiz motifi, "yaşayan İsa" ile daha yakın ilişki içinde olan yaşayan Thomas'ın benzersiz kişiliğini vurgulamaktadır.<sup>64</sup> Thomas'ın disiplinler arası bir yaklaşım yardımıyla yaptığı bu çalışma, bize onun kişiliği ve eserleri hakkında daha geniş bir yelpaze hakkında bilgi vermektedir. Böylesine eklektik bir okuma, Thomas'ın Hristiyanlık tarihinde ne kadar eşsiz bir şahsiyet olarak ayakta durduğunu kanıtlıyor. <sup>63</sup> Bkz. Culpepper, 1975: 258–59. <sup>64</sup> Bkz. Stang, 2016.

**--- SAYFA 235 [Görsel / Boş] ---****--- SAYFA 236 ---**

Kaynakça Aasgaard, R., 2009/2010. İsa'nın Çocukluğu: Thomas'ın Apokrif Bebeklik İncilinin Kodunu Çözmek. Cambridge: James Clarke ve Şirketi. Adrian, F., 1913. Küçük Doğu Kiliseleri. Londra: Katolik Hakikat Topluluğu. Aertthayil, J., 1982. St. Thomas Hristiyanlarının Manevi Mirası. Bangalore: Dharmaram Yayınları. Aiya, V. N., 1906. Travancore Eyalet El Kitabı. Cilt 1. Trivandrum: Hükümet Basını. İskenderiye, C., 2013/2015. John'un yorumu. Eski Hristiyan Metinleri. Ciltler. 1-2. Çeviri/Giriş. Maxwell, D.R. Ed. Elowsky, J. C. Downers Grove: IVP. Allaby, M., 2010. Keşif: Yeni Topraklar, Yeni Dünyalar. New York: Dosyadaki Gerçekler. Allen, R. J., 2012. Yeni Ahit'i İlk Kez Okumak. Grand Rapids: Eerdmans. Allison, D.C., 1992. "Eskatoloji." DJG. Downers Grove: IVP, 206-09. Anderson, B. W., 1962. "Tanrım." IDB. Cilt 3. Nashville: Abingdon, 150-51. Anderson, P. N., 2017. "Thomas ve Kanıtlar Üzerine—Şüphe Yok!" <http://bibleinterp.com/articles/2017/04/and418010.shtml>, Nisan 2017 tarihli. Anderson, P.N., 2011. Dördüncü İncil'in Bilmeceleri: Yuhanna'ya Giriş. Minneapolis: Kale. Anderson, P. N., 2008. "Bir Diyalogdan Diğerine: Kökenlerden Alımlara Johannine Çok Değerliliği." Anlatı Eleştirisinin Anatomisi: Edebiyat Olarak Dördüncü İncil'in Dünü, Bugünü ve Geleceği. Boston ve Leiden: Brill, 93-120. Anthonysamy, S. J., 2009. Bir İnanç Efsanesi: Hindistan Havarisi Aziz Thomas. Chennai: St. Thomas Bazilikası Ulusal Tapınağı. Arampulickal, J., 1994. Suriye-Malabar Katolik Göçmenlerinin Pastoral Bakımı. Vadavathoor, Kottayam: OIRS Hindistan Yayınları. Asheri, D., Lloyd, A. ve Corcella, A., 2007. Herodot Üzerine Bir Şerh, Kitaplar I-IV. Oxford: Üniversite Yayınları. Athyal, S., ed., 1996. Bugün Asya'da Kilise: Fırsatlar ve Zorluklar. Singapur: ALCWE. Attridge, H. W., 1992. "Thomas, Acts of." ABD. Cilt 6. New York: Doubleday, 531-4. Attridge, H. W., 1989. "Yunan Parçaları." Nag Hammadi Kodeksi II, 2-7'de. Ed. Layton, B. Kipti Gnostik Kütüphanesi: Nag Hammadi Yazmalarının Tam Sürümü. Cilt 2. Leiden ve Boston: Brill.

**--- SAYFA 237 ---**

216 Kaynakça Avari, B., 2016. Hindistan, Eski Geçmiş: Hindistan Yarımadası'nın Tarihi c. MÖ 7000'den MS 1200'e. İkinci Baskı. New York: Routledge. Ball, D. M., 1996. Yuhanna İncili'nde 'Ben'im: Edebi İşlev, Arka Plan ve Teolojik Çıkarımlar. JSNTSS. Sheffield: Sheffield Akademisyeni. Balla, P., 1997. Yeni Ahit Teolojisine Karşı Zorluklar: Girişimi Haklılaştırma Girişimi. WUNT 95. Tübingen: Möhr Siebeck. Barnhart, B., 1989. İyi Şarap: John'u Merkezden Okumak. New York: Paulist Press. Barnstone, W. ve Meyer, M., eds., 2006. The Gnostic Bible. Boston ve Londra: Yeni Tohumlar. Barnstone, W. ve Meyer, M., 1955/1956/1962. Aziz Yuhanna'ya göre İncil. New York: MacMillan Şirketi. Barrett, C. K., 2002. Elçilerin İşleri: Daha Kısa Bir Yorum. Londra: T&T Clark. Barrett, C.K., 1955/1956/1960/1962. Aziz Yuhanna'ya Göre İncil: Yunanca Metin Üzerine Yorum ve Notlarla Bir Giriş. Londra: SPCK. Barton, S.C., 1992. "Çocuk, Çocuklar." DJG. Downers Grove, IL: IVP, 100-04. Bauckham, R. J., 2015. Jude ve Erken Kilise'de İsa'nın Akrabaları. Bloomsbury Akademik Koleksiyonları: İncil Çalışmaları, Erken Hristiyanlık. Londra: Bloomsbury. Bauckham, R. J., 1997. "Kıyamet ve Sahte Yazıt Yazıları." DLNTD. Eds. Martin, R.P. ve Davids, P.H. Downers Grove: IVP, 68-73. Bauckham, R.J., 1992. "İnciller (Kıyamet)." DJG. Downers Grove: IVP, 286-91. Bauman, E. W., 1971. Modern Dünyada Yuhanna İncili. Film ve TV Kursu için Çalışma Kılavuzu. Washington, DC: Bauman İncil Yayınları. Beasley-Murray, G.R., 1999. John. İkinci Basım. WBC. Nashville ve Dallas: Thomas Nelson. Beasley-Murray, G.R., 1989. John. Kelime İncil Temaları. Dallas: Kelime Yayıncılığı. Bennema, C., 2014. İsa ile Karşılaşmak: Yuhanna İncili'nde Karakter Çalışmaları. İkinci Basım. Minneapolis: Kale. Bennema, C., 2009. İsa ile Karşılaşmak: Yuhanna İncili'nde Karakter Çalışmaları. Bangalore: Primalog. Bernard, J.H., 1928/1963. Aziz Yuhanna'ya göre İncil Üzerine Eleştirel ve Tefsirci Bir Yorum. Cilt 2. ICC. Edinburg: T&T Clark. Bhaskaran, A., 2015. Aziz Thomas Havariliği: Mevcut Geleneklerin Değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Bangalore: SAIACS. Bhaskaran, V. P., 2012. Hindistan Havarisi St. Thomas'ın Mirası. Mumbai: St. Paul's. Bhatt, S.C. ve Bhargava, G.K., eds., 2006. Hindistan Eyaletleri ve Birlik Bölgelerinin Toprakları ve Halkı, Kerala. Cilt 14. Delhi: Kalpaz Yayınları.

## --- SAYFA 238 ---

Kaynakça 217 Bickell, G., 1866. S. Ephraemi Syri, Carmina Nisibena: additis prolegomenis et supplement lexicorum syriacorum. Leipzig: Brockhaus. Siyah, M., 1946/1954. İncillere ve Elçilerin İşleri'ne Aramice Bir Yaklaşım. Oxford: Clarendon. Blady, K., 2000. Egzotik Yerlerdeki Yahudi Toplulukları. Northvale, NJ: Jason Aronson. Blair, E.P., 1962. "Thomas." IDB. Cilt 4. Nashville: Abingdon, 632. Blomberg, C.L., 2001. Yuhanna İncili'nin Tarihsel Güvenilirliği. İngiltere: IVP. Blomberg, C.L., 1992a. "İnciller (Tarihsel Güvenilirlik)." DJG. Downers Grove, IL: IVP, 291-97. Blomberg, C.L., 1992b. "İyileştirme." DJG. Downers Grove: IVP, 299-307. Blomberg, C.L., 1988. "Thomas." ISBE. Ed. Bromiley, G.W. Cilt. 4. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 841-42. Bock, D.L., 2007. Elçilerin İşleri. BECNT. Eds. Yarbrough, R.W. ve Stein, R.H. Grand Rapids: Baker. Bock, D.L., 1994. Luka 1:1-9:50. BECNT. Grand Rapids: Fıncı. Bock, D.L., 1991. "Biçim Eleştirisi." Yeni Ahit Eleştirisi ve Yorumu. Eds. Black, D.A. ve Dockery, D.S. Grand Rapids: Zondervan. Boice, J. M., 1985. Yuhanna İncili: Açıklamalı Bir Yorum. Beş Cilt Bir Arada. Grand Rapids: Zondervan. Boice, J. M., 1970. Yuhanna İncili'nde Tanıklık ve Vahiy. Çağdaş Evanjelist Perspektifler. Grand Rapids: Zondervan. Bonney, W., 2002. İnandırıldı: John'un Kristolojik Anlatısının Zirvesindeki Şüpheli Thomas Hikayesi. Leiden ve Boston: Brill. Borchert, G.L., 2002. John 12-21. Yeni Amerikan Yorumu. Cilt 25B. Nashville, TN: Broadman ve Holman Yayıncılar. Borgen, P., 1987. Philo, John ve Paul: Yahudilik ve Erken Hristiyanlık Üzerine Yeni Perspektifler. Brown Judaic Studies 131. Atlanta, Georgia: Scholars Press. Bornkamm, G., 1964. "Thomas'ın İşleri." NT Apocrypha. Trans. Wilson, R.M. Cilt. 2. Philadelphia: Westminster Basını. Borse, U., 1990. "ἄγω." EDNT. Eds. Balz, H. ve Schneider, G. Cilt. 1. Grand Rapids: Eerdmans, 24-25. Bouyer, L., 1964. Dördüncü İncil. Westminster, MD: Newman Press. Bovon, F., 2003. Erken Hristiyanlık Çalışmaları. WUNT 161. Tübingen: Mohr Siebeck. Bowman, J., 1975. Dördüncü İncil ve Yahudiler: R. Akiba, Esther ve Yuhanna İncili Üzerine Bir Araştırma. Pittsburgh, PA: Pickwick Press. Brant, J.A., 2011. John. PCNT. Grand Rapids: Fıncı. Brant, J. A., 2004. Diyalog ve Drama: Dördüncü İncil'de Yunan Trajedisinin Unsurları. Peabody, MA: Hendrickson Yayıncılar.

## --- SAYFA 239 ---

218 Kaynakça Broşürü, 2012. AD 52-il Vishuddha Thomasleeha Sthapicha Malliankarappally. Maliankara: Mar Thomas Kilisesi Tarihi Müzesi. Brouwer, W., 2000. Yuhanna 13:17'nin Edebi Gelişimi: Chiastic Reading. SBLDS 182. Atlanta: SBL. Brown, R.E., 1966-70. Yuhanna'ya göre İncil. Garden City ve New York: Doubleday. Browning, W.R.F., 1996/2004. Oxford İncil Sözlüğü. Oxford: Üniversite Yayınları. Bruce, F.F., 1992. "Canon." DJG. Downers Grove: IVP, 93-100. Bruce, F. F., 1990. Havarilerin İşleri: Giriş ve Yorumlu Yunanca Metin. Üçüncü Revizyon. Grand Rapids: Eerdmans. Bruce, F.F., 1983/1994. Yuhanna İncili: Giriş, Açıklama ve Notlar. Grand Rapids: Eerdmans. Bruner, F. D., 2012. Yuhanna İncili: Bir Yorum. Grand Rapids ve Cambridge: Eerdmans. Buck, C., 1999. Cennet ve Paradigma: İran Hristiyanlığı ve Bahai İnancındaki Anahtar Semboller. Albany: New York Eyalet Üniversitesi Yayınları. Bultmann, R., 1971. Yuhanna İncili: Bir Yorum. Trans. Beasley-Murray, G. R. Philadelphia: The Westminster Press. Bultmann, R., 1963/1976. Sinoptik Geleneğin Tarihi. New York: Harper ve Row. Burke, A.J., 2003. Yuhanna 11 ve 12'de Lazarus'un Yükselişi ve İsa'nın Tutkusu. İncil ve Erken Hristiyanlık Çalışmaları 59. Lewiston ve Queenston: Edwin Mellen Press. Butcher, J. B., 2000. Anlatılmamış Hikayeleri Anlatmak: Dirilen İsa ile Karşılaşmalar. Harrisburg, Pensilvanya: Trinity Press International. Byrne, B., 1991. Lazarus: Yuhanna 11:1-46'nın Çağdaş Bir Okuması. Collegeville, MN: Liturjik Basını. Cadman, W. H., 1969. Açık Cennet: İsa'nın Johannine Sözlerinde Tanrı'nın Vahiyi. Ed. Caird, GB Oxford: Basil Blackwell. Calvin, J., 1994. John. Crossway Klasik Yorumlar. Eds. McGrath, A. ve Packer, J. I. Wheaton, IL: Crossway Books. Cameron, R., 1992. "Thomas, Gospel of." ABD. Cilt 6. New York: Doubleday, 535-40. Cameron, R., ed., 1982. Diğer İnciller: Kanonik Olmayan İncil Metinleri. Philadelphia: Westminster Press. Caragounis, C.C., 1992. "Tanrının Krallığı/Cennet." DJG. Downers Grove: IVP, 417-30. Carroll, J. T., 2012. Luke: Bir Yorum. NTL. Louisville, KY: Westminster John Knox.

## --- SAYFA 240 ---

Kaynakça 219 Carson, D. A., 1991. Yuhanna'ya göre İncil. Leicester: IVP/Grand Rapids: Eerdmans. Carter, W., 2006. John: Hikaye Anlatıcı, Çevirmen, Evangelist. Peabody, MA: Hendrickson Yayıncılar. Casey, M., 1996. Yuhanna'nın İncili Doğru mu? Londra ve New York: Routledge. Catchpole, D., 1993. Q. Edinburgh Arayışı: T&T Clark. Chakkuvarackal, T. J., 2007. "Görmek ve İnanmak": 20:24-29'da İsa ve Thomas." FTR. Cilt 10/2, 35-53. Chandra, M., 1977. Eski Hindistan'da Ticaret ve Ticaret Yolları. Yeni Delhi: Abhinav Yayınları. Charles, D.J., 2013. Baharatların, Otların ve Diğer Kaynakların Antioksidan Özellikleri. New York: Springer. Charlesworth, J. H., 2017. "Canon: Tanrı'nın Sözü'nü Ayırt Etmenin Ölçme Kuralı." İncil Kanonunun Oluşumu. Ed. McDonald, L.M. 2 Cilt. Londra ve New York: Bloomsbury T&T Clark, xiii-xx. Charlesworth, J. H., 2001. "Yuhanna İncili: İsa'nıkinden Farklı Bir Sosyal Ortamın Sebebi Olduğu Dışlayıcılık (Yuhanna 11:54 ve 14:6)." Yahudilik Karşıtlığı ve Dördüncü İncil: Leuven Toplantısı 2000'in Makaleleri. Eds. Bieringer, R., Pollefeyt, D. ve Vandecasteele-Vanneuville, F. Assen, Hollanda: Royal Van Goecum, 479-513. Charlesworth, J. H., 1995. Sevgili Öğrenci: Yuhanna İncili'ni Kimin Tanıdığı Doğruluyor? Valley Forge, Pensilvanya: Trinity Press International. Charlesworth, J. H., 1989. Yahudilik İçinde İsa: Heyecan Verici Arkeolojik Keşiflerden Yeni Işık. Çapa İncil Referans Kütüphanesi. Londra: SPCK. Charlesworth, J.H ve Mueller, J.R., 1987. The New Testament Apocrypha and Pseudepigrapha: A Guide to Publications. ATLABS 17. Metuchen ve Londra: ATLA ve Scarecrow Press. Chatman, S., 1978. Hikaye ve Söylem: Kurgu ve Filmde Anlatı Yapısı. Ithaca: Cornell Üniversitesi. Chattopadhyaya, R., 1999. Hindistan'da Swami Vivekananda: Düzeltici Bir Biyografi. Delhi: Motilal Banarsidass Yayıncılar. Chennattu, R. M., 2006. Bir Antlaşma İlişkisi Olarak Johannine Öğrenciliği. Peabody, MA: Hendrickson Yayıncılar. Chilton, B., 1995. "Geleneksel-Tarihsel Eleştiri ve İsa Çalışması." Yeni Ahit'i Duymak: Yorumlama Stratejileri. Ed. Green, J. B. Grand Rapids: Eerdmans. Chrysostom, J., 2012. Aziz Chrysostom'un İbranilere Mektup Üzerine Vaazları. North Charleston, Güney Carolina: CreateSpace Bağımsız Yayıncılık Platformu// İbranilere Mektup Üzerine Vaaz 26. PL 63.

## --- SAYFA 241 ---

220 Kaynakça Chrysostom, J., 1959. Havarî Aziz Yuhanna ve Evangelist'e ilişkin Şerh, Homilies 48-88. Kilise Babaları. Trans. Goggin, S.T.A. Kaliforniya: Amerika Katolik Üniversitesi Yayınları. Chrysostom, J., 1889. Havarilerin İşleri Üzerine Vaaz 4. İznik ve İznik Sonrası Babalar. Cilt 11. Buffalo ve New York: Hristiyan Edebiyatı Yayıncılık Şirketi. Chrysostom, J., 1735. Quod Christus sit Deus § 6. Cilt. 1. Paris: Montfacon. Clark, G.H., 1972/1989. Johannine Logoları. Jefferson, MD: Trinity Vakfı. Collins, R.F., 1992a. "Evililik (NT)." ABD. Cilt 4, 569-73. Collins, R.F., 1992b. "Thomas." ABD. Cilt 6, 528-29. Collins, R.F., 1990/1991. Bunlar Yazıldı: Dördüncü İncil Üzerine Çalışmalar. Louvain: Peeters/Grand Rapids, MI: Eerdmans. Connolly, R. H., 2009. Didaskalia Apostolorum: Verona Latince Parçalarıyla Çevrilmiş ve Eşlik Edilmiş Süryanice Versiyon. ATT. Eugene, OR: Wipf & Stock. Conway, C. M., 2002. "Johannin Topluluğunun Üretimi: Yeni Bir Tarihselci Perspektif." JBL 121/3, 479-95. Counet, P. C., 2000. John, A Postmodern Gospel: Dördüncü İncil'e Uygulanan Yapıbozucu Yorum Giriş. Leiden ve Boston: Brill. Countryman, L. W., 1987. Dördüncü İncil'deki Mistik Yol: Tanrı'ya Geçiş. Philadelphia: Kale. Crindle, J.W.M., ed., 1897. Cosmos Indicopleustes'in Hristiyan Topografyası. Cambridge University Press tarafından 2010, 118-19'da yeniden basıldı. Cullmann, O., 1990/2003. "Bebeklik İncilleri." Yeni Ahit Apocrypha. Cilt 1. Ed. Schneemelcher, W. Louisville ve Londra: Westminster John Knox Press, 439-51. Cullmann, O., 1975. Johannine Circle. Trans. Bowden, J. Philadelphia: Westminster Press. Culpepper, R. A., 2013. "Goblenin Dalgası: John'da Karakter ve Tema." Yuhanna İncili'nde Karakterler ve Karakterizasyon. Ed. Skinner, C.W. Londra: Bloomsbury T&T Clark, 18-35. Culpepper, R. A., 1998. The Gospel and Letters of John. Nashville: Abingdon. Culpepper, R. A., 1983. Dördüncü İncil'in Anatomisi: Edebi Tasarımda Bir Araştırma. Philadelphia: Kale. Culpepper, R. A., 1975. Johannine Okulu: Antik Okulların Doğasının İncelenmesine Dayalı Johannine Okulu Hipotezinin Değerlendirilmesi. SBLDS 26. Missoula, MT: Scholars Press. Cunningham, A., 1871. 1862-63-64-65 Yıllarında Yapılan Dört Rapor. ASI. Cilt 2. Simla: Hükümet Merkezi Basını. Cureton, W., ed., 1864. Eski Süryanice Belgeler. Londra: Williams ve Norgate. Daniel, D., 1972/1986. Hindistan Ortodoks Kilisesi: Tarih. Yeni Delhi: Bayan Rachel David.

## --- SAYFA 242 ---

Kaynakça 221 Daniel, K. N., 1951. St. Thomas'ın Güney Hindistan Apostolluğu. Chai. Serampore: Serampore Koleji. Daugherty, D.B. ve Athyal, J.M., 2016. Dünya Hristiyanlığını Anlamak: Hindistan. Minneapolis: Kale Basını. Davies, M., 1992. Dördüncü İncil'de Retorik ve Referans. JSNTSS 69. Sheffield: Sheffield Akademik. Davies, S., 2009. İsa'nın Bebeklik İncilleri: Meryem ve İsa'nın Çocukluğundan Apokrif Masallar - Açıklamalı ve Açıklanmış. Woodstock, VT: Skylight Yolları Yayıncılığı. Davies, S., 2002. Thomas'ın İncili: Açıklamalı ve Açıklanmış. Woodstock, VT: Skylight Yolları Yayıncılığı. Davies, W.D. ve Allison, D.C., 2004. Matthew: Daha Kısa Bir Yorum. Londra: T&T Clark. De Boer, M. C., 1992. "Anlatı Eleştirisi, Tarihsel Eleştiri ve Yuhanna İncili." JSNT 47, 35-48. DeConick, A. D., 2006. Çeviride Thomas'ın Orijinal İncili: Tam İncil'in Yorumu ve Yeni İngilizce Çevirisi ile. New York: T&T Clark. DeConick, A. D., 2005. Thomas'ın Orijinal İncilini Kurtarmak: İncil'in Tarihi ve Büyümesi. Londra: T&T Clark. DeConick, A. D., 2001. "John Thomas'a Rakip: Topluluk Çatışmasından İncil Anlatısına." Johannine Geleneğinde İsa. Eds. Fortna, R. T. ve Thatcher, T. Louisville: Westminster John Knox, 303-12. DeConick, A.D., 2001a. Mistiklerin Sesleri: Yuhanna ve Thomas İncillerinde ve Diğer Eski Hristiyan Edebiyatında Erken Hristiyan Söylemi. JSNTSS 157. Sheffield: Sheffield Akademik. De Jonge, M., 1977. İsa: Cennetten Gelen Yabancı ve Tanrı'nın Oğlu, Johannine Perspektifinden İsa Mesih ve Hristiyanlar. Missoula, MT: Akademisyenler Basını. Dennis, J. A., 2013. "Zafer." DJG. İkinci Basım. Ed. Green, J. B. Downers Grove: IVP, 313-15. Derrett, J. D. M., 1993. Kurban: Johannine Tutkusu Anlatısı Yeniden İncelendi. İngiltere: Peter I. Dinkwater. Dibelius, M., 1971/1982. Gelenekten Tarihe. Trans. Woolf, B.L. Cambridge: James Clarke and Company. Dibelius, M., 1934. Gelenekten İncil'e. Cambridge: James Clarke ve Şirketi. Dietz, M., 2005. Gezgin Rahipler, Bakireler ve Hacılar: Akdeniz Dünyasında Münzevi Seyahat, MS 300—800. Üniversite Parkı, PA: Pensilvanya Eyalet Üniversitesi Yayınları.

## --- SAYFA 243 ---

222 Kaynakça Dihle, A., 1963/1984. "Neues zur Thomas-Geleneği." Antike und Orient. Heidelberg. Dijkstra, R., ed., 2016. Erken Hristiyan Sanatı ve Şiirinde Havariler. Leiden ve Boston: Brill. Dodd, C.H., 1953/1960. Dördüncü İncil'in Yorumu. Cambridge: Üniversite Yayınları. Drijvers, H. J. W., 1992. "Süryani Hristiyanlığı ve Yahudilik." Roma İmparatorluğu'ndaki Paganlar ve Hristiyanlar arasındaki Yahudiler. Eds. Lieu, J., North, J. ve Rajak, T. Londra: Routledge. Drijvers, H. J. W., 1989. "Thomas'ın İşleri." Yeni Ahit Apocrypha 2. Ed. Schneemelcher, W. Tübingen: Mohr Siebeck. Dueck, D., 2016. "Etnisiteyi Modellemek: İskender'in Yoldaşları ve Megasthenes'in Hint Kayıtlarındaki Etnik Değerlendirme Kalıpları." Klasik ve Ortaçağ Dünyalarında Kimlik ve Çevrenin Routledge El Kitabı. Eds. Kennedy, R.F. ve Jones-Lewis, M. London ve New York: Routledge. Duke, P.D., 1985. Dördüncü İncil'de İroni. Atlanta: John Knox Press. Dunderberg, I., 2006. Çatışmadaki Sevgili Mürit: Yuhanna ve Thomas'ın İncillerini Yeniden İncelemek. Oxford: Üniversite Yayınları. Dunn, J. D. G., 2013. Sözlü İncil Geleneği. Grand Rapids, MI: Eerdmans. Edwards, J.R., 2015. Luka'ya göre İncil. PNTC. Grand Rapids: Eerdmans/Nottingham: Apollos. Edwards, M., 2004. John. BBC. Malden, MA: Blackwell Yayıncılık. Ehrman, B. D., 2013. Sahtecilik ve Karşı Sahtecilik: Erken Hristiyan Polemiklerinde Edebi Aldatmacanın Kullanımı. Oxford: Üniversite Yayınları. Ehrman, B. D. ve Pleše, Z., 2011. Apokrif İnciller: Metinler ve Çeviriler. Oxford: Üniversite Yayınları. Eller, V., 1987. Sevgili Mürit: Adı, Hikayesi, Düşüncesi. Grand Rapids: Eerdmans. Elliott, J. K., 2016. Apokrif Doğu ve Bebeklik Anlatılarının Özeti. İkinci Baskı, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş. Leiden ve Boston: Brill. Elliott, J. K., ed., 2005. Apokrif Yeni Ahit: M. R. James'e Dayalı İngilizce Çeviride Apokrif Hristiyan Edebiyatı Koleksiyonu. Oxford: Üniversite Yayınları. Ellis, R., 2012. İsa, Edessa Kralı. Cheshire, Birleşik Krallık: Edfu Kitapları. Elson, T.O., 2001. Yuhanna İncili'nde Müritler ve Kristoloji: Greko-Romen Biyografisi ve Dördüncü İncil'de Müritlerin Zıt İşlevleri. SOTDD'den Fuller İlahiyat Seminerine. Pasadena: Fuller İlahiyat Semineri. Elton, H., 1996. Roma İmparatorluğunun Sınırları. Londra: BT Batsford. Enslin, M.S., 1962. "Thomas, Acts of." IDB. Nashville: Abingdon Press, 632-34. Efrem., yak. 693-708. De Thoma Apostolo. Lami 4.

## --- SAYFA 244 ---

Kaynakça 223 Esler, P. F. ve Piper, R., 2006. Lazarus, Mary and Martha: John Gospel'e Sosyal-Bilimsel Yaklaşımlar. Minneapolis: Kale. Espín, O.O. ve Nickoloff, J.B., eds., 2007. IDTRS. Collegeville, MT: Liturjik Basını. Evans, C. A., 1993. Söz ve Zafer: John'un Önsözünün Yorumsal ve Teolojik Arka Planı Üzerine. JSNTSS. Sheffield: JSOT Basın. Evans, C. A., 1992. Kanonik Olmayan Yazılar ve Yeni Ahit Yorumu. Peabody: Hendrickson. Farquhar, J.N., 1926/1927. Kuzey Hindistan'daki Havari Thomas. BJRL. 10: 80-111/Güney Hindistan'daki Havari Thomas. BJRL. 11, 20-50. Fein, S. ve Johnston, M., eds., 2014. Robert Thornton ve Kitapları: Lincoln ve Londra Thornton El Yazmaları Üzerine Denemeler. New York: New York Üniversitesi. Ferreira, J., 2002. İnci İlahisi: Giriş, Çeviri ve Notlarla Süryanice ve Yunanca Metinler. Erken Hristiyan Çalışmaları 3. Sidney: St. Paul Yayınları. Firth, C.B., 2001. Hint Kilisesi Tarihine Giriş. ITL. Delhi: ISPCK. Fitzmyer, J.A., 1981/1991. "Çok iyi." EDNT. Cilt 2. Grand Rapids: Eerdmans, 328-31. Fitzmyer, J. A., 1970. Luka I-IX'a göre İncil. AB. Cilt 28. New York ve Londra: Doubleday. Foerster, 1965. "κῦριος." TDNT. Cilt 3. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1039-98. Ford, A. J., 2016. Marvel ve Artefact: El Yazması Bağlamlarında 'Doğu'nun Harikaları'. Leiden ve Boston: Brill. Fortna, R. T., 1988. Dördüncü İncil ve Onun Selefî. Philadelphia: Kale. Fortna, R. T., 1970. İşaretlerin İncili: Dördüncü İncil'in Altında Kalan Anlatı Kaynağının Yeniden İnşası. Cambridge: Üniversite Yayınları. Foster, P., 2009. Apokrif İnciller: Çok Kısa Bir Giriş. Oxford: Üniversite Yayınları. Frykenberg, R., 2008. Hindistan'da Hristiyanlık: Başlangıçtan Günümüze. Oxford: Üniversite Yayınları. Funk, R. W., 1988. İncil Anlatısının Poetikası. Sonoma, CA: Polebridge Press. Gamurrini, 1888. S. Silvae Aquitanae Peregrinatio ad Loca Sancta. Roma. Gathercole, S., 2014. "Thomas Yeniden Ziyaret Edildi: Denzey Lewis, Kloppenborg ve Patterson'a Bir Yanıt." JSNT 36/3, 262-81. Gathercole, S., 2014a. Thomas'ın İncili. ÇADIRLAR. Cilt 11. Leiden ve Boston: Brill. Gathercole, S., 2012. Thomas İncili'nin Kompozisyonu: Orijinal Dil ve Etkiler. SNTSMS 151. Cambridge: University Press. Geldenhuys, N., 1979. Luka İncili: NT'ye İlişkin Yeni Uluslararası Yorum. Grand Rapids: Eerdmans. Gench, F. T., 2007. İsa ile Karşılaşmalar: Yuhanna İncili Çalışmaları. Louisville ve Londra: Westminster John Knox Press.

## --- SAYFA 245 ---

224 Kaynakça Genette, G., 1972/1980. Anlatı Söylemi: Yöntem Üzerine Bir Deneme. Trans. Lewin, J. E. Ithaca ve New York: Cornell Üniversitesi. George, A., 2016. Hindistan Mesihi: Aziz Thomas Hristiyanlığının Hikayesi. CreateSpace Bağımsız Yayıncılık Platformu. George, K. M., 1972. Malayalam Dili ve Edebiyatında Batı Etkisi. Trivandrum: Sahitya Akademisi. Germond, P., 1996. "Erken Hristiyanlıkta Cinsiyet Retoriği: Thomas'ın Elçilerinde Seks ve Kurtuluş." Retorik, Kutsal Yazılar ve Teoloji: 1994 Pretoria Konferansından Yazılar. Eds. Porter, S.E. ve Olbricht, T.H. JSNTSS 131. Sheffield: Sheffield Akademik. Gero, S., 1971. Thomas'ın Bebeklik İncili: Metinsel ve Edebi Sorunlar Üzerine Bir Araştırma. 13 Kasım 46-80. Gibson, J. J., 2013. Kudüs ile Antakya arasında Peter: Peter, Yakup ve Yahudi olmayanlar. Tübingen: Mohr Siebeck. Gill, J., 2003. Yuhanna'ya göre İncil'in Açıklaması. NCS. Springfield, MO: Özel Baptist Basını. Gillman, I. ve Klimkeit, H.-J., 1994. 1500'den önce Asya'daki Hristiyanlar. Londra ve New York: Routledge. Gingras, G.E., çev., 1970. Egeria: Bir Hac Yolculuğunun Günlüğü. ACW. New York: Newman Press. Godley, A.D., çev., 1921. Herodot. Cilt 2. Londra. Goodacre, M., 2014. "Thomas Sinoptik İncilleri Biliyor muydu? Denzey Lewis, Kloppenborg ve Patterson'a Bir Yanıt." JSNT 36/3, 282-93. Goodacre, M., 2012. Thomas ve İnciller: Thomas'ın Sinoptiklere Aşinalığı Örneği. Grand Rapids: Eerdmans. Gorder, A.C.V., 2010. İran'da Hristiyanlık ve İran'da Gayrimüslimlerin Durumu. Lanham ve New York: Lexington Kitapları. Gordon, E. A., 1921. Asya Kristolojisi ve Mahayana: Thomas Yeats'in Asırlık 'Hint Hristiyan Kilisesi'nin Yeniden Basımı ve Hinduların ve Çinlilerin Havarisinden Etkilenen Doğu Dininin Daha Fazla İncelenmesi. Tokyo. Grant, R.M., 1968. "Thomas, Saint." Ansiklopedi Britannica. Cilt 21. Chicago: Britannica Ansiklopedisi. Green, J. B., 1997. Luka İncili. NICNT. Grand Rapids, MI: Eerdmans. Gregg, B. H., 2006. Q. WUNT'ta Tarihsel İsa ve Nihai Yargı Sözleri. Tübingen: Mohr Siebeck. Gregory, harika. Liber Responsorialis. Matutinis Laudibus'ta De Sancto Thoma. PL 78, 819 C. Greimas, A.J. ve Courtés, J., 1979/1982. Göstergebilim ve Dil: Analitik Bir Sözlük. Bloomington: Indiana Üniversitesi Yayınları.

## --- SAYFA 246 ---

Kaynakça 225 Greswell, E., 1852. *Fasti Temporis Catholici ve Origines Kalendariae*. Cilt 4. Oxford: Üniversite Yayınları. Guelich, R.A., 1989. *Markos 1-8:26. Kelime İncil Yorumu*. Cilt 34A. Dallas: Kelime Kitapları. Guilding, A., 1960. *Dördüncü İncil ve Yahudi İbadeti: Aziz Yuhanna İncili'nin Eski Yahudi Ders Sistemiyle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Oxford: Clarendon Press. Guillaumont, A., Peuch, H-C., Quispel, G., et. al., 1959. *Thomas'a göre İncil: Kurulmuş ve Çevrilmiş Kipti Metin*. Leiden: Brill/New York: Harper ve Kardeşler. Gunther, J., 1953/2007. *Büyük İskender*. New York: Sterling Yayıncılık Şirketi. Guthrie, D., 1990. *Yeni Ahit Girişi. Dördüncü Baskı*. Leicester: Apollos/ Downers Grove: IVP. Haenchen, E., 1984. *Yuhanna İncili'nin 7-21. bölümlerine ilişkin bir Şerh*. Cilt 2. Philadelphia: Kale. Hamid-Khani, S., 2000. *Mesih'in Vahiyi ve Gizlenmesi: Dördüncü İncil'in Anlaşılması Zor Dili Üzerine Teolojik Bir Araştırma*. WUNT 120. Tübingen: Mohr Siebeck. Hargreaves, C., 2001. "Westcott, India ve 'John.'" *ExpTim*. Cilt 112, 333-35. Harrington, D.J., 1991/2007. *Matta İncili. Sacra Pagina 1*. Collegeville, MT: Liturgical Press. Harrison, E.F., 1962. *John: İnanç İncili*. Chicago: Moody Press. Helyer, L. R., 2012. "Thomas, İncili/Elçilerin İşleri." *OESAC*. Cilt 2. Oxford: University Press, 689. Hendriksen, W., 1953/1954/1972. *Yuhanna'ya göre İncil'in açıklanması. Yeni Ahit Yorumu*. Grand Rapids: Baker Kitap Evi. Hengel, M., 2008. "Hristolojik Gerçeğe Açılan Kapı Olarak Yuhanna İncili'nin Önsözü." *Yuhanna İncili ve Hristiyan Teolojisi*. Eds. Bauckham, R. ve Mosser, C. Grand Rapids, MI: Eerdmans, 265-94. Hennecke, E., 1959/1963. *Yeni Ahit Apocrypha. İnciller ve İlgili Yazılar*. Ed. Schneemelcher, W. Cilt. 1. Philadelphia: Westminster Basını. Henshaw, T., 1939/1952. *Yeni Ahit Edebiyatı: Modern Bilimin Işığında*. Londra: George Allen ve Unwin Limited. Hervieux, J., 1960. *Yeni Ahit Apocrypha*. New York: Hawthorn Kitapları. Herzfeld, E., 1935. *İran Arkeolojik Tarihi*. Londra. Herzog, F., 1972. *Kurtuluş Teolojisi: Dördüncü İncil'in Işığında Kurtuluş*. New York: Seabury Press. Hillar, M., 2012. *Logos'tan Trinity'ye: Pisagor'dan Tertullian'a Dini İnançların Evrimi*. Cambridge: Üniversite Yayınları.

## --- SAYFA 247 ---

226 Kaynakça Hiller, D., 2014. *Floransa'daki Son Akşam Yemeği Fresklerinin Cinsiyetli Algıları*, c. 1350-1490. Burlington: Ashgate. Hillerbrand, H. J., ed., 2004. *The Encyclopedia of Protestantism*. Ciltler. 1-4. Londra ve New York: Routledge. Hinson, E. G., 1995. *Muzaffer Kilise: 1300'e kadar Hristiyanlığın Tarihi*. Macon, Georgia: Mercer University Press. Hopkins, D., 2007. *Baba ve Oğul: Doğu Batıdır*. Daniel Hopkins. Horman, J., 2011. *Mark ve Thomas için Ortak Yazılı Yunanca Kaynak*. SJC. Cilt 20. Kanada: Wilfrid Laurier University Press. Hoskyns, E.C., 1940. *Dördüncü İncil*. Ed. Davey, F. N. Londra: Faber ve Faber Limited. Hough, J., 1893. *Hindistan'da Hristiyanlığın Tarihi: Hristiyanlık Çağının Başlangıcından*. Cilt 1. Londra: R. B. Seeley ve W. Burnside. Howard, M. C., 2012. *Antik ve Ortaçağ Toplumlarında Ulusötesilik: Sınır Ötesi Ticaret ve Seyahatin Rolü*. Jefferson, NC: McFarland ve Şirketi. Howard-Brook, W., 1997. *Yuhanna İncili ve Kilisenin Yenilenmesi*. Maryknoll: Orbis. Howard-Brook, W., 1994. *Tanrı'nın Çocukları Olmak: Yuhanna'nın İncili ve Radikal Müritlik*. Maryknoll: Orbis. Hrangkhuma, F., 1996. "Hindistan'daki Kilise." *Bugün Asya'da Kilise: Fırsatlar ve Zorluklar*. Ed. Athyal, S. Singapur: ALCWE, 392-434. Huc, M. C., 1857. *Çin, Tataristan ve Tibet'te Hristiyanlık*. Cilt 1. Londra: Longman, Brown, Green, Longmans ve Roberts. Hunter, A.M., 1968. *John'a göre*. Londra: SCM Basını. Hunter, W.W., 1886/2000. *Hint İmparatorluğu: Halkı, Tarihi ve Ürünleri*. İkinci Basım. Londra: Trübner and Company, Ludgate Hill. Ihenacho, D. A., 2001. *Ebedi Yaşam Topluluğu: Johannine Topluluğu İçin Yaşamın Anlamının İncelenmesi*. Lanham, New York ve Oxford: Amerika Üniversitesi Yayınları. Immanuel, B., 2016. *Elçilerin İşleri: Yorumsal ve Bağlamsal Bir Yorum*. ICNT. Bangalore: Primalog. Irvin, D. T. ve Sunquist, S.W., 2001. *Dünya Hristiyan Hareketi Tarihi. 1453'e kadar ilk Hristiyanlık*. Cilt. 1. Edinburg: T&T Clark. İsrail, B.J., 1982. *Hindistan Yahudileri. Yeni Delhi: Mozaik Kitaplar*. Jacobs, S., 2015. *Yaşam Sanatı Vakfı: Küresel Bağlamda Maneviyat ve Refah*. Londra ve New York: Routledge. James, M.R., 1924/1953. *Kıyamet Yeni Ahit, Kıyamet İncilleri, Elçilerin İşleri, Mektuplar ve Kıyametlerdir*. Oxford: Clarendon Press. Jayakumar, A., 2002. *Hindistan'da Hristiyanlığın Tarihi: Başlıca Temalar*. Kalküta: SCEPTRE.

## --- SAYFA 248 ---

Kaynakça 227 Jeffers, J. S., 1999. Yeni Ahit Döneminin Greko-Romen Dünyası: Erken Hristiyanlığın Arka Planını Keşfetmek. Downers Grove, IL: IVP. Jenkins, P., 2001. Gizli İnciller: İsa Arayışları Nasıl Yolunu Kaybetti. Oxford: Üniversite Yayınları. Jensen, J.R. ve Watkins, P.H., 2005. Dua Eden Kadın: Bir Kadının Dinlerarası Dua Kitabı. New York: Morehouse Yayıncılık. Jerome, De Viris Illustribus 26. PL 23. Jerome, Epistola ad Marcellam. PL 22. Job, K. E., 1952. Havarı St. Thomas. Trichinopoly: Hindistan Katolik Hakikat Derneği. Johnson, D.H., 1992. "Logolar." DJG. Downers Grove: IVP, 481-84. Johnson, L. T., 1992. Havarilerin İşleri. Sacra Pagina 5. Ed. Harrington, DJ Collegeville: Liturgical Press. Johnson, L. T., 1991. Luka İncili. Sacra Pagina 3. Ed. Harrington, DJ Collegeville: Liturgical Press. Johnson, S.E., 1962. "Rab (Mesih)." IDB. Cilt 3. New York ve Nashville: Abingdon Press, 151. Johnson, S.F., ed., 2012. The Oxford Handbook of Late Antiquity. Oxford: Üniversite Yayınları. Kalota, N.S., 1976. Megasthenes'in Tanımladığı Şekilde Hindistan. Delhi: Konsept Yayıncılık Şirketi. Kanagaraj, J. J., 2005. Yuhanna İncili: Bir Yorum. Secunderabad: OM Kitapları. Kanagaraj, J. J., 1998. Yuhanna İncili'nde 'Mistisizm': Arka Planına İlişkin Bir Araştırma. JSNTSS 158. Sheffield: Sheffield Academy Press. Kanjamala, A., 2014/2018. Hindistan'daki Hristiyan Misyununun Geleceği: Üçüncü Binyıl için Yeni Bir Paradigmaya Doğru. Eugene, OR: Pickwick Yayınları. Katz, N., 2000. Hindistan Yahudileri kimlerdir? Los Angeles: Kaliforniya Üniversitesi Yayınları. Keener, C. S., 2012. Elçilerin İşleri: Yorumsal Bir Yorum. Cilt 1. Grand Rapids: Baker Akademik. Keener, C. S., 2003. Yuhanna İncili: Bir Yorum. Cilt 2. Peabody: Hendrickson Yayıncılar. Keener, C.S., 1997. Matthew. IVP NT Yorum Serisi. Downers Grove: IVP. Keith, C., 2015. "Sosyal Bellek Teorisi ve İncil Araştırması: İlk On Yıl (Birinci Bölüm)." Erken Hristiyanlık 6. Tübingen: Mohr Siebeck, 354-76. Keith, C., 2011. İsa'nın Okuryazarlığı: Yazı Kültürü ve Celileli Öğretmen. Londra: T&T Clark. Keizer, L., 2009. Thomas'ın İncili'nde İsa'nın Kabalistik Sözleri: Yeshua'nın İç Çember Öğretilerini Kurtarmak. Lewis Keiser. Kennedy, G. A., 1984. Retorik Eleştiri Yoluyla Yeni Ahit Yorumu. Chapel Hill ve Londra: Kuzey Carolina Üniversitesi Yayınları.

## --- SAYFA 249 ---

228 Kaynakça Kim, D. W., 2007. "Ne Yapacağız? 'Beşinci İncil'de Thomas'ın Topluluk Kuralları.'" Biblica. Cilt 88/3, 393-414. Klauck, H.-J., 2003. Kıyamet İncilleri: Giriş. Trans. McNeil, B. Londra: T&T Clark. Klijn, A.F.J., 1962. Thomas'ın İşleri: Giriş, Metin, Yorum. SNT. Ed. Van Unnik, W. C. Leiden: Brill. Kloppenborg, J. S., 2014. "Yeni Bir Sinoptik Sorun: Thomas'ta Mark Goodacre ve Simon Gathercole." JSNT 36/3, 199-239. Knight, D. A., 1992. "Gelenek Tarihi." ABD. Cilt 6. New York: Doubleday, 633-38. Koder, S. S. Kerala ve Yahudileri. Koçin: Koçin Sinagogu. Koester, H., 2007. İsa'dan İncillere: Yeni Ahit'in Bağlamında Yorumlanması. Minneapolis: Kale. Koester, H., 1989. "Giriş." Nag Hammadi Kodeksi II,2-7. Ed. Layton, B. Kıpti Gnostik Kütüphanesi: Nag Hammadi Yazmalarının Tam Sürümü. Cilt 2. Leiden ve Boston: Brill. Koester, H. ve Lambdin, T.O., 1977. İngilizce Nag Hammadi Kütüphanesi. Trans. Robinson, J. M. San Francisco: Harper ve Row Publishers. Koester, H., 1971. "GNOMAI DIAPHOROI: Erken Hristiyanlık Tarihinde Çeşitliliğin Kökeni ve Doğası", "Bir İsa ve Dört İlkel İncil", "Erken Hristiyan İnancının Yapısı ve Kriterleri." Erken Hristiyanlık Yoluyla Yörüngeler. Eds. Robinson, J.M. ve Koester, H. Philadelphia: Fortress Press/ Eugene: Wipf & Stock. Kok, J., 2016. Yuhanna İncili'nde Şifa, Restorasyon ve Uzlaşma Konusunda Yeni Perspektifler. BINS 149. Leiden ve Boston: Brill. Köstenberger, A.J., 2009. Yuhanna İncili ve Mektuplarının Teolojisi. Yeni Ahit'in İncil Teolojisi. Grand Rapids, MI: Zondervan. Köstenberger, A.J., 2004. John. ECNT. Grand Rapids: Fıncı. Köstenberger, A.J., 1998. Dördüncü İncil'e Göre İsa'nın ve Müritlerinin Misyonu: Dördüncü İncil'in Amacına ve Çağdaş Kilisenin Misyona İlişkin Çıkarımlarla. Grand Rapids: Eerdmans. Kruse, C. G., 2003. Yuhanna'ya Göre İncil: Bir Giriş ve Yorum. Grand Rapids ve Cambridge: Eerdmans. Kuriakose, M. K., 1982. Hindistan'da Hristiyanlığın Tarihi: Kaynak Malzemeler. Madras: CLS. Kurien, P. A., 2002. Sürekli Değişen Etnisite: Uluslararası Göç ve Hindistan'da Topluluk Kimliklerinin Yeniden İnşası. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press. Kusuman, K. K., 1987. Travancore'da Ticaret ve Ticaret Tarihi (1600-1805). Delhi: Mittal Yayınları.

## --- SAYFA 250 ---

Kaynakça 229 Kuzminski, A., 2008. Pyrrhonism: Antik Yunanlılar Budizm'i Nasıl Yeniden Keşfetti. New York: Lexington Kitapları. Kysar, R., 1976. John the Maverick Gospel. Gözden Geçirilmiş Baskı. Louisville: Westminster John Knox. Lalleman, P.J., 2000. "Kıyamet Eylemleri ve Mektupları." DNTB. Eds. Evans, C.A. ve Porter, S.E. Downers Grove, IL: IVP, 66-69. Lamy, J., 1902. S. Ephraemi Syri İlahi Vaazları. Cilt 4. Louvain: Louvain Üniversitesi. Lamy, J., 1882. Sancti Efreimi Syri Hymn ve Vaazlar. Cilt 1. Mehlın. Lane, W.L., 1974. Markos'un İncili. NICNT. Grand Rapids, MI: Eerdmans. Lapham, F., 2003. Yeni Ahit Apocrypha'ya Giriş. Londra: T&T Clark. Lapidge, M., 1996. İngiliz-Latin Edebiyatı 600-899. Londra ve Rio Grande: Hambledon. Larsson, T., 2001. Dördüncü İncil'de Tanrı: Yorum Tarihinin Hermeneutik Bir Çalışması. Coniectanea Biblica: Yeni Ahit Serisi 35. Stockholm, İsveç: Almqvist ve Wiksell International. Lategan, B., 2009. "Alımlama Teorisi." Mesaja Odaklanmak: Yeni Ahit Hermeneutiği, Tefsiri ve Yöntemleri. Pretoria: Protea, 457-84. Layton, B., 1989. "Önsöz" ve "Giriş." Nag Hammadi Kodeksi II,2-7. Kıpti Gnostik Kütüphanesi: Nag Hammadi Yazmalarının Tam Sürümü. Cilt 2. Leiden ve Boston: Brill. Layton, B., 1987. Gnostik Kutsal Yazılar: Yeni Çağ için Kadim Bilgelik. New York: Çift gün. Lee, A. H. I., 2005. Mesih'ten Önceden Var Olan Oğul'a: İsa'nın Öz Bilinci ve Mesih Mezmurlarının Erken Hristiyan Tefsiri. Eugene, OR: Wipf & Stock. Lee, D. A., 1995. "Paskalya İnancında Ortaklık: Yuhanna 20'de Mecdelli Meryem ve Thomas'ın Rolü." JSNT 58/01, 37-43. Lewis, N. D., 2013. "Gnostisizm"e Giriş: Kadim Sesler, Hristiyan Dünyaları. ABD: Oxford University Press. Liebenberg, J., 2001. Krallığın ve İsa'nın Dili: Sinoptik Gelenek ve Thomas İncili'nde Ortak Sözler Materyalindeki Mesel, Aforizma ve Metafor. Berlin ve New York: Walter de Gruyter. Lincoln, A. T., 2005. Aziz Yuhanna'ya göre İncil. BNTC. Londra: Süreklilik. Lincoln, A. T., 2000. Yargılamadaki Gerçek: Dördüncü İncil'deki Dava Motifi. Peabody: Hendrickson. Lincoln, A. T., 1998. "Ben Diriliş ve Yaşamım": Dördüncü İncil'in Diriliş Mesajı. Ölüm Karşısında Yaşam: Yeni Ahit'in Diriliş Mesajı. Ed. Longenecker, R. N. Grand Rapids: Eerdmans.

## --- SAYFA 251 ---

230 Kaynakça Lindars, B., Edward, R.B. ve Court, J.M., 2000. The Johannine Literatür. Sheffield: Sheffield Akademisyeni. Logan, W., 1989. Malabar. Cilt 1. Madras. Löwner, G., 2014. "Asya'da Hristiyan Sanatı ve Mimarisi." OHCA. Ed. Wilfred, F. Oxford: Üniversite Yayınları. Macbride, J. D., 1856. 3 Mart 1856 Pazartesi Akşamı, Üniversite Üyeleri için Genç Misyoner Derneği Toplantısında Magdalen Salonu Müdürü tarafından Okunan ve Onların İsteği Üzerine Basılan Bir Ders. Oxford: W. Baxter. Malina, B.J. ve Pilch, J.J., 2008. Elçilerin İşleri Kitabı Üzerine Sosyal Bilim Şerhi. Minneapolis: Kale. Manning, C.S., Speir, M.C. ve Scharf, G., 1856. Eski Hindistan'da Yaşam. Londra: Smith, Elder ve Co. Maraval, P., ed., 1982. Égérie: Journal de Voyage (Itinéraire). Paris. Hindistan Denizcilik Mirası: Hindistan Donanması'nın Fotoğraf Deneme Kitabı (2016). Hint Deniz Harp Okulu. Marjanen, A., 1998. "Thomas ve Sevgili Mürit." Yol Ayrımında Thomas: Thomas'ın İncili Üzerine Yazılar. Ed. Uro, R. Edinburgh: T&T Clark. Marshall, I. H., 1993. "Elçilerin İşleri ve 'Eski İnceleme.'" Antik Edebiyat Ortamı: Birinci Yüzyıl Ortamında Elçilerin İşleri Kitabı. Eds. Winter, B.W. ve Clarke, A.D. Cilt. 1. Grand Rapids: Eerdmans. Martin, F. ve Wright, W.M., 2015. Yuhanna İncili. CCSS. Grand Rapids, MI: Baker Akademisyeni. Martin, R. P., 1975. Yeni Ahit Temelleri: Hristiyan Öğrenciler için Bir Kılavuz. Dört İncil. Cilt 1. Grand Rapids: Eerdmans. Martyn, J.L., 1968/1979. Dördüncü İncil'de Tarih ve Teoloji. Nashville: Abingdon. Matera, F. J., 2007. Yeni Ahit Teolojisi: Çeşitliliği ve Birliği Keşfetmek. Louisville: Westminster John Knox. Mathew, C.P. ve Thomas, M.M., 2005. St. Thomas Hint Kiliseleri. Faridabad/Delhi: DJVP/ISPC. Mayıs, D.M., 1990/1991. "Yarışmacı Thomas, Kitabı." İncil'in Mercer Sözlüğü. Ed. Mills, W. E. Macon, Georgia: Mercer University Press. McCrindle, J. W., 1901. Klasik Edebiyatta Açıklandığı şekliyle Eski Hindistan. Westminster. McCrindle, J. W., 1887. Megasthenes ve Arrian tarafından Tanımlandığı şekliyle Antik Hindistan. Kalküta. McDonald, L.M., 2017. İncil Kanonunun Oluşumu. 2 Cilt. Londra ve New York: Bloomsbury T&T Clark.

## --- SAYFA 252 ---

Kaynakça 231 McDowell, S., 2015. Havarilerin Kaderi: İsa'nın En Yakın Takipçilerinin Şehitlik Hikayelerinin İncelenmesi. Londra ve New York: Routledge. McGrath, J. F., 2008. "Thomas'ın Elçilerinde Tarih ve Kurgu: Sorunun Durumu." JSP, 17/4. Adaçayı Yayınları, 297-311. McRay, J., 1993. "Orontes'te Antakya." DPL. Eds. Hawthorne, G.F., Martin, R.P. ve Reid, D.G. Downers Grove, IL: IVP, 23-25. Medlycott, A. E., 1905. Hindistan ve Havari St. Thomas: Acta Thomae'nin Eleştirel Analiziyle Bir Araştırma. Londra. Meeks, W. A., 1972. "Johannin Mezhepçiliğinde Cennetten Gelen Adam." JBL 91, 44-72. Meier, J.P., 1991-2001. Marjinal Bir Yahudi: Tarihsel İsa'yı Yeniden Düşünmek. Cilt 1. New York: Doubleday. Menon, A. S., 1967. Kerala Tarihine İlişkin Bir Araştırma. Trivandrum ve Kottayam: D.C. Kitapları. Menon, P.S., 1878. Travancore'un Tarihi. Travancore: Hükümet Basını. Menzies, A., ed., 2007. İznik Karşısı Babalar: Erken Hristiyan Edebiyatına Yakın Zamanda Keşfedilen Eklemeler. Cilt 9. New York: Cosimo Klasikleri. Metzger, B. M., 1980. Yeni Ahit Çalışmaları: Filolojik, Versiyonal ve Patristik. Cilt 10. Leiden: Brill. Metzger, P. L., 2010. Yuhanna İncili: Aşk Kasabaya Geldiğinde. Downers Grove: IVP. Meyer, F.B., 1987. Aşkın Hayatı. Eski Tappan, NJ: Fleming H. Revell Şirketi. Meyer, M., 2012. Marjinalleştirilmişlerin İncilleri: Erken Hristiyan Edebiyatında Şüpheli Thomas, Mecdelli Meryem ve Yahuda İskariyot'un Kurtuluşu. Eugene, OR: Basamaklı. Meyer, M., 2010. "İsa En Çok Kimi Sevdi? Yuhanna ve Diğer İncillerdeki Sevgili Mürit." Yuhanna'nın Mirası: Dördüncü İncil'in İkinci Yüzyılda Kabulü. Leiden ve Boston: Brill. Meyer, M., ed., 2007. Nag Hammadi Scriptures. Uluslararası Baskı. San Francisco: HarperSanFrancisco. Meyer, M., 2003. Gizli İnciller: Thomas ve Markos'un Gizli İncili Üzerine Denemeler. Harrisburg: Trinity Press Uluslararası. Meyer, M. ve Bloom, H., 1992. Thomas'ın İncili: İsa'nın Gizli Sözleri. San Francisco: HarperSanFrancisco. Michaels, J.R., 2010. Yuhanna İncili. NICNT. Grand Rapids: Eerdmans. Miller, R., 2004. Thomas'ın İncili: Manevi Uygulama İçin Bir Kılavuz. Woodstock, VT: Skylight Yolları Yayıncılığı. Mingana, A., 1926. Hindistan'da Hristiyanlığın Erken Yayılması. BJRL 10, 435-514, 443-47'den yeniden basılmıştır.

## --- SAYFA 253 ---

232 Kaynakça Mirecki, P.A., 1992. "Thomas, The Infancy Gospel of." ABD. Cilt 6. New York: Doubleday, 540-44. Mlakuzhyil, G., 2008. Yaşam İncili'ne Giriş: Yuhanna İncili İçin Bir Kılavuz. Mumbai: St. Pauls. Mlakuzhyil, G., 1987. Dördüncü İncil'in Hristiyan Merkezli Edebi Yapısı. Roma: Editrice Pontificio Instituto Biblico. Moffett, S.H., 1998/2006. Asya'da Hristiyanlığın Tarihi: 1500'e Başlangıçlar . Cilt. 1. New York: Orbis Press. Moloney, F. J., 2005. Yuhanna İncili: Metin ve Bağlam. Leiden ve Boston: Brill. Moloney, F. J., 2002. Markos İncili: Bir Yorum. Grand Rapids: Baker Akademik. Moloney, F.J., 1998. Yuhanna İncili. Sacra Pagina 4. Ed. Harrington, DJ Collegeville: Liturgical Press. Moloney, F.J., 1998a. Şerefsizlik Değil Zafer: Yuhanna 13-21'i okumak. Minneapolis: Augsburg Kalesi. Moloney, F.J., 1996. İşaretler ve Gölgele: John 5-12'yi Okumak. Minneapolis: Kale. Moloney, F.J., 1989. "Johannine Teolojisi." Yeni Jerome İncil Şerhi. Eds. Brown, R.E., Fitzmyer, J.A. ve Murphy, R.E. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1417-26. Montefiore, H. ve Turner, H.E.W., 1962. Thomas ve Evangelistler. İncil Teolojisi Çalışmaları 35. Londra: SCM Press. Montgomery, R. L., 2002. Hristiyanlığın Dengesiz Yayılımı: Dinlerin Yayılımının Anlaşılmasına Doğru. Westport, CT: Greenwood Yayın Grubu. Mopsuestia, T., 2010. Yuhanna İncili Şerhi. Çeviri/Giriş. Conti, M.Ed. Elowsky, J.C. ACT. Downers Grove: IVP. Morris, L., 1995. Yuhanna'ya göre İncil. NICNT. Gözden Geçirilmiş Baskı. Grand Rapids: Eerdmans. Morris, L., 1989. İsa Mesih'tir: Yuhanna Teolojisi Üzerine Çalışmalar. Grand Rapids: Eerdmans/Leicester: IVP. Morris, L., 1988. Yuhanna İncili Üzerine Düşünceler. Yuhanna 11-16. Cilt 3. Grand Rapids: Fırıncı. Most, G. W., 2005. Doubting Thomas. Cambridge, MA: Harvard Üniversitesi Yayınları. Mounce, R.H., 1979. "Apostolik Konseyi." Uluslararası Standart İncil Ansiklopedisi. Cilt 1. Grand Rapids: Eerdmans, 198-203. Mouton, A., Rutherford, I. ve Yakubovich, I., eds., 2013. Luvi Kimlikleri: Anadolu ve Ege arasında Kültür, Dil ve Din. Leiden ve Boston: Brill. Munck, J., 1967. Havarilerin İşleri: Giriş, Çeviri ve Notlar. AB. Cilt 31. New York ve Londra: Doubleday.

## --- SAYFA 254 ---

Kaynakça 233 Mundadan, A.M., 2001. Hindistan'da Hristiyanlığın Tarihi: Başlangıçtan On Altıncı Yüzyılın Ortasına Kadar. Cilt 1. Bangalore: CHAI. Murray, H., 1820. Asya'da Keşifler ve Seyahatler. Edinburg. Nair, K. K., 2012. Ter ve Kılıç: Çağlar Boyunca Kerala'da Ticaret, Diploması ve Savaş. Yeni Delhi: Manohar. Nazianzen, G., 1862. "Contra Arianos et de seipso." Patrologiae Cursus Completus. Seri Graeca 36. Ed. Migne, J-P. Paris: Imprimerie Katolik Kilisesi. Nazianzen, G. Oratio 33. Contro Arianos 11 (PG 26, 228). Nedungatt, G., 2008. Hindistan Havarisi Tarihsel Thomas'ın Arayışı: Kanıtların Yeniden Okunması. Bangalore: TPI. Neill, S., 1984. Hindistan'da Hristiyanlığın Tarihi: MS 1707'ye Başlangıçlar. Cambridge: University Press. Newman, B.M. ve Nida, E.A., 1980/1993. Yuhanna İncili Üzerine Bir El Kitabı. New York: Birleşik İncil Toplulukları. Neyrey, J. H., 2007. Yuhanna İncili. NCBC. Cambridge: Üniversite Yayınları. Nichols, A.G., 2011. Hindistan hakkında Ctesias: Çeviri ve Şerh. Londra ve Yeni Delhi: Bloomsbury. Nicholson, G.C., 1983. Ayrılış Olarak Ölüm: Johannine İniş-Yükseliş Şeması. SBLDS 63. Chico, CA: Scholars Press. Nissen, J., 2013. Yuhanna İncili ve Dini Arayış: Tarihsel ve Çağdaş Perspektifler. Eugene, OR: Pickwick Yayınları. Nixon, R.E., 2000. "Thomas." NBD. Üçüncü Basım. Secunderabad: OM—Otantik Kitaplar, 1182–83. Norris, F.W., 1997/1999. "Addai (birinci yüzyıl)." AET. Ed. Ferguson, E. İkinci Baskı. New York: Routledge. O'Brien, K. S., 2005. "İnanabileceğiniz Yazılı: Yuhanna 20 ve Anlatı Retoriği." CBQ 67/2, 284–302. O'Day, G. R., 1986. Dördüncü İncil'de Vahiy: Anlatı Modu ve Teolojik İddia. Philadelphia: Kale. Odeberg, H., 1968. Dördüncü İncil: Filistin ve Helenistik-Doğu Dünyasındaki Çağdaş Dini Akımlarla İlişkisi İçinde Yorumlanması. Amsterdam: B. R. Grüner Yayınevi. O'Grady, J. F., 1999. John'a göre: Sevgili Müritin Tanığı. New York ve Mahwah: Paulist Press. Olschki, L., 1960. Marco Polo'nun Asya'sı: 'Il Milione' adlı 'Dünyanın Tanımı'na Giriş. Berkeley ve Los Angeles: University of California Press. Orchard, H. C., 1998. İhanete Kur Yapmak: Yuhanna İncili'nde Kurban Olarak İsa. JSNTSS 161. Sheffield: Sheffield Akademik Yayınları. Padinjarekkutt, I., 2005. Yüzyıllar Boyunca Hristiyanlık. Mumbai: St. Paul.

## --- SAYFA 255 ---

234 Kaynakça Pagels, E.H., 2003. İncanın Ötesinde: Thomas'ın Gizli İncili. San Francisco: HarperCollins. Pagels, E. H., 1999. "Thomas ve Yuhanna İncillerinde Yaratılış 1'in Tefsiri." JBL 118, 477–96. Pagels, E.H., 1979. Gnostik İnciller. New York: Rastgele Ev. Painter, J., 1993. Mesih Arayışı: Johannine Topluluğunun Tarihi, Edebiyatı ve Teolojisi. Nashville: Abingdon. Painter, R. J., 2011. Yuhanna İncili: Tematik Bir Yaklaşım. Eugene, OR: Wipf & Stock. Palmer, E.F., 1978. The Intimate Gospel. John'da çalışmalar. Waco, Teksas: WBP. Panikkar, K.M., 1945. Hindistan ve Hint Okyanusu. Londra. Papandrea, J. L., 2016. En Eski Kristolojiler: Postapostolik Çağda İsa'nın Beş İmgesi. Minneapolis: IVP. Pappas, P.C., 1991. İsa'nın Hindistan'daki Mezarı: Onun Ölümü ve Dirilişi Üzerine Tartışma. ABD: Asya Beşeri Bilimler Basını. Parker, G., 2008. Roma Hindistanının Oluşumu. Cambridge: Üniversite Yayınları. Parker, J. W. "Hindistan'ın Erken Hristiyan Kilisesi'ne Hibe." Büyük Britanya ve İrlanda Kraliyet Asya Topluluğu Dergisi. Cilt 7. Londra: John W. Parker, West Strand. Parsons, M.C., 2015. Luke. PCNT. Grand Rapids: Fırinci. Parsons, M.C., 2008. Elçilerin İşleri. PCNT. Grand Rapids: Fırinci. Patterson, S. J., 2014. "Twice More - Thomas ve Sinoptikler: Simon Gathercole'a Bir Yanıt, The Composition of the Gospel of Thomas ve Mark Goodacre, Thomas and the Gospels." JSNT 36/3, 251–61. Patterson, S.J., 1993. Thomas ve İsa'nın İncili. Sonoma, CA: Polebridge Press. Patterson, S.J., 1992. "İnciller, Apokrif." ABD. Cilt 2, 1079–81. Patterson, W.P., 1988. "Evlilik." İncil Sözlüğü. Cilt 3. Peabody, MA: Hendrickson, 262–77. Pelkmans, M., 2013. Şüphe Etnografyaları: Çağdaş Toplumlarda İnanç ve Belirsizlik. Londra ve New York: I.B. Tauris. Perrin, N., 2007. Thomas, The Other Gospel. Londra: SPCK. Perrin, N., 2002. Thomas ve Tatian: Thomas İncili ile Diatessaron Arasındaki İlişki. Leiden ve Boston: Brill. Perumalil, M.C., 1971. Hindistan'daki Havariler. Patna. Petersen, N.R., 1993. Yuhanna İncili ve Işık Sosyolojisi: Dördüncü İncil'de Dil ve Karakterizasyon. Valley Forge: Trinity Press International. Peterson, D. G., 2009. Havarilerin İşleri. PNTC. Grand Rapids, MI: Eerdmans. Philip, E.M., 1908/2002. Hint St. Thomas Kilisesi. Changanacherry: Mor Adai Çalışma Merkezi.

## --- SAYFA 256 ---

Kaynakça 235 Pierson, P. E., 2009. The Dynamics of Christian Mission: History through a Missiological Perspective. Pasadena, CA: WCIU Basın. Pinto, L., 2015. Sri Lanka'da Hristiyan Olmak: Tarihsel, Siyasi, Sosyal ve Dini Hususlar. Bloomington: Balboa Press. Placid, R.P., 1956. Les Syriens du Malabar. L'Orient Syr, 375-424. Pliny, G., 1969. Doğa Tarihi. Çeviri/Ed. Jones, W. H. S. Londra. Pliny, G., 1855. Doğa Tarihi. Trans. Bostock, J. ve Riley, H.T. Cilt. 2. Londra. Plummer, A., 1988. "Gelin" ve "Damat." İncil Sözlüğü. Cilt 1. Peabody, MA: Hendrickson, 326-27. Pokorný, P., 2009. Thomas İncili Üzerine Bir Şerh: Yorumlardan Yorumlananlara. Londra: T&T Clark. Polo, M., Benedetto, L.F. ve Ricci, A., 1931. Marco Polo'nun Seyahatleri. Londra ve New York: Routledge Curzon. Popkes, E. E., 2013. "Aşk, Aşk Komutanlığı." DJG. İkinci Basım. Ed. Green, J. B. Downers Grove: IVP, 535-40. Popp, T., 2013. "Thomas: Soru İşaretleri ve Ünlem İşaretleri." Dördüncü İncil'de Karakter Çalışmaları: Yuhanna'daki Yetmiş Kişiye Anlatı Yaklaşımları. Eds. Hunt, S.A., Tolmie, D.F. ve Zimmermann, R. WUNT. Tübingen: Mohr Siebeck, 504-29. Powell, I., 1962. Yuhanna'nın Harika İncili. Grand Rapids: Zondervan. Prasad, R., ed., 2009. Hint Medeniyetinde Bilim, Felsefe ve Kültür Tarihi. HDSCIPM. Cilt 12/2. Kalküta ve Delhi: Medeniyet Araştırmaları Merkezi. Prasad, R. C., 1980. Hindistan'daki Erken İngiliz Gezginler: Hindistan'a Özel Referans ile Elizabeth ve Jacobean Dönemlerinin Seyahat Literatürü Üzerine Bir Araştırma. Delhi, Varanasi ve Patna: Motilal Banarsidass. Price, R. M., 2011. Gizli Parşömenler: Kayıp İncil Romanlarından Vahiyler. Eugene: Wipf ve Stok. Probst, H., 1993. "ὁπάγω." EDNT. Eds. Balz, H. ve Schneider, G. Cilt. 3. Grand Rapids: Eerdmans, 393-94. Pulurumpil, J., 2016. Klasik Hindistan: İsa'dan Önce Batı Hesapları. Vadavathoor ve Kottayam: OIRS, Hindistan. Pulurumpil, J., 2013. Suriye Malabar Kilisesi'nin Tarihi. Vadavathoor ve Kottayam: OIRS, Hindistan. Pulurumpil, J., 2012. Hindistan'da St. Thomas: Patristik Kanıtlar. Vadavathoor ve Kottayam: OIRS, Hindistan. Puthur, B., ed., 2006. St. Thomas Hristiyanları ve Nambudiriler, Yahudiler ve Sangam Edebiyatı: Tarihsel Bir Değerlendirme. Kochi, Güney Hindistan: LRC Yayınları. Quast, K., 1991. Yuhanna İncili'ni Okumak: Bir Giriş. New York, NJ: Paulist Press.

## --- SAYFA 257 ---

236 Kaynakça Quispel, G., 1975. Tatian and the Gospel of Thomas: Studies in the History of the Western Diatessaron. Leiden: Brill. Ramachandran, A., 2007/2008. Tahıllar, Yeşiller ve Rendelenmiş Hindistancevizi: Bir Vejetaryen Mirasının Tarifleri ve Anıları. Bloomington: iUniverse. Ramelli, I., 2009. Addai Doktrininde Olası Tarihsel İzler. New York: Gorgias Basını. Rapson, E.J., ed., 1935. Eski Hindistan. CHI. Cilt 1. Cambridge: Üniversite Yayınları. Rawlinson, H.G., 1926/2002. İlk Zamanlardan Roma'nın Düşüşüne Kadar Hindistan ile Batı Dünyası Arasındaki İlişkiler. Cambridge ve Yeni Delhi: Asya Eğitim Hizmetleri. Rawlinson, H. G., 1916. Hindistan ve Batı Dünyası. Cambridge: Üniversite Yayınları. Reddish, M. G., 1992. "İsa'nın Gelini." ABD. Cilt 1, 782. Redlich, E. B., 1939. Biçim Eleştirisi: Değeri ve Sınırlamaları. Londra: Duckworth. Reinhartz, A., 1992. Dünyadaki Söz: Dördüncü İncil'deki Kozmolojik Hikaye. SBLMS. Atlanta: Akademisyenler Basını. Rensberger, D., 1988. Johannine Faith and Liberating Community. Philadelphia: Westminster Press. Resseguie, J. L., 2013. "Dördüncü İncil'e Anlatısal-Eleştirel Bir Yaklaşım." Yuhanna İncili'nde Karakterler ve Karakterizasyon. Ed. Skinner, CW Londra: Bloomsbury T&T Clark, 1-17. Ridderbos, H., 1987/1997. Yuhanna İncili: Teolojik Bir Yorum. Grand Rapids: Eerdmans. Riley, G.J., 1995. Diriliş Yeniden Değerlendirildi: Tartışmada John ve Thomas. Minneapolis: Kale. Ringe, S.H., 1999. Bilgeliğin Dostları: Dördüncü İncil'de Toplum ve Kristoloji. Louisville: Westminster John Knox. Robbins, V. K., 1992. "Biçim Eleştirisi (Yeni Ahit)." ABD. New York: Doubleday, 841-44. Robinson, J.M., 1989. "Önsöz." Nag Hammadi Kodeksi II,2-7. Ed. Layton, B. Kipti Gnostik Kütüphanesi: Nag Hammadi Yazmalarının Tam Sürümü. Cilt 2. Leiden ve Boston: Brill. Rogers, F.M., 1962. Doğu Hristiyanlarının Arayışı: Keşif Çağında Seyahatler ve Söylentiler. Minneapolis: Minnesota Üniversitesi Yayınları. Roldanus, J., 2006. Konstantin Çağında Kilise: Teolojik Zorluklar. Londra ve New York: Routledge. Roller, D. W., 2010. Eratosthenes Coğrafyası. Princeton: Üniversite Yayınları. Ross, S. K., 2001. Roman Edessa: Roma İmparatorluğu'nun Doğu Kenarlarında Politika ve Kültür, 114-242 CE. Londra ve New York: Routledge. Roukema, R., 2010. İsa, Gnosis ve Dogma. New York: T&T Clark.

## --- SAYFA 258 ---

Kaynakça 237 Ruckstuhl, E., 1991. "Thomas." EDNT. Cilt 2. Ed. Balz, H. ve Schneider, G. Grand Rapids: Eerdmans, 164-65. Ryken, P. G., 2009. Luke: Reformed Expository Commentary, Bölüm 1-12. Cilt 1. New York: P ve R Yayıncılık. Sagar, K.C., 1992. Eski Hindistan Üzerindeki Yabancı Etki. Yeni Delhi: Kuzey Kitap Merkezi. Saint-Laurent, J. M., 2015. Misyoner Hikayeleri ve Süryani Kiliselerinin Oluşumu. Oakland, CA: Kaliforniya Üniversitesi Yayınları. Sanders, J. N. ve Mastin, B. A., 1968. St. John'a göre İncil Üzerine Bir Yorum. New York ve Evanston: Harper ve Row. Schaff, P. ve Wallace, H., 2007. İznik ve İznik Sonrası Babalar, İkinci Seri. Büyük Gregory, Ephraim Syrus, Aphrahat. Cilt 13. New York: Cosimo Klasikleri. Schenke, H-M., 1991. "Thomas'ın Kitabı." Yeni Ahit Apocrypha. Ed. Schneemelcher, W. Cilt. 1. Cambridge: James Clarke/Louisville: Westminster John Knox, 179-208. Schermann, T., 1907. Propheten und apostellegenden. Texte und Untersuchungen 31/3. Leipzig. Schnackenburg, R., 1965/1968/1982. Aziz Yuhanna'ya göre İncil. Ciltler. 1-3. Trans. Smyth, K. New York: Herder ve Herder. Schneiders, S. M., 2008. "Yuhanna 20'de Dirilen İsa'ya Dokunmak: Mecdelli Meryem ve İkiz Thomas." Yuhanna İncili'nde İsa'nın Dirilişi. Eds. Koester, C.R. ve Bieringer, R. WUNT. Tübingen: Mohr Siebeck, 153-76. Schoff, HW, 1912. Eritre Denizi'nin Periplus'u. Longman. Scholer, D.M., 1997. "Gnosis, Gnostisizm." DLNTD. Eds. Martin, R.P. ve Davids, P.H. Downers Grove: IVP, 400-12. Schweizer, E., 1970. Markos'a Göre İyi Haber: İncil Üzerine Bir Yorum. Londra: SPCK. Scott, M., 1992. Sophia ve Johannine Jesus. JSNTSS 71. Sheffield: Sheffield Akademik. Segal, J. B., 2005. Edessa 'Kutsal Şehir.' Gorgias Press LLC. Şen, A., 2005/2006. Tartışmacı Hint: Hint Kültürü, Tarihi ve Kimliği Üzerine Yazılar. Londra ve New York: Penguin Books. Sen, S.N., 1988/1999. Eski Hint Tarihi ve Medeniyeti. İkinci Basım. Yeni Delhi ve Bangalore: New Age Uluslararası Yayıncılar. Shahid, I., 1984/2006. Bizans ve Dördüncü Yüzyılda Araplar. Washington, DC: Dumbarton Oaks Araştırma Kütüphanesi ve Koleksiyonu. Sharan, I., 2010. Aziz Thomas Efsanesi ve Mylapore Shiva Tapınağı. Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı. Yeni Delhi: Hindistan'ın Sesi.

## --- SAYFA 259 ---

238 Kaynakça Siebald, M., 1997. "Lazarus of Bethany." Yuhanna İncili: Tanrı'nın Oğlu'nun Hikayesi. CBS. Ed. Okuyun, P. P. New York: St. Martin's Griffin. Singh, U., 2008. Eski ve Erken Ortaçağ Hindistan Tarihi: Taş Devri'nden 12. Yüzyıla. Delhi ve Chennai: Pearson Longman. Sircar, D.C., 1965. Hint Epigrafisi. Yeni Delhi. Skemer, D.C., 2006. Bağlayıcı Kelimeler: Orta Çağ'da Metinsel Muskalar. State College, PA: Pensilvanya Eyalet Üniversitesi. Skinner, C.W., 2012/2013. "Yanlış Anlama, Kristoloji ve Johannine Karakterizasyonu: John'un Karakterlerini Önsözün Merceğinden Okumak." Yuhanna İncili'nde Karakterler ve Karakterizasyon. LNTS 461. Londra: Bloomsbury, 111-27. Skinner, C. W., 2012. Thomas'ın İncili: Ne Hakkında Diyorlar? Mahwah: Paulist Basını. Skinner, C. W., 2009. John ve Thomas—İnciller Çatışma İçinde mi? Johannine Karakterizasyonu ve Thomas Sorusu. PTMS. Eugene, OR: Pickwick Yayınları. Skolnik, F. ve Berenbaum, M., 2007. Encyclopedia Judaica. Cilt 9. ABD: MacMillan Referansları. Sloyan, G.S., 1988. John. Yorum: Öğretme ve Vaaz için Bir İncil Yorumu. Atlanta: John Knox Press. Smith, D. E., 1966. Güney Asya Siyaseti ve Din. Princeton: Üniversite Yayınları. Smith, D.E., 1999. John. Abingdon Yeni Ahit Yorumları. Nashville: Abingdon Press. Smith, D.M., 1995. Yuhanna İncili'nin Teolojisi. Yeni Ahit Teolojisi. Cambridge: Üniversite Yayınları. Staley, J. L., 1995. Tutkuyla Okumak: Yuhanna İncili'nde Retorik, Otobiyografi ve Amerika Batı. New York: Süreklilik. Stang, C. M., 2016. İlahi İkizimiz. Cambridge, MA: Harvard Üniversitesi Yayınları. Stang, C. M., 2013. "Thomas'tan Şüphelenmek, Yeniden Düzenlendi: Atina ile Berlin Arasında." HDB, 41-50. Stanley, D.M., 1986. "Tanrıyla Karşılaştım!" Aziz Yuhanna İncili ile Ruhsal Egzersizler. St. Louis: Cizvit Kaynakları Enstitüsü. Stein, R.H., 2008. Mark. BECNT. Grand Rapids: Fıncı. Stein, R.H., 1987/2001. Sinoptik İncillerin İncelenmesi: Kökeni ve Yorumlanması. İkinci Basım. Grand Rapids: Fıncı. Stein, R. H., 1980. "Özgünlük için 'Kriterler'." İncil Perspektifleri. Eds. France, R.T. ve Wenham, D. Vol. 1, 225-63. Stephen, M., 2001. Hint Bağlamında Bir Hristiyan Teolojisi. Delhi: ISPCK. Stewart, J., 1928. Nasturi Misyoner Kuruluşu: Yanan Bir Kilisenin Hikayesi. Edinburg: T&T Clark.

## --- SAYFA 260 ---

Kaynakça 239 Stibbe, M.W.G., 1994. John's Gospel. Londra ve New York: Routledge. Stibbe, M.W.G., 1993. John. Okumalar: Yeni Bir İncil Yorumu. Sheffield: Sheffield Akademisyeni. Hikaye, C.I.K., 1997. Dördüncü İncil: Amacı, Modeli ve Gücü. Shippensburg, PA: Ragged Edge Yayını. Sühas, H.K., 2004. Aklın Tesellisi. New York ve Londra: iUniverse, Inc. Swartley, W.M., 2013. John. BCBC. Harrisonburg ve Waterloo: Herald Press. Sylva, D., 2013. Thomas—Ölüm Kadar Güçlü Aşk: Dördüncü İncil'de İnanç ve Bağlılık. LNTS 434. Londra: Bloomsbury. Talbert, C.H., 2010. Matthew. PCNT. Grand Rapids: Fıncı. Talbert, C. H., 1997. Okuma Eylemleri: Havarilerin Eylemleri Üzerine Edebi ve Teolojik Bir Yorum. New York: Crossroad Yayıncılık Şirketi. Talbert, C.H., 1992/2005. Yuhanna'yı Okumak: Dördüncü İncil ve Johannine Mektupları Üzerine Edebi ve Teolojik Bir Yorum. Gözden Geçirilmiş Baskı. Macon, Georgia: Smyth ve Helwys. Talbert, C. H., 1989. Korintlileri Okumak: 1 ve 2 Korintliler Üzerine Edebi ve Teolojik Bir Yorum. New York: Kavşak. Tan, P.K.W., 1993. Drama Stili: Stoppard'ın Travestilerine Özel Odaklanma. Singapur: Singapur Üniversitesi Yayınları. Tarazi, P.N., 2004. Johannine Writings. Yeni Ahit: Giriş. Cilt 3. Crestwood ve New York: St. Vladimir's Seminary Press. Taylor, V., 1933. İncil Geleneğinin Oluşumu. Londra: McMillan Yayıncılar. Taylor, W., 2013. Kimlik Anlatıları: Suriye Ortodoks Kilisesi ve İngiltere Kilisesi, 1895-1914. Birleşik Krallık: Cambridge Scholars Yayıncılığı. Temple, S., 1975. Dördüncü İncil'in Özü. Londra ve Oxford: Mowbrays. Tennent, T., 2016. Tanrı Dünyayı Nasıl Kurtarıyor: Küresel Hristiyanlığın Kısa Tarihi. Franklin, TE: Seedbed Yayıncılık. Tennent, T., 2016a. "Aziz Thomas, 'Şüphe duymayan Thomas' Hindistan'da İncil'i Vaaz Ediyor." [http://www.seedbed.com/saint-thomas-preaches-the-gospel-in-india/?utm\\_source=feedly&utm\\_medium=rss&utm\\_campaign=saint-thomas-vaaees-the-gospel-in-india](http://www.seedbed.com/saint-thomas-preaches-the-gospel-in-india/?utm_source=feedly&utm_medium=rss&utm_campaign=saint-thomas-vaaees-the-gospel-in-india), tarihli Nisan 2017. Tenney, M. C., 1981. The Gospel of John. EBC. Cilt 9. Ed. Gaebelein, F. E. Grand Rapids: Zondervan. Thapar, R., 2015. Erken Hindistan'ın Penguen Tarihi: Kökenlerden MS 1300'e. Delhi: Penguen Kitapları. Thatcher, T., 2008. "Dördüncü İncil'in Anatomisi: Geçmiş, Şimdiki ve Gelecek Sorunlar." Anlatı Eleştirisinin Anatomileri: Edebiyat Olarak Dördüncü İncil'in Geçmişi, Bugünü ve Geleceği. Eds. Thatcher, T. ve Moore, S.D. Atlanta: SBL, 1-35. Thatcher, T., 2000. Yuhanna'daki İsa'nın Bilmeceleri: Gelenek ve Folklor Üzerine Bir Araştırma. SBLMS. Atlanta, Georgia: SBL.

## --- SAYFA 261 ---

240 Kaynakça Therath, A., 1997. Yuhanna İncili'nde Kudüs: Johannine Coğrafyasına Yönelik Dışsal ve Teolojik Bir Araştırma. Yeni Delhi: Kültürlerarası Yayınlar. Thomas, A., 2009. "Özür Dileme ve İrk." Yeni Nesilden Özür Diliyorum. Ed. McDowell, S. Eugene, OR: Harvest House Publishers. Thomas, T., 2011. "Malankara Ortodoks Süryani Kilisesi." EEOC. Ed. McGuckin, J.A. Cilt. 2. Oxford: Wiley-Blackwell. Thomaskutty, J., 2016. "Nepal Bağlamında Yuhanna İncili'ni Okumak." JAET. Cilt 20/1, 5-21. Thomaskutty, J., 2015. İşaretler Kitabındaki Diyalog: Yuhanna 1:19-12:50'nin Çok Değerli Bir Analizi. BINS 136. Leiden ve Boston: Brill. Thomaskutty, J., 2013-2015. "John'un Önsözünün Diyalojik Doğası." UBSJ. Cilt 8/2-9/1, 1-17. Thompson, M.M., 2015. John: Bir Yorum. NTL. Louisville: Westminster John Knox. Thompson, M. M., 2013. "Lazarus: 'İşte Mesih Tarafından Diriltilen Bir Adam!'" Dördüncü İncil'de Karakter Çalışmaları: Yuhanna'daki Yetmiş Kişiye Anlatı Yaklaşımları. Eds. Hunt, S.A., Tolmie, D.F. ve Zimmermann, R. Tübingen: Mohr ve Siebeck, 460-72. Thompson, M. M., 2001. Yuhanna İncili'nin Tanrısı. Grand Rapids ve Cambridge: Eerdmans. Tolmie, D. F., 1995. İsa'nın Müritlere Vedası: Yuhanna 13:1-17:26, Narratolojik Perspektifte. KUTULAR 12. Leiden ve New York: Brill. Torrey, J., 1881. Hristiyan Dininin ve Kilisesinin Genel Tarihi: Dr. Augustus Neander'in Almancasından. Cilt 2. Boston: Houghton, Mifflin ve Şirketi. Turlar, G. Miraculum Liber 1/32. PL 71, 733. Tovey, D., 2007. Jesus: Story of God, John's Story of Jesus. Adelaide: ATF Basını. Trakatellis, M. D., 1998. "Görmek ve İnanmak: Thomas Olayı (Yuhanna 20:24-29)." Agape ve Diakonia. Brookline, MA: Kutsal Haç Ortodoks Basını. Trebilco, P., 2012. Yeni Ahit'te Kendini Tanımlamalar ve Grup Kimliği. Cambridge: Üniversite Yayınları. Trebilco, P., 1994. "Asya." Greko-Romen Ortamı: Birinci Yüzyıl Ortamında Elçilerin İşleri Kitabı. Cilt 2. Ed. Gill, D.W.J. ve Gempf, C. Grand Rapids: Eerdmans. Tripathi, R., 1942/1992. Eski Hindistan Tarihi. Delhi: Motilal Banarsidass Yayıncılar. Trumbower, J. A., 1992. Yukarıdan Doğdu. HUT 29. Tübingen: Mohr Siebeck. Tuckett, C.M., 1996. Q ve Erken Hristiyanlığın Tarihi. Q. Edinburgh üzerine çalışmalar: T&T Clark. Turner, D.L., 2008. Matthew. BECNT. Grand Rapids: Fıncı.

## --- SAYFA 262 ---

Kaynakça 241 Turner, G.A. ve Mantey, J.R., 1964. The Evangelical Commentary on the Bible. Grand Rapids: Eerdmans. Turner, J. D. ve Meyer, M., 2007. "The Book of Thomas." Nag Hammadi Kutsal Yazıları. San Francisco: Harper Collins, 235-45. Turner, J.D. ve Meyer, M., 2007a. "Thomas'ın Kitabı ve Platonik İsa." L'évangile selon Thomas ve les textes de Nag Hammadi. Eds. Painchaud, L. ve Poirier, P-H. Québec: Presses de l'Université Laval/Louvain: Peeters. Turner, J. D. ve Meyer, M., 2000. "Giriş." Broşür 7: Mükemmele Yazan Yarışmacı Thomas'ın Kitabı. Kıpti Gnostik Kütüphanesi: Nag Hammadi Yazmalarının Tam Sürümü. Cilt 2. Leiden ve Boston: Brill. Turner, J. D. ve Meyer, M., 1992. "Thomas the Contender, Book of." ABD. Cilt 6. New York: Doubleday, 529-30. Uro, R., 2003. Thomas: Thomas İncili'nin Tarihsel Bağlamını Aramak. Londra: T&T Clark. Uro, R., ed., 1998. Yol Ayrımında Thomas: Thomas'ın İncili Üzerine Denemeler. Edinburg: T&T Clark. Valantasis, R., 1997. Thomas'ın İncili. NTR. Londra ve New York: Routledge. Van Aarde, A.G., 2009. "Anlatı Eleştirisi." Mesaja Odaklanmak: Yeni Ahit Hermenötiği, Yorumu ve Yöntemleri. Pretoria: Protea, 381-418. Van den Bosch, L.P., 2001. "Hindistan ve St. Thomas Havariliği." Thomas'ın Kıyamet Eylemleri. Ed. Bremmer, J. N. Leuven: Peeters. Van der Watt, J. G., 2007. Johannine Gospel and Letters'a Giriş. New York: T&T Clark. Van Eysinga, G.A., 1909. Indische Einflüsse auf evangelische Erzählungen. Van Oort, J., ed., 2008. Gnostica, Judaica, Catholica: Gilles Quispel'in Toplu Denemeleri. Leiden ve Boston: Brill. Varghese, A.P., 2008. Hindistan: Tarih, Din, Vizyon ve Dünyaya Katkı. Cilt 1. Delhi: Atlantic Yayıncıları ve Distribütörleri. Varghese, R.A. ve Varghese, M.A., 2011. Thomas: Masallardan ve Geleneklerden Hakikat Zamanına. Mumbai: St. Paul's. Vellian, J., ed., 1972. Suriye Kiliseleri Serisi. Thomas'ın Elçilerinin İşleri'ne göre Hindistan'daki Havari Thomas. Kottayam, Kerala. Visvanathan, S., 1999. Kerala Hristiyanları: Yakobalar Arasında Tarih, İnanç ve Ritüel. Delhi: Oxford University Press. Voigt, G., 1991. Licht-Liebe-Leben: Das Evangelicum nach Johannes. Göttingen: Vandenhoeck ve Ruprecht. Von Speyr, A., 1949/1994. Söz Bedene Dönüşüyor: Yuhanna 1-5 Üzerine Meditasyonlar. Trans. Wiedenhäver, L. ve Dru, A. San Francisco: Ignatius Press.

## --- SAYFA 263 ---

242 Kaynakça Von Wahlde, U.C., 2010. The Gospel and Letters of John. Cilt 2. Eerdman'ın Eleştirel Yorumu. Grand Rapids: Eerdmans. Voorwinde, S., 2005. Dördüncü İncil'de İsa'nın Duyguları: İnsan mı, İlahi mi? LNTS 284. Londra: T&T Clark. Waetjen, H. C., 2005. Sevgili Müritin İncili: İki Baskıdan Oluşan Bir Çalışma. Londra: T&T Clark. Wagner, C. P., 2008. Elçilerin İşleri Kitabı: Bir Yorum. Ventura, CA: Gospel Light'tan. Waldmann, H., 1996. Das Christentum in Indien und der Königsweg der Apostel in Edessa, Indien ve Rom. Tübingen. Waterfield, R. E., 1973. İran'daki Hristiyanlar: Süryaniler, Ermeniler, Roma Katolikleri ve Protestanlar. Cilt 24. Londra ve New York: Routledge. Weder, H., 1992. "Mürit, Müritlik." ABD. Ed. Freedman, D.N. Cilt. 2. New York ve Londra: Doubleday, 207-10. Weil, S., 2009. Yahudi Diasporasının Temaları ve Olayları. Yahudi Diasporasının Ansiklopedisi: Kökenler, Deneyimler ve Kültür. Cilt 1. Ed. Ehrlich, M.A. Santa Barbara, CA: ABC-CLIO. Wenham, D., 2006. "Yuhanna İncili Çalışmasındaki Paradigmalar ve Olasılıklar." Yuhanna İncili Üzerine Zorlu Perspektifler. Tübingen: Mohr Siebeck. Whitacre, R.A., 1999. John. IVPNTCS. Downers Grove, IL: IVP. White, L., 1978. Ortaçağ Din ve Teknolojisi: Toplu Denemeler. Los Angeles: Ortaçağ ve Rönesans Araştırmaları Merkezi, Kaliforniya Üniversitesi. Wiarda, T., 2010. Kitap İncelemesi: John and Thomas—Gospels in Conflict? Johannine Karakterizasyonu ve Thomas Sorusu. Yazan: Skinner, C. W. Eugene, OR: Wipf ve Stock. JETS 53/3, 651-3'te. Wilkins, M.J., 1992. "Müritler." DJG. Eds. Green, J.B., McKnight, S. ve Marshall, I.H. Downers Grove, IL: IVP, 176-82. Williams, C. H., 2013. "Vahiyin Açıklanması: Yuhanna İncili'ndeki Ruh-Paraklit ve Kıyamet İfşası." Yuhanna İncili ve Kıyametin İmaatı. Eds. Williams, C.H. ve Rowland, C. Londra ve New York: T&T Clark Bloomsbury. Witherington, B., 2004. İncil Şifresi: İsa, Mecdelli Meryem ve Da Vinci Hakkında Yeni İddialar. Downers Grove, IL: IVP. Witherington, B., 1998. Havarilerin İşleri: Sosyo-Retorik Bir Yorum. Grand Rapids: Eerdmans. Witherington, B., 1995. Yuhanna'nın Bilgeliği: Dördüncü İncil Üzerine Bir Yorum. Louisville: Westminster John Knox. Witherington, B., 1992. "İsa'nın Doğuşu." DJG. Downers Grove, IL: IVP, 60-74. Witherington, B., 1992b. "Tanrım." DJG. Downers Grove, IL: IVP, 484-92.

**--- SAYFA 264 ---**

Kaynakça 243 Wolfe, R., 2010. The Gospel of Thomas: The Enlightenment Teachings of Jesus. Ojai, CA: Karina Kütüphane Basını. Woodberry, J. D., 1996. "Batı ve Orta Asya'daki Kilise." Bugün Asya'da Kilise: Fırsatlar ve Zorluklar. Ed. Athyal, S. Singapur: ALCWE. Wright, W., 1871. Havarilerin Kıyamet Eylemleri. Ciltler. 1-2. Londra ve Edinburg. Wright, W., 1865. Yeni Ahit'in Kıyamet Edebiyatına Katkıları. Londra. Wright, W. A., 1968. Havarilerin Kıyamet Eylemleri. Amsterdam. Wright, W. M., 2009. Retorik ve Teoloji: John 9'un Şekilsel Okuması. Berlin ve New York: Walter de Gruyter. Yeung, M.W., 2013. "İnanç." DJG. İkinci Basım. Ed. Green, J. B. Downers Grove: IVP, 259-62. Younan, A., 2009. Mezopotamya Okulu ve Mopsuestia Theodore. Berkeley, CA: Dominik Felsefe ve İlahiyat Okulu. Yousif, P., 1987. "Nisibisli Aziz Ephrem'in Tanıklığında Havari Thomas." Öncü Malabar Ekümenisti Mar Cariattil'e hürmet. Ed. Payngot, C. Roma. Zacour, N.P. ve Hazard, H.W., eds., 1985. The Impact of the Crusades on the Near East. Cilt 5. Haçlı Seferleri Tarihi. Ed. Setton, K. M. Wisconsin: Wisconsin Üniversitesi. Zinner, S., 2011. Thomas'ın İncili: Erken Yahudi, Hristiyan ve İslami Ezoterik Yörüngelerin Işığında. Londra: Matheson Vakfı.

**--- SAYFA 265 ---**

Eski Kaynaklar Dizini Eski Ahit Yaratılış 3:1-6 123 32:23-32 109 Çıkış 12:10 62 12:46 62-3 Sayılar 9:12 62-3 22:30 123 1 Krallar 3:16-28 154 Ester 1:1 154, 155 8:9 154, 155 İşaya 28:10 99 28:13 99 Yeni Ahit Matta 4:1-11 123 4:18 174 4:21 174 5-7 125 5:3-12 93 5:3-11 125 6:10 ix 9:9 174 10:1-4 5 10:1 174 10:2-4 144, 174, 178, 182, 197 10:3 5, 93, 102, 108 10:5-42 174 12:49-50 9 12:49 175 13:10-12 174 13:36-39 174 15:15-20 174 15:32-39 174 16:5-12 174 16:13-16 174 16:13 102 16:15-19 92 16:20 175 16:21-23 175 16:24-28 175 17:1 174 17:22-23 175 18:1-6 175 18:21-25 174 19:12 124 19:23-24 174 19:27-30 174 20:17-19 175 21:1-9 125 21:1-3 174 21:33-41 93 22:1-14 93 26-27 126 27:26 61 27:29 61 27:35 61 28:16-20 175 28:19 160, 189 Markos 1:16 174 1:19 174 1:21-26 123 1:29-31 174 2:14 174 3:10-11 123 3:13-19 144 3:13 174 3:14-15 174, 197 3:16-19 5, 174, 175, 182 3:18 102, 108 3:35 9 4:10 174 4:34 174 5:5-7 123 5:37 174 6:1 174 6:7-13 174 6:30-52 174 7:17 174 8:1-10 174 8:27 102, 174 9:2 174 9:28-29 174 9:35 175 10:10 174 10:23-27 174 10:32-34 175 11:1-11 125 11:1 174 11:11 174 11:19 174 12:43-13:2 174 13:3 174 13:13 174 14-15 126 14:17-21 175 14:33 174 15:1 61 15:15 61 15:17 61 15:24 61 16:15-18 175 16:15 127, 189 Luka 1:2 102 2:40 145 2:41-52 141 2:41-51 145 4:1-13 123 5:1-11 174

**--- SAYFA 266 ---**

Antik Kaynaklar Dizini 245 5:10 174 5:27-32 174 6:12-16 144 6:13-16 5, 174, 178, 182, 197 6:13 174 6:15 102, 108 6:17-49 125 6:20-49 174 6:20-26 110 6:20-22 125 8:1 174 8:9-10 174 9:1-6 174 9:1 174 9:12 174 9:17 174 9:18 102 9:21-27 175 9:28 174 9:43-49 175 9:46-48 175 10:1 192 17:21 98 18:31 174 19:5 144 19:28-38 125 22-23 126 23:16 61 23:22 61 23:33 61 24:39 61 24:50 61 Yuhanna 1:1-18 148, 177 1:1 67, 74, 75, 82, 84, 85 1:14 83 1:19-2:12 20 1:40-42 80, 81 1:41-42 19, 80 1:41 75 1:43 19 1:45-51 80 1:45-50 19 1:49 75 2:1-12 20 3:16 29, 72 4:25-26 75 6:68-69 80 6:70-71 80 8:51-52 96 8:59 126 10:30 72 10:31-32 126 10:39-40 126 10:39 26 11:1-12:11 19, 33, 85 11:1-57 20 11:1-53 125 11:1-44 27 11:1 24 11:2 23, 24, 26, 32 11:3 24, 29, 32 11:4 24, 25, 26, 30, 31, 32 11:5 29 11:6 24 11:7-10 30 11:7 21, 27, 37 11:8 21, 25, 26, 126 11:9-10 21 11:11-14 22 11:11 22 11:12 24, 32 11:13 24 11:14-15 28 11:14 24 11:15-16 37 11:15 22, 25, 27, 37 11:16 19, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 44, 46, 51, 52, 57, 73, 74, 75, 81, 82, 85, 207, 208, 209 11:17-44 21 11:17 24 11:19 24 11:20 23 11:21 24, 28 11:24-27 20 11:24-25 25 11:24 28 11:25 25, 27 11:26 25 11:27 28, 32, 75 11:29 23 11:31 24 11:32 24 11:33-35 24 11:34 32 11:36 29 11:37 25, 28 11:39 25 11:40 27, 28, 31 11:42 28 11:44 23, 25 11:45-12:50 31 11:45-53 23, 27 11:45 28 11:47 32 11:48 23, 28 11:50 27, 32 11:51 27 11:53 21, 24, 27 11:54 26 12:1-11 20 12:1-8 23 12:7 26 12:12-18 125 12:45 72 13:1-17:26 35, 39, 85 13:1-30 36 13:1 36, 41, 43, 44, 48, 49, 72, 83 13:2 37, 46, 47 13:3 41, 43 13:6 40, 51, 80 13:7 42 13:9 40, 51 13:11 41 13:12 42 13:13-14 52 13:13 40 13:14 40 13:15 46 13:16 40 13:17 41 13:18 41, 46, 47 13:21-22 37 13:21 46, 47 13:23-30 37

## --- SAYFA 267 ---

Antik Kaynaklar Dizini 246 13:24 80 13:25 40, 51 13:26-30 37, 46 13:28 42 13:31-14:31 37 13:31-35 37 13:31-33 44 13:31-32 50 13:31 51 13:33 43 13:34-35 48 13:34 46 13:35 42 13:36-38 37 13:36 40, 43, 45, 51, 80 13:37-38 47 13:37 40, 43, 51 14:1-7 37 14:1 46, 47 14:2 43, 45 14:3 43, 45 14:4-11 38 14:4 41, 43, 45 14:5 26, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 57, 71, 74, 75, 82, 85, 207, 208, 209 14:6 36, 43, 45, 49, 50, 51, 73 14:7 41, 45 14:8-14 37, 45 14:8 40, 51 14:9 42 14:10-11 48, 49 14:11-12 48 14:11 47 14:12 43, 47 14:13 50, 51 14:15-31 37 14:15 46, 48 14:16-17 46 14:17 42 14:18 48 14:20 41, 48, 49 14:21 46, 48 14:22 8, 40, 51 14:23-24 43, 46, 48 14:26 43, 46 14:30 46 14:31 37, 43, 44, 48 15:1-16:33 38 15:1-16 38 15:1-11 46 15:1 52 15:4-5 49 15:5 52 15:7 49 15:8 49 15:12-14 46 15:13-15 48 15:9 48, 49 15:10 48 15:12 40, 48 15:13 22 15:15-16 41 15:17-16:4 38 15:17 46, 48 15:18-25 46 15:18-20 49 15:20 40 15:21 41, 43 15:23-25 49 15:26-27 46 15:26 43 16:2-4 46 16:2 24, 46, 49 16:3 41 16:4-15 38 16:5 43, 44 16:7-8 46 16:7 43 16:8 43 16:9 47 16:10 43 16:11 46 16:13-15 46 16:13 43 16:14 50 16:16-33 38 16:18 42 16:19 41 16:27 47 16:30 42, 47 16:32 49 17:1-26 38 17:1 44, 50 17:2 51 17:3-5 50 17:3 42 17:4-5 44 17:6-8 41 17:8 43, 47 17:10 48, 51 17:11 43, 48 17:12 46, 49 17:13 43 17:14-16 47 17:14 49 17:15 46 17:18 46 17:20 47 17:21-23 48 17:21 43, 47 17:23 41, 43 17:24 51 17:25 41, 42, 43 17:26 42, 43, 48 18:3 60 18:10 80 18:12 60 18:15-18 80 18:15 80 18:22 60 18:24 60 19:1 61 19:2 61 19:16 61 19:17 61 19:18 61 19:31-37 62 19:31-34 62 19:31 62 19:32 62 19:33 62 19:34 63 20:1-31 54, 55, 57, 74, 85 20:1-18 54, 55, 56, 65, 72, 77 20:1-10 54, 56, 80 20:1-9 72 20:1 55, 58, 71

## --- SAYFA 268 ---

Antik Kaynaklar Dizini 247 20:2-10 77 20:2 56, 65, 70, 71, 80 20:3 56 20:4 55 20:5 58 20:6-8 59 20:6-7 58 20:6 55 20:8 58, 68 20:9 70 20:11-29 25 20:11-18 54, 56 20:11-12 58 20:11 56, 71 20:13 65, 70, 71 20:14 58, 70 20:15-18 69 20:15 58 20:16-18 77 20:16 65, 71, 73 20:17 60, 65, 71, 73 20:18 56, 59, 65, 70, 71, 72 20:19-25 55, 69, 72, 77, 80 20:19-23 54, 55, 56 20:19-20 73 20:19 56, 59, 65 20:20 58, 59, 61, 63, 66, 69, 71 20:21-23 59 20:22 73 20:24-29 26, 54, 55, 56, 57, 65, 68, 77, 78 20:24-28 75, 81, 82, 83, 84, 85, 105, 117, 207, 208, 209 20:24-25 55, 56, 57 20:24 58, 207 20:25-29 72 20:25 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 66, 69, 70, 71, 73, 74 20:26-29 55, 56, 57 20:26-27 65 20:26 56, 57, 65 20:27-28 64 20:27 57, 59, 60, 61, 63, 64, 66, 69, 71 20:28 32, 51, 55, 57, 64, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 81, 82, 83, 84, 85, 207 20:29 58, 59, 65, 69 20:30-31 54, 55, 69, 72, 75, 76 20:31 67 21:1-25 75, 76, 84, 85 21:1-23 80 21:1 76, 78, 83 21:2-3 76 21:2 75, 76, 80, 81, 85, 207, 208, 209 21:3 77, 79, 80, 81, 82 21:4-13 83 21:4-8 76 21:4 77, 78 21:5 78, 79 21:6 77, 79 21:7-8 79 21:7 77, 83 21:8 77 21:9 77 21:11 77, 80 21:12-13 77 21:12 83 21:14 77, 83 21:15-23 92 21:15-19 76, 77 21:15-17 83 21:15 82 21:19 24 21:20-25 78, 83 21:20-23 76, 77 21:20 83 21:21 83 21:24-25 77 Elçilerin İşleri 1:1-2 183 1:3 182, 183 1:4-5 182 1:4 183, 186 1:6-14 189 1:8 121, 160, 182, 183, 186 1:9 182, 183, 186, 205 1:12-13 183 1:13 5, 178, 182, 197 1:15-26 174 1:17-26 183 1:25-26 183 1:26 107 2:9 193 2:13 101 2:15-16 101 6:1-7 184 6:2 174 6:11-15 191 7:54-60 191 7:54 99 7:58-59 99 8:14-24 184 9:1-22 191 9:1-2 185 9:2 45 9:13-14 185 9:21 185 9:27 185 9:31-10:48 185 11:1-19 185 11:22-26 184 11:26 185, 191 12:1-5 185, 191 12:11 185, 191 13:1-51 185 14:19 185 14:21-23 184 14:24-28 185 15:1-35 185 15:6-14 185 15:22-27 184 15:31-32 184 15:36 184 16:16-40 126

**--- SAYFA 269 ---**

Antik Kaynaklar Dizini 248 17:2-5 70 19:21-22 184 20:2 184 20:17 184 20:18 184 20:35 94 22:4 45 24:14 45 Romalılar 6:4 124 15:24 ix 1 Korintliler 5:1-6:20 123 5:7 124 7:1-40 124 15:3-5 70 15:32 126 2 Korintliler 3:6 124 11:23-25 126 13:14 123 Galatyalılar 1:18 92, 100 1:19 105 2 185 2:7-9 92, 100 2:9 105 2:11-14 92, 191 2:12 105 Efesoslular 4:24 124 Koloseliler 3:10 124 2 Selanikliler 1:12 51 2 Timoteos 4:7 134 1 Petrus 4:16 191 Yahuda 1 8, 103 7 39 Vahiy 1:3 96 1:17-18 94 2-3 79 Diğer Kaynaklar Tomas İncili 1-7 89 1 8, 94, 95, 96, 103, 107, 207 2 105 4 92 6 92, 96 8 92 9 92 12-13 146 12 96, 100, 101, 105, 146 13 8, 92, 93, 94, 96, 97, 99, 101, 103, 105, 108, 146, 188, 207 14 92 16 92 17 92 18 93, 96 20 92, 96 21 96 22 92, 96 24 89, 96 25 92 26-30 89 26 92 31-33 89 37 94, 96 43 96 49 93 51 96 52 94, 96 53 96 54 93 58 93 59 94 60 96 61 96 64 93 65 93 68 93 69 93 77 89, 140, 145 79 96 91 96 99 94, 96 100 96 103 93 104 96 111 94 113 96 114 96 Thomas Kitabı 138: 1-145:19 107 138:1-4 108, 117 138:1-3 107, 110, 111 138:1 8 138: 4-142:21 106 138:4-21 108, 117 138:4-15 111 138:4-6 112 138:7-20 8 138:7-10 8 138:19-20 112 138: 21-139:31 108, 118 138:21-37 112 138:21-26 117 138:24-25 112 138:27-38 114 138:27-34 112 138:34-35 110, 113, 114 138:36-38 113 138:36-37 114 138: 39-139:11 114 138: 39-139:9 114 139:1-4 116 139:6-11 116 139:19-20 8

**--- SAYFA 270 ---**

Antik Kaynaklar Dizini 249 139:20 113 139:24-31 115 139:33-42 115 140:8-14 113, 114 140:11-14 113 140:15-37 114 140:40-41 113 141:5-17 114 142:1-26 117 142:7-8 113 142:7 114 142:18-25 113 142:18-24 114, 118 142:21 106 142: 26-145:15 110, 118 143:8-145:1 110 144:8-12 116 145:1-19 110 145:20-23 107 Thomas'ın İşleri 1-107 120 1-16 129, 131 1-2 207 1 124, 169 2 122, 128 3 122, 123, 130 4 126 5 130 6-7 123 7 123 8 132, 207 9 124 10 122, 127, 188 11 123, 124 12 124 14 123 17-61 131 17 122 18 122 19 123 20 124 22 122 24 122 27 123 28-29 124 28 122 30 123 31 124 34 122 37 123, 132, 207 39 8, 124 40 124 42 126 49 127, 188 55-58 126 59 123 62-170 131 62 129, 131 65-67 132 65-66 126 65 123, 194 66 194 67 126 75 123 77 123 80 123 81 138, 207 95 127, 188 96 124, 126, 207 97 127, 138, 207 106 124, 207 107 124 108-113 124, 128 110 128 114-158 120 124 123 135 123 140 126 144 124, 126 148 124 159-170 120, 122, 134, 136, 207 159 134 160 134 167 138, 207 168 134 169-170 126, 194 169 126, 132 170 134 Thomas'ın Bebeklik İncili 2:1-7 143 2:2 143 2:3 143 2:4-7 143 2:4-6 143 2:6 143 3:1 143 3:4 143 4:4 143 5:1-6 143 6:1-8:4 143 6 140 6:1-22 143 6:6 143 6:10 143 7:2 146 7:4 147 8:1 146 8:2 147, 207 9:1-3 147, 207 9:3 147 9:4 143 10:1-2 147, 207 10:2 140, 145, 147 11:1-4 143 11:1-2 147, 207 12:1-13:4 143 12:1-2 147, 207 13:1-2 147, 207 14:1-5 143 14:5 143 15:1-7 143 15:1-4 146 15:4 147, 207 16:1-2 143, 146, 189 16:1 147, 207 17:2 147 18:1 147, 207 18:2 147 19 145 Arrian Anabasis 6.5 157, 158 b. Sukkah 52a 63 İskenderiyeli Clement Strom. 4.71.3 136

**--- SAYFA 271 ---**

Antik Kaynaklar Dizini 250 Cosmas Indicopleustes CT 11 88.445-48 159 Cyril of Jerusalem Catecheses 4.36 90 6.31 90 Diogenes Laertius Vit. Phil. 2,48 144 Suriyeli Efrem Carmina Nisibene 42 6, 135, 164 İlahi dağılışı 5-7 135 Medrese 1 6, 165 1,11 165 1,12 165 2 6, 165 2,1 165 3 6, 165 3,3 165 Eusebius HE 1.13.4 130 3.1 163, 164 3.1.1 129 3.25.6 90 5.10.3 161 Gregory Nazianzen Contra Arianos 11.28 166 Söylev 33 166 33.11 166 Gregory of Tours Miraculum Liber 733 169 Herodot Tarihler 3,94 157 3,106 156 HevPsalms 5/6 63 Hippolytus Refutatio 5.7.20 90 5.8.4 99 5.8.32 90 Irenaeus Adv. Haer. 1.20.1 140 Jerome De Viris 23:721 167 683 161 Epistola ad Marcellam 22:588-89 167 John Chrysostom Homily 4 6 4.29 167 26 167 Quod Christus 6 167 Josephus Ant 3.151-87 xii Apion 2.4 § 39 191 Savaş 2.16.4 § 379 184 3.2.4 § 29 191 5.228-37 xii 7.3.2- 4 §§ 41-62 191 Manichaeen Yazıları Kephalaia 1.5.26-34 99 Mezmur 192:15-16 136 194:13 136 Origen Luc. Hom. 1 90 Pistis Sophia 136 99 Pliny Nat. Tarih. 6,17 158 6,19 130 6,22 130 6,23 159 6,67 130 8 158 12 158 31 158 RevJn 5-8 6 Sirach 39:1-3 96

## --- SAYFA 272 ---

Yazarlar Dizini Aasgaard, R. 139-40, 141-2, 148 Adrian, F. 191 Aerthayil, J. 164, 167-8, 199 Aiya, V. N. 159 Allaby, M. 159 Allison, D.C. 118 Anderson, B. W. 39 Anderson, P.N. 10-11, 71, 72 Anthonysamy, S.J. 170 Asheri, D. 156 Athyal, J.M. 161, 163, 170, 190 Attridge, H.W. 89, 90, 120-1, 122-3, 124-5, 127-9, 130, 132, 133-4, 136 Avari, B. 154 Ball, D.M. 16, 17 Balla, P. 191-2 Barnhart, B. 17 Barnstone, W. 107-8, 109-10, 111-12, 113 Barrett, C.K. 28, 35, 41-2, 44-5, 47-8, 49, 51-2, 60, 61, 65-6, 69, 70, 71, 78, 81-2, 177, 180, 182, 183-4, 185, 191 Barton, S.C. 141 Bauckham, R.J. 9, 89, 90, 92, 121-2, 124-5, 128, 131-2, 139, 189 Bauman, E.W. 29 Beasley-Murray, G. R. 15, 17, 18, 62-3, 66-7, 176 Bennema, C. 3, 22, 31, 35-6, 39, 40, 41-2, 43, 52, 55-6, 58, 59, 66-7, 69-70, 77, 80, 178-9, 180-1, 203, 209 Berenbaum, M. 154 Bernard, J.H. 16, 18, 62, 63-4 Bhargava, G.K. 154 Bhaskaran, A. 130, 155, 161-2, 190 Bhaskaran, V. S. 164 Bhatt, S.C. 154 Bickell, G. 164 Black, M. 73 Blady, K. 154 Blair, E.P. 6 Blomberg, C.L. 5-6, 7, 24-5, 28, 40-1, 42-4, 52, 55, 58, 59, 68, 73, 76, 78, 80, 141, 143, 176 Bock, D.L. 93, 174-5, 184 Boice, J.M. 28, 44-5, 47, 50-1, 60-1, 66-7 Bonney, W. 1, 19, 23, 25-6, 28, 31, 37, 41, 44, 47-8, 49-50, 54, 66-7, 68, 70, 79, 84 Borchert, G.L. 63 Borgen, P. 177 Bornkamm, G. 136 Borse, U. 21 Bouyer, L. 28, 29 Bovon, F. 128, 141, 145 Bowman, J. 21 Brant, J.A. 21, 44, 46, 61, 63, 68-9, 70-1, 76, 78 Brouwer, W. 41, 42 Brown, R.E. 22, 61, 63, 64 Browning, W.R.F. 91 Bruce, F.F. 29, 31, 35-6, 41-2, 43, 51, 55, 58-9, 67-8, 76-7, 82-3, 141, 177-8, 179-80, 182-3, 184, 186, 191 Bruner, F.D. 17, 18, 20, 40, 44, 61-2, 63-4, 66-7 Buck, C. 193 Bultmann, R. 22, 26, 28-9, 30, 35, 36, 44-5, 46-7, 48, 50-1, 52, 60-1, 66-7, 69, 70-1, 76, 78-9, 80, 92, 141, 207 Burke, A.J. 25, 27, 29, 30-1 Kasap, J.B. 110-11, 117 Byrne, B. 15, 16, 20-1, 22-3, 24, 30 Cadman, W.H. 18, 20, 22 Calvin, J. 20, 30, 176 Cameron, R. 89, 92, 99, 103, 105, 139, 140-1, 142, 145-6, 147, 188

## --- SAYFA 273 ---

Yazarlar Dizini 252 Caragounis, C. C. 118 Carroll, J. T. 61 Carson, D. A. 18, 24, 29, 31-2, 36, 38, 44-5, 46, 47, 48, 49, 51, 55, 57-8, 65, 68, 72-3, 76, 77, 78-9, 83, 182 Carter, W. 19, 22, 46 Casey, E. 20 Catchpole, D. 91, 92 Chandra, M. 159 Charlesworth, J.H. 1, 3-4, 6, 8, 23-4, 45, 55, 58-9, 89, 90, 97, 101, 103-4, 105, 117, 120, 121-2, 124-5, 128, 136, 139, 142, 155, 175, 179, 188-9, 190, 204, 212 Chatman, S. 10 Chattopadhyaya, R. 156 Chennattu, R.M. 25, 27, 28, 71, 72, 78 Chilton, B. 91 Clark, G.H. 177 Collins, R.F. 5-6, 7, 8, 20, 23-4, 124 Connolly, R.H. 165 Conway, C.M. 176 Corcella, A. 156 Counet, P.C. 9 Countryman, L.W. 20 Courtés, J. 3 Cullmann, O. 20, 145 Culpepper, R. A. 20, 22, 25, 37, 209, 210, 212-13 Cunningham, A. 169 Cureton, W. 165 Daniel, D. 163, 170 Daugherty, D.B. 161, 163, 170, 190 Davies, M. 20 De Boer, M. C. 10 DeConick, A. D. 45, 46, 90-1, 98, 102, 177, 196, 212 De Jonge, M. 25, 27 Dennis, J. A. 31 Derrett, J. D. M. 20, 21, 23 Dibelius, M. 92, 141 Dietz, M. 166, 199 Dihle, A. 130 Dijkstra, R. 167 Drijvers, H.J.W. 130, 135, 191 Dueck, D. 157 Duke, P.D. 20, 24 Dunderberg, I. 104 Dunn, J.D.G. 91, 92, 93 Edwards, J.R. 61 Ehrman, B.D. 89, 90, 96, 106, 108-9, 117, 188 Eller, V. 20 Elliott, J. K. 139, 140 Ellis, R. 192 Elson, T.O. 20 Elton, H. 193 Enslin, M.S. 134 Esler, P.F. 28, 29 Espín, O.O. 162, 190 Evans, C.A. 89, 91, 177, 182 Farquhar, J. N. 133, 194 Fein, S. 143 Ferreira, J. 120, 128 Firth, C.B. 124, 128, 129, 131-2, 134, 136-7, 194-5, 197 Fitzmyer, J.A. 39, 174 Foerster, 40 Ford, A.J. 169 Fortna, R.T. 21-2, 23 Foster, P. 95, 195 Frykenberg, R. 161, 198, 200 Funk, R.W. 10 Gamurrini. 166, 199 Gathercole, S. 89, 90, 92, 94, 95, 97, 99, 100 Geldenhuys, N. 144 Gench, F.T. 30, 31 Genette, G. 10 George, K.M. 154 Germond, P. 107 Gero, S. 139, 140 Gibson, J.J. 186 Gill, J. 21, 22 Gillman, I. 164, 166, 169 Gingras, G.E. 166, 199 Goodacre, M. 89, 90-1, 92, 188 Gordier, A.C.V. 193 Gordon, E.A. 161, 190 Green, J.B. 174, 175 Gregg, B.H. 208, 209 Greimas, A.J. 3 Greswell, E. 159 Guelich, R.A. 174 Guilding, A. 22 Gunther, J. 157 Guthrie, D. 161, 208, 209

## --- SAYFA 274 ---

Yazarlar Dizini 253 Haenchen, E. 17-18, 21, 23, 32-3, 36-7, 38, 45-6, 47-8, 49, 51, 55, 57-8, 59, 65, 72-3, 76, 77, 78-9, 80 Hamid-Khani, S. 16 Hargreaves, C. 211 Harrington, D.J. 174, 175 Harrison, E.F. 21 Hazard, H.W. 170 Helyer, L.R. 128, 132 Hendriksen, W. 20, 21, 32, 66 Hengel, M. 176 Hennecke, E. 89-90, 96, 106-7, 109-10, 111, 117, 139, 140, 142, 145-6, 188 Henshaw, T. 141 Herzfeld, E. 130 Herzog, F. 21, 22 Hiller, D. 167 Hillerbrand, H.J. 163 Hinson, E.G. 191 Hopkins, D. 115 Horman, I. 112 Howard-Brook, W. 21, 22, 29, 30, 32-3, 36, 44-5, 46-7, 48, 58, 65-6, 67, 69-70 Huc, M.C. 169 Hunter, A.M. 21, 159 Ihenacho, D.A. 176 Immanuel, B. 191 Irvin, D.T. 162 Jacobs, S. 155, 189 Jayakumar, A. 161, 165, 169, 170 Jenkins, P. 91 Jensen, J.R. 165 Job, K.E. 161 Johnson, L.T. 174-5, 177, 184 Johnson, S.E. 39 Johnson, S. F. 7, 192 Johnston, M. 143 Kalota, N.S. 156 Kanagaraj, J.J. 211 Kanjamala, A. 164, 193 Katz, N. 154, 155, 170 Keener, C.S. 18, 36-7, 40, 44-5, 47, 51, 55, 57, 59, 65, 67-8, 72-3, 76, 78, 82-3, 144, 189 Keith, C. 143, 206 Keizer, L. 100 Kennedy, G.A. 92 Kim, D. W. 195, 196 Klauck, H.-J. 89, 90, 91, 94-5, 99, 102, 106, 107-8, 109, 110, 113-14, 115, 117-18, 139, 140, 142-3, 145-7, 188-9 Klijn, A.F.J. 7, 120-2, 123-4, 125, 127-8, 129, 131, 134-5, 136, 162, 169, 190, 192-3, 211-12 Klimkeit, H.-J. 164, 166, 169 Kloppenborg, J.S. 91, 92 Knight, D.A. 141 Koester, H. 89-90, 91-2, 93, 95, 100, 188 Kok, J. 177 Köstenberger, A.J. 15, 17, 19, 20, 32, 60, 61, 63-4, 67, 71-2, 78, 79, 80, 176-7 Kruse, C.G. 20, 32, 33 Kuriakose, M.K. 162, 164, 166, 168, 170, 191 Kurien, P.A. 157 Kusuman, K.K. 154 Kuzminski, A. 155, 189 Kysar, R. 24, 27, 28 Lalleman, P.J. 121, 122, 124 Lamy, J. 165 Lane, W.L. 174 Lapham, F. 89, 90, 104, 106, 107, 108-9, 112-13, 121-2, 124-5, 126-7, 128, 134, 139-40, 141-2, 145-7, 188, 192 Lapidge, M. 191 Larsson, T. 66, 67, 71 Lategan, B. 3 Layton, B. 8, 90, 95, 103, 106-9, 110-11, 120, 145, 188-9, 190, 195-6, 211-12 Lee, A. H. I. 209 Lewis, N. D. 212 Liebenberg, J. 109 Lincoln, A. T. 26, 31, 32, 177-8 Lindars, B. 176 Lloyd, A. 156 Logan, W. 159 Löwner, G. 186 Macbride, J.D. 162 McCrindle, J.W. 156, 157-8, 163, 190 McDonald, L.M. 1 McDowell, S. 2, 162, 172

## --- SAYFA 275 ---

Yazarlar Dizini 254 McGrath, J.F. 131-2, 137, 189 McRay, J. 191 Malina, B.J. 182, 183-4, 185 Mantey, J.R. 29, 30-1 Maraval, P. 166, 199 Marjanen, A. 106, 107-8, 111 Marshall, I.H. 182 Martin, F. 24, 25 Martin, R.P. 91, 93 Martyn, J.L. 28, 178, 210 Mastin, B.A. 29, 30, 45, 47, 48, 60-1, 65-6, 70 Matera, F.J. 182, 183 Mathew, C.P. 165, 166-7, 169, 170 Medlycott, A.E. 133, 135, 161, 166 Meeks, W.A. 176 Meier, J. P. 208 Menon, A.S. 130 Menon, P.S. 162 Menzies, A. 192 Metzger, B.M. 192 Metzger, P.L. 24 Meyer, F.B. 17 Meyer, M. 1, 8, 89-90, 91, 94, 95-6, 98, 99, 101, 103-4, 107-8, 109-10, 111-12, 113, 135, 137, 188 Michaels, J.R. 16, 17, 18, 65-6 Miller, R. 9 Mingana, A. 161, 162, 165 Mirecki, P.A. 139, 140-1, 143-4, 145, 147 Mlakuzhyil, G. 36-7, 57, 65, 67, 178-9 Moffett, S.H. 130, 161, 164, 165-6, 167, 170, 190, 198 Moloney, F.J. 15-17, 18, 24, 25, 26, 27, 32, 40, 45, 60-1, 64-5, 67, 144, 176, 180 Montefiore, H. 90, 93 Montgomery, R.L. 193 Morris, L. 16, 18, 24-5, 62, 63, 65-6, 67 Most, G.W. 1 Mounce, R.H. 185 Mouton, A. 155, 189 Munck, J. 184 Mundadan, A.M. 154-5, 158, 161-2, 163-4, 166, 168, 190-1, 198, 200, 207 Nair, K.K. 154 Nedungatt, G. 161, 164-5, 167, 169, 171, 194, 198-9, 200, 210 Neill, S. 159, 162-3, 194, 195 Newman, B.M. 21, 22, 43-4, 55, 56-7, 58, 59, 65, 67, 73, 76, 78 Neyrey, J.H. 16, 18, 20, 21, 27, 32, 40, 60, 64, 66 Nichols, A.G. 156 Nicholson, G.C. 25, 27 Nickoloff, J.B. 162, 190 Nida, E.A. 21, 22, 43-4, 55, 56-7, 58, 59, 65, 67, 73, 76, 78 Nissen, J. 211 Nixon, R.E. 5, 7 Norris, F.W. 192 Odeberg, H. 21 O'Grady, J.F. 25, 27, 176 Olschki, L. 170 Orchard, H.C. 24, 25, 27 Pagels, E.H. 102, 177, 196 Painter, J. 25, 26, 29 Painter, R.J. 31 Palmer, E.F. 26 Papandrea, J.L. 117 Pappas, P.C. 192 Parker, G. 156, 157 Parker, J.W. 162 Parsons, M.C. 61, 182-3, 185, 191 Patterson, S.J. 89, 90, 91-2, 104 Pelkmans, M. 1 Perrin, N. 89, 90-1, 98, 108 Perumalil, M. C. 157 Petersen, N. R. 23 Philip, E. M. 131, 154, 158-9, 161-2, 163-4, 167, 169, 190 Pierson, P.E. 197 Pilch, J.J. 182, 183-4, 185 Pinto, L. 154 Piper, R. 28, 29 Placid, R.P. 162, 190 Pleše, Z. 89, 90, 96, 106, 108-9, 117, 188 Plummer, A. 123 Pokorný, P. 89, 90, 91-2, 94, 95-6, 98, 99, 100-1, 105, 188 Popkes, E. E. 29 Popp, T. 20, 22, 37, 40-1, 42, 43-4, 52, 56, 59-60 Powell, I. 24, 26 Prasad, R. 162, 194

**--- SAYFA 276 ---**

Yazarlar Dizini 255 Prasad, R. C. 156 Price, R. M. 109 Probst, H. 21 Puliurumpil, J. 126, 131, 155, 156-7, 158, 159-60, 161, 163-4, 165-6, 167, 168, 169, 170-1, 189, 199 Quast, K. 23, 24, 26 Quispel, G. 91, 120 Ramachandran, A. 154 Ramelli, I. 7, 192 Rapson, E.J. 156 Rawlinson, H. G. 154, 158 Kırmızımsı, M.G. 123 Redlich, E.B. 141 Reinhartz, A. 27 Rensberger, D. 27 Resseguie, J.L. 210 Ridderbos, H. 29, 30, 31, 32-3, 35, 36-7, 38, 44-5, 47, 49, 50, 56-7, 58, 59, 68, 78-9 Riley, G.J. 102, 108-9, 114, 116-17, 177, 196 Ringe, S.H. 24, 25, 27 Robbins, V.K. 141 Rogers, F.M. 170 Roldanus, J. 193 Roller, D.W. 157 Ross, S.K. 192 Roukema, R. 110 Ruckstuhl, E. 5 Ryken, P.G. 144 Sagar, K.C. 155 Saint-Laurent, J.M. 192, 196 Sanders, J.N. 29, 30, 45, 47, 48, 60-1, 65-6, 70 Schaff, P. 165 Schenke, H-M. 109 Schermann, T. 130 Schnackenburg, R. 41, 44, 46-7, 48, 49, 50, 54, 60-1, 65, 66, 68, 69-70, 71, 76-7, 78, 79, 81, 83 Schneiders, S. M. 72 Schoff, H.W. 158 Scholer, D.M. 116 Schweizer, E. 144 Scott, M. 25, 27 Segal, J.B. 135 Sen, S.N. 194 Shahid, I. 192 Sharan, I. 163, 166, 169 Siebald, M. 22 Sircar, D.C. 129 Skemer, D.C. 193 Skinner, C.W. 13, 19, 20, 24, 30, 32, 35, 41, 64, 102-3, 105, 176, 180, 188, 196 Skolnik, F. 154 Sloyan, G.S. 31, 32, 42 Smith, D.E. 163 Smith, D.M. 27, 28, 30-1, 72, 177 Staley, J.L. 28 Stang, C.M. 7, 8, 9, 196, 212-13 Stanley, D.M. 29 Stein, R.H. 91, 92-3, 208 Stephen, M. 162 Stewart, J. 193 Stibbe, M.W.G. 26, 28-9, 36, 55, 70, 75 Story, C.I. K. 27 Suhas, H. K. 194 Sunquist, S.W. 162 Swartley, W.M. 15, 21-2, 32-3, 40, 43, 60, 62-3, 64 Sylva, D. 20, 22, 28-9, 30-1, 35, 36, 39, 40-1, 42, 43, 52, 55-6, 58, 59, 65-6, 68, 70-1, 76, 78-9, 82-3, 84 Talbert, C.H. 24, 26, 63, 69, 71-2, 103, 144, 184-5, 191 Tan, P.K.W. 11 Tarazi, P.N. 16, 18 Taylor, V. 92 Taylor, W. 192 Temple, S. 28 Tenney, M.C. 15, 18, 19 Thapar, R. 159 Thatcher, T. 177 Therath, A. 25 Thomas, A. 166 Thomas, M.M. 165, 166-7, 169, 170 Thomaskutty, J. 10-11, 15, 17-18, 20, 30, 144, 176, 177-8, 210 Thompson, M.M. 15, 16, 18, 20, 24, 29, 43, 50-1, 52, 54, 60, 64-5, 67, 68, 71, 72-3, 74-5, 76, 78-9, 84 Tolmie, D.F. 41 Torrey, J. 193

**--- SAYFA 277 ---**

Yazarlar Dizini 256 Tovey, D. 178 Trebilco, S. 174, 175, 184 Tripathi, R. 155 Trumbower, J.A. 28 Tuckett, C.M. 91, 92 Turner, D.L. 174, 175 Turner, G.A. 29, 30-1 Turner, H. E. W. 90, 93 Turner, J. D. 107 Uro, R. 90, 188, 212 Valantasis, R. 89-90, 91, 94, 95-6, 97-8, 99, 100-1, 102, 145, 146, 188-9 Van Aarde, A.G. 10 Van den Bosch, L.P. 121-2, 123, 127-8, 129, 130-1, 134-5 Van der Watt, J.G. 176, 178 Van Eysinga, G.A. 142 Van Oort, J. 111, 188 Varghese, A.P. 190 Varghese, M.A. 163 Varghese, R.A. 163 Visvanathan, S. 161 Voigt, G. 177 Von Speyr, A. 177, 182 Von Wahlde, U. C. 15, 18, 23, 60-1, 65, 67 Voorwinde, S. 22 Waetjen, H.C. 16, 17, 27, 46 Wagner, C.P. 183 Waldmann, H. 123 Wallace, H. 165 Waterfield, R. E. 193 Watkins, P.H. 165 Weder, H. 144, 174, 178, 180 Weil, S. 154 Wenham, D. 176 Whitacre, R.A. 29, 30, 31, 33 White, L. 170 Wiarda, T. 180 Wilkins, M.J. 1, 2, 5, 144, 174-5, 176, 178-9, 180, 185 Williams, C.H. 177 Witherington, B. 8, 30, 40, 67, 69, 71, 78, 82-3, 141, 182-3, 184, 185-6, 191 Wright, W. 120, 140 Wright, W.A. 169 Wright, W.M. 24, 25, 178 Yeung, M.W. 28 Younan, A. 7, 192 Yousif, P. 164, 165 Zacour, N.P. 170 Zinner, S. 95, 100

**--- SAYFA 278 [Görsel / Boş] ---****--- SAYFA 279 [Görsel / Boş] ---**